

ФРЕНК ГЕРБЕРТ

ДЮНА

DIOHA

FRANK HERBERT

DUNE

A Novel

ФРЕНК ГЕРБЕРТ

ДЮНА

Роман

ХАРКІВ КЛУБ
СІМЕЙНОГО
2017 ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.111(73)
ББК 84(7Спо)
Г37

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Herbert F. Dune : A Novel / Frank Herbert. —
New York : Ace, 2005. — 544 p.

Переклад з англійської
Анатолія Пітика й Катерини Грищайчук

Передмова *Браяна Герберта*

Ілюстрації *Сема Вебера*

Map of Arrakis, by Martin Sanders, commissioned for The Folio Society
edition of Dune. Used with permission of The Folio Society

The binding design and illustrations for this edition were originally
published in The Folio Society edition of Dune, first published in 2015.
www.foliosociety.com

ISBN 978-617-12-3239-6 (PDF)
ISBN 978-617-12-2554-1 (укр.)
ISBN 978-0-441-01359-3 (англ.)

© Herbert Properties LLC, 1965
© DreamStar, Inc., передмова, 2005
© Martin Sanders, карта, 2015
© Sam Weber, обкладинка та ілюстрації, 2015
© Nemiroltd, видання українською мовою, 2017
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

ПЕРЕДМОВА

Я знав Френка Герберта понад тридцять вісім років. Він — надзвичайна людина, чоловік високої честі та виняткової шляхетності. А ще на будь-яких зібраннях він був найцікавішою особистістю, яка, наче магніт, притягувала до себе співрозмовників. Сказати, що він — інтелектуальний гігант, означало б применшити його якості, адже дивовижний розум творця «Дюни», схоже, містив усі знання всесвіту. Він був моїм батьком, якого я дуже сильно любив.

Попри все, синівська мандрівка до розуміння легендарного автора не завжди була такою безхмарною, як я описав у його біографії «Мрійник Дюни». Виростаючи в домі Френка Герберта, я не міг зрозуміти того, що він потребував цілковитої тиші, щоб зосередитися; його пекучої жаги завершити важливі письменницькі проекти чи впертого переконання, що, незважаючи на нескінченний потік відмов, він одного дня стане успішним письменником. У моїх юних очах персонажі, створені батьком для «Дюни» та інших історій — діти його розуму, — змагалися зі мною за його любов. Протягом тих років, за які батько писав свій *magnum opus*, він значно більше часу провів із Полом Атрідом, аніж зі мною. Зосередившись на пошуковій роботі, батько ставав недоступним для мене, сестри Пенні та брата Брюса. У ті дні лише мама Беверлі розуміла складний характер тата. Зрештою, саме через її любов до нього та любов, яку він дарував їй у відповідь, я побачив турботливу, люблячу сторону цієї людини.

Тоді мені було двадцять із гаком, і я роками опирався батьковій вимогливості. А коли зрештою роздивився його душу та високо оцінив

турботу, яку він виказував до матері під час її смертельної хвороби, ми стали найкращими друзями. Він допоміг мені з письменницькою кар'єрою, показавши, що саме видавці хочуть бачити в книжках; навчив прописувати цікавих персонажів, вибудовувати саспенс і змушувати читачів перегортати сторінки далі. Прочитавши ранні чернетки «Комети Сідні» (книжки, що стала моїм першим опублікованим романом), батько вкрив примітками кілька сторінок і написав мені таке: «Ці сторінки... демонструють, як редактура ущільнює історію. Уперед. Зроби так само». Це був його спосіб повідомити, що він може відчинити для мене двері та допомогти пройти крізь них, але я сам мушу впоратися з безміром роботи, який є наслідком письменництва.

Бeverлі Герберт була віконцем у душу Френка Герберта. Він розповів про це читачам у любовній тристорінковій присвяті дружині в кінці «Капітулу: Дюна», де змалював їхнє спільне життя. Колега по перу, домірна йому за інтелектом, саме вона запропонувала назву для цієї книжки, але померла, поки батько писав її. Ще раніше, у «Дюні», Френк Герберт списав образ леді Джессіки Атрід із Beverлі Герберт, наділивши персонажа виповненими гідності, м'якими способами впливу й пророчими здібностями, якими, без сумніву, моя мама володіла. Коли батько описував «приховані (віщунські) здібності леді Джессіки», він також мав на увазі маму та всі ті надприродні вчинки, які вона робила протягом життя. Часто батько ніжно називав її «білою відьмою» або ж чарівницею. Так само він у всіх книжках «Дюни» описував героїчних жінок із Бене Гессерит як «відьом».

«Дюна» — найдивовижніший науково-фантастичний роман із усіх, що їх коли-небудь було написано. Уже продано десять мільйонів примірників у всьому світі понад 20 мовами. Вона стала для наукової фантастики тим, чим була для фентезі трилогія «Володар пернів» — найповажнішою та найтитлованішою працею у своєму жанрі. Звісно, «Дюна» — це не лише наукова фантастика. Вона містить у собі значні елементи фентезі та має стільки важливих шарів під формальною фавбулою, що вже перетворилася на канон. Задля підтвердження цієї тези погляньте на обкладинку книжки, яку тримаєте в руках. Скільки спокійної гідності в малюнку!

Роман уперше було опубліковано в твердій палітурці 1965 року у видавництві «Chilton Books», більше відомому величезними довідниками з авторемонту. Жодне інше видавництво не захотіло мати справи з книжкою — частково й через обсяги рукопису. Їм видавалося, що 215 000 слів — це занадто: більшість романів того часу містили від чверті до третини

цього обсягу. «Дюна» вимагала значних витрат на друк, і видання в твердій палітурці коштувало б дуже дорого — аж п'ять доларів. Жоден науково-фантастичний роман не мав такої високої роздрібної ціни.

Видавці також висловлювали стурбованість через складність роману — усі ті нові, екзотичні слова, введені автором на початку, уповільнювали історію. Один із видавців стверджував, що продирався крізь першу сотню сторінок із неабияким збентеженням та роздратуванням. Інший сказав, що, можливо, припускається великої помилки, повертаючи книжку, однак у публікації все одно відмовив.

Спочатку роман продавався повільно, однак колеги Френка Герберта, письменники-фантасти, а також його читачі розпізнали геніальність книжки відразу й нагородили автора жаданими Неб'юлою та Г'юго за найкращий роман року. Про це написали в «Каталозі Всесвіту», й на книжку посипалися чудові рецензії, одна з яких — від «Нью-Йорк Таймс». Книжка поступово отримувала масову підтримку.

У 1969 році Френк Герберт видав перший сиквел — «Месію Дюни», де застерігав від сліпої довіри до харизматичного лідера та продемонстрував темну сторону Пола Атріда. Багато шанувальників не зрозуміли цього послання, бо не хотіли бачити, як їхнього супергероя скидають із п'єдесталу. Проте книжка продавалася так само добре, як і її попередниця. Якщо вчитатися в «Дюну», стає очевидно, що батько від початку заронив у свого персонажа зерно смуту, але безліч читачів не захотіли помічати цього. Джон Кемпбелл, видавець журналу «Analog», який висунув багато корисних ідей, коли «Дюна» видавалася серійно, не любив «Месію Дюни» саме через нюанс, пов'язаний із Полом Атрідом.

Детально вивчивши історію політики, батько вірив, що герої припускаються помилок... помилок, що накопичувалися через кількість людей, які по-рабському йшли за лідерами. У вступних епіграфах до «Дюни» Френк Герберт писав: «Пам'ятайте: ми говоримо про Муад'Діба, який наказував робити барабани зі шкіри ворогів, Муад'Діба, який зрікся всіх умовностей герцогського минулого помахом руки, просто мовивши: "Я Квізац Хадерах. І цього достатньо"». У драматичній сцені смерті Ліета-Кайнса в пустелі еколог пригадує слова, виголошені колись його батьком: «Нема для народу твого більшого жаху, аніж потрапити до рук Героя».

На початку 1970-х продажі «Дюни» зросли, переважно через те, що роман було оголошено підручником з екології, який застерігав про небезпеку знищення вичерпних ресурсів Землі. Френк Герберт промовляв до більше ніж 30 000 людей на першому Дні Землі у Філадельфії, їздив країною, спілкуючись із переповненими ентузіазмом студентами

коледжів. Рух за захист навколишнього середовища охопив усю націю, і батько, впіймавши хвилю, рушив у захопливу подорож. Коли в 1976 році він випустив «Дітей Дюни», книжка відразу стала бестселером й опинилася на вершині всіх важливих хіт-парадів у країні.

«Діти Дюни» були першим науково-фантастичним романом, що став бестселером у «Нью-Йорк Таймс» як у твердій палітурці, так і в м'якій, а продажі сягнули мільйонної позначки. Після того книжки й інших авторів наукової фантастики почали отримувати статус «бестселера», але Френк Герберт був першим, хто заслужив настільки високу пошану від читачів; він вивів наукову фантастику з гетто жанрової літератури. До 1979 року було реалізовано понад 10 мільйонів примірників «Дюни» — а продажі й далі зростали. На початку 1985 року в прокат надійшла «Дюна» Девіда Лінча, й видання в м'якій палітурці посіло перше місце в списку бестселерів «Нью-Йорк Таймс». То було феноменальне досягнення, що відбулося через 20 років після першої публікації. Продажі й донині залишаються високими.

* * *

У 1957 році батько полетів на Орегонське узбережжя, щоб написати журнальну статтю про проект Міністерства сільського господарства США. Там успішно висадили засухостійкі трави на гребенях піщаних дюн, щоб не дати їм засипати автотраси. Френк Герберт вирішив назвати статтю «Вони спинили рухомі піски», однак дуже швидко збагнув, що має на руках значно масштабнішу історію.

Життєвий досвід Френка Герберта та еkleктичний асортимент захоплених ідей, що виникли в нього в процесі досліджень, нашарувалися один на одного на сторінках циклу «Дюна». Крім іншого, «Дюна» — це ще й духовний плавильний котел, далеке майбутнє, де релігійні вірування, сполучившись, утворили дуже цікаві форми. Уважні читачі впізнають буддизм, суфійський містицизм та інші ісламські системи вірувань, а також католицизм, протестантство, юдаїзм та індуїзм. Батько навіть знав учителя дзену Алана Воттса, який жив на старому паромі в затоці Сан-Франциско. Френк Герберт черпав ідеї з різних релігійних течій, однак не сповідував жодну. Зважаючи на це, заявленою метою Комісії Екуменічних Перекладачів було, як це описано в додатках до «Дюни», вирішити суперечки між релігіями, кожна з яких стверджувала, що є *«справжнім і єдиним одкровенням»*.

Коли батько був восьмирічним хлопчиком, вісім ірландських тітонок-католичок намагалися повернути його до католицизму, однак

Френк опирався цьому. Натомість так зародилося сестринство Бене Гессерит. Ця вигадана організація декларувала, що не дотримується жодної класичної релігії, однак її члени все одно мали духовні переконання. Мої тато та мама були такими ж.

Упродовж 1950-х Френк Герберт писав політичні та публічні промови для кандидатів у сенатори та конгресмени США. У тому ж десятилітті він двічі мандрував із родиною до Мексики, де вивчав пустельні умови та цикли врожаю, а також мимоволі зазнав впливу галюциногенних наркотиків. Увесь цей досвід, а також значна частина дитячих переживань знайшли своє відображення на сторінках «Дюни». Роман став таким складним і багатошаровим, як і сам Френк Герберт.

Як я вже розповідав у «Мрійнику Дюни», персонажі в книжці відповідні до певних міфологічних архетипів. Пол Атрід — принц-герой, який шукає того, хто віддасть за нього дочку «короля» (він одружується з Принцесою Ірулан, батьком якої був Імператор Шаддам Коррино IV). Превелебна Мати Гай Єлена Могіям — архетип відьми-матері, тоді як сестра Пола Алія — це відьма-діва, а Пардот Кайнс — мудрий старець у міфології Дюни. Звір Раббан Харконнен, хоч він і злий та агресивний, є по суті блазнем.

Імена для своїх персонажів Френк Герберт узяв із грецької та інших міфологій. Грецький Дім Атрідів, що дав початок Дому Атрідів із «Дюни», був нещасною родиною царів Менелая та Агамемнона. Героїчне сімейство, над яким тяжіло Тієстове прокляття, потерпало від фатальної провини. Френк Герберт пам'ятав про це передчуття біди, коли описував своїх Атрідів. У жилах Атрідів і злих Харконненів текла одна кров, тож убивство батька Пола Герцога Лето було замахом родича на іншого родича. Те саме трапилося і в родині Агамемнона — його вбила власна дружина Клітемнестра.

«Дюна» — це сучасне нагромадження знайомих міфів; оповідь, у якій величні піщані хробаки стережуть дорогоцінний скарб меланж, геріатричні прянощі, які, окрім усього іншого, втілюють вичерпний ресурс — нафту. На планеті Арракіс мешкають велетенські люті хробаки, схожі на драконів із прадавніх легенд, із «величезними зубами» та «могутнім духом кориці». Це так схоже на міф, витворений невідомим англійським поетом у «Беовульфі», на привабливу історію про жахного вогнедишного дракона, який охороняв величезну скарбницю в лігві під скелями на краю моря.

Пустеля з класичного роману Френка Герберта — це широкий океан піску, у глибини якого пірнають велетенські хробаки; це таємничі

й незвідані володіння Шай-Хулуда. Верхівки дюн схожі на гребені хвиль. Там нуртують потужні піщані бурі, становлячи найбільшу небезпеку.

На Арракісі кажуть, що життя пішло від Творця (Шай-Хулуда), зародившись у пустелі-морі — подібно до життя на Землі, що, як вважають, виникло в наших океанах. Френк Герберт провів паралелі, вдавшись до надзвичайних метафор, а також екстраполював сучасні умови світових систем, які, на перший погляд, видаються абсолютно чужинними. Але ретельний аналіз показує, що вони не надто відрізняються від знайомих нам систем... а персонажі книжки, що вийшли з його уяви, не дуже відрізняються від таких людей, як ми.

Пол Атрід (месіанський «Муад'Діб» для фрименів) подібний до Ловренса Аравійського (Т. Е. Ловренса), британського громадянина, який підняв успішне пустельне повстання арабів проти турків під час Першої світової війни. Ловренс застосовував тактику партизанської війни, щоб знищити ворожі сили та лінії комунікацій, і наблизився до того, щоб стати для арабів месіанською постаттю. Ці історичні події спонукали Френка Герберта до міркувань про те, що чужинець може очолити місцеві сили й повести їх у бій проти морально звороднелих окупантів пустельного світу — стаючи водночас для них богоподібною фігурою.

Якось я запитав у батька, чи ідентифікував він себе з кимось із персонажів зі своїх історій, і він відповів, добряче мене здивувавши, що таким персонажем був Стілгар, суворий вождь фрименів. Я більше думав про батька як про сповненого гідності й честі Герцога Лето, героїчного, відчайдушного Пола чи вірного Дункана Айдаго. Обміркувавши все, я збагнув, що Стілгар у «Дюні» домірний індіанському вождеві — людині, яка втілювала й захищала перевірені часом шляхи, що не шкодили екології планети. Френк Герберт був саме таким — і навіть більше. Ще дитиною він товаришував із корінним американцем, який натякав, що його вигнали з племені, — чоловіком на ім'я Індіанець Генрі. Саме він познайомив хлопчика зі звичаями свого народу: рибальством, знаходженням їстівних та лікарських рослин у лісі. Навчив, як шукати червоних мурах та багаті на білки личинки хруща, щоб прогудуватися.

Створивши галактичну імперію та пустельну планету Арракіс, Френк Герберт протиставив західну культуру примітивним цивілізаціям, віддаючи їм перевагу. Він писав у «Дюні»: «Вишуканість приходить із міст, а мудрість — із пустелі». (Пізніше, у канонічному романі «Ловець душ», батько зробить щось подібне, надаючи перевагу прадавнім

шляхам людства, а не сучасним). Як кочові бедуїни з Аравійського плато, фримени вели дивовижне, відокремлене від інших життя, відділені від цивілізації безміром пустелі. Фримени вживали психоделічні наркотики під час релігійних обрядів, як індіанці навахо з Північної Америки. Неначе євреїв, їх переслідували, змушували ховатися від влади й виживати далеко від батьківщини. І євреї, і фримени сподівалися, що месія доведе їх до землі обітваної.

Слова та імена в «Дюні» походять із різних мов, серед яких — навахо, латина, чакобса (мова, що траплялася на Кавказі), ацтекський діалект науатль, грецька, перська, ост-індійська, російська, турецька, фінська, староанглійська та, звісно, арабська мови.

У «Дітях Дюни» Лето II дозволив піщаним форелям приєднатися до його тіла, і ця ідея частково спирається на батьків досвід: коли він був ще хлопчиськом і мешкав у штаті Вашингтон, то підгортав штани й заходив у потічок чи озеро, дозволяючи п'явкам чіплятися до його ніг.

Легендарне життя богоподібного супергероя Пола-Муад'Діба вивтворено із сюжетів, що трапляються в багатьох релігіях. Френк Герберт навіть використав легенди та уривки інформації про людей із пустель Гобі в Азії та Калахарі в Південно-Західній Африці, а також аборигенів із австралійських пусток. Протягом століть ці люди виживали, маючи надзвичайно мало води навколо себе, тому вода була ціннішим ресурсом, ніж золото.

Батлеріанський Джигад, що відбувся за 10 000 років до описаних у «Дюні» подій, був війною супроти мислячих машин, які жорстоко уярмили людей. Саме тому люди поставили комп'ютери поза законом, про що написано в Оранжистській Католицькій Біблії: «Не сотвори з машини подобу розуму людському». Корені Джигаду сягають у глибоку давнину, до людей, із якими мої батьки були знайомі: до маминого дідуся Купера Лендіса та друга нашої родини Ральфа Слаттері. Вони обидва ненавиділи машини.

Попри це, комп'ютери у світі «Дюни» існують через багато тисячоліть після джигаду. У процесі розгортання серії з'ясується, що Бене Гессерит мають таємні комп'ютери, щоб відстежувати родоводи. Є також ментати Дюни, наділені надзвичайною логікою, — «людські комп'ютери». Для багатьох рис цих людей прототипом стала татова бабуся по батьковій лінії, Мері Стенлі, неосвічена жінка з пагорбів Кентукі, яка подумки здійснювала неймовірні математичні розрахунки. Ментати були попередниками Спока, помічника капітана корабля «Ентерпрайз» із «Зоряного Шляху»... Френк Герберт описав небезпеку,

яку мислячі машини становили ще в 1960-х, задовго до фільму «Термінатор» із Арнольдом Шварценеггером.

Цікаво, що у всесвіті «Дюни» нема прибульців. Навіть найекзотичніші істоти, мутанти-лоцмани з Гільдії, — люди, так само, як і мерзенні генетичні генії Тлейлакса й гхоли, вирощені в чанах із плоті. Один із найцікавіших типів людей, яких породила уява Френка Герберта, — це жінки ордену Бене Гессерит, наділені колективною пам'яттю. Ця концепція багато в чому ґрунтується на роботах і поясненнях Карла Густава Юнга, який говорив про «колективне несвідоме» — ймовірно, вроджений комплекс сутностей і способів поведінки, притаманний усім людям. Саме ці концепції батько обговорював із дружиною Ральфа Слаттері Ірен — психологом, яка проводила дослідження з Юнгом у Швейцарії в 1930-х.

Життя Френка Герберта досягнуло кульмінації в 1957-му й наступних роках, коли він зосередив увесь свій надзвичайний досвід на створенні великого роману. Батько пригадував, що в купі книжок, які він ретельно вивчав для написання «Дюни», трапилася думка, що екологія — це наука про розуміння наслідків. Батько не вигадав цей концепт, але, навчившись в Езри Паунда, «зробив його новим»¹ і виклав у формі, яку сприймали мільйони людей. Маючи таке саме світовідчуття, як в індіанців, тато бачив, що західна людина завдає шкоди довкіллю, а не живе в гармонії з ним.

Батько розповідав, що, попри всі зусилля, яких вимагала «Дюна», робота над цією книжкою була для нього улюбленою. Він використовував те, що називав «технікою надзвичайної деталі», за допомогою якої вивчав і готував нотатки протягом чотирьох років, з 1957 по 1961, а тоді писав і переписував книжку з 1961 року по 1965.

Оскільки тато то розширював, то скорочував рукопис залежно від того, який редактор давав йому поради, в остаточну версію закралася помилка. Вік Імператора Шаддама Коррино IV в романі трохи непослідовний, але це одна з небагатьох похибок у всій серії «Дюни». Це неймовірно, зважаючи на те що Френк Герберт писав книжки на друкарських машинках... понад мільйон слів без використання комп'ютера, який би допоміг узгоджувати всю інформацію.

Наприкінці 1961 року, саме в zenіті свого монументального зусилля, тато звільнив літературного агента Лартона Блессінґейма, адже не відчу-

¹ «Make it New!» («Зробіть це новим!») — творче гасло Езри Паунда, що стало програмною максимомою для всього західного модернізму. (*Тут і далі прим. пер.*)

вав від нього достатньо підтримки, а також через те, що знову надсилати історії до нью-йоркських видавництв, які протягом років відкидали його, було над його можливості. Кілька років по тому, коли роман було майже завершено, Френк Герберт відновив співпрацю з Блессінґеймом, а тоді знову пройшов випробування невпинними відмовами — отримавши їх понад двадцять, — аж доки видавництво «Chilton» зрештою погодилося взяти книжку й заплатило 7 500 доларів авансом. Якби не далекоглядний редактор «Chilton» Стерлінг Ланьє, «Дюну» могли б узагалі не надрукувати, й світ літератури надзвичайно збіднів би.

* * *

Коли я подорослішав, ми з батьком зблизилися й почали писати разом. Тоді він часто говорив мені про важливість деталей і щільності письма. Вивчаючи психологію, він зрозумів підсвідомість, а тому любив повторювати, що «Дюну» можна читати на будь-якому з кількох шарів, закладених під пригодницькою історією месії на пустельній планеті. Екологія — найочевидніший шар, але є ще політика, релігія, філософія, історія, еволюція людини й навіть поезія. «Дюна» — це чарівний гобелен зі слів, звуків, зображень. Іноді він спершу писав уривки віршами, які розширював і перетворював на прозу, утворюючи речення, що містили елементи первинних поезій.

Тато казав, що в процесі читання ти можеш пройти будь-яким шаром роману, а тоді розпочати книжку із самого початку, зосереджуючись на іншому шарі. Він навмисно лишив наприкінці відкриті фінали й казав, що робив це, аби навіть після закінчення історії читачів не відпускали її уривки й шматочки, щоб людям хотілося повернутися і перечитати книжку ще раз. Хитрий трюк, який спрацював бездоганно.

Як старший син Френка Герберта, я бачив у романі елементи родинної історії. Раніше я вже зазначав, що в «Дюні» зображено мою матір — але й тата теж. Певно, він думав про себе, коли писав про Герцога Лето: «Дуже довго ніхто не помічав, що він іще й був чудовим батьком». Ці слова мають глибинне значення для мене, адже в ті часи наші стосунки були зовсім кепськими. Я переживав період підліткового бунтарства, бурхливо реагуючи на його безкомпромісну манеру керувати домівкою.

На початку «Дюни» Полові Атріду п'ятнадцять років — приблизно в такому віці був і я, коли книжку вперше почали публікувати в журналі «Analog». В описі Пола я не дуже впізнаю себе, проте легко впізнаю тата в батькові Пола, шляхетному Герцогові Лето Атріді. В одному

абзаці Френк Герберт написав: «Та безліч фактів відкривають шлях до розуміння Герцога: його вірне кохання до леді з Бене Гессерит; надія, що він покладав на сина...» Значно пізніше, коли тато відповідав на запитання журналістів щодо моєї письменницької кар'єри, він казав: «Яблуко падає недалеко від яблуні». Він часто хвалив мене перед іншими — значно частіше, ніж напряду. Більшість друзів уважала його екстравертом, проте в родинному колі він часто поводився як інтраверт, полюбуючи проводити час на самоті у власному кабінеті. Часто найсильніші його емоції виливалися на папір, тому я відчуваю, як батько говорить до мене, коли читаю його історії.

Якось я запитав у батька, чи вважає він, що його *magnum opus*'у судилося довге життя. Він скромно відповів, що не знає, адже єдиний компетентний літературний критик — це час. Минуло вже сорок років, відколи «Дюну» було видано у твердій палітурці, й Френкові Герберту було б приємно дізнатися, що інтерес до його фантастичного роману та породженої ним серії ніколи не згасав. «Дюну» підхопило абсолютно нове покоління читачів. Молодь насолоджується нею, як колись її батьки.

Як і наш власний усесвіт, усесвіт «Дюни» продовжує розширюватися. Френк Герберт написав шість романів серії, а я дописав іще шість у співпраці з Кевіном Андерсоном. За контрактом ми з Кевіном створимо ще чотири книжки, включно з великим хронологічним фіналом, на який зачекалися мільйони читачів, — «Дюна-7». Над цим проектом працював Френк Герберт, коли помер у 1986 році, й це мала бути третя книжка з трилогії, започаткованої «Єретиками Дюни» та «Капітулом: Дюна». У цих романах він заклав велику таємницю, й досі, через два десятиріччя після його смерті, розгадка є секретом, який найретельніше охороняють у науковій фантастиці.

До часу, коли ми завершимо ці історії, налічуватиметься шістнадцять «дюнних» романів, а також фільм режисера Девіда Лінча 1984 року та два телевізійні мінісеріали — «Дюна Френка Герберта» й «Діти Дюни Френка Герберта», — продюсером яких став Річард Рубінштейн. У майбутньому ми плануємо ще кілька проектів, та всі вони мають бути домірними високим стандартам, установленим батьком у своїх романах. А коли всі гарні історії вже буде розказано, серія завершиться. Але навіть це не буде справжнім фіналом, адже завжди можна повернутися до самої «Дюни», щоб читати її знову й знову.

Браян Герберт
Сіетл, Вашингтон, 2005

Людам, чия справа виходить за межі ідей
і простягається в царину «реальних матеріалів» —
екологам посушливих земель,
де б вони не були та в які б часи не працювали,
зі смиренням і захватом
присвячується ця спроба передбачення

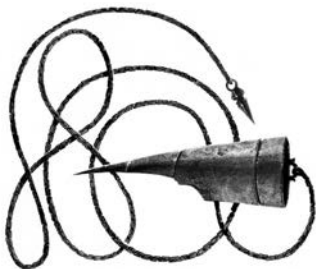

КНИГА ПЕРША

ДЮНА

Початок — то мить, коли варто якнайкраще подбати про істинну рівновагу речей. Кожна сестра Бене Гессерит¹ знає про це. Тож, приступаючи до вивчення життя Муад'Діба, зважте спершу на те, у які часи він з'явився, бо ж народився владар у рік п'ятдесят сьомий правління Падишаха-Імператора Шаддама IV. Й особливо уважно придивіться, де саме він з'явився: на планеті Арракіс. Хай не вводить вас в оману той факт, що народився він і прожив перші п'ятнадцять років свого життя на Каладані. Арракіс, планета також знана як Дюна, — ось місце його навіки-віків.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

За тиждень до переїзду на Арракіс², коли метушня останніх приготувань от-от мала обернутися на нестерпне божевілля, якась старезна баба навідалася до матері хлопчика — Пола.

Замок Каладан³ огорнула тепла ніч; прадавнє кам'яне громаддя, що слугувало домівкою двадцяти шести поколінням роду Атрідів, укрилося холодною рососою, як завжди на зміну погоди.

Стару пустили через бокові двері та повели склепінчастим проходом повз кімнату Пола. Скориставшись нагодою, вона зазирнула всередину — поглянути, як той лежить на ліжку.

У тьмяному світлі напівзгаслої, завмерлої над самою підлогою лампи-підвіски, хлопчик, який уже не спав, бачив у проїмі дверей громіздкі обриси жіночої фігури, що стояла на крок попереду від його матері. Стара скидалася на відьму: волосся, схоже на спілутану павутину, наче каптур ховало в тіні риси обличчя, а очі виблискували, мов коштовності.

¹ Найімовірніше, термін має латинське походження: «bene» — добре, а «gesserit» — гего, герере — «керувати» або «нести».

² Імовірно, походить від арабського кореня «ракс» — «танцювати».

³ За однією з версій, Герберт запозичив назву «Каладан» від острова Каледан із казки братів Грімм «Принц Омар і принцеса Шахерезада». Браян Герберт у книзі «Мрійник Дюни» пише таке: «Планету Каладан названо на честь Калідона, давньогрецького міста, де вполювали Калідонського ведра».

— А він не замалий як на свій вік, Джессіко? — запитала стара. Голос повнився хрипким свистом і бряжчав, як розладнаний балісет.

Мати Пола відповіла м'яким контральто:

— Усі знають, що Атріди дорослішають пізніше, Ваша Превелебносте.

— Чувала я про це, чувала, — прохрипіла стара. — Але ж йому вже п'ятнадцять.

— Так, Ваша Превелебносте.

— Він прокинувся і підслуховує. Хитрий малий шельма, — тихо загіготіла прибула. — Проте підступність необхідна правителю. А якщо він і справді Квізац Хадерах...¹ що ж...

Причаївшись у мороці ліжка, Пол дивився навсібіч крізь тонкі шпаринки ледь розплющених очей. Два блискучих овали — очі старої — розширилися і спалахнули, коли зустрілися з його поглядом.

— Добре виспись, хитрий малий шельмо, — кинула стара. — Завтра тобі знадобляться всі твої вміння, аби зустрітися з моїм гом джаббаром².

І вона вийшла, виштовхнувши його матір у коридор, та з гучним гуркотом зачинила двері.

Пол лежав, замислившись: «Що таке "гом джаббар"?»

Багато прикрощів довелося йому зазнати в ці часи змін, та з'ява старої була дивнішою за все.

Ваша Превелебносте.

А ще те, як вона зверталася до його матері Джессіки, наче та була звичайнісінькою служницею, а не леді Бене Гессерит, наложницею³ Герцога та матір'ю Герцогського спадкоємця.

«Гом джаббар — це щось із Арракіса, про що я маю знати, перш ніж ми опинимося там?» — подумав Пол.

Він прошепотів ті дивні слова: *Гом джаббар... Квізац Хадерах.*

Ще стільки всього треба вивчити. Арракіс настільки відрізнявся від Каладана, що свідомість Пола лихоманило від нових знань. *Арракіс — Дюна — Пустельна Планета.*

¹ Френк Герберт тлумачив цей вислів як «той, хто скорочує шлях».

² «Джаббар» може бути варіацією слова, що арабською означає «могутній», «наділений владою».

³ Ідеться не про мусульманську наложницю, тобто рабину в гаремі, а про конкубіну, жінку, яка живе з чоловіком у відкритому, неприхованому та зазвичай тривалому сексуальному зв'язку.

Зуфір¹ Хават, майстер-асасин його батька, пояснював: їхні смертельні вороги Харконнени вісімдесят років панували на Арракісі. Вони утримували планету як свій квазіфеод, відповідно до контракту з ДАПТ на видобуток геріатричних прянощів — меланжу. Тепер Харконнени забиралися геть, а планета ставала повним феодом Дому Атрідів — очевидна перемога Герцога Лето. Хоча, як сказав Хават, у цій очевидності чаїлася смертельна небезпека, адже Герцог Лето був дуже популярним серед Великих Домів Ландсрааду².

— А популярність викликає заздрощі світодержців, — додав Хават.

Арракіс — Дюна — Пустельна Планета.

Пол спав. Він бачив якусь печеру в околицях Арракіна; навколо нього в тьмяному світлі завмерлих у повітрі ламп рухалися мовчазні люди. Усе там виповнене величчю, як у соборі, і він учував єдиний тоненький звук: крап-крап-крап. Ще вві сні Пол знав, що все запам'ятає. Він завжди пам'ятав пророчі сни.

Сон розтанув.

Пол прокинувся в теплі свого ліжка; він усе думав і думав. Світ замку Каладан, де не було жодних ігор і не траплялося однолітків, можливо, не вартував смутку під час прощання. Лікар Юе, вчитель Пола, вказував на те, що класової системи фафрилах на Арракісі дотримувалися не надто ревно. Планета повнилася людьми, що жили в пустельних краях без каїдів та башарів, які б керували ними: людей барханів, що зуть себе фрименами, не внесено в жодні переписи Імперської Палати.

Арракіс — Дюна — Пустельна планета.

Відчувши напругу в усьому тілі, Пол вирішив удатися до однієї з практик з угамування плоти та розуму, яких його навчила мати. Три коротких вдихи викликали звичну реакцію: його несуть хвилі самосвідомості... свідомість фокусується... аорта розширюється... розум виганяє всю непевність пізнання... свідомість під контролем... кров збагачується киснем і розтікається по обважнілих кінцівках... ніхто не здобуває їжу, безпеку та свободу лише завдяки інстинкту... тваринна свідомість

¹ Місцевість у Ємені.

² Сам Френк Герберт стверджував, що слово «Ландсраад» — давньоскандинавське, означає «збори землевласників», тобто історично перше засідання законодавчого органу. Ландсраад — це помісне дворянство.

не простягається за межі буття моменту цього, не здатна досягнути, що її жертви зникають навіки... тварина руйнує старе й не може створити нове... тваринна жага лишень наближається до чуттєвого рівня, але ніколи не сягне рівня сприйняття... людині ж необхідна система координат, через яку вона бачитиме світ... Свідомість за вибором устанавлює свої координати... тілесна цілісність упорядковує потік нервів і крові відповідно до найглибших потреб клітинного буття... всі речі/клітини/істоти є плинними... все прагне до цієї незмінної минушності...

Знову й знову в мінливій свідомості Пола прокручувався завчений урок.

Крізь примружені повіки Пол відчув, як жовте сяйво світанку торкнулося його підвіконня. Він розплющив очі. Прислухавшись до метушні й поспіху, що поновилися в замку, юнак розглядав помережені знайомим візерунком балки під стелею спальні.

Двері прочинилися, і в кімнату зазирнула мати: волосся на маківці підтримувала чорна стрічка, з овального обличчя, позбавленого емоцій, дивилися сповнені врочистості зелені очі.

— Уже прокинувся, — промовила вона. — Ти добре спав?

— Так.

Пол уважно роздивлявся високу фігуру матері та помітив, як напружилися її плечі, коли вона вибирала для нього одяг із полиць шафи. Інший міг би не помітити нічого, але вона сама вчила його науки Бене Гессерит — звертати увагу на дрібні деталі. Вона озирнулася, тримаючи в руках напівофіційний піджак, на нагрудній кишені якого було вишито фамільний герб дому Атрідів — червоного яструба.

— Мерщій одягайся. Превелебна Мати чекає на тебе.

— Яюсь вона мені снилася, — сказав Пол. — Хто вона?

— Вона була моєю наставницею в школі Бене Гессерит. Тепер вона Правдомовиця Імператора. А ще, Поле... — Джессіка завагалася. — Ти повинен розповісти їй про свої сни.

— Розповім. Ми завдяки їй отримали Арракіс?

— Ми не отримали Арракіс, — вона змахнула пил зі штанів і повісила їх разом із піджаком на стійку біля ліжка. — Не змушуй Превелебну Матір чекати.

Пол сів, міцно обхопивши коліна.

— Що таке гом джаббар?

І знову материнська наука дала йому змогу відчувати ледь помітну напругу — знервованість, яку він інтерпретував як страх.

Джессіка підійшла до вікна, широко розсунула штори та поглянула крізь річкові сади на гору Саюбі.

— Ти дізнаєшся про гом джаббар... зовсім скоро, — промовила вона.

Пол почув переляк у її голосі та дуже здивувався.

Джессіка вела далі, не озираючись:

— Превелебна Мати чекає в ранкових покоях. Прошу тебе, не барися.

Превелебна Мати Гай Єлена Могіям¹ сиділа в обшитому гобеленами кріслі та спостерігала, як до неї наближалися матір і син. З вікон по обидва боки від неї відкривався краєвид на східну луковину річки та зелені угіддя Атрідів, але Превелебна Мати не звертала на нього уваги. Цього ранку вона особливо гостро відчувала свій вік, і це їй дуже сильно дошкуляло. Вона проклінала космічні перельоти, спілкування з Гільдією Лоцманів та їхні таємничі плани. Але на цій планеті була справа, яка вимагала особистої присутності наділеної Зором сестри Бене Гессерит. Навіть Правдомовиця Падишаха-Імператора не могла ухилитися від виконання свого обов'язку.

«Клята Джессіка! — подумала Превелебна Мати. — Якби вона тільки народила нам дівчинку, як їй і наказували».

Джессіка спинилася за три кроки від крісла й присіла в маленькому реверансі, лівою рукою злегка провела вздовж спідниці. Пол стримано вклонився, як його вчив викладач танців — «коли сумніваєшся в статусі людини».

Превелебна Мати, звісно ж, відзначила це.

— А він обережний, Джессіко.

Рука Джессіки ковзнула по плечу Пола, стиснула його. Либонь один удар серця її долоня тремтіла від страху. Тоді вона знову опанувала себе.

— Так його вчили, Ваша Превелебносте.

«Чого вона боїться?» — замислився Пол.

¹ Імена Превелебних Матерів Бене Гессерит у перших книгах циклу «Дюна» Френк Герберт формував за таким зразком: латинське чоловіче ім'я + жіноче ім'я + екзотичне ім'я.

Стара якусь мить вивчала хлопця: овальне, як у Джессіки, обличчя, але кістка в нього ширша... волосся — чорне-чорне, як у Герцога, однак брови нагадували про дідуса по матері, ім'я якого не можна називати, і ще цей тонкий гордовитий ніс; розріз пильних зелених очей, таких, як і в старого Герцога: дідуса по батькові, який уже давно лежав у могилі.

«О, то була людина, що завжди цінувала браваду — навіть у смерті», — подумала Превелебна Мати.

— Учити щось — це одне, — промовила вона, — а мати вроджені здібності — інше. Подивимося. — Стара суворо зиркнула на Джессіку. — Облиш нас. Наказую тобі зайнятися медитацією смирення.

Джессіка зняла руку з плеча Пола.

— Ваша Превелебносте, я...

— Джессіко, ти знаєш, що так має бути.

Пол збентежено глянув на матір.

Джессіка виструнчилася.

— Так... звісно.

Пол знову перевів погляд на Превелебну Матір. Гречність та очевидний трепет матері перед цією жінкою спонукали до пильності. Попри це, він відчував гнів і тривогу, які випромінювала мати.

— Поле, — Джессіка глибоко вдихнула, — випробування, яке тобі доведеться пройти... воно дуже важливе для мене.

— Випробування?

— Пам'ятай, що ти син Герцога, — промовила Джессіка. Крутнулася й вилетіла з кімнати, сухо зашурхотівши спідницею. Двері щільно зачинилися.

Пол опинився сам на сам зі старою, і щоки в нього спалахнули гнівом.

— Хіба можна випроваджувати леді Джессіку, наче просту служницю?

Тінь посмішки ледь торкнулася кутиків зморщеного рота.

— Хлопче, усі чотирнадцять років у школі леді Джессіка й була моєю служницею, — жінка кивнула. — До того ж непоганою. А тепер підійди до мене!

Наказ ударом батога лягнув по Полу, і він підкорився ще до того, як устиг подумати про це. «Вона використовує Голос», — подумав він і спинився за помахом старечої руки біля ніг Превелебної.

— Бачиш це? — спитала вона, дістаючи зі складок своєї мантії зелений металевий куб із п'ятнадцятисантиметровою стороною. Вона повернула його до Пола, і хлопець побачив, що одна з граней відкрита, а всередині — чомусь лячний морок. Жодна крапля світла не проникала в цю пільму.

— Поклади свою праву руку в скриньку, — сказала вона.

Страх прошив Пола наскрізь. Він відступив на крок, але стара промовила:

— Це так ти коришся своїй матері?

Він поглянув у блискучі пташині очі.

Повільно, під тиском чужого примусу, якому не мав змоги опиратися, Пол поклав руку в коробку. На мить, коли пільма огорнула його долоню, він відчув холод, тоді — гладенький метал під пальцями та поколювання, наче в нього затерпла рука.

Хижий вираз з'явився на обличчі старої. Вона відвела свою праву руку від куба та приставила її до шиї Пола. Той помітив блиск металу й почав повертатися.

— Не рухайся, — просичала вона.

Знову використовує Голос! Пол перевів погляд на її обличчя.

— Я тримаю біля твоєї шиї гом джаббар, — промовила вона. — гом джаббар, ворог пиhi. Це голка з краплею отрути на кінчику. А! Не приймай руку, інакше відчуєш її на собі.

Пол спробував ковтнути пересохлим горлом. Він не міг відвести погляду від зморшкватого старого обличчя — блискучі очі, бліді ясна під срібними зубами, що поблискували, коли вона говорила.

— Син Герцога має розумітися на отрутах, — промовила стара. — Такі часи, еге ж? Мускі в напоях. Аумас у стравах. Швидкі, повільні та ті, що між ними. Ось і дещо нове для тебе: гом джаббар. Він убиває лише тварин.

Гонор подолав страх.

— Ти смієш припускати, що син Герцога — тварина?

— Скажімо так, я припускаю, що ти можеш виявитися людиною, — промовила вона. Не руш. Застерігаю тебе: не намагайся відсахнутися. Я стара, але моя рука може ввігнати в твою шию голку, перш ніж ти встигнеш ухилитися.

— Хто ти? — прошепотів Пол. — Якими хитрощами ти змусила мою матір залишити мене наодинці з тобою? Ти служиши Харконненам?

— Харконнени? Ніколи в житті! А тепер мовчи.

Сухорлявий палець торкнувся до його шиї і він погамував у собі мимовільний порив відскочити.

— Добре, — промовила вона. — Ти пройшов перше випробування. Зараз буде продовження: якщо ти висмикнеш руку зі скриньки, то помреш. Це єдине правило. Триматимеш руку всередині — житимеш. Висмикнеш її — помреш.

Пол глибоко вдихнув, аби стишити тремтіння.

— Варто мені гукнути, як слуги вмить опиняться тут, і тоді ти помреш.

— Слуги не пройдуть повз твою матір, яка стоїть на чатах за дверима. Повір мені. Твоя матір пройшла випробування. Тепер твоя черга. Вважай це за честь. Нечасто ми дозволяємо хлопчикам проходити цей ритуал.

Цікавість знизила рівень страху до прийняттого рівня. У голосі старої вчувалася правда, а не заперечення її. Якщо мати справді стоїть на чатах..., якщо це справді випробування... Та чим би воно не було, Пол знав, що зараз він попався, загрозу становила рука біля шиї — гом джаббар. Він пригадав літанію проти страху з обряду Бене Гессерит, якої матір навчила його.

«Я не повинен боятися. Страх убиває розум. Страх — це маленька смерть, що веде до повного самозабуття. Я зазирну в очі своєму страхові. Я дозволю йому пройти повз мене та крізь мене. І коли він піде геть, то я обернуся до нього внутрішнім зором і простежу його шлях. Там, де страх пройде, нічого не зостанеться. Залишуся тільки я».

Пол відчув, як повернувся спокій, і промовив:

— Мерщій починай, стара.

— Стара! — різко сказала вона. — А ти сміливець, ніде правди діти. Ну що ж, подивимося, цуцику. — Вона близько нахилилася, стишуючи голос майже до шепоту. — Біль пронизуватиме твою руку в скриньці. Біль. Але! Висмикнеш її — і я торкну твою шию гом джаббаром; ця смерть швидка, ніби падіння сокири ката. Відсмикнеш руку — і гом джаббар забере тебе. Зрозумів?

— Що в тій скриньці?

— Біль.

Пол відчув, як у руці закололо сильніше, й міцно стиснув уста. *«І як же це може бути випробуванням?»* — подумав він. Поколювання перетворилося на свербіння.

А стара промовила:

— Ти чув про те, що тварини відгризають собі лапу, щоб вирватися, коли потрапляють у пастку? То все звірине нутро. А людина лишилася б у пастці, витримала б біль та прикинулася б мертвою, щоб убити ловця і знищити загрозу своєму видові.

Сверблячка переросла в легкий жар.

— Навіщо ти робиш це? — запитав Пол.

— Щоб визначити, чи ти людина. Мовчи.

Пол стиснув ліву руку в кулак, коли жар у правій руці посилювався. Він наростав повільно: тепло до тепла, тепло... і ще трішки тепла. Юнак відчув, як нігті вільної руки впинаються в долоню. Він спробував зігнути пальці палкої руки, але не зміг поворушити ними.

— Пече, — прошепотів він.

— Цить!

Біль пройняв його руку. Піт виступив на лобі. Кожна фібра ества волала Полові, аби він висмикнув руку з тих палючих лабетів... але... гом джаббар. Не повертаючи голови, юнак спробував ворухнути очима, щоб побачити страшну отруйну голку біля шиї. Він відчував, що дихає ривками, спробував уповільнити подих, але не зміг.

Біль!

Його світ виповнила порожнеча, не лишаючи нічого, крім руки, що палала в агонії, та старезного обличчя на відстані кількох дюймів, що витріщалося на нього.

Губи йому пересохли настільки, що він ледве розтулив їх.

Жар! Жар!

Хлопець подумав, що відчуває, як чорніє шкіра на тій вигорілій руці, як тріскається й відпадає плоть, лишаючи одні звуглілі кісті.

Припинилося!

Біль припинився, неначе хтось повернув вимикач.

Пол відчував, як тремтить його права рука, як тілом стікає піт.

— Годі, — промимрила вона. — Куль вахед!¹ Ще жодна дівчинка не витримувала так довго. Мені, певно, хотілося, щоб

¹ Словосполучення арабського походження, буквально означає «кожен, усе». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

ти програв. — Вона відхилилася назад, відводячи гом джабар від його шиї. — Витягуй руку зі скриньки, юна *людино*, й поглянь на неї.

Пол поборов болісне тремтіння й зазирнув у чорну порожнечу, де його рука лишалася з власної волі. Пам'ять про біль пронизувала кожен рух. Розум промовляв юнакові, що він витягне зі скриньки почорнілий цурпалок.

— Зроби це! — прошипіла вона.

Пол висмикнув руку зі скриньки й уражено глянув на неї. Жодного сліду. Жодної ознаки агонії на шкірі. Він витягнув руку вперед, розвернув її, зігнув пальці.

— Біль завдано нервовою стимуляцією, — пояснила вона. — Не можемо ж ми калічити потенційних людей. Знайдеться чимало таких, хто б дорого заплатив за таємницю цієї скриньки. — Вона сховала її в складках свого вбрання.

— Але ж біль... — почав було він.

— Біль, — гмикнула вона. — Людина здатна керувати будь-яким нервом у власному тілі.

Пол відчув біль у лівій руці. Він розтиснув пальці й побачив чотири криваві відмітки там, де нігті врізалися в долоню. Опустивши руку, він поглянув на стару.

— Ви таке колись робили з моєю матір'ю?

— Чи просіював ти коли-небудь пісок крізь сито? — запитала вона.

Ухильний тон її запитання осяяв його свідомість вищим розумінням: *Пісок крізь сито*. Пол кивнув.

— А ми, Бене Гессерит, просіюємо всілякий люд, щоб знайти *людей*.

Він підняв правицю, воскрешаючи в пам'яті біль.

— І це все лише заради болю?

— Я спостерігала за тобою в агонії, хлопче. А сам біль — то тільки вісь випробування. Матір розказувала тобі про наші способи спостереження. Я бачу в тобі ознаки її навчання. Наше випробування — це криза та спостереження.

Пол відчув щирість у її голосі й промовив:

— Це правда!

Вона вп'ялася в нього поглядом. «*Він відчуває правду! Чи може він бути тим самим? Чи справді він може бути тим самим?*»

Вона вгамувала хвилювання й нагадала собі: «*Надія потьмарює спостереження*».

— Ти знаєш, коли люди вірять у те, про що говорять, — сказала вона.

— Так.

У його голосі вчувалися обертони здібностей, які він неодноразово випробовував. Вона чула їх, а тому сказала:

— Можливо, ти і є Квізац Хадерах. Сідай тут, юний брате, біля моїх ніг.

— Я краще постою.

— А твоя матір колись сиділа біля моїх ніг.

— Я — не моя матір.

— Ти нас трохи недолюблюєш, правда? — Вона глянула на двері, а тоді гукнула: — Джессіко!

Двері прочинилися; за ними стояла Джессіка й напружено вдивлялася в кімнату. Коли жінка побачила Пола, то розслабилася. Вона спромоглася на слабку посмішку.

— Джессіко, чи твоя ненависть до мене вщухала хоч раз? — поцікавилася стара.

— Я люблю й ненавиджу тебе водночас, — відповіла Джессіка. — Ненависть — за завданий тобою біль, про який я не забуду ніколи. А любов — це...

— Просто беззаперечна даність, — закінчила стара, та голос у неї був м'яким. — Ти можеш зайти, але дотримуйся тиші. Зачини двері й пильнуй, аби ніхто не завадив нам.

Джессіка зайшла в кімнату, зачинила двері й стала спиною до них. «*Мій син — живий*, — подумала вона. — *Мій син — живий, і він... людина. Я знала, що так і є... але... він живий. Тепер і я можу жити далі*». Двері за її спиною були важкими та справжніми. Усе в кімнаті тиснуло на її чуття.

Мій син живий.

Пол глянув на матір. *Вона казала правду*. Йому хотілося зараз піти геть й осмислити пережитий досвід, але він знав, що не зможе залишити кімнату, перш ніж його відпустять. Стара здобула над ним владу. *Вони казали правду*. Його матір витримала це випробування. За цим має стояти жахлива мета... адже біль і страх були жахливими. Він убачав у цьому величну жахливу мету. Вони діяли наперекір усім перешкодам. Ними рухала

тільки їм відома необхідність. Пол відчував, що і його долучили до цієї жахливої мети. От тільки він досі не знав, у чому ж вона полягала.

— Одного дня, хлопче, — сказала стара, — і тобі, можливо, доведеться стояти там, за дверима. Нелегка це справа...

Пол глянув униз, на руку, випробувану болем, а тоді підвів очі на Превелебну Матір. У її голосі вчувалося щось відмінне від усіх раніше чутих голосів. Світло пронизувало її слова, й були вони гострими, наче лезо. Пол відчував, що відповідь на кожне поставлене ним питання може підняти його над плотським світом до чогось вищого.

— Навіщо ви випробовуєте на людськість?

— Щоб звільнити вас.

— Звільнити?

— Колись люди звернули свої думки до машин у надії на те, що зможуть так звільнитися. Та це лише дало змогу іншим людям із машинами поневолити їх.

— «Не сотвори з машини подобу розуму людському», — процитував Пол.

— Саме так заповідалося Оранжистською Католицькою Біблією з часів Батлеріанського Джигаду, — сказала вона. — Проте що насправді мало писатися в Біблії, так це: «Не сотвори машини, яка б імітувала розум *Людини*». Ти вивчив це за допомогою ментата, який служить вам?

— Я вивчив це *разом* із Зуфіром Хаватом.

— Велике Повстання позбавило нас милиць, — сказала вона. — І змусило людський мозок розвиватися. У школах почали плекати людські таланти.

— У школах Бене Гессерит?

Вона кивнула.

— Із тих прадавніх шкіл донині дожили лише дві головні: Бене Гессерит і Гільдія Лоцманів. На нашу думку, Гільдія робить акцент винятково на чисту математику. Бене Гессерит виконує іншу функцію.

— Політика, — сказав Пол.

— Куль вахед! — промовила стара й кинула суворий погляд на Джессіку.

— Я не казала йому, Ваша Превелебносте, — відповіла Джессіка. Превелебна Матір зосередилася на Полові.

— Ти здогадався за кількома непевними ознаками, — сказала вона. — Справді, політика. Спершу школою Бене Гессерит керували ті, хто вважав за необхідне збереження послідовності в діяннях людських. І вони збагнули, що така послідовність неможлива без відділення людського матеріалу від тваринного — для покращення породи.

Раптом слова старої втратили для Пола свою осяйну гостроту. Він відчув порушення того, що його матір називала «*інстинктом справедливості*». Не те щоб Превелебна Матір брехала йому. Вочевидь, вона вірила в те, що каже. Та було щось глибше, пов'язане з жахливою метою.

Він промовив:

— Але матір казала мені, що багато хто в школах Бене Гессерит не знає своїх предків.

— Усі генетичні лінії завжди заносять у наші книги, — сказала вона. — Твоя матір знає, що вона або спадкоємиця когось із Бене Гессерит, або має потрібний нам набір генів.

— Тоді чому ж вона не може дізнатися, хто її батьки?

— Дехто знає... Більшість ні. Можливо, ми, наприклад, бажали схрестити її з близьким родичем для встановлення домінування певної генетичної риси. У нас багато причин.

І знову Пол відчув порушення справедливості. Він зауважив:

— А ви багато собі дозволяєте.

Превелебна Матір уражено глянула на нього, запитуючи себе: «*Невже я чула критику в його голосі?*»

— Ми несемо важкий тягар, — відповіла вона.

Пол відчував, що все більше приходить до тями після випробування. Він кинув на неї оцінювальний погляд і сказав:

— Ти кажеш, що я, можливо... Квізац Хадерах. Що це: гом джаббар у людській подобі?

— Поле, — втрутилася Джессіка. — Ти не повинен говорити таким тоном із...

— Я сама дам раду, Джессіко, — зупинила її стариця. — Юначе, що ти знаєш про Зілля Правди?

— Ви вживаєте його, щоб удосконалити свої здібності у виявленні брехні, — сказав він. — Матір розповідала мені.

— Чи бачив ти коли-небудь Транс Правди?

Він похитав головою:

— Ні.

— Те зілля небезпечне, — сказала вона, — але дає внутрішній зір. Коли Правдомовиця вживає зілля, то може зазирнути в різні місця своєї пам'яті — пам'яті свого тіла. Ми дивимося на безліч шляхів у минулому... але тільки жіночих шляхів. — У її голосі забринів сум. — Але ж досі є місце, куди не може зазирнути жодна Правдомовиця. Воно відштовхує нас і лякає. Але сказано, що одного дня прийде чоловік, якому зілля дасть дар внутрішнього Зору. Він гляне туди, куди ми не можемо — на жіночі й чоловічі шляхи минулого.

— Цей ваш Квізац Хадерах?

— Так, той, хто зможе бути в різних місцях одночасно: Квізац Хадерах. Багато чоловіків куштували зілля... дуже багато, та жоден не досяг успіху.

— Вони всі куштували трунок, але не побачили минулого?

— О ні, — вона похитала головою. — Вони скуштували його й померли.

Спроба досягнути Муад'Діба без розуміння його заклятих ворогів, Харконненів, домірна спробі побачити Істину, не відаючи Лжі. Бажанню побачити світло, не стрічаючи Пітьми. Це неможливо.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

Напівзанурений у пітьму рельєфний глобус обертався від поштовху товстої, вкритої блискучими перснями руки. Він стояв на підставці дивної форми біля однієї зі стін кімнати без вікон. Решта стін скидалася на різнобарвну клаптикову ковдру — сувої, фільмокниги, записи, ролики. Світло, яке осявало кімнату, текло із золотих куль, що застигли в рухомому силовому полі.

У центрі зали стояв еліпсоїдний стіл із жадеїтово-рожевою¹ кришкою зі скам'янілого елакового дерева. Навколо нього зависли поліморфні крісла, два з яких були зайняті. В одному сидів темноволосий круглолиций юнак приблизно шістнадцяти років, із сумними очима, а в другому — худий невисокий чоловік із жіночним обличчям.

Обидва зосереджено дивилися на глобус та на зануреного в пітьму чоловіка, який розкручував кулю.

До них долинуло вдоволене гиготіння, і могутній бас прогрімів:

— Пітере, ось найбільша в історії пастка на людину. І Герцог уже потрапив між її щелеп. Чи ж не разучі речі роблю я, барон Владімір Харконнен?

— Безсумнівно, Бароне, — відповів чоловік. Голос його звучав мелодійним солодким тенором.

Товста рука опустилася на кулю і спинила її обертання. Тепер кожен у кімнаті прикипів поглядом до непорушної поверхні глобуса — дорогого предмета, який виготовляли спеціально для багатих колекціонерів або ж планетарних правителів Імперії.

¹ Жадеїт — мінерал зеленого кольору, схожий на нефрит.

Він зберігав неповторний відбиток ручної роботи імперських майстрів. Довжини та широти було накреслено тонесеньким платиновим дротом, а полярні шапки інкрустовано найдобірнішими хмаристо-білими діамантами.

Товста долоня посунулася вперед, намацуючи деталі рельєфу.

— Пропоную вам подивитися, — знову загуркотів бас. — Подивитися уважно... І ти, Пітере, і ти, мій любий Фейде-Рауто: від шістдесяти градусів на півночі та до сімдесяти на півдні — вишукані брижі. Їхній колір — чи ж не нагадує він вам солодку карамель? І ніде, зовсім ніде немає на ній блакиті озер, річок або морів. А ці чарівні полярні шапочки — такі крихітні. Чи здатен хоч хтось сплутати це місце? Арракіс. Істинна унікальність. Ідеальна місцина для унікальної перемоги.

Губ Пітера торкнулася легенька усмішка.

— А ще, уявити тільки, Бароне: Падишах-Імператор переконаний, що він віддав Герцогові вашу планету прянощів. Як удало.

— Цілковита маячня, — гарикнув Барон. — Ти кажеш це, аби заплутати юного Фейда-Рауто, однак немає жодних підстав збивати з пантелику мого племінника.

Юнак із меланхолійним лицем заворушився в кріслі, розгладив складки на своєму чорному трико. Він випрямився, коли від дверей у стіні за його спиною долинув обережний стукіт.

Пітер вислизнув із крісла, підійшов до дверей, ледь прочинив їх — лише для того, щоб отримати циліндр із посланням. Зачинив двері й, розгорнувши сувій, вивчив його. З уст ментата злетіло кілька смішків.

— Що там? — владно поцікавився Барон.

— Дурень відповів нам, Бароне!

— Відколи це Атріди нехтуватимуть нагодою зробити красивий жест? — поцікавився Барон. — Гаразд, а що він пише нам?

— Він надзвичайно невічливий, Бароне. Звертається до вас просто: «Харконнене». Ні «Сір й улюблений кусен», ні титулу.

— Це гарне ім'я, — проричав Барон, виказуючи своє нетерпіння. — То що повідомляє любий Лето?

— Він пише: «Вашу пропозицію про зустріч відхилено. Я вже неодноразово стикався з вашою підступністю, й це добре відомо всім».

— І? — перепитав Барон.

— Далі таке: «Мистецтво канлі ще має своїх поціновувачів в Імперії». І підпис: «Герцог Арракіса Лето». — Пітер зареґотав. — Арракіса! Боже ж ти мій. То вже занадто.

— Угамуйся, Пітере, — промовив Барон, і сміх зник — наче хтось повернув вимикач.

— Отже, канлі¹? — поцікавився Барон. — Вендета, еге ж? Він навіть ужив таке миле старовинне слово з такою багатою традицією. Хотів упевнитися, що я чітко розумію сказане ним.

— Ви зробили жест до примирення, — сказав Пітер. — Правил було дотримано.

— Як на ментата, Пітере, ти надто багато базікаєш, — відказав Барон, подумавши: «Скоро мені доведеться позбутися його. Він уже майже пережив власну корисність». Барон кинув через усю кімнату погляд на свого ментата-асасина, затримався на тій його особливості, яку люди помічали першою: очі — темні щілини синього на синьому, без найменшої краплі білого.

Вищир розцвів на Пітеровому обличчі, нагадуючи гримасу маски під проваллями очей.

— Але, Бароне. Ніколи ще помста не була прекраснішою. Перед нами план найвишуканішої зради: змусити Лето проміняти Каладан на Дюну, не лишивши йому жодного вибору, адже це наказ Імператора. Ви такий дотепник!

— У тебе словесна діарія, Пітере, — від голосу Барона віяло холодом.

— Це тому, що я щасливий, мій Бароне. Тоді як вас... вас з'їдають ревності.

— Пітере!

— Ох-ох, Бароне! Як прикро, що ви не спромоглися розробити таку вишукану схему самостійно.

— Одного дня я придушу тебе, Пітере.

— Беззаперечно, Бароне. Добрі вчинки ніколи не забуваються, еге ж?

— Пітере, ти перебрав із верите² чи із семутою?

— Позбавлена страху правда дивує Барона, — обличчя Пітера перетворилося на карикатурно-похмуру маску. — Ах-ах!

¹ Слово турецького походження, яке означає «заклятий ворог». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

² Назва походить від латинського слова «veritas» — «істина».

Розумієте, Бароне, я, як ментат, знатиму, коли ви відправите за мною ката. Ви стримуватимете себе, доки потребуватимете мене. Передчасні дії були б марнотратством, а від мене й досі є користь вашій милості. Я знаю, який урок дала вам чарівна Дюна — жодного марнотратства. Хіба ні, Бароне?

Барон продовжував дивитися на Пітера.

Фейд-Раута скорчився в кріслі. «Дурні суперечники! — подумав він. — Дядечко не вмів розмовляти зі своїм ментатом без суперечок. Мені що, немає чого робити, окрім як вислуховувати їхні чвари?»

— Фейде, — промовив Барон. — Коли я запросив тебе сюди, то наказав слухати та вчитися. Ти зробив якісь висновки для себе?

— Так, дядьку, — відповів юнак завбачливо улесливим голосом.

— Часом я захоплююся Пітером, — сказав Барон. — Я завдаю болю, коли це необхідно, а от він... присягаюся, він отримує від цього найвищу насолоду. Щодо мене, то мені навіть шкода бідного Герцога Лето. Лікар Юе скоро зрадить його, і так настане кінець Дому Атрідів. Лето точно дізнається, чия рука керувала згідливим лікарем... усвідомлення цього стане найгіршою миттю його життя.

— Чому б тоді вам не наказати лікарю всадити Герцогові кинджал під ребра? — поцікавився Пітер. — Це тихо та ефективно. Ви говорите про жаль, але...

— Герцог має знати, що саме я звершую його долю, — сказав Барон. — Інші Великі Доми також мають запам'ятати урок. Це приголомшить їх, тож я матиму більше простору для маневру. Необхідність очевидна, але вона не повинна конче подобатися мені.

— Простір для маневру? — Пітер глузливо всміхнувся. — До вас уже прикута увага Імператора. Ви діяли вельми нахабно. Одного дня Імператор направить легіон або два своїх сардаукарів сюди, на Г'еді Прайм¹, і так настане кінець барона Владіміра Харконнена.

— Ти хотів би це побачити, Пітере, так? — спитав Барон. — Ти б насолоджувався, спостерігаючи за корпусом сардаукарів, що розоряв би мої міста та грабував би мій замок. Ти б справді насолоджувався цим.

¹ Г'еді Прайм (Прима Г'еді або Альфа Козерога) — третя за яскравістю зірка в сузір'ї Козерога.

— Чи ж варто питати про це, Бароне? — прошепотів Пітер.

— Ти мав би бути башаром Корпусу, — сказав Барон. — Надто сильно тебе цікавлять кров і біль. Можливо, я надто поквапився з обіцянкою трофеїв із Арракіса.

Пітер ступив п'ять химерних, дріботливих кроків кімнатою і спинився просто перед Фейдом-Раутою. У повітрі зависла напруга, і юнак зі схвильованою похмурістю підвів очі на ментата.

— Пітер — не іграшка, Бароне. Не грайтеся з ним, — промовив він. — Ви пообіцяли мені леді Джессіку. Ви пообіцяли її мені.

— Навіщо вона тобі, Пітере? — запитав Барон. — Завдавати болю?

Пітер глипнув на нього. Тиша затягувалася.

Фейд-Раута підсунув своє крісло на силовій підвісці до краю столу й поцікавився:

— Дядьку, мені й досі слід залишатися тут? Ви казали, що...

— Мій любий Фейд-Раута виріс нетерплячим, — у мороці за глобусом майнув якийсь рух. — Потерпи, Фейде. — Барон знову зосередився на ментаті. — А як щодо Герцогового пуголовка, малюка Пола, мій безцінний Пітере?

— Капкан приведе його до вас, Бароне, — пробурмотів Пітер.

— Я не про це питав, — відрізав Барон. — Пригадуєш, як ти пророкував, що Бене-Гессеритська відьма народить Герцогові дочку? Отже, ти помилився, ментате?

— Я не часто помиляюся, Бароне, — промовив Пітер, і вперше за всю розмову в його голосі лунав страх. — Ви маєте віддати мені належне: помиляюся я нечасто. До того ж ви знаєте, що Бене-Гессеритки зазвичай народжують дочок. Навіть супутниця Імператора приводить у світ винятково дівчаток.

— Дядьку, — знову подав голос Фейд-Раута. — Ви казали, що тут я почую дещо важливе для мене...

— Ви тільки послухайте мого племінника, — промовив Барон. — Прагне панувати над моїм Баронством, а сам навіть опанувати себе не може. — Барон пильно дивився на хлопця з-за глобуса, тіль за тінню. — Що ж, Фейде-Рауто Харконнене. Я викликав тебе сюди в надії, що ти здобудеш хоча б крихту мудрості. Ти вже поспостерігав за нашим добрим ментатом? Тобі варто було б зробити деякі висновки з нашого з ним діалогу.

— Але дядьку...

— Фейде, ти міг би сказати, що Пітер — високоефективний ментат?

— Так, але...

— Ага! «Але»... ось у чім заковика. Він уживає надто багато прянощів, їсть їх, як цукерки. Поглянь на його очі! Може здатися, що він трудяга з Арракіса. Пітер — ефективний, так, але все одно емоційний і схильний до вибухів гніву. Пітер — ефективний, але йому все одно властиво помилятися.

Пітер заговорив тихим утомленим голосом:

— Бароне, ви запросили мене сюди, щоб підірвати мою ефективність критикою?

— Підірвати твою ефективність. Пітере, ти ж бо знаєш мене. Я лише хотів, аби мій небіж зрозумів, що й ментати мають свої межі.

— Ви вже підготували заміну мені? — поцікавився Пітер.

— Заміну тобі? Навіщо, Пітере? Де я знайду ментата з твоєю хитрістю і злобою?

— Там само, де ви знайшли мене, Бароне.

— Можливо, мені варто над цим замислитися, — пробурмотів Барон. — Останнім часом ти справді став утрачати рівновагу. А як подумаєш про кількість з'їдених тобою прянощів!

— Мої втіхи надто дорогі, Бароне? Ви виступаєте проти них?

— Мій безцінний Пітере, твої втіхи прив'язують тебе до мене. Як я можу бути проти цього? Я лишень хочу, аби мій племінник звернув увагу на цю твою особливість.

— Тоді ось: експонат перед вами, — сказав Пітер. — Може, мені затанцювати? Чи маю я продемонструвати свої численні функції вельмишановному Фейду-Рау...

— Саме так, — гарикнув Барон. — Ти експонат. А зараз мовчи. — Барон зиркнув на Фейда-Рауту, на повні губи племінника (харконненівський генетичний маркер), які тепер ледь викривилися від здивування. — Фейде, це ментат. Натренований і пристосований до виконання конкретних обов'язків прилад. Ніколи не можна забувати, що цей прилад заховано в людському тілі. А це — серйозний недолік. Часом я гадаю, що наші предки мали рацію з цими своїми мислячими машинами.

— То були цяцьки порівняно зі мною, — пирхнув Пітер. — Навіть ви, Бароне, перевершили б ті машини.

— Можливо, — відповів Барон. — Із цим розібралися... — Він глибоко вдихнув і відригнув. — Тепер, Пітере, розкажи моєму

племінникові в загальних рисах про нашу кампанію проти Дому Атрідів. Попрацюй для нас ментатом, якщо твоя ласка.

— Бароне, я застерігав вас. Не варто довіряти подібну інформацію настільки юній особі. Мої спостереження.

— Це вже мені вирішувати, — відрізав Барон. — Я віддав тобі наказ, ментате. Продемонструй одну зі своїх численних функцій.

— Так тому й бути, — сказав Пітер. Він виструнчився, демонструючи хворобливу гідність — здавалося, на ньому ще одна маска, просто тепер її одягнули на все тіло. — За кілька стандартних днів Герцог Лето та весь двір ступлять на облавок лайнера Гільдії Лоцманів, що прямує на Арракіс. Гільдієри висадять його в Арракіні, а не в нашій столиці Карфазі¹. Ментат Герцога Зуфір Хават правильно розрахував, що Арракін легше захищати.

— Слухай уважно, Фейде, — перебив Пітера Барон. — Стеж за планами, що ховаються всередині задумів, які причаїлися в глибинах інших планів.

Фейд-Раута кивнув, міркуючи: «Ось це мені до душі. Стара почвара, нарешті, допускає мене до своїх таємниць. Мабуть, він і справді хоче, аби я став його спадкоємцем».

— Є кілька тангенціальних можливостей, — продовжив ментат. — Я вказав, що Дім Атрідів переправиться на Арракіс. Однак, попри це, нам не слід забувати, що Герцог міг укласти угоду з Гільдією і помандрувати в безпечне місце за межами Системи. Інші в подібних ситуаціях ставали Домами-відступниками, забирали родинні ядерні запаси та силові щити й летіли за межі Імперії.

— Герцог надто горда людина, щоб піти на таке, — відказав Барон.

— Подібна ймовірність існує, — мовив Пітер. — Проте кінцевий результат був би для нас таким самим.

— Ні, не був би, — загарчав Барон. — Я маю переконатися, що він мертвий, і рід його обірався.

— Така ймовірність вельми висока, — сказав Пітер. — Є певні дії, які вказують на те, що Дім збирається піти на зраду. Герцог тим часом не зробив нічого.

— Далі, — зітхнув Барон. — Завершуй уже, Пітере.

¹ Натяк на фінікійське місто-державу Карфаген, яке воювало із Римською Імперією протягом трьох Пунічних воєн.

— В Арракіні, — вів далі ментат, — Герцог із родиною займе Резиденцію, де раніше мешкали граф Фенрінг та його леді.

— Посол до контрабандистів, — гикнув Барон.

— Посол куди? — перепитав Фейд-Раута.

— Ваш дядько пожартував, — сказав Пітер. — Він назвав графа Фенрінга послом до контрабандистів, зауваживши, що Імператора дуже цікавлять контрабандні потоки на Арракісі.

Фейд-Раута повернув здивоване обличчя до дядька.

— Але чому?

— Не будь ідіотом, Фейде, — огризнувся Барон. — Поки Гільдія де-факто лишається поза контролем Імперії, чи може бути інакше? Як ще можна доправляти на планету асасинів та шпигунів?

Рот Фейда-Раути видав беззвучне: «О-о-о».

— У резиденції ми підготували диверсію, — продовжив Пітер. — Буде скоєно замах на життя юного Атріда — замах, який може виявитися успішним.

— Пітере, — загудів Барон, — ти стверджував...

— Я стверджував, що випадковості трапляються, — відказав Пітер. — Замах має бути правдоподібним.

— Ох, але ж у юнака таке солодке юне тіло, — промовив Барон. — Звісно, потенційно він навіть небезпечніший, ніж його батько... з матір'ю-відьмою, яка тренує його. Проклята курва! Але продовжуй, будь ласка, Пітере.

— Хават здогадається, що в його оточенні діє наша людина. Найочевидніший підозрюваний — лікар Юе, який і справді є нашим агентом. Але Хават проводив розслідування і виявив, що наш лікар — випускник Сукської школи та відзначений імперським кондиціонуванням — гіпотетично, він може надавати допомогу навіть Імператорові. На імперське кондиціонування покладають надто великі надії. Вважають, що абсолютне кондиціонування неможливо зняти, не вбивши людину. А втім, як хтось колись відзначив, маючи надійну точку опори, можна рухати планетами. Ми знайшли цю точку та зрушили з місця лікаря.

— Як? — спитав Фейд-Раута. Він вирішив, що це справді цікава тема. Кожен знав, що неможливо обійти імперське кондиціонування.

— Про це іншим разом, — сказав Барон. — Продовжуй, Пітере.

— Замість Юе на шляху Хавата ми поставимо іншого, набагато цікавішого кандидата. Саме зухвальство подібної кандидатури зверне на неї Хаватову увагу.

— На неї?

— На саму леді Джессіку, — сказав Барон.

— Чи ж не вишукано? — запитав Пітер. — Розум Хавата буде зайнятий обдумуванням такої імовірності, й це послабить його функції ментата. Він навіть може спробувати вбити її. — Пітер спохмурнів, а тоді продовжив: — Але я не вірю, що це йому вдасться.

— Ти не хочеш, аби він це зробив? — поцікавився Барон.

— Не перебивайте мене, — відрізав Пітер. — Поки Хават матиме клопіт із леді Джессікою, ми заплутаємо його ще більше. Наприклад, підніmemo кілька повстань у гарнізонах міста й таке подібне. Їх, звісно, придушуть. Герцог має повірити, що він повністю контролює ситуацію. І зрештою, коли настане час, ми подамо сигнал Юе й висадимося з нашими основними силами... емм...

— Продовжуй, розкажи йому все, — сказав Барон.

— Наші позиції підсилюватимуть два легіони сардаукарів, убраних у харконненівську форму.

— Сардаукари! — у Фейда-Раути перехопило подих. Його свідомість зосередилася на жахних солдатах Імперії, вбивцях, позбавлених милосердя, солдатах-фанатиках Падишаха-Імператора.

— Бачиш, наскільки я тобі довіряю, Фейде, — промовив Барон. — Жоден із Великих Домів не повинен дізнатися й крихти з почутого тобою, інакше Ландсраад об'єднається проти Імперського Дому та запанує хаос.

— Головний нюанс у наступному, — сказав Пітер. — Оскільки Харконнени виконують брудну роботу за Імператора, ми отримуємо деякі суттєві переваги. Небезпечні переваги, це точно, але якщо користуватися ними обережно, то це принесе Дому Харконненів такі статки, які навіть і не снилися жодному з Домів Імперії.

— Фейде, ти й гадки не маєш, про які статки йдеться, — сказав Барон, — навіть у найдикіших своїх мріях. Почнемо з того, що у нас будуть постійні права на директорство в ДАПТ.

Фейд-Раута кивнув. Багатство. ДАПТ — це ключ до скарбів. Кожен шляхетний Дім гребе зі скарбниці компанії все, що може, доки входить до ради директорів. Директорство в ДАПТ було реальним свідченням влади в Імперії, яке змінювало розстановку сил у Ландсрааді, що перебував у хисткій рівновазі з Імператором і його прибічниками.

— Герцог Лето, — сказав Пітер, — може спробувати втекти до мерзотників-фрименів на околицях пустелі. Чи спробує

відправити родину в безпечне, як йому здається, місце. Однак цей шлях перекритий одним із агентів Його Величності — планетарним екологом. Ви, можливо, пам'ятаєте його — Кайнс.

— Фейд пам'ятає його, — сказав Барон. — Завершуй уже.

— Вам бракує люб'язності, Бароне.

— Завершуй оповідь. Це наказ! — проревів Барон.

Пітер знизав плечима.

— Якщо все йтиме так, як ми запланували, то протягом одного стандартного року Арракіс стане субфеодом Дому Харконнів. Там пануватиме ваш дядько. Його особистий агент керуватиме Арракісом.

— І прибутки зростуть, — сказав Фейд-Раута.

— Саме так, — відповів Барон і подумав: «Це не більше, ніж справедливість. Це ми приборкали Арракіс... за винятком групки фрименських виродків, які ховаються на околицях пустелі, та кількох одомашнених контрабандистів, які прикуті до планети майже так само міцно, як і місцеві працівники.

— А ще Великі Доми дізнаються, що Барон знищив Атрідів, — сказав Пітер. — Вони дізнаються.

— Вони дізнаються, — видихнув Барон.

— Найчарівніше з усього, — сказав Пітер, — що дізнається про це й Герцог. Він уже все знає. Уже відчуває пастку.

— Щира правда, що Герцогові це відомо, — промовив Барон, і в його голосі прозвучала нотка суму. — Знає, але нічого не може вдіяти. Це ще сумніше.

Барон вийшов із-за глобуса Арракіса. Щойно він вислизнув із тіні, всі побачили його велетенське, надзвичайно товсте тіло. Ледь помітні випуклості під складками чорної роби свідчили, що весь цей жир частково підтримувала портативна силова зброя. Насправді він важив близько двохсот стандартних кілограмів, але ногам доводилося підтримувати не більше ніж п'ятдесят кіло.

— Я зголоднів, — прогримів Барон, витер губи вкритою перснями рукою і витріщився на Фейда-Рауту втонулими в жирі очима. — Відправ когось по їжу, мій любий. Перш ніж піти, ми попоїмо.

І сказала таке свята Алія Ножа: «Превелебна Матір має поєднувати в собі спокусливі хитрощі куртизанки з недоторканою величчю незайманої богині, тримаючи в напрузі ці якості настільки довго, наскільки молодість дасть змогу їй це робити. А коли молодість і краса зів'януть, то її осердя, що колись породжувало напругу, обернеться на джерело підступності й вигадливості».

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

— Гарзд, Джессіко, що ж ти тепер скажеш? — запитала Превелебна Матір.

Розмова ця відбувалася в день Полового випробування в замку Каладан, коли сонце вже котилося до схилю. Дві жінки сиділи у вітальні Джессіки, доки Пол чекав у прилеглий звуконепроникній Кімнаті для медитації.

Джессіка стояла обличчям до південних вікон. Вона дивилася, але не бачила спалахів заграви, що розсипалися над луками та рікою. Слухала й не чула запитання Превелебної Матері.

Багато років тому відбулося інше випробування. Сухорлява дівчина з тілом, виснаженим нуртуванням підліткового віку, і волоссям кольору бронзи зайшла в кабінет Превелебної Матері Гая Єлени Могіям, Вищого Проктора школи Бене Гессерит на Валасі ІХ. Джессіка поглянула на свою праву руку, зігнула пальці та пригадала біль, страх і злість.

— Бідний Пол, — прошепотіла вона.

— Я поставила тобі питання, Джессіко! — пролунав роздратований і вимогливий голос старої.

— Що? Ох... — Джессіка вирвалася з полону минулого та поглянула на Превелебну Матір, яка сиділа між двома західними вікнами, притулившись спиною до каменю. — Яку відповідь ви хочете почути?

— Яку відповідь я хочу почути? Яку відповідь я хочу почути? — старий голос зірвався на жорстоке передражнювання.

— Так, у мене син! — спалахнула Джессіка. Вона чудово розуміла, що її навмисне доводять до білого гарту.

— Тобі наказали народжувати Атріду лише доньок.

— Для нього це так багато означало, — благала Джессіка.

— Засліплена пихою, ти подумала, що зможеш привести у світ Квізаца Хадераха!

Джессіка підвела підборіддя.

— Я відчула, що це можливо.

— Ти думала лишень про бажання твого Герцога мати сина, — відрубала стара. — А його бажання не мають жодного значення. Донька Атрідів мала побратися зі спадкоємцем Харконнів і заповнити генетичну лакуну. А ти надзвичайно все ускладнила. Ми можемо втратити тепер обидві лінії.

— Та й ви не безгрішні, — сказала Джессіка та кинула виклик довгому погляду старечих очей.

За мить стара промимрила:

— Що зроблено, те зроблено.

— Я заприсяглася ніколи не шкодувати про свої рішення, — відказала Джессіка.

— Як шляхетно, — глумливо процідила Превелебна Матір. — Жодного жалю. Ми ще подивимося на тебе, коли станеш утікачкою, за твою голову призначать винагороду та всі намагатимуться вбити тебе й твого сина.

Джессіка зблідла.

— Чи немає альтернативи?

— Альтернативи? Хіба має сестра Бене Гессерит запитувати про таке?

— Я лишень запитую, що ви бачите в майбутньому завдяки своїм надможливостям.

— У майбутньому я бачу те, що бачила й у минулому. Ти добре знаєш принципи наших дій, Джессіко. Раса усвідомлює власну кінченість і боїться застою в спадковості. Потяг змішувати генетичні лінії без жодного плану — у нас у крові. Імперія, Компанія ДАПТ, усі Великі Доми — лише тріски в буремному паводку.

— ДАПТ, — пробурмотіла Джессіка. — Гадаю, вони вже вирішили, як ділитимуть рештки Арракіса.

— Що таке ДАПТ, як не флюгер наших часів, — сказала на те стара. — Імператор і його друзі взяли під контроль п'ятдесят дев'ять цілих і шістдесят п'ять сотих відсотка голосів ради

директорів ДАПТУ. Вочевидь, вони передчувають прибутки, а оскільки інші також їх передчувають, тиск лише зростатиме. Так розвивається історія, дівчинко.

— Це саме те, чого я зараз найбільше потребую, — відказала на те Джессіка. — Історичного огляду.

— Нема чого глузувати, дівчинко! Ти не гірше за мене знаєш, які сили нас оточують. Наша цивілізація спирається на три вершини: Імператорський Палац, якому противажить Федерація Великих Домів Ландсрааду, а між ними — Гільдія зі своєю жакливою монополією на міжзоряні перельоти. А політика, що стоїть на тринозі, — найхисткіша з усіх структур. Усе було б доволі погано навіть без ускладнень, породжених торгівельною феодалною культурою, що повернулася спиною до більшості наук.

Джессіка гірко промовила:

— Тріски у вирі паводку. Ось ця тріска — Герцог Лето, друга — його син, а третя...

— Ой, дівчинко, замовкни. Ступаючи на цей шлях, ти чудово знала, що завжди йтимеш по краю.

— «Я Бене Гессерит: я існую, тільки щоб служити», — процитувала Джессіка.

— Правильно, — сказала стара. — Лишається сподіватися тільки на те, що ми зможемо запобігти велетенській пожежі та нам удасться врятувати ключові генетичні лінії.

Джессіка заплющила очі, відчуваючи, як сльози зсередини тиснуть на повіки. Вона вгамувала тремтіння душі та тіла, вирівняла дихання і збитий пульс, дала раду спітнілим долоням. За мить промовила:

— Я заплачу за свої помилки.

— І твій син платитиме разом із тобою.

— Я захищатиму його, як тільки зможу.

— Захищатимеш! — розлютилася стара. — Ти добре знаєш слабке місце цього плану! Якщо ти надміру сильно захищатимеш сина, Джессіко, він виросте надто безпорадним, аби виконати хоча б якесь призначення!

Джессіка відвернулася й подивилася у вікно, де вже густішали сутінки.

— Планета Арракіс справді така жаклива?

— Досить погана, але все ж таки не зовсім. Там облаштувалася Міссіонарія Протектіва та трохи пом'якшила умови. —

Превелебна Матір звелася на ноги й розрівняла складки свого вбрання. — Поклич сюди хлопця. Я скоро маю їхати.

— Маєте їхати?

Голос старої потеплів.

— Джессіко, дівчинко, якби ж я тільки могла опинитися на твоєму місці та замість тебе витримати всі страждання. Але в кожної з нас свій шлях.

— Я знаю.

— Ти люба мені, як кожна з моїх доньок, але я не можу дозволити почуттям заважати обов'язку.

— Я розумію... необхідність.

— Що ти зробила, Джессіко, і чому ти це зробила, знаємо ми обидві. Але милосердя змушує мене попередити, що шансів на те, що твій малий — Вінець Бене Гессерит, дуже мало. Не дозволяй собі сподіватися надто ревно.

Джессіка сердито змахнула сльози з кутиків очей.

— Ви змушуйте мене знову почуватися маленькою дівчинкою, яка відповідає на першому уроці. — Вона виштовхнула із себе слова: — «Людське начало не має уподібнюватися тваринному». — Вона затрусилася від мовчазного схлипу. — Я була такою самотньою.

— Це мало б стати одним із випробувань, — сказала стара. — Люди майже завжди самотні. А тепер поклич хлопця. Він пережив довгий страшний день. Але він мав час подумати та позгадувати, тож я маю поставити йому інші запитання стосовно снів.

Джессіка кивнула, підійшла до дверей Кімнати для медитації і відчинила їх.

— Поле, зайді, будь ласка, сюди.

Пол зайшов із повільною впертістю. Він зиркнув на матір так, наче вона була чужинкою. Настороженість виповнила його погляд, коли він побачив Превелебну Матір, але цього разу кивнув їй, як кивають рівному собі. Почув, як матір зачинила за ним двері.

— Юначе, — почала стара. — Повернімося до твоїх снів.

— Що ви хочете?

— Тобі щоночі сняться сни?

— Не всі сни варті запам'ятовування. Я можу пригадати будь-який сон, але деякі варті цього, а інші — ні.

— Як ти відрізняєш їх?

— Я просто знаю це.

Стара глянула на Джессіку, а потім знову на Пола.

— А що тобі снилося минулої ночі? Чи варте воно пам'яті про нього?

— Так. — Пол заплющив очі. — Мені наснилася печера... і вода... і дівчина там — дуже худорлява та з великими очима. Синява поглинула її очі — у них не було білків. Я розмовляв із нею і розповідав про вас, про зустріч із Превелебною Матір'ю на Каладані.

Пол розплющив очі.

— А чи трапилося те, про що ти розповідав тій дивній дівчині, сьогодні?

— Так, — Пол заплющив очі. — Я розповідав їй, що ви прийшли та поставили на мені тавро відчуження.

— Тавро відчуження, — видихнула стара й, на мить зиркнувши на Джессіку, знову зосередилася на Полові. — Скажи мені чесно, Поле, чи часто сняться тобі сни про грядущі події, які трапляються відразу після цих снів?

— Так. І ця дівчина вже снилася мені раніше.

— Он як? Ти знаєш її?

— Я знатиму її.

— Розкажи мені про неї.

Пол знову заплющив очі.

— Ми з нею в тісній місцині в затінку скель. Уже майже ніч, але спека не спадає, і я бачу клапті піску крізь просвіти між скелями. Ми... чекаємо на щось... на те, що я піду на зустріч з іншими людьми. Вона боїться, однак намагається приховати це від мене, і я схвильований. Тоді вона каже: «Повідай мені про води твого рідного світу — Усулю¹». — Пол розплющив очі. — Дивно, правда? Мій рідний світ — Каладан. Я ніколи не чув про планету під назвою Усуль.

— Чи було ще щось у тому сні? — квапила його Джессіка.

— Так. Але, можливо, це мене вона називала Усулем, — сказав Пол. — Щойно подумав про це. — Він знову заплющив очі. — Вона просить мене розповісти про води. Я беру її за руку. І кажу,

¹ Арабський корінь А-С-Л означає «основа». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

що прочитаю їй вірш. І я так і роблю, але потім маю пояснювати деякі слова: берег, прибій, водорості та чайки.

— Який вірш? — запитала Превелебна Матір.

Пол розплющив очі.

— Просто одна з настроєвих поезій Гурні Галлека для сумних часів.

Позаду нього Джессіка почала декламувати:

— Пригадую солоний дух берегових вогнів
 Під соснами лягали тіні —
 Довгі, ясні... густі.
 І чайки зазирали за край землі
 Білі плями в зеленім сні...
 Крізь сосни вітру пересвист
 Гойдає тіні.
 Чайки на пружних крилах
 Злітають увись,
 І небо стугонить квилінням.
 Я чую вітру свист,
 Що берегом кружляє,
 Прибою шум.
 І вогнище палає
 крізь водоростей сум.

— Саме його, — підтвердив Пол.

Стара витріщилася на Пола, а тоді промовила:

— Юначе, як Проктор Бене Гессерит я розшукую Квізаца Хадераха, чоловіка, справді здатного стати одним із нас. Твоя матір бачить у тобі таку ймовірність, але ж вона дивиться на тебе очима матері. Я також убачаю ймовірність, але не більше.

Превелебна Матір замовкла, і Пол бачив, що стара хоче, аби він заговорив. Хлопець же вирішив перечекати.

За мить вона промовила:

— Що ж, на те твоя воля. Є в тобі глибини, запевняю, є.

— Чи можна мені піти? — запитав юнак.

— Ти не хочеш почути, що Превелебна Матір може розповісти тобі про Квізаца Хадераха? — сказала Джессіка.

— Вона сказала, що всі, хто прагнув ним стати, померли.

— Але я можу трішки натякнути тобі, чому вони померли, — відказала на те Превелебна Матір.

«Вона говорить натяками, — подумав Пол. — Насправді ж їй нічогосінько не відомо». А тоді промовив:

— Тоді натякніть.

— І забирайтеся під три вітри? — осміхнулася вона, і мереживо зморщок проступило на старечому обличчі. — Чудово: «Той, хто правила встановлює».

Юнака пройняло здивування: гостя говорила з особливою глибиною навіть про такі банальні речі, як напруга. Невже вона гадає, що матір зовсім нічого його не навчила?

— У цьому й полягає натяк? — поцікавився він.

— Ми тут не для того, щоб кидатися словами чи брати на кпини їхнє значення, — відказала стара. — Верба схиляється перед вітром і зростає в покорі, аж доки інші верби не оточать її — і постане стіна проти вітру. У цьому призначення верби.

Пол витріщився на неї. Вона сказала «призначення», і слово це вдарилося об хлопця, заразивши його якоюсь жажливою метою. Враз він розсердився на неї: дурна стара відьма, рот якої повниться банальностями.

— Ти кажеш, я можу бути цим Квізацом Хадерахом, — сказав він. — Ти говориш про мене, однак ні слова не зронила про те, як ми можемо допомогти батькові. Я чув, як ти говорила з моєю матір'ю. Твої слова звучали так, ніби він уже помер. А він досі живий!

— Якби для нього можна було зробити хоча б щось, ми б обов'язково зробили це, — прогарчала стара. — Можливо, нам удасться врятувати тебе. Сумнівно, але можливо. А твого батька ніяк не порятуєш. І коли ти навчишся приймати це як даність, тоді засвоїш справжній урок Бене Гессерит.

Пол побачив, як матір затремтіла від цих слів. А тоді перевів погляд на стару. Як вона могла говорити таке про його батька? Звідки взялася така впевненість? Обурення зануртувало у його свідомості.

Превелебна Матір поглянула на Джессіку.

— Ти навчала його Шляху — я бачу певні ознаки цього. На твоєму місці я вчинила б так само, і нехай всі правила забираються до біса.

Джессіка кивнула.

— Але тепер попереджаю тебе, — вела далі стара, — забудь про звичний план навчання. Його безпека вимагає Голосу. Він уже

має непогані схильності до нього, але ми обидві знаємо, наскільки ж більше йому потрібно... безнадійно більше. — Вона підійшла близько до Пола та поглянула на нього. — До зустрічі, юначе. Сподіваюся, тобі все вдасться. Але якщо ні — не біда, досягнемо успіху згодом.

Тоді вона ще раз зиркнула на Джессіку, і спалах розуміння майнув між ними. Тоді стара зашелестіла вбранням і вийшла з кімнати, не озираючись. Кімната та її мешканці вже залишили думки старої.

Але коли Превелебна Матір відверталася, Джессіка перехопила її погляд. На зморшкуватих щоках блищали сльози. І сльози ті були болючішими за всі слова та жести, що прослизнули сьогодні між ними.

Ви вже прочитали, що на Каладані у Муад'Діба не було друзів-однолітків. Надто вже великі небезпеки чигали повсюди. Однак Муад'Діб мав чудових товаришів-учителів. Гурні Галлек, воїн-трубадур. У цій книзі є кілька його пісень, тож ви зможете їх проспівати. Серед його наставників був також старий ментат Зуфір Хават, майстер-асасин, який уселяв страх у серце самого Падишаха-Імператора. Дункан Айдаго, майстер меча з Гінаца; лікар Юе (зрада заплямувала його ім'я, але не зачепила глибокої мудрості); леді Джессіка, яка вчила його Шляху Бене Гессерит і, звісно ж, Герцог Лето. На жаль, дуже довго ніхто не помічав, що він ще й був чудовим батьком.

Принцеса Ірулан. Історія Муад'Діба для дітей

Зуфір Хават прослизнув до кімнати для занять замку Каладан і м'яко причинив за собою двері. На мить застиг, почувавши себе старим, утомленим і пошарпаним численними бурями. Ніла ліва нога, яку розсікли ще тоді, коли він виконував накази старого Герцога.

«Я служу вже третьому їхньому поколінню», — подумав він.

Через світлу залу, що тонула в полуденному світлі, що лилося із заскленої стелі, ментат глянув на юнака, який сидів спиною до дверей, занурений у розкидані по кутовому столу папери та карти.

«Скільки разів я маю йому повторювати, щоб він не сидів спиною до дверей?» — Хават прочистив горло.

Пол не відривався від науки.

Тінь від хмари пропливла над світловими люками. Хават кашлянув ще раз.

Пол виструнчився і промовив, не обертаючись:

— Знаю, я сиджу спиною до дверей.

Хават, стримавши усмішку, пройшов залом.

Пол підвів погляд на сивого старого, який застиг біля кутка столу.

На темному, поритому зморшками обличчі Хавата вирізнялися його очі — переповнені настоороженістю провалля.

— Я чув, як ти йшов коридором, — сказав Пол. — І чув, як ти прочинив двері.

— Ці звуки можна зімітувати.

— Я відчую різницю.

«Можливо, так і є, — подумав Хават. — *Та відьма, його матір, безсумнівно, добре тренує юнака. Хотів би я знати, якої думки про це її дорогоцінна школа? Можливо, саме тому вони прислали стару, Проктора — нагадати нашій любій леді Джессіці про її місце*».

Хават підсунув крісло та демонстративно сів навпроти Пола обличчям до дверей. Тоді відкинувся на спинці та окинув поглядом кімнату. Раптом вона його вразила: дивне приміщення вийшлося майже незнайомим — усе обладнання вже вивезли на Арракіс. Залишився тільки навчальний стіл, дзеркало для фехтування з непорушними кришталевими призмами, підбитий ватою латаний манекен — він скидався на давнього піхотинця, якого скалічили та зламали війни.

«Такий, як і я», — подумав Хават.

— Про що ти думаєш, Зуфіре? — спитав Пол.

Хават глянув на хлопчика.

— Я думав про те, що всі ми скоро полетимо звідси та, найпевніше, більше ніколи не побачимо цього місця.

— Ти через це в зажурі?

— У зажурі? Дурниці! Сумно розлучатися з друзями. Місце — це всього-на-всього місце, — він зиркнув на розкладені на столі карти. — Й Арракіс — це лишень іще одне місце.

— Мій батько прислав тебе, щоб перевірити мене?

Хават насупився — спостережливість цього юнака вражає! — і кивнув.

— Ти гадаєш, що було б краще, якби він сам прийшов до тебе, але ж тобі має бути відомо, як багато у нього клопотів зараз. Він прийде пізніше.

— Я читав про бурі на Арракісі.

— Бурі? Зрозуміло.

— Схоже, що вони доволі кепські.

— «Кепські» — то надто вже обережне слово для них. Ці бурі поширюються в низинах на шість, сім тисяч кілометрів. Вони поглинають усе, що може прискорити їх: коріюлісові сили, інші

бурі, абсолютно все, у чому є хоча б унція енергії. Вони здатні мчати зі швидкістю в сім тисяч кілометрів на годину, всотуючи все, що постає на їхньому шляху — пісок, пил, усе. Вони здатні зірвати з кісток м'ясо, а самі кістки розтрити на скалки.

— Чому в них немає погодного контролю?

— В Арракіса є специфічні проблеми. Вартість буде зависокою, а ще ж є експлуатаційні витрати й таке інше. Гільдія вимагає нечувану ціну за супутниковий контроль, а, як ти знаєш, хлопче, Дім твого батька не належить до найбагатших в Імперії.

— Ти коли-небудь бачив фрименів?

«*Розум хлопчини мчить сьогодні, як стріла*», — спало на думку Хаватові.

— Вважай, що й не бачив, — відповів ментат. — Їх заледве можна відрізнити від населення грабенів і низькодолів. Вони всі носять величезні роби, що тріпочуть на вітрі. А в закритих приміщеннях сморід від них усіх підноситься аж до небес. Це все через костюми, які носять фримени, так звані «дистикости» — вони переробляють воду власного тіла.

Пол ковтнув і здивувався раптовій волозі в роті, пригадавши сон про спрагу. Думка про людей, які настільки потребували води, що навіть змушені були повторно використовувати вологу власних виділень, спустошила його.

— Там вода — коштовність, — промовив юнак.

Хават кивнув: «*Можливо, завдяки цим розповідям він збагне, наскільки важливо вважати цю планету ворожою. Цілковите божевілля — вирушати туди, не усвідомлюючи цього*».

Пол задер голову до світлових люків і помітив, що почався дощ. Волога цівками стікала сірим метасклом.

— Вода.

— Ти ще навчишся безмірно цінувати воду, — сказав Хават. — Ти син Герцога й тобі ніколи її не забракне, однак ти відчуєш, як спрага давить на тебе звідусіль.

Пол облизав губи, згадуючи, як тиждень тому пройшов випробування Превелебної Матері. Вона також казала щось про водний голод.

«Ти побачиш мертві рівнини, — сказала вона, — спорожнілі дикі місцини, загублену землю, де немає нічого, окрім прянощів і піщаних хробаків. Тобі доведеться пофарбувати очниці, аби не осліпнути на яскравому сонці. А “сховищем” стане будь-яке

місце, де тобі вдасться сховатися від вітру та чужих очей. Ти ходитимеш на своїх двох — без 'топтера, машини чи сідла».

Пол розумів її плавний і співочий тон, але не слова.

«Коли ти житимеш на Арракісі, — сказала вона тоді, — то побачиш, що халя¹, земля, — порожня. Місяці стануть твоїми друзями, а сонце — ворогом».

Пол відчув, що мати відійшла від свого сторожового посту біля дверей і стала позаду нього. Вона поглянула на Превелебну Матір і спитала: «Невже ви не бачите жодної надії, Ваша Превелебносте?»

«Не для батька, — стара жестом наказала Джессіці мовчати та поглянула вниз на Пола. — Хай твоя пам'ять всотає мої слова, юначе: світ тримається на чотирьох речах... — Вона підняла чотири великі покручені пальці, — знаннях мудрих, справедливості великих, молитвах праведних та мужності хоробрих. Однак усе це не варте нічого без... — Гай Єлена Могіям стиснула пальці в кулак. — Без правителя, якому відоме мистецтво владарювання. Хай ці знання будуть тобі дороговказом!»

Відтоді минув тиждень. І лише зараз Пол почав уповні розуміти сказане Превелебною Матір'ю. Тепер, коли хлопець сидів разом із Зуфіром Хаватом у тренувальній залі, його раптово пронизав страх. Він зиркнув на здивоване, насуплене обличчя ментата.

— Про що ти марив цього разу? — поцікавився Хават.

— Ти коли-небудь зустрічався з Превелебною Матір'ю?

— Із цією відьмою-Правдомовицею з Імперії? — В очах Хавата спалахнула зацікавленість. — Зустрічався.

— Вона, — Пол завагався: збагнув, що не може розказати Хаватові про випробування. Заборона була надто глибокою.

— Так? Що вона?

Пол двічі глибоко вдихнув.

— Вона сказала мені дещо, — хлопець заплющив очі й, пригадавши слова, заходився повторювати їх, несвідомо наслідуючи голос старої: — Ти, Поле Атріде, нащадок королів, син Герцога, і ти маєш навчитися панувати. Це те, що не зміг осягнути жоден із твоїх предків. — Пол розплющив очі й додав: — Почуте роз-

¹ В арабській мові слово «халя» вживають на позначення пустельних регіонів, порожнечі, пробілів.

лютило мене. Я відповів, що мій батько панує над цілою планетою. Вона сказала, що він її втратить. Я зауважив, що він отримає багатшу планету. Вона ж мовила на те, що він і її втратить. Мені хотілося побігти, попередити батька, однак Превелебна відказала, що його вже попереджали — ти, мати та безліч інших людей.

— У принципі, так і є, — пробурмотів Хават.

— Чому ж ми тоді летимо туди? — запитав Пол.

— Бо так наказав Імператор. До того ж, попри сказане відьмою-шпигункою, надія все ж таки є. Які ще одкровення лилися з того ветхого фонтану мудрості?

Пол глянув униз на свою праву руку, яка під столом стиснулася в кулак. Він повільно примусив власні м'язи розслабитися. *«Вона наклала на мене якусь заборону. Як?»*

— Вона спитала, що таке, на мою думку, панувати, — сказав юнак. — Я відповів, що це означає наказувати. Превелебна зауважила, що частину вивченого мені слід забути.

«А стара майже точно вловила суть», — подумав Хават і кивнув Полові продовжувати.

— За її словами, правитель має переконувати, а не примушувати. Вона сказала, що він повинен готувати найсмачнішу каву, аби привабити до свого вогнища найдобріше товариство.

— А як, на її думку, твій батько навернув на свій бік таких людей, як Дункан і Гурні? — запитав Хават.

Пол знизав плечима.

— Ще вона казала, що добрий правитель має вивчити мови своїх світів, бо всі вони різні. Я гадав, Превелебна має на увазі, що арракійці не знають галаху¹, однак вона запевнила, що йдеться зовсім про інше. Вона відповіла, що говорила про мову камєнів і рослин, мову, яку не чують вуха. Я відповів, що лікар Ює називає це Таємницею життя.

Хават загиготів.

— І як же вона відреагувала на це?

— Схоже, Превелебна просто оскаженіла. Сказала, що Таємниця життя — не проблема, яку можна розв'язати, а лише реальність, яку можна сприймати. Тоді я процитував їй Перший Закон ментата: *«Жоден процес не можна зрозуміти, обірвавши його.*

¹ Слово «галах» походить від грецького γαλαξίας і буквально означає «молочний» — як галактика Чумацький Шлях (за іншою версією — Молочний Шлях).

Розуміння має рухатися разом із процесом, має злитися і текти разом із ним». Це, здається, її вдовольнило.

«Схоже, він упорався з випробуванням, — подумав Хават, — але стара відьма налякала його. Навіщо це їй?»

— Зуфіре, — запитав Пол, — на Арракісі справді буде так погано, як вона сказала?

— Не настільки погано, — витиснув усмішку Зуфір. — Узяти хоча б, наприклад, фрименів. Непокірний нарід пустелі. Навіть приблизний попередній аналіз свідчить, що їх набагато, набагато більше, аніж припускають в Імперії. Там живуть люди, хлопче, безліч людей і... — Хават приклав жилавий палець до кутика ока, — і вони палають до Харконнів лютою ненавистю. Однак ти маєш мовчати про почуте. Я розповів тобі про це лише тому, що вважаю тебе батьковим помічником.

— Батько розповідав мені про Салусу Секундус, — відповів Пол. — Знаєш, Зуфіре, схоже, це брат-близнюк Арракіса... можливо, там не настільки погано, але все одно схоже.

— Наразі про Салусу Секундус нам нічого не відомо напевно, — відповів Хават. — Переважно те, що було з'ясовано дуже-дуже давно. Проте щодо відомих фактів ти цілком маєш рацію.

— А фримени нам допоможуть?

— Є така ймовірність, — Хават підвівся. — Сьогодні я відлітаю на Арракіс. А ти тим часом бережи себе... хоча б заради стариганя, який тебе дуже любить. Будь гарним хлопчиком, обійди стіл і сядь обличчям до дверей. Не те що б я вважав замок небезпечним місцем: лишень хочу виробити в тобі певну звичку.

Пол звівся на ноги та виконав ментатове прохання.

— Ти летиш сьогодні?

— Я — сьогодні, а ти — завтра зранку. Наступного разу ми зустрінемося вже на землі твого нового світу, — Хават стиснув правий біцепс Пола. — Хай рука, у якій ти тримаєш ніж, завжди буде вільною, гаразд? А щит нехай завжди буде зарядженим на повну, — ментат відпустив руку хлопчика, поплескав його по плечу, крутнувся і широкими кроками рушив до дверей.

— Зуфіре! — гукнув до ментата Пол.

Хават обернувся, завмерши в широкому дверному отворі.

— Не сідай спиною до дверей, — сказав Пол.

Усмішка розцвіла на зморшкуватому старечому обличчі.

— Не сяду, хлопче. Можеш на мене покластися.

Ментат пішов геть, м'яко зачинивши за собою двері.

Пол сів туди, де щойно був Хават, і впорядкував розкидані папери. *«Ще один день тут*, — подумав він. Хлопець роззирнувся кімнатою. — *Ми відбуваемо*». Думки про від'їзд раптом стали реальнішими, ніж будь-коли. Він згадав іще дещо, про що розповідала стара: «Світ — сума багатьох речей — людей, ґрунту, рослин, місяців, припливів і сонць. Сума невідомих, яку зовуть природою, — абстрактне поєднання, позбавлене будь-якого відчуття теперішнього». Хлопець замислився: *«А що таке теперішнє?»*

Двері перед Полом рвучко розчахнулися — і всередину влетіла потворна пародія на людину з оберемком зброї в руках.

— Що ж, Гурні Галлеку, — поцікавився Пол, — ти мій новий учитель фехтування?

Галлек п'яткою захряснув двері.

— Ти, звісно, хотів би, аби я до тебе в ігри гратися прийшов, знаю, — сказав чоловік. Він роззирнувся кімнатою, відзначаючи подумки, що люди Хавата вже побували тут і впевнилися, що спадкоємець Герцога в цілковитій безпеці. Повсюди були ледь помітні ознаки перевірки.

Пол спостерігав, як потворний чолов'яга з усією зброєю прокотився кімнатою і зробив крутий віраж біля столу. Юнак помітив перекинутий через плече Гурні дев'ятиструнний балісет. Між струн, ближче до грифа, було вставлено мультимедіатор.

Галлек кинув зброю на тренувальний стіл, розклав її в ряд — рапіри, стилети, кинджали, паралізатори з повільними дротиками, поясні щити. Шрам від атраментової лози вигнувся, коли, обернувшись, чоловік усміхнувся до хлопчика.

— Бісеня мале, то в тебе навіть «доброго ранку» для мене не знайдеться? — спитав Галлек. — А якою це шпилькою ти старого Хавата штрикнув? Він пронісся повз мене коридором, наче людина, що поспішає на похорон ворога.

Пол вишкірився. З усіх людей батька Гурні Галлек імпував йому найбільше. Юнакові подобалися його дивацтва, вибрики та жарти, і він уважав цього чолов'ягу радше другом, аніж найнятим охоронцем.

Галлек зняв із плеча балісет і заходився його налаштувати.

— Не хочеш говорити, то й не треба.

Пол підвівся, пройшовся кімнатою та звернувся до гостя:

— Що, Гурні, замість фехтувати вирішив до концерту підготуватися?

— То он як ти старшим бришкаєш, — відказав Галлек. Він спробував узяти акорд на своєму інструменті й кивнув.

— А Дункан Айдаго де? — поцікавився Пол. — Хіба не він мав учити мене мистецтву бою?

— Дункан повів другу хвилю переселенців на Арракіс, — відповів Галлек. — Тобі зостався лише бідний Гурні, що ніц не тямить у бою і геть нездарний у музиці. — Він узяв іще один акорд, прислухався й усміхнувся. — На раді вирішили: раз ти настільки нікудишній боєць, краще навчити тебе музики, аби ти до решти не змарнував свого життя.

— Може, тоді заспіваєш мені якусь баладу? — запитав Пол. — Хочу гарно запам'ятати, як не варто цього робити.

— Ах-ха-хахаха! — зареготав Гурні й загорлав «Галактичних дівчаток». Мультимедіатор миготів на струнах, поки він співав:

Ой, галісійські дами
За перли будуть із вами,
Арракійські — за води ковток.
Та як хочеш панну,
Як вогонь жадану,
Доньку Каладана запроси в танок.

— Не так уже й погано, як на куцорукого з медіатором, — гмикнув Пол, — але якби мама довідалася, що ти виспіваєш у замку подібні соромітності, вона б наказала прибити твої вуха до зовнішньої стіни, як прикрасу.

Гурні смикнув себе за ліве вухо.

— Кепська вийшла б прикраса. Вони надто пошкодилися від підслуховування біля замкової шпарини дивних пісеньок, що, як я знаю, розучує на своєму балісеті один юнак.

— То ти вже забув, як це — знайти у своєму ліжку пісок? — запитав Пол. Він схопив поясний щит і заклацнув його на талії. — Тоді, до бою!

Очі Галлека розширилися в награному здивуванні.

— То он чия лиха рука вчинила те безчинство! Захищайся, юний учню, захищайся! — Гурні схопив рапіру та розсік нею повітря. — Жадаю я страшної помсти!

Пол обрав парну рапіру, зігнув її в руках і став у фехтувальну позицію, виставивши одну ногу вперед. Він надав своїм рухам комічної помпезності, наслідуючи лікаря Юе.

— Що за бевзя відрядив мені батько для фехтування? — протягнув Пол. — Цей дурнуватий Гурні Галлек забув перше правило бійця, озброєного рапірою та щитом. — Хлопець клацнув кнопкою на поясі й відчув легке поколювання шкіри від лоба та вниз по спині через захисне поле, почув, як зовнішні звуки згладжувалися щитовими фільтрами. — У бою зі щитом треба бути швидким у захисті та повільним в атаці, — процитував Пол. — Атака має єдину мету: змусити суперника оступитися, відкритися для згубного удару. Щит відіб'є швидкий клинок, однак пропустить неспішний кинджал. — Пол перехопив рапіру, зробив різкий обманний випад, повернув клинок назад для повільного уколу, що пробив би бездумний захист щита.

Галлек простежив за випадом Пола та в останню мить ухилився від удару, пропускаючи затуплене лезо повз груди.

— Чудова швидкість, — прокоментував Гурні, — однак ти повністю відкрився для удару знизу під кутом.

Засмучений Пол відступив.

— Я мав би відшмагати тебе за таку неуважність, — сказав Галлек. Він узяв зі столу оголений кинджал і підняв його вгору. — У руці ворога ця річ уже випустила б із тебе дух! Ти здібний учень, кращого не буває, та застерігаю тебе: ти не повинен навіть жартома пропускати через свій захист людину зі смертю в руці.

— Гадаю, я сьогодні не в настрої для цього, — сказав Пол.

— Настрої? — Навіть крізь заслін силового поля до хлопця долинула обуреність у голосі Галлека. — А до чого тут настрої? Ти б'єшся, коли виникає необхідність, і настрої не має значення. Він годиться для тварин, любовців чи гри на балісеті. Але не для бою.

— Мені шкода, Гурні!

— Та не дуже тобі й шкода!

Галлек активував свій щит, напівприсів, виставивши вперед ліву руку з кинджалом. Ледь припідняту вгору рапіру він тримав у правій руці.

— А тепер, як я й казав, захищайся по-справжньому! — Він різко підскочив убік, а тоді вперед, завдаючи нищівних ударів.

Пол відбивав удари, відступаючи. Він відчув, як поля затріщали, коли краї щитів спершу доторкнулися один до одного,

а тоді розчепилися, відчув електричне поколювання шкіри, що виникло через контакт. *«Що трапилося з Гурні? — запитав він себе. — Він б'ється по-справжньому!»* — Пол ворухнув лівою рукою, і йому в долоню з наручних піхов ковзнув стилет.

— Відчуваєш потребу в додатковому клинку, еге ж? — гмикнув Галлек.

«Може, зрада? — промайнула думка. — Тільки не Гурні!»

Вони кружляли залою, б'ючись — випад, відбиття, удар, контр-удар. Повітря в їхніх щитах стало затхлим, адже воно не могло оновлюватися через повільну взаємодію на межі силового поля. Кожне нове зіткнення щитів приносило сильніший запах озону.

Пол продовжував задкувати, однак тепер він спрямував свій відступ до тренувального столу. *«Якщо мені вдасться підвести його до столу, я покажу один фокус, — думав Пол. — Ну ж бо, Гурні, ще один крок».*

Галлек ступив цей крок.

Пол відбив удар вниз, повернувся і побачив, як рапіра Галлека зачепила край столу. Пол відскочив убік, спрямував рапіру вгору, одночасно ведучи стилет до шиї Гурні. Він зупинив лезо за дюйм від яремної вени суперника.

— Ти цього хотів? — прошепотів Пол.

— Поглянь униз, хлопче, — важко видихнув Гурні.

Пол послухався. Він побачив, що кинджал Гурні пройшов повз край стола і його вістря майже торкалося Полового паху.

— Ми б злилися в обіймах смерті, — сказав Галлек. — Однак визнаю, ти фехтуєш краще, якщо на тебе натиснути. Здається, у тебе з'явився настрій для бою? — Він вищирився, як вовк, і шрам від атраментової лози запульсував на його підборідді.

— Те, як ти наступав на мене, — промовив Пол. — Ти що, справді хотів пустити мені кров?

Галлек сховав кинджал і випростався.

— Якби ти бився хоч на краплю гірше, ніж можеш, я б добряче подряпав тебе. Залишив би шрам на пам'ять. Не хочу, аби мого улюбленого учня зарізав перший-ліпший харконнівський волоцюга.

Пол вимкнув щит й зіперся на стіл, відновлюючи дихання.

— Я заслужив на це, Гурні. Але батько розлютився б, якби ти поранив мене. А я не хочу, щоб тебе карали за мої невдачі.

— Як на те, — відповів Галлек. — Це була б і моя невдача. Тобі не слід перейматися через кілька отриманих на тренуванні

шрамів. Ти щасливець, що маєш їх так мало. А щодо твого батька — Герцог покарає мене, лише коли я не зможу зробити з тебе першокласного воїна. І мені б це точно не вдалося, якби я не пояснив тобі хибність залежності від настрою, яка зненацька в тебе з'явилася.

Пол випростався і сховав стилет у піхви на зап'ясті.

— Ми зовсім не в ігри тут граємо, — сказав Галлек.

Пол кивнув. Його подивувала непритаманна Галлекові серйозність поведінки, якась протверезлива сила. Поглянувши на буряковий шрам від атраментової лози на підборідді Гурні, хлопець пригадав історії про те, що це зробив Звір Раббан у рабських копальнях Харконненів на Г'еді Прайм. Раптом Полові стало дуже соромно, що він хай навіть і на мить засумнівався у вірності Гурні. Пол збагнув, що появу шраму супроводжував біль — можливо, настільки ж сильний, як і той, що навіяла йому Превелебна Матір. Він прогнав цю думку — вона пронизувала їхній світ холодом.

— Певно, я справді сподівався на якусь гру сьогодні, — сказав Пол. — Надто багато серйозного навколо останнім часом.

Галлек відвернувся, щоб приховати емоції. Щось пекло йому очі. У ньому, неначе нарив, жив біль — усе, що зосталося від якось утраченого вчора, яке час відрізає від нього.

«Як скоро хлопчикові доведеться стати чоловіком, — подумав Галлек. — Як скоро доведеться йому подумки прочитати цю угоду, яка закликає до жорсткої обережності й безапеляційно вимагає заповнити рядок: “Назвіть ваших найближчих родичів”»¹.

Не обертаючись, Галлек промовив:

— Я відчував, що тобі хотілося погратися, хлопче, і нічого у світі мені не хотілося, окрім як приєднатися до твоїх ігор. Однак ми більше не можемо гратися. Завтра ми рушаємо на Арракіс. Арракіс справжній. Харконнени справжні.

Пол підняв рапіру вертикально вгору, торкнувся нею лоба.

Галлек повернувся, побачив салют і відповів на нього кивком. Жестом указав на тренувальний манекен.

— Тепер попрацюємо над твоїм часочуттям. Покажи мені, як ти даєш собі раду з цим підступним одороблом. Я керуватиму ним звідси. Так я краще бачитиму всі твої дії. Попереджаю:

¹ Формулювання з документів для заповіту.

сьогодні я використаю нові прийоми. Від ворога подібних попереджень ти не діждешся.

Пол став навшпиньки, щоб заспокоїти м'язи. Раптом він повністю усвідомив, що його життя почало різко змінюватися. Хлопець підійшов до манекена, ткнув вістрям рапіри вимикач на його грудях і відчув, як захисне поле відштовхнуло клинок.

— *En garde!*! — дав команду Галлек, і манекен пішов в атаку.

Пол активував щит, відбив удар, завдав контрудару.

Галлек, маніпулюючи приладами, пильно стежив за поєдинком. Його свідомість, здається, розщепилася надвоє: одна частина зосередилася на потребах бою, а друга — витала у хмарах.

«Я — добре вирощене фруктове дерево, — подумав він. — Повне стиглих почуттів і здібностей. Усіх їх мені прищепили — усі вони визрівали для когось іншого».

Чомусь він пригадав молодшу сестру — її мініатюрне обличчя так яскраво сяяло в пам'яті. Однак вона давно померла — у домі насолод для харконненівських солдатів. Вона любила фіалки... чи, може, то були маргаритки? Гурні не зміг пригадати. І це його гнітило.

Пол відбив повільний випад манекена, піднявши ліву руку в *entretisser*².

«Розумне чортеня! — подумав Галлек, захоплений тепер вишуканістю рухів Пола. — Він тренувався самотійно. Це не стиль Дункана, і я такому точно його не вчив».

Ця думка лише додала Галлекові суму. *«І мене заразив “настрій”»*, — подумав він. Йому стало цікаво, чи доводилося юному Полові із жахом дослухатися до власного пульсу, що відлунював у подушці вночі.

«Якби бажання були рибами, ми снасті закидали б усі», — пробурмотів Гурні.

Це прислів'я любила його мати, і він завжди промовляв його, коли відчував, як морок завтрашнього дня напосідає на нього. Потім він замислився: *«Як це дивно — прямувати з прислів'ям на планету, де ніколи не чули ані про море, ані про риб».*

¹ До бою! (фр.)

² Вид захисного удару, від фр. «переплітати».

Юе [йуе], Веллінгтон [вёл'інгтон], за стандартним літочисленням 10 082—10 191 рр.; лікар із Сукської школи (закінчив у 10 112 р. за стандартним літочисленням); одружений із Ванною Маркус із Бене Гессерит (10 092—10 186? рр. за стандартним літочисленням); найбільш відомий тим, що зрадив Герцога Лето Атріда. (Див. «Бібліографію», «Додаток VI» [Імперське кондиціонування], а також «Зраду».)

Принцеса Ірулан. Словник Муад'Діба

І хоча він чув, як лікар Юе стриманою, обережною ходою ввійшов у тренувальну залу, Пол так і лежав, простягнувшись, обличчям униз, на гімнастичному столі, де масажистка залишила його. Після тренування з Гурні Галлеком його охопила солодка втома.

— У тебе тут усі зручності, — мовив Юе спокійним, трішки напруженим голосом.

Пол підвів голову й побачив високу чоловічу постать, що стояла за кілька кроків, помітив брижате чорне вбрання, квадратну голову з багряними вустами та обвислими вусами. Чоло прикрашав витатуйований діамант імперського кондиціонування, а довге чорне волосся тримало срібне кільце Сукської школи на лівому плечі.

— Певно, ти зрадієш, почувши, що сьогодні нам бракує часу для звичайного уроку, — сказав Юе. — Скоро прийде твій батько.

Пол сів.

— Однак я подбав, щоб на шляху до Арракіса в тебе був фільмокнижний переглядач і кілька уроків.

— Ох.

Пол узявся натягувати на себе одяг. Його схвилювала звістка про те, що скоро прийде батько. Вони так мало часу проводили разом, відколи Імператор наказав узяти у феодалне володіння Арракіс.

Лікар підійшов до кутового столу, міркуючи: *«Як же хлопчина підріс за останні кілька місяців. Яка втрата! Ох, яка сумна*

втрата». А тоді нагадав собі: *«Мені не можна вагатися. Усе це я роблю для того, щоб бути певним, що мою Ванну більше не катують харконнівські тварюки»*.

Пол приєднався до нього за столом, застібаючи піджак.

— Що я вивчатиму по дорозі туди?

— О-о-о, суходільні форми життя Арракіса. Ця планета змогла породити певні життєві форми. Невідомо як. Коли ми прибудемо, я маю знайти планетарного еколога — доктора Кайнса — і запропонувати свою допомогу в дослідженнях.

А сам Юе подумав: *«І що я таке кажу? Я лицемірний навіть сам із собою»*.

— А там буде щось про фрименів? — запитав Пол.

— Фримени? — Юе почав стукати пальцями по столу, але, помітивши, що Пол звернув увагу на його нервовий рух, прибрав руку.

— Можливо, у вас є щось про все арракійське населення, — уточнив Пол.

— Так, звісно, — відповів Юе. — Населення поділяється на дві основні групи: одна з них — це фримени, а друга об'єднує людей грабенів, падин і низькодолів. Казали, що бувають і змішані шлюбні. Жінки з поселень падин і низькодолів віддають перевагу чоловікам із фрименів, а чоловіки шукають серед фрименів дружин. У них навіть приказка є: *«Вишуканість приходить із міст, а мудрість — із пустелі»*.

— А ти маєш їхні зображення?

— Я гляну, що можу відшукати для тебе. Їхня найцікавіша риса — це, звісно, очі: абсолютно сині та без білків.

— Мутація?

— Ні. Це пов'язано з надміром меланжу в крові.

— Певно, фримени дуже хоробрі, якщо живуть на краю пустелі.

— Якщо вірити свідченням, так і є, — відповів Юе. — Вони присвячують вірші своїм ножах. А жінки їхні не менш люті, ніж чоловіки. Навіть діти фрименів жорстокі та небезпечні. Гадаю, тобі не дозволять спілкуватися з ними.

Пол уражено дивився на Юе. Кілька скромних слів про силу фрименів зачарували юнака. Такий би народ собі в союзники!

— А хробаки? — запитав Пол.

— Що?

— Я б хотів дізнатися більше про хробаків.

— А-а-а, ну звісно ж. У мене є фільмокнижка про маленького екземпляра — лише сто десять футів завдовжки та двадцять два метри в діаметрі. Його знайдено в північних широтах. Але з надійних джерел відомо, що траплялися хробаки понад чотириста метрів завдовжки, і є всі підстави вважати, що існують навіть ще більші.

Пол поглянув на конічну проекцію широт північного Арракіса, розгорнуту на столі.

— Пустельні пояси та південні полярні регіони позначені як непридатні для життя. Це через хробаків?

— І через бурі.

— Але будь-яке місце можна зробити придатним для життя.

— Усе залежить від того, наскільки це економічно виправдано, — сказав Юе. — А ризики на Арракісі численні та дорогі. — Він пригладив вуса. — Твій батько скоро буде тут. Перш ніж я піду, вручу тобі подарунок. Я натрапив на це, поки збирався.

Він поклав на стіл між ними чорний видовжений предмет, завтовшки, як кінець великого пальця Пола.

Пол уважно глянув на цю річ. Юе звернув увагу, що юнак не кинувся відразу торкатися до подарунка, й подумав: «Який же він обережний?»

— Це стародавня Оранжистська Католицька Біблія для космічних мандрівників. Не фільмокнижка, а справжня, видрукувана на волокнистому папері. Її оснащено збільшуваним склом і системою електростатичних зарядів. — Він узяв її та показав. — Закритою книжку утримує заряд, який діє на стиснуті пружини обкладинок. Натискаєш на край — ось так — й обрані тобою сторінки відштовхуються одна від одної, розгортаючи книгу.

— Вона така маленька.

— Але в ній тисяча вісімсот сторінок. Натискаєш на край, ось тут, й електронний заряд гортатиме сторінки в ритмі твого читання. Але ніколи не торкайся пальцями самих сторінок. Аркуші надто тендітні. — Він закрив книгу та простягнув її Полові. — Спробуй.

Юе спостерігав за Полом, який прилаштувався до сторінок, і подумав: *«Це я так власну совість рятую: даю йому релігійну вітху, перш ніж зрадити. І все ж таки зізнаюся собі, що він зможе піти туди, куди мені зась».*

— Певно, її виготовили ще до фільмокнижок, — сказав Пол.

— Вона дуже стара. Але нехай це буде нашою таємницею, гаразд? Твої батьки можуть подумати, що ця річ надто цінна для такої юної людини, як ти.

А насправді Юе подумав: *«Його матір точно зацікавиться моїми мотивами»*.

— Гаразд... — Пол закрив книгу, тримаючи її в руці. — Якщо вона настільки цінна...

— Виконай примху стариганя, — сказав Юе. — Мені подарували її, коли я був зовсім юним. — А сам подумав: *«Я маю захопити його розум і пробудити жадібність»*. — Розгорни її на чотириста шістдесят сьомій калімі¹, де сказано: «З води бо все життя починається»². На краю обгортки є маленька мітка, що вказує на це місце.

Пол обмацав палітурку та відчув дві зазубрини: одну глибшу, а другу — дрібнішу. Він натиснув на дрібнішу — і книга розгорнулася на його долоні, а збільшувальне скло опинилося на потрібному місці.

— Прочитай уголос, — сказав Юе.

Пол облизнув губи та прочитав:

— Замислись над тим фактом, що глуха людина не може чути. Якою ж тоді глухотою наділені ми всі? Яких чуттів бракує нам, що ми не бачимо й не чуємо світ довкола себе? Що ж навколо нас не дозволяє...

— Годі! — гарикнув Юе.

Пол замовк на півслові та вражено підвів очі.

Юе заплющив очі, намагаючись повернути собі стриманість. *Яке збочення змусило книгу розгорнутися саме на улюбленому абзаці моєї Ванни?* Він розплющив очі та побачив, що Пол витріщається на нього.

— Щось не так? — запитав Пол.

— Вибач, — відповів на те Юе. — Це був улюблений уривок... моєї... покійної дружини. Я думав, ти прочитаєш інший. Бо цей викликає... болючі спогади.

— Тут було дві відмітини, — сказав Пол.

«Звісно, — подумав Юе. — Ванна позначила свій уривок. Пальці юнака чутливіші за мої, тому знайшли її мітку. Це випадковість, не більше».

¹ Каліма — декларація віри в ісламі.

² Парафраза на 21-шу суру Корану, відому як Аль-Анбія (вірш 30).

— Книга може виявитися цікавою для тебе, — сказав Юе. — У ній міститься багато історичної правди та не менше правильної етичної філософії.

Пол подивився на крихітну книгу в долоні — така маленька річ. І так, у ній була таємниця... щось трапилося, доки він із неї читав. Юнак відчув, як щось штовхає його до жахливого призначення.

— Твій батько може прийти сюди будь-якої миті, — сказав Юе. — Сховай книгу та почитай на дозвіллі.

Пол торкнувся до краю, як Юе й показував йому. Книга сама згорнулася. Хлопець поклав її в жакет. Тієї миті, коли лікар гарикнув на нього, Пол злякався, що чоловік вимагатиме повернути книгу.

— Дякую за ваш дар, лікарю Юе, — дуже офіційно промовив Пол. — Це буде нашою таємницею. Якщо є дар або послуга, які я можу зробити для вас, не вагайтеся й попросіть.

— Мені... нічого не потрібно, — витиснув із себе Юе.

А сам подумав: *«Чому я тут стою, катуючи себе? І катуючи цього бідного юнака... хоч він і не знає цього. Ооох! Кляті харконненівські тварюки! Чому для своєї гідоти вони обрали саме мене?»*

З якого боку мали б підходити ми до вивчення Муад'Дібового батька? Людиною надзвичайного тепла й надзвичайного холоду був Герцог Лето Атрід. Та безліч фактів відкривають шлях до розуміння Герцога: його вірне кохання до леді з Бене Гессерит; надія, що він покладав на сина; відданість, із якою люди служили йому. Ви зможете побачити його — людину, що потрапила в капкан Долі, самотнього чоловіка, світло якого потьмяніло в променях слави його сина. Одне лишень ми маємо запитати: що таке син, коли не продовження батька?

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

Пол спостерігав, як батько зайшов до тренувальної зали, помітив охоронців, які стали на варті ззовні. Один із них зачинив двері. Як завжди, Пол уповні відчув присутність батька — він перебував тут цілком і повністю.

Герцог був високим чоловіком зі шкірою оливкового кольору. Жорсткі риси його тонкого обличчя пом'якшувало лише тепло глибоких сірих очей. Лето носив чорний повсякденний мундир із вишитим на грудях геральдичним яструбом. Посріблений поясний щит, який від частого використання укритися патиною, підперізував його тонку талію.

— Важка наука, сину? — запитав Герцог.

Він підійшов до кутового столу, глянув на папери на ньому, обвів поглядом кімнату та повернувся до Пола. Чоловіка долала втома та виповнював біль від необхідності приховувати власне виснаження. «Я маю скористатися кожною нагодою відновити сили під час перельоту на Арракіс, — подумав він. — Там буде не до спочинку».

— Не надто важка, — відповів Пол. — Усе таке... — він знизав плечима.

— Так. Що ж, завтра ми відбуваемо. Було б добре вселитися в наш новий дім, залишивши всі розчарування позаду.

Пол кивнув, опираючись словам Превелебної Матері, що раптово зринули в його голові: «...*батька ніяк не порятуєш*».

— Батьку, — почав Пол. — Арракіс настільки небезпечний, як усі кажуть?

Герцог змусив себе невимушено махнути рукою, присів на край столу та всміхнувся. У його голові повністю вималювалася схема подальшої розмови — навичка, яка ставала йому в пригоді, коли треба було розвіяти сумніви солдатів перед боєм. Та слова зблякли ще до того, як пролунали, перекреслені єдиною думкою: «*Це мій син*».

— Там буде небезпечно, — визнав він.

— Хават сказав мені, що в нас є плани на фрименів, — промовив Пол і миттю замислився: «*Чому я не розповів про сказане старою? Як удалося їй закрити мої вуста?*»

Герцог помітив стурбованість сина:

— Хават, як завжди, бачить головну можливість. Та вона не єдина. Я ще покладаю надії на Добропорядний Альянс Прогресивних Торговців — ДАПТ. Віддаючи Арракіс мені, Імператор змушений надати мені також місце в директораті ДАПТу... непогана перспектива.

— ДАПТ контролює прянощі.

— Й Арракіс із прянощами — наша стежка в ДАПТ, — додав Герцог. — Але ДАПТ — це не лише меланж.

— Превелебна Матір попереджала тебе? — бовкнув Пол. Він стиснув кулаки, відчувши, як долоні стали слизькими від поту. Така ціна за можливість поставити запитання.

— Хават казав, що вона налякала тебе своїми застереженнями щодо Арракіса, — сказав Лето. — Не дозволяй страхам жінок затьмарювати твій розум. Жодній панні не подобається, коли любі їй люди в небезпеці. Ті застереження спрямовувала рука твоєї матері. Сприйми це як знак її любові до тебе.

— Чи відомо їй про фрименів?

— Так, і ще багато про що.

— Тобто?

Герцог замислився: «*Правда може виявитися гіршою за його припущення, та навіть небезпечні факти мають цінність, якщо тебе навчили давати їм раду. І саме цих навичок бракує моєму синові. Це треба виправити. Але ж він іще такий юний*».

— Деякі товари вислизають із-під впливу ДАПТу, — відповів Герцог. — Лісоматеріали, віслюки, коні, корови, ягнята, гній, акули, китова шерсть — усе найпрозаїчніше та все найекзотичніше... навіть наш бідний рис пунді із Каладана. Усе, що може доправити Гільдія, — мистецтво з Еказа, машини з Річези та Ікса. Але все це тьмяніє перед меланжем. За жменю прянощів можна купити дім на Тупайле. Їх неможливо синтезувати — можна лише добути на Арракісі. Вони унікальні та мають справжні геріатричні властивості.

— І тепер їх контролюємо ми?

— До певної міри. Однак важливо враховувати, що всі Доми залежать від прибутків ДАПТу. І неймовірний потік цих прибутків залежить лише від одного продукту — прянощів. Уяви, що трапиться, якщо раптом обсяги надходження прянощів знизяться.

— Хто б не накопичив запаси меланжу, він може накоїти лиха, — мовив на те Пол. — Тоді решта залишиться ні з чим.

Герцог дозволив собі мить похмурого вдовolenня. Він дивився на сина та міркував, наскільки пронизливим, наскільки досвідченим було це зауваження. Лето кивнув.

— Харконнени наповнювали свої склади понад двадцять років.

— Вони хочуть обірвати видобуток прянощів і звинуватити в цьому тебе?

— Вони хочуть, аби ім'я Атрідів стало непопулярним, — сказав Герцог. — Подумай про Доми Ландсрааду, що вбачають у мені своєрідного лідера — їхнього неофіційного представника. Подумай про те, як вони зреагують, коли через мене їхні прибутки різко знизяться. Зрештою, власна вигода понад усе. Велика Конвенція полетить до біса. Не можна дозволити, аби хтось розорив тебе! — Жорстка посмішка викривила рот Герцога. — Що б не спіткало мене, вони дивитимуться в інший бік.

— Навіть якщо нас атакують атомними бомбами?

— Обійдуться і без подібних жахів. Жодної відкритої непокори Конвенції. Але, за винятком цього, можливо все... можливо, навіть розпорошення шкідливих речовин чи отруєння ґрунту.

— Тоді навіщо ми вплутуємося в це?

— Поле! — Герцог насуплено зиркнув на сина. — Якщо знаєш, де пастка, — це перший крок до її уникнення. Нагадає дуель, лише масштаби більші — обхідний маневр усередині обхідного маневру,

що ховається в іншому обхідному маневрі... і так, здається, до безкінечності. Головне — розплутати цей клубок. Коли нам відомо, що Харконнени запаслися меланжем, ми ставимо інше запитання: «Хто ще так зробив?» Це і є список наших ворогів.

— І хто ж це?

— Деякі Великі Доми, що, як нам відомо, неприязні до нас, і частина тих, кого вважаємо своїми друзями. Однак зараз ми ними можемо не перейматися, адже є ще один важливіший ворог — наш любий Падишах-Імператор.

Пол спробував ковтнути — у роті різко пересохло.

— А ти не можеш скликати Ландсраад, викрити...

— І показати ворогові, що ми знаємо, чия рука тримає ніж? Ех, Поле, зараз ми цей ніж принаймні бачимо. Хто знає, де він з'явиться наступного разу? Якщо ми оголосимо про це перед Ландсраадом, наші слова лише посіють смуту. Імператор усе заперечуватиме. Хто наважиться засумніватися? Виграти ми можемо лише дрібку часу, зате ризикуємо перетворити все на хаос. Та й звідки буде завдано наступний удар?

— Усі Доми могли б почати запасатися прянощами.

— Наші вороги мають фору — забагато доведеться наздоганяти.

— Імператор, — промовив Пол. — Тобто — сардаукари.

— Без сумніву, перевдягнені в харконненівську форму, — погодився Герцог. — Та це все одно будуть солдати-фанатики.

— Як фримени допоможуть нам проти сардаукарів?

— Хават розповідав тобі про Салусу Секундус?

— Імператорську планету-в'язницю? Ні.

— А що, як це дещо більше, ніж планета-в'язниця, Поле? Ось питання, яке при тобі ніколи не ставилося про імператорські корпуси сардаукарів: звідки вони беруться?

— З планети-в'язниці?

— Звідкись же вони повинні братися.

— Але ж рекрути, яких Імператор вимагає з кожного...

— Це те, у що нам пропонують вірити: вони лишень рекрути Імператора, яких змалечку чудово тренують. Часом ходять чутки про імператорських тренерів, але баланс нашої цивілізації залишається незмінним: військові сили Великих Домів Ландсрааду, з одного боку, а з другого — сардаукарів і рекрути. Та рекрути, Поле... Сардаукари ж завжди залишаються сардаукарами.

— Але всі рапорти про Салусу Секундус свідчать, що це пекло на землі!

— Безсумнівно. Проте, якщо ти хочеш виховати міцних, сильних, лютих вояків, яке б середовище ти обрав для них?

— Але як можна добитися вірності від таких людей?

— Є перевірені методи: маніпуляція їхнім почуттям власної вищості, загадковість таємної угоди, дух спільних страждань. Це можна влаштувати. Так робилося в багатьох світах у різні часи.

Пол кивнув, прикипівши поглядом до батькового обличчя. Він очікував на неминуче одкровення.

— Щодо Арракіса, — промовив Герцог, — то за межами міст і гарнізонних поселень він настільки ж жажливий, як і Салуса Секундус.

Очі Пола широко розплющилися.

— Фримени.

— Тут ми маємо потенціал для створення настільки ж сильного та смертоносного війська, як і сардаукари. Знадобиться терпіння, аби таємно залучити їх до співпраці, й цілі статки, щоб гарно їх екіпірувати. Але фримени там... і там поклади прянощів. Тепер ти розумієш, чому ми летимо на Арракіс, попри усвідомлення того, що це пастка.

— Хіба Харконненам не відомо про фрименів?

— Харконнени насміхаються з них, полюють заради розваги. Жодного разу не перейнялися навіть їхнім підрахунком. Нам відома політика Харконненів щодо населення планети — витратитися на людей рівно настільки, щоб вони не вимерли.

Металеві нитки в гербовому яструбі на грудях батька зблиснули, коли Герцог різко змінив позу.

— Розумієш мене?

— Ми вже ведемо перемовини з фрименами, — кивнув Пол.

— Я відрядив до них місію на чолі з Дунканом Айдаго, — сказав Герцог. — Дункан — людина горда й навіть безжальна, але він любить правду. Гадаю, він уразить фрименів. Якщо нам пощастить, вони оцінюватимуть нас по ньому: по Дунканові Доброчесному.

— Дунканові Доброчесному, — промовив Пол, — та Гурні Звитяжцеві.

— Ти добре їх назвав, — погодився Герцог.

Пол замислився: *«Гурні — один із тих, про кого згадувала Превелебна Мати, розповідаючи, що основи світу тримаються на “відвазі хоробрих”»*.

— Гурні казав, що сьогодні ти був вправним бійцем.

— Мені він сказав інше.

Герцог розреготався.

— Уявляю, як скупився на похвалу Гурні. Проте він каже, що ти чітко розумієш значення, за його словами, різниці між лезом і його вістря.

— Гурні каже, що нема нічого вишуканого в убивстві вістря. Смерть потрібно завдавати лезом.

— Гурні — романтик, — прогуркотів Герцог. Розмови про вбивства з уст сина раптово засмутили його. — Я хотів би, аби тобі ніколи не довелося вбивати, але якщо виникне така потреба, роби це, як можеш — байдуже, лезом чи вістря. — Він глянув на вікно на стелі, яке заливав дощ.

Простеживши за поглядом батька, Пол подумав про вологе небо, якого на Арракісі він ніколи не побачить, — і думка про небо перенесла його у віддаленіші простори.

— А кораблі Гільдії справді настільки великі?

Герцог поглянув на сина.

— Це ж ти вперше залишиш планету. Так, вони великі. Ми полетимо на гайлайнері, бо мандрівка буде довгою. Гайлайнер справді величезний. Усі наші фрегати та транспортери помістяться в кутку його трюму — ми будемо лишень крихітною часткою вантажу.

— І нам не можна виходити зі своїх фрегатів?

— Це частина тієї ціни, яку ми платимо за охорону Гільдії. Кораблі Харконненів можуть стояти впритул, але нам не буде чого боятись. Харконнени двічі подумують, перш ніж ризикувати своїми транспортними привілеями.

— Тоді я спостерігатиму за всім крізь наші екрани. Хочу побачити гільдієра.

— Ти цього не зробиш. Навіть їхні агенти ніколи не бачили гільдієра. Гільдія настільки ж ревно оберігає свою приватність, як і монополію. Не роби нічого, що могло б позбавити нас транспортних привілеїв, Поле.

— Гадаєш, вони ховаються, бо мутували та більше не схожі на... людей?

— Хтозна? — знизав плечима Герцог. — Цю таємницю ми навряд чи розгадаємо. У нас є нагальніші проблеми — зокрема ти.

— Я?

— Твоя мати хотіла, щоб саме я розповів тобі про це, сину. Розумієш, у тебе, можливо, є здібності ментата.

Пол витріщився на батька, на мить утративши дар мови.

— Ментат? Я? Але ж...

— Хават підтверджує це, сину. Так і є.

— Але я гадав, що тренування ментата починається з народження, і йому не можна казати про навчання, бо це може вповільнити раннє... — Юнак змовк на півслові, усі деталі його життя склалися в одну сліпучу картину. — Он як.

— Настає день, — сказав Герцог, — коли потенційний ментат має дізнатися, що відбувається. І відтоді з ним нічого не можна робити. Ментат має право обирати: продовжувати навчання чи припинити його. Деякі можуть продовжувати науку, інші ж не здатні на це. Лише потенційний ментат може точно відповісти за себе.

Пол потер підборіддя. Особливі тренування з Хаватом та матір'ю — мнемоніка, концентрування уваги, м'язовий контроль, загострення почуттів, вивчення мов і нюансів голосу — усе тепер сприймалося його розумом по-новому.

— Одного дня ти станеш Герцогом, мій сину, — промовив батько. — Герцог-ментат став би грізним суперником для своїх ворогів. Ти можеш вирішити зараз... чи тобі потрібно трохи часу?

У відповіді хлопця не було ані краплі вагань.

— Я продовжу навчання.

— Справді грізним, — пробурмотів Герцог, і Пол помітив горду усмішку на устах батька. Вона вразила юнака: вузькі риси Герцогового обличчя обернулися на череп. Пол заплющив очі, відчуваючи, як жахне призначення прокидається в ньому. *«А що, як воно й означає — стати ментатом?»*

Але, коли він зосередився на цій думці, нове знання заперечило її.

Практика Бене Гессерит із насаджування легенд через Міссіонарію Протектіву сягнула найбільшого розквіту завдяки перебуванню леді Джессіки на Арракісі. Уже давно хист до засівання всього відомого світу пророцькими ідеями для захисту Бене Гессерит було визнано та оцінено, але ніколи ще ми не бачили такого бездоганного, доведеного до крайнощів поєднання людини та підготовки. Пророцькі легенди вкоренилися на Арракісі аж до поширення узвичасних форм (включно з Превелебною Матір'ю, канто та респонду, а також усім арсеналом засобів пророцтва Шарі-а). І визнаним є той факт, що приховані можливості леді Джессіки суттєво недооцінювали.

Принцеса Ірулан. Аналіз: Арракійська криза
[Для обмеженого використання: Б. Г., шифр AP-81088587]

Леді Джессіка стояла посеред арракінського палацу, оточена власним майном, яке пакунками розташувалося в кутках парадної зали й захарашувало весь вільний простір. Коробки, валізи, картонні ящики, футляри — деякі вже частково розпаковані. Вона почула, як вантажники принесли в передпокій іще частину речей із корабля Гільдії.

Джессіка стояла посеред зали. Повільно повертаючись, вона дивилася то вгору, то навкруги, вивчала затінену різьбу, тріщини й глибокі западини вікон. Велетенський анахронізм кімнати нагадав їй про Сестринську Залу в школі Бене Гессерит. От тільки там ця дисгармонія випромінювала тепло, а тут же все було лише похмурим камінням.

«Певно, якийсь архітектор занурився в далеке минуле, — подумала вона, — щоб віднайти ці підкріплені опорами стіни й темні портьєри». Склепінна стеля здіймалася на два поверхи вгору. Там простягалися чудові бантини, які — вона була певна щодо цього — перевезли на Арракіс через увесь космос за божевільні

кошти. На жодній із планет цієї системи не росли дерева, з яких можна було б виготовити їх — хіба що це лиш імітація дерева.

Але вона не вірила в таке.

У добу Старої Імперії ця будівля була урядовим палацом. А тоді мало хто переймався витратами. Так велося ще задовго до того, як Харконнени вибудували своє нове місто-гігант Карфаг — дешево, вульгарно місцину за двісті кілометрів на північний схід через Сплюндровані землі. Лето вистачило мудрості обрати за столицю саме це місто. Ймення його — Арракін — добре звучало й повнилося традицією. Та й саме місто було меншим, тому його простіше зачистити й обороняти.

Знову пролунав гуркіт коробок, які вивантажували в передпокої. Джессіка зітхнула.

Праворуч від неї до картонного ящика притулилася картина з портретом батька Герцога. Мотузка звисала з неї, наче пошарпана оздоба. Інший її шматок Джессіка досі тримала в руці. Край картини лежала голова чорного бугая, причеплена до відполірованої дошки. Та голова видавалася темним островом у морі зібганого паперу. Дошка лежала на підлозі, й блискуча морда бика вказувала на стелю, неначе звір ладен був щомиті заревіти, кинувши виклик лункій тиші кімнати.

Джессіка запитувала себе, що ж змусило її розпакувати перш за все ці дві речі — голову та портрет. Вона знала, що в її діях ховався символічний зміст. Відколи Герцогові закупники забрали її зі школи, вона ще ніколи не відчувала такого страху та непевності.

Голова та картина.

Вони загострювали її збентеження. Жінка здригнулася й кинула погляд на розрізи вікон високо вгорі. Щойно звернуло з полудня, але небо в цих широтах здавалося чорним і холодним — значно темнішим за теплу блакить Каладана. Її пройняла туга за домом.

Ти так далеко, Каладане.

— Ось ти де!

Голос належав Герцогові Лето.

Вона обернулася і побачила, як він крокує зі склепінного коридору до обідньої зали. Його чорний робочий мундир із червоним гербовим яструбом на грудях зім'явся і вкрився пилом.

— Я боявся, що ти можеш заблукати в цьому моторошному місці, — мовив він.

— Цей дім — холодний, — відповіла Джессіка. Вона дивилася на його високу постать, смагляву шкіру, яка нагадувала їй про оливкові гаї та золотаве сонце, що виблискувало на синіх водах, й оповиті серпанком сірі очі. І все ж таки його обличчя здавалося трохи хижим — худим, обрамленим гострими кутами й гранями.

Раптом вона злякалася цього чоловіка, і страх стиснув їй груди. Лето став таким диким, шаленим, відколи вирішив підкоритися імператорському наказові.

— У всьому місті віє холодом, — мовила вона.

— Брудне, запилюжене, маленьке гарнізонне містечко, — погодився він. — Але ми це змінимо. — Герцог роззирнувся за лою. — Тут — приймальні покої для врочистих заходів. Я щойно оглянув родинні кімнати в південному крилі. Вони значно приємніші. — Він підступив ближче й торкнувся до руки Джессіки, милуючись її величністю.

І знову зацікавився її невідомими предками — можливо, Дім відступників? Якась буремна гілка правлячої династії? Вигляд вона мала величніший, ніж особи імператорської крові.

Під вагою його погляду вона трохи відвернулася й тепер стояла до нього в профіль. І Лето збагнув, що не було єдино точної риси, яка витворювала її красу. Овал обличчя облямовувало волосся кольору відполірованої бронзи, широко розставлені очі були зеленими і ясними, як ранкові небеса на Каладані. Ніс — маленький, рот — широкий і чуттєвий. Її фігура була красивою, але непримітною: висока, з вигинами, пом'якшеними худорлявістю.

Він пригадав, що сестри-послушниці зі школи називали її сухореброю, — так переповідали йому закупники. Однак той опис був надто спрощеним. Джессіка повернула королівську вроду в рід Атрідів. Лето тішився, що Пол схожий на неї.

— Де Пол? — запитав він.

— Десь у будинку. У нього зараз урок із Юе.

— Певно, у південному крилі, — зауважив він. — Здається, я чув голос Юе, та мені бракувало часу зазирнути. — Він із сумнівом глянув на неї. — Я прийшов сюди тільки для того, щоб повісити ключ від замку Каладан в обідній залі.

Затамувавши подих, вона притлумила в собі бажання взяти його за руку. Повісити ключ — отже, ухвалити остаточне рішення. Але зараз був не той час і не те місце, щоб шукати розради.

— Коли ми прийшли, я бачила, як над будинком майорів наш стяг.

Він зиркнув на портрет батька.

— Де ти збираєшся почепити його?

— Десь тут.

— Ні, — відповідь була чіткою й остаточною. Джессіка могла б удатися до хитрощів, щоб переконати його, але пряма суперечка буде марною. І все ж таки вона вирішила спробувати, навіть якщо робила це лише, щоб нагадати собі, що не хитруватиме з ним.

— Мілорде, — мовила вона, — якби ви тільки...

— Моя відповідь — ні. Я, на свій сором, потураю тобі в більшості питань, але не в цьому. Я щойно прийшов із їдальні, де є...

— Мілорде! Будь ласка.

— Люба, доводиться обирати між твоїм травленням і моєю родовою честю, — відказав він. — Вони висітимуть в обідній залі.

Вона зітхнула.

— Так, мілорде.

— Ти можеш за звичкою їсти у своїх покоях, коли забажаєш. Я лише чекаю, що на офіційних урочистостях ти посядеш належне тобі місце.

— Дякую, мілорде.

— І не поведься зі мною так холодно й офіційно! Дякуй, що я так і не одружився з тобою, люба. Тоді сидіти зі мною за столом під час кожної трапези було б твоїм обов'язком.

Вона кивнула з незворушним обличчям.

— Хават уже встановив наш власний детектор отрути над обіднім столом, — сказав він. — Ще один, переносний, є у твоїй кімнаті.

— Ви передбачили цю... незгоду, — сказала вона.

— Кохана, я думаю також про твій комфорт. Я найняв прислугу. Вони з місцевих, але перевірені Хаватом — усі фримени. Вони побудуть тут, доки наші власні люди не звільняться з інших завдань.

— Чи може хоча б хтось звідси бути по-справжньому безпечним?

— Кожен, хто ненавидить Харконнів. Можливо, ти навіть захочеш залишити головну економку, Шедаут Мейпс.

— Шедаут, — повторила Джессіка. — Фрименський титул?

— Мені казали, це означає «той, хто черпає з джерела» — вислів, який на Арракісі повниться неабиякими відтінками. Вона може не вразити тебе як служниця, але Хават про неї дуже високої думки на основі звіту Дункана. Вони переконані, що вона хоче служити — і служити саме тобі.

— Мені?

— Фримени дізналися, що ти з Бене Гессерит, — сказав він. — А тут про Бене Гессерит ходить багато легенд.

«Місіонарія Протектіва, — подумала Джессіка. — *Жодна місцина не уникнула їй*».

— Це означає, що Дункан досягнув успіху? — запитала вона. — Чи будуть фримени нашими союзниками?

— Немає нічого певного, — відповів Герцог. — Дункан гадає, що вони б хотіли трохи придивитися до нас. Однак вони пообіцяли на час перемир'я не нападати на наші віддалені селища. А це важливіше досягнення, ніж може здаватися. Хават каже, що фримени завжди дошкуляли Харконненам, але масштаби завданих ними збитків ретельно приховувалися. Харконнену зовсім не хотілося, щоб Імператор дізнався про безпорадність усієї його армії.

— Економка з фрименів, — замислилася Джессіка, повернувшись до питання Шедаут Мейпс. — Її очі мають бути абсолютно синіми.

— Не дозволяй зовнішності цих людей розчарувати тебе. Вони наділені потужною силою і здоровою енергією. Гадаю, це все, що нам потрібно.

— Це ризикована авантюра, — сказала вона.

— Не починаймо все спочатку, — відказав Герцог.

Вона видушила із себе усмішку.

— Без сумніву, ми вже зробили ставки. — Вона швидко виконала заспокійливу вправу — два глибоких вдихи, ритуальна думка, — а тоді додала: — Чи маю я звернути увагу на щось важливе для вас, коли розподілятиму кімнати?

— Одного дня ти маєш навчити мене робити це, — сказав він. — Те, як ти відсуваєш всі турботи вбік і повертаєшся до практичних питань. То, певно, штучки Бене Гессерит.

— Це жіночі штучки, — відказала вона.

Він усміхнувся.

— Гаразд, щодо розподілу кімнат: переконайся, що в мене буде великий кабінет біля моєї спочивальні. Тут буде більше паперової роботи, ніж на Каладані. І, звісно, кімната для охоронців. По-моєму, це все. Не хвилюйся щодо безпеки всього будинку. Люди Хавата оглянули його вздовж і впоперек.

— Переконана, що так і було.

Він кинув погляд на свій наручний годинник.

— А ще перевір, чи всі наші хронометри переведено на арракійський час. Я доручив технікові подбати про це. Він за кілька хвилин прийде. — Герцог прибрав пасмо волосся з чола Джессіки. — Зараз я маю повернутися на летовище. Другий корабель із підкріпленням може прибути щомиті.

— А чи не може Хават зустріти їх, мілорде? У вас такий утомлений вигляд.

— Бідолашний Зуфір має ще більше справ, ніж я. Знаєш, ця планета аж нуртує харконненівськими інтригами. Крім того, я маю спробувати переконати кількох досвідчених шукачів прянощів не залишати Арракіс. Знаєш, вони мають право вибору, коли змінюється власник феоду — й цього планетолога, якого Імператор та Ландсраад призначили Суддею Зміни, неможливо підкупити. Він дозволив їм обирати. Близько восьмисот кваліфікованих робітників планують вирушити на орбіту з прянощами, і вантажний корабель Гільдії чекає на них.

— Мілорде... — втрутилася вона та завагалася.

— Так?

«Його неможливо відмовити від ідеї зробити цю планету безпечною для нас, — подумала Джессіка. — І я не зможу застосувати до нього свої хитрощі».

— О котрій годині ви плануєте вечеряти? — запитала вона.

«Вона не це збиралася сказати, — подумав Лето. — Ох, моя Джессіко, якби ж ми були деінде, подалі від цього жахливого місця — на самоті, тільки ми вдвох — і ні про що не думали».

— Я поїм в офіцерській їдальні, на летовищі, — відказав він. — Не чекай на мене раніше пізнього вечора. І... о, я надішлю за Полом машину з охороною. Хочу, щоб він був присутнім на нашій стратегічній нараді.

Герцог прочистив горло, ніби хотів сказати щось іще, а тоді без попередження розвернувся й покрокував геть — рушив до передпокою, куди вивантажили ще коробки. Звідти пролунав його командний і зверхній голос — він завжди так розмовляв зі слугами, коли поспішав:

— Леді Джессіка у Великій залі. Иди до неї негайно.

Вхідні двері грюкнули.

Джессіка відвернулася і поглянула на портрет батька Лето. Його намалював відомий художник Елбі, коли старий Герцог сягнув зрілого віку. Його було зображено в костюмі матадора з плащем кольору фуксії, перекинутим через ліве плече. Обличчя те здавалося молодим — не старшим, ніж Лето сьогодні — з такими ж яструбиними рисами та сірим поглядом. Узявшись під боки, вона вдивлялася в картину.

— Будь проклятий! Будь проклятий! Будь проклятий! — прошепотіла вона.

— Якими будуть ваші накази, ясновельможна?

Тонкий і протяжний жіночий голос.

Джессіка повернулася й побачила згорблену сивокосу жінку в безформній мішкуватій сукні похмурого коричневого кольору. Жінка здавалася такою ж зморшкуватою і висохлою, як і кожна людина в натовпі, що вітав їх зранку вздовж дороги від летовища. Джессіка подумала, що кожен корінний мешканець, якого вона бачила на цій планеті, скидався на виснажену, висушену чорносливу. І все ж таки Лето сказав, що вони сильні й енергійні. Ну і, звісно ж, очі — найглибша, найтемніша синява без жодних білків — мовчазні, таємничі. Джессіка змусила себе не витріщатися.

Жінка через силу кивнула та промовила:

— Мене звати Шедаут Мейпс, ясновельможна. Якими будуть ваші накази?

— Ти можеш називати мене «міледі», — відповіла Джессіка. — Я не ясновельможна. Я наложниця Герцога Лето.

Знову дивний кивок, а тоді жінка поглянула на Джессіку з хитрим запитанням:

— Отже, є і дружина?

— Немає, і ніколи не було. Я... єдина супутниця Герцога та мати його спадкоємця.

У душі Джессіка сміялася з власних слів і схованої за ними пихи. *«Що там казав Святий Августин? — запитала вона себе. — “Душа наказує тілу, й воно слухається; душа наказує собі — й зустрічає опір”¹. Так — мені доводиться долати значний опір останнім часом. Тож варто було б потихеньку відступати».*

З дороги за будинком долинав дивний крик. Він усе повторював:
— Су-су-сук! — А тоді: — Ікут-ай! Ікут-ай! — А тоді знову: — Су-су-сук.

— Що це? — запитала Джессіка. — Я чула таке декілька разів, коли ми сьогодні зранку їхали вулицями.

— Звичайнісінький продавець води, міледі. Та вам не потрібно цікавитися такими, як він. У ваших цистернах п'ятдесят тисяч літрів — вони завжди повні. — Служниця зиркнула на власну сукню. — Ось бачите, міледі, мені навіть не доводиться носити дистикост, — гигикнула вона. — І я через це не помираю!

Джессіка завагалася. Вона хотіла розпитати фрименку, бо потребувала інформації, щоб керувати нею. Та значно важливіше було навести лад у замку. І все ж таки їй ставало незатишно від думки, що основна заповука багатства тут — вода.

— Чоловік назвав мені твій титул, Шедаут, — сказала Джессіка. — Я впізнала це слово. Воно стародавнє.

— Отже, ви знаєте стародавні мови? — запитала Мейпс, чекаючи на відповідь із дивною напругою.

— Мови — це перше, що вивчають у Бене Гессерит, — відповіла Джессіка. — Я знаю бхотані джиб, чакобсу та всі мисливські мови.

Мейпс кивнула.

— Як і сказано в легенді.

Джессіка запитала себе: *«І навіщо я розігрую цей фарс? Проте шляхи Бене Гессерит плутані й невизначені».*

— Мені відомі Темні Матерії і шляхи Великої Матері, — мовила Джессіка. Вона читала очевидні знаки: поведінка та вигляд трішки зраджували Мейпс. — Місесес преїя, — сказала вона мовою чакобса. — Андрал т'ре пера! Трада сік бус карі місесес перакрі...

Мейпс відступила та наготувалася тікати.

— Я багато чого знаю, — сказала Джессіка. — Знаю, що ти народжувала дітей, втрачала їх, хоч і любила; сповнена страху,

¹ Цитата зі «Сповіді» Блаженного Августина (Аврелія).

переховувалася. Чинила насилля і ще не раз його вчиниш. Я багато що знаю.

Мейпс стиха відповіла на те:

— Я не мала наміру образити вас, міледі.

— Ти говориш про легенди та шукаєш відповідей, — сказала Джессіка. — Бійся ж відповідей, які можеш дізнатися. Я знаю, що ти прийшла сюди, готова знову вчинити насилля, тому ховаєш зброю в корсажі.

— Міледі, я...

— Є маленька ймовірність, що ти зможеш забрати кров мого життя, — сказала Джессіка. — Але таким учинком ти завдаєш більше руйнувань, ніж можеш уявити у найгірших страхах. Знаєш, є дещо страшніше за смерть — навіть для цілого народу.

— Міледі! — благала Мейпс. Здавалося, вона ось-ось упаде навколішки. — Зброю надіслано тобі як дар, якщо доведеш, що *ти* — саме Та.

— Або як погибель, якщо я цього не доведу, — сказала Джессіка. Вона сиділа з удаваним спокоєм, і це робило учениць Бене Гессерит такими страшними в бою.

«*Тепер ми побачимо, що вона вирішила*», — подумала жінка.

Мейпс повільно простягнула руку до вирізу сукні та витягла звідти темні піхви. З них стирчало чорне руків'я з глибокими жолобками для пальців. Вона взяла піхви в одну руку, а руків'я — в другу, і витягла молочно-біле лезо, а тоді підняла його вгору. Здавалося, лезо мерехтіло та виблискувало своїм власним сяйвом. Зброя скидалася на двосічний кинджал, а лезо сягало двадцяти сантиметрів завдовжки.

— Ви знаєте, що це, міледі? — запитала Мейпс.

Джессіка знала, що це може бути тільки одна річ — славнозвісний арракійський крис¹, клинок, що ніколи не залишав планети, та й відомим був лише за чутками й плітками.

— Це крис, — відповіла вона.

— Не легковажте словами, — зауважила Мейпс. — Чи знаєте ви його значення?

І Джессіка подумала: «*Підступне питання. Саме тому фрименка вирішила служити мені — щоб поставити одне-однісіньке*

¹ Крис (або керис) — національний яванський кинджал із характерною асиметричною формою клинка. Поширений по всій Індонезії, у Філіппінах та Малайзії.

запитання. Моя відповідь може спровокувати насилля або... що? Вона чекає на відповідь від мене: значення ножа. Мовою чакобса Шедаут зветься Тінню. А ніж — це «Творець Смерті» на чакобсі. Вона починає непокоїтися. Я маю відповісти зараз. Затримка настільки ж небезпечна, як і помилка».

Джессіка мовила:

— Це Творець...

— Ейї-і-і-і-і-і-і! — вигукнула Мейпс. То був крик радощів і водночас розпуки. Вона затремтіла так сильно, що мерехтливі скалки від леза розлетілися по всій кімнаті.

Джессіка спокійно чекала. Вона мала намір сказати, що ніж — це *Творець Смерті*, а тоді додати старовинне слово, але всі чуття, вся вишколена увага до прихованих знань і найдрібніших рухів зупинили її.

Ключове слово... творець.

Творець? Творець.

Але Мейпс досі тримала ножа, наче щомиті ладна була скористатися ним.

Джессіка мовила:

— Невже ти гадаєш, ніби та, кому відомі таємниці Великої Матері, не впізнала б Творця?

Мейпс опустила ножа.

— Міледі, коли так довго живеш із пророцтвом, мить його здійснення стає шоком.

Джессіка подумала про пророцтво — Шарі-а та всі паноплія профетикус, які Міссіонарія Протектіва Бене Гессерит посіяла тут багато століть тому. Хоча всі ті сестри давно обернулися на порох, але мети досягнуто: місцевим прищеплено захисні легенди — в очікуванні дня, коли вони зможуть стати в пригоді Бене Гессерит.

Ну що ж, цей день настав.

Мейпс повернула ніж у піхви та сказала:

— Це незакріплене лезо, міледі. Тримайте його біля себе. Тижень без дотику до плоті — і воно почне розпадатися. Зуб Шай-Хулуда¹ — твій до кінця днів твоїх.

Джессіка простягнула вперед праву руку, а тоді пішла ва-банк:

— Мейпс, ти сховала в піхви не омитий кров'ю ніж.

¹ Шай-Хулуд арабською мовою — це два слова: «шай» — річ, «хулуд» — вічність.

Мейпс охнула та впустила крис прямо в руку Джессіки, а тоді розірвала свій коричневий корсаж із криком:

— Візьми воду життя мого!

Джессіка витягнула лезо з піхов. Як же воно мерехтіло! Жінка спрямувала вістря на Мейпс і побачила, що її проймає страх, більший за смерть. «*Вістря отруєне?*» — запитала себе Джессіка. Тоді встановила лезо вертикально та намалювала тоненьку подряпину ребром ножа у Мейпс на лівій груді. Кров рясно потекла, але миттєво спинилася. «*Надшвидка коагуляція, — подумала Джессіка. — Мутація для збереження вологи?*»

Вона сховала лезо й мовила:

— Застібни сукню, Мейпс.

Мейпс затремтіла та підкорилося. Очі без білків витріщалися на Джессіку.

— Ви наша, — бурмотіла вона. — Ви і є Та.

Чергову порцію речей із гуркотом вивантажили в передпокій. Мейпс хутко схопила ніж у піхвах і сховала Джессіці в корсаж.

— Хто побачить ножа, має очиститися або загинути, — мугикнула вона. — Ви *знаєте* це, міледі!

«*Тепер знаю*», — подумала Джессіка.

Вантажники пішли геть, не зазирнувши до Великої зали.

Мейпс опанувала себе та мовила:

— Неочищений, який побачить крис-ніж, не повинен залишити Арракіс живим. Ніколи не забувайте про це, міледі. Вам довірено крис-ніж, — служниця глибоко вдихнула. — А тепер усе має йти своїм плином. Не можна прискорити час. — Вона кинула погляд на купи коробок і всілякого добра біля них. — І доки ми тут, у нас чималенько роботи.

Джессіка завагалася. «*Усе має йти своїм плином*» — одне з низки заклинань Міссіонарії Протективи про прихід Превелебної Матері, яка звільнить їх.

«*Але я не Превелебна Матір, — подумала Джессіка. І ще: — Велика Матір! Як же міцно вкоренилися ті постулати! Певно, це справді огидне місце!*»

Мейпс буденним тоном поцікавилася:

— Міледі, якими будуть ваші перші розпорядження щодо мене?

Інстинкти підказали Джессіці, щоб вона підтримала цей тон. Жінка відповіла:

— Ось там — портрет старого Герцога. Він має висіти з одного боку обідньої зали. А голова бугая нехай опиниться на протилежній від картини стіні.

Мейпс підійшла до голови бика.

— Якою ж велетенською має бути тварина з такою головою, — мовила вона, нахилившись. — Мені ж спершу треба буде її помити, так, міледі?

— Ні.

— Але на рогах запікся бруд.

— Це не бруд, Мейпс. Це кров батька нашого Герцога. Ці роги вкрили прозорим фіксатором за кілька годин після того, як звір убив старого Герцога.

Мейпс підвелася.

— Он воно що! — відказала вона.

— Це просто кров, — сказала Джессіка. — Лише стара кров. Знайди когось, щоб тобі допомогли почепити це. Ці огидні речі доволі важкі.

— Ви подумали, що мене збентежила кров? — запитала Мейпс. — Я з пустелі, тому бачила вдосталь крові.

— Я... знаю, що так і було, — відповіла Джессіка.

— І частина з неї була моєю власною, — вела далі Мейпс. — Значно більше, ніж спричинила ваша дрібна подряпина.

— Ти б хотіла, щоб я різонула глибше?

— О, ні! Тілесних рідин зовсім не багато, тож було б марнотратством витрачати їх просто так. Ви правильно вчинили.

Джессіка звернула увагу на слова і те, як їх було вимовлено. Вона помітила глибинні сенси у словосполученні «тілесні рідини». І знову її схвилювала важливість води на Арракісі.

— З якого боку обідньої зали потрібно причепити кожен з цих оздоб, міледі? — запитала Мейпс.

«А ця Мейпс завжди дуже практична», — подумала Джессіка і сказала:

— На твій розсуд, Мейпс. Насправді це не має жодного значення.

— Як скажете, міледі, — Мейпс нахилилася й узялася знімати пакувальний папір і мотузки з голови. — Убив старого Герцога, так? — мугикнула вона.

— Мені покликати вантажника тобі на підмогу? — запитала Джессіка.

— Я впораюся, міледі.

«Так, вона впорається, — подумала Джессіка. — Це визначальна риса фрименської істоти: у них потяг до долання перешкод».

Джессіка відчула холодні піхви крис-ножа в корсажі й замислилася про довгий ланцюг задумів Бене Гессерит, для якого щойно було викувано ще одну ланку. Завдяки цим задумам їй удалося пережити смертельну кризу. «Не можна прискорити час», — сказала Мейпс. І все ж таки невпинна гонитва до Арракіса виповнювала Джессіку страшними передчуттями. Ні приготування Міссіонарії Протективи, ні ретельний обшук Хаватом цих нагромаджених у замок каменів не могли розвіяти цього відчуття.

— Коли почепиш і те, й інше, починай розпаковувати коробки, — сказала Джессіка. — Один із вантажників у передпокої має всі ключі та знає, що та куди потрібно покласти. Візьми в нього ключі й список. Якщо матимеш запитання, я буду в південному крилі.

— Як накажете, міледі, — відповіла Мейпс.

Джессіка відвернулася, міркуючи: *«Хават може вважати резиденцію безпечною, але щось не так із цим місцем. Я відчуваю».*

Ураз Джессіку охопила негайна потреба побачитися із сином. Вона пройшла крізь склепінний портал, що вів до коридору в обідню залу та до родинних апартаментів. Вона йшла все швидше та швидше, аж доки не зірвалася на біг.

Позаду неї Мейпс, відірвавшись від розпаковування голови бика, кинула погляд їй навздогін.

— Усе правильно, вона саме Та, — пробурмотіла вона. — Бідолашна.

Юе! Юе! Юе! — лунає рефрен. — Мільйона смертей мало для Юе!

Принцеса Ірулан. Історія Муад'Діба для дітей

Крізь прочинені двері Джессіка зайшла в кімнату з жовтими стінами. Ліворуч від неї стояв низький чорний диван і дві порожні книжкові полиці; ще там висіла припорошена пилом фляга з вигнутими боками. Праворуч, біля дверей, — дві порожні полиці, стіл, привезений із Каладана, і три стільці. Біля вікна, якраз навпроти, спиною до неї стояв лікар Юе. Його увага повністю зосередилася на краєвиді.

Джессіка ступила ще один тихий крок у кімнаті.

Вона помітила, що одяг Юе пом'ятий, а на лікті щось біліло, наче лікар притулився до крейдяної стіни. Зі спини він скидався на позбавлену плоті тонку фігурку в гігантських чорних шатах, кумедно завмерлу в очікуванні на лялькаря, який от-от смикне за нитку. Лише майже квадратна голова з довгим ебеновим волоссям, яке біля плеча стягувало срібне кільце Сукської школи, видавалася живою — вона повільно поверталася слідом за рухом на вулиці.

Жінка знову розирнулася кімнатою, але не помітила жодних ознак присутності сина, хоч і знала, що ті зачинені двері праворуч ведуть до маленької спальні, що припала Полові до душі.

— Доброго дня, лікарю Юе, — сказала вона. — Де Пол?

Він кивнув, неначе звертаючись до чогось за вікном, а тоді, не обертаючись, промовив відстороненим голосом:

— Ваш син утомився, Джессіко. Я відправив його в сусідню кімнату, відпочити.

Раптом Юе, отямившись, обернувся так різко, що довгі вуса лягнули його по пурпурових губах.

— Даруйте мені, міледі! Думками я був надто далеко... я не мав права на таку фамільярність.

Вона всміхнулася, простягнувши праву руку. На мить Джессіка злякалася, що лікар упаде на коліна.

— Прошу вас, Веллінгтоне.

— Згадувати ваше ім'я ось так... Я...

— Ми знаємо одне одного шість років, — промовила жінка. — Уже давно час відкинути формальності між нами — хоча б у приватній розмові.

Юе наважився на тонку посмішку, міркуючи: *«Гадаю, справувало. Тепер будь-які дивакуватості в моїй поведінці вона стише на ніяковість. Вона не шукатиме глибших причин, якщо вважатиме, що відповідь їй уже відома»*.

— Боюся, я був неухважним, — сказав він. — Хай там як... а я відчуваю особливий жаль до вас і, боюся, думаю про вас як... про Джессіку.

— Жаль до мене? Але чому?

Юе знизав плечима. Він уже давно збагнув, що Джессіка — не така вправна Правдомовиця, якою була його Ванна. Попри це, він завжди, по змозі, казав Джессіці правду. Так було безпечніше.

— Ви вже бачили це місце, мі... Джессіко, — він запнувся на імені, але повів далі. — Таке пусте, після Каладана. А люди! Жінки, повз яких ми проїхали дорогою сюди, скорботно скиглили з-під своїх покривал. Як же вони дивилися на нас.

Вона поклала руки на груди, обхопила себе за плечі й відчула крис-ніж, лезо якого, коли вірити переказам, виточене із зуба хробака пустелі.

— Це лише тому, що ми для них чужинці — інші люди, інші звичаї. Вони знали тільки Харконнівів. — Джессіка поглянула повз Юе надвір. — Що ви там роздивлялися?

Лікар повернувся до вікна.

— Людей.

Джессіка підійшла до Юе і поглянула разом із ним ліворуч, на ганок перед будинком. Там в одну лінію росло двадцять пальмових дерев, земля під якими була чисто підметеною, порожньою. Силова загорожа відділяла їх від дороги, якою сновигали люди в халатах. Джессіка помітила легке тремтіння повітря між нею та людьми (щити будинку) й заходилася пильно вивчати заклопотаний натовп, дивуючись, що в них могло так захопити увагу Юе.

Мозаїка образів, зрештою, склалася, і жінка притиснула руку до щоки. Те, як ці люди дивилися на пальмові дерева! Вона бачила заздрість, трохи ненависті... й навіть надію. Усі позирали на дерева з однаковим виразом обличчя.

— Ви знаєте, про що вони думають? — спитав Юе.

— А ви вмієте читати думки? — запитанням відповіла вона.

— Ці думки прості, — пояснив Юе. — Вони дивляться на дерева та думають: «Це сотня таких, як ми».

Джессіка повернула до нього здивоване обличчя.

— Чому?

— Це фінікова пальма, — сказав він. — Одній фініковій пальмі потрібно сорок літрів води на день. Людині потрібно лише вісім. Одна пальма дорівнює п'ятьом людям. Двадцять пальм надворі — сотня людей.

— Але дехто з цих людей дивиться на пальми повними надії очима.

— Вони сподіваються, що кілька фініків упадуть. Однак для них ще не пора.

— Ми маємо надто критичний погляд на цю планету, — сказала леді Джессіка. — Разом із небезпеками тут є й надія. Прянощі можуть зробити нас багатими. А з незліченними багатствами ми можемо обернути світ на все, на що тільки захочемо.

Вона подумки тихо засміялася: «*Кого я намагаюся переконати?*» Сміх вирвався крізь її самоконтроль — зламаний і позбавлений гумору.

— Але безпеку купити неможливо, — додала вона.

Юе відвернувся, аби приховати обличчя від співрозмовниці. «*Якби ж тільки замість любові до цих людей можна було відчувати ненависть!*» Манерами та поведінкою Джессіка нагадувала його Ванну. Однак сама тільки думка про це сковувала його, зміцнюючи у власних намірах. Вишукані шляхи харконненівської жорстокості. Можливо, Ванна ще жива. А він має точно знати, що вона померла.

— Не хвилюйтеся за нас, Веллінгтоне, — сказала Джессіка. — Це наші проблеми, а не ваші.

«*Вона гадає, я хвилююся за неї!* — Юе змигнув сльозу. — *І це справді так. Однак, виконавши наказ, я маю постати перед Чорним Бароном. Використати єдиний шанс завдати йому удару в мить найбільшої слабкості — у мить його триумфу!*»

Лікар зітхнув.

— Я не потурбую Пола, якщо погляну на нього? — запитала леді Джессіка.

— Зовсім ні. Я дав йому заспокійливе.

— Він добре зносить зміни?

— Хіба що трохи перевтомився. Він збуджений, але будь-який п'ятнадцятирічний хлопчик за таких обставин був би збудженим. — Юе перетнув кімнату й процинив двері. — Він там.

Джессіка пройшла слідом і зазирнула до затіненої кімнати.

Пол лежав на вузькому тапчані. Одну руку він тримав під легкою ковдрою, а другу закинув за голову. Опущені жалюзі на вікні біля ліжка зіткали візерунчасті тіні на покривалі та обличчі хлопчика.

Джессіка пильно дивилася на сина, зауважуючи овал обличчя, що так нагадував її власний. Волосся в хлопчика було Герцоговим — таке ж чорне і розпатлане. Довгі вії ховали очі лаймового кольору. Джессіка всміхнулася, відчуваючи, як стишуються її страхи. Раптом її захопила думка про генетичні ознаки в обличчі сина — її очі, її абрис, однак крізь них проступали, наче зрілість, що вироста з дитинства, гострі риси батька.

Вона міркувала про зовнішність хлопчика: витончена дистилляція випадкових ознак — безкінечне плетиво випадковостей, що, зрештою, поєдналося в такий ланцюжок. Думка про це викликала в неї непереборне бажання впасти на коліна біля ліжка та обійняти сина, однак її стримувала присутність Юе. Жінка відступила і м'яко причинила двері.

Юе повернувся до вікна, не здатний спостерігати за тим, як саме Джессіка дивилася на сина. *«Чому Ванна так ніколи й не народила мені дітей? — запитав він себе. — Як лікар я знаю, що фізичних перепон немає. Чи були на це Бене-Гессеритські причини? Можливо, її вчили служити іншій меті? Тоді якій? Вона точно кохала мене».*

Уперше Юе замислився над тим, що міг бути частиною системи набагато закрученішої та складнішої, ніж був здатен уявити його розум.

Джессіка спинилася поряд із ним.

— Яка чарівна безтурботність сну дитини.

Лікар відповів механічно:

— Якби ж тільки дорослі могли ось так розслабитися.

— Так.

— Де втратили ми це? — пробурмотів він.

Джессіка глянула на Юе, вловивши дивний тон його голосу. Думками ж вона досі повністю була з Полом, обмірковувала нові тягарі, якими сповняться його тренування тут, оцінювала,

наскільки тепер зміниться його життя — настільки все це відрізнялося від того, що вони запланували для сина.

— Ми справді втратили щось, — промовила вона.

Жінка поглянула праворуч на схил, де росли пошарпані вітрами сіро-зелені кущі з припорошеним листям і кігтистими сухими гілками. Украй темне небо нависло над ним чорнильною плямою, а молочне сяйво арракійського сонця наповнювало сцену кольором, домірним барві крис-ножа, що ховався в її корсеті.

— Небо таке темне, — промовила Джессіка.

— Частково це зумовлено браком вологи, — сказав Юе.

— Вода! — різко вимовила вона. — Куди не глянь, усе нагадує про брак води.

— Це і є найбільшою таємницею Арракіса.

— Чому її так мало? Тут наявні вулканічні породи. Я можу назвати з дюжину можливих джерел води. Є полярний лід. Кажуть, у пустелі не можна свердлити — бурі, піщані припливи та відпливи знищать обладнання ще до того, як його встановлять. Це за умови, що хробаки пустелі не дістануться машин першими. Усе одно ніхто не знаходив ознак води. Але таємниця, Веллінгтоне, справжня таємниця — це криниці, видовбані в падинах і низькодолах. Ви читали про них?

— Спершу струминка, а потім нічого.

— Але ж, Веллінгтоне, це і є таємниця. Там була вода. Вона висихає. І ніколи більше не повертається. Зі свердловиною, пробитою поряд, відбувається те саме: струминка, що висихає. Хіба це нікого не зацікавило?

— Справді цікаво, — сказав Юе. — Ви підозрюєте, що в цьому беруть участь якісь живі організми? Хіба вони б не проявилися в пробах ґрунту?

— А що мало проявитися? Сторонній рослинний матеріал... чи тваринний? Хто б розпізнав його? — Джессіка знову поглянула на схил. — Вода перестає текти. Щось її спиняє. Ось такі в мене підозри.

— Можливо, причини цього явища відомі, — відказав Юе. — Харконнени перекрили безліч джерел інформації про Арракіс. Що, як вони мали мотив для цього?

— Який? — запитала жінка. — А ще атмосферна волога. Жодних сумнівів: її мало, але вона є. Основне джерело води на

планеті. Її збирають вітрові пастки та росовсотувачі. Звідки вона береться?

— Полярні шапки?

— Холодне повітря приймає суццю дрібку вологи, Веллінгтоне. Багато є такого, що сховано під харконненівським покривом і вимагає прискіпливого розслідування. І не всі таємниці пов'язані з прянощами.

— Ми всі насправді сховані під харконненівським покривом, — зітхнув Юе. — Можливо, ми... — він умовк, зауваживши раптову напругу у зверненому до нього погляді. — Щось трапилось?

— Те, як ви вимовили «харконненівським». Навіть голос Герцога не повниться такою злобою, коли він вимовляє це осоружне прізвисьце. Я не знала, що у вас, Веллінгтоне, є особисті причини ненавидіти їх.

«Велика Матір, — подумав Юе. — Я викликав її підозру! Тепер я маю використати кожен трюк, яким мене навчила люба Ванна. Є тільки один спосіб — розказати їй якомога більше правди».

Він сказав:

— Ви не знали, що мою дружину, мою Ванну... — Він повів плечима, нездатний говорити далі через клубок, що раптово застряг у горлі. А тоді: — Вони... — Слова відмовлялися виходити з рота. Він запанікував, міцно заплющив очі, відчув, як у грудях палає щось навіть більше за звичайну агонію, аж доки рука Джессіки м'яко не торкнулася до нього.

— Даруйте мені. Я не хотіла ятрити стару рану, — сказала вона, а сама подумала: *«Тварюки! Його дружина була з Бене Гессерит — по ньому це чітко помітно. І більш ніж очевидно, що Харконнени вбили її. Іще одна нещасна душа, що пов'язана з Атрідами херемом¹ ненависті».*

— Мені шкода, — сказав лікар. — Я не можу про це говорити. — Він розплющив очі, віддавши себе на поталу скорботі. Це принаймні було правдою.

Джессіка вивчала його, дивилася на високі вугласті вилиці, темний блиск мигдалевих очей, драглисте тіло та ниточку вусів, що вигнутою смужкою звисали навколо його пурпурових губ і вузького підборіддя. Жінка розуміла, що більшість зморщок на

¹ Херем — найвищий ступінь засудження в єврейській общині. У Торі означає предмети, якими не можна користуватися, та людей, до яких не можна торкатися.

обличчі лікаря з'явилася через скорботу, а не вік. Вона відчула глибоку прихильність до Юе.

— Веллінгтоне, мені прикро, що ми привезли вас у таке небезпечне місце.

— Я охоче приїхав сюди, — відповів лікар. Це також було правдою.

— Але ж уся ця планета — харконненівська пастка. Ви мали б це знати.

— Щоб упіймати Герцога Лето, потрібно дещо більше, ніж пастка, — відповів Юе, бо й це також було правдою.

— Певно, мені варто бути впевненішою в ньому, — сказала Джессіка. — Він чудовий тактик.

— Нас вирвали з коренем, — відказав лікар. — Ось чому нам так важко.

— А вирвану з коренем рослину так легко вбити. Особливо, якщо її посадили у ворожий ґрунт.

— А чи певні ми, що ґрунт справді ворожий?

— На планеті спалахнули водні повстання, коли місцеві дізналися, скількох людей привіз із собою Герцог, — сказала вона. — Вони припинилися тільки тоді, коли населенню розповіли, що ми встановлюємо нові повітряні пастки та конденсатори, щоб подбати про новопривбулих.

— Води тут вистачає лише для підтримання життя. Люди знають, що варто з'явитися комусь ще, хто питиме ці обмежені запаси, — її ціна зросте й бідняки помруть. Але Герцог вирішив цю проблему. Повстання зовсім не свідчать про постійну ворожість до нього.

— А охорона? — запитала вона. — Охорона всюди. А щити? Куди не глянь — скрізь їхні брижі. На Каладані ми жили інакше.

— Дайте цій планеті шанс, — сказав Юе.

Але Джессіка й далі пильно дивилася на вулицю.

— Я відчуваю, як це місце відгонить смертю, — продовжила вона. — Хават заздалегідь заслав сюди цілий батальйон агентів. Охорона на дворі — його люди. Носії вантажів — його люди. Зі скарбниці без жодних пояснень зникають великі суми. Їхні розміри означають лише одне: хабарі на найвищих рівнях. — Жінка похитала головою. — Де б не проходив Зуфір Хават, за ним завжди йдуть смерть і облуда.

— Ви зводите на нього наклеп.

— Наклеп? Я хвалю його. Тепер єдина наша надія — на смерть та облуду. Я просто не помиляюся щодо методів Зуфіра.

— Вам варто було б... зайняти себе чимось, — сказав Юе. — Не залишайте собі ані хвилини для таких бридких...

— Зайняти себе чимось? А що, по-вашому, забирає весь мій час, Веллінгтоне? Я — секретар Герцога, і це займає мене настільки, що я щодень дізнаюся про нові небезпеки... й він навіть не здогадується, що мені про них відомо, — вона стисла губи, а тоді заговорила, карбуючи кожне слово. — Іноді мені цікаво, наскільки мої Бене-Гессеритські навички вплинули на те, що він обрав на цю посаду саме мене.

— Про що ви? — Юе вразився цинічністю її тону, гіркотою, яку раніше вона ніколи не проявляла.

— Веллінгтоне, ви ніколи не думали, — поцікавилася вона, — що набагато безпечніше мати секретарку, пов'язану зі своїм патроном коханням?

— Навряд чи це гідна думка, Джессіко.

Докір вельми природно злетів із його губ. Не виникало жодних сумнівів щодо почуттів, які Герцог мав до своєї конкубіни. Варто було лише побачити, як він проводить її поглядом.

Джессіка зітхнула:

— Маєте рацію. Це справді нищо.

Вона знову обійняла себе за плечі й притиснула схований у піхвах крис-ніж до тіла, міркуючи про ту незавершену справу, символом якої він був.

— Скоро тут буде кривава бійня, — промовила вона. — Харконнени не заспокояться, доки не зникнуть самі або не знищать мого Герцога. Барон не може пробачити Герцогові того, що він кузен Імператора — байдуже, наскільки далекий, — тоді як Харконнени отримали свій титул із кишені ДАПТу. Однак головна отрута, що затьмарює йому розум, — це усвідомлення того, що саме Атрід вигнав Харконнена за боягузтво після битви за Коррин.

— Давні чвари, — пробурмотів Юе. На мить він відчув гострий укол ненависті. Давні чвари ввіймали його у свої тенета, вбили Ванну чи ще гірше — залишили жити на поталу харконнівським тортурам, доки її чоловік не сплатить означену ціну. Він потрапив у пастку старої ворожнечі, а ці люди були частиною трутизни. Яка іронія, що така смертельна гидь розцвіла тут, на Арракісі — світовому джерелі меланжу, що продовжує життя й дарує здоров'я.

— Над чим ви замислилися? — поцікавилася Джессіка.

— Я замислився над тим, що зараз прянощі коштують шістсот двадцять тисяч соляріїв за декаграм — і це ще тільки на офіційному ринку. На ці багатства можна купити багато що.

— Невже й вас торкнулася жадоба, Веллінгтоне?

— Не жадоба, міледі.

— А що тоді?

Юе знизав плечима.

— Марнота.

Поглянув на Джессіку.

— Пригадуєте смак прянощів, коли ви скуштували їх уперше?

— Вони скидалися на корицю.

— Але смак завжди інакший, — сказав лікар. — Ніби життя, яке щоразу повертається новим обличчям. Дехто вважає, що прянощі викликають ефект завченого смаку. Тіло, усвідомлюючи користь речовини, інтерпретує її смак як приємний і трохи ейфорійний. І так само, як життя, прянощі неможливо синтезувати.

— Гадаю, що мудріше для нас було б обернутися на відступників, опинитися за межами досяжності Імперії, — сказала Джессіка.

Юе помітив, що вона не слухала його, й зосередився на її словах, запитуючи себе: *«Справді, чому вона не переконала Герцога вчинити саме так? Фактично вона могла змусити його зробити що завгодно»*.

Він заговорив швидко, адже ці слова були правдивими й давали змогу змінити тему розмови:

— Ви не сприймете це за зухвальство... Джессіко, якщо я поставлю вам особисте запитання?

Вона оберлася на підвіконня, бо відчула незбагнений біль неспокою.

— Авжеж, ні. Ви... мій друг.

— Чому ви не змусили Герцога одружитися з вами?

Вона крутнулася, задерла голову й пильно поглянула лікарю у вічі.

— Змусила його одружитися зі мною? Але...

— Мені не слід було питати про це.

— Та ні, — Джессіка знизала плечима. — На це була гарна політична причина — поки Герцог не одружується зі мною, деякі з Великих Домів усе ще мають надію поріднитися з ним. А ще... — вона зітхнула, — мотивування людей, підкорення їхній

власній волі призводить до цинічного ставлення до всього людства в цілому. Така влада руйнує все, до чого торкається. Якби я змусила його вчинити так... це був би не його вчинок.

— Так само могла б сказати і моя Ванна, — пробурмотів Юе. Це також було правдою. Він приклав руку до рота, судомно глितнув. Ніколи ще він не був настільки близько до зізнання, до викриття своєї таємної ролі.

Джессіка знову заговорила, порушивши момент.

— Окрім того, Веллінгтоне, у Герцогові справді уживаються двоє. Один із них кохає мене понад усе на світі. Він чарівний, меткий на розум, уважний до інших... ніжний — усе, чого тільки може забажати жінка. Другий же... холодний, черствий, вимогливий та егоїстичний — грубий і жорстокий, наче зимовий вітер. Цього чоловіка витесав батько. — Її обличчя викривилося. — Якби ж тільки старигань помер, щойно мій Герцог народився!

У тиші, що застигла між ними, чути було, як легкий вітерець вентилятора шелестить у жалюзі.

Зрештою Джессіка глибоко вдихнула і сказала:

— Лето має рацію, тут кімнати затишніші, аніж в інших частинах будинку. — Вона повернулася, кинувши оком на кімнату. — А тепер даруйте мені, Веллінгтоне, але я маю ще раз обійти крило, перш ніж почну розподіляти кімнати.

Він кивнув.

— Авжеж.

А сам подумав: *«Якби ж тільки був хоч якийсь спосіб не робити те, що я мушу»*.

Джессіка опустила руки, пройшла до дверей, що вели в коридор, на мить застигла, вагаючись, а тоді вийшла. *«Увесь час, поки ми розмовляли, він щось приховував, замовчував, — подумала вона. — Без сумніву, щоб не завдати мені болю. Він гарна людина»*. Вона знову завагалася, майже повернулася, щоб провести очну ставку з Юе та вивідати, що він приховував від неї. *«Але лікареві тільки стане соромно й страшно від думки, що його так легко прочитати. Мені варто більше довіряти друзям»*.

Багато хто звертав увагу на швидкість, із якою Муад'Діб досягнув усі потреби Арракіса. Бене Гессерит, звісно, знають причину того. Для інших же зазначимо, що Муад'Діб досягав науки так швидко, бо спершу навчився вчитися. І найпершим уроком для нього була віра в те, що він зможе засвоїти нові знання. Вражає, як багато людей не вірить у це, а ще більше вважає, що наука — важкий тягар. Муад'Діб знав, що досвід завжди стає для нього уроком.

Принцеса Ірулан. Людність Муад'Діба

Пол лежав у ліжку й удавав, що спить. Снодійну пігулку доктора Юе легко можна сховати в долоню, а тоді прикинутися, ніби випив її. Пол стримувався, щоб не зайтися сміхом. Навіть матір повірила в його сон. Він хотів підскочити й запитати в неї дозволу піти оглянути будинок, але збагнув, що вона цього не схвалить. Надто непевним усе було. Ні. Найкраще вчинити саме так.

«Якщо я вислизну звідси, не питаючи, то не порушуватиму заборон. До того ж я лишатимуся в будинку, а тут безпечно».

Він чув, як мати розмовляла з Юе в сусідній кімнаті. Їхні слова долинали нечітко — щось про прянощі... Харконненів. Розмова то гучнішала, то стихала.

Увагу Пола привернула різьблена спинка в узголів'ї його ліжка — припасована до стіни дошка, за якою сховано пульти керування функціями кімнати. На дереві вирізано рибу, що стрибала, а нижче — товсті коричневі хвилі. Він знав, що, коли натисне на око риби, увімкнуться лампи-підвіски. Одна з крутих хвиль відповідала за вентиляцію. Інша — змінювала температуру.

Пол тихо сів у ліжку. Ліворуч біля стіни стояла висока книжкова шафа. Її можна відсунути вбік, щоб потрапити в комірчину, з одного боку якої розташувалися шухляди. Ручку дверей, що

вели до коридору, було зроблено у формі важеля керування двигуном орнітоптера.

Здавалося, ця кімната створена, щоб вабити його.

Ця кімната і ця планета.

Він подумав про фільмокнижку, що йому показував Юе — «Арракіс: Пустельна ботанічна випробувальна станція Його Імператорської Величності». Це була стара фільмокнижка, знята ще до відкриття прянощів. Назви пролітали свідомістю Пола разом із зображеннями, закарбованими мнемонічними пульсаціями книжки: *цереус гігантський, кущова амброзія, фінікова пальма, піщана вербена, вечірня примула, ферокактус пурпуровий, ладан, скумпія звичайна, креозотовий кущ... довговуха лисиця, пустельний яструб, кенгурова миша...*

Назви та зображення, назви та зображення із земного минулого людини — й у всьому великому всесвіті їх тепер можна знайти лише тут, на Арракісі.

Так багато нового ще треба вивчити про прянощі.

І про піщаних хробаків.

В іншій кімнаті зачинилися двері. Пол чув, як матеріні кроки стихають у коридорі. Він знав, що доктор Юе знайде собі щось почитати й лишиться в тій кімнаті.

Зараз саме час вирушати на розвідку.

Пол виліз із ліжка й рушив до дверцят книжкової шафи, що вели в комірчину. Почувши якийсь скрип позаду себе, він завмер і повернувся. Вирізьблена стінка ліжка відсунулася вниз якраз там, де він спав. Пол заляк, і нерухомість урятувала йому життя.

З-за спинки ліжка вислизнув крихітний мисливець-шукач, завдовжки не більше за п'ять сантиметрів. Пол миттєво впізнав його — відома зброя асасинів, змалечку znana кожною дитиною блакитної крові. Неподалік ховалися чийсь рука й око, що спрямовували цей пожадливий шматочок срібла. Мисливець здатен урізатися в рухому плоть і, проїдаючи собі шлях нервовими каналами, дістатися до найближчого життєво важливого органа.

Шукач піднявся й, похитуючись, перелетів з одного боку кімнати в інший.

У мозку Пола спалахнуло потрібне знання — недоліки мисливця-шукача: стиснуте силове поле спотворювало зображення

з камери передавача. У тьмяному освітленні кімнати, щоб побачити жертву, оператор має покладатися лише на рух і нищитиме все, що ворухнеться. Щит міг би сповільнити мисливця й дати час знешкодити його, однак Пол лишив свій захист на ліжку. Лазеростріли могли б збити шукача, але вони — дуже дорогі та неймовірно вибагливі в експлуатації: завжди є ризик вибуху, якщо промінь лазера перетнеться з увімкненим щитом. Атріди зазвичай розраховували на власну спритність і щит.

А тепер Пол перебував у майже безтямному заціпенінні й знав, що тільки спритність може допомогти йому відвернути загрозу.

Мисливець-шукач піднявся ще на півметра. Він мерехтів у світлі, що пробивалося крізь жалюзі на вікнах, і прочісував кімнату з кутка в куток.

«Я маю спробувати схопити його, — подумав він. — Силове поле може зробити його низ слизьким, тож я повинен тримати міцно».

Прилад спустився на півметра, рушив ліворуч, зробив коло над ліжком. Мисливець тихо дзижчав.

«Хто керує цією штукою? — поцікавився Пол. — Хтось же має бути поблизу. Я міг би гукнути Юе, але ж воно миттєво вчепиться в нього, щойно двері відчиняться».

Двері в коридор за Полом скрипнули. Пролунав стукіт. Вони прочинилися.

Мисливець-шукач промчав над його головою, зреагувавши на рух.

Рука Пола здійнялася вгору й опустилася, схопивши вбивчу зброю. Та дзижчала й звивалася в його руках, але м'язи хлопця відчайдушно вчепилися в неї. Різкий поворот і сильний удар допомогли зламати машині ніс об металеву планку. Юнак почув тріск, коли око мисливця розбилося. Шукач у його руці згас.

І все ж таки для певності хлопець досі не відпускав зброю.

Пол підвів очі й натрапив на широко розплющену синяву очей Шедаут Мейпс.

— Ваш батько відрядив за вами, — мовила вона. — Люди в коридорі вас супроводжуватимуть.

Пол кивнув, зосередивши погляд і свідомість на дивній жінці в мішкуватій брудно-коричневій сукні. Тепер вона розглядала річ, затиснуту в його руці.

— Я чула про таке, — зауважила служниця. — Воно б убило мене, так?

Він ковтнув, а тоді сказав:

— Я... був його ціллю.

— Але ж він летів до мене.

— Бо ти рухалася, — подумав: «*Хто ця істота?*»

— Отже, ви врятували мені життя, — сказала вона.

— Я врятував життя нам обом.

— Але ж ви могли дозволити йому напасти на мене й утекти самому, — зауважила вона.

— Хто ти? — запитав юнак.

— Шедат Мейпс, економка.

— Звідки ти знала, де шукати мене?

— Ваша матір сказала. Я зустріла її в коридорі, на сходах до чарівницької кімнати, — вона вказала праворуч. — Люди вашого батька чекають.

«*Певно, там люди Хавата, — подумав він. — Ми маємо дізнатися, хто керує цією штукою.*»

— Иди до людей мого батька, — сказав він. — Передай їм, що я впіймав мисливця-шукача в будинку, тож їм потрібно розосередитися і знайти оператора. Скажи, хай негайно заблокують будинок та угіддя. Вони знають, що робити. Оператор — точно хтось із чужинців.

Сам себе запитав: «*Можливо, винна ця істота?*» Але він знав, що ні. Коли вона зайшла, шукачем досі керували.

— Перш ніж я виконаю ваш наказ, юначе, — сказала Мейпс, — маю дещо між нами прояснити. Ви наклали на мене борг води, і я не певна, що зможу повернути вам його. Але ми, фримени, платимо свої борги — байдуже, білі вони чи чорні. І нам відомо, що поміж вас є зрадник. Не можемо сказати, хто він, але впевнені, що він є. Можливо, саме його рука спрямовувала цей тесак.

Пол мовчки вислухав це: *зрадник*. Перш ніж дар мови знову до нього повернувся, дивна жінка розвернулася й побігла назад у передпокій.

Він думав гукнути її назад, але поведінка жінки підказала, що це б її образило... Вона розповіла йому все, що знала, і тепер пішла виконувати його *наказ*. За мить весь дім роїтиметься людьми Хавата.

Його свідомість повернулася до іншого аспекту дивної розмови — до *чарівницької кімнати*. Він поглянув ліворуч, куди вказала економка. *Ми фримени*. Отже, це фрименка. Пол завмер заради мнемонічного спалаху, який збереже обличчя економки в його пам'яті — зморшкуваті смагляві риси та сині на синьому очі без білків. Він причепив наліпку: *Шедаут Мейнс*.

Стискаючи розбитого шукача, юнак повернувся до своєї кімнати, лівою рукою схопив із ліжка поясний щит і, коли вже вибігав коридором ліворуч, застібнув його.

Вона сказала, що матір десь тут, на сходах... до *чарівницької кімнати*.

Що підтримувало леді Джессіку в час її випробувань? Добре поміркуйте над цим прислів'ям Бене Гессерит і, можливо, ви зрозумієте: «Будь-яка дорога, пройдена до кінця, веде в нікуди. Щоб зрозуміти, що перед тобою гора, достатньо трохи піднятися схилом. З вершини гори не побачиш».

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

У кінці східного крила Джессіка виявила залізні сходи, що по спіралі здіймалися вгору до овальних дверей. Вона поглянула на коридор і знову повернулася до дверей.

«Овал? — здивувалася вона. — Незвична форма для дверей у будинку».

Крізь вікно біля спіральних сходів жінка бачила велике біле сонце Арракіса, що хилилося до небокраю. Довгі тіні пронизували коридор наскрізь. Джессіка знову звернула увагу на сходи. Різкі косі промені висвічували шматки засохлої землі на металевих сходах.

Джессіка пішла вгору, поклавши руку на перила. Вони холодили долоню. Жінка спинилася перед дверима й побачила, що в них нема ручки, а на її місці — невелика заглибина.

«Звісно ж, це не долоневий замок, — заспокоїла вона себе. — Такі замки роблять під індивідуальну форму руки та лінії долоні». Але заглиблення скидалося на долоневий замок. А як її вчили в школі, будь-який замок можна відімкнути.

Джессіка роззирнулася, аби переконатися, що її ніхто не бачить, і приклала долоню до отвору в стіні. Легкий натиск, щоб сколихнути лінії замка, — поворот кистю, іще один поворот, ковзання долоні поверхнею.

Вона почула клацання.

Але тієї ж миті в коридорі за її спиною пролунали поспішні кроки. Джессіка прибрала руку від дверей і, обернувшись, побачила Мейпс, яка стояла за фут від сходів.

— Чоловіки у Великий залі кажуть, що вони за наказом Герцога прийшли забрати молодого хазяїна Пола, — сказала служниця. — Вони мають герцогську печатку — охорона впізнала їх. — Карлиця поглянула на двері за спиною Джессіки.

«А Мейпс обачна, — відзначила Джессіка. — Гарний знак».

— Він у п'ятій кімнаті коридором звідси, маленька спальня, — сказала леді. — Якщо ви не зможете добудитися його, поκληчте лікаря Юе. Він у сусідній кімнаті. Можливо, Полові знадобиться стимулювальна ін'єкція.

І знову Мейпс кинула пронизливий погляд на овальні двері, й Джессіці здалося, що вона помітила огиду у виразі обличчя служниці. Перш ніж вона встигла розпитати карлицю про двері, та повернулася й моторно рушила вздовж коридору.

«Хават це місце вже перевірив, — вирішила Джессіка. — Там не могло бути нічого особливо жахливого для неї».

Вона штовхнула двері. Ті ковзнули всередину маленької кімнатки, на протилежній стіні якої були такі самі овальні двері. Замість ручки в них — маховик.

«Перехідний шлюз!» — здивувалася Джессіка. Вона поглянула вниз — на підлозі валялася дверна підпора. На ній стояв особистий знак Хавата. *«Двері залишили відчиненими. Хтось, наймовірніше, випадково вибив підпору, не розуміючи, що зовнішні двері зачиняться на долоневий замок».*

Джессіка переступила через поріг крихітної кімнатки.

«Навіщо в будинку перехідний шлюз?» — запитала вона себе. І миттю подумала про екзотичних істот, оточених особливим кліматом.

«Особливий клімат!»

На Арракісі, де навіть найбільш посуховитривалі інопланетні рослини потребували іригації, це мало сенс.

Двері позаду неї стали повільно зачинятися. Жінка впіймала їх і поставила під них залишену Хаватом підпору. Джессіка знову повернулася до дверей із маховиком. Тепер вона зауважила, що над ручкою був крихітний, витравлений у металі напис. Вона впізнала слова на галасі:

«Людино! Тут міститься чарівна крихта Божого Творіння; тож стій і вчися любити досконалість твого Найвищого Друга».

Джессіка всією вагою тіла налягла на маховик. Він повернувся ліворуч, і внутрішні двері прочинилися. Легкий протяг ковз-

нув по її щоці, скуйовдивши волосся. Відчувалося, що повітря інакше — насиченіше. Жінка розчахнула двері навстіж і побачила цілковиту зелень, яку пронизували жовті промені сонця.

«Жовте сонце? — здивувалася Джессіка. Тоді збагнула: — Склофільтри!»

Вона переступила через поріг, і двері, ковзнувши, зачинилися. — Оранжерея водної планети, — видихнула жінка.

Повсюди стояли рослини в горщиках і низькі дерева з обрізаними гілками. Джессіка впізнала мімозу, розквітлу айву, зондагі, зеленоцвітну пленісценту, біло-зелене смугасте акарсо... троянди...

«Навіть троянди!»

Жінка нахилилася вдихнути аромат великої рожевої квітки, відсторонилася від неї, щоб окинути оком кімнату.

До її свідомості ввірвався ритмічний шум.

Вона розсунула джунглі переплетеного листя й поглянула на центр кімнати. Там стояв низенький фонтан із маленькими жолобчастими краями. Потоки води здіймалися гінкими дугами, щоб ритмічно спадати в металеву чашу.

Джессіка провела над собою швидкий ритуал із очищення почуттів і заходилася методично досліджувати периметр кімнати. Виявилося, що розмір зали — десять на десять метрів. Помітивши, що кімната розташовувалася над кінцем коридору, та відзначивши деякі відмінності в архітектурі, жінка зрозуміла, що прибудова над цим крилом з'явилася значно пізніше, ніж змурували головний замок.

Вона зупинилася на південному краї кімнати перед широким вікном зі склофільтрами і роззирнулася. Абсолютно кожен клаптик кімнати повнився екзотичними рослинами з місць із вологим кліматом. Серед зелені щось затріщало. Джессіка напружилася, а тоді побачила сервок на таймері з трубкою та кронштейном зі шлангами. Шланг піднявся і випорснув тоненьку струминку вологи, що зросила її щоки. Він опустився, і Джессіка побачила, що поливали зараз: дерево папороті.

Скрізь у цій кімнаті була вода — на планеті, де вода — найцінніший сік життя. Воду тут марнували так демонстративно, що Джессіка залякла від шоку.

Вона поглянула на відфільтроване жовте сонце. Воно низько висіло над зазубреним небокраєм, над скелями, що утворювали

частину гігантського кряжу. Його тут називали Оборонною Стіною.

«Склофільтри, — замислилася Джессіка. — Вони мають перетворювати біле сонце на щось м'якше і знайоміше. Хто міг таке збудувати? Лето? Це схоже на нього, подарувати мені такий сюрприз, але в нього не було на це часу. До того ж його переймали серйозніші проблеми».

Вона пригадала звіт про те, що багато арракійських будинків обладнано дверима та вікнами з повітряними шлюзами, щоб зберігалася внутрішня волога. Лето казав, що ігнорування цих пересторог у цьому палаці було навмисною демонстрацією влади та багатства. Двері та вікна стримували тільки повсюдну пилюку.

Однак ця кімната являла це твердження набагато яскравіше, аніж відсутність водних печаток на зовнішніх дверях. Вона приблизно поррахувала, що ця кімната відпочинку використовувала таку кількість води, якої б вистачило на підтримання життя тисячі людей на Арракісі — можливо, навіть більше.

Джессіка пройшла вздовж вікна, продовжуючи розглядати кімнату. Рухаючись, вона запримітила металеву пластину, закріплену біля фонтана на висоті столу. На ньому лежали білий нотатник і стилос — їх частково ховав під собою навислий віялом листок. Джессіка пройшла до столу, помітила сьогоднішню печатку Хавата і прочитала написане в нотатнику послання:

«ДО ЛЕДІ ДЖЕССИКИ...

Хай це місце подарує Вам стільки ж утіхи, скільки воно подарувало мені. Дозвольте йому нагадати урок, який ми завчили від тих самих учителів: близькість бажаного веде до надмірної м'якості. Цей шлях повниться небезпекою.

**З найщирішими побажаннями
МАРГО, ЛЕДІ ФЕНРІНГ».**

Джессіка кивнула, пригадавши, як Лето казав, що попереднім представником Імператора на цій планеті був граф Фенрінг. Але прихований сенс листа закликав до негайної уваги — згадка про те, що лист написано ученицею Бене Гессерит. Побіжно Джессіку кольнула гірка заувага: *«А граф зі своєю леді одружився».*

Хоча така думка й промайнула в її свідомості, Джессіка все одно нахилилася в пошуках прихованого послання. Воно мало

бути десь тут. Лист містив кодову фразу, з якою кожна не скута заборонаю школи Бене-Гессеритка мала звернутися до іншої сестри, якщо того вимагали обставини: «Цей шлях повниться небезпекою».

Джессіка обмацала задню частину нотатника, потерла, намагаючись натрапити на кодові крапки. Нічого. Моторні пальці торкнулися краю блокнота. Жінка поклала його на місце. Вона відчувала, що діяти треба негайно.

«*Може, це якось пов'язано з положенням нотатника?*» — запитала вона себе.

Але в цій кімнаті бував Хават. Жодних сумнівів, що він пересував блокнот. Джессіка поглянула на листок над залізною пластинкою. Листок! Вона провела рукою по зворотному боці листка — спершу по краю, далі вздовж стеблини. Є! Її пальці намацали витончені крапки коду, зчитали його і трансформували в повідомлення:

«Вашому сину та Герцогові загрожує жахлива небезпека. Спочивальню облаштовано так, щоб вона сподобалася вашому сину. Х наповнили її смертельними пастками, які легко виявити, за винятком однієї, що може вислизнути від вашої уваги».

Джессіка погамувала неймовірне бажання миттю побігти до Пола; спершу треба було прочитати послання до кінця.

«Мені достеменно не відома природа небезпеки, але це якось пов'язано з ліжком. А загроза вашому Герцогові походить від близького товариша чи офіцера. Х обіцяв подарувати Вас своєму посіпаці. Наскільки мені відомо, ця оранжерея безпечна. Пробачте, що не можу повідомити більше. Мої джерела інформації мізерні, оскільки мій граф не прислужує Х. Написано поспіхом, МФ».

Джессіка відштовхнула листок, крутнулася, щоб бігти до Пола, і саме цієї миті двері шлюзу розчинилися. Крізь них, стискаючи щось у правій руці, заскочив Пол. Зачинивши двері, він побачив матір, рушив до неї крізь листя, зиркнув на фонтан і засунув руку із затиснутою між пальцями річчю під струмені води.

— Поле! — вона схопила його за плечі, позираючи на руку. — Що це?

Він відповідав буденно, але вона вловила в його голосі напругу:

— Мисливець-шукач. Спіймав у кімнаті й розстроцив йому носа, але хочу бути певним. Від води його замкне.

— Занур його, — наказала Джессіка.

Син підкорився.

Тоді вона сказала:

— Руку — дістань. А механізм залиш у воді.

Пол витягнув руку, струсив із неї воду; не відводив погляду від металу у фонтані. Джессіка відламала стеблину рослини й тицьнула нею в смертоносну голку.

Шукач був мертвим.

Джессіка кинула стеблину у воду й поглянула на Пола. Той вивчав кімнату із впізнаваною нею зосередженістю — шляхом Б. Г.

— Це місце може приховувати в собі будь-що, — сказав він.

— У мене є причини вірити в його безпечність, — відповіла мати.

— Передбачалося, що й моя кімната безпечна. Хават сказав...

— Це був мисливець-шукач, — нагадала вона йому. — Отже, хтось у будинку керував ним. Контрольний промінь шукача має обмежений радіус дії. Зброю могли сховати після Хаватового огляду.

Однак вона думала про послання на листку: *«...загроза ...від близького товариша чи офіцера»*. Але це точно не Хават. Ох, без сумнівів, не Хават.

— Люди Хавата зараз обшукують дім, — сказав Пол. — Шукач ледь не вбив стару, що прийшла мене будити.

— Шедаут Мейпс, — сказала Джессіка, пригадавши зустріч на сходах. — Твій батько викликав тебе...

— Це може почекати, — обірвав її Пол. — Чому ти вважаєш, що ця кімната безпечна?

Джессіка вказала на листок і все пояснила.

Пол трохи заспокоївся.

Але Джессіка внутрішньо залишалася напруженою: *«Мисливець-шукач! Милосердна Матір!»* Знадобилися всі здобуті під час тренувань навички, аби стишити істеричне тремтіння.

Пол сухо сказав:

— Це, звісно, Харкonnени. Нам доведеться їх знищити.

У двері шлюзу постукали — кодовий стукіт одного з людей Хавата.

— Заходьте, — гукнув Пол.

Двері широко розчахнулися, і високий чоловік в уніформі Атрідів із емблемою Хавата на картузі зайшов до кімнати.

— Ось ви де, сер, — сказав він. — Доморядниця мала рацію. — Чоловік роззирнувся кімнатою. — Ми знайшли в підвалі піраміду з каміння і знайшли чоловіка, що ховався в ній. Він тримав пульт.

— Я хотіла б узяти участь у його допиті, — сказала Джессіка.

— Даруйте, міледі. Нам не вдалося його затримати. Він мертвий.

— І нема чогось, що могло б допомогти його ідентифікувати? — поцікавилася вона.

— Поки що ми нічого не знайшли, міледі.

— Він арракієць? — спитав Пол.

Джессіка кивнула прозорливості запитання.

— Він скидався на місцевого, — відповів чоловік. — Здається, що до цієї піраміди його сховали понад місяць тому, залишивши очікувати на наше прибуття. Камені та будівельний розчин у тому місці, де він проліз у підвал, були незрушеними, коли ми там усе вчора перевіряли. Закладаюся своєю репутацією.

— Ніхто не ставить під сумнів вашу прискіпливість, — спробувала заспокоїти його Джессіка.

— Її ставлю під сумнів я, міледі. Нам слід було застосувати акустичний зонд.

— Я припускаю, що зараз ви саме це й робите? — поцікавився Пол.

— Так, сер.

— Відправте звістку моєму батькові, що ми затримаємося.

— Цієї ж миті, сер. — Чоловік поглянув на Джессіку. — Згідно з наказом Хавата, у подібних ситуаціях юного пана слід доправити в безпечне місце. — Його очі знову ковзнули оранжереєю. — Як ви оцінюєте цю кімнату?

— У мене є підстави вірити в її безпечність, — сказала вона. — І Хават, і я перевірили її.

— Тоді ззовні я виставлю охорону, міледі, доки ми ще раз не перевірили дім.

Чоловік уклонився, віддав честь Полові, вийшов і причинив за собою двері.

Пол обірвав раптово тишу словами:

— Може, ми пізніше краще самі пройдемо будинком іще раз? Твої очі можуть побачити щось, що решта пропустили.

— Я не перевірила лише це крило, — відповіла мати. — Залишила його наостанок, бо...

— Бо Хават його вже перевірів особисто, — закінчив за неї Пол. Джессіка кинула на Пола швидкий запитальний погляд.

— Ти підозрюєш Хавата? — запитала вона.

— Ні, але він старішає... він перепрацює. Ми могли б зняти з нього частину навантаження.

— Це лише зганьбило б його і підірвало ментатову ефективність, — заперечила Джессіка. — А відтоді, як він дізнається про все, й заблукла комашинка не пролізе до цього крила. Йому буде соромно за те, що трапилося...

— Ми маємо вжити власних заходів, — сказав Пол.

— Хават гідно служив трьом поколінням Атрідів, — промовила Джессіка. — Він заслужив усієї поваги й довіри... безліч разів.

Пол промовив:

— Коли батько дратується через якісь твої вчинки, він вимовляє «Бене Гессерит», неначе це лайка.

— І що ж у мені дратує твого батька?

— Коли ти з ним сперечаєшся.

— Ти — не твій батько, Поле.

І юнак замислився: *«Це сильно її схвилює, але потрібно розповісти їй про те, що ця жінка, Мейпс, сказала мені про зрадника серед нас».*

— Що ти приховуєш? — запитала Джессіка. — Поле, це на тебе не схоже.

Він знизав плечима й переповів свою розмову з Мейпс.

А Джессіка подумала про послання на листку. Вона раптом вирішила показати його Полові й переказати повідомлення.

— Батько повинен негайно про це дізнатися, — крикнув Пол. — Я відправлю йому кодовану радіограму.

— Ні, — заперечила вона. — Почекаєш, доки не залишишся з ним наодинці. Про це мають знати якомога менше людей.

— Ти маєш на увазі, що ми не повинні нікому довіряти?

— Є ще одна можливість, — сказала вона. — Що, як послання *мусило* потрапити до нас? Люди, які залишили його, могли вірити, що все це правда, але єдиною метою всього, що трапилося, було доправити послання нам.

Полове обличчя залишалося зосереджено похмурим.

— Щоб посіяти серед нас підозру й так ослабити.

— Тому ти маєш приватно й дуже обережно розповісти батькові про таку ймовірність, — сказала Джессіка.

— Я зрозумів.

Вона повернулася до широченного вікна й дивилася на південний захід, де сідало сонце Арракіса — жовта куля понад скелями.

Пол став поряд із нею і сказав:

— Я також не думаю, що це Хават. Це може бути Юе?

— Він не близький товариш і не офіцер, — сказала Джессіка. — І можу запевнити тебе, він ненавидить Харконненів так само люто, як і ми.

Пол зосередив увагу на скелях, міркуючи: *«І це не може бути Гурні... або Дункан. Що, як хтось із нижчих чинів? Неможливо. Вони всі походять із родин, що поколіннями засвідчували нам свою вірність — і то з гарних мотивів»*.

Джессіка потерла лоба, відчувши, наскільки втомилася. *Скільки тут ризиків!* Вона вивчала пейзаж, пофарбований фільтром у жовте. За герцогськими землями розляглися окреслені високим парканом склади — бункери з прянощами, навколо яких стояли на ходульних ногах сторожові вежі, що скидалися на переляканих павуків. Вона бачила принаймні двадцять таких складів, що вивищувалися над скелями Оборонної Стіни — склад за складом, уздовж усієї котловини.

Пофарбоване світлофільтром сонце повільно ховалося за небокраєм. Випурхнули зорі. Одна з них висіла так низько, що мерехтіла в чистому, чіткому ритмі, її світло тремтіло: блим-блим-блим-блим-блим...

Біля неї в темній залі ворухнувся Пол.

Але Джессіка пильнувала самотню яскраву зорю, збагнувши, що вона висіла *надто* низько, тож її світло мало линути зі скель Оборонної Стіни.

Хтось подавав сигнали!

Вона намагалася прочитати повідомлення, однак цього коду не знала.

Ще більше вогників з'явилося в долині під скелями: маленькі жовтаві краплі на тлі синьої пітьми. І один вогник, трохи лівіше від загального скупчення, запалав яскравіше, заблимав у відповідь на перший сигнал зі скель — швидко-швидко, тоненько так: блим-блим!

І згас.

Фальшива зоря на скелях зникла тієї ж миті.

Сигнали... вони сповнили її лихим передчуттям.

«Навіщо використовувати вогні, щоб передати сигнал через котловину? — запитувала вона себе. — Чому не можна скористатися комунікаційною мережею?»

Відповідь була очевидною: тепер комунімер точно прослуховують люди Герцога Лето. Світлові сигнали могли означати лише одне — повідомленнями обмінюються їхні вороги — агенти Харконнів.

У двері позаду них постукали, і голос Хаватової людини промовив:

— Усе чисто, сер... міледі. Час відвести юного пана до батька.

Казали, що Герцог Лето сам сліпо підставив себе під небезпеки Арракіса, легковажно завів себе у пастку. Та чи не буде справедливішим зазначити, що він так довго жив на межі критичної небезпеки, що просто недооцінив зміну її інтенсивності? А може, він навмисне пожертвував собою, щоб його син мав краще життя? Усе вказує на те, що Герцога нелегко було надурити.

Принцеса Ірулан. Муад'Діб, родинні нотатки

Герцог Лето Атрід обіперся на парапет сторожової вежі летовища за межами Арракіна. Перший місяць — сплющена срібна монета — зійшов над південним нічним небокраєм. А під ним у запилюженому серпанку скелі Оборонної Стіни виблискували, наче глазур. Ліворуч вогні Арракіна сяяли крізь поволоку — жовті... білі... блакитні.

Лето подумав про підписані його іменем оголошення, які висіли в усіх людних місцях планети: «Наш Благоліпний Падишах-Імператор призначив мене керувати цією планетою і покласти край ворожнечі».

Ритуальна банальність цих слів посилила почуття його самотності. *І кого можна надурити цією безглуздою формальністю? Точно не фрименів. І не Молодші Доми, які контролювали внутрішню торгівлю на Арракісі... й усі до останнього підтримували Харконненів.*

Вони спробували забрати життя мого сина!

Складно було вгамувати гнів.

Чоловік побачив вогні машини, що рухалася до льотного поля з Арракіна. Він сподівався, що це охорона й транспортер, який привіз Пола. Затримка дратувала, хоч він і знав, що вона спричинена заходами безпеки Хаватового лейтенанта.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Він похитав головою, щоб відігнати сердиті думки, озирнувся на летовище, де п'ять його власних фрегатів стояли колом, ніби почесна варта.

Краще вже затримка через обережність, ніж...

«А лейтенант із непоганих, — нагадав собі Герцог. — Абсолютно вірний. Треба буде підвищити».

«Наш Благоліпний Падшиах-Імператор...»

Якби ж мешканці цього занепаłego гарнізонного містечка могли побачити особисту записку Імператора до свого «Шляхетного Герцога» — і зверхні натяки на вбраних у довгі шати чоловіків та жінок: «...але чого ще сподіватися від варварів, які понад усе мріють жити поза впорядкованою безпекою фрифлаха?»

Цієї миті Герцог відчув, що понад усе мріє покласти край класовим розбіжностям і ніколи більше не думати про той убивчий порядок. Він поглянув угору, над пилом, на незмінні зорі, й подумав: *«Навколо одного з тих маленьких вогників обертається Каладан... але я ніколи більше не побачу мій дім»*. Туга за Каладаном пронизала його груди раптовим болем. Лето відчув, що цей біль не прийшов до нього зсередини, а простягнув руку із самого Каладана. Чоловік не міг себе змусити назвати суху пустку Арракіса домом і сумнівався, що взагалі коли-небудь зможе.

«Я маю приховувати свої почуття, — подумав він. — Заради хлопчика. Якщо в нього коли-небудь буде дім, то лише тут. Я можу вважати Арракіс пеклом, у яке потрапив іще за життя, але він має відшукати тут щось, що надихатиме його. Має ж бути хоча б щось».

Хвиля жалю до себе, миттєво потамована й відкинута, пройшла крізь нього, і він збагнув, що пригадав два рядки з вірша, який часто повторював Гурні Галлек...

*«Мої легені вдихають повітря Часу,
звіяне опалими пісками...»*

«Так, Гурні знайде тут багато опалого піску», — подумав Герцог. Пустка, що простягалася за посрібленими місяцем зубцями, — це пустельні скелі, дюни, звіяний пил і невідома суха порожнеча, уздовж краю якої, а може, й усередині, розташувалися поселення фрименів. Якщо хтось і міг забезпечити майбутнє родині Атрідів, то це фримени.

Якщо, звісно, Харконненам не вдалося обплутати їх своїми отруйними тенетами.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Скрипуча металева ракета вібривала всередині вежі, розхитуючи парашет під його руками. Повітряний заслін постав перед ним, загородивши огляд.

«*Прибуває корабель*, — подумав він. — *Час спускатися і братися до роботи*». Він повернувся до сходів позаду себе й рушив униз, до великої зали для прийомів. Спускаючись, він намагався лишатися спокійним та приготуватися до майбутньої зустрічі.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Коли Герцог дійшов до зали із жовтою банею, люди вже прибігли з летовища.

— Гей! Відчуваєш, що в тебе під лаписьками? Це гравітація, друже!

— Скільки в цьому місці G ?¹

— У книжці сказано: дев'ять десятих G .

Перехресний вогонь кинутих слів виповнив велику залу.

— Ти вже встиг роздивитися цю діру, коли ми спускалися? Ну й де ж тут усі обіцяні скарби?

— Харконнени забрали їх із собою!

— Я б не відмовився від гарячого душу й м'якого ліжка!

— Ти не чув, дурбелику? Тут немає душу. Натиратимеш дупу піском!

— Гей! Стули губу! Тут Герцог!

Герцог ступив зі сходового проходу у враз змовклу залу.

Гурні Галлек крокував трохи збоку від натовпу. Через одне плече він перекинув сумку, а другою рукою стискав шийку дев'ятиструнного балісета. Його руки з довгими пальцями повнилися тендітними рухами, що народжували ніжну музику балісета.

Герцог дивився на Галлека, милуючись цією огидною людською брилою, скляними очима з іскрою дикого розуміння. Цей чоловік жив поза фафрилахом, хоч і підкорювався кожній його заповіді. Як там Пол називав його?

«Гурні Звитяжець».

Тонке біляве волосся Галлека закривало лисі плями на голові. Його широкий рот викривився в привітному вищирі, а шрам, залишений батоном із атраментової лози, що тягнувся уздовж лінії

¹ Гравітаційна стала — фундаментальна фізична стала, що з'являється в Ньютоновому законі всесвітнього тяжіння й Ейнштейновій загальній теорії відносності.

підборіддя, рухався, здавалося, сам по собі. Весь вигляд Галлека втілював вільну, горду міць. Він підійшов до Герцога і вклонився.

— Гурні, — привітався Лето.

— Мілорде, — він указав балісетом на людей у залі. — Це вже останні. Я б радше прибув із першою хвилею, але...

— Для тебе ще лишилося трохи Харконненів, — відказав Герцог. — Іди сюди, Гурні, щоб ми могли поговорити.

— До ваших послуг, мілорде.

Доки люди тривожно сновигали великою залою, вони зайшли до алькову біля автомата, що продавав воду за монетки. Галлек кинув сумку в куток, але й далі стискав балісет.

— Скільки людей ти міг би виділити Хаватові? — запитав Герцог.

— У Зуфіра проблеми, сір?

— Він утратив лише двох агентів, але його авангард чудово з'ясував для нас розташування всіх Харконненівських сил. Якщо ми поквапимося, то зможемо досягнути певного рівня безпеки, щоб трішки перевести дух. Йому потрібно стільки людей, скільки ти зможеш виділити — людей, які не проти трохи попрацювати ножем.

— Я можу дати йому три сотні найкращих, — відповів Галлек. — Куди мені надіслати їх?

— До головної брами. Агент Хавата чекає там на них.

— Я маю виконати це негайно, сір?

— Зачекай трішки. У нас є ще одна проблема. Комендант лєтовища затримає корабель до світанку під якимось приводом. Гайлайнер Гільдії, що привіз нас, скоро вирушає далі, й корабель має доставити у вантажний відсік Гільдії прянощі.

— Наші прянощі, мілорде?

— Наші прянощі. Але човник також відвезе частину старорежимних мисливців за меланжем. Вони вирішили поїхати геть із переходом феоду в інші руки, й Суддя Зміни дозволив їм. Ці працівники дуже цінні, Гурні, і їх близько восьмисот. Перш ніж корабель відлетить, ти маєш переконати хоча б частину з них лишитися з нами.

— Наскільки сильно переконувати, сір?

— Я хочу, щоб вони співпрацювали з нами добровільно, Гурні. У цих людей є навички і досвід, потрібні нам. Той факт, що вони їдуть геть, також означає, що вони — не частина машини Харкон-

ненів. Хават уважає, що серед них може виявитися кілька небезпечних, але він у кожній тіні бачить асасинів.

— Зуфір знайшов доволі діяльних тіней у свій час, мілорде.

— А є ще ті, яких не знайшов. Але я гадаю, що засилання терористів у цей натовп вимагало б від Харконненів надто багато уяви.

— Можливо, сір. Де ті люди?

— На нижньому рівні, у кімнаті очікування. Спустися туди, зіграй мелодію чи дві, щоб пом'якшити їхні думи, а тоді переходь у наступ. Особливо кваліфікованим можеш запропонувати керівні посади. Запропонуй на двадцять відсотків більш зарплати, ніж у Харконненів.

— Не більше, сір? Я знаю, що Харконнени платили їм за загальним тарифом. А для людей із остаточним розрахунком і потягом до мандрів... ну гаразд. Сір, навряд чи двадцять відсотків будуть достатньою мотивацією лишитися.

Лето нетерпляче відказав:

— Тоді в особливих випадках дій на власний розсуд. Просто пам'ятай, що скарбниця не бездонна. Тримайся за двадцять відсотків, доки можеш. Особливо нам потрібні оператори прянощів, спостерігачі за погодою, люди дюн — усі, хто має досвід роботи у відкритій пустелі.

— Я розумію, сір. «Усі вони прийдуть із насиллям: обличчя їхні випиватимуть воду, як східний вітер, і полонених у пісках візьмуть вони».

— Дуже зворушлива цитата, — сказав Герцог. — Передай свою команду лейтенантові. Нехай він пояснить їм основи водної дисципліни, а тоді покладе людей на ніч у казармах біля летовища. Службовці спрямують їх. І не забудь про людей для Хавата.

— Три сотні найкращих, сір. — Він підняв свою космічну валізу. — Куди я маю вам доповісти, коли виконаю свої обов'язки?

— Я буду в залі для засідань нагорі. Проведемо там нараду. Я хочу розробити нову систему планетарної безпеки — заgonи з бронетехнікою підуть уперед.

Відвертаючись, Галлек завмер, перехопивши погляд Лето.

— Ви чекаєте на *такі* великі негаразди, сір? Я гадав, тут є Суддя Зміни.

— Будуть і відкриті битви, й таємні, — відповів Герцог. — Проллється ще багато крові, перш ніж ми подолаємо все.

— «І вода, що ти з річки візьмеш, кров'ю обернеться на сухій землі», — процитував Галлек.

Герцог зітхнув.

— Повертайся швидше, Гурні.

— Звісно, мілорде, — шрам від батога забрижився від посмішки. — «Зрїть же: як віслук дикий посеред пустелі йду я виконувати роботу свою».

Галлек повернувся, дійшов до центру зали, спинився, щоб віддати накази, а тоді поспіхом рушив крізь натовп.

Лето похитав головою, дивлячись на його спину. Галлек невпинно дивувався його — голова, повна пісень, цитат і пишних фраз... і серце вбивці, коли заходила мова про Харконненів.

Лето неквапно пішов навпростець до ліфта, відповідаючи на вітання звичним помахом руки. Він упізнав людину з Корпусу пропаганди й зупинився, аби сказати офіцерові, що треба повідомити людям через внутрішні канали зв'язку: ті, хто приїхав із жінками, мають знати, що жінки в безпеці й де їх можна знайти. А інші з радістю почують, що серед місцевого населення жінок більше, ніж чоловіків.

Герцог поплескав пропагандиста по руці, на знак того, що це повідомлення має високий пріоритет і його треба передати негайно, а тоді рушив далі через залу. Він кивав людям, усміхався, обмінювався жартами з молодшим офіцером.

«Командир завжди повинен мати впевнений вигляд, — подумав він. — Віра всіх покладена на твої плечі, і навіть якщо ти в критичній ситуації, ніколи не виказуй цього».

Герцог зітхнув із полегшенням, коли ліфт поглинув його, і повернувся до безликих дверей.

Вони спробували забрати життя мого сина!

Над виходом із арракінського летовища грубим інструментом викарбувано напис, який багато разів довелося повторити Муад'Дібу. Він побачив його першої ж ночі на Арракісі, коли прибув на командний пункт Герцога для участі в першій батьковій нараді, де офіцери були присутні в повному складі. Слова ті були благанням до людей, які полишають Арракіс, але вони чорною тінню лягли на очі хлопчика, який щойно ледь уникнув обіймів смерті. Там сказано: «О ви, що знаєте, як ми страждаємо тут, не забудьте про нас у своїх молитвах».

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

— Уся теорія військової справи — це зважений ризик, — сказав Герцог, — але, коли доводиться ризикувати власною родиною, *розрахунки* тонуть... в інших речах.

Він знав, що не стримує свій гнів так, як мав би, тому повернувся. Рушив уздовж столу й назад.

У нарадчій залі на летовищі лишалися Герцог і Пол. Порожнеча повнилася луною в кімнаті, де були тільки довгий стіл, старомодні стільці на трьох ніжках навколо нього, карта-планшет і проектор з іншого боку. Пол сидів за столом біля карти-планшета. Він переповів батькові пригоду з мисливцем-шукачем і засвідчив, що зрадник загрожував йому.

Герцог спинився навпроти Пола й ударив кулаками об стіл:

— Хават же сказав, що будинок безпечний!

Завагавшись, Пол мовив:

— Я також розгнівався — спершу. І звинувачував Хавата. Але ж загроза прийшла ззовні. Просто, розумно й цілеспрямовано. І замах би виявився вдалим, якби не вміння, яким навчив мене ти та багато інших — включно з Хаватом.

— Ти захищаєш його? — запитав Герцог.

— Так.

— Він старіє. У цьому й справа. Певно...

— Він мудрий і дуже досвідчений, — відказав Пол. — Чи ж багато Хаватових помилок можеш ти пригадати?

— Це я мав би захищати його, — зауважив Герцог. — Не ти. Пол усміхнувся.

Лето сів на чільному місці за столом і поклав руку на синову долоню.

— Ти... подорослішав за останній час, синку. — Він підняв руку. — І це мене тішить. — Герцог усміхнувся синові у відповідь. — Хават і сам картатиметься. Він сам гніватиметься на себе значно більше, ніж ми разом могли б.

Пол кинув погляд на зчорнілі вікна за картою-планшетом, дивляючись у нічну пітьму. Світло кімнати відбивалося від поруччя балкона. Зауважив рух — і впізнав силует охоронця у формі Атрідів. Пол озирнувся на білу стіну позаду батька, а тоді перевів погляд на блискучу поверхню столу й власні руки, стиснуті в кулаки.

Двері навпроти Герцога прочинилися. До кімнати ступив Зуфір Хават, і вигляд у нього був іще старішим і зморшкуватішим, ніж завжди. Він пройшов уздовж столу й став струнко навпроти Лето.

— Мілорде, — промовив він, неначе звертався до точки над головою Герцога. — Я щойно дізнався, як підвів вас. Уважаю за необхідне подати заяву про від...

— Ох, сідай, і годі клеїти дурня, — відказав Герцог. Він кивнув на стілець навпроти Пола. — Якщо ти й помилився, то лише переоцінивши Харконненів. Їхні прості мізки придумали простий трюк. А на прості трюки ми не розраховували. Мій син доклав величезних зусиль, аби розтлумачити мені, що йому вдалося впоратися з нападом багато в чому саме завдяки твоєму навчанню. Тут ти не схибив! — він ляснув по спинці вільного стільця. — Сідай, кажу ж!

Хават уместився на стілець.

— Але...

— Не хочу більше нічого про це чути, — сказав Герцог. — Інцидент вичерпано. Маємо нагальніші справи. Де інші?

— Я попросив їх зачекати за дверима, доки я...

— Поклич їх сюди.

Хават поглянув Лето у вічі.

— Сір, я...

— Я знаю, хто мої справжні друзі, Зуфіре, — відрізав Герцог. — Поклич сюди людей.

Хават ковтнув.

— Зараз, мілорде, — він розвернувся на стільці й гукнув у прочинені двері: — Гурні, приводь їх.

Галлек завів у кімнату гурт людей: похмуро серйозні старші офіцери, їхні молодші ад'ютанти та спеціалісти. На всіх обличчях — вираз рішучості. Коли люди сідали на свої місця, пролунав короткий скрип. Легкий аромат енергетика рачаґа витав над столом.

— Якщо хтось хоче кави, вона є, — зауважив Герцог.

Він поглянув на офіцерів: *«Вони — надійна команда. Усе могло б бути значно гірше в такій війні»*. Він зачекав, доки із сусідньої кімнати принесли й поставили каву. На кількох обличчях зауважив ознаки втоми.

А сам Герцог негайно надягнув маску спокійної рішучості, підвівся й зажадав уваги, постукавши кісточками по столу.

— Ну що ж, панове, — сказав він, — наша цивілізація так сильно звикла до всіляких завоювань, що ми не можемо виконати простий наказ Імперії, не піддавшись старим звичкам.

Столом прокотився сухий смішок, і Пол збагнув, що батько сказав абсолютно правильну фразу абсолютно правильним тоном, щоб покращити загальний настрій. Навіть відтінок утоми в голосі було підбрано правильно.

— Гадаю, спершу нам варто дізнатися, чи може Зуфір додати ще щось до свого звіту про фрименів, — сказав Лето. — Зуфіре?

Хават підвів погляд.

— Сір, окрім загального звіту, я маю деякі економічні подробиці для аналізу. Але вже зараз можу сказати, що фримени все більше й більше видаються мені союзниками, яких ми потребуємо. Зараз вони вичікують, щоб з'ясувати, чи можуть нам довіряти, але діють вони відкрито. Вони надіслали нам дари — дистикости власного виробництва... карти певних пустельних регіонів навколо опорних пунктів, які лишили по собі Харкonnени... — Він зиркнув на стіл. — Переверено, що їхні розвідувальні зведення цілком надійні й дуже допомогли нам у наших справах із Суддею Зміни. Також вони надіслали трохи додаткових речей — прикраси для леді Джессіки, меланжевий лікер, цукерки, ліки. Вантаж зараз у моїх людей. Здається, підступу нема.

— Зуфіре, чи подобаються тобі ці люди? — запитав один із офіцерів за столом.

Хават повернув до нього обличчя:

— Дункан Айдаго стверджує, що вони варті захоплення.

Пол кинув погляд на батька, потім — на Хавата, й запитав:

— Чи не маєш ти нової інформації щодо того, скільки всього фрименів у пустелі?

Хават зиркнув на Пола.

— За кількістю їжі та іншими ознаками Айдаго вважає, що відвіданий ним печерний комплекс налічує всього десять тисяч осіб. Їхній вождь казав, що керує січчю з двох тисяч помешкань. Маємо всі підстави вважати, що таких січових спільнот може бути дуже багато. А ще всі вони склали присягу людині на ім'я Ліет.

— Це вже щось новеньке, — сказав Лето.

— Але тут може закрастися помилка, сір. Можна також заімпозрити, що Ліет — місцеве божество.

Інший офіцер за столом прочистив горло й запитав:

— Це правда, що вони мають справу з контрабандистами?

— Доки Айдаго був там, караван контрабандистів полишив січ, несучи важкий вантаж із прянощами. Вони використовували в'ючних тварин і казали, що йдуть у вісімнадцятиденну мандрівку.

— Здається, — сказав Герцог, — контрабандисти стали вдвічі активнішими в період неспокою. Це потребує ретельнішого обмірковування. Нам не варто аж надто перейматися через незаконні кораблі, які добутокують на нашій планеті, — таке завжди було. Але не потрібно, щоб вони повністю вислизнули з поля нашого зору — це не дуже добре.

— Ви маєте план, сір? — запитав Хават.

Герцог поглянув на Галлека.

— Гурні, я б хотів, щоб ти очолив делегацію — посольство, коли бажаєш — до цих романтичних ділків. Скажи їм, що я не зважатиму на їхню діяльність, якщо вони платитимуть герцогську десятину. Хават оцінив, що на хабарі та додаткову охорону для проведення операцій їм потрібно витратити вчетверо більше.

— А що, як до Імператора дійдуть чутки? — запитав Галлек. — Він дуже ревно охороняє свій прибуток у ДАПТі, мілорде.

Лето усміхнувся.

— Усю десятину ми відкрито передаватимемо на ім'я Шадда-ма IV і цілком законно вираховуватимемо цю суму з податку на організаційні витрати. Хай-но Харконнени спробують щось сказати! А ще ми знищимо кількох місцевих, які розжирили під Харконненами. Більше жодних хабарів!

Посмішка перекосила Галлекове обличчя.

— Ох, мілорде, чудовий удар нижче пояса. Хотів би я побачити Баронове обличчя, коли він дізнається про це.

Герцог повернувся до Хавата.

— Зуфіре, ти роздобув ті бухгалтерські книги, які обіцяв придбати?

— Так, мілорде. Їх просто зараз ретельно вивчають. Я швиденько проглянув їх і вже можу висловити певні припущення.

— То поділися ними.

— За кожні триста тридцять стандартних днів Харконнени отримували з планети прибуток у десять мільярдів соляріїв.

Стримане зітхання прокотилося столом. Навіть молодші ад'ютанти, які починали нудьгувати, сіли струнко й обмінялися враженими поглядами.

Галлек пробурмотів:

— «...бо будуть вони споживати достаток морський та скарби, зариті в піску»¹.

— Ось так, панове, — вів далі Лето. — Чи є тут хтось настільки наївний, щоб повірити, що Харконнени спокійненько спакували речі й пішли собі геть просто тому, що так наказав Імператор?

Усі похитали головами й злагоджено щось мугикнули.

— Нам доведеться здобувати все силою зброї, — сказав Лето й повернувся до Хавата. — Зараз саме слухна мить для звіту про обладнання. Скільки піщаних краулерів, гарвестерів, фабрик прянощів і допоміжного обладнання вони нам лишили?

— Як сказано в імперському інвентарі, перевіреному Суддею Зміни, повний набір. — Він кивнув ад'ютантові, аби той передав папку, а тоді розкрив її на столі перед собою. — Однак вони вирішили не зазначати, що тільки половина краулерів у робочому стані, тільки третина транспортувальників може перенести їх до багатих на прянощі пісків — та й усе, що Харконнени залишили нам, ось-ось розвалиться на частини. Нам дуже пощастить, якщо

¹ Повторення Закону 33:19. (Тут і далі цитати з Біблії за перекладом І. Огієнка.)

вдасться запустити половину обладнання, і пощастить іще більше, якщо хоча б четвертина протягне півроку.

— Усе, як ми й розраховували, — сказав Лето. — Які точні дані щодо базового обладнання?

Хават зиркнув на папку.

— Близько дев'ятисот тридцяти гарвестерів-фабрик, які можна вивести на роботу в найближчі кілька днів. Є шість тисяч двісті п'ятдесят орнітоптерів для нагляду, розвідування та спостереження за погодою... транспортувальників — трохи менше за тисячу.

Галлек зауважив:

— А чи не дешевше було б поновити переговори з Гільдією щодо запуску орбітального фрегата як погодного супутника?

Герцог поглянув на Хавата.

— Щодо цього без змін, так, Зуфіре?

— Зараз потрібно обмірковувати інші можливості, — сказав Хават. — Представник Гільдії насправді ні про що з нами не домовлявся. Він доволі чітко пояснив — як ментат ментатові, — що така ціна нам не до снаги й вона лишиться такою, чого б ми не досягнули. Перш ніж ми знову звертатимемося до нього, необхідно з'ясувати причину.

Один із Галлекових ад'ютантів далі за столом крутнувся на стільці й вигукнув:

— Це несправедливо!

— Справедливість? — Герцог глянув на чоловіка. — А хто каже про справедливість? Ми запровадимо власну справедливість тут, на Арракісі — перемога або смерть. Ви шкодуєте, що поділяєте наш жереб, пане?

Чоловік поглянув на Герцога й мовив:

— Ні, сир. Ви не можете повернутися — а я можу тільки йти за вами. Пробачте мені мою нестриманість, але... — він низив плечима, — вряди-годи всім нам стає гірко.

— Я розумію гіркоту, — відказав Герцог. — Та не чіпляймося за справедливість, доки у нас є зброя та свобода користуватися нею. Решту з вас також гіркота проймає? Якщо так, вивільніть її. Це дружня нарада, де кожен може висловити те, що має на гадці.

Галлек підвівся і мовив:

— Сир, мене переймає те, що ми не маємо підмоги від інших Великих Домів. Вони звуть вас «Лето Справедливий» та обіцяють вічну дружбу, але тільки доти, доки вона нічого їм не вартує.

— Вони досі не знають, хто виграє цей двобій, — відказав Герцог. — Більшість Домів розжирила, не надто ризикуючи. Тож насправді їм не можна цим дорікати, їх можна лише зневажати. — Він поглянув на Хавата. — Ми обговорювали спорядження. Чи міг би ти продемонструвати кілька зразків, щоб ознайомити людей із технологіями?

Хават кивнув і махнув ад'ютантові на проектор.

Тривимірна солідо-проекція з'явилася на поверхні столу на певній відстані від Герцога. Ті з офіцерів, хто сидів далеко, підвелися, щоб уважніше розгледіти її.

Пол нахилився вперед, роздивляючись машину.

Якщо масштабувати відповідно до крихітних людських фігурок навколо, техніка сягала ста двадцяти метрів завдовжки та сорока завширшки. Вона скидалася на довге жукоподібне тіло, що рухалося на окремих рядах широких гусениць.

— Це гарвестер, — пояснив Хават. — Для проекції ми обрали добре відремонтований екземпляр. А ось є екскаватор-драглайн, привезений іще першою командою імперських екологів. Але він досі працює... не знаю, чому... й навіщо.

— Якщо його назва «Стара Марія», то він належить музею, — пояснив ад'ютант. — Гадаю, Харконнени використовували його для покарань, як дамоклів меч, що висів над робітниками. Будь гарним хлопчиком, інакше гарцюватимеш на «Старій Марії».

Над столом пронеслося гигикання.

Пол відсторонився від жартів, уся його увага зосередилася на проекції та запитанні, що тривожило його. Він указав на зображення на столі й мовив:

— Зуфіре, чи є там настільки великі піщані хробаки, щоб проковтнути всю машину?

За столом запала тиша. Герцог тихо вилаявся, а тоді подумав: *«Ні... Вони мають усвідомлювати реалії»*.

— У глибині пустелі є хробаки, здатні за раз заковтнути всю фабрику, — відповів Хават. — Ближче, край Оборонної Стіни, де ведеться основний видобуток прянощів, море екземплярів, здатних зламати фабрику і на дозвіллі зжерти її.

— Чому ж ми не захищаємо техніку щитами? — запитав Пол.

— Згідно зі звітом Айдаго, — пояснив Хават, — щити в пустелі небезпечні. Щит на одну людину приманить усіх хробаків у радіусі сотень метрів. Здається, наче вони вдихають у них

убивче шаленство. Так сказали фримени, а в нас нема жодних підстав не довіряти їм. Айдаго не побачив жодних щитів на січі.

— Узагалі? — перепитав Пол.

— Було б доволі складно приховати таку річ серед кількох тисяч людей, — сказав Хават. — Айдаго мав вільний доступ у будь-яку частину січі. Він не побачив ані щитів, ані жодних ознак їх використання.

— Ось і загадка, — зауважив Герцог.

— Харконнени точно використовували тут багато щитів, — вів далі Хават. — Вони мали ремонтні бази в кожному гарнізоні, і їхні бухгалтерські записи свідчать про значні витрати на заміну щитів та їхніх частин.

— Можливо, фримени вміють нейтралізовувати щити? — поцікавився Пол.

— Гадаю, ні, — відказав ментат. — Звісно, теоретично це можливо: статичний удар із протилежним зарядом велетенської сили здатен зробити таке, але ніхто цього не перевіряв.

— Ми б уже про це почули, — сказав Галлек. — Контрабандисти тісно пов'язані з фрименами, тому вже давно роздобули б собі такий прилад, якби він існував. Та й ніщо не завадило б їм вивести його за межі планети.

— Мені не до вподоби, що таке важливе запитання лишається без відповіді, — сказав Лето. — Зуфіре, я хочу, щоб ти надав пріоритетне значення вирішенню цієї проблеми.

— Ми вже працюємо над нею, мілорде, — він прочистив горло. — До речі, Айдаго ось що сказав: щодо ставлення фрименів до щитів помилитися неможливо — вони їх веселять.

Герцог насупився і сказав:

— Зараз ми обговорюємо обладнання для видобутку прянощів. Хават кивнув ад'ютантові на проектор.

На зміну солідо-проекції гарвестера прийшло зображення крилатої машини й зовсім дрібненьких фігурок людей навколо неї.

— Це транспортувальник, — сказав Хават. — По суті, це величезний 'гоптер, єдине завдання якого — доставити фабрику до багатих на прянощі пісків, а тоді забрати її, коли з'явиться хробак. Вони завжди з'являються. Видобування прянощів полягає в тому, щоб набрати якомога більше й утекти з добутих.

— Це чудово пасує до харконненівських принципів, — зауважив Герцог.

Пролунав різкий гучний сміх.

Проекцію транспортувальника замінив орнітоптер.

— Ці 'топтери є цілком звичними, — сказав Хават. — Але серйозні модифікації збільшили дальність їхніх польотів. Особливу увагу було приділено захисту головних частин від піску й пилу. Лише один із тридцяти захищений щитом — певно, щитові генератори викинули, щоб збільшити дальність польотів.

— Мені не подобається ця неувага до щитів, — пробурмотів Герцог, а сам подумав: *«Це і є секрет Харконненів? Тобто ми навіть не зможемо втекти на захищених щитами кораблях, якщо все обернеться проти нас?»* Він різко хитнув головою, щоб відігнати такі думки, і сказав: — Перейдімо до робочих підрахунків. Який прибуток ми могли б отримати?

Хават перегорнув дві сторінки у блокноті.

— Оцінивши кількість робочого обладнання і такого, що потребує ремонту, ми вирахували приблизну суму поточних витрат. Звісно, сума трішки знижена, щоб ми чіткіше усвідомлювали власні запаси міцності. — Він заплющив очі в ментатському напівтрансі й мовив: — За правління Харконненів утримання обладнання та витрати на зарплату становили чотирнадцять відсотків прибутку. Нам дуже пощастить, якщо спочатку їх вдасться втримати в межах тридцяти відсотків. Зважаючи на потребу реінвестицій та розширення, включно з відсотками ДАПТу та військовими витратами, наш прибуток не перевищуватиме шість чи сім відсотків, доки ми не замінимо зношене обладнання. Тоді зможемо підняти його до дванадцяти або п'ятнадцяти відсотків, як і має бути. — Він розплющив очі. — Якщо тільки мілорд не хоче застосувати харконненівські методи.

— Ми готуємо надійну та постійну планетарну базу, — відказав Герцог. — Тому нам потрібно, аби якомога більше людей лишалися задоволеними — зокрема фримени.

— Особливо фримени, — погодився Хават.

— Наша влада на Каладані, — мовив Герцог, — залежала від сили на морі та в повітрі. А тут ми маємо розвинути щось, що я волів би назвати силою *пустелі*. Можливо, вона має враховувати й перевагу в повітрі, але не факт. Звертаю вашу увагу на

відсутність щитів у 'топтерів. — Він похитав головою. — Харконнени покладалися на приплив кваліфікованих кадрів з інших планет, але нам не можна на це сподіватися. Кожна нова хвиля міститиме певну кількість провокаторів.

— Тож ми маємо задовольнятися значно нижчим прибутком й обмеженим урожаєм, — сказав Хават. — Наше виробництво за перші два сезони буде на третину меншим за середній харконненівський результат.

— Такі-ось справи, — сказав Герцог. — Як ми й гадали. Нам потрібно активніше знайомитися з фрименами. Мені б хотілося мати п'ять батальйонів із фрименськими солдатами до першої перевірки ДАПТу.

— Надто мало часу, сір, — зауважив Хават.

— А в нас його й так катма, й ти сам це чудово знаєш. Вони за першої ж нагоди прибудуть сюди із сардаукарами, переодягненими в харконненівську форму. Як гадаєш, скількох вони привезуть із собою, Зуфіре?

— Чотири або п'ять батальйонів, сір. Не більше, якщо тарифи Гільдії на перевезення військ лишаться незмінними.

— Тоді п'яти батальйонів фрименів і наших власних сил має вистачити, щоб упоратися з ними. Треба буде ввіймати кількох сардаукарів, щоб показати їх перед Радою Ландсрааду, — і тоді баланс сил зміниться — з прибутками чи без них.

— Ми зробимо все, що зможемо, сір.

Пол поглянув на батька, тоді перевів погляд на Хавата й раптом збагнув, наскільки ж ментат старий — він служив уже трьома поколінням Атрідів. *Старигань*. Це видавав вологий блиск його карих очей, потріскані щоки, обпалені екзотичними сонцями, дуга похилих плечей і тонка лінія вуст із журавлинними плямами від соку сафо.

«*Стільки всього залежить від літнього чоловіка*», — подумав Пол.

— Зараз ми вступили у війну асасинів, — сказав Герцог. — Але вона ще не сягнула апогею. Зуфіре, як там справи з харконненівськими прихвоснями?

— Ми знищили двісті п'ятдесят дев'ять їхніх служників, мілорде. Лишається не більше ніж три харконненівські гнізда — усього близько сотні людей.

— Щодо знищених вами харконненівських підлабузників, — мовив Герцог. — Чи були вони заможними?

— Більшість доволі непогано влаштувалася, мілорде, — підприємці.

— Я хочу, щоб ти підробив сертифікати васальної вірності з підписом кожного з них, — сказав Герцог. — Копії файлів — Судді Зміни. Ми юридично доведемо, що вони порушили присягу. Конфіскуйте їхню власність, заберіть усе, виженіть родини й пустіть по світу з торбою. І переконайтеся, що Імператор отримує свої десять відсотків. Усе має бути абсолютно законно.

Зуфір посміхнувся, відкривши вкриті червоними плямами зуби під карміновими губами.

— Хід, гідний вашого дідуся, мілорде. Ганьба мені, що я першим до нього не додумався.

По той бік столу насупився Галлек, помітивши похмурий вираз Полового обличчя. Усі решта посміхалися й кивали.

«Це неправильно, — подумав Пол. — Це тільки підштовхне інших до запеклішого опору, адже, здавшись, вони не отримають нічого».

Він знав, що в канлі мета виправдовує засоби, але такий хід міг привести до поразки, навіть якщо здобуде перемогу.

— «Я став приходьком у чужому краї»¹, — процитував Галлек.

Пол поглянув на нього, впізнавши цитати з О. К. Біблії, і сам у себе запитав: *«Невже Гурні також хотів би покласти край підступним змовам?»*

Герцог зиркнув у темряву за вікнами й перевів погляд на Галлека:

— Гурні, чи багато піщаних робітників тобі вдалося переконати лишитися з нами?

— Двісті вісімдесят шість, сір. Гадаю, нам варто взяти їх і вважати себе щасливчиками. Усі вони мають корисні навички.

— Не більше? — Герцог стиснув губи. — Гаразд, передай...

Його перебив галас біля дверей. Дункан Айдаго проминув охоронця, квапливо пройшов уздовж столу й нахилився до вуха Герцога.

Лето махнув йому, мовивши:

— Говори на повен голос, Дункане. Ти ж бачиш, тут головні офіцери.

Пол ретельно вивчав Айдаго, вдивляючись у його котячі рухи та швидкість рефлексів, які перетворювали його на нездоланного

¹ Вихід 2:22.

вчителя фехтування. Айдаго повернув до Пола кругле обличчя. Глибоко посаджені очі нічого не видавали, але під маскою спокою Пол розпізнав хвилювання.

Оглянувши присутніх за столом, Айдаго сказав:

— Ми розбили загін харконненівських найманців, переодягнених у фрименів. Самі фримени й відрядили до нас гінця, щоб попередити про ватагу. Однак під час нападу ми з'ясували, що Харконнени влаштували засідку на фрименського гінця й сильно поранили його. Ми несли його сюди, щоб віддати на лікування нашим лікарям, але він по дорозі помер. Я бачив, що він у поганому стані, тому спинився, щоб хоч якось допомогти. Тієї миті він намагався дещо викинути, — Айдаго зиркнув на Лето. — Ніж, мілорде. Ніж, якого ви ще ніколи не бачили.

— Крис-ніж? — запитав хтось.

— Безсумнівно, — відказав Айдаго. — Молочно-білий, ще й світиться власним, внутрішнім сяйвом.

Із внутрішньої кишені мундира він витягнув піхви зі зморшкуватим чорним руків'ям, що стирчало з них.

— Не витягуйте ножа з піхов!

Голос долинав із дверей у дальньому кінці кімнати — такий потужний і пронизливий, що змусив усіх повернути голови.

У дверному отворі стояла висока, закутана в плащ постать, яку стримували перехрещені мечі охоронців. Світло-коричнева мантія повністю закривала чоловіка — крізь отвір у каптурі виднілися тільки абсолютно сині очі — без білків.

— Нехай він увійде, — прошепотів Айдаго.

— Пропустіть чоловіка, — сказав Герцог.

Охоронці завагалися, але опустили мечі.

Чоловік притьомом забіг у кімнату й став навпроти Герцога.

— Це Стілгар, очільник січі, яку я відвідав, вождь тих, хто попередив нас про перевдягнену ватагу, — сказав Айдаго.

— Ласкаво просимо, пане, — сказав Герцог. — Чому нам не можна витягувати з піхов цього ножа?

Стілгар зиркнув на Айдаго й мовив:

— Поміж нас ти дотримувався звичаїв чистоти й честі. Тому я дозволив тобі поглянути на ніж людини, якій ти допомагав. — Він кинув погляд на решту присутніх. — Але інших я не знаю. Чи не осквернять вони шляхетної зброї?

— Я Герцог Лето, — відрекомендувався Атрід. — Чи дозволи-
те ви мені поглянути на ваш ніж?

— Я дозволю вам заслужити право витягнути його з піхов, —
сказав Стілгар, і, коли обурений гамір прокотився столом, він
підняв тонку, помережану темними венами руку. — Нагадую, що
цей ніж належав тому, хто допоміг вам.

У вичікувальній тиші Пол узявся розглядати чоловіка й від-
чув навколо нього ореол могутності. Він був керманичем — *фри-*
менським керманичем.

Чоловік, що сидів по центру навпроти Пола, буркнув:

— Хто він такий, щоб казати нам, які права ми маємо на
Арракісі?

— Сказано-бо, що Герцог Лето Атрід править за згоди підда-
них, — сказав фримен. — Тож я маю пояснити вам, у чому спра-
ва: на того, хто бачив крис-ніж, падає особлива відповідаль-
ність. — Він кинув похмурий погляд на Айдаго, — вони стають
нашими. І без нашої згоди вони не зможуть полишити Арракіс.

Галлек і ще дехто почали підводитися з розгніваними облич-
чями. Галлек мовив:

— Герцог Лето сам визначає, чи...

— Хвилинку, будь ласка, — сказав Лето, і м'якість його голосу
стримала їх. «*Ситуація не має вийти з-під контролю*», — поду-
мав він і звернувся до фримена: — Сір, я шаную і ціную особисту
гідність кожного, хто шанує мою гідність. Я і справді в боргу
перед вами. А я *завжди* повертаю свої борги. Якщо за вашим
звичаєм цей ніж має лишатися в піхвах, так і буде — за *моїм*
наказом. І якщо є інший спосіб віддати шану чоловікові, що
помер заради нас, назвіть його.

Фримен поглянув на Герцога, а тоді повільно відвів каптур,
демонструючи тонкий ніс і повні вуста у блискучій чорній бо-
роді. Він повільно нахилився над краєм столу й плюнув на його
відполіровану поверхню.

Коли люди за столом почали зводитися на ноги, голос Айдаго
виповнив кімнату:

— Годі!

У раптовій напруженій тиші Айдаго мовив:

— Ми дякуємо тобі, Стілгаре, за дар вологи тіла твого. І при-
ймаємо його належним чином. — Й Айдаго плюнув на стіл перед
Герцогом.

А потім мовив Герцогові:

— Згадайте, наскільки цінна тут вода, сір. Це був знак поваги.

Лето сів назад на стілець, перехопив вираз Полових очей, помітив сумний усміх на синовому обличчі та відчув, як повільно зникає напруга за столом, коли людей проймало розуміння.

Фримен поглянув на Айдаго й мовив:

— Ти добре показав себе на моїй січі, Дункане Айдаго. Чи присягав ти на вірність своєму Герцогові?

— Він хоче завербувати мене, сір, — пояснив Айдаго.

— А він прийме подвійну присягу? — запитав Лето.

— Ви хочете, аби я пішов із ними, сір?

— Я хочу, аби ти сам ухвалив рішення щодо цього, — сказав Лето, але не зміг приховати напруженість у голосі.

Айдаго ретельно придивився до фримена.

— Чи приймеш ти мене на таких умовах, Стілгаре? Може настати час, коли мені треба буде повернутися на службу до свого Герцога.

— Ти добре б'єшся і зробив усе, що міг, для нашого друга, — сказав Стілгар і поглянув на Лето: — Нехай буде так: чоловік на ім'я Айдаго лишить собі крис-ніж як знак своєї вірності нам. Звісно, він має бути очищеним і пройти весь ритуал, але таке можливо. Він буде й фрименом, і солдатом Атрідів. І потім є прецедент: Ліет служить двом володарям.

— Дункане? — запитав Лето.

— Я розумію, сір, — відказав Айдаго.

— Отже, вирішено, — погодився Лето.

— Твоя вода — тепер наша вода, Дункане Айдаго, — сказав Стілгар. — Тіло нашого друга лишиться з твоїм Герцогом. Його вода — це вода Атрідів. Тепер між нами є зв'язок.

Лето зітхнув і глянув на Хавата, перехопивши його погляд. Старий ментат задоволено кивнув.

— Я зачекаю внизу, — сказав Стілгар, — доки Айдаго попрощається з друзями. Нашого мертвого друга звали Турók. Згадайте про це, коли настане час відпустити його дух. Ви — друзі Турóка.

Стілгар намірився йти.

— Ви не затримаєтеся на довше? — запитав Лето.

Фримен знову повернувся до нього, звичним жестом повертаючи каптур на місце й поправляючи щось під ним. Пол помітив,

що ця річ скидалася на трубку, перш ніж фримен не сховав її під каптуром.

— А є причина затриматися? — запитав фримен.

— Це було б для нас честю, — сказав Герцог.

— Честь вимагає, аби я скоро опинився в іншому місці, — відказав фримен. Він кинув іще один погляд на Айдаго, розвернувся і вийшов повз охоронців.

— Якщо інші фримени схожі на нього, ми станемо одне одному в пригоді, — сказав Лето.

Айдаго сухо відповів:

— Він чудовий приклад, сір.

— Ти розумієш, що маєш зробити, Дункане?

— Я ваш посол до фрименів, сір.

— Багато що залежить від тебе, Айдаго. Нам потрібно принаймні п'ять батальйонів цих людей, перш ніж до нас прилетять сардаукари.

— Це потребуватиме зусиль, сір. Фримени — доволі незалежні люди. — Айдаго завагався, а тоді додав: — І є ще дещо, сір. Один із найманців, яких ми розбили, намагався забрати цього ножа в нашого мертвого друга. Найманець сказав, що Харконнени дають мільйон соляріїв будь-кому, хто принесе хоч один крис-ніж.

Лето підняв голову в щирому здивуванні:

— Чому вони так сильно хочуть отримати такий ніж?

— Цей ніж зроблено із зуба піщаного хробака: це знак фрименів, сір. З ним синьоокий чоловік може потрапити на будь-яку січ на планеті. Вони б допитували мене, якби не знали особисто. Я не схожий на фримена, але...

— Пітер де Вріс, — промовив Герцог.

— Людина диявольських хитрощів, мілорде, — зауважив Хават.

Айдаго сховав крис-ніж під мундир.

— Оберігай цього ножа, — сказав Герцог.

— Я розумію, мілорде, — він поплескав передавач на поясі. — Зв'яжуся з вами якомога швидше. Zufір має код мого виклику. Використовуйте бойову мову. — Він відсалютував, розвернувся й поквапився за фрименом.

Вони почули в коридорі віддалені кроки.

Розуміння промайнуло між Лето й Хаватом. Вони всміхнулися.

— У нас багато роботи, сір, — сказав Галлек.

— То я відволікаю тебе від роботи? — запитав Лето.

— Я підготував звіт про передові бази, — повідомив Хават. — Зачитати його іншого разу, сір?

— Це потребує багато часу?

— Я коротко перекажу основне. Серед фрименів ширяться чутки, що в часи існування Пустельної ботанічної випробувальної станції було побудовано близько двох сотень таких передових баз. Вочевидь, усі вони закинуті, але є свідчення, що, перш ніж залишити, їх запечатали.

— Чи є там обладнання? — запитав Герцог.

— Так, згідно зі звітами від Дункана.

— Де вони розташовані? — запитав Галлек.

— Відповідь на це питання, — сказав Хават, — незмінна: «Лієт знає».

— Бог знає, — пробурмотів Лето.

— Можливо, і ні, сір, — сказав Хават. — Ти ж чув, як Стілгар ужив його ім'я. Може, він казав про реальну особу?

— Служить двом володарям, — повторив Галлек. — Звучить, як релігійна цитата.

— Ти мав би знати напевно, — відказав Герцог.

Галлек усміхнувся.

— Цей Суддя Зміни, — сказав Лето, — імперський еколог — Кайнс... Чи не міг би він знати, де розташовані ці бази?

— Сір, — попередив Хават, — цей Кайнс — слуга Імператора.

— Але ж він далеко від Імператора, — сказав Лето. — Мені потрібні ці бази. Вони наповнені матеріалами, які ми могли б витягнути й використати для ремонту нашого робочого обладнання.

— Сір! — гукнув Хават. — Ці бази досі формально належать Його Величності.

— Погода тут достатньо погана, аби знищити будь-що, — відказав Герцог. — Завжди можна звинуватити в усьому погоду. Знайдіть цього Кайнса і з'ясуйте, чи ці бази хоча б існують.

— Ой, як небезпечно забирати їх собі, — сказав Хават. — Дунканові ось що було зрозуміло: ці бази або уявлення про них мають глибинне значення для фрименів. Якщо ми захопимо ці бази, то можемо віддалитися від фрименів.

Пол глянув на обличчя людей навколо них, побачив напругу, з якою вони ловили кожне слово. Здавалося, їх дуже схвилювало батькове ставлення.

— Прислухайся до нього, батьку, — тихо мовив Пол. — Він каже правду.

— Сір, — вів далі Хават, — на цих базах можуть бути матеріали, завдяки яким можна полагодити кожну деталь нашого обладнання — і все ж таки вони можуть бути поза зоною нашої досяжності зі стратегічних міркувань. Було б нерозумно робити такий хід, не дізнавшись більше. Цей Кайнс має суддівську владу, надану Імперією. Не варто забувати про це. Фримени також прислухаються до нього.

— Тоді зроби це делікатно, — сказав Герцог. — Я тільки хочу дізнатися, чи ці бази взагалі існують.

— Як забажаєте, сір, — Хават сів, опустивши очі.

— Гаразд, — сказав Герцог. — Ми всі знаємо, що на нас чекає попереду — робота. Ми до цього готувалися і маємо певний досвід. Знаємо, яка нагорода на нас чекає, і чудово розуміємо, що буде в разі поразки. Ви всі отримали завдання, — він глянув на Галлека. — Гурні, для початку подбай про контрабандистів.

— «Маю я піти до відступників, що мешкають у спаленій сонцем землі!»¹ — виголосив Галлек.

— Одного дня я підловлю цього типа на відсутності цитати — і тоді він матиме абсолютно голий вигляд, — зауважив Герцог.

Гигикання луною прокотилося над столом, але Пол у ньому відчув напругу.

Герцог повернувся до Хавата.

— Установи ще один командний пост розвідки та зв'язку на цьому поверсі, Зуфіре. Коли підготуєш його, я хочу тебе бачити.

Хават підвівся й роззирнувся кімнатою, неначе шукав підтримки. Він розвернувся й вивів процесію з кімнати. Частина присутніх рухалася квапливо, шкрябаючи стільцями об підлогу, і, збентежена, збивалася в маленькі групи.

«Усе закінчилося збентеженням», — подумав Пол, дивлячись, як ідуть геть останні офіцери. Раніше нарада завжди завершувалася на іронічній ноті. А ці збори, здавалося, просто витікали, розчавлені власною неузгодженістю, та ще й завершилися суперечкою.

Уперше Пол подумав про справжню ймовірність поразки — подумав про неї не від страху чи у зв'язку з попередженнями старої Превелебної Матері, а через власну оцінку ситуації, що склалася.

¹ За Книгою Псалмів 67:7.

«Мій батько у відчай, — подумав він. — Наші справи йдуть зовсім кепсько».

Іще й Хават — Пол пригадав поведінку Хавата під час зборів — легке вагання, ознаки неспокою.

Щось глибоко схвилювало Хавата.

— Краще тобі лишитися на решту ночі тут, сину, — сказав Герцог. — У будь-якому разі скоро світанок. Я попереджу твою матір. — Він повільно звівся на заляклі ноги. — Чому б тобі не поставити кілька стільців разом і не лягти на них відпочити?

— Я не дуже стомився, сер.

— Як хочеш.

Герцог склав руки за спиною й заходився сновигати вздовж столу.

«Неначе загнана в клітку тварина», — подумав Пол.

— Ти плануєш обговорити з Хаватом гіпотетичного зрадника? — запитав Пол.

Герцог спинився навпроти сина й заговорив до чорних вікон.

— Ми вже багато разів обговорювали таку можливість.

— Стара видавалася переконаною у своїх словах, — зауважив Пол. — І повідомлення, яке матір...

— Заходів було вжито, — сказав Герцог. Він роззирнувся кімнатою, і Пол помітив відчай шаленства в батькових очах. — Лишайся тут. Я хочу обговорити з Хаватом дещо про командні пункти.

Він розвернувся й вийшов із кімнати, коротко кивнувши охоронцям біля дверей.

Пол дивився туди, де щойно стояв батько. Простір спорожнів іще до того, як Герцог вийшов із кімнати. І йому пригадалося попередження старої: «...батька ніяк не порятуєш».

Першого дня, коли Муад'Діб їхав із родиною вулицями Арракіна, люди вздовж дороги, пригадавши легенди й пророцтва, наважилися закричати: «Магді!»¹. Та цей крик був радше питанням, аніж твердженням, бо тоді вони лишень могли сподіватися, що він і є провіщений Лісан аль-Гайб², Голос із Зовнішнього Світу. Їхню увагу також привернула його матір, бо вони чули, що жінка — з Бене Гессерит, і для них було очевидно, що вона — іще один Лісан аль-Гайб.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

Герцог знайшов самотнього Зуфіра Хавата в кутовій кімнаті, як йому й казали охоронці. Із сусідньої зали долинав шум — там установлювали переговорне обладнання, — але в цій кімнаті було доволі тихо. Герцог роззирнувся, коли Хават підвівся з-за столу, заваленого паперами. Маленька комірчина із зеленими стінами містила, крім столу, три завислі в повітрі стільці на силових підвісках. Зі спинок поквапцем прибрали харконненівське «Х» — лишилися тільки нерівні кольорові смуги.

— Стільці конфісковано в попередників, але вони цілком безпечні, — мовив Хават. — Де Пол, сір?

— Я лишив його в нарадчій залі. Сподіваюся, він зможе трішки відпочити й розслабитися без мене.

Хават кивнув, підійшов до дверей у сусідню кімнату й зачинив їх, заглушивши галас статичних й електричних розрядів.

¹ Магді — в ісламській традиції це останній наступник пророка Магомета, своєрідний «месія», що з'явиться перед кінцем світу. Спершу Магді ототожнювався з пророком Ісою (Ісусом), але згодом перетворився на самостійний образ «оновника віри». Браян Герберт писав: «Тато вивчав і використав у романі деталі біографії «Магді» (Мохамед Ахмед), який діяв у Єгипетському Судані і стверджував, що він месія. Магді підняв повстання й повів арабські сили проти колоніальних військ Британської імперії».

² Лісан аль-Гайб — термін арабського походження. «Лісан» перекладають як «мова» або «мовець», а «Гайб» — «невідомий», «те, що не розкрито» або «те, що трапиться в майбутньому, але невідоме для нас».

— Зуфіре, — сказав Лето, — мою увагу привернули імператорські та харконненівські склади прянощів.

— Мілорде?

Герцог стиснув губи.

— Склади можна знищити. — Він підняв руку, щойно Хават спробував заговорити. — Забудьте про Імператорові запаси. Насправді він лише таємно порадіє неприємностям Харконненів. Та й чи має право Барон оскаржувати знищення того, що він не може відкрито назвати своїм?

Хават похитав головою.

— У нас мало вільних людей, сір.

— Візьми когось із людей Айдаго. І, можливо, хтось із фрименів потішиться мандрівкою за межі планети. Щодо рейду на Г'еді Прайм, то ця диверсія має тактичні переваги, Зуфіре.

— Як скажете, мілорде, — Хават відвернувся, і Герцог побачив знервованість у поведінці старого, а тоді подумав: *«Певно, він підозрює, що я не довіряю йому. Він має знати, що в мене є особисті повідомлення щодо зрадників. Найкраще — негайно погамувати його страхи»*.

— Зуфіре, — сказав він, — оскільки ти — один із небагатьох, кому я можу повністю довіряти, є ще одне питання, яке варто обговорити. Ми обидва знаємо, наскільки ретельно маємо стежити, щоб зрадники не просочилися в наші ряди... але в мене є два нових звіти.

Хават повернувся й уважно подивився на Герцога.

І Лето переказав почуте від Пола.

Замість того щоб викликати інтенсивну зосередженість ментата, ці новини тільки посилили знервованість Хавата.

Лето уважно поглянув на старого, а тоді мовив:

— Ти щось приховуєш, давній друже. Я мав запідозрити це, ще коли ти був таким знервованим на нараді. Які ж пекучі новини відомі тобі, що ти їх не міг сказати при всіх?

Укриті плямами від сафо губи Хавата стиснулися в сувору пряму лінію, навколо якої розходилися дрібні зморшки. Складки шкіри старого зовсім не ворухнулися, коли він промовив:

— Мілорде, я не дуже добре знаю, як до цього підступитися.

— Кожен із нас неодноразово закривав собою іншого, Зуфіре, — відказав Герцог. — Ти знаєш, що можеш розмовляти зі мною про *будь-що*.

Хават і далі дивився на нього, міркуючи: *«Ось таким він подобається мені найбільше. Людина честі, яка заслуговує на мою вірність і службу до останнього подиху. Чому ж маю завдавати йому болю?»*

— Отже? — наполягав Лето.

Хават стенив плечима.

— Це уривок запису. Ми забрали його в кур'єра Харконненів. Запис мав отримати агент на ім'я Парді. Ми маємо всі підстави вважати, що Парді стояв на чолі харконненівського підпілля. Цей запис може призвести до важких наслідків, а може закінчитися нічим. Його можна інтерпретувати по-різному.

— Що за делікатний зміст повідомлення?

— Уривок повідомлення, мілорде. Незавершений. Мінімічний фільм зі стандартною капсулою самознищення. Ми зупинили дію кислоти незадовго до повного видалення, тому лишився тільки цей фрагмент, який, однак, наштовхує на роздуми.

— І?

Хават потер губи:

— Там сказано: *«...ето ніколи нічого не запідозрить, і, коли удару Герцогові завдасть люба рука, цього буде достатньо, щоб знищити його»*. Повідомлення скріплювала особиста печатка Барона. Я перевірів — вона справжня.

— Твоя підозра очевидна, — сказав Герцог ураз схолилим голосом.

— Я б радше відрізав власні руки, ніж завдав вам болю, — сказав Хават. — Мілорде, що як...

— Леді Джессіка, — сказав Лето, і відчув, як злість поглинає його. — А ти не міг витягнути з цього Парді більше фактів?

— На жаль, коли ми перехопили кур'єра, Парді вже не було серед живих. А кур'єр, я певен, не знав, що везе.

— Розумію.

Лето похитав головою, міркуючи: *«Яка бридка справа. У цьому не може бути ні крихти правди. Я знаю мою жінку»*.

— Мілорде, якщо...

— Ні! — гарикнув Герцог. — Тут помилка...

— Ми не можемо ігнорувати це, мілорде.

— Вона зі мною шістнадцять років! Було безліч нагод для...

Ти ж сам вивчав і школу, й жінку!

Хават із гіркотою відповів:

— Часом факти вислизали від мене.

— Це неможливо, кажу тобі! Харконнени хочуть знищити рід Атрідів — і Пола також. Вони вже раз спробували зробити це. Чи ж може жінка замислити щось проти власного сина?

— Може, вона й не замислила нічого проти сина. А вчорашній замах міг бути лише розумною вигадкою.

— Це не могла бути вигадка.

— Сір, вона не повинна знати про своє походження, але що, як воно їй відоме? Що, як вона була сиротою, родину якої, скажімо, знищили Атріди?

— Тоді вона мала зробити це набагато раніше. Отрута в моєму келисі... стилет уночі. Хто мав кращу нагоду?

— Харконнени прагнуть *знищити* вас, мілорде. Вони не мають наміру просто вбити. Канлі має цілу градацію відмінностей. Це могла бути шедевральна помста.

Плечі Герцога згорбилися. Він заплющив очі й здався враз дуже втомленим і старим. *«Це неможливо, — подумав він. — Ця жінка відкрила мені своє серце».*

— Хіба є кращий спосіб знищити мене, ніж змусити засумніватися в жінці, яку я кохаю? — запитав він.

— Я обдумав таку інтерпретацію, — відповів Хават. — І все ж...

Герцог розплющив очі й глянув на Хавата, міркуючи: *«Нехай підозрює. Підозри — його сфера, не моя. Може, якщо здаватиметься, ніби я повірив, це змусить ворога втратити пильність».*

— Що ти пропонуєш? — прошепотів Герцог.

— Зараз постійне стеження, мілорде. За нею мають спостерігати весь час. Я проконтролюю, щоб це робилося ненав'язливо. Айдаго — найкращий кандидат для такої роботи. Можливо, за тиждень ми зможемо покликати його назад. У загоні Айдаго тренувався юнак — ідеальна заміна для фрименів. Він має хист до дипломатії.

— Але це не має зашкодити нашим стосункам із фрименами.

— Звісно ні, сір.

— А як щодо Пола?

— Можливо, ми могли б попередити лікаря Юе.

Лето повернувся до Хавата спиною.

— Лишаю на твій розсуд.

— Я буду обережним, мілорде.

«*Принаймні я розраховую на це*», — подумав Лето, а тоді мовив:

— Я піду на прогулянку. Якщо буду тобі потрібен, знайдеш мене десь неподалік. Охоронець може...

— Мілорде, перш ніж підете, вам варто ознайомитися з одним фільмокліпом. Це аналіз релігії фрименів зблизька. Пам'ятаєте, ви просили мене підготувати його.

Герцог спинився і сказав, не повертаючись:

— Це не може зачекати?

— Звісно, мілорде. Ви запитували, що вони тоді кричали. «Магді!» Так вони зверталися до юного пана. Коли вони...

— До Пола?

— Так, мілорде. У них тут є легенда, пророцтво, ніби до них прийде очільник, дитя Бене Гессерит, що поведе їх до справжньої свободи. Це відповідає звичній месіанській моделі.

— Вони гадають, що Пол — цей... цей...

— Вони лише сподіваються на це, мілорде.

Хават простягнув капсулу з фільмокліпом.

Герцог узяв її і поклав у кишеню.

— Перегляну пізніше.

— Звісно, мілорде.

— А зараз мені потрібен час... подумати.

— Так, мілорде.

Герцог глибоко вдихнув і вийшов за двері. Він повернув праворуч і пішов, склавши руки за спиною. Чоловік майже не зважав на те, де перебуває. Проминав коридори, сходи, балкони, зали... людей, що віталися з ним і відступали вбік.

Коли він повернувся до темної нарадчої зали, то побачив, що Пол заснув на столі, вкрившись плащем охоронця й підклавши рюкзак замість подушки. Герцог тихо пройшов кімнатою на балкон і дивився на летовище. Охоронець у кутку балкона, розпізнавши Герцога в тьмяних відблисках спалахів із поля, виструнчився.

— Вільно, — пробурмотів Герцог, обіпершись на холодний метал балконної огорожі.

Передсвітанкова тиша огорнула пустелю. Лето підвів погляд. Угорі зірки виблискували мерехтливою шаллю на синьо-чорному тлі. Низько над південним небокраєм крізь тонкий пиловий серпанок визирав другий місяць, кидаючи на Герцога недовірливі, цинічні погляди.

Герцог дивився, як місяць спускався за скелі Оборонної Стіни, вкриваючи їх інеєм, а тоді, у раптово згуслій тиші, чоловіка пройняв холод. Він затремтів.

Гнів пройшов крізь нього.

«Це востаннє Харконнени цькують і вистежують мене, полюють за мною, — подумав він. — Вони — купи гною з мізками сільських тюремників! Але я звідси не піду! — а тоді його пройняв легкий сум: — Я маю правити, використовуючи очі та кігті, наче яструб поміж меншими птахами». Його рука несвідомо торкнулася емблеми на мундирі.

На сході ніч спалахнула осяйною сірістю, а тоді зірки потьмяніли в перламутрово-молочних переливах. Довгими дзвінкими рухами загорівся світанок, випалюючи розтросчений горизонт.

Краєвид був настільки прекрасним, що він повністю заволодів увагою Герцога.

«Окремі речі просто змушують полюбити їх», — подумав він.

Лето й уявити не міг, що тут може бути щось настільки ж прекрасне, як цей червоний розбитий небокрай і пурпурово-охрові скелі. Поза межами летовища, де тендітна нічна роса торкнулася життя у квапливих засівках Арракіса, він побачив озерця червоного квіту і фіолетовий ланцюжок між ними... неначе сліди велета.

— Це неймовірний світанок, сір, — мовив охоронець.

— Так і є.

Герцог кивнув, міркуючи: *«Можливо, ця планета здатна бути привабливою. Може, вона стане хорошим домом для мого сина».*

А тоді він побачив людські постаті, що рухалися поміж полями квітів, обмітаючи їх дивними серпоподібними пристроями — збирачами роси. Вода настільки цінна, що навіть росу потрібно зібрати.

«А ще це місце може бути жахливим», — подумав Герцог.

Немає, певно, жакнішого одкровення, ніж мить, коли ти дізнаєшся, що твій батько — жива людина зі звичайної плоти та крові.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

Герцог сказав:

— Поле, я зроблю дещо ненависне мені, однак у мене немає вибору.

Він стояв біля портативного вловлювача отрути, який принесли до нарадчої зали на час сніданку. Сенсорні лапи приладу шкутильгали столом, нагадуючи Полові якусь дивну, щойно померлу комаху.

Увагу Герцога прикував краєвид за вікном: летовище й пилюка, що клубочилася в ранковому небі.

Перед Полом стояв проектор із коротким фільмокліпом про фрименські релігійні практики. Кліп скомпонував один із експертів Хавата, і Пола бентежили посилення на себе.

«Магді!»

«Лісан аль-Гайб!»

Він міг заплющити очі й знову пригадати крики юрми. «*То ось на що вони сподівалися*», — подумав Пол. Іще він згадав, як Превелебна Матір сказала: «Квізац Хадерах». Спомини пробудили в ньому усвідомлення жахливого призначення, затьмарюючи цей дивний світ відчуттям знайомості, яку юнак не міг збагнути.

— Ненависне мені, — повторив Герцог.

— Що ви маєте на увазі, сер?

Лето обернувся й поглянув на сина:

— Харконнени вирішили ввіймати мене, змусивши не довіряти твоїй матері. Вони не знають, що я радше перестану довіряти самому собі.

— Я не розумію, сер.

Лето знову визирнув у вікно. Біле сонце легко здійнялося у свій ранковий квадрант. Молочне світло пронизувало нурту-

вання пилових хмар, що розлилися сліпими каньйонами між зубцями Оборонної Стіни.

Повільно стихивши голос, аби здолати гнів, Герцог розказав Полові про таємничу записку.

— Ти так само міг запідозрити й мене, — сказав Пол.

— Вони мають думати, що досягнули успіху, — сказав Герцог. — Вони повинні вважати, що я такий бовдур. Усе має виглядати по-справжньому. Навіть твоя мати не повинна знати, що це все облуда.

— Але, сер! Чому?

— Реакція твоєї матері не повинна бути награною. О, вона має хист до неймовірного лицедійства... але надто багато стоїть на кону. Я сподіваюся, мені вдасться вивести зрадника на чисту воду. Має здаватися, що мене повністю надурили. Доведеться завдати їй болю, аби вона не зазнала ще більших страждань.

— Навіщо ви все це розповідаєте мені, батьку? Що, як я прохплюся?

— У цьому питанні вони за тобою не стежитимуть, — відповів Герцог. — Ти збережеш секрет. Ти мусиш.

Він пройшов до вікна й продовжив, не обертаючись.

— Якщо раптом зі мною щось трапиться, ти зможеш розказати їй правду, що я ніколи, на жодну мить не сумнівався в ній. Я хотів би, щоб вона це знала.

Пол розпізнав у словах батька думки про смерть і швидко заговорив:

— З вами нічого не трапиться, сер.

— Помовч, сину.

Пол дивився на батькову спину, помічаючи втому, що проходила крізь нахил шиї, лінію плечей і повільність рухів.

— Ви просто втомилися, батьку.

— Так, *утомився*, — погодився Герцог. — Морально втомився. Напевно, меланхолійне виродження Великих Домів вплинуло й на мене. А колись же ми були такими сильними людьми.

Пол заговорив швидко, з люттю:

— Наш Дім не вироджується!

— Справді?

Герцог обернувся обличчям до сина, продемонструвавши йому темні кола під суворими очима та цинічний вигин губ.

— Мені слід було одружитися з твоєю матір'ю, зробити її моєю Герцогинею. Однак... мій парубоцький статус дає надію деяким Домам, що завдяки їхнім готовим до шлюбу донькам ми станемо союзниками. — Він знизав плечима. — Тож я...

— Мати вже пояснила мені це.

— Ніщо не дає лідерові більшої відданості, ніж атмосфера бравати, — сказав Герцог. — Тож я її й культивуую.

— Ти добре керуєш, — заперечив Пол. — Гарно правиш. Люди люблять тебе й охоче підуть за Герцогом Лето.

— У мене одні з найкращих корпусів пропаганди, — Герцог знову повернувся до котловини. — Тут, на Арракісі, в нас більше можливостей, ніж могла уявити собі Імперія. Хоча іноді я думаю, що нам краще було втекти, стати відступниками. Часом я хочу, щоб ми безіменно розтанули серед людей, стали менш вразливими до...

— Батьку!

— Так, я *втомився*, — сказав Герцог. — Ти знав, що ми використовуємо осад із прянощів як сировинний матеріал і вже збудували власну фабрику з виготовлення фільмоплівок?

— Сер?

— Нам не повинно бракувати плівки, — сказав Герцог. — Як іще ми заповнимо села та міста нашою інформацією? Люди мають знати, як добре я правлю ними. А як вони довідаються, якщо їм про це не розповідати?

— Тобі слід трохи відпочити.

Герцог знову повернув обличчя до сина.

— Арракіс має ще одну перевагу, про яку я майже зовсім забув. Прянощі тут ледве не повсюди. Ти дихаєш ними, ти їси їх — вони майже скрізь. І я виявив, що це дає природний імунітет від більшості поширених отрут, які згадані в «Довіднику асасинів». І необхідність стежити за кожною краплиною води ставить виготовлення їжі — дріжджі, гідропоніку, чемавіт, усе — під суворий контроль. Ми не можемо позбутися більшої частини населення за допомогою отрути — тож і на нас не можуть здійснити напад таким чином. Арракіс робить нас моральними та етичними.

Пол почав було говорити, але Герцог обірвав його:

— Мені потрібен хтось, кому б я міг розповідати таке, сину, — він зітхнув, озирнувся на висохлий пейзаж, звідки зараз зни-

кли навіть квіти — розтоптані збирачами роси, зів'ялі під раннім сонцем.

— На Каладані ми правили, використовуючи силу моря та повітря, — сказав Герцог. — Тут нам треба зачепитися за силу пустелі. Це твій спадок, Поле. Що буде, коли зі мною щось трапиться? Наш Дім не стане відступником, він стане Домом партизанської війни... Він тікатиме, за ним полюватимуть.

Пол шукав потрібні слова, але не знав, що казати. Він ніколи не бачив батька в настільки пригніченому стані.

— Щоб утримати Арракіс, — сказав Герцог, — доводиться мати справу з рішеннями, які можуть коштувати самоповаги. — Він указав із вікна на зелено-чорний стяг Атрідів, що спустошено висів на флагштоку скраю від летовища. — Цей благородний прапор може стати символом багатьох лихих речей.

Пол ковтнув пересохлим горлом. Батькові слова повнилися марнотою, відчуттям такого фаталізму, що він спустошував груди хлопчика.

Герцог дістав тонізувальну пігулку і проковтнув її, не запиваючи.

— Влада та страх, — сказав він. — Ось знаряддя державної сили. Потрібно наказати, щоб тебе краще підготували до партизанської війни. У цьому фільмокліпі вони кличуть тебе «Магді», «Лісан аль-Гайб» — у крайньому разі зроби ставку на це.

Пол дивився на батька й спостерігав, як його плечі розправлялися під дією пігулки, але він не міг забути слова страху та сумнівів.

— Що ж затримало цього еколога? — пробурмотів Герцог. — Я наказав Зуфірові привести його зрання.

Одного дня мій батько, Падишах-Імператор, узяв мене за руку, і я відчула, що він стривожений — матір навчила мене розпізнавати подібне. Він повів мене Залою портретів до его-проекції Герцога Лето Атріда. Я помітила подібність між ними — моїм батьком і чоловіком на портреті: обидва з тонкими, елегантними обличчями та різкими рисами, на тлі яких особливо вирізняються холодні очі. «Принцесо, доню, — мовив батько, — мені б хотілося, щоб ти була старшою, коли цей чоловік обирав собі жінку». Тоді батькові виповнився сімдесят один рік, та виглядав він не старшим за людину на портреті, а мені було чотирнадцять, і все ж таки я здогадалася тієї миті, що потай батько хотів, аби Герцог став йому за сина, і ненавидів політичні умовності, які зробили їх ворогами.

Принцеса Ірулан. У домі мого батька

Перша зустріч із людьми, яких йому наказано було зрадити, вразила доктора Кайнса. Він пишався, що був ученим, для якого легенди здавалися лише цікавими ключами до культурних коренів. Але юнак так чітко відповідав стародавньому пророцтву. У нього були «запитальний погляд» і вираз «стриманої щирості».

Звісно, пророцтво передбачало широту інтерпретацій: має Богиня Матір привезти Месію із собою чи народить Його вже тут, на Арракісі? І все ж таки зберігалася дивовижна відповідність між передбаченнями та людьми.

Вони зустрілися зранку біля приміщення адміністрації арракінського летовища. Непримітний орнітоптер приземлився неподалік і м'яко дзижчав у режимі очікування, наче сонна комаха. Біля нього стояв охоронець Атрідів із оголеним мечем. Через увімкнений щит повітря слабко коливалося навколо нього.

Кайнс насмішкувато зиркнув на щит, міркуючи: *«В Арракісі для них є кілька сюрпризів!»*

Планетолог підвів руку, наказавши своєму охоронцю-фримену відійти. Кайнс рушив до входу в будівлю — темну діру у вкритій пластиком скелі. «Цей моноліт такий беззахисний, — подумав він. — Печера набагато зручніша».

Його увагу привернув рух біля входу. Він зупинився, щоб поправити плащ і застібку дистикоста на лівому плечі.

Вхідні двері широко прочинилися. Швидко вийшли важко озброєні охоронці Атрідів — усі з паралізаторами, дротиками, мечами й щитами. За ними йшов високий чоловік із яструбиним обличчям, смаглявою шкірою і темним волоссям. На ньому був плащ джубба з гербом Атрідів на грудях. Чоловік носив його неправильно, що одразу видавало в ньому чужинця, незвичного до цього вбрання. Плащ прилипав до обтягнутих дистикостом ніг. Ритму його кроків бракувало вільного похитування.

«Магді знатиме про те, що інші не можуть бачити», — казало пророцтво.

Кайнс похитав головою, переконуючи себе: *«Вони просто люди».*

Разом із ними вийшов іще один чоловік, також убраний для пустелі. Кайнс упізнав його — це Гурні Галлек. Кайнс глибоко вдихнув, щоб угамувати неприязнь до Галлека, який повчав його, як поводитися з Герцогом і його спадкоємцем.

«Герцога можеш називати «мілорд» або «сір». «Ясновельможний» — це також правильно, але зазвичай цей титул уживають під час урочистостей. До сина можна звертатися «молодий пан» або «мілорд». Герцог — людина дуже терпелива, та фамільярності не любить».

Доки група наближалася, Кайнс міркував: *«Скоро вони дізнаються, хто на Арракісі господар. Наказали своєму ментатові півночі допитувати мене, так? Сподіваються, що я відкрию їм премудрості добування прянощів, правда ж?»*

Ухил Хаватових запитань не сховався від Кайнса. Їх цікавили імператорські бази. Очевидно, чужинці дізналися про них від Айдаго.

«Я накажу Стілгарові надіслати цьому Герцогові голову Айдаго», — мовив сам до себе Кайнс.

Герцогська група була тепер на відстані кількох кроків від нього, їхні ноги в пустельних черевиках тиснули на пісок.

Кайнс поклонився.

— Мілорде Герцогу.

Наближаючись до самотньої постаті біля орнітоптера, Лето ретельно оглянув її. То був високий худорлявий чоловік, убраний у вільний пустельний плащ, дистикост і низькі черевики. Свій каптур він відкинув назад, відкривши довге волосся піщаного кольору та рідку бороду. Під густими бровами виднілася бездонна синь очей. Посеред очниць темніли рештки зіниць.

— Ви еколог, — мовив Герцог.

— Тут ми надаємо перевагу старому титулу, мілорде, — сказав Кайнс. — Планетолог.

— Як скажете, — мовив Герцог і зиркнув на Пола. — Сину, це Суддя Зміни, арбітр у суперечках, людина, призначена, щоб стежити, що ми в усьому дотримуємося закону, перебираючи на себе владу у феоді, — він поглянув на Кайнса. — А це мій син.

— Мілорде, — сказав Кайнс.

— Ви фримен? — запитав Пол.

Кайнс усміхнувся.

— Мене приймають і в селищі, і в січі, юний пане. Але я перебуваю на службі Його Величності як Імперський Планетолог.

Пол кивнув, уражений силою цієї людини. Галлек указав Полові на Кайнса з вікна верхнього поверху адміністративної будівлі:

— Чоловік, оточений фрименським ескортом, — той, який крокує до орнітоптера.

Пол покvapцем оглянув Кайнса через бінокль і зауважив прямий, стиснутий рот і високе чоло. Галлек прошепотів Полові на вухо:

— Дивний тип. У нього специфічне мовлення — він карбує слова, а не згладжує гострі кути — сказав, наче лезом відтяв.

А Герцог позаду нього мовив:

— Науковець.

Тепер, на відстані лише кількох футів до цього чоловіка, Пол відчув силу Кайнса, вплив його особистості — неначе в жилах планетолога текла королівська кров і він народився для панування.

— Якщо я правильно розумію, за наші дистикости та ці плащі варто дякувати вам, — сказав Герцог.

— Сподіваюся, вони добре пасують, мілорде, — відказав Кайнс. — Їх виготовили фримени відповідно до розмірів, наданих вашим Галлеком.

— Ви сказали, що не візьмете нас у пустелю, якщо ми не одягнемо це вбрання, але мені цікаво — чому? — мовив Герцог. — Ми можемо добре заpastися водою. Наміру бути відсутніми довго в нас нема, а ось прикриття з повітря є — ескорт, який ви бачите вгорі. Навряд чи нам доведеться йти на вимушену посадку.

Кайнс пильно розглядав насичену вологою шкіру Герцога. А тоді холодно мовив:

— На Арракісі ніколи не говорять про те, що буде. Лише про ймовірності.

Галлек напружився:

— До Герцога потрібно звертатися «мілорд» або «сір»!

Лето помахом руки попросив Галлека вгамуватися і сказав:

— Наші правила — нові тут, Гурні. Потрібно пробачати.

— Як накажете, сір.

— Ми в боргу перед вами, докторе Кайнсе, — сказав Лето. — Цей одяг і турбота про нашу безпеку не будуть забути.

Полові підсвідомо спала на думку цитата з О. К. Біблії, і він мовив:

— «Дар благословляє того, хто дарує».

Слова гучно пролунали в застиглому повітрі. Фрименські охоронці Кайнса, яких він лишив у тіні адміністративної будівлі, підскочили зі своїх місць і збентежено щось забурмотіли. Один вигукнув:

— Лісан аль-Гайб!

Кайнс повернувся, подав короткий, різкий знак охоронцям і відіслав їх назад. Вони повернулися на свої місця, а тоді, рушивши навколо будівлі, про щось гомоніли між собою.

— Дуже цікаво, — зауважив Лето.

Кайнс кинув важкий погляд на Герцога й Пола, а тоді мовив: — Більшість аборигенів пустелі дуже забобонна. Не зважайте на них. Вони не завдадуть шкоди, — але сам він думав про слова з легенди: *«Вони вітатимуть вас Священними Словами, і дари ваші будуть благословенні»*.

Думка Лето про Кайнса — частково заснована на короткому словесному звіті Хавата (дуже стриманому й підозрілому) — враз викристалізувалася: цей чоловік *був* фрименом. Кайнс

прибув із фрименським ескортом, але не тільки тому, що фримени перевіряли своє нове право заходити в міста — певно, це почесна варта. Поведінка демонструвала, що Кайнс — гордовита, звикла до свободи людина, й лише власні підозри керують його манерами і язиком. Запитання Пола виявилось прямим і доцільним.

Кайнс став місцевим.

— Може, нам час рушати, сір? — запитав Галлек.

Герцог кивнув.

— Я полечу на власному 'топтері. Кайнс може сісти зі мною попереду, щоб спрямовувати мене. Ви з Полом розташуєтеся позаду.

— Будь ласка, одну хвилинку, — мовив Кайнс. — Якщо дозволите, сір, я маю перевірити безпеку ваших дистикостів.

Герцог почав було заперечувати, однак Кайнс наполягав:

— Я дбаю про власну шкуру, так само як і про вашу... мілорде. І я чудово знаю, чиє горло переріжуть, якщо з вами двома щось трапиться, доки я за вас відповідаю.

Герцог насупився, міркуючи: *«Який делікатний момент! Якщо відмовлюся, ризикую образити його. А користь від цієї людини для мене може бути неоціненною. І все ж... пустити його в захищений моїм щитом простір, дозволити доторкнутися до мене людині, яку заледве знаю?»*

Думки промчали крізь його свідомість й увінчалися важким рішенням:

— Ми у ваших руках, — сказав Герцог і ступив крок уперед, розстібаючи плащ. Він помітив, що Галлек напружено завмер, ставши навшпиньки, але не зрушив із місця. — І, якщо ваша ласка, — я був би вдячним за пояснення функціонування цього костюма від того, хто постійно живе з ним.

— Звісно, — сказав Кайнс. Він намацав на плечі під плащем застібки й продовжував говорити, оглядаючи костюм. — По суті, це мікросандвіч: високоефективний фільтр і теплообмінна система. — Він підтягнув плечові застібки. — До шкіри прилягає шпаристий шар. Піт проходить крізь нього, охолоджуючи все тіло... фактично звичайний процес випаровування. Два наступні шари... — Кайнс підтягнув нагрудний пасок — містять теплообмінні нитки та вловлювачі солі. Сіль відновлюється.

Герцог підняв руки:

— Дуже цікаво.

— Дихайте глибоко, — сказав Кайнс.

Герцог послухався.

Кайнс оглянув застібки під пахвами й підправив одну.

— Рухи тіла, особливо дихання, — сказав він, — а також деякі осмотичні дії забезпечують перекачування рідини, — він трішки послабив нагрудний пасок. — Відновлена вода потрапляє у водокишені, з яких ви п'єте її через трубку в затискачі на шиї.

Герцог повернув підборіддя вниз і поглянув на кінець трубки.

— Ефективно і зручно, — сказав він. — Чудова механіка.

Кайнс, ставши навколішки, перевірів застібки на ногах.

— Сеча і фекалії переробляються в стегових підкладках, — сказав він і підвівся. Помацав, чи щільно костюм прилягає до шиї, підняв там сегментований клапан. — У відкритій пустелі на обличчя надягають цей фільтр, у ніздрі вставляють трубку й затички для щільнішого прилягання. Вдихаєте через ротовий фільтр, а видихаєте — через носову трубку. У справному фрименському дистикості ви втратите не більше, ніж ковток вологи на день — навіть якщо потрапите у Великий ерг¹.

— Ковток на день, — повторив Герцог.

Кайнс натиснув пальцем на підкладку на лобі й мовив:

— Вона може трішки натирати. Якщо мулятиме, скажіть. Я припасую її трохи щільніше.

— Дуже дякую, — сказав Герцог. Коли Кайнс відступив, Лето ворухнув плечима й збагнув, що костюм був припасований значно краще — щільніше і не муляв.

Кайнс повернувся до Пола.

— Тепер поглянемо на тебе, юначе.

«Гарний чоловік, але він має навчитися правильно до нас звертатися», — подумав Герцог.

Пол стояв нерухомо, доки Кайнс перевіряв костюм. Він почувався доволі дивно, одягаючи це брижасте гладке вбрання. Підсвідомо він точно знав, що ніколи раніше не вдягав дистикост. І все ж таки, коли він припасовував липучки під невмілим керівництвом Гурні, кожен рух видавався природним, інстинктивним.

¹ Ерг — арабська назва піщаних масивів Північної Африки. Характеризується наявністю дюн, барханів, легючих пісків і майже повною відсутністю рослинності.

Коли Пол затягнув пасок на грудях, щоб отримати максимум помпування під час дихання, то знав, що робить і чому. Коли він щільно затягнув застіжки на шії та лобі, то знав, що робить це, аби уникнути пухирів від тертя.

Кайнс випростався і зі здивованим виразом обличчя відступив назад.

— Ти вже одягав дистикост раніше? — запитав він.

— Це вперше.

— Тоді хтось припасував його для тебе?

— Ні.

— Твої пустельні черевики на литках підігнуті вниз. Хто підказав тобі зробити саме так?

— Мені... здалося, що це правильно.

— Так і є.

І Кайнс потер шокую, пригадуючи легенду: *«Він знатиме шляхи ваші, неначе народився для них»*.

— Ми гаємо час, — сказав Герцог. Він махнув рукою 'топтеру, що чекав на них, і попрямував до нього, відповідаючи кивком на вітання охоронця. Він заліз усередину, пристебнув пасок безпеки, перевірів важелі керування й навігаційні прилади. Коли інші також опинилися в 'топтері, апарат заскрипів.

Кайнс пристебнув свій пасок і зосередився на м'якості та зручності літального апарата. Розкішна сіро-зелена обшивка, блискучі прилади, фільтроване вологе повітря, яке потрапило в легені, щойно двері зачинилися й закрутилися вентилятори.

«Як м'яко!» — подумав він.

— Усе гаразд, сір, — сказав Галлек.

Лето ввімкнув подачу енергії на крила, відчув їхні помаху — раз, другий. Апарат здійнявся в повітря на десять метрів, стрімкі крила напружилися, і вони полетіли у височінь у м'якому шипінні реактивних двигунів.

— На південний схід, за Оборонну Стіну, — сказав Кайнс. — Я сказав вашому майстрові бархана зосередити обладнання там.

— Гаразд.

Герцог повернув на південний схід, і весь його повітряний конвой зайняв оборонну позицію.

— Дизайн та якість цих костюмів свідчать про високий рівень технологічного розвитку, — мовив Герцог.

— Одного дня я покажу вам фабрику на січі, — сказав Кайнс.

— Мені було б цікаво, — відповів Герцог, — я звернув увагу, що такі костюми також виготовляють у деяких гарнізонних містах.

— Жалюгідні подробиці, — мовив на те Кайнс. — Кожен мешканець Дюни, який цінує власну шкіру, носить фрименський дистикост.

— І він скоротить утрати води до ковтка на день?

— Якщо його правильно одягнути, щільно припасувати підкладку на лобі й добре затягнути застібки, то найбільше води ви втрачатимете лише через долоні, — пояснив Кайнс. — Якщо не потрібно виконувати якусь дрібну роботу, надягайте рукавиці від костюма. Фримени, правда, надають перевагу соку з листя креозотового куща. Він пригнічує потовиділення.

Герцог кинув погляд униз і ліворуч на розтрісканий ландшафт Оборонної Стіни: розколини понівечених скель, жовто-коричневі клапті, посмуговані чорними лініями розлому порід. Здавалося, неначе хтось скинув цей ґрунт із космосу й лишив там, де він упав.

Вони перелетіли дрібну западину, посередині якої від каньйону й на південь простягалася чітка лінія сірого піску. Піщані коси стікали вниз — обриси пересушеної дельти виділялися на тлі темніших скель.

Кайнс відхилився назад, розмірковуючи про насичену водою плоть, яку він намацав під дистикостами. Вони носили щити на плащах, повільні паралізатори з дротиками на поясах, екстрені передавачі розміром з монетку на мотузках на шиях. Герцог із сином мали також ножі у піхвах, і піхви ті видавалися добре зношеними. Ці люди вражали Кайнса дивовижним поєднанням м'якості й військової сили. У них була розважливість, зовсім не властива Харконненам.

— Коли ви подаватимете Імператорові звіт про зміну влади тут, чи повідомите його, що ми дотримувалися правил? — запитав Лето. Він глянув на Кайнса, а тоді зосередився на маршруті.

— Харконнени пішли; ви прийшли, — відказав Кайнс.

— І чи все так, як має бути? — запитав Лето.

Миттєве вагання проявилось в напруженні м'язів уздовж щелепи Кайнса.

— Як Планетолог і Суддя Зміни я прямо підпорядковуюся Імперії... мілорде.

Герцог жорстоко осміхнувся.

— Але ж ми обидва знаємо, як усе є насправді.

— Нагадаю вам, що Його Величність підтримує мою роботу.

— Справді? І в чому ж вона полягає?

Запала коротка тиша, і Пол подумав: *«Він надто сильно тисне на цього Кайнса»*. Пол зиркнув на Галлека, але воїн-менестрель відсторонено розглядав пустельний краєвид.

Кайнс холодно відповів:

— Звісно ж, ви маєте на увазі мої обов'язки планетолога.

— Саме так.

— Переважно біологія і ботаніка суходолу... трохи геології — обертове свердління та дослідження ґрунту. Неможливо вичерпати потенціал усієї планети.

— Прянощі ви також досліджуєте?

Кайнс повернувся, і Пол зауважив різку лінію його щік.

— Дивне запитання, мілорде.

— Майте на увазі, Кайнсе, що це мій новий феодал. Мої методи відрізняються від харконненівських. Мене не переймають ваші дослідження прянощів, доки ви ділитиметеся зі мною своїми відкриттями, — Герцог зиркнув на планетолога. — Харконнени не заохочували дослідження прянощів, так?

Кайнс відповів мовчазним поглядом.

— Ви можете говорити відкрито, — сказав Герцог. — Без страху за власну шкуру.

— Імператорський двір і справді дуже далеко, — пробурмотів Кайнс. А сам подумав: *«На що цей налитий водою чужинець сподівається? Він вважає мене настільки тупим, щоб я став на його бік?»*

Герцог гикнув, не відриваючи погляду від напрямку руху.

— Чую у вашому голосі фальшиві нотки, сир. Ми заявили сюди з натовпом вимуштруваних убивць, так? І хочемо, щоб ви миттєво зрозуміли, що ми відрізняємося від Харконнів?

— Я бачив вашу пропаганду, яка заповонила січі та селища, — відказав Кайнс. — «Любіть доброго Герцога!» Ваш корпус...

— Годі! — гарикнув Галлек. Відірвавшись від вікна, він нахилився вперед.

Пол поклав руку Галлекові на плече.

— Гурні! — відказав Герцог й озирнувся. — Цей чоловік надто довго жив із Харконненами.

Галлек відкинувся назад.

— Ай-я!

— Ваш Хават — людина делікатна, — сказав Кайнс. — Але його мета доволі чітка.

— Отже, ви відкриєте для нас ці бази? — запитав Герцог.

Кайнс різко відповів:

— Це власність Його Величності.

— Їх не використовують?

— Їх можна використати.

— Його Величність теж так уважає?

Кайнс кинув на Герцога важкий погляд.

— Арракіс міг би стати Едемом, якби його володарі відірвалися від видобутку прянощів.

«Він не відповів на моє запитання», — подумав Герцог. А сам сказав:

— Як же планета може стати Едемом без грошей?

— Що таке гроші, — запитав Кайнс, — якщо на них не можна придбати найнеобхідніше?

«Он як!» — подумав Герцог, а тоді додав:

— Ми обговоримо це іншим разом. А зараз, по-моєму, ми наближаємося до краю Оборонної Стіни. Мені притримуватися цього самого курсу?

— Так, саме його, — пробурмотів Кайнс.

Пол глянув у вікно. Під ними гірська місцевість почала переходити в плоскогір'я, що спускалося до пустельної кам'янистої рівнини та гострих виступів шельфу. За ним до небокраю бігли серпики дюн, а вдалині бовваніла брудна пляма чогось темного й не піщаного. Можливо, оголені породи. У спотвореному спекою повітрі Пол не міг бути абсолютно впевненим ні в чому.

— Чи є тут якісь рослини? — запитав Пол.

— Є деякі, — відповів Кайнс. — Біом¹ у цих широтах складається з того, що ми називаємо дрібними водокрадами — вони навчилися робити наскоки одне на одного, щоб забирати вологу, збирають навіть сліди від роси. Певні частини пустелі аж рояться життям. Усе навчилося виживати у важких умовах. Якщо ви опинитесь внизу, чиніть так само або помрете.

— Тобто красти воду одне в одного? — запитав Пол. Ідея обурилася його, й голос видав ці почуття.

¹ Біом — велике регіональне угруповання рослинних і тваринних спільнот, адаптованих до певного довкілля.

— Саме так, — відказав Кайнс. — Але я мав на увазі не зовсім це. Розумієш, мій клімат вимагає особливого ставлення до води. Ти завжди думаєш про воду. І не марнуєш нічого, що містить вологу.

І Герцог подумав: «... мій клімат!»

— Візьміть на два градуси південніше, мілорде, — мовив Кайнс. — Із заходу насувається буря.

Герцог кивнув. Він побачив там нуртування бронзового піску. Лето повів 'топтер по дузі, краєм ока помітивши молочно-помаранчеві відблиски пилу на крилах ескорту, який повернув слідом за ним.

— Так ми зможемо обійти шторм по краю, — пояснив Кайнс.

— Цей пісок, певно, небезпечний, якщо опинитися в епіцентрі бурі, — зауважив Пол. — А він і справді розрізає найміцніші метали?

— На цій висоті проблема не пісок, а пил, — сказав Кайнс. — Небезпека полягає в поганій видимості, турбулентності й забитих вентиляторів.

— Ми побачимо сьогодні видобування прянощів? — запитав Пол.

— Цілком імовірно.

Пол відкинувся в кріслі. Він ставив запитання і проявляв надуважність, щоб, як це називала його матір, «каталогізувати» людину. Тепер він уже мав образ Кайнса: тон голосу, кожну рису обличчя і жести. Неприродно зігнутий лівий рукав чоловікового плаща свідчив про ніж у наручних піхвах. Пояс дивно випинався. Казали, що люди пустелі підперезуються чересом, де зберігають дрібні предмети. Певно, випнутість спричинена саме таким чересом — точно не прихованим щитом. На шії плащ Кайнса застібався мідною шпилькою з викарбуваним на ній зайцем. Інша маленька шпилька з чимось схожим на зайця висала з відкинутого на плечі каптура.

Галлек крутнувся на сидінні біля Пола, простягнув руку до заднього відділення і витягнув свій балісет. Коли Галлек налаштував інструмент, Кайнс озирнувся на Галлека, а тоді знову зосередився на їхньому курсі.

— Що б ви хотіли послухати, юний пане? — запитав Галлек.

— Обирай сам, Гурні, — відказав Пол.

Галлек нахилив вухо до резонатора, торкнув струну і м'яко заспівав:

Предки наші їли манну у пустелі
у краях палючих, де гудуть вітри.
Боже, дай покинуть землі ці пекельні!
Порятуй нас... о-о-о-о, порятуй нас
Із земель сухих, пекельних.

Кайнс поглянув на Герцога і мовив:

— А ви не багато охоронців берете із собою в подорож, мілорде. Вони всі так різнобічно обдаровані?

— Гурні? — гикнув Герцог. — Гурні такий один. Я люблю тримати його поруч за гострий зір. Мало що уникає його погляду. Планетолог насупився.

Не втрачаючи ритму наспіву, Галлек додав:

Я ж бо є сова пустельна, о!
Айя! як сова пустель-на-я.

Герцог дістав мікрофон із-під панелі приладів і, ввімкнувши його, мовив:

— Головний — ескорту Джемма. Об'єкт у повітрі точно зліва, сектор Б.

— Це просто птах, — сказав Кайнс і додав: — У вас гострий зір. Динамік затріщав, а тоді пролунала відповідь:

— Ескорт Джемма. Об'єкт перевірено з максимальним збільшенням. Це великий птах.

Пол глянув у вказаному напрямку й побачив далеку пляму — рухому крапку, — а тоді збагнув, яким же напруженим мав би бути батько. Усі його чуття на сторожі.

— Я не знав, що так далеко в пустелі можуть бути настільки великі птахи, — відказав Герцог.

— Найімовірніше, це орел, — сказав Кайнс. — Багато істот пристосувалися до цих місць.

Орнітоптер пролетів над голою скелястою рівниною. Пол дивився вниз із висоти двох тисяч метрів і бачив зморшкувату тінь їхнього орнітоптера та ескорт. Земля під ними здавалася пласкою, але зморшки на тіні стверджували протилежне.

— Чи вдавалося комусь вийти з пустелі? — запитав Герцог.

Пісня Галлека стихла. Він нахилився вперед, щоб почути відповідь.

— Не з глибокої пустелі, — мовив Кайнс. — З другої зони люди кілька разів виходили. Вони вижили, бо рухалися скелястими ділянками, де рідко мешкають хробаки.

Тембр Кайнсового голосу заволодів Половою увагою. Юнак відчув, як його увага загострюється завдяки тривалим тренуванням.

— Ох, хробаки, — мовив Герцог. — Я маю подивитися колись на одного з них.

— Можливо, ви його побачите сьогодні, — відказав Кайнс. — Там, де є прянощі, будуть хробаки.

— Завжди? — запитав Галлек.

— Завжди.

— Чи є зв'язок між хробаками й прянощами? — запитав Герцог.

Кайнс повернувся, і Пол бачив, як стиснулися губи чоловіка, доки він говорить:

— Вони захищають багаті прянощами *ніски*. Кожен хробак має свою територію. А щодо прянощів... хто знає? Ті хробаки, яких ми досліджували, наштотують на думку про заплутані хімічні взаємозв'язки між ними. У протоках залоз ми знаходимо сліди соляної кислоти, в інших частинах — ще складніші кислотні утворення. Я дам вам свою монографію про це.

— А щити не захищають? — спитав Герцог.

— Щити! — Кайнс саркастично посміхнувся. — Увімкніть щит у багатій хробаками зоні — й вашу долю вирішено. Хробаки не зважатимуть на межі територій, вони здалеку приповзуть напасти на щит. Жодна людина зі щитом не пережила такого нападу.

— Як же тоді їх ловлять?

— Високовольтний електричний удар по кожному кільчастому сегменту — єдиний відомий спосіб убити черв'яка й зберегти його цілим, — сказав Кайнс. — Їх можна оглушити й розтрити вибухівкою, але кожен кільчастий сегмент має власне життя. Крім атомної бомби, не знаю жодної достатньо потужної вибухівки, здатної повністю знищити хробака. Вони неймовірно міцні.

— Чому ж ніхто не спробував повністю знищити їх? — запитав Пол.

— Надто дорого, — відказав Кайнс. — Надто велику територію потрібно зачистити.

Пол відхилився назад у куток, його правдочуття і знання відтінків голосу підказували, що Кайнс брехав чи принаймні казав

напівправду. Юнак подумав: *«Якщо між прянощами і хробаками є зв'язок, то вбивство хробаків приведе до знищення прянощів».*

— Скоро нікому не доведеться шукати вихід із пустелі, — сказав Герцог. — Клацніть на ці маленькі передавачі на шії — і рятувальники вже в дорозі. Найближчим часом усі наші робітники носитимуть такі. Ми запроваджуємо особливу рятувальну службу.

— Це гідно хвали, — відказав Кайнс.

— Але ваш тон свідчить, що ви не згодні, — зауважив Герцог.

— Не згоден? Звісно, згоден, але користі від цього буде небагато. Статична електрика пилових бур глушить багато сигналів. А якщо на вас полює хробак, то часу обмаль. Зазвичай у вас не більше ніж п'ятнадцять—двадцять хвилин.

— Що б ви порадили? — запитав Герцог.

— Ви просите в мене поради?

— Так. Як у планетолога.

— І ви прислухаєтеся до неї?

— Якщо вважатиму її доречною.

— Чудово, мілорде. Ніколи не подорожуйте на самоті.

Герцог відволікся від навігаційної панелі.

— Це все?

— Це все. Ніколи не подорожуйте на самоті.

— А що, як вас відкинуло штормом і необхідно здійснити посадку? — запитав Галлек. — Чи можна зробити хоча б щось?

— *«Хоча б щось»* може містити в собі багато чого, — відказав Кайнс.

— А що б зробили *ви*? — запитав Пол.

Кайнс озирнувся на юнака та, змірявши його важким поглядом, повернувся до Герцога.

— Я б не забував захищати цілісність мого дистикоста. Якби я опинився поза зоною хробаків або на скелях, то тримався б біля корабля. А якби ж потрапив у відкриті піски, то тікав би від нього якомога швидше. На тисячу метрів — цього мало б бути достатньо. А тоді сховався б під плащем. Хробак з'їсть корабель, але може не помітити мене.

— А що тоді? — запитав Галлек.

Кайнс стенув плечима.

— Чекав би, доки хробак зникне.

— Це все? — запитав Пол.

— Коли хробак зникне, можна буде спробувати вийти, — мовив Кайнс. — Ступати потрібно м'яко, уникаючи барабаних пісків і припливних пилових басейнів, — у напрямку найближчих скель. Там багато таких місцин. Можна спробувати дійти.

— Барабанні піски?

— Ділянки ущільненого піску, — пояснив Кайнс. — Ступиш на них навіть найобережніший крок — і вони заgrimлять. Хробаки завжди приходять на цей звук.

— А припливні пилові басейни? — уточнив Герцог.

— Деякі провалля в пустелі багато століть поспіль виповнювалися пилом. Серед них є такі розлогі, що мають навіть течії та припливи. Вони проковтнуть нетямущого, який ступить у них.

Галлек відкинувся назад і знову забренькав на балісеті. Тепер він заспівав:

Полюють звірі дикі у піщанистих землях
на тих, що забажали відлюддям цим пройти.
Ох-ох, не спокушай богів пустелі,
як епітафію свою не прагнеш чути ти.
Чигають небезпеки...

Він обірвав пісню й нахилився вперед.

— Попереду пилова хмара, сір.

— Бачу, Гурні.

— Саме її ми й шукаємо, — відказав Кайнс.

Пол витягнувся на кріслі, щоб добре бачити, що там попереду, й помітив жовту куцасту хмару над поверхнею пустелі на відстані тридцяти кілометрів.

— Це один із ваших промислових краулерів, — пояснив Кайнс. — Він тут, а це означає, що ведеться видобуток прянощів. Хмара — це здійснений угору пісок, що викидається, коли за допомогою центрифуги з нього забирають прянощі. Інших таких хмар не буває.

— А над ними літальний апарат, — зауважив Герцог.

— Бачу двох... трьох... чотирьох спостерігачів, — мовив Кайнс. — Вони видивляються знак хробака.

— Знак хробака? — поцікавився Герцог.

— Піщана хвиля, що рухається до краулера. Ще вони мають сейсмічні зонди на поверхні. Часом хробаки рухаються надто глибоко, тому хвилі не видно, — Кайнс обвів поглядом небо-схил. — Мав би ще бути авіатранспортувальник, та я його не бачу.

— А хробак завжди приходиться, так? — запитав Галлек.

— Завжди.

Пол нахилився вперед і торкнув Кайнса за плече.

— Яку територію охоплює кожен хробак?

Кайнс насупився. Ця дитина і далі ставить дорослі запитання.

— Усе залежить від розмірів хробака.

— Які можливі варіанти? — запитав Герцог.

— Великі можуть контролювати триста-чотириста квадратних кілометрів. Маленькі...

Він замовк, коли Герцог ураз натиснув на реактивні гальма. Корабель підскочив, і його хвостові гондоли щось прошепотіли тиші. Короткі прямокутні крила видовжилися, вигнувшись у повітрі. Плавно здіймаючи крила, апарат повністю перетворився на 'топтер. Герцог нахилив його та зменшив махи крилами, вказуючи лівою рукою на схід від промислового краулера.

— Це знак хробака?

Кайнс нахилився до Герцога, щоб розгледіти далину.

Пол і Галлек, притиснувшись один до одного, дивилися в тому самому напрямку, і Пол помітив, що їхній ескорт, захоплений зненацька маневром Герцога, вирвався вперед, але тепер розвертався. Краулер досі перебував за три кілометри попереду.

Там, де вказав Герцог, тінисті півмісяці дюн бігли до небокраю, а між ними плинув у далечінь хвилеподібний рух, від якого брижами вкривався пісок. Так, подумалося Полові, велика риба збурює воду, рухаючись близько до поверхні.

— Хробак, — підтвердив Кайнс, — ще й великий. — Він відкинувся назад, схопив мікрофон із панелі керування й налаштував нову частоту. Зиркнувши на координатну сітку на роликах над головою, він сказав у мікрофон: — Викликаю краулер Дельта на Аякс Дев'ять. Знак хробака. Краулер Дельта на Аякс Дев'ять. Знак хробака. Прошу підтвердити.

З панельного динаміка пролунав статичний тріск, а тоді голос:

— Хто викликає Дельта на Аякс Дев'ять? Прийом.

— Вони видаються доволі спокійними, — зауважив Галлек.

Кайнс сказав у мікрофон:

— Незареєстрований політ — за три кілометри на північний схід від вас. Знак хробака іде напередоми до вас, за приблизними оцінками, до контакту двадцять п'ять хвилин.

З динаміка пролунав інший голос:

— Це Повітряний Контроль. Спостереження підтверджено. Будьте на зв'язку для розрахунку часу зближення. — Коротка пауза, а тоді: — До зіткнення неповні двадцять шість хвилин. Ви дуже точно все оцінили. Хто на незареєстрованому кораблі? Прийом.

Галлек від'єднав свій пасок безпеки й опинився між Кайнсом і Герцогом.

— Це звичайна робоча частота, Кайнсе?

— Так. А що?

— Хто нас чує?

— Лише кілька робітничих команд у цій зоні. Трансляцію ніхто не перехопить.

Динамік знову затріщав, а тоді:

— Це Дельта на Аякс Дев'ять. Хто отримує премію за спостережливість? Прийом.

Галлек зиркнув на Герцога.

Кайнс пояснив:

— Тому, хто першим помітить знак хробака, передбачена премія у вигляді прянощів. Вони хочуть знати...

— То скажіть їм, хто першим помітив того хробака, — відказав Галлек.

Герцог кивнув.

Кайнс завагався, а тоді взяв мікрофон:

— Премія за спостережливість Герцогові Лето Атріду. Герцогові Лето Атріду. Прийом.

З динаміка пролунав плаский, спотворений статичними перешкодами голос:

— Зрозуміли, дякуємо.

— Тепер скажіть їм, нехай розділять премію між собою, — наказав Галлек. — Скажіть, що це воля Герцога.

Кайнс глибоко вдихнув, а тоді мовив:

— Герцог бажає, щоб ви розділили премію між членами команди. Чуєте? Прийом.

— Зрозуміли й дякуємо, — пролунало з динаміка.

Герцог мовив:

— Забув зазначити, у Гурні ще є хист до зв'язків із громадськістю.

Кайнс насуплено й здивовано озирнувся до Галлека.

— Так люди дізнаються, що Герцог дбає про їхню безпеку, — пояснив Галлек. — Чутки поширяться. А оскільки це була робоча

частота, то навряд чи харконненівські агенти щось могли почути, — він кинув погляд на повітряне прикриття. — Та й ми доволі сильні. Варто було ризикнути.

Герцог спрямував літальний апарат до піщаної хмари, що здіймалася над краулером.

— І що буде тепер?

— Десь неподалік є транспортувальник, — сказав Кайнс. — Він прилетить і забере краулер.

— А що як транспортувальник зламався? — запитав Галлек.

— Частина обладнання *буде* втрачено, — сказав Кайнс. — Підлетить ближче до краулера, мілорде. Гадаю, вам буде цікаво.

Герцог насупився і зосередився на важелях керування, коли літак опинився в турбулентному струмені повітря над гарвестером.

Пол кинув погляд униз і побачив, що пісок досі вилітав із металопластикового монстра під ними. Машина скидалася на великого бронзово-блакитного жука, який розкинув навколо лапи на гусеницях. Юнак побачив велетенську перевернуту лійку, занурену в темний пісок.

— Судячи з кольору, це багата на прянощі жила, — зауважив Кайнс. — Вони працюватимуть до останньої хвилини.

Герцог піддав більше сили крилам, напружив їх для крутішого спуску й плавним розворотом спустився нижче до краулера.

Пол оглянув жовту хмарку, що вилітала з вентиляційних труб краулера, зиркнув на обшир пустель, крізь який хробак ішов на зближення.

— А ми не почуємо, як вони викликають транспортувальник? — запитав Галлек.

— Зазвичай вони з ним спілкуються на іншій частоті, — відповів Кайнс.

— А в них хіба на кожен краулер не по два «крила» має бути? — запитав Герцог. — На тій машині двадцять шість людей, не згадуючи вже про вартість обладнання.

Кайнс відказав:

— У вас недостатньо...

Він замовк, коли динамік вибухнув злим голосом:

— Хто-небудь бачить «крило»? Воно не відповідає.

Тріск у динаміку потону в загальному сигналі, за яким — тиша, а тоді — перший голос:

— Доповідайте по черзі! Прийом.

- Перший спостерігач: не бачу. Прийом.
- Другий спостерігач: не бачу. Прийом.
- Третій спостерігач: не бачу. Прийом.

Тиша.

Герцог поглянув униз. Тінь його літака якраз пропливала над гарвестером.

- Тільки четверо спостерігачів, так?
- Правильно, — підтвердив Кайнс.
- У нас п'ять орнітоптерів, — сказав Герцог. — Наші кораблі більші. Кожен із нас може взяти ще трьох. Їхні спостерігачі ще по дві людини піднімуть.

Пол, подумки порахувавши, сказав:

- Лишаються ще троє.
- І чому це при кожному комбайні нема двох транспортувальників? — гарикнув Герцог.
- У вас бракує додаткового обладнання, — відповів Кайнс.
- І поготів треба захищати те, що маємо.
- Куди могло підітися те «крило»? — запитав Галлек.
- Могло здійснити аварійну посадку поза полем нашого зору, — сказав еколог.

Герцог схопив мікрофон і завагався на мить, притримавши великий палець на кнопці.

- Як можна спустити з уваги транспортувальник?
- Вони зосереджуються на землі, видивляючись знак хробака, — пояснив Кайнс.

Герцог увімкнув мікрофон і заговорив:

— Це ваш Герцог. Ми спускаємося, щоб забрати команду Дельта на Аякс Дев'ять. Усім спостерігачам наказую виконувати. Спостерігачі приземляться зі східного боку. Ми — із західного. Прийом. — Він опустил руку й налаштував свою частоту, повторивши наказ власному повітряному ескортіві, а тоді віддав мікрофон Кайнсові.

Кайнс повернувся на робочу частоту, і з динаміка вибухнув голос:

- ...майже повний комбайн прянощів! У нас майже повний комбайн! Ми не можемо лишити їх клятому хробакові! Прийом.
- До біса прянощі! — гарикнув Герцог. Він знову схопив мікрофон і додав: — Ми завжди можемо видобути ще. У наших кораблях є місце для всіх, крім трьох. Тягніть жереб або ще якоесь

вирішуйте, хто поїде. Але ви їдете, і це наказ! — Він тицьнув мікрофон у руки Кайнса й пробурмотів: «Вибачте», коли Кайнс потрусив травмованим пальцем.

— Скільки часу? — запитав Пол.

— Дев'ять хвилин, — відповів Кайнс.

Герцог мовив:

— Наш корабель — потужніший за інші. Якщо ми злетимо на реактивній тязі з крилами, розкритими на три чверті, зможемо прийняти ще одну людину.

— Пісок надто м'який, — зауважив Кайнс.

— З чотирма зайвими людьми на борту на реактивній тязі ми можемо зламати крила, сір, — мовив Галлек.

— Не на цьому кораблі, — відказав Герцог. Він потягнув на себе важелі керування, коли 'топтер сів неподалік від краулера. Крила здійнялися, і 'топтер плавно загальмував за двадцять метрів до цілі.

Тепер комбайн замовк, і з його люків зовсім не вилітало піску. Долинав лише слабкий механічний гуркіт, який став гучнішим, щойно Герцог відчинив двері.

Їхні ніздрі відразу відчули гострий, насичений аромат кориці.

З іншого боку краулера з гучним лясканням сів на пісок корабель-спостерігач. Ескорт Герцога розташувався в ряд із ним.

Розглядаючи промислову машину, Пол звернув увагу, наскільки візуально зменшилися 'топтери: тепер вони скидалися на комарів навколо бойового жука.

— Гурні, Поле, викиньте заднє сидіння, — сказав Герцог. Він вручну зігнув крила на три чверті, виставив потрібний кут, перевірів важелі гондоли з реактивним двигуном. — Якого біса вони не виходять із краулера?

— Вони сподіваються, що прибуде транспортувальник, — відповів Кайнс. — У них досі є кілька хвилин. — Він зиркнув на схід.

Усі повернулися в тому самому напрямку. Жодного натяку на хробака, але в повітрі зависла важка тривога.

Герцог узяв мікрофон, налаштував командну частоту і мовив:

— Нехай двоє викинуть щитові генератори. Виконуйте. Так ви зможете взяти ще по людині. Нікого не залишимо цій почварі, — він перемкнувся на робочу частоту і гарикнув: — Ну гаразд, ви всі, Дельта на Аякс Дев'ять! На вихід! Негайно! Це наказ від вашого Герцога! Бігом, а то я розпилю комбайн лазерострілом!

Прочинилися люки: один — попереду гарвестера, другий — позаду, а третій — угорі. Звідти, перевертаючись, повислизали люди й поставали на землю. Останнім виліз здоровань у латаному робочому вбранні. Він зіскочив на гусеницю, а звідти — на пісок.

Герцог почепив мікрофон на панель, видерся на сходинку над крилом і закричав:

— По двоє в кожен спостерігач.

Чоловік у латаному комбінезоні взявся розподіляти робітників на пари, підштовхуючи їх до літальних апаратів, що чекали по той бік.

— Четверо — сюди! — кричав Герцог. — Ще четверо — у той корабель! — він указав пальцем на ескортний 'топтер позаду нього. Охоронці саме витягали з нього щитовий генератор. — І ще четверо в он той корабель! — Він указав на інший 'топтер, звідки вже викинули генератор. — По троє в усі інші! Бігом, пси пустелі!

Здоровань закінчив розподіл команди, а тоді, важко ступаючи, рушив по піску в супроводі трьох колег.

— Я чую хробака, але не бачу його, — мовив Кайнс.

Інші почули його пізніше — далеке шорстке ковзання, яке щомиті наростало.

— Що за нехлюйство, — пробурмотів Герцог.

Орнітоптери збурювали пісок навколо себе. Це нагадало Герцогові часи в джунглях рідної планети, коли варто було вийти на галявину — і птахи-трупожери здіймалися над тілом дикого бика.

Добувачі прянощів підійшли до 'топтера й почали залазити в нього за Герцогом. Галлек допомагав, перетягуючи їх у задню частину.

— Заповзайте, хлопці! — гарикнув він. — Хутко!

Пол, затиснутий у куток спітнілими чоловіками, відчув запах страху й побачив, що в двох робітників дистикости нещільно прилягають до шиї. Юнак запам'ятав цей факт, щоб вжити заходів на майбутнє. Батькові треба буде запровадити суворішу дисципліну щодо дистикостів. Якщо не стежити за такими речами, люди поводитимуться недбало.

Важко дихаючи, останній робітник заліз у хвіст літака й мовив: — Хробак! Він ось-ось буде тут! Злітайте!

Герцог повернувся на своє місце і, насупившись, мовив:

— Відповідно до початкової оцінки часу, до зіткнення в нас ще три хвилини. Правильно, Кайнсе? — Він хрюснув дверима й перевіряв їхню надійність.

— Майже, мілорде, — відповів Кайнс, а сам подумав: «*Он який зимнокровний цей Герцог*».

— Тут усе гаразд, сір, — сказав Галлек.

Герцог кивнув, спостерігаючи, як останній із орнітоптерів супроводу злетів. Тоді він увімкнув запалювання, ще раз оглянув крила й навігаційні прилади та запустив реактивний рух.

Зліт утиснув Герцога й Кайнса глибоко в сидіння і стиснув людей позаду. Кайнс дивився, як Герцог керує важелями — впевнено і м'яко. Топтер уже повністю здійнявся в повітря, і Герцог, глянувши на показники приладів, роззирнувся ліворуч і праворуч на крила.

— Топтер перевантажено, сір, — зауважив Галлек.

— Саме для цього літака вага припустима, — відказав Герцог. — Ти ж не думаєш, Гурні, що я б справді ризикнув своїм вантажем?

Галлек усміхнувся й мовив на те:

— Нітрохи, сір.

Герцог повів літак довгою плавною дугою, здіймаючись над гарвестером.

Пола притиснули в куток біля вікна, тож він дивився вниз на мовчазну машину на піску. Знак хробака обірвався за чотириста метрів від краулера. А тепер здавалося, ніби пісок навколо нього заворушився.

— Хробак зараз під краулером, — пояснив Кайнс. — Зараз ви станете свідками того, що доводилося бачити дуже небагатьом.

Хмарки пилу здійнялися над піском навколо гарвестера. Велетенська машина схилилася на правий бік. Праворуч від неї постав велетенський піщаний вир. Він обертався все швидше й швидше — пил і пісок виповнили повітря на сотні метрів навколо.

А тоді вони побачили це!

У піску розчахнулася широченна діра. Сонячне світло мерехтіло на білих іклах всередині неї. За Половими оцінками, діаметр діри вдвічі перевищував довжину гарвестера. Він дивився, як машина прослизнула в провалля у потоках пилу й піску. А потім діра зникла.

— О боги, що за почвара! — буркнув один із робітників біля Пола.

— Воно зжерло всі наші чортові прянощі! — гарикнув інший.
 — Хтось за це заплатить, — мовив Герцог. — Обіцяю.

У байдужості батькового голосу Пол відчув шалений гнів. Юнак збагнув, що поділяє його. Це просто злочинна втрата! Запала тиша, й вони почули Кайнса.

— Най святиться Творець і вода Його, — бурмотів Кайнс. — Най святиться прихід Його і прощання. Най хода Його очистить світ. Най збереже Він світ для Свого народу.

— Що це ви таке говорите? — запитав Герцог.

Але Кайнс замовк.

Пол зиркнув на людей навколо себе. Вони перелякано витріщалися на Кайнсову потилицю. Один із них прошепотів:

— Лієт.

Кайнс сердито озирнувся. Збентежений робітник утиснувся в крісло.

Інший урятований зайшовся різким і сухим кашлем. А тоді видихнув:

— Хай буде та пекельна діра проклята!

Високий мешканець Дюни, що останнім вийшов із комбайна, мовив:

— Заспокойся, Коссе. Ти тільки більше закашляєшся, — він пробирався між робітниками, аж доки не побачив Герцогову потилицю. — Отже, ви і є Герцог Лето. Дякуємо, що врятували наші життя. Ми вже готувалися до смерті, доки ви не прибули.

— Тихіше, чоловіче, не заважай Герцогові вести літак, — про бурмотів Галлек.

Пол кинув погляд на Галлека. Він також помітив зморшки напруги на батьковій щелепі. Коли Герцог лютує, краще ходити навшпиньки.

Лето почав виводити 'топтер із широкого кола, але спинився, помітивши ознаки руху на піску. Хробак зник у глибині й тепер, неподалік від місця, де стояв краулер, дві постаті рухалися на північ від стиснутого піску. Здавалося, вони ковзали поверхнею, і їхні кроки зовсім не здіймали пилу.

— Хто це там унизу? — гарикнув Герцог.

— Двоє лайдаків, що попросили їх підвезти, мосьпане, — сказав здоровань із Дюни.

— Чому ви не повідомили про них?

— Вони вирішили ризикнути, мосьпане, — відповів арракієць.

— Мілорде, — втрутився Кайнс. — Ці люди знають, як мало можна зробити для тих, хто лишився в пустелі в землях хробаків.

— Ми вишлемо за ними корабель із бази! — різко відказав Герцог.

— Як забажаєте, мілорде, — сказав на те Кайнс. — Та, ймовірно, коли прилетить корабель, уже не буде кого рятувати.

— І все одно ми вишлемо корабель, — наполягав Лето.

— Вони були зовсім близько від місця, звідки виліз хробак, — зауважив Пол. — Як вони врятувалися?

— Краї діри осідають і спотворюють перспективу, — заперечив Кайнс.

— Ви марнуєте тут пальне, сір, — наважився втрутитися Галлек.

— Так, Гурні.

Герцог повів орнітоптер до Оборонної Стіни. Супровідні кораблі перестали кружляти і зайняли свої місця зверху та обабіч головного апарата.

Пол подумав про сказане Кайнсом і чоловіком Дюни. Він відчув нашівправду й відкриту брехню. Ті люди впевнено ковзали по піску, рухаючись так, щоб знову не привабити хробака з глибин.

«Фримени! — подумав Пол. — Хто б іще тримався так упевнено на піску? Через кого ще можна не перейматися — бо для них небезпеки нема? Вони знають, як тут жити! Знають, як перехитрувати хробака!»

— Що фримени робили на гарвестері? — запитав Пол.

Кайнс обернувся.

Арракійський здоровань широко розплющеними, синіми на синьому очима вдивлявся в Пола.

— А це що за малий? — запитав він.

Галлек, розташувавшись між Полом і чоловіком, мовив:

— Це Пол Атрід, син Герцога.

— А чом' це він каже, що на нашій тарантайці були фримени? — запитав чоловік.

— Вони відповідають описам, — відказав Пол.

Кайнс пирхнув.

— Не можна визначити фрименів, один раз глянувши на них! — Він зиркнув на арракійця. — Ти. Хто ті люди?

— Друзі одного з наших, — відповів мешканець Дюни. — Просто друзі із селища, яким закортіло подивитися на піски з прянощами.

Кайнс відвернувся.

— Фримени!

Але він добре пам'ятав слова з легенди: *«Лісан аль-Гайб бачитиме правду крізь усі хитрощі»*.

— Найімовірніше, вони вже мертві, юний мосьпане, — мовив чоловік Дюни. — Не варто говорити про них лихе.

Але Пол відчув у їхніх голосах фальш і приховану загрозу, яка інстинктивно змусила Галлека зайняти оборонну позицію.

Пол сухо відказав:

— Жахливе місце, щоб зустріти смерть.

Не озираючись, Кайнс промовив:

— Коли Господь назнаменував своєму творінню знайти смерть у певному місці, то він змусить цю істоту прагнути опинитися саме там.

Лето кинув на Кайнса важкий погляд.

Витримавши погляд, Кайнс збагнув, що схвильований тим, що тут відбувалося: *цей Герцог більше переймався через людей, ніж через прянощі. Він ризикував власним життям і життям свого сина, щоб урятувати робітників. Він майже не звернув уваги на загибель краулера, але загроза людським життям розлютила його. Такий лідер викликатиме фанатичну вірність. Його важко буде перемогти.*

Проти власної волі й усіх попередніх суджень Кайнс подумки визнав: *«Мені подобається цей Герцог»*.

Почуття величі — минуще. Йому бракує послідовності. Частково воно засноване на міфотворчій уяві людства. Той, кого торкнулася велич, має відчувати й міф, що вплетено в неї. Він має відбивати те, що цей міф на нього проектує. А ще він має бути неймовірно саркастичним. Саме це почуття вбереже його від потурання власним претензіям. Іронія змушуватиме підтримувати внутрішню рухливість. Без цієї риси якостей навіть випадкова велич знищить людину.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

У примітках обідньої зали арракінського палацу миготіли лампи на силових підвісках. Їхнє жовте світло лилося на чорну голову бика із закривавленими рогами та на темно-блискучий олійний портрет старого Герцога.

Під цими талісманами на білих скатертинах блищало відполіроване срібло Атрідів. Ідеально розкладене вздовж величезного столу, воно скидалося на маленькі острівки вишуканості, що чекали біля кришталевих бокалів.

Ті, своєю чергою, виструнчилися перед важкими дерев'яними стільцями. Класична люстра в центрі зали поки не горіла, її ланцюги тягнулися вгору, в тінь, де ховався механізм уловлювача отрути.

Затримавшись у дверному отворі, щоб проконтролювати приготування, Герцог замислився про те, що означав цей прилад у їхній спільноті.

«Усе за схемою, — подумав він. — Можна вимірювати глибину кожного з нас за мовою — точне та витончене окреслення методів завдання підступних ударів. Чи спробує хтось сьогодні скористатися чаумуркі — отрутою для напоїв? Чи, може, це буде чаумас — отрута в їжі?»

Він похитав головою.

Уздовж довгого столу біля кожної тарілки стояв дзбан із водою. Тут стільки води, відзначив Герцог, що бідній арракійській родині вистачило б її більше, ніж на рік.

Обабіч від дверей, у яких він стояв, були широкі, добірно прикрашені золотою та зеленою плиткою чаші для омивання рук. Біля кожної з них висіли рушники. Звичай, як пояснив домоправник, вимагав від гостей, щоб ті, зайшовши, церемоніально занурювали руки до чаші, плюхали кількома жменями води на підлогу, витиралися рушником і кидали його до калюжі, що росла перед дверима. Після вечері надворі скупчувалася бідота, щоб отримати воду, яку викрутили з рушників.

«Як це характерно для харконненівського феоуду, — подумав Лето. — Тут знайдеться місце будь-якому звироднінню духу». Він глибоко вдихнув, відчуваючи, як від гніву стиснулися нутрощі.

— Цей звичай скасовано, — пробурмотів Герцог.

Він помітив служницю, що тупцяла біля дверей на кухню навпроти нього — одну з тих покривлених старих, яких радив домоправник. Герцог привернув її увагу, піднявши руку. Вона стрімголов кинулася з тіні до нього, за одним ходом обігнувши стіл. Лето помітив її шорстке обличчя із синіми на синьому очима.

— Що бажає мій Володар? — вона нахилила голову, потупивши очі.

Лето махнув рукою.

— Приберіть чаші та рушники.

— Але... Великородний... — вона з роззявленим ротом поглянула вгору.

— Мені відомо про звичай, — гарикнув Герцог, — виставте ці чаші перед центральними дверима. Доки ми їмо, кожен жебрак отримає повну чашку води, якщо попросить. Зрозуміла?

Шорстке обличчя відображало змішані емоції: тривогу, гнів...

Раптом Лето збагнув, що вона, певно, збиралася продати воду, вичавлену з розтоптаних рушників, витягнути кілька мідяків із голоти, що прийде під двері. Можливо, це також було місцевим звичаєм.

Лице його спохмурніло й він прогарчав:

— Я виставлю охоронця, аби впевнитися, що мої накази виконують абсолютно точно.

Він крутнувся на місці й пішов до Великої зали. Спогади гуділи в його голові, неначе збіговисько беззубих бабер. Він пригадував відкриті водні простори, хвилі, дні, сповнені травою, а не піском — жагучі літа, що відлетіли, немов підхоплене вітровієм листя.

Усе минуло.

«Старішаю, — подумав Лето. — Я відчув холодний дотик власної смертності. І в чому? У жадобі якоїсь старої».

У Великій Залі Джессіка стояла в центрі строкатої групи, що зібралася перед каміном. Тріщав відкритий вогонь, відкидаючи помаранчеві відблиски на коштовності, мережива та дорогі тканини. Серед гостей Герцог упізнав виробника дистикостів із Карфага, імпортера електронного обладнання, торговця водою, що збудував літній маєток неподалік від своєї фабрики на полярній шапці, представника Банку Гільдії (тонкий і замкнутий у собі), постачальника запасних деталей для меланжевидобувних машин, худу жінку зі злим обличчям, про яку казали, що її фірма з ескорт-послуг для гостей з інших планет слугувала лише ширмою для всілякої контрабанди, шпигунства та шантажу.

Більшість жінок у залі, здавалося, належала до дивної породи: манірні й вишукані, вони дивним чином поєднували в собі недоступність із чуттєвістю.

Навіть якби Джессіка не була господинею дому, вона все одно б панувала над юрмою, подумав Лето. На ній не було прикрас, вона вбралася в одяг теплих кольорів — довга сукня майже того ж відтінку, що й полум'я в каміні, землянисто-коричнева стрічка в бронзовому волоссі.

Герцог збагнув, що вона обрала ці шати заради тонкої над ним насмішки, докору його недавній холодності. Вона чудово знала, що найбільше подобається йому саме в цих кольорах — він бачив у ній шурхіт теплих барв.

Поряд, трохи на віддалі від гостей, стояв Дункан Айдаго. Його парадна форма сяяла, пласке обличчя не виражало емоцій, а в'юнке чорне волосся було ретельно зачесане. Фехтувальника відкликали від фріменів — він отримав наказ від Хавата: *«Під приводом охорони леді Джессіки ти постійно стежитимеш за нею».*

Герцог роззирнувся кімнатою.

У кутку, оточений групою улесників із молоді арракійської річеси, застиг Пол, а неподалік від них виструнчилися троє офіцерів військ Дому. Герцог подумки особливо відзначив дівчат. Спадкоємець Герцога був для них жаданою здобиччю. Але Пол поводився з усіма однаково — з аристократичною замкненістю.

«Він гідно носить титул», — подумав Лето й раптом відчув холодний укол, збагнувши, що це ще одна думка про смерть.

Пол бачив, що батько стоїть у дверному отворі, й відвів очі. Він поглянув навкруги: групки гостей, руки в коштовностях стискають напої (ледь помітні перевірки крихітними портативними вловлювачами). Юнак раптом відчув зневагу до всіх цих балакучих облич. Дешевих масок, що приховували гнійні думки — голосів, що тріскотіли в надії заглушити гучну тишу в їхніх душах.

«У мене поганий настрій», — подумав він. Цікаво, що б сказав про це Гурні.

Пол знав, звідки в нього такий настрій. Він не хотів приходити на цей прийом, але батькове рішення було непорушним:

— У тебе є обов'язок. Становище, яке ти маєш підтримувати. Ти вже достатньо дорослий для цього. Майже чоловік.

Пол бачив, як батько вийшов із дверного отвору, обвів оком кімнату, а тоді попрямував до юрми, що скупчилася навколо леді Джессіки.

Щойно Лето підійшов до них, торгівець водою спитав:

— А правда, що Герцог установить контроль над погодою?

З-за його спини пролунала відповідь Герцога:

— Так далеко в наших думках ми не заходимо, сер.

Чоловік обернувся, відкриваючи огляду своє м'яке, кругле, майже чорне від засмаги обличчя.

— Ох, Герцогу, — вимовив він. — Нам вас бракувало.

Лето зиркнув на Джессіку.

— Треба було владнати деякі справи.

Він знову перевів увагу на водоторгівця, розповів тому, що, згідно з його наказом, зробили з омивальними чашами, і додав:

— Наскільки я розумію, давньому звичаю покладено край.

— Це наказ, мілорде? — перепитав чоловік.

— Залишаю це на ваш... ем... вашу совість, — відповів Герцог.

Він повернувся, помітивши Кайнса, що підійшов до них.

— Певна, це дуже благородний жест — віддати воду цим... — почала якась жінка, але на неї миттю зашипіли.

Герцог поглянув на Кайнса, зауваживши, що планетолог одягнув темно-коричневу форму старого зразка з еполетами Імперської Громадської Служби та крихітною золотою сльозою, символом його статусу, в петлиці.

Торгівець водою з люттю в голосі запитав:

— Невже Герцог піддає критиці наші звичаї?

— Цей звичай зміниться, — відповів Лето. Він кивнув Кайнсові, зауважив похмуре обличчя Джессіки і подумав: *«Насуплені брови не личать їй, але це посилить чутки щодо незгоди між нами»*.

— З дозволу Герцога, — сказав торгівець, — я хотів би продовжити розмову про звичаї.

Лето вловив раптові олійні нотки в голосі співрозмовника, відзначив насторожену тишу серед гостей і те, що по всій залі голови почали повертатися в їхній бік.

— Чи не час сідати до столу? — запитала Джессіка.

— Але ж у нашого гостя лишилися запитання, — заперечив Лето. Він пильно вдивлявся в круглолицього чоловіка з великими очима та тонкими губами. У голові зринув звіт Хавата: *«... а за цим водоторгівцем слід пильнувати. Лінгар Бевт. Запам'ятайте це ім'я. Харконнени користувалися його послугами, однак так і не змогли повністю його контролювати»*.

— Водні звичаї такі цікаві, — промовив Бевт, і на його обличчі розцвіла посмішка. — Мені цікаво, що ви наміряєтеся робити з оранжереєю, що прилягає до цього будинку. Ви й надалі збираєтеся вихвалитися нею перед людьми... мілорде?

Лето, стримуючи гнів, поглянув на чоловіка. Безліч думок пронеслися в його голові. Потрібна була неабияка сміливість, щоб кидати Герцогові виклик у його власному замку, особливо зважаючи на те, що Бевт підписав із ним угоду про підданство. Також для цього треба було усвідомлювати власну владу. Насправді такою владою тут була вода. Якщо, наприклад, мережі водопостачання заміновано, то їх можна за одним сигналом підірвати... Ця людина була на таке здатна. Знищення мереж водопостачання знищить Арракіс. Саме це могло бути тією булавою, що Бевт тримав на головах Харконнів.

— У мого пана Герцога та в мене є інші плани щодо оранжереї, — сказала Джессіка. Вона всміхнулася до Лето. — Звісно, ми маємо намір зберегти її, але опікуватимемося нею заради народу Арракіса. Ми мріємо, що одного дня клімат Арракіса зміниться настільки, що ці рослини можна буде вирощувати скрізь просто неба.

«Благослови її Господи, — подумав Лето. — Хай наш водоторівець поміркує над цим».

— Ваша зацікавленість водою та погодним контролем очевидна, — продовжив Герцог, — але я б порадив вам урізноманітнити

свої капіталовкладення. Одного дня вода на Арракісі перестане бути настільки цінним товаром.

А сам подумав: *«Хават має подвоїти свої зусилля з укорінення своїх людей до Бевта. А ще ми маємо негайно зайнятися мережами водопостачання. Жодна людина не триматиме булави над моєю головою!»*

Бевт кивнув, посмішка з його лица нікуди не зникла.

— Похвальна мрія, мілорде, — він відступив на крок.

Увагу Лето привернув вираз обличчя Кайнса. Чоловік витріщався на Джессіку. Неначе перемінений, неначе закоханий... або поглинутий релігійним трансом.

Думки Кайнса зосередилися на останніх словах пророцтва: *«І розділять вони з вами вашу найзаповітнішу мрію»*. Він звернувся до Джессіки напряму:

— Ви пропонуєте нам скорочення шляху?

— Ох, докторе Кайнсе, — сказав водоторгівець. — Ви заради цього прийому облишили жебракування з фрименським кодлом. Як люб'язно з вашого боку.

Кайнс звів на Бевта втомлений погляд:

— У пустелі кажуть, що власники великої кількості води стають смертельно неуважними.

— У пустелі багато дивних примовок, — гмикнув Бевт, однак його голос видав стурбованість.

Джессіка підійшла до Лето, ковзнула долонею під його руку, щоб віднайти хвилинку спокою. Кайнс сказав: *«...скорочення шляху»*. На давній мові це звучить як «Квізац Хадерах». Дивне запитання планетолога, здавалося, не привернуло нічиєї уваги, а сам Кайнс тепер схилився над чиєюсь дружиною, слухаючи її тихе кокетування.

«Квізац Хадерах, — подумала Джессіка. — Невже наша Міссіонарія Протектіва і тут вкорінила цю легенду? — Ця думка чайла в собі таємну надію для Пола. — Він міг бути Квізацом Хадерахом. Міг».

Представник Банку Гільдії заговорив із торгівцем водою, і голос Бевта перекривав гомін поновлених знову розмов:

— Багато хто думає, що змінить Арракіс.

Герцог помітив, що ці слова неначе пронизали Кайнса. Здрігнувшись, планетолог випростався біля дами, яка фліртувала.

У раптовій тиші солдат Дому, вбраний у форму лакея, прочистив горло позаду Лето й оголосив:

— Вечеря готова, мілорде.

Герцог кинув запитальний погляд у бік Джессіки.

— Згідно з місцевим звичаєм, господар та господиня йдуть до столу за своїми гостями, — сказала вона й посміхнулася. — Чи повинні ми змінити і його, мілорде?

— Здається, це гарний звичай, — холодно відказав Лето. — Наразі ми його залишимо.

«Потрібно підтримувати ілюзію того, що я підозрюю її в зраді», — подумав він. Герцог поглянув на гостей, що проходили повз нього. *«Хто з них повірить цій брехні?»*

Джессіка відчула відстороненість коханого й замислилася над нею, як часто робила це протягом останнього тижня. *«Він поводиться наче людина, яка бореться сама із собою. Чому? Може, я надто рано влаштувала цей прийом? Хоча він знає, як важливо, щоб наші офіцери та довірені особи влилися в місцеве товариство. Ми для всіх них неначе батьки. А ніщо так не підкреслює цей факт, як подібний соціальний розподіл»*.

Лето спостерігав за гостями, пригадуючи, що сказав Зуфір Хават, коли його повідомили про цей захід: *«Сір! Я забороняю!»*

Похмура посмішка ковзнула Герцоговими вустами. Що то була за сцена. А коли Герцог твердо наполіг на своїй присутності на вечері, Хават похитав головою.

— У мене погані передчуття щодо цього, — сказав він. — Події на Арракісі розвиваються надто швидко. Це не схоже на Харконненів. Зовсім не схоже.

Повз пройшов Пол. Він вів під руку юнку, на півголови вищу за себе. Він кисло зиркнув на батька й кивнув на щось, що сказала дівчина.

— Її батько виготовляє дистикости, — прошепотіла Джессіка. — Мені казали, що тільки бовдур змусить себе опинитися глибоко в пустелі в одному з його дистикостів.

— Що то за чоловік із пошрамованим обличчям перед Поллом? — запитав Герцог. — Я його не пригадую.

— Його додали в список гостей останньої миті. Його запросив Гурні. Це контрабандист.

— Його запросив Гурні?

— На моє прохання. Усе було узгоджено з Хаватом, хоч, гадаю, Зуфірові це не надто сподобалося. Контрабандиста звуть Туек,

Есмар Туек. Він користується авторитетом серед своїх. Усі присутні його знають. Він часто буває на прийомах в інших домах.

— Навіщо він тут?

— Усі ставитимуть собі це питання, — відповіла Джессіка. — Туек лише своєю присутністю посіє сумніви та підозри. Також він слугуватиме своєрідною вказівкою на те, що ти готовий віддати наказ боротися з хабарами, залучаючи до цього й контрабандистів. Саме це Хават і схвалив.

— Я маю сумнів щодо цього, — Герцог кивнув парі, що пройшла повз, відзначаючи, що майже всі гості вже були в обідній залі. — Чому ти не запросила кількох фрименів?

— Кайнс прийшов.

— Так, Кайнс прийшов, — відказав Лето. — Чи підготувала ти ще якісь сюрпризи для мене? — Він повів її за процесією.

— Усе решта цілком звичайне, — сказала вона.

А сама подумала: *«Мій любий, хіба ж ти не розумієш, що під контролем контрабандиста швидкісні кораблі і його можна підкупити? У нас мають бути шляхи для відступу, двері для втечі з Арракіса, якщо все піде прахом».*

Щойно вони зайшли до обідньої зали, Джессіка забрала руку, даючи Лето змогу посадити її. Герцог пішов до свого краю столу. Лакей відсунув для нього крісло. Зашурхотівши тканинами та скриплячи кріслами, всі вмостилися, однак Герцог продовжував стояти. Він дав знак рукою — і всі солдати Дому у формі лакеїв відступили від столу, застигнувши на місці.

Запала незручна тиша.

Джессіка поглянула через стіл на Герцога, запримітила, що кутики його губ ледь тремтять, відзначила темний рум'янець гніву, що залив його щоки. *«Що ж його так розлютило? — запитала вона себе. — Звісно ж не те, що я запросила контрабандиста».*

— Дехто ставив питання, чому я змінив звичай, пов'язаний із чашами для омивання, — сказав Лето. — Так, я повідомляю вам, що безліч речей зміниться.

Над столом запала зникла тиша.

«Вони вирішили, що він напився», — подумала Джессіка.

Лето підняв свій дзбан із водою так високо, щоб він заблищав у сяйві світильників на підвісках.

— Як Лицар Імперії, — сказав він, — пропоную тост.

Решта також підняла свої дзбани, погляди всіх зосередилися на Герцогові. На мить усі застигли, лиш один світильник повільно поплив, підхоплений протягом із кухні. Тіні грали на яструбиному лиці Герцога.

— Я тут, тож тут я й залишуся! — проревів Герцог.

Усі поспішно підняли дзбани до ротів, однак Лето спинив рух помахом руки.

— Мій тост — один із тих принципів, що так любий нашим серцям: Бізнес — запорука успіху! Удача веде куди завгодно!

Він відпив води.

Решта приєдналася до нього, кидаючи поміж себе запитальні погляди.

— Гурні! — покликав Герцог.

З алькова, розташованого неподалік від Лето, долинув голос Галлека.

— Так, мілорде.

— Зіграй нам, Гурні.

Мінорний акорд балісета вплив із алькова. Слуги за знаком Герцога заходилися розставляти страви — смаженого піщаного зайця під соусом кепеда, апломаж по-сиріанськи, чуку в глазури, каву з меланжем (густий корицевий аромат прянощів розтікся столом), справжній горщик із гускою та ігристе вино з Каладана.

Герцог досі стояв.

Гості чекали, їхня увага розпорошувалася між поставленими перед ними стравами й Герцогом, що ніяк не сідав до столу. Лето промовив:

— У давні часи обов'язком господаря було розважати гостей за допомогою власних талантів, — кісточки його пальців побіліли, так міцно він стиснув дзбан із водою. — Я не вмю співати, але прочитаю вам слова пісні Гурні. Послухайте їх як іще один тост — тост за всіх тих, хто помер, щоб ми зараз посідали таке становище.

Стурбований шепіт пронісся залогою.

Джессіка опустила очі, позираючи на людей, що сиділи поряд із нею. Це були круглолиций водоторгівець із супутницею, блідий і суворий представник Банку Гільдії (повсякчас здавалося, що це опудало, очі якого зосередилися на Лето) та

грубий пошрамований Туек, сині на синьому очі якого спустилися долу.

— Згадайте, друзі, воїнів, що полягли навек, — почав декламувати Герцог. — Сміливо й незрадливо вони стрічали долю, а душі їхні вбрали сріблясті шати болю. Згадайте, друзі, воїнів, що полягли навек: краплина кожна часу без права на обман зринає разом з ними у небуття талан. Згадайте, друзі, воїнів, що полягли навек: скінчиться час наш усміхом жажним, і згасне доля спалахом одним.

На останньому рядку голос Герцога стих. Він ковтнув зі свого дзбана з водою і з грукотом поставив його на стіл. Вода перелилася через вінця на скатертину.

Інші пили в збентеженій тиші.

І знову Герцог підняв дзбан із водою — і цього разу вилив половину, що лишалася там, на підлогу, знаючи, що гості за столом мають зробити те саме.

Джессіка першою вчинила так.

Час на мить заляк, доки інші почали спорожняти свої дзбани. Джессіка бачила, як Пол, сидячи біля батька, вивчав реакції людей навколо. Вона піймала себе на тому, що сама із зачаруванням спостерігала за поведінкою своїх гостей — особливо жінок. Це була чиста питна вода, а не щось вичавлене з мокрого рушника. Небажання просто змарнувати її проявлялося в тремтінні рук, загальмованих реакціях, нервовому гигиканні... та жорстокій покорі перед необхідністю. Одна жінка випустила свій дзбан і дивилася в інший бік, доки її супутник піднімав його.

Але найбільше привернув її увагу саме Кайнс. Планетолог завагався, а тоді вилив уміст карафки в контейнер під піджаком. Він усміхнувся Джессіці, перехопивши її погляд, і підняв порожню карафку в мовчазному тості. Здавалося, його нітрохи не бентежив власний учинок.

Мелодія Галлека досі виповнювала кімнату, але тепер вона вийшла з мінорного ладу, стала ритмічною і жвавою, неначе музика намагався покращити загальний настрій.

— Нехай почнеться вечеря, — сказав Герцог і сів у крісло.

«Він розгніваний і невпевнений, — подумала Джессіка. — Втрата краулера зачепила його значно глибше, ніж мала б. Повинно бути щось іще, окрім цієї втрати. Він поводитьсь, як людина

у відчай». Вона підняла виделку, сподіваючись заховати цим рухом раптову гіркоту. *«Чому б, зрештою, ні? Він і є у відчай»*.

Спершу повільно, а потім усе жвавіше й жвавіше минала вечеря. Виробник дистикостів похвалив Джессіку за вибір шеф-кухаря та вина.

— Ми привезли їх обох із Каладана, — відказала вона.

— Неймовірно! — сказав він, куштуючи чуку. — Просто неймовірно! Навіть натяку на меланж нема. Коли прянощі додають усюди, вони приїдаються.

Представник Банку Гільдії поглянув через стіл на Кайнса.

— Як я розумію, докторе Кайнсе, ще один краулер було знищено хробаком.

— Новини поширюються швидко, — зауважив Герцог.

— Це неправда? — перепитав банкір, перевівши увагу на Лето.

— Звісно ж, правда! — гарикнув Герцог. — Клятий транспортувальник зник. Дивно, як щось настільки велике взагалі може зникнути!

— Коли прибув хробак, не було нічогісінько, що могло врятувати краулер, — сказав Кайнс.

— Цього не мало трапитися! — повторив Герцог.

— Невже ніхто не бачив, як зник транспортувальник? — запитав банкір.

— Спостерігачі зазвичай стежать за піском, — пояснив Кайнс. — Перш за все їх цікавить знак хробака. А екіпаж транспортувальника зазвичай складається з чотирьох осіб: двох пілотів і двох помічників із робітників. Якщо одного або навіть двох членів екіпажу підкупили вороги Герцога...

— А-а-а, розумію, — сказав банкір. — А ви, як Суддя Зміни, що з цим робитимете?

— Я маю ретельно обмірковувати свою позицію, — відказав Кайнс. — І точно не обговорюватиму її за столом. — А сам подумав: *«Ох же ж блідавий скелет! Він чудово знає, що мені наказали ігнорувати такі порушення»*.

Банкір усміхнувся та знову зосередився на їжі.

Джессіка сиділа й пригадувала лекцію зі школи Бене Гессерит. Тема — шпигунство й контршпигунство. Лектором була пухка й радісна Превелебна Матір, і її веселий голос різко контрастував із темою уроку.

«Коли йдеться про будь-яку школу шпіонажу або контршпіонажу, потрібно звертати увагу на однакові поведінкові реакції всіх її випускників. Будь-яка закрита установа накладає свій відбиток, свою модель на учнів. Цю модель можна проаналізувати і передбачити.

Тож мотиваційні поведінкові схеми в усіх шпигунів будуть схожими. Інакше кажучи, певні типи мотивації є спільними для всіх шкіл, як би вони не відрізнялися між собою чи навіть не ворогували. По-перше, ви навчитесь виокремлювати цю ознаку для свого аналізу — із самого початку, через моделі запитань, що видадуть внутрішню орієнтацію того, хто запитує; по-друге, прислухавшись ретельніше, ви зосередитеся на мисленнєво-мовленнєвій орієнтації комуніканта. Вам буде доволі легко визначити базову мову піддослідного через модуляції голосу та мовленнєвий спектр».

І тепер, сидячи за столом зі своїм сином, Герцогом і їхніми гостями та слухаючи представника Банку Гільдії, Джессіку проїняло холодом розуміння: цей чоловік — агент Харконнів. Шпигун користувався мовленнєвою схемою Г'єді Прайм: він майстерно приховував її, але натренована свідомість жінки одразу розкусила його, неначе він сам представився.

«Невже це означає, що сама Гільдія виступає проти Дому Атрідів?» — запитала Джессіка в себе. Ця думка шокувала її, тож, щоб приховати почуття, вона гукнула, аби несли нову страву — і постійно прислухалася до чоловіка, якого зраджувала мова. *«Далі він поверне розмову до чогось, на перший погляд, невинного, але із загрозливими нотками, — сказала вона собі. — Така його схема».*

Банкір ковтнув, пригубив вина, усміхнувся сказаному жінкою, яка сиділа праворуч. Здавалося, що з хвилику він прислухався до чоловіка далі за столом, що пояснював Герцогові, буцімто корінні арракійські рослини не мали шишів.

— Мені подобається спостерігати за польотами птахів на Арракісі, — сказав банкір, звернувшись до Джессіки. — Усі наші птахи, звісно ж, трупожери. Багато з них існує без води, втамовуючи спрагу кров'ю.

Донька виробника дистикостів, що сиділа між Полом та його батьком з іншого боку столу, насупила гарненьке личко і мовила:

— Ох, Су-Су, ти говориш просто огидні речі.

Банкір усміхнувся.

— Вони називають мене Су-Су, тому що я виступаю фінансовим радником для Союзу водоторгівців, — і, оскільки Джессіка й далі мовчки дивилася на нього, додав: — Тому що продавці води кричать «су-су-сук!» — і він змавпував вигук настільки точно, що багато хто за столом розсміявся.

Джессіка зауважила хвалькуваті нотки в його голосі та зосередилася на іншому: молода жінка заговорила за умовним сигналом — неначе грала п'єсу. Вона дала привід банкірові сказати те, що він сказав. Жінка кинула погляд на Лінгара Бевта. Водяний магнат, насупившись, поглинав вечерю. Джессіка збагнула, що саме сказав банкір: «*Я також контролюю найбільше джерело багатства на Арракісі — воду*».

Пол помітив фальш у голосі своєї сусідки по столу й звернув увагу, що матір стежила за розмовою із зосередженістю Бене Гессерит. Інстинктивно він вирішив прийняти виклик і дати суперникові відсіч, тож сам звернувся до банкіра.

— Тобто ви маєте на увазі, сер, що ці птахи — канібали?

— Яке дивне запитання, юний пане, — зауважив банкір. — Я лишень сказав, що птахи п'ють кров. Це не обов'язково має бути кров їхнього власного виду, правда ж?

— Це питання зовсім *не* дивне, — відказав Пол, і Джессіка почула гостру дзвінку відповідь — результат її навчання. — Більшість освічених людей знає, що найзапекліша конкуренція для молодого організму походить від осіб його ж виду. — Він неквапно наколов на виделку шматочок їжі з тарілки сусідки і з'їв його. — Вони їдять з однієї миски. У них однакові основні потреби.

Банкір заляк і насуплено зиркнув на Герцога.

— Не припускайтеся такої помилки — вважати мого сина дитиною, — відказав Герцог і посміхнувся.

Джессіка роззирнулася за столом і помітила, що Бевт просвітлів, а Кайнс і контрабандист Туек посміхалися.

— Це правило екології, — зауважив Кайнс, — і юний пан чудово його розуміє. Боротьба між життєвими елементами — це боротьба за вільну енергію в системі. Кров — це ефективне джерело енергії.

Банкір поклав виделку й розгнівано сказав:

— Кажуть, що фрименські покидьки п'ють кров своїх мерців.

Кайнс похитав головою і відповів менторським тоном:

— Не кров, сер. Але абсолютно вся вода людини належить її народові — її племені. Це необхідно, коли ти живеш біля Великої рівнини. Вода там дуже цінна, а людське тіло на сімдесят відсотків складається з води. Без сумніву, мерцеві вода вже не потрібна.

Банкір сперся руками на стіл біля тарілки, і Джессіка подумала, що зараз він розлючено вискочить із-за столу.

Кайнс поглянув на Джессіку:

— Прошу вибачення, міледі, що я обговорював таку неприємну тему за столом, але вам збрехали, тож я мав усе пояснити.

— Ви так довго вешталися з фрименами, що втратили рештки чуйності, — проскрипів банкір.

Кайнс спокійно глянув на нього, вивчаючи бліде, тремтливе обличчя.

— Ви кидаєте мені виклик, сер?

Банкір заляк. Він ковтнув і холодно відказав:

— Звісно ж, ні. Я б не наважився образити так наших господаря й господиню.

Джессіка почула страх у чоловіковому голосі, побачила його на його обличчі, у диханні, у прискореному пульсі вени на скроні. Банкір злякався Кайнса!

— Наші господар і господиня здатні самотійно вирішити, чи образилися вони, — відказав Кайнс. — Вони — сміливі люди, які розуміють, що таке захист честі. Ми всі можемо переконатися в їхній сміливості за сам факт того, що вони тут... зараз... на Арракісі.

Джессіка бачила, що Лето насолоджується вечором. А ось більшість інших — ні. Люди сиділи, сховавши руки під стіл — так, ніби ладні були щомиті зірватися. Двома головними винятками були Бевт, який відкрито тішився дискомфортом банкіра, і Туек, який, здавалося, чекав на знак від Кайнса. Джессіка бачила, що Пол захоплено дивиться на Кайнса.

— Тож? — запитав Кайнс.

— Я не мав наміру нікого образити, — пробурмотів банкір. — Якщо мої слова зачепили вас, прошу прийняти мої вибачення.

— Щирі вибачення і приймаються щиро, — відказав Кайнс. Він усміхнувся Джессіці й продовжив їсти, боцімто нічого й не трапилося.

Джессіка помітила, що контрабандист також розслабився. Вона зауважила, що чоловік проявляв усі ознаки того, що був ладен за першої ж потреби кинутися на допомогу Кайнсові. Між екологом і Туеком існував певний зв'язок.

Лето грався з виделкою і замислено розглядав Кайнса. Поведінка геолога вказувала на зміну його ставлення щодо Дому Атрідів. На прогулянці в пустелю Кайнс був значно холоднішим.

Джессіка наказала знову принести їжу і напої. З'явилися слуги з *langues de lapins de garenne*¹. Червоне вино й грибний соус стояв поруч.

Повільно розмова за вечерею оживала, але Джессіка відчувала знервованість і напруженість у ній. Банкір їв у похмурій тиші. «Кайнс убив би його без вагань», — подумала вона й раптом усвідомила, наскільки легко еколог ставився до вбивства. Убивати для нього — звична справа, так само як і, на її думку, для всіх фрименів.

Джессіка повернулася до виробника дистикостів, який сидів ліворуч, і мовила:

— Мене досі вражає, наскільки ж важлива вода на Арракісі.

— Дуже важлива, — погодився він. — Що це за страва? Дуже смачно.

— Язики дикого кролика в особливому соусі, — відповіла вона. — Дуже старий рецепт.

— Я дуже хотів би його отримати, — зауважив чоловік.

Вона кивнула:

— Простежу, щоб вам його надали.

Кайнс поглянув на Джессіку й сказав:

— Новачки на Арракісі часто недооцінюють важливість води тут. Самі бачите, ви маєте справу із Законом Мінімуму.

З голосу еколога жінка відчула, що він випробовує її, тому відповіла:

— Ріст обмежується найнеобхіднішим, яке наявне лише в найменшій кількості. І природно, що найменш сприятливі умови визначають швидкість розвитку.

¹ Язики диких кроликів (фр.).

— Рідко можна зустріти членів Великих Домів, які б знали на планетологічних проблемах, — сказав Кайнс. — Вода — найнесприятливіша умова для життя на Арракісі. І не забуваймо, що саме *зростання* також може спричинити несприятливі умови, якщо його ретельно не контролювати.

Джессіка відчула в Кайнсових словах приховане послання, але не змогла зрозуміти його.

— Зростання, — сказала вона. — Ви маєте на увазі, що Арракіс може мати організований водообіг, здатний забезпечити комфортніші умови для людського життя?

— Неможливо! — гарикнув водяний магнат.

Джессіка переключила увагу на Бевта.

— Неможливо?

— Неможливо на Арракісі, — сказав він. — Не слухайте цього мрійника. Усі лабораторні дослідження проти нього.

Кайнс поглянув на Бевта, а Джессіка зауважила, що інші розмови навколо столу припинилися, адже всі зосередилися на їхньому обговоренні.

— Лабораторні дослідження ховають від нас дуже простий факт, — сказав Кайнс. — Ось який: ми тут маємо справу з проблемами, які з'явилися і розвинулися зовні, де рослини й тварини вели нормальне існування.

— Нормальне! — пирхнув Бевт. — На Арракісі нема нічого нормального!

— А ось і навпаки, — відказав Кайнс. — Певний лад тут можна встановити завдяки лініям самозабезпечення. Ви просто маєте розуміти межові можливості планети й тиск на них.

— Ніхто цього ніколи не зробить, — утрутився Бевт.

І раптом Герцог збагнув, якої саме миті ставлення Кайнса змінилося — коли Джессіка заговорила про збереження рослин із оранжереї для Арракіса.

— А що потрібно для організації такої системи самозабезпечення, докторе Кайнсе? — запитав Лето.

— Якби ми взяли три відсотки зелених рослин Арракіса для утворення вуглецевих сполук і використали їх як добрива, то вже запустили б цикл, — сказав Кайнс.

— Єдина проблема — вода? — запитав Герцог. Він відчув, яке хвилювання охопило Кайнса, і воно передалося йому.

— Вода затьмарює всі інші проблеми, — сказав Кайнс. — Ця планета має багато кисню за відсутності тих, хто зазвичай споживає його — розвиненого рослинного життя і великих джерел вільного двоокису вуглецю, утвореного, наприклад, вулканами. На значній поверхні тут відбувається незвичний хімічний обмін.

— Чи є у вас експериментальні напрацювання? — запитав Герцог.

— Ми витратили дуже багато часу, щоб досягнути Ефекту Танзлі. Йдеться про маленькі аматорські експерименти, на основі яких я і виробляю робочі наукові гіпотези, — відказав Кайнс.

— Води бракує, — втрутився Бевт. — Просто бракує води.

— Пан Бевт — експерт у питаннях води, — Кайнс усміхнувся і знову заходився вечеряти.

Герцог, різко махнувши вниз правою рукою, гарикнув:

— Ні! Мені потрібна відповідь! Чи вистачає води, докторе Кайнсе?

Кайнс не відводив погляду від тарілки.

Джессіка спостерігала за грою емоцій на його обличчі. *«Він уміє добре приховувати почуття»*, — подумала вона. І все ж таки жінка збагнула, що зараз він дуже шкодував про сказане.

— Чи вистачає води? — допитувався Герцог.

— Можливо, — відповів Кайнс.

«Він удає невпевненість!» — спало Джессіці на думку.

Завдяки глибинному правдочуттю Пол збагнув приховані мотиви еколога, тож йому довелося вдатися до всіх відомих практик, аби приховати збудження. *Води достатньо! Але Кайнс не хоче, щоб про це було відомо.*

— У нашого планетолога багато цікавих мрій, — сказав Бевт. — Він марить разом із фрименами — про пророцтва і месій.

Гигикання пролунало в дивних місцях столу — Джессіка запам'ятала: сміялися контрабандист, донька виробника дистикостів, Дункан Айдаго, жінка з таємничої служби ескорту.

«Дивно тут сьогодні розподіляється напруга, — подумала Джессіка. — Відбувається надто багато всього, про що мені не відомо. Необхідно мати більше джерел інформації».

Герцог перевів погляд із Кайнса на Бевта й Джессіку. Він почувався дивно слабким, неначе щось життєво важливе вислизнуло з нього.

— *Можливо, — пробурмотів він.*

Кайнс квапливо відказав:

— Може, ми б іншого разу обговорили це, мілорде. Тут так багато...

Планетолог замовк, коли солдат у формі Атрідів швидко зайшов крізь службові двері, проминув охоронця й кинувся до Герцога. Чоловік нахилився, прошепотівши щось Лето на вухо.

Джессіка впізнала на кашкеті знак Хаватового корпусу й потамувала неспокій. Вона звернулася до компаньйонки виробника дистикостів — крихітної темноволосої жінки з ляльковим обличчям і з натяком на зморшки біля носа.

— Ви заледве доторкнулися до вечері, люба, — мовила Джессіка. — Чи можу я щось замовити для вас?

Перш ніж відповісти, жінка зиркнула на виробника дистикостів, а потім мовила:

— Я не дуже голодна.

Герцог різко підвівся й промовив командним тоном:

— Лишайтеся за столом. Прошу мені вибачити, але виникла ситуація, яка потребує моєї негайної уваги. — Він відступив убік. — Поле, будь ласка, побудь господарем за мене.

Пол підвівся. Йому дуже хотілося запитати, чому батько мав поїхати, але він знав, що має поводитися з елегантною величчю. Він обійшов навколо батькового стільця і сів на нього.

Герцог повернувся до ніші, у якій сидів Галлек, і мовив:

— Гурні, сядь, будь ласка, за стіл, нехай кількість гостей буде парною. Коли закінчиться вечеря, тобі, можливо, потрібно буде привезти Пола на польовий командний пункт. Чекай на мій дзвінок.

Галлек вийшов із ніші в парадній формі. Його горбатість і бридкість яскраво вирізнялися на тлі блискучого вбрання. Він притулив балісет до стіни, підійшов до стільця, де раніше сидів Пол, і зайняв його.

— Нема причин хвилюватися, — сказав Герцог. — Але я мушу попросити всіх нікуди не йти, доки наші охоронці не скажуть, що це безпечно. Ви будете повністю захищені, доки лишатиметеся тут, а проблему ми скоро владнаємо.

Пол прочитав закодоване в батькових словах повідомлення: *охоронці-безпека-захищені-скоро*. Проблема полягала в безпеці, а не в нападі. Юнак побачив, що й матір прочитала це повідомлення. Вони обоє розслабилися.

Герцог коротко кивнув, розвернувся і вийшов крізь службові двері в супроводі солдата.

Пол сказав:

— Прошу вас продовжувати вечерю. Гадаю, доктор Кайнс розповідав про воду.

— Чи могли б ми обговорити це іншого разу? — запитав Кайнс.

— Беззаперечно, — відказав Пол.

Джессіка з гордістю зауважила, з якою гідністю тримався її син, відзначила його зрілу впевненість.

Банкір підняв дзбан із водою і кивнув Бевтові.

— Ніхто з присутніх тут не здатен перевершити пана Лінгара Бевта у красномовстві. Можна навіть запідозрити, що він претендує на статус Великого Дому. Ну ж бо, пане Бевте, проголосіть тост. Можливо, ви маєте трохи мудрості для хлопчика, до якого треба ставитися як до чоловіка.

Джессіка стиснула під столом праву руку в кулак. Вона бачила, як Галлек подав рукою знак Айдаго, бачила, як домашні солдати стали під стінами в позицію максимальної готовності.

Бевт кинув лютий погляд на банкіра.

Пол зиркнув на Галлека, зауважив оборонні позиції гвардійців і дивився на банкіра доти, доки той не опустив дзбан із водою. Юнак мовив:

— Яюсь на Каладані я бачив, як витягли тіло рибалки, що втопився. Він...

— Утопився? — перепитала донька виробника дистикостів.

Пол завагався і пояснив:

— Так. Занурювався у воду, доки не помер. Утопився.

— Який цікавий спосіб померти, — пробурмотіла вона.

Пол гостро посміхнувся та знову зосередився на банкірі.

— Але ось що цікаво: на плечах у чоловіка були рани — завдані шипами черевиків іншого рибалки. Тобто цей рибалка мав компанію на човні — засоби для подорожей на воді, — який затонував... зник під водою. Інший моряк, який допомагав витягувати тіло, сказав, що вже не вперше бачить такі рани. Вони означають, що інший рибалка-потопельник намагався стати на плечі цього бідолахи, аби досягнути поверхні — досягнути повітря.

— І чому ж це цікаво? — запитав банкір.

— Через заувагу, висловлену тоді моїм батьком. Він сказав, що можна зрозуміти потопельника, який лізе на твої плечі

заради власного порятунку. Це припустимо на морі, а ось на прийомі — ні. — Пол завагався на достатньо довгий час, аби банкір збагнув, що буде сказано далі: — І, маю додати, на вечері також.

Раптова тиша огорнула кімнату.

«Він покватився, — подумала Джессіка. — *Цей банкір може мати достатньо влади, аби кинути виклик моєму синові*». Вона бачила, що Айдаго приготувався до миттєвої реакції. Солдати стояли насторожі. Гурні Галлек поглянув на чоловіка, який сидів навпроти.

— Ги-ги-ги-и-и-и! — контрабандист Туек весело зареготав. За столом з'являлися нервові усмішки.

Бевт вищирився.

Банкір відсунув стілець і витріщився на Пола.

Кайнс зауважив:

— Той, хто дражнить Атрідів, робить це на власний страх і ризик.

— Це в Атрідів такий звичай — ображати своїх гостей? — запитав банкір.

Перш ніж Пол устиг відповісти, втрутилася Джессіка.

— Сер, — а сама подумала: «*Нам потрібно розкусити гру цього харконненівського виродка. Він тут, щоб випробувати Пола? Йому хтось допомагає?*» — мій син описав абстрактне вбрання, а ви стверджуєте, що його пошито для вас? — запитала Джессіка. — Яке дивовижне одкровення. — Вона провела рукою по нозі до крис-ножа, схованого в піхвах на литці.

Банкір перевів погляд на Джессіку. Жінка побачила, як Пол трішки відсунувся від столу, звільняючи собі поле для маневру. Він зосередився на кодовому слові: «*вбрання*» — «*Приготуйся до нападу*».

Кайнс уважно глянув на Джессіку і подав непомітний сигнал Туеку.

Контрабандист скочив на ноги і підняв свою чашу.

— Я виголошу тост, — сказав він. — За юного Пола Атріда, хлопчика за виглядом, але чоловіка за діями.

«*Навіщо вони втручаються?*» — запитала себе Джессіка.

Тепер банкір дивився на Кайнса, і Джессіка бачила, як жах повертається до обличчя шпигуна.

Гості за столом почали реагувати.

«Куди Кайнс веде, туди люди і йдуть, — подумала Джессіка. — Він продемонстрував, що стає на бік Пола. У чому секрет його влади? Навряд чи в посаді Судді Зміни — вона тимчасова. І точно не тому, що він державний службовець».

Джессіка забрала долоню з руків'я крис-ножа і підняла чашу до Кайнса, а еколог відповів їй тим самим.

Тільки Пол і банкір — (*«Су-Су! Що за дурне прізвисько!»* — подумала Джессіка) — лишилися з порожніми руками. Увага банкіра зосередилася на Кайнсі, а Пол розглядав свою тарілку.

«Я все робив правильно, — подумав Пол. — Навіщо вони втрутилися? — Він крадькома зиркнув на найближчих до себе гостей-чоловіків. — Готуйся до нападу? Від кого? Точно не від того банкіра».

Галлек підвівся і заговорив, неначе й не звертаючись ні до кого конкретного, над головами гостей:

— У нашому суспільстві люди не повинні ображатися надто швидко. Це самовбивча звичка, — він поглянув на доньку виробника дистикостів, що сиділа біля нього. — Ви так не гадаєте, міс?

— О, так. Так. Звісно, гадаю, — відповіла вона. — Усюди надто багато насилля. Мені стає від нього погано. Дуже часто ніхто не хоче нікого образити, а люди все одно помирають. У цьому нема жодного сенсу.

— Точно нема, — погодився Галлек.

Джессіка помітила, що юнка діяла майже досконало, і збагнула: *ця маленька пустогорова дівуля — зовсім не маленька пустогорова дівуля*. Жінка зрозуміла принцип загрози і зауважила, що Галлек також його розгадав. Вони планували спокусити Пола сексом. Джессіка розслабилася. Певно, Пол і сам першим помітив це — його навчання не оминуло й такого очевидного маневру.

Кайнс звернувся до банкіра:

— Чи ж не настав час для нового вибачення?

Банкір вимучено посміхнувся до Джессіки і мовив:

— Міледі, боюся, я надто захопився вашими винами. Ви подали міцні напої, а я до таких не звик.

Джессіка, почувши лють у його голосі, солодко промовила:

— Коли зустрічаються чужинці, варто з розумінням ставитися до відмінностей у звичаях і підготовці.

— Дякую, міледі, — відказав чоловік.

Темноволоса супутниця виробника дистикостів нахилилася до Джессіки й мовила:

— Герцог казав, що тут ми в безпеці. Сподіваюся, не йдеться про нові бої?

Джессіка збагнула, *що жінці наказали перевести розмову на цю тему.*

— Сподіватимемося, це виявиться дрібницею, — сказала Джессіка. — Зараз просто так багато деталей вимагає особистої уваги Герцога. Доки між Атрідами й Харконненами триває ворожнеча, зайвої обережності не буває. Герцог оголосив канлі. Звісно ж, він не залишить серед живих на Арракісі жодного харконненівського агента, — вона зиркнула на агента Банку Гільдії. — І Конвенція підтримує його в цьому. — Вона перевела погляд на Кайнса. — Чи не так, докторе Кайнсе?

— Так і є, — підтвердив Кайнс.

Виробник дистикостів м'яко потягнув свою супутницю назад. Вона поглянула на нього і мовила:

— Гадаю, я б чогось з'їла. Мені б хотілося отієї страви з птиці, яку подавали раніше.

Махнувши офіціантові, Джессіка повернулася до банкіра:

— А ви, сер, раніше говорили про птахів і їхні звички. Я постійно дізнаюся стільки нового про Арракіс. Розкажіть, а де знаходять прянощі? Мисливці за ними мандрують далеко в пустелю?

— О ні, міледі, — відказав він. — Є дуже мало інформації про глибоку пустелю. А про південні регіони взагалі майже нічого не відомо.

— Існує легенда, що в південних широтах є велетенська Материнська жила прянощів, — сказав Кайнс, — але я підозрюю, що це витвір уяви, створений винятково для пісні. Деякі сміливі шукачі прянощів вряди-годи доходять аж до краю центрального поясу, але це неймовірно небезпечно: навігація — непевна, та й часто трапляються бурі. Що далі ти відходиш від Оборонної Стіни, то більшою стає кількість нещасних випадків. Тож заходити надто далеко на південь виявилось неприбутковим. Можливо, якби ми мали погодний супутник...

Бевт підвів погляд і заговорив із повним ротом їжі:

— Подейкують, буцімто фримени ходять туди, вони мандрують будь-куди і вже знайшли мокрянники та криничники в південних широтах.

— Мокряники та криничники?

Кайнс квапливо відказав:

— Це лишень дикі чутки, міледі. Таке трапляється на інших планетах, але не на Арракісі. Мокряник — це місце, де вода так близько підступає до поверхні, що до неї легко можна докопатися, знайти за певними ознаками. Криничник — це різновид мокряника, де можна витягнути воду через соломинку... подекують.

«Я чую обман у його словах», — подумала Джессіка.

«І чому він бреше?» — замислився Пол.

— Як дивно, — сказала Джессіка, а сама подумала: *«Подекують...»* *«Яка цікава химерність мови побутує тут. Якби ж вони тільки знали, як сильно це демонструє їхню залежність від забобонів»*.

— Я чув, у вас є примовка, — сказав Пол, — що вишуканість приходить із міст, а мудрість — із пустелі.

— На Арракісі є багато примовок, — відказав Кайнс.

Перш ніж Джессіка встигла поставити нове запитання, офіціант схилився над нею із запискою. Вона розгорнула її, побачила почерк Герцога та кодові знаки, швидко проглянула їх.

— Вам усім буде приємно почути, — сказала вона, — що Герцог надіслав нам утішні новини. Справу, яка змусила його полишити нас, залагоджено. Зниклий транспортувальник знайдено. Харконненівський агент серед екіпажу вбив усіх і полетів до бази контрабандистів, сподіваючись продати машину там. І шпигун, і транспортувальник повернулися до нас.

Вона кивнула Туекові.

Контрабандист кивнув у відповідь.

Джессіка склала записку й заховала її в рукав.

— Я радий, що не дійшло до відкритого бою, — сказав банкір. — Люди так сподіваються, що Атріди забезпечать мир і процвітання.

— Особливо процвітання, — зауважив Бевт.

— Можливо, варто перейти до десерту? — поцікавилася Джессіка. — Я попросила нашого шеф-кухаря приготувати каладанські ласощі: рис понджі в соусі дольса.

— Звучить чудово, — сказав виробник дистикостів. — А можна буде отримати рецепт?

— Будь-який рецепт за вашим бажанням, — відказала Джессіка, *запам'ятовуючи* цього чоловіка, щоб пізніше розповісти про

нього Хаватові. Виробник дистикостів — лякливий маленький кар'єрист, тож його можна купити.

Джессіка дивилася у свою тарілку й міркувала про закодовану частину повідомлення Лето:

«Харконнени спробували провезти вантаж лазерострілів. Ми впіймали їх. Але це може означати, що з іншими вантажами їм пощастило більше. І вони точно не переймаються щитами. Потрібно взяти відповідних заходів».

Джессіка замислилася про лазеростріли. Білі, гарячі промені руйнівного світла здатні пройти крізь будь-яку відому речовину, якщо та не захищена щитом. А той факт, що, перетнувшись із захисним екраном, промінь лазеростріла вибухне, не надто хвилював Харконненів. Чому? Вибух щита і лазера — дуже небезпечна змінна, яка може або виявитися потужнішою за атомний вибух, або вбити тільки стрільця і захищену щитом його жертву.

Невідомість виповнювала її тривогою.

Пол мовив:

— А я і не сумнівався, що ми знайдемо той транспортувальник. Якщо мій батько береться за проблему, то обов'язково розв'яже її. Харконнени починають це розуміти.

«Він хвалиться, — подумала Джессіка. — А не мав би хвалитися. Людина, яка спатиме сьогодні глибоко під землею, щоб захиститися від можливої атаки лазерострілів, не має права хвалитися».

Виходу немає — ми платимо за жорстокість наших предків.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

Джессіка почула галас у Великій залі й увімкнула світло біля ліжка. Годинник досі не було виставлено за місцевим часом, тож їй довелося відняти двадцять одну хвилину, щоб з'ясувати — зараз друга ночі.

Галас був гучним і безладним.

«Напад Харконненів?» — запитала себе вона.

Джессіка вислизнула з ліжка, перевірила екранні монітори, щоб подивитися, де її родина. Побачила Пола, який спав у глибокій підвальній кімнаті, яку вони поквапцем перетворили на спальню для нього. Галас точно не просочився в його апартаменти. У кімнаті Герцога нікого не було, а ліжко навіть не зім'яте. Невже він досі на командному пункті летовища?

Екранів, що демонстрували парадний вхід, досі не встановили.

Джессіка стояла посеред кімнати й слухала.

Долинав один крикливий, нерозбірливий голос. Вона почула, як хтось гукав доктора Юе. Джессіка знайшла халат, накинула його на плечі, взулася в капці й причепила до ноги крис-ніж.

І знову хтось гукає Юе.

Джессіка застігнула плащ і ступила в передпокій. Раптом її пройняла думка: «А що, як Лето поранено?»

Їй здавалося, ніби коридор під ногами простягався в нескінченність. Наприкінці вона повернула в арку, прошмигнула повз обідню залу й вниз галереєю до Великої зали, яку осявали ввімкнені на максимум лампи, завислі біля стін.

Праворуч, біля центрального входу, вона побачила двох охоронців, які стримували Дункана Айдаго. Його голова, схилившись уперед, похитувалася. Від усєї сцени віяло різкою, задушливою тишею.

Один із охоронців кинув Айдаго звинувачення:

— Бачиш, що ти наробив? Розбудив леді Джессіку.

За ними майоріли величні портъери, демонструючи, що вхідні двері досі відчинені. Не було ні сліду Герцога чи Юе. З одного боку стояла Мейпс, холодно витріщаючись на Айдаго. Вона вбралася в довгу коричневу сукню, поділ якої прикрашав хвилястий візерунок. На ногах — незашнуровані пустельні черевики.

— Отже, я розбудив леді Джессіку, — пробурмотів Айдаго. Він підвів обличчя до стелі й заволав: — Впе'ше мій меч скривааавив на Грумммані!

«*Велика Матір! Він п'яний!*» — подумала Джессіка.

Смагляве кругле обличчя Айдаго насупилося. Його волосся — кучеряве, наче хутро чорного козла — замастилося. Рвана діра на мундирі виставляла напоказ парадну сорочку, яку він одягав на вечерю.

Джессіка підійшла до нього.

Один із охоронців кивнув їй, не відпускаючи Айдаго.

— Ми не знаємо, що з ним робити, міледі. Він дебоширив біля входу, відмовляючись зайти всередину. Ми боялися, що місцеві можуть проходити тут і помітити його. А так не годиться. Він зіпсує нам тут репутацію.

— Де він був? — запитала Джессіка.

— Він проводив одну панянку додому після вечері, міледі. За наказом Хавата.

— Яку панянку?

— Та якусь дівку з чийогось почету. Розумієте, міледі? — Він зиркнув на Мейпс і стишив голос. — Вони завжди кличуть Айдаго для особливого нагляду за жінками.

Джессіка подумала: «*Так і є. Але чому він напився?*»

Вона насупилася й повернулася до Мейпс.

— Мейпс, принеси стимулятор. Нехай буде кофеїн. Можливо, лишилося трохи кави з прянощами.

Мейпс стенула плечима й рушила на кухню. Її незастебнуті пустельні черевики ляпали по кам'яній підлозі.

Айдаго хитнув п'яною головою, щоб поглянути на Джессіку під кутом.

— Убив бі'ш ніж триста ч'вік для Герцога, — бурмотів він. — Х'тів би я знати, що я тут р'блю? Не м'жу жить під землею тут. Не м'жу жить на землі тут. Шо то за місце таке, а?

Шурхіт із бічного входу в залу привернув увагу Джессіки. Вона обернулася й побачила, як до них підходить Юе. На лівій руці в лікаря висів медичний саквояж. Чоловік був повністю одягнений, блідий і виснажений. Витатуваний діамант яскраво виблискував на його чолі.

— Доб-б-брий дохтур! — волав Айдаго. — А т'бі ч'го, Док? Дядечко з п'гулками? — він кинув затьмарений погляд на Джессіку. — Клею тут... гм... бісового... гм дурня, еге?

Джессіка насупилася, але промовчала, міркуючи: «*Чому Айдаго написвся? Йому щось підмішали?*»

— Забагато пива з прянощами, — Айдаго спробував виструнчитися.

Мейпс повернулася, тримаючи в руках гарячу чашку, і невпевнено зупинилася біля Юе. Вона глянула на Джессіку, а леді у відповідь похитала головою.

Юе поставив саквояж на підлогу, кивком привітався з Джессікою і мовив:

— Пиво з прянощами, так?

— Найліпше питво, шо тр-р-раплялось мені, — сказав Айдаго. Він спробував привернути до себе увагу. — Впе'ше мій меч скриваавів на Груммані. Убив Харкон... Харкон... вбив й'го для Герцога.

Юе повернувся і побачив чашку в руках Мейпс.

— Що це?

— Кофеїн.

Юе взяв чашку і підніс її Айдаго.

— Випий це, хлопче.

— Н' хочу б'ше пити.

— Випий, я сказав!

Голова Айдаго хитнулася до Юе. Дункан ступив крок уперед, потягнувши за собою охоронців.

— М'не вже дістало п'длабуз'тво до 'Мперіального Всесвіту, Док. Ць'го р'зу ми зробим так, як х'чу я.

— Після того, як вип'єш це, — зауважив Юе. — Це кофеїн.

— Гидь, як і все ре'та тут! Кляте с'нце надто яскраве. У всього н'правильний колір. Усе не так чи...

— Зараз ніч, — розважливо мовив Юе. — Випий це й будь хорошим хлопчиком. Так тобі стане краще.

— Н' х'чу, щоб м'ні ставало краще!

— Ми не можемо сперечатися з ним усю ніч, — відказала Джессіка і подумала: *«Йому потрібна шокова терапія»*.

— Вам нема чого залишатися, міледі, — сказав Юе. — Я подбаю про нього.

Джессіка похитала головою. Вона ступила вперед і дала сильного ляпаса Айдаго.

Він заточився назад разом із охоронцями, що вражено дивилися на жінку.

— Не можна так поводитися в домі вашого Герцога, — вона вирвала чашку з рук Юе, частково розхлюпавши каву, і простягнула його Айдаго. — А тепер пий! Це наказ!

Айдаго виструнчився й сердито зиркнув на неї згори вниз. Він говорив повільно, ретельно й чітко артикулюючи слова:

— Я не приймаю наказів від клятої шпигунки Харконнів. Юе закляк, а тоді повернувся до Джессіки.

Вона зблідла, але кивнула. Тепер усе стало для неї зрозумілим — розбиті уривки значень, які вона помічала в словах і діях навколо себе протягом останніх днів, можна пояснити. Жінку охопив такий гнів, що, здавалося, він виповнить усе її єство. Їй знадобилися найґрунтовніші уроки Бене Гессерит, щоб заспокоїти пульс і вирівняти дихання. І навіть тоді вона відчувала, яке полум'я палає в ній.

«Вони завжди кличуть Айдаго, щоб наглядати за жінками!»

Джессіка кинула погляд на Юе. Лікар опустил очі.

— Ви знали про це? — запитала вона.

— Я... чув плітки, міледі, але не хотів обтяжувати вашу ношу ще й цим.

— Хават! — схопилася вона. — Я хочу, щоб до мене негайно привели Зуфіра Хавата.

— Але, міледі...

— Негайно!

«Це точно Хават, — подумала вона. — Якщо такі підозри не було розвіяно негайно, то тільки він міг породити їх».

Айдаго похитав головою і пробурмотів:

— До біса всю цю дурню.

Джессіка поглянула на чашку, яку тримала в руках, і враз вилила її вміст прямо в обличчя Айдаго.

— Зачиніть його в одній із гостьових кімнат у східному крилі, — наказала вона. — Нехай *проститься*.

Двоє охоронців засмучено дивилися на неї. Один наважився промовити:

— Може, ми б відвели його кудись в інше місце, міледі. Ми могли б...

— Він має бути тут! — огризнулася Джессіка. — Він же виконує роботу, — у її голосі забриніла гіркота. — Має хист до нагляду за жінками.

Охоронець ковтнув.

— Ви знаєте, де Герцог? — запитала вона.

— На командному пункті, міледі.

— Хават із ним?

— Хават у місті, міледі.

— Негайно приведіть Хавата сюди, — сказала Джессіка. — Хай приходить у мою вітальню, я буду там.

— Але, міледі...

— Якщо знадобиться, я викличу Герцога, — сказала вона. — Сподіваюся, до цього вдаватися не доведеться. Я б не хотіла турбувати його через це.

— Так, міледі.

Джессіка віддала порожню чашку Мейпс і натрапила на запитальний погляд бездонно синіх очей.

— Можеш повертатися в ліжку, Мейпс.

— Ви певні, що я вам не потрібна?

Джессіка похмуро посміхнулася.

— Упевнена.

— Може, це зачекає до завтра, — втрутився Юе. — Я міг би дати вам заспокійливе і...

— Ви повернетесь у свої покої і дасте мені змогу вирішувати все, як я вважаю за потрібне, — вона поплескала його по руці, щоб пом'якшити різкість наказу. — Тільки так.

Джессіка швидко підняла голову й повернулася, а тоді рушила через увесь дім до своїх апартаментів. Холодні стіни... коридори... знайомі двері... Вона прочинила двері настіж, зайшла всередину й зачинила їх за собою. Жінка стояла і дивилася на захищені щитами вікна вітальні. *«Хават! Чи могли Харконнени купити його? Побачимо».*

Джессіка підійшла до глибокого старомодного крісла, вкритого чохлам із вишитої шкіри шлага, а тоді розвернула його до дверей. Вона враз подумала про крис-ніж, піхви якого були

пристебнуті до її ноги. Жінка зняла піхви і причепила їх на руку, перевірила, чи легко вислизає ніж. Вона знову оглянула кімнату й запам'ятала точно розташування кожного предмета — щоб уникнути сюрпризів: диван у кутку, прямі стільці вздовж стіни, два журнальних столики, її цитра, встановлена на штативі біля дверей до спальні.

Завислі в повітрі лампи виповнювали кімнату блідо-рожевим сьайвом. Жінка притлумила їхнє світло, сіла на крісло, поплескала по оббивці й подумала: «Королівська масивність крісла саме пасує для такої нагоди».

«*А тепер нехай приходить*, — подумала вона. — *Тепер побачимо, що і як*». — І тоді вона приготувалася до очікування, як її вчили в школі Бене Гессерит — накопичувала терпіння та силу.

Стукіт у двері пролунав раніше, ніж вона сподівалася, і Хават за її наказом увійшов.

Вона дивилася на нього, не встаючи з крісла, і бачила в його рухах породжену наркотиками енергію, під якою ховалася втома. Старі вологі очі Хавата блищали. Його шорстка шкіра набула блідо-жовтого кольору у світлі ламп, а на рукаві виднілася велика мокра пляма.

Жінка відчула запах крові.

Джессіка вказала на один зі стільців із прямою спинкою й мовила:

— Бери той стілець і сідай навпроти мене.

Хават уклонився і виконав наказ. «*П'яний дурень Айдаго!*» — подумав він. Ментат розглядав обличчя Джессіки й намагався придумати, як урятувати справу.

— Нам уже давно час усе прояснити, — сказала Джессіка.

— Що вас хвилює, міледі? — він сів, поклавши руки на коліна.

— Не клей зі мною дурня! — вибухнула вона. — Якщо Юе не сказав, чому я тебе викликала, то хтось із твоїх шпигунів у моїй оселі точно зробив це. Чи могли б ми принаймні бути чесними одне з одним?

— Як скажете, міледі.

— По-перше, дай відповідь на одне запитання, — почала Джессіка. — Ти агент Харконненів?

Хават підвівся зі стільця, а обличчя його потемніло від гніву:

— Ви наважуєтеся так ображати мене?

— Сідай, — відказала Джессіка. — Ти образив мене саме так.

Він повільно опустився на стілець. І Джессіка, читаючи знаки на добре знайомому обличчі, зітхнула з полегшенням. *Це не Хават.*

— Тепер я знаю, що ти зберігаєш вірність моєму Герцогові, — мовила вона. — Саме тому я ладна пробачити тобі образу.

— А є що пробачити?

Джессіка насупилася, міркуючи: *«Чи маю я піти козирем? Розповісти, що останні кілька тижнів ношу в лоні доньку Герцога? Ні... Навіть Лето не знає про це. Це тільки ускладнить його життя, відволікатиме в час, коли він має зосередитися на нашому виживанні. Ще не пора відкривати це».*

— Правдомовиця б прояснила все, — мовила жінка. — Але в нас немає Правдомовиці, визнаної Вищою Радою.

— Саме так. У нас нема Правдомовиці.

— Поміж нас є зрадник? — запитала вона. — Я дуже ретельно вивчала наших людей. Хто б це міг бути? Не Гурні. Точно не Дункан. Їхні лейтенанти не такі близькі до нас, щоб брати їх до уваги. Це не ти, Зуфіре. Точно не Пол. Я знаю, що це не я. Отже, доктор Юе? Мені покликати його і піддати випробуванню?

— Ви знаєте, що це марна справа, — відказав Хават. — Він пройшов кондиціонування Вищим Колегіумом. Я знаю *це* напевне.

— А крім того, його дружину, що була з Бене Гессерит, убили Харконнени, — сказала Джессіка.

— То от що з нею трапилося, — мугикнув Хават.

— Хіба ж ти не чув ненависть у його голосі, коли він називає прізвище Харконненів?

— Ви знаєте, у мене нема до цього слуху, — відказав Хават.

— Чому ж підозра впала на мене?

Хават насупився.

— Міледі ставить свого слугу в неможливе становище. Моя вірність передусім поширюється на Герцога.

— І я ладна пробачити тобі багато за цю вірність, — сказала вона.

— І знову запитую: а є що пробачити?

— Патова ситуація? — запитала Джессіка.

Він знизав плечима.

— Тоді поговорімо з хвилину про щось інше, — сказала вона. — Дункан Айдаго, чудовий воїн, здібності якого до охорони і стеження високо поціновані. Сьогодні він надміру захопився напоєм під назвою пиво з прянощами. Мені доповідають, що й інші наші люди сп'яніли від цього варива. Це правда?

— Це ж вам доповідають, міледі.
 — Так. Чи не вважаєш ти пияцтво симптомом, Зуфіре?
 — Міледі говорить загадками.
 — То застосуй свій хист ментата! — сердито відказала Джессіка. — У чому проблема Дункана та інших? Можу відповісти чотирма словами — у них немає дому.

Він указав пальцем на підлогу.

— Їхній дім — Арракіс.
 — Арракіс — це невідомість! Їхнім домом був Каладан, але ми вирвали їх звідти. Тепер вони бездомні. І бояться, що Герцог їх підведе.

Хават напружився.

— Подібні розмови від когось із людей могли б розцінюватися як...

— Ох, годі про це, Зуфіре. Що ж поразницького чи зрадницького в лікарі, який правильно діагностує хворобу? Я лише маю намірвилікувати болячку.

— Це питання Герцог довірив мені.

— Але ти розумієш, що в мене є природна цікавість до перебігу цієї хвороби, — сказала вона. — І сподіваюся, не заперечуватимеш, що я також маю певний хист у таких питаннях.

«Можє, його варто добряче шокувати?» — запитувала Джессіка себе. — *Потрібен струс — щоб збити зі звичного ходу думок*».

— Вашу турботу можна інтерпретувати по-різному, — стеноув плечима Хават.

— Отже, ти вже виголосив мені вирок?

— Звісно, ні, міледі. Але я не можу дозволити собі ризикувати, маємо те, що маємо.

— Життя мого сина опинилося під загрозою — і це пройшло повз тебе, — сказала вона. — Хто ж ризикував тоді?

Обличчя ментата затьмарилося.

— Я подав Герцогові заяву про відставку.

— А ти подав таку заяву мені... чи Полові?

Тепер він неприховано лютував — старого зраджувала частота дихання, розширені ніздрі та нерухомий погляд. Вона помітила, як жила пульсувала на його скроні.

— Я служу Герцогові, — відкарбував він слова.

— Зрадника немає, — сказала Джессіка. — Загроза полягає в чомусь іншому. Можливо, це щось пов'язане з лазерострілами.

Можливо, вони таємно встановили кілька таймерів на лазеростріли, спрямовані на палацові щити. Можливо, вони...

— А хто доведе після зіткнення, що це був не ядерний вибух? — запитав ментат. — Ні, міледі. Вони не наважаться на щось настільки протизаконне. Радіація швидко не зникає. Це свідчення, яке дуже важко знищити. Ні. Вони дотримуватимуться всіх формальностей. Має бути зрадник.

— Ти служиш Герцогові, — посміхнулася вона. — І хочеш знищити його, намагаючись урятувати?

Він глибоко вдихнув, а тоді мовив:

— Якщо ви невинні, прийміть мої найщиріші вибачення.

— Поглянь на себе зараз, Зуфіре, — мовила вона. — Люди найкраще живуть тоді, коли вони на своєму місці, коли кожен знає, куди належить у звичній схемі буття. Зруйнуєте місце — зруйнуєте людину. Ти і я, Зуфіре, усі ті, хто любить Герцога, маємо найкращу нагоду знищити місце іншого. Чи ж не могла я вночі прошепотіти підозри щодо тебе Герцогові на вухо? Саме тоді він був найуразливішим для таких нашіптувань, чи не так, Зуфіре? Може, мені чіткіше пояснити?

— Ви погрожуєте мені? — прогарчав ментат.

— У жодному разі. Я лише зазначаю, що хтось атакує базові принципи нашого життя. Це диявольськи хитро. Я пропоную відбити цей напад, упорядкувавши наші життя, щоб не було шпарин, крізь які такі стріли могли б потрапляти.

— Ви звинувачуєте мене в поширенні безпідставних підозр?

— Так, безпідставних.

— І ви відбиватимете їх власними нашіптуваннями?

— Зуфіре, із шепотінь складається *твоє* життя, а не моє.

— Тоді ви ставите під сумнів мої здібності?

Жінка зітхнула.

— Зуфіре, я хочу, щоб ти звернув увагу на власну емоційну зацікавленість у цьому всьому. *Природна* людина — це тварина без логіки. Те, що ти проектуєш логіку абсолютно на все — *не* природно, але найчастіше доволі корисно. Ти втілення логіки — ментат. І все ж таки твої рішення — це в прямому сенсі зовнішня проекція тебе, а такі питання треба розглядати ретельно, вивчати з усіх боків.

— Ви зараз хочете навчити мене моєму ж ремеслу? — запитав він, навіть не намагаючись приховати зневагу в голосі.

— Ти можеш бачити все за межами себе самого й застосувати до побаченого свою логіку, — відказала Джессіка. — Але така вже особливість людського ества: коли ми стикаємося з особистими проблемами — глибоко особистими, — то надзвичайно складно досліджувати їх із логічного боку. Ми радше ходитимемо манівцями, звинувачуватимемо все, крім справжнього, глибоко прихованого мотиву, що пожирає нас ізсередини.

— Ви навмисне намагаєтеся підірвати мою віру у власні можливості як ментата, — відрізав старий. — Якби я дізнався, що хтось із наших людей намагається саботувати будь-яку іншу зброю в нашому арсеналі, то, не вагаючись, викрив би його і знищив.

— Навіть найкращі ментати припускають можливість помилки у своїх розрахунках. Цілком природно зважати на це, — відказала Джессіка.

— Я ніколи не стверджував зворотного!

— Тоді проаналізуй сам ті симптоми, які ми обоє бачимо: люди пиячать, сваряться — обмінюються дикими плітками про Арракіс; вони нехтують найпростішими...

— Неробство, не більше, — заперечив Хават. — Не намагайтеся відвернути мою увагу, додаючи таємничості звичним речам.

Джессіка дивилася на нього й думала про солдатів Герцога, які в бараках роз'ятрають свої рани настільки, що в повітрі можна відчутти запах перенапруження — так смердить спалена ізоляція. *«Вони перетворюються на героїв легенди, що побутувала в часи до Гільдії, — подумала жінка. — Неначе люди із загубленого зорешукача “Амполіроса”, хворобливо прив'язані до власної зброї — завжди в пошуках, завжди наготові, але ніколи не готові».*

— Чому ти ніколи не використовував повною мірою моїх здібностей для служби Герцогові? — запитала вона. — Боїшся, що я претендуватиму на твій пост?

Він поглянув на неї — старечі очі спалахнули.

— Я трішки знаюся на підготовці, яку дають Бене-Гессерит... — він урвав мову й насупився.

— Продовжуй, скажи це, — підохочувала Джессіка. — Бене-Гессеритським *відьмам*.

— Я трішки знаюся на тому, яку *насправді* підготовку вони дають вам, — сказав Хават. — Я бачу, як це проявляється в Полові. Мене не надуриш тим, що ваша школа заявляє на публіці: ви існуєте, щоб служити.

«Струс має бути сильним, і він уже майже готовий до нього», — подумала Джессіка.

— Ти уважно слухаєш мене на Раді, — вела вона далі, — але надзвичайно рідко прислухаєшся до моїх порад. Чому?

— Я не довіряю вашим Бене-Гессеритським мотивам, — відказав старий. — Ви гадаєте, що можете бачити крізь людину; гадаєте, що можете змусити людину робити саме те, що ви...

— Ти бідолашний *дурень*, Зуфіре! — оскаженіла Джессіка.

Він спохмурнів, сідаючи назад на стілець.

— Які б плітки ти не чув про нашу школу, — сказала вона, — правда значніша. Якби я хотіла знищити Герцога... або тебе, або будь-яку іншу людину в моєму оточенні, ти б мене не зупинив.

А сама тим часом подумала: «Чому я дозволяю гордині вивергати з мене такі слова? Мене не так вчили. Не так я маю шокувати його».

Хават засунув руку під мундир, де тримав крихітний пістолет із отруйними дротиками. «На ній нема щита, — подумав ментат. — Вона просто хизується? Я б міг убити її прямо зараз... але, оооох, якщо я помилюся, наслідки будуть жахливими».

Джессіка побачила його рух у напрямку кишені й мовила:

— Помолімося, щоб між нами ніколи не доходило до насилля.

— Чудова молитва, — погодився він.

— А зараза тим часом поширюється між нами, — сказала вона. — Маю запитати в тебе ще раз: хіба не логічніше вважати, що Харконнени посяли цю підозру, щоб зіштовхнути нас лобами?

— Здається, ми повернулися в мертву точку, — сказав Хават.

Вона зітхнула, міркуючи: «Він майже готовий».

— Ми з Герцогом — названі батько і матір для наших людей, — сказала вона. — Позиція...

— Він не одружився з вами, — зауважив Хават.

Вона змусила себе бути спокійною, подумавши: «Непоганий удар у відповідь».

— Але він і не одружиться ні з ким іншим, — сказала вона. — Принаймні доки я жива. Тож, як я вже сказала, ми названі батьки. І щоб зруйнувати звичний порядок речей, стривожити, збурити і збентежити нас, кого б Харконнени обрали за найцікавішу ціль?

Він відчув, куди вона хилить, і його брови похмуро зійшлися на перенісці.

— Герцога? — запитала вона. — Так, приваблива ціль, але нікого, за винятком хіба що Пола, так добре не охороняють. Мене? Звісно, я їх цікавлю, але вони точно знають, що дуже важко вполювати Бене Гессерит. Але є значно краща мішень, обов'язки якої створюють велетенську сліпу пляму. Той, для кого підозри природні, як дихання. Той, хто все своє життя вибудовує з недомоков і таємниць. — Джессіка вказала на старого правицею. — Ти! Хават підскочив зі стільця.

— Я не відпускала тебе, Зуфіре! — спалахнула Джессіка.

М'язи так швидко зрадили старого ментата, що той ледь не впав назад на стілець.

Вона сумно посміхнулася.

— Тепер ти трішки знаєшся на *справжній* підготовці, яку дають нам.

Хават спробував ковтнути пересохлим горлом. Її наказ був владним і беззаперечним — волю цієї жінки неможливо переступити. Його тіло послухалося її ще до того, як мозок устиг подумати про щось. Ніщо не могло протидіяти такій реакції — ні логіка, ні пристрасна злість... ніщо. Зроблене нею свідчило, що Джессіка надзвичайно глибоко розумілася на особистості, якій віддавала наказ. Він і гадки не мав, що контроль такого рівня — можливий.

— Я вже сказала тобі, що ми маємо зрозуміти одне одного, — мовила вона. — Тобто *ти* маєш зрозуміти *мене* — я вже тебе розумію. Повторюю, що тільки твоя вірність Герцогові гарантує тобі безпеку зі мною.

Він витріщився на неї, зволоживши язиком губи.

— Якби мені потрібна була маріонетка, Герцог зі мною одружився б, — вела вона далі. — Він би навіть гадав, що зробив це з власної волі.

Хават опустил голову й дивився на неї вгору крізь рідкі вії. І лише максимальний самоконтроль змушував його не викликати охорону. Самоконтроль... і підозра, що ця жінка просто не дозволить йому так учинити. Його шкіра вкривалася сиротами від спогаду, як вона підкорила його собі. Адже доки він був приголомшений, вона легко могла витягнути зброю і вбити його!

«Невже в кожній людині є така сліпа пляма? — запитував він себе. — Невже кожного з нас можна примусити до дії — і ми не

зможемо опиратися? — Ця думка підкосила його. — Хто може спинити людину з такою силою?»

— Ти краєм ока побачив потужний кулак у рукавичці Бене Гессерит, — сказала вона. — Мало хто бачив його і вижив. І те, що я зробила, — доволі проста річ для нас. Ти ще не знайомий з усім моїм арсеналом. Подумай про це.

— Чому ж тоді ви не знищите ворогів Герцога? — запитав він.

— Що я, по-твоєму, маю знищити? — запитала вона. — Ти хочеш, аби я перетворила нашого Герцога на слинька? Щоб він завжди залежав від мене?

— Але з такою владою...

— Влада — то двосічний меч, Зуфіре, — відказала вона. — Ти гадаєш: «Як легко їй нагострити людину, наче зброю, і вдарили нею в нутрощі ворога». Так і є, Зуфіре; навіть у твої нутрощі. І все ж таки, чого я досягну? Якби багато сестер Бене Гессерит чинили саме так, то чи не впаде від цього тінь на всіх Бене Гессерит? Нам не хочеться цього, Зуфіре. Ми не хочемо знищити самих себе, — вона кивнула. — Ми й справді існуємо, тільки щоб служити.

— Я не можу вам відповісти, — мовив Хават. — Ви знаєте, що не можу.

— Ти нікому не розкажеш про те, що трапилося тут, — відказала Джессіка. — Я знаю тебе, Зуфіре.

— Міледі... — старигань спробував ковтнути пересохлим горлом.

А сам подумав: *«Вона має велику силу, так. Але чи не робить це її ще кращим зряддям у руках Харконнів?»*

— Друзі можуть знищити Герцога так само швидко, як і вороги, — сказала вона. — Я вірю, що ти сягнеш кореня своїх підозр і вирвеш його.

— Якщо вони виявляться безпідставними, — відказав Хават.

— *Якщо*, — осміхнулася Джессіка.

— Якщо, — підтвердив старий.

— А *ти* впертий, — зауважила жінка.

— Обережний, — підправив він. — І свідомий можливої помилки.

— Тоді я поставлю тобі ще одне питання. Що це означає для тебе: опинитися зв'язаним і беззахисним біля іншої людини, яка тримає біля твого горла ножа, але не вбиває тебе, а знімає кайдани і віддає ножа тобі — використовуй, як забажаєш?

Вона підвелася з крісла й повернулася до нього спиною.

— Тепер можеш іти, Зуфіре.

Старий ментат підвівся й завагався на мить — його рука ковзнула до смертоносної зброї під мундиром. Він згадав про арену, Герцогового батька (сміливого, попри всі свої слабкості) й *кориду*, що відбулася давним-давно: там стояв, опустивши голову, збентежений і нерухомий чорний звір. Старий Герцог повернувся до рогів спиною, перекинувши яскравий плащ через плече, доки з трибун лилися овації.

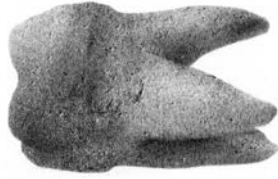
«*Я — бик, а вона — матадор*», — подумав Хават. Він забрав руку від зброї й кинув оком на піт, що виблискував на його порожній долоні.

Хават добре знав: що б не з'ясувалося наприкінці — байдуже. Він ніколи не забуде цієї миті й не втратить абсолютного захоплення леді Джессікою.

Він спокійно відвернувся і вийшов із кімнати.

Джессіка відвела погляд від відображення у вікнах і повернулася, щоб поглянути на зачинені двері.

— А тепер почнеться справжня буря, — прошепотіла вона.

Чи ти борешся зі снами?
Розбиваєш тіні в пил?
Рухаєшся, мов сновида?
Вислизнув крізь пальці час.
Вкрадено життя твоє.
Ти загаявся з мізерним,
Впав від власного недбальства.

Принцеса Ірулан.
Пісні Муад'Діба.
Плач за Джамісом
на Погребній рівнині

Лето стояв у передпокої власного будинку, вивчаючи записку при світлі єдиної лампи на підвісках. До світанку лишалося ще кілька годин, і Герцога пройняла втома. Щойно він повернувся з командного посту, посланець фрименів передав послання зовнішньому вартовому.

Єдиний рядок: «Колона диму вдень, вогняний стовп уночі». Жодного підпису.

«І що це означає?» — запитав він сам себе.

Посланець пішов геть, не чекаючи на відповідь, тож його не встигли розпитати. Він вислизнув у ніч, неначе зіткана з диму тінь.

Лето поклав папірець до кишені мундира, міркуючи, що листа варто було б пізніше показати Хаватові. Він прибрав із лоба пасмо волосся й зітхнув. Таблетки проти втоми здавали позиції. Минуло два дні з часу врочистої вечері і ще більше, відколи він востаннє спав.

До всіх військових проблем додалася ще й тривожна розмова з Хаватом — старий доповідав про зустріч із Джессікою.

«Чи варто мені розбудити Джессіку? — міркував він. — Більше ж нема потреби гратися з нею в загадки. Чи досі є?»

«Чорти б ухопили того Дункана Айдаго!»

Герцог похитав головою. *«Ні, не Дункана. Це я схибив, що не відразу розповів Джессіці всі таємниці. Необхідно зробити це зараз, доки не завдано ще більше шкоди».*

Таке рішення покращило настрої Лето, і він поквапився з передпокою у Велику залу, а далі коридорами до родинного крила.

На розі коридорів, що розходилися до службової частини, Лето спинився. Дивне скигління долинало звідкілясь із коридору слуг. Ліву руку Герцог поклав на поясний щит, а правою схопив кинджал. Ніж допоміг йому заспокоїтися. Дивний звук морозною хвилею пройняв Герцога.

Лето безшумно рушив службовим коридором, проклинаючи тьмяне освітлення. Малесенькі лампи на підвісках розташувалися тут на відстані восьми метрів одна від одної, та ще й ледь-ледь жеврили. Темні кам'яні стіни поглинали світло.

З темряви на підлозі виринула велика пляма, що простягалася коридором.

Лето завагався і майже увімкнув щит, але втримався, адже силове поле сповільнить його рухи, слух... а, крім того, спогади про перехоплений вантаж лазерострілів виповнювали його сумнівами.

Герцог тихо рушив до сірої плями й побачив, що то людська постать — обличчям до кам'яної підлоги лежав чоловік. Лето перевернув його ногою — рука стискала ніж — і нахилився нижче, щоб розгледіти обличчя в непевному світлі. Убитим виявився контрабандист Туек, і пляма мокріла на його грудях. Мертві очі витріщалися з темрявою порожнечі. Лето доторкнувся до плями — ще тепла.

«Як цей чоловік міг померти тут? — запитував сам себе Лето. — Хто вбив його?»

Квиління тут лунало гучніше. Воно йшло з бічної галереї, що вела до центральної кімнати, де розташувався головний щитовий генератор будинку.

Тримаючи одну руку на вмикачі поясного щита, а другою — стискаючи кинджал, Герцог обійшов тіло, прослизнув у галерею і глянув із-за рогу на кімнату зі щитовим генератором.

За кілька кроків від нього на підлозі простягалася інша пляма — і Герцог одразу збагнув, що квиліла саме вона. Болюче повільно силует повз до нього, хапаючи ротом повітря, і щось бурмотів.

Лето потамував раптовий напад страху й кинувся в коридор, припавши біля постаті, що повзла. То була Мейпс, фрименська

економка. Волосся заплуталося навколо її обличчя, одяг порвався. Темні патьоки, тьмяно виблискуючи, зміїлися вздовж спини. Герцог доторкнувся до її плеча, і жінка звелася на лікті, смикнувши голову вгору, щоб поглянути на нього повними темної порожнечі проваллями очей.

— Це ви, — видихнула вона. — Вбили... охоронця... послали... за... Туеком... втекти... міледі... ви... ви... тут... ні, — фрименка впала вперед, ударившись головою об камінь.

Лето спробував намацати пульс на скронях. Його не було. Він поглянув на патьоки: її вбили ножем у спину. Хто? Мозок гарячково шукав відповідь. Вона хотіла сказати, що хтось убив охоронців? А Туек — Джессіка відправила за ним? Чому?

Герцог почав підводитися. Шосте чуття прокинулося в ньому. Лето простягнув руку до вмикача щита — запізно. Тупий удар вразив руку. Чоловік відчув біль, побачив дротик, що стирчав з рукава, і відчув отруту, яка поширювала тілом параліч. Знадобилося пекельне зусилля, щоб підвести голову й поглянути в коридор.

У прочинених дверях генераторної кімнати стояв Юе. Його обличчя відливало жовтим у світлі єдиної яскравішої лампи над дверима. З кімнати не чути було гудіння генераторів — тільки тиша.

«Юе! — подумав Лето. — Він вимкнув генератори будинку! Тепер ми беззахисні!»

Юе рушив до нього, ховаючи в кишеню дротикостріл.

Лето з'ясував, що досі може говорити, і видихнув:

— Юе! Як?

Параліч сягнув ніг, і Герцог сповз на підлогу, притулившись спиною до кам'яної стіни.

Коли Юе схилився до Лето і торкнувся його чола, на обличчі лікаря закарбувався смуток. Герцог збагнув, що відчув його дотик, але той видавався віддаленим... приглушеним.

— Отрута на дротику вибіркової дії, — сказав Юе. — Ви можете говорити, але я не раджу вам цього робити.

Він зиркнув у коридор, а тоді знову схилився над Лето, витягнув дротик і відклав його збоку. Вуха Герцога вловили слабке і далеке відлуння удару дротика об каміння.

«Це не може бути Юе, — думав Лето. — Він же кондиціонований».

— Як? — прошепотів Лето.

— Мені шкода, любий Герцогу, але *бувають* вимоги, сильніші за це, — він доторкнувся до витатуйованого діаманта на лобі. —

Мені самому це видається дуже дивним — обійти піретичну свідомість, — але я хочу вбити людину. Так, справді хочу. І ніщо не завадить мені зробити це.

Він поглянув на Герцога.

— О ні, не вас, мій любий Герцогу. Барона Харконнена. Я хочу вбити Барона.

— Бар...он Хар...

— Мій бідний Герцогу, будь ласка, зберігайте спокій. У нас небагато часу. Після битви біля Наркаля я вставив вам фальшивого зуба — його потрібно замінити. За мить я зроблю вас неприємним і заміню зуб. — Він розкрив долоню й щось розглядав. — Точна копія: корінь зроблений у формі нерва. Його не помітять ні звичайні вловлювачі отрути, ні швидка перевірка. Розкусите зуб — оболонка трісне. А тоді ви різко видихнете і сповните повітря навколо вас отруйним, смертоносним газом.

Лето дивився на Юе і бачив шаленство в лікаревих очах. Піт стікав обличчям і підборіддям старого.

— Ви в будь-якому разі приречені на смерть, мій бідний Герцогу, — мовив Юе. — Та перед смертю ви наблизитесь до Барона. Він гадатиме, що ви добряче накачані наркотиками, а тому не нападете на нього. І вас таки накачають — і зв'яжуть. Але напад може набувати різноманітних форм. І *пам'ятайте* про зуб. *Зуб*, Герцогу Лето Атріде. *Пам'ятайте* про зуб.

Старий лікар нахилився все нижче і нижче, аж доки його обличчя й обвислі вуса не заповнили все поле затуманеного зору Лето.

— Зуб, — буркнув Юе.

— Чому? — прошепотів Лето.

Юе став біля Герцога на одне коліно.

— Я уклав шайтанську¹ угоду з Бароном. І маю переконатися, що він виконав свою частину. Щойно побачу його, як дізнаюся про це. Тільки-но я гляну на Барона, то все *збагну*. От тільки я нізащо не наблизюся до нього, якщо не заплачу. Плата — це ви, мій бідний Герцогу. А я про все дізнаюся, щойно його побачу. Моя бідна Ванна навчила мене багатьох речей, зокрема

¹ Шайтан — у мусульманській міфології одне з імен диявола й найнижча категорія джинів. Шайтани підштовхували до гріхів і помилок благочестивих людей.

й розпізнавати правду навіть під страшенним тиском. Мені не завжди вдається таке, але щойно побачу Барона — і правда відкривається.

Лето спробував опустити погляд на зуб у руці Юе. Здавалося, ніби все відбувалося в жахливому сні — так не буває.

Вищир скривив бузкові губи Юе.

— Я не підійду так близько до Барона, інакше зробив би все сам. Ні. Мене триматимуть на безпечній відстані. Але вас... о так! Ви — моя люба зброя. Він захоче опинитися ближче до вас — щоб позловтішатися, похвалитися.

Як зачарований, Лето вдивлявся в порухи м'язів на щелепі Юе з лівого боку. М'яз смикнувся, коли старий заговорив.

Юе нахилився ближче.

— А ви, мій добрий Герцогу, мій чудовий Герцогу, маєте пам'ятати про зуб. — Він тримав його між великим і вказівним пальцями. — Вам більше нічого не лишається.

Лето беззвучно відкрив рота, а тоді мовив:

— Відмовляюся.

— О, ні! Ви не повинні відмовлятися. Бо за цю маленьку послугу я зроблю дещо для вас. Урятую вашу жінку і сина. Ніхто більше не може зробити цього. Вашу родину сховають там, де жоден Харконнен її не знайде.

— Як... урятувати... їх? — прошепотів Лето.

— Удати, ніби вони мертві, а тим часом переховати їх серед людей, які витягують ножа, щойно зачують ім'я Харконненів, які ненавидять Харконненів так сильно, що ладні спалити стільці, на яких ті сиділи, засипати сіллю землю, де ступали Харконненівські ноги. — Лікар доторкнувся до щелепи Лето. — Ви щось відчуваєте в щелепі?

Герцог збагнув, що не може відповісти. Слабко відчув, як щось із нього смикнули, а тоді побачив руку Юе, де лежав герцогський перстень із печаткою.

— Для Пола, — пояснив Юе. — Скоро ви знепритомнієте. Прощайте, мій бідний Герцогу. Коли ми зустрінемося наступного разу, часу на розмови вже не буде.

Холодна відстороненість охопила щелепу Лето і його щоки. Тінистий коридор звузився до вістря шпильки, посеред якого виднілися бузкові губи Юе.

— Пам'ятайте про зуб! — шипів Юе. — Зуб!

Мала б існувати наука про невдоволення. Важкі часи та утиски потрібні людям, щоб розвивати душевну силу.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

Джессіка прокинулася в темряві й відчула неспокій у німотній тиші навколо себе. Вона не могла збагнути причину кволості розуму й тіла. Хвилі страху пробіглися по її нервах. Вона подумала було сісти й увімкнути світло, але щось зупиняло її. Дивне відчуття в роті.

Гун-гун-гун-гун!

Монотонний стукіт у темряві, що линув з нізвідки в нікуди. Десь.

Очікування повнилося часом і голками в тілі, що супроводжували кожен рух.

Вона починала відчувати власне тіло й збагнула, що на зап'ястях і щиколотках у неї мотузки, а в роті — кляп. Вона лежала на боці зі зв'язаними за спиною руками. Перевірила пута і з'ясувала, що вони з кримскілового волокна — якщо вона розтягуватиме їх, то вони лише сильніше стиснуться.

А тепер Джессіка почала пригадувати.

У темряві її спальні вчувався якийсь рух. Щось вологе й пекуче лягнуло її по обличчю і заповнило рот. А тоді руки схопили її тіло. Вона уривчасто вдихнула — увібрала повітря — й відчула снодійне. Ясність розуму згасла, кинувши її в чорне провалля жаху.

«Ось це і трапилося, — подумала вона. — Як же просто виявилось підкорити Бене Гессерит. Вистачило зради. Хават мав рацію».

Вона змусила себе не розтягувати пута.

«Це не моя спальня, — подумала вона. — Вони перенесли мене в інше місце».

Джессіка повільно відновила внутрішній спокій.

Жінка відчула запах власного поту з домішками страху.

«Де Пол? — запитувала вона себе. — Мій син... що вони з ним зробили?»

Спокій.

Джессіка змусила себе заспокоїтися, вдаючись до давніх практик.

Але жах досі лишався таким близьким.

«Лето? Де ти, Лето?»

Темрява почала розсіюватися. У ній з'явилися тіні. Виміри окреслювалися, пронизуючи Джессіку новими голками розуміння. Щось біле. Лінія під дверима.

«Я на підлозі».

Хтось підходить. Вона відчула це крізь двері.

Джессіка виштовхнула геть спогади про страх. *«Я маю лишатися спокійною, уважною і бути наготові. Можливо, у мене буде тільки один шанс».* І вона знову через силу опанувала себе.

Незграбний ритм її серцебиття вирівнявся, відміряючи час. Жінка почала рахувати у зворотному напрямку. *«Я була непритомною близько години».* Вона заплющила очі й зосередила свідомість на наближенні кроків.

Четверо людей.

Джессіка чула різницю в ході.

«Маю вдати, ніби я досі непритомна». Вона розслабилася на холодній підлозі, перевіряючи готовність власного тіла, почула, як відчинилися двері й відчула, як світло проникає крізь повіки.

Кроки наближались: хтось стояв над нею.

— Ви при тямі, — прогуркотів чийсь бас. — Не прикидайтеся.

Вона розплющила очі.

Над нею стояв барон Владімір Харконнен. Вона впізнала стелю кімнати, де спав Пол, кинула оком на ліжко — порожнє. Лампи на силових підвісках, принесені охоронцями, розташувалися біля відчинених дверей. Сліпуче світло в передпокої різало їй очі.

Вона поглянула вгору на Барона. На ньому був жовтий плащ, набряклий над його персональними підвісками. Товсті, як у херувима, щоки підпирали чорні павучі очі.

— Дію снодійного було чітко розраховано, — прогуркотів він. — Ми до хвилини знали, коли вона припиниться.

«Але як це можливо? — запитала себе вона. — Для цього їм треба знати мою точну вагу, мій метаболізм, мій... Юе!»

— Так прикро, що ви маєте лишатися із заткнутим ротом, — сказав Барон. — У нас могла б вийти дуже цікава розмова.

«*Це може бути тільки Юе*, — міркувала вона. — *Але як?*»

Барон озирнувся на двері.

— Заходь, Пітере.

Вона ніколи раніше не бачила чоловіка, який зайшов і став біля Барона, але точно знала його обличчя — як, власне, й самого чоловіка: *Пітер де Вріс, ментат-асасин*. Вона розглядала його яструбині риси й темно-сині очі, з яких можна було зробити хибний висновок, ніби він — уродженець Арракіса. Але плавність рухів і поза заперечували це. А ще його плоть містила надто багато вологи. Той чоловік був високим і сухорлявим, однак було в ньому щось жіночне.

— Так прикро, що ми не можемо поговорити, моя любя леді Джессіко, — мовив Барон. — Однак я в курсі ваших здібностей. — Він зиркнув на ментата. — Чи не так, Пітере?

— Так, Бароне, — відказав чоловік.

Він розмовляв тенором, і голос той уразив її холодом до самих основ. Вона ніколи не чула такого крижаного тону. Кожен, хто отримав підготовку Бене Гессерит, чув у тому голосі: «*Вбивця!*»

— У мене для Пітера є сюрприз, — сказав Барон. — Він гадає, що прийшов сюди забрати свою нагороду — вас, леді Джессіко. Але я хочу показати, що насправді він хоче не вас.

— Ви граєтеся зі мною, Бароне? — запитав Пітер і посміхнувся.

Побачивши той посміх, Джессіка запитала себе, чому Барон не відскочив, щоб захиститися від Пітера. А тоді вона підправила себе. Барон не міг прочитати той посміх. Він не проходив підготовки.

— Багато в чому Пітер дуже наївний, — сказав Барон. — Він ніяк не хоче визнати, якою ж смертоносною істотою ви є, леді Джессіко. Я б йому показав, та це лише марний ризик. — Барон посміхнувся Пітерові, обличчя якого перетворилося на застиглу маску чекання. — Я знаю, чого Пітер хоче насправді. Насправді він хоче влади.

— Ви обіцяли, що я отримаю *цю жінку*, — зауважив Пітер. Тенор утратив частину холодного спокою.

Джессіка чула загрозові нотки в його голосі й здригнулася всередині. «*Як же Барон зміг перетворити ментата на таку тварюку?*»

— Я пропоную тобі вибір, Пітере, — мовив Барон.

— Який вибір?

Барон клацнув товстими пальцями.

— Жінка і вигнання з Імперії або Арракійське герцогство Атрідів, де ти правитимеш від мого імені.

Джессіка бачила, як павучі очі Барона вивчають Пітера.

— Ти станеш герцогом в усьому, крім імені, — вів далі Барон.

«*Отже, мій Лето мертвий?*» — запитувала себе Джессіка. У глибині її свідомості зродився мовчазний крик.

Барон зосередився на ментаті.

— Збагни ж себе, Пітере. Ти хочеш її, бо вона — жінка Герцога, символ його влади — прекрасна, корисна, чудово вишколена для своєї ролі. Але ж ціле герцогство, Пітере! Це більше, ніж символ, це реальність. З ним ти матимеш купу жінок... і навіть більше.

— Ви не насміхаєтеся з Пітера?

Барон повернувся з танцювальною легкістю, яку йому дарували силові підвіски.

— Насміхаюся? Я? Не забувай, я відступився від хлопчиська. Ти чув, що казав зрадник про підготовку малого. Вони схожі, матір і син, убивчо схожі, — Барон посміхнувся. — Тепер я маю йти. Я відправляю сюди охоронця, підготованого саме для такої миті. Він глухий як пень. Йому буде наказано провести тебе у вигнання. Якщо він побачить, що ця жінка здобуває над тобою владу, то підкорить її. Він не дозволить тобі витягнути з її рота кляп, доки ви не опинитеся за межами Арракіса. А якщо ж ти вирішиш не їхати... у нього інші накази.

— Вам не потрібно йти, — сказав Пітер. — Я вже обрав.

— Ах, он як! — загіготів Барон. — Таке швидке рішення може означати тільки одне.

— Я беру герцогство, — коротко відказав Пітер.

І Джессіка подумала: «*Невже Пітер не знає, що Барон йому бреше? Але... звідки йому знати? Він же зіпсутий ментат*».

Барон кинув погляд униз, на Джессіку.

— Хіба не чудово, що я так добре знаю Пітера? Я уклав парі з майстром зброї, що вибір Пітера буде саме таким. Хах! Ну добре, тепер піду. Так значно краще. О-о-о, значно краще. Розумієте, леді Джессіко? Я не маю на вас злоби. Це лише необхідність. Так значно краще. Так. Я *зовсім* не наказував знищити вас. І коли мене запитають, що з вами трапилося, я зможу з чистою совістю знизати плечима.

— Ви лишаєте це на мене? — запитав Пітер.

— Я відряджу охоронця, який виконає твої накази, — сказав Барон. — Що б не було зроблено, я лишаю це на тебе, — він глянув на Пітера. — Так. На моїх руках не буде крові. Це твоє рішення. Так. Я нічогосінько про те не знаю. Ти зачекаєш, доки я піду, перш ніж виконаєш свої забаганки. Так. Добре... О, так. Так. Чудово.

«Він боїться допитів Правдомовиці, — подумала Джессіка. — Кого? Ох, ну звісно ж Превелебної Матері Гая Єлени! Якщо він знає, що буде змушений відповідати на її запитання, отже, Імператор точно причетний до цього! Ох, бідний мій Лето».

Востаннє зиркнувши на Джессіку, Барон розвернувся і вийшов за двері. Вона провела його поглядом, міркуючи: *«Усе, як казала Превелебна Матір, — він надто сильний і лютий».*

Увійшло двоє харконненівських солдатів. Ще один — обличчя як пошрамована маска — стояв у проході з наведеним лазерострілом.

«Глухий, — подумала Джессіка, вивчаючи пошрамоване обличчя. — Барон знає, що проти всіх решти я можу використати Голос».

Пошрамований глянув на Пітера.

— Хлопча — на ношах на вулиці. Якими будуть ваші накази?

Пітер звернувся до Джессіки.

— Я хотів підкорити тебе, пригрозивши вбити твого сина, але тепер починаю розуміти, що це не спрацювало б. Я дозволив своїм почуттям затьмарити розум. Погана тактика для ментата. — Він звернувся до пари солдатів, повернувшись так, щоб глухий міг читати по губах. — Відвезіть їх у пустелю, як радив зрадник щодо хлопчиська. Його план — хороший. Хробаки знищать усі сліди. Їхніх тіл ніколи не знайдуть.

— Ви не хочете прикінчити їх власноруч? — запитав пошрамований.

«Він читає по губах», — збагнула Джессіка.

— Я піду за прикладом мого Барона, — мовив Пітер. — Заберіть їх, куди порадив зрадник.

Джессіка відчула в його голосі суворий ментат-контроль і подумала: *«А він також боїться Правдомовиці».*

Пітер знизав плечима, відвернувся і вийшов у двері. На мить завагався, і Джессіка подумала, що він може повернутися, щоб востаннє на неї глянути, але той вийшов, не озирнувшись.

— Не тішить мене думка про зустріч із Правдомовицею після нічної роботи, — сказав пошрамований.

— Та навряд чи ти зустрінешся зі старою відьмою, — відказав один із солдатів. Він обійшов навколо Джессіки й схилився над її головою. — Робота сама себе не зробить, доки ми стоятимемо тут і теревені правитимемо. Бери її за ноги і...

— Чому б нам не вбити їх тут? — запитав пошрамований.

— Брудна справа, — відказав перший. — Якщо тільки ти не хочеш задушити їх. А я люблю добру пряму роботу. Викинемо їх у пустелі, як і казав зрадник, різнемо раз чи два, приманимо хробаків. І підчищать нічо не доведеться.

— Ага... гаразд, гадаю, ти маєш рацію, — відповів пошрамований.

Джессіка слухала їх. Спостерігала і запам'ятовувала. Але кляп блокував її Голос, та й між ними був глухий, на якого треба зважати.

Пошрамований заховав свій лазеростріл у кобуру і взяв її за ногу. Вони підняли її, як мішок із зерном, протягли крізь двері й кинули на ноші на силових підвісках біля іншої зв'язаної постаті. Коли вони розвернули її, припасовуючи до нош, жінка побачила обличчя сусіда — це Пол! Його теж зв'язали, але не закрили кляпом рот. Його обличчя було на відстані десяти сантиметрів від її власного, очі заплющені, дихання рівне.

«Його напоїли снодійним?» — запитувала вона себе.

Солдати підняли ноші, й Пол трішечки розплющив очі — на Джессіку дивилися темні щілини.

«Тільки б він не використав Голос! — молилася вона. — Глухий охоронець!»

Пол заплющив очі.

Юнак виконував дихальну практику, щоб заспокоїти розум і послухати своїх викрадачів. Глухий становив проблему, але Пол зміг стримати розпач. Завдяки системі заспокоєння свідомості Бене Гессерит, якої матір навчила його, він зберігав розважливість і був готовим скористатися будь-якою можливістю.

Пол дозволив собі ще раз глянути на обличчя матері через щілинки очей. Здається, її не поранено. Однак вона із заткнутим ротом.

Він дивувався, хто зміг полонити її. Його власне викрадення було доволі простим: він ліг у ліжку, прийнявши капсулу Юе, а прокинувся зв'язаним на цих ношах. Можливо, щось таке

трапилося і з нею. Логіка волала, що зрадник — Юе, але Пол досі вагався. Не міг збагнути, як це: сукський лікар — і зрадник.

Ноші злегка нахилилися, коли харконненівські вояки винесли їх крізь дверний отвір в осяяну зірками ніч. Силова підвіска ковзнула об портал. Потім їх несли по піску — кроки охоронців шелестіли. Крило 'топтера бовваніло вгорі, сховавши небо. Ноші поставили на землю.

Очі Пола звикли до тьмяного світла. У бляклому зеленому світлі панелі приладів юнак упізнав глухого вартового, коли той прочинив двері 'топтера й зазирнув усередину.

— Ми летітимемо на цьому 'топтері? — запитав він й озирнувся, щоб прочитати відповідь по губах колеги.

— Зрадник казав, що він пристосований до роботи в пустелі, — відповів інший.

Пошрамований кивнув.

— Але це маленький зв'язковий апарат. І місця там вистачить тільки на двох.

— Двох і вистачить, — відказав солдат, який тягнув ноші. Він підійшов ближче, щоб глухий міг прочитати по губах. — Ми подбаємо про них, Кайнете.

— Барон наказав мені перевірити, що з ними трапилося, — відрізав Пошрамований.

— Що тебе так хвилює? — запитав інший солдат, який ішов за ношами.

— Вона — Бене-Гессеритська відьма, — відповів глухий. — А вони мають силу.

— Аааа... — носильник указав рукою на вухо. — Отже, одна з них? Скумекав, про що ти.

Солдат позаду нього рохнув.

— Скоро вона стане м'ясом для хробаків. Не думаю, що Бене-Гессеритська відьма має силу над одним із тих великих хробаків. Що скажеш, Чиго? — він підштовхнув ліктем носія.

— Ага, — відказав той. Він повернувся до нош, узявши Джессіку за плечі. — Ходімо, Кайнете. Можеш провітритися з нами, як хочеш дізнатися, що трапилося.

— Як мило з твого боку запросити мене, Чиго, — відказав Пошрамований.

Джессіка відчула, як її піднімають. Тінь від крила повернулася, відкриваючи зорі. Перевіривши кримскілові пута, жінку запхали

у хвіст 'топтера й зафіксували. Пола, надійно зв'язавши, кинули до неї, і Джессіка побачила, що синові пута — це звичайна мотузка.

Пошрамований — глухий на ім'я Кайнет — сів попереду. Солдат Чіго, що перетягував ноші, обійшов з іншого боку й сів поруч із ним.

Кайнет зачинив двері й нахилився до важелів керування. Підбгавши крила, 'топтер різко злетів і рушив на південь за Оборонну Стіну. Чіго поплескав компаньйона по плечу й мовив:

- Чому б тобі не розвернутися і не наглядати за тими двома?
- Ти точно знаєш, куди летіти? — Кайнет дивився на губи Чіго.
- Я так само, як і ти, слухав зрадника.

Кайнет розвернув крісло. Джессіка побачила відблиски зоряного сяйва на лазерострілі в його руці. Її очі звикли до слабкого світла, яким повнився 'топтер, але пошрамоване обличчя вартового перебувало в тіні. Джессіка перевірила свій пасок безпеки і зрозуміла, що він доволі вільний. Вона відчула шерехатість у паску на лівому плечі і збагнула, що він майже повністю відрізаний і порветься від різкого ривка.

«Хтось побував у цьому 'топтері, приготувавши його для нас? — запитувала себе вона. — Хто?» Вона повільно відтягнула зв'язані ноги від Полових.

— Кажу тобі, це марнотратство — нищити таку красиву жінку, — сказав Пошрамований. — Ти коли-небудь був із високородними? — він озирнувся до пілота.

- Бене Гессерит зовсім не високородні, — зауважив пілот.
- Але вони всі видаються такими величними.

«Отже, він чітко бачить мене», — подумала Джессіка. Вона підтягнула зв'язані ноги до сидіння, скрутившись у спокусливий клубочок, і глянула на пошрамованого.

— А вона і справді нічогенька, — Кайнет облизнув губи. — Кажу тобі, марнотратство.

- Ти думаєш про те, про що і я? — запитав пілот.

— Хто про те дізнається? — запитав вартовий. — Потім... — Він знизав плечима. — Я просто ніколи не був зі шляхетними. І такого шансу може більше ніколи не бути.

— Ти простягаєш руки до моєї матері... — загарчав Пол і зиркнув на Пошрамованого.

— Гей! — засміявся пілот. — Щеня загавкало. От тільки не покусає.

А Джессіка подумала: *«Пол надто підвищив голос. Хоча це може спрацювати».*

Вони летіли в тиші.

«Ці дурні, — думала Джессіка, розглядаючи охоронців і пригадуючи слова Барона. — Їх же вб'ють, щойно вони відвітують про успішно виконану місію. Харконненам не потрібні свідки».

'Топтер перелетів над південним краєм Оборонної Стіни, і Джессіка побачила, як під ними простягається затінений місяцем обшир піску.

— Це має бути достатньо далеко, — сказав пілот. — Зрадник радив кинути їх на пісок будь-де неподалік Оборонної Стіни.

Він повів апарат у напрямку дюн довгим повільним спуском і посадив його на піщану поверхню.

Джессіка побачила, як Пол почав виконувати ритмічні дихальні вправи для заспокоєння. Він заплющив очі, а тоді розплющив їх. Джессіка дивилася, не здатна йому допомогти. *«Він іще не освоїв Голос достатньо добре, і якщо він помилиться...»*

М'яко нахилившись, 'топтер торкнувся до піску, і Джессіка, озирнувшись на північ через Оборонну Стіну, побачила тінь крил, що потрапила в поле її зору.

«Хто стежить за нами! — подумала вона. — Хто? — а тоді: — Ті, кому Барон наказав наглядати за цими двома. А за наглядачами летять й інші наглядачі».

Чиго вимкнув обертові крила. Усе заповонила тиша.

Джессіка повернула голову. У вікні позаду Пошрамованого вона бачила тьмяне сяйво місяця на своєму сході, матові виступи скель, що здіймалися в пустелі. Хвилі піску розтікалися врізнобіч від 'топтера.

Пол прочистив горло.

Пілот мовив:

— Зараз, Кайнете?

— Я не знаю, Чиго.

Чиго обернувся і мовив:

— Ох, ти тільки поглянь. — Він простягнув руку до спідниці Джессіки.

— Витягни кляп, — наказав Пол.

Джессіка відчула, як слова прокотилися повітрям. Тон і тембр були чудовими — наказовими й дуже гострими. Краще було

обрати трішки нижчу тональність, але й ця ідеально збігалася з чоловіковим спектром.

Чиго підняв руку до рота Джессіки й потягнув за вузлик на кляпі.

— Припини негайно! — наказав Кайнет.

— Ох, стули пельку, — відказав Чиго. — У неї зв'язані руки.

Він послабив вузол і пута впали. Він розглядав Джессіку з блиском в очах.

Кайнет поклав руку пілотові на плече.

— Слухай, Чиго, не треба...

Джессіка повернула голову й виплюнула кляп. Вона заговорила низьким чуттєвим голосом:

— Джентльмени! Не треба *битися* за мене. — У той же час, вона вигнулася до Кайнета.

Вона бачила, як між ними наростала напруга, й знала, що цієї миті вони переконані: за неї необхідно битися. Іншої причини для сварки їй не потрібно. Подумки вони *вже* почали бій.

Вона високо підняла голову у світлі панелі приладів, щоб Кайнет міг читати по губах, і мовила:

— Вам не треба сваритися.

Вони відсунулися, люто зиркаючи одне на одного.

— Хіба хоча б одна жінка варта того, щоб битися за неї? — запитала вона.

Промовляючи ці слова — та й просто перебуваючи там, — вона видавалася безкінечно вартою змагання.

Пол міцно стиснув губи, примусивши себе мовчати. У нього був тільки один шанс успішно використати Голос. Тепер усе залежало від матері, досвід якої був значно більшим, ніж його власний.

— Так, — мовив Пошрамований. — Нема потреби битися за...

Він простягнув руки до шиї пілота. Його удар напорівся на металевий блиск, що перехопив руку Кайнета, а тоді, в одному пориві, врізався йому в груди.

Пошрамований застогнав і впав, ударившись об дверцята.

— Він думав, що я такий дурний, що не знаю цього трюку, — сказав Чиго. Він забрав руку, витягнувши ножа, що виблискував у місячному сьайві.

— А тепер — щеня, — сказав він і нахилився до Пола.

— Не потрібно цього, — пробурмотіла Джессіка.

Чиго завагався.

— Хіба б ти не хотів, щоб я добровільно робила все? — запитала Джессіка. — Дай хлопчикові шанс. — Її губи викривив сумний осміх. — Малесенький шанс, який у нього буде там, у пустелі. Дай йому це й... — вона посміхнулася. — Ти отримаєш чудову нагороду.

Чіго зиркнув ліворуч і праворуч, а тоді повернувся до Джессіки.

— Я чув, що може трапитися з людиною в пустелі. Ніж для хлопця — справжнє милосердя.

— Невже я так багато прошу? — благала Джессіка.

— Ти намагаєшся мене надурити, — пробурмотів Чіго.

— Я не хочу бачити, як помирає мій син, — сказала Джессіка. — Хіба це обман?

Чіго відійшов назад штовхнув ліктем дверний засув. Він схопив Пола, протягнув його через сидіння й наполовину виставив із дверей, занісши над ним ножа.

— Що зробиш ти, щеня, якщо я переріжу мотузки?

— Він негайно піде геть до он тих скель, — відповіла за нього Джессіка.

— Ти зробиш це, щеня? — запитав Чіго.

Голос Пола пролунав достатньо похмуро:

— Так.

Ніж опустився і розрізав пута на ногах. Пол відчув, як охоронець схопив його за спину, щоб викинути на пісок. Юнак вдав, ніби похитнувся і вдарився об дверний отвір, повернувся, наче щоб утриматися, а тоді враз викинув уперед праву ногу.

Він спрямував палець ноги з усією точністю, яка вартувала довгих років тренувань, неначе вся його підготовка велася для цієї миті. Фактично кожен м'яз його тіла долучився до удару. Кінчик пальця вдарив Чіго по м'якій частині живота, якраз під грудьми, із шаленою силою пробив печінку й пройшов крізь діафрагму, розбиваючи правий шлуночок серця охоронця.

Булькотливо скрикнувши, той полетів назад через сидіння. Оскільки Пол досі не міг скористатися зв'язаними руками, то продовжив вільне падіння на пісок. Він приземлився з перевертом, і, зібравши сили, став на ноги. Хлопець заскочив назад у кабінку, знайшов ножа й тримав його в зубах, доки матір перепилювала свої пута. Тоді вона взяла лезо й звільнила йому руки.

— Я б могла впоратися з ним, — сказала вона. — Йому все одно довелося б розрізати мені пута. Це був дурний ризик.

— Я побачив можливість і скористався нею, — відповів юнак.

Вона почула нотки суворого контролю в його голосі й мовила:

— На стелі кабіни надряпано родовий знак Юе.

Він поглянув угору й побачив вигнутий вензель.

— Виходьмо, обдивімося апарат, — сказала вона. — Під кріслом пілота якийсь згорток. Я відчула його, щойно ми опинилися всередині.

— Бомба?

— Навряд. Там щось особливе.

Пол вистрибнув на пісок, а Джессіка за ним. Вона повернулася, простягнула руку під сидіння за дивним згортком і, розглядаючи ногу Чіго прямо перед собою, відчула на згортку якусь вологу. Витягнула пакет і зрозуміла, що та волога — пілотова кров.

«*Розтрата рідини*», — подумала вона, розуміючи, що саме таке спало б на думку арракійцям.

Пол роззирнувся і побачив кам'янистий виступ, що здіймався над пустелею, неначе берег, що височіє над морем, із поточеними вітром гострими скелями. Він озирнувся, коли матір витягувала пакунок із 'топтера, і простежив за її поглядом у напрямку Оборонної Стіни. Пол поглянув, що привернуло її увагу, і побачив, що до них прямує інший 'топтер. Юнак збагнув, що в них немає часу повітягувати тіла з 'топтера й утекти.

— Поле, біжи! — крикнула Джессіка. — Це Харконнени!

Арракіс вчить «поведінці ножа» — відрізати незавершене, примовляючи:
«Тепер усе завершено, бо воно скінчилося тут».

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

Солдат у харконненівській формі зупинився біля виходу з коридору й зиркнув на Юе, охопивши одним поглядом і тіло Мейпс, і розпластаного Герцога, й самого лікаря, який стояв над ними. Чоловік тримав лазеростріл у правій руці. Від нього віяло зврячою лютістю, твердістю і спокоєм, від якого Юе прийняв холод.

«Сардаукар, — подумав Юе. — Схоже, башар. Певно, один зі служників Імператора, надісланий сюди, щоб приглядати за операцією. Яку б форму він не носив, а єство не приховаєш під одягом».

— Ти — Юе, — промовив чоловік і критично оглянув кільце Сукської школи на волоссі лікаря, кинув погляд на витатуйований діамант, а тоді перетнувся очима з Юе.

— Я — Юе, — підтвердив лікар.

— Можеш розслабитися, Юе, — відказав чоловік. — Щойно ти вимкнув щити в будинку, ми одразу ж зайшли всередину. Тепер тут усе під контролем. Це Герцог?

— Герцог.

— Мертвий?

— Просто непритомний. Гадаю, вам варто його зв'язати.

— Інших ти теж пришив? — він озирнувся в коридор, де лежало тіло Мейпс.

— На жаль, — пробурмотів Юе.

— Жаль! — виширився сардаукар. Він підійшов і поглянув на Лето. — То ось він який — великий Червоний Герцог.

«Якщо й лишалися сумніви щодо природи цього солдата, то він сам їх розвіяв, — подумав Юе. — Тільки Імператор називає Атріда Червоним Герцогом».

Сардаукар нахилився і зрізав емблему з червоним яструбом із мундира Лето.

— Маленький сувенір, — промовив він. — А де герцогський перстень із печаткою?

— На ньому його нема, — відказав Юе.

— Я це й сам бачу! — гарикнув сардаукар.

Юе заляк і ковтнув. *«Якщо вони натиснуть на мене, приведуть Правдомовицю, то дізнаються про перстень і 'топтер, приготований мною — і тоді все пропало».*

— Часом Герцог відряджав перстень із посланцями для підтвердження, що наказ походив прямо від нього, — відповів Юе.

— То, певно, були з біса довірені посланці, — пробурмотів сардаукар.

— Ви не збираєтеся зв'язати його? — наважився змінити тему Юе.

— Він іще довго буде непритомним?

— Приблизно дві години. Я не настільки точно розрахував дозу, як у випадку жінки й хлопчика.

Сардаукар кóпнув Герцога носакком.

— Нема чого боятися, навіть якщо він прийде до тями. А коли прокинуться жінка й хлопець?

— За десять хвилин.

— Так швидко?

— Мені сказали, що Барон прибуде негайно за своїми людьми.

— Так і буде. Зачекай надворі, Юе. — Він кинув важкий погляд на лікаря. — Негайно!

Юе поглянув на Лето.

— А як щодо...

— Його добре зв'яжуть і приведуть до Барона — як печеню в піч. — І знову сардаукар глянув на діамант на лобі Юе. — Тебе тут знають; у цих стінах ти будеш у безпеці. У нас більше нема часу на тервені, зраднику. Чую, вже підходять інші.

«Зрадник», — подумав Юе. Він опустив погляд і пройшов повз сардаукара, знаючи напевне, як історія запам'ятає його: *зрадник Юе*.

Він проминав багато тіл на своєму шляху до центрального входу й, позираючи на них, боявся впізнати Пола або Джессіку. Та всі вбиті були або палацовою гвардією, або харконненівськими солдатами.

Харконненівські вартові схопили зброю, коли дивилися, як він виходить із центральних дверей в осяяну полум'ям ніч. Пальми вздовж дороги підпалили, щоб підсвітити дім. Чорний дим від пального, від якого зайнялися дерева, здіймався вгору кризь язика помаранчевого полум'я.

— Це зрадник, — мовив хтось.

— Барон скоро захоче тебе бачити, — гукнув хтось інший.

«Я маю дістатися до 'топтера, — думав Юе. — Маю покласти герцогський перстень із печаткою туди, де Пол знайде його. — І враз його пройняв страх: — Якщо Айдаго запідозрить мене або ж утратить терпіння — якщо не зачекає і не піде прямисінько туди, куди я сказав, — Джессіці й Полові не уникнути розправи. І тоді мені буде відмовлено навіть у дрібці полегшення сумління».

Харконненівський вартовий відпустив його руку й кинув:

— Почекай десь тут, але не маяч.

Раптом Юе побачив себе ніби збоку — покинутого серед руйнувань; йому не лишилося нічого, ні крихти жалості. *«Нехай Айдаго не підведе!»*

Інший вартовий наштовхнувся на нього й гарикнув:

— Гей ти, забирайся з дороги!

«Хоч вони й скористалися мною, а все одно зневажають», — подумав Юе. Коли його відсунули вбік, він виструнчився, повернувши собі рештки гідності.

— Зачекай на Барона! — рикнув офіцер гвардії.

Юе кивнув і рушив із навмисною буденністю вздовж входу в будинок, а тоді повернув за ріг — сховався в тінях від світла підпалених пальм. Швидко — кожен крок видавав хвилювання — Юе рушив на задній двір під оранжереєю, де чекав 'топтер — вони поставили тут апарат, щоб вивезти геть Пола і його матір.

Біля відчинених задніх дверей бовванів охоронець, але він зосередив увагу на освітленій залі, де поряdkували солдати, перевертаючи все шкереберть.

Як же вони впевнені в собі!

Скрадаючись у темряві, лікар обійшов 'топтер і відчинив дверцята з протилежного до охоронця боку. Намацав під передніми сидіннями фримпакет, який сховав туди, відкрив пакунок і кинув усередину герцогський перстень із печаткою. Почув шелестіння меланжевого паперу — написана ним записка, —

притиснув перстень до згорнутого аркуша. А тоді прибрав руку й закрив пакунок.

Юе тихо зачинив двері 'топтера й рушив назад до рогу будинку, до охоплених полум'ям дерев.

«Тепер усе зроблено», — подумав він.

І знову Юе з'явився у світлі вогняних пальм. Загорнувшись у плащ, старигань дивився на вогонь. *«Скоро я дізнаюся. Скоро я побачу Барона й дізнаюся. Ну а на Барона чекає зустріч із маленьким зубом».*

Існує легенда, ніби тієї миті, коли Герцог Лето пішов у засвіти, у небесах над палацом його пращурів на Каладані пролетів метеор.

Принцеса Ірулан. Вступ до Історії Муад'Діба для дітей

Барон Владімір Харконнен стояв біля ілюмінатора пришвартованої баржі, яку він зробив своїм командним постом. Далі, за портом, він розглядав осяяну пожежею ніч Арракіна. Усю увагу товстун зосередив на далекій Оборонній Стіні, де його секретна зброя виконувала свою роботу.

Вибухова артилерія.

Гармати гуркотили біля печер, куди відступили воїни Герцога для останнього бою. Віддалене помаранчеве полум'я, лавина каменів і пилу в коротких спалахах — і вже люди Герцога приречені на голодну смерть, піймані, наче тварини в норах.

До Барона долинали далеке гупання — барабанний бій, що відчувався крізь металеву обшивку корабля: *гуп... гуп*. А тоді: *ГУП-гуп!*

«Ну хто б подумав про відродження артилерії у дні силових щитів? — Від цієї думки Барон гмикнув. — *Передбачувано, що люди Герцога побігли до печер. А Імператор оцінить, як розумно я зберіг життя наших із ним об'єднаних сил*».

Він підправив одну з маленьких силових підвісок, що захищала товсте тіло від сили тяжіння. Осміх розтягнув його рот аж до обвислих щік.

«*Шкода втрачати таких солдатів, як люди Герцога, — подумав він і посміхнувся ще ширше, підсміюючись із самого себе. — Але жаль має бути жорстоким!*» Він кивнув. Поразка за визначенням передбачає безповоротні втрати. А людині, здатній ухвалювати правильні рішення, весь усесвіт упаде до ніг. Боязких кроликів потрібно відшукати й загнати в нори. Як же ще їх контролювати й розводити? Він уявив своїх солдатів бджолами, що спрямовують кроликів. І подумав: «*Бринить медово день, коли багато бджіл на тебе роблять*».

За ним прочинилися двері. Перш ніж обернутися, Барон роздивився відображення в затемненому ніччю склі ілюмінатора.

Пітер де Вріс зайшов до кімнати в супроводі Уманна Куду, капітана особистої гвардії Барона. За дверима метушилися люди, виднілися овечі морди вартових — вони завжди намагалися здаватися тупими в його присутності.

Барон обернувся.

Пітер пальцем торкнувся чуба в глузливому вітанні.

— Добрі новини, мілорде. Сардаукари привели Герцога.

— Звісно, привели, — прогуркотів Барон.

Він розглядав похмуру, підступну маску женоподібного обличчя Пітера. Й очі — затінені щілини найглибшої сині.

«Скоро доведеться позбутися його, — подумав Барон. — Він майже вичерпав свою корисність, дійшов до миті, коли стане для мене загрозою. Однак спершу потрібно, щоб люди Арракіса зненавділи його. Ну а тоді вони приймуть мого любого Фейда-Рауту як спасителя».

Тепер Барон зосередився на капітанові гвардії — Уммані Куду: гостра, як лезо, лінія щелеп, схоже на носок чобота підборіддя — цьому чоловікові варто довіряти, адже його вади добре відомі.

— Перш за все, де зрадник, який видав мені Герцога? — запитав Барон. — Він має отримати свою нагороду.

Пітер повернувся на одному носку й кивнув охоронцям, які чекали ззовні.

Трохи метушні в темряві — і Юе зайшов усередину. Його рухи були стриманими й слабкими. Вуса звисали над багряними губами. І тільки старі очі сяяли життям. Юе ступив три кроки й спинився, послухавшись Пітерового наказу, а тоді стояв і дивився на Барона через простір кімнати.

— А-а-а, лікарю Юе.

— Мілорде Харконнене.

— Я чув, що ви подарували нам Герцога.

— Моя частина угоди, мілорде.

Барон перевів погляд на Пітера.

Той кивнув.

Тоді Барон знову поглянув на Юе.

— Отже, дотримуємося букви угоди? А я... — він виплюнув слова: — А що мав зробити я навзаєм?

— Ви чудово пам'ятаєте, мілорде Харконнене.

Тепер Юе замислився, прислухаючись до дзвінкої тиші годинника у своїй голові. Він читав у поведінці Барона ледь помітні знаки. Ванна вже померла — пішла на той світ, і вони нічого більше їй не зроблять. Інакше, вони б досі мали вплив на слабого лікаря. Поведінка ж Барона свідчила, що впливу більше нема. Усе скінчено.

— Правда? — запитав Барон.

— Ви пообіцяли звільнити мою Ванну від страждань.

Барон кивнув.

— О так, тепер пригадую. Саме так. Я обіцяв. Саме так ми змогли обійти імперське кондиціонування. Ви не могли дивитися, як корчиться ваша Бене-Гессеритська відьма у Пітерових посилювачах болю. Звісно, барон Владімір Харконнен завжди дотримує свого слова. Я пообіцяв звільнити її від страждань і дозволити вам возз'єднатися з нею. Нехай буде так. — Він махнув рукою Пітерові.

Сині очі Пітера враз заскляніли. Його рухи стали плавними й котячими. Ніж у його руці зблиснув, наче кіготь, коли ментат устроїв лезо в спину Юе.

Старий заляк, не відводячи погляду від Барона.

— Тож возз'єднайся з нею! — вигукнув Барон.

Юе стояв, хитаючись. Його губи ворушилися з неймовірною чіткістю, а голос лунав у на диво вивіреному ритмі:

— Ви... гадаєте... що... пере... перемогли... мене. Ви... гадаєте... я... не... знав... що... купив... для... моєї... Ванни.

Він упав. Не зігнувся й не ослабнув. Звалився, наче дерево.

— Тож возз'єднайся з нею, — повторив Барон. Але його слова видалися лишень слабкою луною.

Юе сповнив Харконнена передчуттям біди. Барон зосередився на Пітері. Дивився, як ментат витирає лезо шматком матерії, як м'яке вдоволення сяє в синіх очах.

«То ось як він убиває власноруч, — подумав Барон. — Це корисно знати».

— Він видав нам Герцога? — запитав Барон.

— Звісно, мілорде, — відказав Пітер.

— Так приведіть його!

Пітер кинув погляд на капітана гвардії, який негайно пішов виконувати наказ.

Барон опустил погляд на Юе. Судячи з того, як він упав, можна запідозрити, що в ньому деревина замість кісток.

— Ніколи не міг змусити себе довіряти зрадникам, — сказав Барон. — Навіть тим, кого зрадниками зробив я сам.

Він поглянув крізь затемнений нічний ілюмінатор. Барон знав, що ця чорна непорушність належить йому. Біля печер, край Оборонної Стіни, більше не лунали артилерійські залпи. Пастки-нори надійно запечатано. Враз мозок Барона збагнув, що нема нічого прекраснішого за абсолютну порожнечу чорноти. Хіба що біле на чорному. Сріблясто-біле на чорному. Біле, як порцеляна.

Але непевність не полишала його.

Що мав на увазі той старий дурень лікар? Звісно, він мав здогадатися, що чекає на нього наприкінці. Але він щось говорив про поразку: *«Ви гадаєте, що перемагли мене»*.

Що він мав на увазі?

Герцог Лето Атрід пройшов крізь двері. Його руки скували ланцюгами, а на орлиному обличчі виднілися брудні смуги. Мундир порвався там, де з нього зривали емблему. Тканина звисала клаптями на поясі, звідки вирвали щит, не розстібнувши паски на мундирі. Погляд Герцогових очей був гарячковим і потьмянілим.

— Чудо-о-ово, — мовив Барон. Він завагався, глибоко вдихнувши. Він знав, що говорив надто гучно. І від того давно сподівана мить утратила частину свої знади.

Нехай той чортів лікар буде навіки проклятий!

— Здається мені, нашого доброго Герцога обпоїли, — сказав Пітер. — Он як Юе піймав його для нас. — Пітер повернувся до Герцога. — Вас напоїли, любий Герцогу?

Голос долинав звідкись здалеку. Лето відчував пута, біль у м'язах, потріскані губи й обпалені щоки, сухий присмак спраги, що шелестів у горлі. Однак звуки видавалися приглушеними, неначе лунали крізь пухнасту ковдру. І бачив він немов через ковдру — лише розпливчасті силуети.

— А як щодо жінки й хлопчика, Пітере? — запитав Барон. — Досі нічого не чути?

Пітер облизнув губи.

— Ти мав щось чути! — вибухнув Барон. — Що?

Пітер зиркнув на капітана гвардії, а потім знову на Барона.

— Людей, яких відрядили виконувати завдання, мілорде... їх... емм... знайшли.

— То що, вони відзвітували про успішне виконання завдання?

— Вони мертві, мілорде.

— Звісно, мертві! Мене цікавить...

— Вони були мертвими, коли їх знайшли, мілорде.

Обличчя Барона зблідло.

— А жінка й хлопчик?

— Жодного сліду, мілорде. Але там побував хробак. Він з'явився, коли ми оглядали місце події. Можливо, все, як ми й сподівалися — нещасний випадок. Імовірно...

— Ми не покладаємося на ймовірності, Пітере. А як щодо зниклого 'топтера? Чи підказує це щось моему ментатові?

— Хтось із людей Герцога, вочевидь, утік на ньому, мілорде. Убив пілота й утік.

— Хто з людей Герцога?

— Убивство було чистим і тихим, мілорде. Можливо, Хават або Галлек. Чи може, Айдаго. Або хтось із найвищого командування.

— Імовірності, — пробурмотів Барон. Він глянув на накачану наркотиками постать Герцога, що похитувалася перед ним.

— Ситуація під контролем, мілорде, — зауважив Пітер.

— Ні, не під контролем! Де той дурний планетолог? Куди подівся Кайнс?

— У нас є ідея, де він може бути, і за ним уже послали.

— Щось мені не подобається, як цей слуга Імператора нам допомагає, — пробурмотів Барон.

Слова долинали крізь пухову ковдру, але деякі з них сягали свідомості Лето. *Ні знаку жінки й хлопчика*. Пол і Джессіка втекли. А доля Хавата, Галлека й Айдаго досі була невідомою. Лишалися крихти надії.

— А де перстень із герцогською печаткою? — запитав Барон. — На пальці його нема.

— Сардаукари сказали, що, коли вони забрали Атріда, персня не було, мілорде, — відповів капітан гвардії.

— Ти надто швидко вбив лікаря, — зауважив Барон. — Твій прорахунок. Ти мав попередити мене, Пітере. Ти поквапився, а це може нашкодити нашій справі. — Харконнен насупився. — Імовірності!

Думка синусоїдальною хвилею звивалася у свідомості Лето: *«Пол і Джессіка втекли!»* У його пам'яті зринуло ще дещо: угода. Він майже згадав її.

«Зуб!»

Частину вже пригадав: *капсула з отруєним газом, уживлена у фальшивий зуб.*

Хтось казав йому пам'ятати про зуб. Зуб був у роті. Герцог відчував його обриси язиком. Зробити треба тільки одне — різко розкусити.

«Не зараз!»

Той хтось наказав йому зачекати, доки Барон не опиниться поруч. Хто сказав йому це? Пригадати не вдавалося.

— Чи довго він іще лишатиметься в такому стані? — запитав Барон.

— Може, з годину, мілорде.

— Може, — пробурмотів Барон, повертаючись до зчорнілого нічного вікна. — Я голодний.

«*Ось той розпливчастий сірий силует — Барон*», — подумав Лето. Силует хитався туди-сюди, пританцьовуючи кімнатою. І кімната то збільшувалася, то стискалася, то ставала яскравішою, то темнішала. Вона поринала в темряву, а потім заливалася світлом.

Час для Герцога обернувся на послідовність шарів. Він плив крізь них. «*Я маю зачекати*».

А ще там був стіл. Лето доволі чітко бачив стіл. І велетенського, товстезного чоловіка по той бік столу, перед яким лежали рештки їжі. Лето збагнув, що сидить на стільці навпроти товстуна, відчув кайдани й паски, що втримували його зболіле тіло на стільці. Герцог усвідомлював, що час минає, але не міг відстежити його плин.

— Гадаю, він приходить до тями, Бароне.

Шовковистий голос: Пітер.

— Я бачу, Пітере.

Гуркотливий бас: Барон.

Лето відчув, як світ навколо нього набирає чіткості. Стілець під ним став твердим, а пута запекли.

Тепер Лето чітко бачив Барона. Він дивився на рухи ворожих рук: Барон постійно до чогось торкався: до краю тарілки, до ручки ложки; проводив пальцем по складці на щоці.

Лето зачаровано спостерігав за тими порухами.

— Ви чуєте мене, Герцогу Лето, — мовив Барон. — Я знаю, що чуєте. Нам би хотілося знати, де можна знайти вашу наложницю і дитинча, яке ви з нею прижили.

Лето жодним чином себе не видав, але Баронові слова пройняли його хвилию спокою. *«Отже, це правда: Пол і Джессіка не в них».*

— Ми тут не в ігри граємося, — прогрімів Барон. — Ви мали б здогадатися.

Товстун нахилився до Лето, розглядаючи обличчя полоненого. Баронові дуже муляло, що він не може поквитатися з ним сам на сам, без свідків. Те, що інші бачать справді королівську гідність у такій скруті, може викликати небажаний інтерес.

Лето відчував, як до нього повертається сила. Зараз спогади про фальшивий зуб вимальовувалися так чітко, ніби шпиль на рівнинному краєвиді. У його зуб уживлено капсулу з отруйним газом, що за формою нагадує нерв. Герцог пригадав, хто вставив цю смертельну зброю йому в рот.

«Юе».

Затьмарений наркотиками спогад про те, як повз нього протягнули мертве тіло, серпанком огортав свідомість Лето. Він знав: то був Юе.

— Ви чуєте галас, Герцогу Лето? — запитав Барон.

Лето збагнув, що чує жаский стогін людини, що захлинається власним бодем.

— Ми схопили одного з ваших солдатів, переодягненого у фримена, — сказав Барон. — Ми дуже швидко розгадали маскування: самі розумієте, очі. Він наполягає, що його відрядили шпигувати за фрименами. Я трохи пожив на цій планеті, любий кусене. Ніхто не шпигує за тими пустельними покидьками в лахмітті. Скажіть, ви купили їхню допомогу? Ви відправили до них жінку та сина?

Лето відчув, як його серце стискає страх. *«Якщо Юе спровадив їх до пустельного люду... Пола та Джессіку шукатимуть, доки не знайдуть».*

— Ну жвавіше, відповідайте, — підбадьорював Барон. — Бо ж часу зовсім не багато, а біль — на відстані руки. Не доводьте до цього, мій любий Герцогу. — Барон поглянув на Пітера, який стояв біля Герцогового плеча. — У Пітера нема із собою всього арсеналу засобів, але я певен: він здатен імпровізувати.

— Імпровізація часом є найкращим рішенням, Бароне.

«Шовковистий, улесливий голос!» Лето чув його над вухом.

— У вас був запасний план, — вів далі Барон. — Куди ж ви відправили хлопця та жінку? — Харконнен зиркнув на руку Лето. — Бракує вашого персня. Він у хлопчика?

Барон підвів погляд, зазираючи Герцогові у вічі.

— Мовчите, — скрушно відказав Барон. — Невже ви змусите мене робити те, чого мені не хотілося б? Пітер удасться до простих, дієвих засобів. Я згоден, часом вони найефективніші, але не зовсім добре те, що мушу вас таким речам піддати.

— Розпечена олія на спину чи, може, на повіки, — сказав Пітер. — Або ж на інші частини тіла. Це особливо ефективно, коли жертва не знає, куди олія крапне потім. Надійний метод. І зрештою, є щось прекрасне у візерунку з білих пухирів на голій шкірі, чи не так, Бароне?

— Витончено, — кисло відказав Барон.

«Ці рухливі пальці!» Лето дивився на товсті долоні й мерехтливі прикраси на масних руках, їхній невпинний рух.

Крики болю, що долинали крізь двері, діяли Герцогові на нерви. «Кого ж це вони піймали? — запитував він себе. — Може, Айдаго?»

— Повірте, любий кусене, — вів далі Барон. — Я не хочу доходити до такого.

— Ви думаєте про нервові закінчення, що марно волають про допомогу, яка не прийде, — промовляв Пітер. — Знаєте, а це мистецтво.

— Ти просто диво-митець, — буркнув Барон. — А тепер зроби ласку — помовч.

Лето враз спали на думку слова, сказані Гурні Галлеком, коли той побачив портрет Барона: «*І я бачив звірину, що виходила з моря... а на її головах богозневажні імена*»¹.

— Ми гаємо час, Бароне, — сказав Пітер.

— Можливо.

Барон кивнув.

— Знаєте, мій любий Лето, а зрештою ви все одно скажете, де вони. Є такий рівень болю, за який ви легко продастесь.

«Він, певно, має рацію, — подумав Лето. — Якби не зуб... і той факт, що я справді не знаю, де вони».

Барон схопив шматок м'яса, запахав його до рота, повільно пережував, ковтнув. «Треба підійти з іншого боку», — подумав він.

— Тільки погляньте на цю шляхетну людину, яка вважає себе непідкупною, — глумився Барон. — Тільки поглянь на нього, Пітере.

¹ Об'явлення Івана Богослова 13:1.

А сам тим часом міркував: *«Так! Дивіться на Герцога-зухвальця, що думає, ніби його неможливо купити. Дивіться, як його стримують мільйони часточок себе самого, що по краплинці продають кожну мить нікчемного життя! Якщо його підняти й потрусити, то він задзеленчить. Порожній! Проданий! Яка різниця, як тепер помирати?»*

Кумкання в коридорі змовкло.

Барон побачив, як Умман Куду, капітан гвардії, з'явився у дверному прорізі й похитав головою. Полонений не видав потрібної інформації. Ще одна поразка. Годі панькатися з дурним Герцогом, м'якодушним блазнем, що не розуміє, як близько він від пекла — на відстані нерва.

Ця думка втішила Барона й пододала його небажання завдавати болю особі шляхетного походження. Враз він відчув себе хірургом, що без упину робить ножицями маленькі надрізи — зрізає маски з дурнів, відкриваючи сховане під ними пекло.

«Вони всі кролики!»

І як вони скорчилися, щойно побачивши хижака!

Лето дивився через стіл і запитував себе, на що ж він чекає. Зуб швидко покладе край усьому. І все ж таки... У його житті було так багато хорошого. Герцог збагнув, що пригадає повітряного змія, який ширяв перламутрово-синіми небесами Каладана, і Пола, який сміявся, розглядаючи іграшку. А тоді в пам'яті зринув світанок на Арракісі: осяйні скелі Оборонної Стіни, огорнені м'яким пиловим серпанком.

— Жахливо, — пробурмотів Барон. Він виштовхнув себе з-за столу й легко підвівся на силових підвісках. На мить завагався, помітивши зміну, що відбулася з Герцогом. Він бачив, як чоловік глибоко вдихнув, а тоді щосили стиснув щелепи. М'язи обличчя здригнулися, коли він закрив рот.

«Як же він мене боїться!» — подумав Барон.

Злякавшись, що Барон може вислизнути від нього, Лето різко розкусив зуб з капсулою. Відчув, як той тріщить. Герцог розкрив рот і видихнув палючу пару, смак якої відчував на язиці. Барон ураз зменшився, ніби постать, навколо якої звужився тунель. Лето почув над вухом шовковистий шепіт: Пітер.

«Воно дістало і його!»

— Пітере! Що трапилося?

Гуркотливий бас лунав здалеку.

Лето відчув, як спогади сновигають свідомістю — неначе беззубі старі баби. Кімната, стіл, Барон, пара переляканих очей кольору бездонної сині — усе стискалося навколо нього з хаотичною симетрією.

Ще там був чоловік зі схожим на носак черевика підборіддям — він упав, як іграшковий солдатик. У нього зламався і зігнувся ліворуч ніс: неначе звихнута стрілка метронома, що навіки залякла у висхідному русі. Лето почув тріск розбитої порцеляни й — так далеко — ревіння у вухах. Його мозок перетворився на криницю з бездонним дном, яка ловила все. Усе, що коли-небудь траплялося: кожен крик, кожен шепіт, кожну... тишу.

Одна-єдина думка лишилася з ним. Лето розгледів її у безформному світлі променів на чорному тлі: *«День, коли плоть набула обрисів, і плоть, коли набув обрисів день»*. Ця думка вразила його глибинною повнотою розуміння, яку — він знав — неможливо пояснити.

Тиша.

Барон стояв, притиснувшись спиною до таємних дверей — його власного секретного ходу, обладнаного за столом. Він гримнув дверцятами, щойно вискочив із повної мерців кімнати. Він збагнув, що навколо нього рояться охоронці. *«Я це вдихнув? — запитав він сам себе. — Що б це не було, чи дістало воно й мене?»*

До нього повернулася здатність сприймати звуки і думати. Він чув, як хтось роздавав накази: Протигази... Зачинити двері... Увімкнути вентиляцію.

«Інші впали швидко, — подумав він. — А я досі стою. Досі дихаю. Безжальне пекло! Як же близько було воно!»

Тепер Барон міг усе проаналізувати. Щит було ввімкнено на низьку потужність, але цього вистачило, щоб сповільнити молекулярний обмін у межах силового поля. До того ж він відскочив від столу... і його спинив переляканий, уривчастий вдих Пітера, до якого побіг капітан гвардії — назустріч власній погібелі.

Удача й попередження в зітханні приреченого на смерть — ось що врятувало його.

Барон не відчував вдячності до Пітера. Дурень сам дав себе вбити. І той пришелепкуватий капітан гвардії! Він стверджував, буцімто перевірів кожного, перш ніж привести їх до Барона! Як же Герцогові таке вдалося? Жодного попередження. Навіть від уловлювача отрути над столом — доки не стало запізно. Як?

«Ну що ж, тепер байдуже, — подумав Барон, коли його свідомість зміцніла. — Наступний капітан гвардії почне з відповідей на ці питання».

Барон помітив метушню далі коридором — за рогом, біля інших дверей до кімнати смерті. Він змусив себе відірватися від дверей і взявся розглядати лакеїв, які зібралися навколо. Вони мовчки стояли і витріщалися, очікуючи на реакцію Барона.

Чи не розсердиться володар?

Тільки тоді Барон збагнув, що, відколи він випурхнув із тієї жаскої кімнати, минуло лише кілька секунд.

Дехто з охоронців наставив на двері зброю. Інші спрямували свою лють на залу за рогом праворуч, звідки долинав галас.

Звідти вийшов чоловік, до шиї якого було прив'язано проти-газ. Його очі зосередилися на вловлювачах отрути, встановлених уздовж коридору. Він мав біляве волосся й зелені очі на безликому обличчі. Жорсткі лінії розходилися від його повногоубого рота. Він скидався на якусь водяну істоту, яку помилково кинули до мешканців суходолу.

Барон дивився на чоловіка, який наближався до нього, і пригадав його ім'я: Нефуд. Якін Нефуд. Капрал гвардії. Нефуд сидів на семуті, наркотично-музичній суміші, яка програвалася в глибинах свідомості. Корисний факт.

Чоловік спинився перед Бароном і відсалютував.

— Коридор чистий, мілорде. Я стояв ззовні, спостерігав. Певно, то отруйний газ. Вентилятори втягують повітря у вашу кімнату з цих коридорів. — Він зиркнув угору на вловлювач отрути. — Ніхто зі слуг не врятувався. Ми вже вичищаємо кімнату. Якими будуть ваші накази?

Барон упізнав голос чоловіка — той викрикував накази. «*А цей капрал доволі ефективний*», — подумав Харконнен.

— Усі, хто всередині, мертві? — запитав Барон.

— Так, мілорде.

«*Що ж, децю потрібно виправити*», — подумав Барон.

— По-перше, — сказав він. — Дозволь привітати тебе, Нефуде. Тепер ти — капітан моєї гвардії. І я сподіваюся, ти добре вивчив урок із долі свого попередника.

Барон дивився, як щойно підвищений вартувий осягає нові знання. Нефуд знав, що тепер йому ніколи не бракуватиме семути.

Офіцер кивнув.

— Мілорд знає, що я повністю присвячу себе його безпеці.

— Так. Гаразд, до справи. Підозрюю, у Герцога щось було в роті. З'ясує, що саме, як він ним скористався і хто йому допоміг приховати отруту. Вживай усіх заходів...

Харконнен замовк: ланцюг думок розірвав галас, що долинав із коридору позаду нього. Охоронці біля ліфта з нижніх рівнів фрегата намагалися стримати високого полковника-башара, який щойно вийшов із кабіни ліфта.

Барон не міг пригадати полковника-башара: худорляве обличчя, рот — наче розріз ножа, дві чорнильні плями очей.

— Приберіть від мене руки, ви, зграйка трупожерів! — заволав чоловік, відсунувши вбік охоронців.

«*Ох, один із сардаукарів*», — подумав Барон.

Полковник-башар рушив кроком до Барона, очі якого від страху звузилися до щілинок. Сардаукарські офіцери бентежили його. Здавалося, ніби всі вони — родичі Герцога... Покійного Герцога. А як вони поводитися з Бароном!

Полковник-башар, уперши руки в боки, став за крок від Барона. Охоронець непевно схилився позаду нього.

Барон відзначив відсутність вітання, зневагу в поведінці сардаукара — і його тривога зросла. Тут перебував тільки один їхній легіон — десять бригад, — щоб підсилити харконненівські легіони, але Барон не хотів сам себе дурити. Той один легіон завиграшки міг би повернути проти Харконненів і подолати їх.

— Скажіть вашим людям, щоб вони не перешкождали мені бачитися з вами, Бароне, — прогарчав сардаукар. — Мої солдати привели до вас Герцога Атріда до того, як я встиг обговорити з вами його долю. Обговорімо це тепер.

«*Я не повинен осоромитися перед своїми людьми*», — подумав Барон.

— Ну і? — Барон промовив ці слова з холодним контролем і дуже ними пишався.

— Мій Імператор наказав мені переконатися, що його шляхетний кусен помре без страждань, — заявив полковник-башар.

— Таке саме Імператор наказав і мені, — збрехав Барон. — Чи гадаєте ви, що я йому не підкорюся?

— Я маю доповісти Імператорові те, що побачу на власні очі, — відказав сардаукар.

— Герцог уже мертвий, — гарикнув Барон і махнув рукою, жестом демонструючи, що розмову завершено.

Полковник-башар і далі стояв перед Бароном. Жоден його погляд, жоден м'яз не показали, наче він зрозумів, що його відсилають геть.

— Як? — прогарчав він.

«*Нічого собі!* — подумав Барон. — *Це вже занадто*».

— Він сам заподіяв собі смерть, якщо вам так цікаво, — сказав Харконнен. — Прийняв отруту.

— Я маю негайно побачити тіло, — відказав полковник-башар.

Барон звів очі до стелі у вдаваному обуренні, а сам тим часом гарячково міркував: «*Прокляття! Гостроокий сардаукар побачить кімнату до того, як там приберуть!*»

— Зараз же, — гарикнув сардаукар. — Я все побачу на власні очі.

«*Цьому не перешкодиш*», — збагнув Барон. Сардаукар побачить усе. Він дізнається, що Герцог убив людей Харконнена... Що сам Барон ледь-ледь урятувався. На столі лишилися рештки вечері, а біля нього — мертвий Герцог...

Цьому ніяк не перешкодиш.

— Ви мене не затримаєте, — заричав полковник-башар.

— А вас і не затримують, — відказав Барон, вдивляючись в обсидіанові очі сардаукара. — Я нічого не приховую від Імператора. — Він кивнув Нефудові. — Полковник-башар має побачити все й одразу. Проведи його крізь двері, де ти стояв, Нефуде.

— Сюди, сір, — мовив Нефуд.

Повільно й нахабно сардаукар обійшов Барона, пробиваючи собі плечем шлях крізь натовп охоронців.

«*Нестерпно*, — подумав Барон. — *Тепер Імператор дізнається, як я схибив. Він розцінить це як прояв слабкості*».

Пекельно боляче було розуміти, що Імператор і його сардаукари однаково зневажали слабкість. Барон закусив нижню губу, втішаючись думкою, що Імператор принаймні не знає про рейд Атріда на Г'еді Прайм і зруйновані там меланжеві склади Харконненів.

Нехай буде проклятий той слизький Герцог!

Барон дивився, як віддалилися їхні спини — пихатого сардаукара і приземкуватого ефективного Нефуда.

«Потрібно все владнати, — подумав Барон. — Доведеться знову поставити Раббана над цією клятою планетою. І ні в чому не обмежувати. Доведеться витрачати харконненівську кров, щоб довести Арракіс до потрібного стану — вони мають бути готові прийняти Фейда-Рауту. Нехай буде проклятий цей Пітер! Дав себе вбити до того, як я використав його до кінця».

Барон зітхнув.

«І потрібно буде одразу ж послати до Глейлакса по нового ментата. Вони, без сумніву, вже приготували його для мене».

Один із охоронців позаду кашлянув.

Барон повернувся до нього.

— Я голодний.

— Так, мілорде.

— І доки ви чистите ту кімнату й розгадуєте її загадки, я хочу розважитися, — прогрімів Барон.

Охоронець опустив очі.

— Якої розваги бажає мілорд?

— Я буду у своїх спальних покоях, — сказав Барон. — Приведи до мене того юнака, що ми купили на Гамонті, з чарівними очима. Хай його добре накачають. Я не налаштований на боротьбу.

— Так, мілорде.

Барон відвернувся і, підтримуваний силовими підвісками, рушив, хитаючись, у свої покої. *«Так, — подумав він. — Того, з чарівними очима, так схожого на юного Пола Атріда».*

О, моря Каладана,
О, люди Герцога Лето —
Впала його фортеця,
Впала навіки...

Принцеса Ірулан.
Пісні Муад'Діба

Пол відчув, як усе його минуле, увесь досвід, який він мав до цієї ночі — усе обернулося на піщаний вир у пісковому годиннику. Обійнявши коліна, він сидів біля матері в маленькому наметі з тканини й пластику — диститенті, — який витягнув, як і одягнений на них зараз фрименський одяг, із рюкзака, залишеного для них у 'топтері.

Свідомість Пола нітрохи не сумнівалася щодо особи того, хто поклав для них фримпакет і спрямував їхній 'топтер саме сюди.
«Юе».

Лікар-зрадник відрядив їх прямісінько в руки Дункана Айдаго.

Крізь прозору стінку диститенту Пол дивився на затінені місяцем скелі, які оточували місцину, де Айдаго їх заховав.

«Ховаюся, наче маля, а я ж тепер Герцог», — подумав Пол. Усвідомлення цього обурювало, однак він не міг заперечити — зараз це наймудріший шлях.

Щось трапилося з його свідомістю цієї ночі: раптом усі обставини та ситуації постали навколо нього із загостреною чіткістю. Юнак відчував, що не в змозі спинити ні приплив даних, ні холодну точність, із якою кожен новий факт додавався до його знань, ні розрахунки, що велися в мозку. Це була сила ментата — і навіть більше.

Подумки Пол повернувся до миті безсилої люті, коли з нічної п'тьми над ними виринув дивний 'топтер. Він спускався, неначе велетенський пустельний яструб, і вітер свистів у його крилах. Саме тоді сталася зміна в Половій свідомості. 'Топтер

розвернувся й ковзнув на крило над піщаною грядкою до двох постатей, які відчайдушно тікали геть, — його власної і матеріної. Пол пригадав, як їх огорнув запах горілої сірки від тертя низу 'топтера об пісок.

Він знав, що матір повернулася, аби побачити лазеростріл у руках харконненівських найманців, і впізнала Дункана Айдаго, який, нахилившись із 'топтера, кричав:

— Покваптеся! На південь від вас — знак хробака!

Але Пол іще до того, як обернувся, знав, хто керує 'топтером. Сукупність дрібниць у стилі польоту, у різкій манері гальмування — настільки непомітні підказки, що навіть матір не зауважила їх — *чітко* підказали Полові, хто стискає важелі керування.

В іншому кутку диститенту ворухнулася Джессіка:

— Може бути тільки одне пояснення. Харконнени захопили дружину Юе. Він ненавидів Харконненів! Я не могла помилитися щодо цього. Ти читав його записку. Але чому він урятував нас від розправи?

«Вона тільки тепер починає розуміти, та й то ще дуже нечітко», — промайнуло у Пола в голові. Ця думка вразила юнака. Сам він усе збагнув одразу ж, коли прочитав записку біля герцогського персня з печаткою в рюкзакі.

«Не намагайтеся пробачити мені, — писав Юе. — Мені не потрібне ваше пробачення. І так багато тягарів маю на душі. Те, що я накоїв, було зроблено без підступу чи надії на розуміння іншого. Це мій власний тахадді аль-бурган, останнє випробування. Передаю вам герцогський перстень із печаткою Атрідів як запоруку щирості моїх слів. Коли ви читатимете це, Герцог Лето вже помре. Нехай утішить вас моє запевняння в тому, що він помер не сам — той, кого ми ненавидимо понад усе, помер разом із ним».

Не було ні підпису, ні звертання, але помилитися щодо знайомого почерку було неможливо — Юе.

Пригадавши листа, Пол ніби знову пережив біль тієї миті — гострий і дивний — абсолютно чужинний щодо його нової пильності ментата. Він прочитав, що його батько помер, знав, наскільки ці слова є правдивими, але сприйняв їх просто як іще один факт, який має запам'ятатися й стати в пригоді.

«Я любив батька, — подумав Пол, добре знаючи, що це правда. — І маю тужити за ним. Я маю щось відчувати».

Але він не відчував нічого, окрім: *«Це важливий факт»*.

Такий самий, як і всі інші факти.

А мозок тим часом додавав нові чуттєві враження, екстраполював їх і вираховував.

На думку Полові спали Галлекові слова: *«Настрій годиться для тварин чи лобощів. Ти б'єшся, коли виникає необхідність, і настрій не важливий»*.

«Певно, так і є, — подумав Пол. — Я плакатиму за батьком пізніше... коли настане час».

Але холодна точність буття не дала йому спочинку. Він відчував, що його пильність — то лише початок: ці здібності розвиватимуться й надалі.

Усвідомлення жахного призначення, яке вперше зійшло на нього під час страшного випробування, влаштованого Превелебною Матір'ю Гаєм Єленою Могіям, виповнило єство юнака. Його правицю — на згадку про той біль — закололо й залихоманило.

«То ось що означає — бути їхнім Квізацом Хадерахом?» — запитав себе він.

— На мить я подумала, що Хават знову підвів нас, — сказала Джессіка. — Подумала, що Юе, можливо, й не був сукським лікарем.

— Він був тим, ким ми його вважали... і навіть більше, — сказав Пол, а сам, подумавши: *«І чому ж вона так повільно усвідомлює це все?»*, додав: — Якщо Айдаго не дістанеться до Кайнса, ми...

— Він не єдина наша надія, — сказала матір.

— А я такого й не казав, — відрізав юнак.

Джессіка почула в синовому голосі сталь і наказові нотки, тому поглянула на нього крізь сіру темряву диститенту. Силует Пола вирізнявся на тлі посріблених місяцем скель, що бовваніли крізь прозору стінку намету.

— Мали врятуватися й інші люди твого батька, — продовжила вона. — Ми маємо зібрати їх, знайти...

— Покладатися можна лише на себе, — зауважив юнак. — Наш найперший клопіт — відшукати родинний ядерний арсенал. Потрібно знайти його, перш ніж туди дістануться Харконнени.

— Навряд чи його знайдуть, — сказала вона, — зважаючи на те, як ховали цю зброю.

— Не має лишатися навіть імовірності.

Вона подумала: *«Шантажувати планету родинним арсеналом, погрожувати підірвати всі прянощі — ось що він має на думці. Але тоді йому лишиться сподіватися тільки на втечу в безіменне відступництво»*.

Слова матері змінили напрямок Полових міркувань: як справжній герцог, він подумав про всіх людей, яких вони втратили цієї ночі. *«Справжня сила Великого Дому — це люди»*, — подумав Пол, пригадавши Хаватові слова: *«Сумно розлучатися з людьми; а місце — це тільки місце»*.

— Вони використовують сардаукарів, — сказала Джессіка. — Нам треба зачекати, доки сардаукарів приберуть.

— Вони гадають, що спіймали нас між пустелею і сардаукарами, — сказав Пол. — Вони сподіваються, що серед живих не лишиться жодного Атріда — повне знищення. Не варто розраховувати на те, що хтось із наших людей зумів утекти.

— Але ж не можуть вони постійно ризикувати розкрити роль Імператора в усьому цьому.

— Невже?

— Хтось із наших людей мав урятуватися.

— Невже?

Джессіка відвернулася, налякана гіркою певністю синогового голосу, у якому вона чула точну оцінку шансів. Вона відчула, як його мозок набагато випередив її власний — і тепер міг бачити значно більше, ніж вона. Вона допомогла йому натренувати розум, аби зробити це можливим, але тепер збагнула, що сама боїться результату. Думками жінка повернулася до свого Герцога, як до втраченого притулку, і сльози випалювали їй очі.

«Ось як воно мало бути, Лето, — подумала вона. — «Час любити і час ремствувати»¹. — Вона поклала руку на живіт, зосередившись на ембріоні. — Я виношую доньку Атрідів, яку мені наказано було народити, але Превелебна Матір помилилася: донька не врятувала б мого Лето. Це дитя — лише життя, що рветься до майбутнього крізь смерть. Я зачала її, керуючись інстинктом, а не покорюю».

— Перевір іще раз комунімерний приймач, — сказав Пол.

«Мозок продовжує працювати, байдуже, що ми робимо, аби завадити йому», — подумала вона.

¹ Книга Екклезіястова 3:4, парафраза.

Джессіка відшукала крихітний приймач, який залишив Айдаго, і ввімкнула його. Зелений вогник загорівся на панелі інструмента. З динаміка долинув металевий тріск. Жінка зменшила гучність і взялася вишукувати частоту. Намет виповнив голос, що говорив бойовою мовою Атрідів.

— ... відступити і перегрупуватися біля гірського хребта. Федор повідомив, що в Карфазі ніхто не вижив, а Банк Гільдії — пограбовано.

«*Карфа!* — промайнуло в голові Джессіки. — *Це ж харконненівське гніздо*».

— Тут сардаукари, — вів далі голос. — Стережіться сардауків у формі Атрідів. Вони...

Динамік заревів, а тоді змовк.

— Спробуй на інших частотах, — сказав Пол.

— Ти усвідомлюєш, що це означає? — запитала Джессіка.

— Я чекав на таке. Вони хочуть, аби Гільдія звинуватила нас у знищенні її банку. Якщо Гільдія проти нас, ми прикуті до Арракіса. Спробуй інші частоти.

Вона зважила синові слова: «*Я чекав на таке*». Що ж із ним трапилося? Джессіка повільно повернулася до приймача. Перемикаючи частоти, вони натрапляли на уривки битви, крізь гамір якої окремі голоси вигукували бойовою мовою Атрідів: «...відступаємо...», «...спробуйте перегрупуватися біля...», «...закриті в печері...»

І неможливо було помилитися щодо переможного збудження, яке долиняло з харконненівської абракадабри на інших частотах. Гострі накази, бойові звіти. Джессіці було недостатньо цього, щоб зрозуміти й проаналізувати мову, але тон пояснював усе.

Харконнени перемогли.

Пол потрусив рюкзак біля себе й почув, як там булькнули два літри води. Він глибоко вдихнув і поглянув крізь прозорий край диститенту на скелі, викарбувані на тлі зоряного неба. Його лівця намацала замикальну печатку входу в намет.

— Скоро світанок, — сказав він. — Ще день ми можемо почекати на Айдаго, але наступної ночі — ні. У пустелі потрібно мандрувати вночі й відпочивати в затінку протягом дня.

Завчені знання самі зринули у свідомості Джессіки: «*У пустелі людині без дистикоста навіть у затінку потрібно п'ять літрів води на день, щоб підтримувати вагу тіла*». Вона відчула, як

еластична тканина дистикоста огорнула її тіло, і міркувала, наскільки ж їхні життя залежать від цього одягу.

— Якщо ми підемо звідси, Айдаго не зможе нас відшукати, — заперечила вона.

— Є способи розв'язати язика будь-кому, — відказав Пол. — Якщо Айдаго не повернеться до світанку, необхідно буде обміркувати можливість того, що його спіймали. Як гадаєш, чи довго він зможе мовчати?

Це питання не потребувало відповіді, тож вона мовчки сіла.

Пол розпечатав рюкзак і витягнув крихітну мікроінструкцію зі світлосмугою та лупою. Зелені та помаранчеві літери зринали перед ним зі сторінок: «літротари, диститент, енергетичні капсули, рекатетери, піскошноркель, бінокль, ремпакет для дистикоста, пістолет-барадай, низькодольна схема, фільтраційні корки, паракомпас, гаки творця, фримпакет, вогненний стовп...»

Стільки різних речей для виживання в пустелі.

Потім він поклав інструкцію біля себе на підлозі намету.

— Куди ми гіпотетично могли б піти? — запитала Джессіка.

— Батько говорив про *силу пустелі*, — сказав Пол. — Харкони не здатні керувати планетою без неї. Вони ніколи насправді й не керували цією планетою, та й ніколи не будуть. Навіть із десятима тисячами легіонів сардаукарів.

— Поле, ти ж не думаєш, що...

— Усі докази перед нами, — відказав юнак. — Просто тут, у цьому наметі. Сам намет, рюкзак і його вміст, дистикости. Ми знаємо, що Гільдія хоче надмірну ціну за погодні супутники. Знаємо, що...

— До чого тут погодні супутники? — запитала вона. — Можливо, вони не могли... — вона замовкла.

Пол відчував, як надуважність його мозку сканує її реакції, прораховує найдрібніші деталі.

— Тепер ти розумієш, — сказав він. — Супутники стежать за поверхнею планети. Отже, у глибині пустелі є щось таке, що потрібно сховати від сторонніх очей.

— Гадаєш, сама Гільдія контролює планету?

Яка ж вона повільна.

— Ні! — відказав Пол. — Фримени! Вони платять Гільдії за збереження приватності і платять тією монетою, яка доступна

будь-кому, хто має силу пустелі — прянощами. Це більше ніж просто здогад — чіткий розрахунок. Можеш мені довіряти.

— Поле, — мовила Джессіка, — ти ще не ментат; ти не можеш знати напевне...

— Я й ніколи не стану ментатом, — відрізав юнак. — Я дещо інше... почвара.

— Поле! Як ти можеш казати такі...

— Облиш мене!

Юнак відвернувся від матері й тепер вдивлявся в ніч. *«Чому ж я не здаю тужити?»* — запитував він себе. Кожна фібра його ества жадала такої втіхи, але туга довіку тепер недосяжна для нього.

Джессіка ще ніколи не чула такого болю в синовому голосі. Вона хотіла простягнути до нього руку, обійняти, заспокоїти, допомогти, але відчула, що не зможе нічого зробити. Він мав самостійно розв'язати цю проблему.

Жінці впала в око світлосмуга інструкції до фримпакета, що лежала між ними на підлозі намету. Вона підняла її і прочитала на обкладинці: *«Посібник “Дружня пустеля”*». Це місце повниться життям. Тут аят¹ і бурган Життя. Віруй, і Аль-Лят² ніколи не спалить тебе».

«Це схоже на Книгу Азхар³, — подумала вона, пригадуючи вивчення Великих Таємниць. — Невже Релігійний Маніпулятор побував і на Арракісі?»

Пол витягнув із рюкзака паракомпас і, поклавши його на місце, мовив:

— Подумай про всі ці фрименські механізми особливого призначення. Вони демонструють незрівнянну вигадливість. Визнай це. Культура, що створила ці речі, містить глибини, про які ніхто навіть не підозрював.

Джессіка, досі схвильована різкістю його голосу, завагалася й повернулася до книги, розглядаючи ілюстрацію одного

¹ Аят — найменший відокремлений текст Корану, вірш. У Корані 6236 аятів, деяким аятам приписують магічну силу.

² Аль-Лят — давньоарабська й шумерська богиня неба й дощу. У світі «Дюни» цей термін має власне значення (див. «Термінологія Імперії» наприкінці книжки).

³ Азхар — жіноче або чоловіче арабське ім'я. У перекладі означає «осяйний», «блискучий», «чистий».

із сузір'їв арракійського неба: «Муад'Діб: Миша». Вона зауважила, що хвіст указував на північ.

Крізь морок намету Пол дивився на тьмяні обриси материних рухів у сяйві світлосмуги інструкції. *«Ось і настав час виконати батькове бажання, — подумав він. — Мишу передати його повідомлення зараз, доки вона ще має час для горя. Пізніше туга шкодитиме нам»*. Його самого шокувала точність логічних розрахунків.

— Мамо, — мовив він.

— Так?

Джессіка відчула зміну в його голосі — і кров схолола в неї в жилах. Ще ніколи вона не чула такого жорсткого контролю.

— Мій батько помер, — сказав Пол.

Вона занурилася в себе, додаючи факт до факту — так учили оцінювати дані в Бене-Гессерит — і відчула жакну втрату.

Джессіка кивнула, не здатна вимовити ні слова.

— Якось батько довірив мені, — сказав Пол, — передати тобі повідомлення, якщо з ним щось трапиться. Він боявся, ніби ти повіриш, що він міг сумніватися в тобі.

«Марна підозра», — промайнуло в неї в голові.

— Він хотів, щоб ти знала, що він ніколи не підозрював тебе, — Пол пояснив усю суть вигадливого маневру й додав: — Батько хотів, щоб ти знала: він завжди беззастережно довіряв тобі, завжди кохав і беріг тебе. Він сказав, що радше засумнівався б у собі самому і шкодував лише про одне — що так і не зробив тебе своєю Герцогинею.

Витерши сльози, які текли по щоках, вона подумала: *«Яка безглузда втрата тілесної води!»* Але Джессіка знала, що означає ця думка — спробу перейти від горя до гніву. *«Лето, мій Лето. Які жажливі вчинки ми коїмо з тими, кого любимо!»* Різким рухом вона вимкнула маленьку світлосмугу інструкції.

Вона зайшлася слізьми.

Пол чув горе матері, але в собі відчував порожнечу. *«Я не страждаю, — подумав він. — Чому? Чому?»* Нездатність тужити видавалася йому величезним бичем.

*«Час шукати, і час втрачати, — подумки процитувала Джессіка О. К. Біблію. — Час зберігати, і час кидати; час любити, і час ненавидіти; час війни, і час миру»*¹.

¹ Книга Екклезіястова 3:6–8.

Свідомість Пола й надалі вираховувала все з крижаною логікою. Він бачив різні шляхи для них на ворожій планеті. Позбавлений навіть затишної поволоки сну, він зосередився на пророчому знанні, що скидалося на прораховування варіантів можливого майбутнього, огорнутих серпанком таємниці — неначе його мозок занурився в якийсь позачасовий простір, де торкається вітрів майбутнього.

Зненацька, немов відшукавши необхідний ключ, мозок Пола схопився за якусь зачіпку в розумінні. Він відчув, як видерся на новий рівень і, тримаючись за ненадійну опору, роззирнувся довкола. Здавалося, неначе він існує в кулі з можливостями, що розходилися в усі напрямки... і все ж таки відчуття було тільки приблизним.

Пол пригадав, як бачив колись газову хустинку, що майоріла на вітрі, і тепер відчув, що сприймає майбутнє крізь якусь хвилясту й нетривку запону, схожу на зв'язку вітром хустинку.

Він бачив людей.

Відчував жар і холод від незліченних імовірностей.

Знав імена й назви місць, переживав безмір емоцій, отримував інформацію сили-силенної недосліджених джерел. Часу вистачало, щоб доторкнутися, перевірити й спробувати, але бракувало, щоб надати чітких обрисів.

Це все було спектром імовірностей від найвіддаленішого минулого до найвіддаленішого майбутнього, від найімовірнішого до найнеймовірнішого. Міріади разів він бачив власну смерть, нові планети, нові культури.

Люди.

Люди.

Вони йшли такими роями, що навіть перелічити неможливо — і все ж таки його мозок реєстрував кожного.

Трапився навіть Лоцман Гільдії.

За ним — думка: *«Гільдія — ось один із можливих шляхів для нас, там би мою дивність сприйняли як звичну річ високої цінності, та ще й постійно постачали б такі необхідні тепер прянощі»*.

Але сама ідея про життя, проведене в мандрах свідомості крізь варіанти можливого майбутнього за кермом космічного корабля вжахнула його. Однак це вихід. Натрапивши на варіант майбутнього з Лоцманами Гільдії, Пол визнав власну дивність.

«У мене інший тип зору. Я бачу інакші простори: доступні шляхи».

Це усвідомлення принесло водночас заспокоєння і тривогу — стільки стежин випадали з поля зору.

Миттєво охопивши Пола, відчуття так само швидко полишило його — і він збагнув, що весь попередній досвід тривав не більше ніж одне серцебиття.

І все ж таки його власна свідомість перевернулася, переживши болюче осяяння. Він роззирнувся навколо себе. Ніч досі ховала в скелястому куточку диститент. Ридання матері досі торкалися його слуху.

Як і відсутність власного горя, яку він гостро відчував... порожнеча, відділена від мозку, який не спинявся ні на мить — опрацьовував дані, прораховував їх і пропонував відповіді, як вправний ментат.

І тоді Пол збагнув, що накопичив так багато даних, що ледве який мозок раніше міг осягнути. Але від цього внутрішня порожнеча не зтягнулася. Юнак знав: щось має розбитися — не наче в ньому цокала заведена бомба. Вона йшла своїм ходом, незалежно від Полових бажань. Мозок реєстрував найдрібніші відтінки навколишнього світу: крихітну зміну рівня вологи, незначне падіння температури, пересування комахи дахом диститенту, врочисте наближення світанку в осяяному зорями небі, смугу якого він бачив крізь прозору стінку намету.

Та порожнеча була нездоланною. І байдуже, як саме встановлено вибуховий механізм. Пол озирнувся на власне минуле й віднайшов мить, коли саме його було запущено: навчання, відточення здібностей, тиск вишуканих дисциплін, навіть знайомство з О. К. Біблією в критичну мить... і, зрештою, суттєве передозування прянощами. А ще він міг поглянути вперед — у найстрашнішому напрямку — і побачити, до чого все приведе.

«Я чудовисько! — подумав він. — Почвара!»

— Ні, — сказав Пол. А тоді: — Ні. Ні! Ні!

Отямившись, він збагнув, що гамселить кулаками підлогу диститенту. (Якась безжальна частина його ества записувала це як цікаві емоційні дані, щоб додати їх до розрахунків).

— Поле!

Матір була поруч, тримала його за руки. Сіра пляма її обличчя вдивлялася в нього.

— Поле, що трапилося?

— Ти! — мовив він.

— Я тут, Поле, — сказала вона. — Усе добре.

— Що ти зробила зі мною? — запитав юнак.

У спалаху розуміння вона раптом збагнула корені питання, але відповіла:

— Я народила тебе.

Інстинктивно, спираючись на внутрішнє знання, вона усвідомила, що це була єдина правильна відповідь, щоб заспокоїти його. Юнак відчув обійми материних рук, зосередився на нечітких обрисах її обличчя (деякі генетичні риси сприймалися інакше у світлі нової для його свідомості інформації: підказки додано до інших даних, і в результаті — готова відповідь).

— Відпусти мене, — мовив він.

Почувши в голосі сина метал, Джессіка підкорилася.

— Ти не скажеш мені, що трапилося, Поле?

— Чи знала ти, що робиш, коли навчала мене? — запитав він.

«Дитинність зникла з його голосу», — подумала вона й відповіла:

— Я сподівалася на те, про що мріють усі батьки — що ти будеш... кращим, іншим.

— Іншим?

Почувши гіркоту в його голосі, вона мовила:

— Поле, я...

— Ти не хотіла сина! — гукнув він. — Ти хотіла Квізаца Хаде-раха! Хотіла Бене Гессерит у чоловічій подобі!

Вона відсахнулася від гіркоти його голосу.

— Але Поле...

— Чи радилася ти коли-небудь із батьком щодо цього?

Вона тихо відповіла, страждаючи від свіжої рани:

— Ким би ти не був, Поле, від батька ти успадкував стільки, скільки й від мене.

— Але ж не в навчанні, — відказав він. — Усе те, що... розбудило... сплячого.

— Сплячого?

— Усе тут, — він торкнувся рукою голови, потім — грудей. — У мені. Стає сильнішим, сильнішим, сильнішим...

— Поле!

Джессіка почула істеричні нотки в голосі сина.

— Послухай мене, — сказав він. — Ти хотіла, щоб Превелебна Матір почула про мої сни: тож слухай замість неї. У мене щойно було *видіння*. Знаєш чому?

— Ти маєш заспокоїтися, — сказала вона. — Якщо є...
 — Прянощі, — закінчив він замість неї. — Вони всюди — у повітрі, землі, їжі. *Геріатричні* прянощі. Подібні до трунку Правдомовиці. Це отрута!

Вона заклякла.

Пол стишив голос і повторив:

— Отрута. Така тендітна, підступна... незворотна. Вона навіть не вб'є тебе, якщо ти не припинятимеш її вживати. Ми не можемо полишити Арракіс, не забравши частину його із собою.

Жахна *близькість* його голосу не лишала місця запереченням.

— Ти й прянощі, — сказав Пол. — Прянощі змінюють усіх, хто надуживає ними, але завдяки *тобі* я можу оприятити цю зміну власною свідомістю. Я не можу лишити її в підсвідомості, де неспокій міг би зникнути. Я бачу це.

— Поле, ти...

— Я бачу це! — повторив він.

Жінка чула божевілля в синовому голосі, але не знала, як зарадити.

Та він заговорив знову, і цього разу залізний контроль повернувся в його тембр:

— Ми тут у пастці.

«*Ми тут у пастці*», — подумки погодилася вона.

Джессіка визнала правдивість синових слів. Жоден метод Бене Гессерит, хитрощі чи трюки не зможуть остаточно звільнити їх від Арракіса: прянощі викликали звикання. Її тіло дізналося про це задовго до того, як усвідомив мозок.

«*Тож ми приречені провести життя тут, — подумала вона, — на цій пекельній планеті. Якщо ми зможемо втекти від Харконнів, нам лишиться тільки це місце. А щодо моєї ролі сумнівів нема: племінна кобила, що зберігає важливу генетичну лінію для Плану Бене Гессерит*».

— Я маю розповісти тобі про своє видіння, — сказав Пол (тепер у його голосі клекотіла лютя). — Аби впевнитися, що ти сприймеш усе сказане, я спершу повідомлю, що знаю: ти народиш доньку, мою сестру, тут, на Арракісі.

Поклавши руки на підлогу намету, Джессіка притислася спиною до вигнутої тканинної стіни, щоб заглушити напад страху. Вона знала, що вагітність ще ніяк не проявлялася. Тільки

навчання Бене-Гессеритським методам дало змогу їй упізнати перші слабкі ознаки ембріона, якому було заледве кілька тижнів.

— Тільки щоб служити, — прошепотіла Джессіка, чіпляючись за гасло Бене Гессерит. — Ми існуємо, тільки щоб служити.

— Ми житимемо серед фрименів, — сказав Пол, — де Міссіонарія Протектіва приготувала для нас притулок.

«Вони підготували для нас шляхи відступу в пустелю, — сказала собі Джессіка. — Але звідки він міг дізнатися про Міссіонарію Протектіву?» Вона збагнула, наскільки складно їй погамувати жах перед невпинним зростанням дивності Пола.

Пол розглядав темну материну тінь, розпізнавав її страх і кожну реакцію завдяки новому рівню розуміння, неначе жінка була силуетом на сліпучому сріблі. Його охопило співчуття до неї.

— Багато чого може тут відбутися, я не можу починати тобі розповідати, — сказав він. — Я навіть собі розповісти не можу, хоча побачив усе на власні очі. Я відчуваю майбутнє, але жодним чином не може вплинути на нього. Щось просто трапляється. З найближчого майбутнього — скажімо, за рік — я можу бачити дещо... *шлях*, такий широкий, як Центральний проспект на Каладані. Деякі місця я не бачу... затінені місця... неначе вони за пагорбом, — і знову він подумав про зв'язу вітром хустинку, — ...а ще є відгалуження.

Пол замовк, коли спогад про внутрішній зір *виповнив* його. Ні пророчі сни, ні власний життєвий досвід не підготували його до різкості, з якою було зірвано покривало невідомості й оголено час.

Пригадуючи пережите, він визнав власне страшне призначення. Його життя розширювалося, неначе куля, яка постійно зростає... і навіть час відступає перед нею...

Джессіка знайшла пульт управління наметовою світлосмугою й увімкнула її.

Тьмяне зелене світло розігнало тіні, стишивши її страх. Жінка поглянула на синове обличчя, його самозаглиблений погляд. І тут вона збагнула, де вже бачила такий вираз: зображення в записках про катастрофи — на обличчях у дітей, які пережили голод або страшні поранення. Очі скидалися на ями, рот — стиснута пряма лінія, впалі щоки.

«*Це вираз страшного усвідомлення, — подумала вона, — людини, яка змушена була дізнатися про власну смертність.*»

І все ж таки він більше не дитина.

Прихований зміст його слів заповнив її мозок, витіснивши решту. Пол же міг побачити попереду можливий шлях до втечі.

— Має бути спосіб утекти від Харконнів, — сказала Джессіка.

— Харконнени! — гірко всміхнувся він. — Викинь тих зіпсутих людей із голови. — У сяйві світлосмуги він поглянув на матір, роздивляючись риси її обличчя — і вони видали її.

Вона сказала:

— Ти не повинен уважати їх людьми без...

— Не будь так певна, де проводити демаркаційну лінію, — відрубав Пол. — Ми несемо наше минуле із собою. І, матір моя, є дещо невідоме тобі, про що ти маєш знати — *ми* і є Харконнени.

Свідомість Джессіки зробила страшну річ: вона повністю спустошилася, немов прагнула відрізати себе від усіх почуттів. Однак неблаганний ритм Полового голосу тягнув її за собою.

— Коли наступного разу натрапиш на люстро, роздивися уважно своє обличчя, а зараз роздивися моє. Якщо ти не заплющиш очі, то побачиш знаки. Поглянь на мої руки, поставу. І якщо це все тебе досі не переконало, просто повір моєму слову. Я побував у майбутньому, подивився на запис, побачив те місце й зібрав усі дані. Ми — Харконнени.

— Якась... відступницька гілка родини, — сказала вона. — Правда ж? Якийсь кузен Харконнена, що...

— Ти донька самого Барона, — відрізав Пол і поглянув, як матір притискає руки до рота. — У юності Барон віддавався багатьом задоволенням, а раз навіть дозволив звабити себе. Але це зробила одна з *вас* із генетичною метою Бене Гессерит.

Те, як він промовив ось це «вас», ударило жінку, наче ляпас. Але її мозок почав працювати, тож заперечити його слів вона не могла. Так багато сліпих закутків її минулого віднайшлися і з'єдналися. Донька, яку так хотіли в Бене Гессерит, не мала покласти край давній ворожнечі Харконнів із Атрідами — вона мусила лишень закріпити якийсь генетичний фактор у крові. «Який?» — намагалася збагнути вона.

Неначе зазирнувши в її свідомість, Пол сказав:

— Вони гадали, що прагнуть створити мене. Але я — зовсім не такий, як вони сподівалися, ще й з'явився передчасно. А вони не знають про це.

Джессіка притисла долоні до рота.

«Велика Матір! Він же Квізац Хадерах!»

Ураз жінка відчула себе перед ним голою — як на долоні, — адже розуміла, що він дивиться на неї очима, від яких нічого не сховаєш. І Джессіка знала, що саме цього їй боїться.

— Ти гадаєш, що я Квізац Хадерах, — сказав він. — Викинь це з голови. Я — дещо несподіване.

«Я маю повідомити про це в одну з наших шкіл, — думала вона. — Парувальний індекс має показати, що трапилося».

— Вони не дізнаються про мене, доки не буде запізно, — відрубав він.

Джессіка хотіла якось відволікти його від цих думок, тож опустила руки й мовила:

— Чи знайдемо ми притулок серед фрименів?

— У фрименів є приказка, яку вони приписують Шай-Хулуду, Старому Батькові Вічності, — відказав Пол. — Вони кажуть: *«Будь готовий прийняти те, з чим ти зустрінешся».*

А сам подумав: *«Так, мамо, притулок серед фрименів. Твої очі стануть яскраво синіми, а фільтровий корок дистикоста натре мозолю біля твого гарненького носика... і ти народиш мені сестру: Святу Алію Ножа».*

— Якщо ти не Квізац Хадерах, — мовила Джессіка, — що...

— Ти не можеш цього знати, — сказав він. — Не повіриш, доки сама не побачиш.

«Я зерня», — промайнуло в його голові.

Раптом юнак збагнув, яким же родючим виявився ґрунт, у який він упав — і знов усвідомлення жажливого призначення виповнило його, прориваючись крізь порожнечу, ладне задушити його горем.

Пол побачив перед собою два великі відгалуження головного шляху. На одному з них він зустрічає злого старого Барона й каже йому: *«Привіт, дідусю».* Його ледве не знудило від того, що лежало на тому шляху далі.

Інша стежина повнилася сірими плямами та спалахами жорстокості. Він бачив там войовничу релігію, полум'я, що поширювалося всесвітом під зелено-чорним стягом Атрідів, і легіони фанатиків, що йшли за ним, обпившись меланжевим лікером. Гурні Галлек і деякі інші люди батька — зовсім трішки — були поміж них, усі з емблемою яструба з гробниці, де знайшла вічний спочинок голова його батька.

— Я не можу піти тим шляхом, — пробурмотів він. — Ось чого насправді хочуть старі відьми з твоєї школи.

— Я не розумію тебе, Поле, — мовила матір.

Він не сказав ні слова, мислячи, як зерня, яким він і був, з расовою свідомістю, яку вперше сприйняв як жахливе призначення. А тоді збагнув, що не може більше ненавидіти Бене Гессерит, Імператора чи навіть Харконнів. Усі вони опинилися в пастці своєї раси, яка жадала відновити хаотичність спадковості, прагнула змішуватися і перетинатися, щоб поєднати свої генетичні лінії з фонтаном нових генів. І раса знала єдиний можливий спосіб для цього — старовинний, добре випробуваний спосіб, який змітав усе на своєму шляху: джигад.

«*Я в жодному разі не можу обрати такий шлях*», — думав він.

Але знову і знову він бачив внутрішнім зором гробницю голови свого батька і розвій жорстокості, над яким майорить зелено-чорний стяг.

Схвильована синовим мовчанням, Джессіка прочистила горло:

— Отже... фримени дадуть нам притулок?

Пол підвів очі, вдивляючись у вроджені аристократичні риси її обличчя в тьмяно-зеленому світлі намету.

— Так, — сказав він. — Це один зі шляхів, — він кивнув. — Так. Вони назвуть мене... Муад'Дібом — «Тим, Хто Вказує Шлях». Так... Саме так вони й назвуть мене.

Пол заплющив очі, міркуючи: «*Тепер, батьку, я можу оплакати тебе*». І відчув, як сльози потекли щоками.

КНИГА ДРУГА

МУАД'ДІБ

Коли мій батько, Падишах-Імператор, довідався про смерть Герцога Лето й про те, як саме він помер, то розлютився так, як ніколи в житті. Він звинувачував мою матір та угоду, що змусила його посадити на трон Бене-Гессеритку. Він звинувачував Гільдію та старого негідника Барона. Винуватив усіх, кого бачив, навіть мене. Він ляяв мене, бо я, мовляв, така сама відьма, як і всі інші. А коли я спробувала заспокоїти його, вказавши, що так було вчинено відповідно до давнього закону про самозбереження, якого дотримувалися навіть найдавніші правителі, він презирливо гмикнув і спитав, невже я вважаю його настільки слабким. Тоді я збагнула, що гнів його викликала не сама смерть Герцога, а думка про те, які наслідки могла мати ця смерть для королівського роду. Озираючись назад, я припускаю, що батько також мав певні схильності до передбачення майбутнього, оскільки його рід і рід Муад'Діба походили зі спільного кореня.

Принцеса Ірулан. У домі мого батька

— Тепер Харконнен уб'є Харконнена, — прошепотів Пол.

Прокинувшись незадовго до того, як запали сутінки, він сидів у герметично закритому темному диститенті. До його вух долинуло тихе вовтузіння матері, яка спала під протилежною стінкою намету.

Пол зиркнув на детектор наближення на підлозі, вивчив циферблат, що підсвічувався в темряві фосфорними трубками.

— Скоро має настати ніч, — сказала Джессіка. — Чому ти не піднімаєш наметові екрани?

Пол збагнув: мати вже деякий час дихає інакше, ніж раніше. Вона лежала в непорушній тиші, доки не впевнилася, що він не спить.

— Це не допоможе, — відповів юнак. — Пройшла буря. Намет засипало піском. Я скоро нас викопаю.

— Від Дункана жодної звістки?

— Жодної.

Пол машинально тер герцогський перстень, що тепер сидів на його великому пальці. Раптово хлопець затремтів од люті, спрямованої на сутність планети, що допомогла вбити його батька.

— Я чула, як почалася буря, — промовила Джессіка.

Непретензійна беззмістовність її слів допомогла Полові відновити спокій. Його свідомість зосередилася на бурі — він бачив крізь прозорий бік диститенту, як вона починалася. Піщані струминки посунули котловиною, борозни й западини пошрамували небо. Пол зиркнув угору на кам'яний шпиль, зауваживши, як від сильного пориву вітру той змінює форму, стає нижчим, перетворюючись на клин чеддерного кольору. Залетівши до котловини, пісок затопив небо тьмяним відтінком карі, а тоді засипав намет, знищивши будь-яке світло.

Дуги намету закрипіли, прийнявши на себе вагу. Потім тишу порушувало лише нечітке сопіння помп піскошноркеля, що накачували повітря в намет.

— Спробуй іще раз перевірити приймач, — попросила Джессіка.

— Марно, — відповів Пол.

Він намацав водотрубку дистикоста, що була закріплена біля шиї, ковтнув теплої води й подумав, що ось зараз і починається його справжнє життя на Арракісі — життя завдяки наново зібраній волозі власного дихання та тіла. Вода була позбавленою смаку й викликала нудоту, однак вона зволожила йому рот.

Джессіка чула, як Пол п'є, відчувала, як слизька тканина дистикоста липне до шкіри, однак вгамовувати спрагу відмовлялася. Визнати її означало остаточно прокинутися: усвідомити жахливі потреби Арракіса — доведеться пильнувати кожну крапельночку води, потай накопичувати її у водокишенях і шкодувати про кожен видих на відкритому повітрі.

Набагато простіше було знову ковзнути у сон.

Але сьогодні вона бачила інший сон і здригалася лише від згадки про нього. Їй ввижалося, що вона тримає руки під піщаним водоспадом, який укриває накреслений на землі напис: *Герцог Лето Атрід*. Ім'я засипає піском, Джессіка намагається відновити рядок, однак перша літера зникає раніше, ніж вона встигає дописати останню.

Пісок не спинити.

Її сон перетворюється на квиління, що стає все гучнішим і гучнішим. Безглузде квиління — частина її свідомості розуміє, що це її власний голос, однак він належить дитині, майже немовляті. Жінка, риси якої її пам'ять не здатна чітко відновити, йде геть.

«Моя невідома мати, — подумала Джессіка. — Бене-Гессеритка, яка народила мене й віддала сестрам, бо ті так наказали. Чи раділа вона, що позбулася харконнівської дитини?»

— Їхня ахіллесова п'ята — прянощі. Бити треба туди, — промовив Пол.

«Як він може думати про напад у такі миті, як ця?» — спитала вона себе.

— Уся планета переповнена прянощами, — відказала Джессіка. — Як же ти завдаси удару?

Вона почула, що син вовтузиться й тягне рюкзак по підлозі намету.

— Каладан жив владою моря і повітря, — відповів Пол. — А тут — *влада пустелі*, і фримени — ключ до неї.

Його голос долинув до Джессіки вже від входу до намету. Завдяки своїм Бене-Гессеритським тренуванням вона вловила в його голосі гіркоту, спрямовану проти неї.

«Усе життя хлопця вчили ненавидіти Харконнів, — подумала вона. — Тепер він дізнався, що через мене він і сам Харконнен. Як мало він мене знає! Я була єдиною Герцоговою жінкою. Я прийняла і його життя, і його цінності, попри всі накази Бене Гессерит».

Світлосмуга намету ввімкнулася під Половими пальцями, наповнюючи купол їхнього сховку зеленуватим сяйвом. Пол присів біля виходу, відрегулювавши каптур для пересування пустелею — лоб закрито, ротовий фільтр на місці, носовий корок припасовано. Видимими zostалися тільки темні очі — жінка помітила лише вузьку смугу обличчя, що, повернувшись до неї, миттю зникло.

— Підготуйся до виходу назовні, — з-під фільтра голос Пола було ледь чути.

Джессіка надягнула на рот свій фільтр і заходилася припасовувати каптур, коли Пол відкрив клапан.

Миттю до намету зі шкряботінням потекли дрібні шкарубкі піщинки — перш ніж Пол зупинив їх статичним ущільнювачем. Інструмент перегрупував порошок, й отвір у стіні піску ріс.

Хлопець ковзнув уперед, і до вух Джессіки долинали, як він видирається нагору.

«Що ми там знайдемо? — питала вона себе. — Харконненівські солдати та сардаукари — це небезпеки, на які можна чекати. Але як щодо небезпек, про які ми не знаємо?»

Вона подумала про ущільнювач і решту дивних інструментів у рюкзаку. Кожен із них раптово постав перед нею, як знак таємничих небезпек.

На неї війнуло спекотним повітрям із поверхні, а пісок торкнувся шік там, де їх не закривав фільтр.

— Дай мені рюкзак, — голос Пола був гучним і вимогливим.

Джессіка підкорилася, почувла, як булькнула вода в літротахах, коли вона потягнула рюкзак через підлогу. Вона поглянула вгору й побачила Пола на тлі зірок.

— Сюди, — нахилився він, витягуючи рюкзак.

Тепер Джессіка бачила лише коло із зірок. Вони скидалися на вістря якоїсь зброї, спрямованої на неї. Раптом її клаптик ночі перекреслив метеоритний дощ. Метеори видалися їй попередженням — тигрові смуги, яскраві могильні ґрати, від яких у жилах згорталася кров. Їй стало холодно від думки про ціну, призначену за її голову.

— Швидше, — крикнув Пол. — Я хочу згорнути намет.

Піщаний дощ засипав її ліву руку. *«Скільки ще піску витримає долоня?»* — спитала себе Джессіка.

— Тобі допомогти?

— Ні.

Вона ковтнула пересохлим горлом і ковзнула в дірку. Пісок, ущільнений статичним полем, поскрипував під пальцями. Пол нахилився і взяв її за руку.

Джессіка стояла поряд із сином на гладенькій латці пустелі під зорями. Жінка роззиралася навкруги. Пісок майже по вінця засипав їхню котловину, залишивши тільки темні шпилі навколишніх гір. Вона перевіряла далеку пітьму своїми натренованими чуттями.

Шурхіт маленької тваринки.

Птахи.

Шелестіння опалого піску, а крізь нього чути шарудіння крихітної істоти.

Пол згорнув намет і витягнув його з дірки.

Зорі освітлювали ніч рівно настільки, щоб кожна тінь повнилася загрозою. Джессіка озиралася на грудки пітьми навколо.

«Чорнота — це сліпе нагадування, — подумала вона. — Ти прислухаєшся до океану звуків, чуєш завивання тих, хто переслідував твоїх предків так, що лише найпримітивніші клітини твого тіла пам'ятають про це. Тут бачать очі. Тут бачать ніздрі».

Пол, стоячи біля неї, мовив:

— Дункан сказав, що раптом його спіймають, то він зможе протриматися... саме до цього часу. Нам треба йти зараз, — юнак одягнув рюкзак на плечі, перейшов до пологого краю западини, а тоді видерся на скелястий виступ, що вивищувався над відкритою пустелею.

Джессіка автоматично пішла за сином, відзначивши, що тепер він веде її, а не навпаки.

«Тепер моє нещастя тяжче від морського піску¹, — подумала вона. — Цей світ спустошив мене, позбавивши всього, окрім найдавнішої мети: берегти майбутнє життя. Тепер я живу заради мого молодого Герцога і його ще не народженої сестри».

Вона пройшла до Пола, відчуваючи, як пісок немов чіпляється за ноги.

Юнак поглянув на північ через лінію скель. Він вивчав далекий крутий схил.

Обриси гори нагадували старовинний бойовий лінкор у морських хвилях, який освітлювали зорі. Невидимі хвилі зі свистом підносили вгору корабель із бумерангами антен, загнутими назад трубами та П-подібною надбудовою на кормі.

Над силуетом здійнялося помаранчеве полум'я, а з неба вниз спалахнула яскрава блискуча пурпурова смуга.

Ще одна!

І ще один помаранчевий спалах здіймається вгору!

Усе це скидалося на старовинну морську битву, на артилерійський вогонь — видовище змусило їх заклакнуту на місці.

— Стопи вогню, — прошепотів Пол.

Ланцюжок червоних спалахів піднявся над скелею. Пурпурові смуги помережили небо.

¹ Книга Йова 6:2–3, парафраза.

— Реактивні викиди та лазеростріли, — мовила Джессіка.

Червоний від завислого в повітрі пилу перший місяць Арракіса здійнявся над небокраєм ліворуч від них. Мати та син побачили сліди бурі — смужку руху вздовж пустелі.

— То, певно, харконненівські 'топтери полюють на нас, — зауважив Пол. — Те, як вони прочісують пустелю... вони хочуть переконатися, що випалили все, що там залишалося... так випаляють гніздо комах.

— Або гніздо Атрідів, — кивнула Джессіка.

— Ми повинні знайти укриття, — сказав Пол. — Ітимемо на південь, тримаючись скель. Якщо нас упіймають на відкритій ділянці... — він повернувся, поправляючи рюкзак на плечах. — Вони вбивають усе, що рухається.

Пол ступив крок схилом і тієї ж миті почув тихе посвистування орнітоптера, що пурхав у повітрі, побачив його темний силует у себе над головою.

Батько якось казав мені, що повагу до правди покладено в основу будь-якої моралі. «Ніщо не виникає з нічого», — мовив він тоді. Дуже глибока думка, якщо ти розумієш, наскільки мінливою може бути «правда».

Принцеса Ірулан. Розмови з Муад'Дібом

— Я завжди пишався тим, що бачу все таким, як воно є, — сказав Зуфір Хават. — Таке вже прокляття ментата. Ти просто не можеш припинити аналізувати дані.

Доки він говорив, зморшкують старече обличчя зберігало спокій у передсвітанковому мороці. Укриті плямами від сафо вуста стислися в пряму лінію, від якої розходилися вгору складки.

На піску навпроти Хавата навпочіпки сидів закутаний у мантию чоловік. Вочевидь, Хаватові слова його не зворушили.

Вони обидва припали до землі під скелею, що нависала над широким пологим низькодолом. Над розбитою лінією гір по той бік котловини займався світанок, торкаючи рожевим сяйвом усе навкруги. Під скелею було холодно — сухий холод, що лишився із ночі, пробирав до кісток. Перед світанком повіяло теплим леготом, але тепер знову стало зимно. Хават чув, як цокотять зубами позаду нього воїни, які досі лишалися під його командуванням.

Чоловік навпроти Хавата — фримен, який прийшов з іншого боку котловини в перших променях оманливого ранку. Мешканець пустелі скрадався піском, танучи в барханах — його рухи ледь-ледь можна було розгледіти.

На піску між ними фримен намалював фігуру, що була схожою на миску, з якої стирчала стріла.

— Там багато харконненівських загонів, — сказав він і підняв палець, указавши ним на скелі, звідки спустилися Хават і його люди.

Хават кивнув.

«Багато загонів. Так».

Він досі не міг збагнути, чого цей фримен хоче — і це його сильно тривожило. Тренування ментата мають давати йому силу бачити, які мотиви рухають людьми.

Хават пережив найгіршу ніч у житті. Він перебував у гарнізонному селищі Цимпо, буферному аванпості колишньої столиці Карфага, коли почали надходити повідомлення про напад. Спершу він подумав: *«Це рейд. Харконнени нас випробовують».*

Але повідомлення посипалися лавиною — усе швидше й швидше.

Два легіони висадилися в Карфазі.

П'ять легіонів — п'ятдесят бригад! — напали на головну базу Герцога в Арракіні.

Легіон в Арсунті.

Дві бойові групи край Розтрісканої Скелі.

Тоді звіти стали детальнішими: серед нападників були імператорські сардаукари — близько двох легіонів. І стало очевидно, що нападники чудово знали, скільки й куди військ відряджати. Бездоганно! Чудова розвідка.

Шок і гнів настільки охопили Хавата, що він ледве не втратив ментатські здібності. Розмах атаки вразив його свідомість ледь не фізично.

І тепер, переховуючись під пустельною скелею, він сам собі кивнув, загорнувшись у розірваний, пошматований мундир, немовби прагнув захиститися так від холодних сутінків.

«Розмах атаки».

Він завжди вважав, що вороги можуть найняти невеличкий ліхтер Гільдії для пробних рейдів. То був цілком звичний підступ для війни між Великими Домами. Ліхтери часто приземлялися на Арракісі й полишали його, щоб перевозити прянощі Дому Атрідів. Хават ужив заходів, щоб убезпечитися від нападів на фальшивих ліхтерах із прянощами. І для повноцінного нападу він чекав не більше ніж десять бригад.

За останніми підрахунками, на Арракіс приземлилося понад дві тисячі кораблів — і не лише ліхтери, а й фрегати, розвідувальні літаки, спостерігачі, жмакаші, військові транспортери, самоскиди...

Більше від сотні бригад — десять легіонів!

Увесь прибуток із арракійських прянощів за півсторіччя ледь-ледь покриє вартість такої авантюри.

Можливо.

«Я недооцінив, скільки всього Барон ладен був витратити, аби напасти на нас, — подумав Хават. — Я підвів мого Герцога».

І ще ця справа зі зрадою.

«Я житиму достатньо довго, щоб побачити, як її задушуть! — промайнуло в його голові. — Я мав убити ту Бене-Гессеритську відьму, коли мав таку нагоду». Він ні на мить не вагався щодо особи того, хто їх зрадив — леді Джессіка. Усі факти вказували на неї.

— Ваш солдат Гурні Галлек і частина його воїнів у безпеці з нашими друзями-контрабандистами, — сказав фримен.

— Добре.

«Отже, Гурні забереться з цієї планети. Не всі ми пропали».

Хават озирнувся на купку своїх людей. На початку ночі в нього було три сотні добірних бійців. З них лишилося не більше ніж двадцять, ще й половина поранені. Дехто з них зараз спав: стоячи, притулившись до скелі, чи лежачи, розпластавшись на піску під каменюкою. Їхній останній 'топтер, який вони тепер використовували як екраноплан¹ для перевезення поранених, зламався незадовго до світанку. Вони розрізали його лазерострілами й поховали шматки, а тоді пішки рушили до схованки на краю котловини.

Хават лише приблизно уявляв, де вони зараз перебувають: приблизно за двісті кілометрів на південний схід від Арракіна. Головні шляхи між січовими спільнотами Оборонної Стіни простягалися південніше.

Фримен навпроти Хавата відкинув каптур, зняв шапочку дистикоста й показав піщане волосся і бороду. Його скуйовджене волосся було забрано назад від високого худорлявого чола. Очі — абсолютна синь, викликана меланжевою дією. Здавалося, що борода й вуса з одного боку рота вкрилися плямами — там, де прилягала водотрубка, що вела до носових фільтраційних корків, волосся заплуталося.

Чоловік витягнув корки та правильно встановив їх. Почухав шрам біля носа.

— Якщо переходитимете низькоділ сьогодні вночі, — сказав фримен, — не використовуйте щити. У стіні є проб'їна... — він повернувся на п'ятках, указуючи на південь. — Там, де відкриті піски

¹ Екраноплан — високошвидкісний транспортний засіб, який летить у межах зони дії аеродинамічного екрана на відносно низькій висоті (до кількох метрів) над поверхнею землі чи води.

тягнуться до ергу. Щити приваблять... — завагався, — хробака. Вони рідко приходять сюди, але щит точно приманить хоча б одного.

«Він сказав «хробак», — подумав Хават. — Але збирався сказати щось інше. Що саме? І чого він від нас хоче?»

Хават зітхнув.

Він не міг згадати, коли востаннє був настільки втомленим. М'язи так виснажилися, що жодні енергетичні таблетки не давали полегшення.

Ці бісові сардаукари!

Гірко картаючи себе, він подумав про солдатів-фанатиків та віроломство Імператора, яке вони втілювали. Як справжній ментат, він оцінив усі дані й вирахував, наскільки ж мізерними були його шанси навести докази зради перед Вищою Радою Ландсраду, де могла звершитися справедливість.

— Ви б хотіли піти до контрабандистів? — запитав фримен.

— А це можливо?

— Шлях далекий.

«Фримени не люблять казати "ні"», — якось сказав йому Айдаго.

Хават відказав:

— Ви досі не сказали мені, чи допоможуть ваші люди моїм пораненим.

— Їх поранено.

«Щоразу та сама чортова відповідь!»

— Ми знаємо, що їх поранено! — зірвався Хават. — Не в тому...

— Заспокойся, друже, — застеріг фримен. — А що кажуть ваші поранені? Чи є серед них такі, які розуміють водну потребу вашого племені?

— Ми не говорили про воду, — відказав Хават. — Ми...

— Я можу зрозуміти твоє небажання, — відповів фримен. — Вони твої друзі, члени твого племені. У вас є вода?

— Недостатньо.

Фримен кивнув на мундир Хавата, крізь який виднілася гола шкіра.

— Ми заскочили вас зненацька у вашій січі, навіть без дисти-костів. Час ухвалювати водне рішення, друже.

— Чи могли б ми заплатити за вашу допомогу?

Фримен стенив плечима.

— У вас нема води, — він зиркнув на людей позаду Хавата. — Скількох поранених ви могли б віддати?

Хават замовк, витріщаючись на чоловіка. Як ментат, він усвідомлював, що вони просто не розуміють одне одного. Слова і звуки не поєднувалися в звичні сенси.

— Я Зуфір Хават, — мовив він. — І можу говорити від імені мого Герцога. Я візьму на себе зобов'язання віддячити за вашу допомогу. Мені потрібна лишень невелика поміч — щоб зберегти сили достатньо довго, аби вбити зрадницю, яка гадає, що уникне помсти.

— Ти хочеш, аби ми взяли участь у вендеті?

— Вендету я здійснию сам. Я хочу лишень звільнитися від відповідальності за своїх поранених, щоб виконати задумане.

Фримен насупився:

— Як ти можеш відповідати за своїх поранених? Вони самі за себе відповідають. Питання ж у воді, Зуфіре Хавате. Чи ти бажаєш, аби я вирішив без тебе?

Чоловік поклав руку на зброю, сховану під балахоном.

Хават напружився: *«Невже тут криється зрада?»*

— Чого ти боїшся? — запитав фримен.

«Ох уже ці люди і їхня бентежна прямота!» Хават обережно мовив:

— За мою голову призначено ціну.

— Он як, — фримен забрав руку від зброї. — Гадаєш, у нас тут панує візантійщина? Ти нас не знаєш. У Харконненів недостатньо води, щоб підкупити навіть найменшу дитину серед нас.

«Але вони змогли заплатити Гільдії за перевезення понад двох тисяч бойових кораблів», — подумав Хават. Його досі вражала та ціна.

— Ми всі боремося проти Харконненів, — сказав Хават. — Чи ж не мали б ми розділяти страждання війни й разом шукати шляхів до перемоги?

— А ми й розділяємо, — сказав фримен. — Я бачив, як ви билися з Харконненами. Добре билися. Колись для мене було б честю опинитися в бою пліч-о-пліч із вами.

— Тільки скажіть, коли я зможу підставити вам плече, — сказав Хават.

— Хто знає? — спитав фримен. — Усюди сили Харконненів. Але ти досі не ухвалив водного рішення й не оголосив його своїм пораненим.

«Я мушу бути обережним, — мовив сам собі Хават. — Між нами панує нерозуміння».

Він сказав:

— Чи покажете ви мені свій, арракійський шлях?

— Мислиш, як чужинець, — зневажливо усміхнувся фримен. Він указав на скелі на північному заході. — Ми бачили, як ви йшли через піски минулої ночі. — Він опустив руку. — Ви розташували свої сили на підвітряному схилі дюн. Погано. Не маєте ні дистикостів, ні води. Довго не протримаєтеся.

— Шляхи Арракіса непросто осягнути, — відповів Хават.

— Так і є. Але ми вбивали Харконнів.

— А що ви робите зі своїми пораненими? — запитав Хават.

— Хіба людина сама не знає, чи варто її рятувати? — запитанням відповів фримен. — Ваші поранені знають, що у вас нема води. — Він нахилив голову, скося зиркнувши на Хавата. — Вочевидь, настав час для водного рішення. І цілі, й поранені мають дбати про майбутнє племені.

«*Майбутнє племені*, — подумав Хават. — *Плем'я Атрідів. У цьому є сенс*». Він змусив себе поставити запитання, якого уникав.

— Чи нема у вас новин про мого Герцога і його сина?

Незбагненні сині очі вдивлялися в Хаватові.

— Новини?

— Їхня доля! — вибухнув Хават.

— Доля в усіх однакова, — сказав фримен. — Подейкують, що твій Герцог свою вже зустрів. Щодо Лісана аль-Гайба, його сина, то все у Ліетових руках. Ліет іще не сказав своє слово.

«*Я знав відповідь і не запитуючи*», — промайнуло в голові у Хавата.

Він озирнувся на своїх людей. Тепер усі вони прокинулися. І все почули. Вони дивилися на пісок, і важке усвідомлення перспективи читалося на їхніх обличчях: для них нема вороття на Каладан, а тепер й Арракіс утрачено.

Хават повернувся до фримена.

— Що ти чув про Дункана Айдаго?

— Коли впали щити, він перебував у великому будинку, — відказав фримен. — Я чув таке... не більше.

«*Вона вимкнула щити й впустила Харконнів*, — подумав він. — *Виявилось, що спиною до дверей сидів саме я. Але як вона могла вчинити таке, якщо це був напад на її власного сина? Але... хто знає, як міркує Бене-Гессеритська відьма... Чи можна взагалі тут говорити про міркування?»*

Хават спробував ковтнути пересохлим горлом.

— А коли ти дізнаєшся що-небудь про хлопчика?

— Нам небагато відомо про те, що трапилося в Арракіні, — сказав фримен і знизав плечима. — Хто знає?

— А у вас є способи дізнатися?

— Можливо, — фримен потер шрам біля носа. — Скажи мені, Зуфіре Хавате, що ти знаєш про велику зброю, застосовану Харконненами?

«Артилерія, — гірко подумав Хават. — Хто б міг уявити, що вони скористаються артилерією в дні силових щитів?»

— Ви кажете зараз про артилерію, яку вони застосували, щоб загнати наших людей у печери, — сказав він. — Теоретично... я знаюся на цій вибуховій зброї.

— Якщо людина дала себе загнати в печеру з одним-єдиним виходом, то вона заслуговує на смерть, — відрізав фримен.

— Чому ви запитуєте про цю зброю?

— Цього бажає Ліет.

«То ось що він хоче від нас?» — подумки запитав себе Хават і мовив:

— Ви прийшли сюди, щоб роздобути інформацію про великі гармати?

— Ліет захотів самостійно оглянути таку.

— Тоді вам просто треба піти й захопити її, — глузливо всміхнувся Хават.

— Так, — відповів фримен. — Одну гармату ми вже захопили. Сховали її, щоб Стілгар міг оглянути її для Ліета, та й щоб сам Ліет мав змогу подивитися на неї, якщо забажає. Але я сумніваюся: ця зброя не дуже хороша. Не надто придатна для Аракіса.

— Ви... захопили її? — перепитав Хават.

— То була гарна бійка, — відказав фримен. — Ми втратили тільки двох наших людей і пролили воду понад сотні їхніх.

«Біля кожної гармати стояли сардаукари, — подумав Хават. — Цей пустельний шаленець каже, що вони втратили тільки двох людей у бою із сардаукарами!»

— Ми б і цих двох не втратили, якби на боці Харконненів не билися ті, інші, — сказав фримен. — Серед них є дуже гарні бійці.

Один із Хаватових солдатів пошкандибав уперед, глянувши на фримена, який сидів на піску.

— Ви говорите про сардаукарів?

— Він має на увазі сардаукарів, — підтвердив Хават.
 — Сардаукари! — вигукнув фримен, і здавалося, у його голосі чулися веселощі. — Ох, то он вони хто! А видалася непогана нічка. Сардаукари. Який легіон? Знаєте?

— Ми... не знаємо, — сказав Хават.

— Сардаукари, — замислився фримен. — І все ж таки вони вбралися в харконненівську форму. Хіба це не дивно?

— Імператор не хоче, щоб стало відомо, що він виступив проти Великого Дому, — пояснив Хават.

— Але ж *ти* знаєш, що вони — сардаукари.

— Та хто я такий? — з гіркотою запитав ментат.

— Ти — Зуфір Хават, — сухо відповів фримен. — Ну, ми в будь-якому разі скоро дізналися б про це. Ми відправили трьох полонених на допит до Лієтових людей.

Ад'ютант Хавата повільно запитав, не вірячи жодному слову:

— Ви... *полонили* сардаукарів?

— Лише трьох, — відповів фримен. — Вони добре билися.

«Якби ж тільки ми мали більше часу, щоб налагодити зв'язки з фрименами, — гірка, тужлива думка промайнула в голові Хавата. — Якби ж ми тільки могли навчити їх і озброїти. Велика Матір, яку б військову силу ми мали!»

— Певно, ти зволікаєш, бо хвилюєшся за Лісана аль-Гайба, — сказав фримен. — Якщо він і справді Лісан аль-Гайб, лихо не торкнеться його. Але не відволікайтеся на думки про те, що ще не доведено.

— Я служу... Лісанові аль-Гайбу, — сказав Хават. — Дбаю про його добробут. Я присягнув йому.

— Ти присягнувся на його воді?

Хават зиркнув на ад'ютанта, який досі витріщався на фримена, а тоді знову перевів погляд на співрозмовника:

— На його воді, так.

— Ти хочеш повернутися в Арракін, до місця його води?

— До... так, до місця його води.

— Чому ж ти одразу не сказав, що це справа води? — фримен підвівся, щільніше припасувавши носові корки.

Хават кивнув головою ад'ютантові, аби той повертався до інших. Утомлено знизавши плечима, чоловік підкорився. Хават почув, як люди тихо загомоніли між собою.

Фримен мовив:

— До води завжди є шлях.

Чоловік позаду Хавата вилаявся. Ад'ютант гукнув:

— Зуфіре! Аркі щойно помер.

Фримен приклав кулак до вуха.

— Єдність води! Це знак! — він глянув на Хавата. — Неподалік є місце, де можна прийняти воду. Мені гукнути своїх людей?

Ад'ютант підійшов до Хавата й мовив:

— Зуфіре, у кількох наших в Арракіні лишилися дружини.

Вони... ну, сам розумієш, як воно в такий час.

Фримен досі тримав кулак біля вуха.

— Єдність води, Зуфіре Хавате? — запитав він.

Мозок Хавата мислив швидко. Тепер він усвідомив ухил фрименових слів, але боявся реакції втомлених людей, що сиділи під скелею, коли вони збагнуть, що й до чого.

— Єдність води, — відказав Хават.

— Нехай наші племена з'єднаються, — фримен опустив кулак.

І неначе за сигналом четверо чоловіків вислизнули з-за скель над ними. Вони кинулися назад до кам'янистого виступу, загорнули мертвого в просторий плащ, підняли його та помчали разом із тілом уздовж скель праворуч. Струмені пилу виривалися з-під їхніх ніг.

Усе скінчилося до того, як утомлені Хаватові люди зрозуміли, що трапилося. Група із загорненим у балахон тілом уже зникла за поворотом скелі.

Один із Хаватових солдатів закричав:

— Куди вони пішли з Аркі? Він був...

— Вони забрали його... щоб поховати, — відказав Хават.

— Фримени не ховають мерців! — гарикнув чоловік. — Не намагайся надурити нас, Зуфіре. Ми знаємо, що вони роблять. Аркі був одним із...

— Рай провіщено солдатіві, що помер заради Лісана аль-Гайба, — сказав фримен. — Але коли, як ти сказав, ви служите Лісанові аль-Гайбу, навіщо ж тужливі плачі? Пам'ять про того, хто славно помер, житиме доти, доки не згасне пам'ять людська.

Але люди Хавата наближалися з розгніваними обличчями. Один схопив лазеростріл і почав ним розмахувати.

— Спиніться негайно! — гарикнув Хават, перемігши хворобливу втому, що скувала його м'язи. — Ці люди шанують нашого мерця. Звичаї різняться, але значення однакове.

— Вони збираються вичавити з Аркі воду, — огризнувся солдат із лазерострілом.

— Твої люди хочуть бути присутніми під час церемонії? — запитав фримен.

«Він навіть не розуміє, у чому проблема», — подумав Хават. Наївність фрименів часом лякала.

— Вони хвилюються за побратима, якого дуже шанували, — відповів ментат.

— Ми ставитимемося до вашого побратима з такою самою повагою, як і до наших, — відказав фримен. — Це єдність води. Ми знаємо звичаї. Плоть людини належить їй самій, але її вода — власність племені.

Оскільки чоловік із лазерострілом ступив іще один крок уперед, Хават поквапливо мовив:

— Тепер ви допоможете нашим пораненим?

— Після єдності води такі питання не ставлять, — сказав фримен. — Ми зробимо для вас усе, що й для своїх одноплемінників. По-перше, ми маємо забезпечити вас дистикостами й усім необхідним.

Чоловік із лазерострілом завагався.

Ад'ютант Хавата запитав:

— Ми купуємо допомогу за воду... Аркі?

— Не купуємо, — відказав Хават. — Ми приєднуємося до цих людей.

— Звичаї різняться, — пробурмотів хтось із бійців.

Хават почав розслаблятися.

— І вони допоможуть нам дістатися до Арракіна?

— Ми вбиватимемо Харконненів, — усміхнувся фримен. — І сардаукарів. — Він ступив крок назад, приклавши руки до вух і відкинувши голову назад. А тоді опустив руки й мовив: — Наближається корабель. Сховайтеся під скелею і не рухайтесь.

Хават жестом наказав людям відійти, й ті послухалися.

Фримен узяв Хавата за руку й потягнув до решти.

— Битимемося, коли настане час битви, — сказав. Він витягнув із-під балахона маленьку клітку й дістав звідти тваринку.

Хават упізнав крихітного кажана. Кажан повернув голову, й Хават побачив сині на синьому очі.

Фримен погладив кажана, щоб заспокоїти, і щось до нього замуликав. Схилився над головою тваринки й дозволив краплі

слини впасти у відкритий рот кажана. Кажан розправив крила, але лишився на відкритій долоні фримена. Чоловік узяв крихітну трубку, приклав її до голови кажана й щось сказав. А тоді, піднявши тваринку високо, підкинув її вгору.

Кажан полетів геть і зник за скелями.

Фримен зачинив клітку й сховав її під балахоном. Знову нахилив голову, прислухаючись.

— Вони прочісують високогір'я, — сказав він. — Цікаво, кого вони там шукають.

— Відомо, що ми відступали в цьому напрямку, — сказав Хават.

— Ніколи не варто вважати себе єдиною бажаною здобиччю, — відказав фримен. — Поглянь на інший бік низькодолу. Побачиш там дещо.

Час минав.

Дехто з Хаватових людей заворушився і почав перешіптуватися.

— Замовкніть, ви наче налякані тварини, — зашипів фримен.

Біля скелі навпроти Хават роздивився якийсь рух — миготливі плями рудувато-піщаного на рудувато-піщаному.

— Мій маленький друг передав повідомлення, — сказав фримен. — Він гарний посланець — і вдень, і вночі. Якби я його втратив, то дуже засмутився б.

Рух на тому боці котловини припинився. На всі чотири чи п'ять кілометрів піску не лишилося нічого, окрім денної спеки, яка постійно зростала — здіймаючись лише хисткими стовпами розжареного повітря.

— Стійте якомога тихіше, — прошепотів фримен.

З розколини в скелі навпроти повільним рядочком виходили люди, рухаючись навпростець через котловину. Хаватові вони здалися фрименами, але, на диво, незграбними. Він нарахував шістьох чоловіків, які важко дерлися через бархани.

Крила орнітоптера гули високо праворуч над загоном Хавата. Літак опинився над скелею, де вони ховалися, — 'топтер Атрідів, розмальований харконненівськими кольорами. Апарат полетів до людей, що перетинали котловину.

Та група спинилася на гребені дюни й махнула руками.

'Топтер покружляв навколо них і приземлився, огорнутий пилом, перед фрименами. З 'топтера вискочило п'ятеро осіб. Хават розгледів пиловідштовхувальне мерехтіння щитів і суворий вишкіл сардаукарів у їхніх рухах.

— Ай! Вони використовують свої дурні щити, — прошипів фримен. Він зиркнув на вихід у відкриту пустелю на півдні котловини.

— Це сардаукари, — прошепотів Хават.

— Добре.

Замикальним півколом сардаукари наблизилися до групи фрименів, що завмерли у чеканні. Сонце виблискувало на виставлених лезах мечів. Фримени стояли щільним гуртом, не надто переймаючись гостями.

Раптом із піску навколо обох груп вигулькнули ще фримени. Ось уже вони біля орнітоптера, а тепер і в ньому. Вороги зустрілися на гребені дюни, і густа хмара пилу приховала жорстоку колотнечу.

Невдовзі пил осів. На ногах стояли тільки фримени.

— Вони лишили в 'топтері тільки трьох, — сказав фримен, який стояв біля Хавата. — Нам поталанило. Гадаю, нам удалось захопити машину, не пошкодивши її.

Один із бійців позаду Хавата прошепотів:

— То ж були сардаукари!

— Бачили, як добре вони билися? — запитав фримен.

Хават глибоко вдихнув. Він відчув запах горілого пилу, спеку й сухість. І голосом, домірним навколишньому безводдю, відповів:

— Так, вони справді добре билися.

Захоплений 'топтер здійнявся в повітря, шелестячи крилами, і під крутим кутом помчав на південь.

«*Отже, фримени ще й 'топтерами вміють керувати*», — подумав Хават.

На далекому бархані один із фрименів махнув квадратною зеленою хустинкою: раз... двічі.

— Ще летять! — гарикнув фримен біля Хавата. — Готуйтеся. Я сподівався, нам удасться забратися геть без зайвих клопотів.

«*Клопоту!*» — промайнуло у Хавата в голові.

Він побачив іще два 'топтери, які спускалися із заходу на піщану ділянку, враз спорожнілу від фрименів. Тільки вісім великих синіх плям — тіла сардаукарів у харконненівській формі — лишалися на полі бою.

Ще один 'топтер вислизнув із-за скелі над Хаватом. Ментат підвів голову й різко вдихнув — то був великий військовий транспортер. Він летів повільно, розмірено розмахуючи крилами,

що вказувало на його повну завантаженість — неначе велетенський птах, що повертався до гнізда.

На віддалі заблимав багрянний промінь лазеростріла з одного 'топтера. Прошив пісок, здійнявши пиловий шлейф.

— Боягузи! — проскрипів фримен біля Хавата.

Військовий транспортер наблизився до синьої плями — мертвих тіл. Його крила повністю розкрилися й почали махати, аби швидше загальмувати.

Увагу Хавата привернув сонячний спалах на металі десь із півдня. 'Топтер, склавши по боках крила, різко пішов на зниження, пікіруючи з увімкненим мотором. Золотим спалахом на тлі темного, сріблясто-сірого неба горіли його супутні струмені. Неначе стріла, 'топтер полетів на військовий транспортер, не захищений щитом через стрілянину лазерами навколо — і впав прямісінько на нього.

Вогнисте ревіння прокотилося котловиною. З навколишніх скель полетіли каменюки. Помаранчево-червоний гейзер здійнявся з піску в небесну височінь там, де були транспортер і супровідні 'топтери — усе зайнялося полум'ям.

«Це ж був фримен, який злетів на захопленому 'топтері, — подумав Хават. — Він свідомо пожертвував собою, щоб знищити транспортер. Велика Матір! Які ж вони, ці фримени?»

— Рівноцінний обмін, — сказав фримен біля Хавата. — У транспортері мало бути зо три сотні осіб. Тепер потрібно подбати про їхню воду й придумати, як захопити ще один 'топтер.

Він ступив крок із їхньої схованки під скелями.

Дощ із блакитних мундирів посипався зі скелі, що нависла над ними — солдати повільно спустилися на силових підвісках. Миті вистачило, аби Хават устиг побачити, що це сардаукари, на обличчях яких палає бойове шаленство. Їхні щити вимкнено, а в руках вони тримали ножі й паралізатори.

Кинутий ніж пронизав горло Хаватового сусіда-фримена, відкинувши його назад і перевернувши обличчям донизу. Хаватові вистачило часу лише на те, щоб витягнути свого ножа, перш ніж темрява паралізатора накрила його.

Муад'Діб і справді бачив майбутнє, але ви маєте усвідомлювати межі його сили. Подумайте про зір. У вас є очі, однак без світла ви не бачите. Якщо ви перебуваєте в долині, то не побачите нічого за нею. Так само й Муад'Діб не завжди міг побачити незвідані землі. Він учить нас, що навіть одне неправильне рішення в пророцтві, можливо навіть єдине неадекватне слово, може повністю змінити якийсь аспект майбутнього. Він каже нам: «Видіння часу — широке, однак варто пройти крізь нього, як він перетворюється на вузькі двері». І завжди Муад'Діб боровся зі спокусою обрати простий, безпечний шлях, застерігаючи, що «він веде вниз, до застою».

Принцеса Ірулан. Пробудження Арракіса

Коли з ночі над їхніми головами впливли орнітоптери, Пол схопив матір за руку й прошипів:

— Не рухайся!

Тоді юнак побачив у місячному світлі головний апарат, зауваживши, як він склав крила, готуючись до приземлення. Відзначив нерозсудливу покvapливiсть рук пілота на штурвалі.

— Це Айдаго, — видихнув.

Усі 'топтери разом із флагманом приземлилися в котловині, неначе виводок пташенят, що повернулися до рідного гнізда. Айдаго вийшов зі свого апарата й кинувся до них іще до того, як улiгся пил. Дві постаті у фрименських робах ішли за ним. Пол упізнав декого — високим чоловіком із бородою кольору піску був Кайнс.

— Сюди! — крикнув Кайнс, повертаючи ліворуч.

Позаду нього інші фримени накинули маскувальні полотна на 'топтери. Апарати перетворилися на гряди невисоких барханів.

Айдаго, з розгону загальмувавши перед Полом, відсалютував хлопцеві.

— Мілорде, неподалік звідси у фрименів є тимчасова схованка, де ми...

— А що там?

Пол указав на жахіття, що чинилося над далекою кручею — реактивні викиди, пурпурові спалахи лазерострілів, які шрамували пустелю.

Кругле пласке обличчя Айдаго торкнула рідкісна усмішка.

— Мілорде... Сір, я залишив для них невеличкий сюр...

Сліпуче біле світло затопило пустелю — яскраве, наче сонце, воно відкинуло тіні на скелі, що стриміли над спуском. Одним стрімким рухом Айдаго схопив Пола за руку, Джессіку за плече й штовхнув їх до котловини. Вони всі розпласталися на піску, коли над ними прогуркотів вибух. Скеля, з якої щойно зістрибнули люди, осипалася лавиною уламків.

Айдаго сів й обтрусив із одягу пісок.

— Це не родинний ядерний арсенал! — вигукнула Джессіка. — А то я вже подумала...

— Ти там установив щит, — збагнув Пол.

— Великий, увімкнений на максимум, — кивнув Айдаго. — Промінь лазеростріла натрапив на нього й... — чоловік стеноу плечима.

— Термоядерний вибух, — промовила Джессіка. — Небезпечна зброя.

— То не зброя, міледі, а захист. Покидьки двічі подумають, перш ніж іще раз застосовувати лазеростріл.

Від орнітоптерів підійшли фримени й застигли над ними. Один сказав тихим голосом:

— Друзі, нам треба сховатися.

Пол скочив на ноги, а Айдаго допоміг Джессіці підвестися.

— Сір, вибух *приверне* їхню найпильнішу увагу, — сказав Айдаго.

«Сір», — подумав Пол.

Йому дивно було чути слово, що завжди стосувалося батька, зверненим до нього.

Юнак відчув короткочасний дотик власної пророцької сили, побачив себе, зараженого свідомістю дикунської раси, що вела всесвіт людей назустріч хаосу. Пол затрусився від пережитого видіння, дозволивши Айдаго провести себе вздовж краю западини під захист скель. Там фримени вже прокопували шлях крізь пісок своїми ущільнювачами.

— Можна я візьму ваш рюкзак, сір? — спитав Айдаго.

— Він не важкий, Дункане, — відказав Пол.

— У вас нема поясного щита, — зауважив Айдаго. — Хочете скористатися моїм? — Він глянув на гору вдалині. — Не схоже, що вони сьогодні знову застосовуватимуть лазеростріли.

— Залиш його собі, Дункане. Твоя правиця вже достатній щит для мене.

Джессіка бачила, який ефект справила похвала, зауважила, як Айдаго присунувся ближче до Пола. Жінка подумала: *«Як упевнено мій син керує цими людьми»*.

Фримени відсунули камінь, що затуляв прохід, який вів униз до природних осадкових порід пустелі. Камуфляжне полотно містило проріз, що слугував за вхід.

— Сюди, — сказав один із фрименів і повів їх униз кам'яними сходами в п'ятому.

Позаду них полотно затулило місячне сяйво. Попереду спалахнув тьмяний зелений вогник. Він осяяв кам'яні сходи, стіни та поворот ліворуч. Закутані фримени юрилися навколо втікачів, штовхаючи їх уперед. Прибульці повернули за ріг і побачили там ще одні сходи, що вели вниз до грубо обтесаної печерної зали.

Перед ними, відкинувши каптур джубби, стояв Кайнс. Комір його дистикоста виблискував у зеленому сяйві. Довге волосся та борода сплуталися. Його сині, позбавлені білизни очі темніли під важкими бровами.

Коли вони зайшли, планетолог запитав себе: *«Чому я допомагаю цим людям? Це найнебезпечніше з усього, що я коли-небудь робив. Через це стану таким же приреченим, як і вони»*.

Планетолог упритул глянув на Пола. Перед ним стояв юнак, який звалив на себе велику відповідальність дорослості. Він приховував свою скорботу, відкинувши все, що не стосувалося того, що він мав прийняти — герцогства. В одну мить Кайнс збагнув, що герцогство досі існує лише завдяки цьому хлопцеві — було важко повністю усвідомити це.

Джессіка оглянула залу, фіксуючи все з Бене-Гессеритською увагою: лабораторія, невійськова, переповнена кутами й площинами на старовинний манір.

— Ось й імперські екологічні випробувальні станції, які батько хотів використати як передові бази.

«Батько хотів», — відзначив Кайнс.

І знову він подивувався самому собі. «*Чи ж не дурень я, що допомагаю втікачам? Зараз же так легко схопити цих людей і купити за них довіру Харконнів*».

Наслідуючи материн приклад, Пол роззирнувся навколо — стіни з безликого каменю та верстак. На ньому рядком лежали інструменти: світилися циферблати, грідексові електростатичні пластинчасті сепаратори прянощів, із яких стирчали скляні жолобки. Усе насичував запах озону.

Кілька фрименів повернуло за прихований ріг до іншого приміщення, і звідти долинули нові звуки — кашляння механізмів, вищання привідних ременів і шківів.

Пол зиркнув у дальній край зали, де під стіною стояли нагромаджені одна на одну клітки з маленькими тваринками.

— Ти правильно вгадав місце, — сказав Кайнс. — З якою б метою ти використав його, Поле Атріде?

— Зробити планету придатною для життя людей, — відказав Пол.

«*Можливо, тому я й допомагаю їм*», — подумав Кайнс.

Гуркіт машин раптово обернувся абсолютною тишею. Порожнечу заповнив тонкий звірячий писк у клітках. Він різко обірвався, неначе тварин щось збентежило.

Пол знову звернув увагу на клітки. Там сиділи коричневокрилі кажани. З бокової стіни вздовж кліток тягнулася автоматична годівничка.

З таємної частини зали вийшов фримен і заговорив до Кайнса:

— Лієте, генератор поля не працює. Я не можу замаскувати нас від детекторів наближення.

— Удасться полагодити?

— Швидко — ніяк. Деталі... — чоловік знизав плечима.

— Зрозуміло, — кивнув Кайнс. — Тоді ми переберемося без техніки. Витягніть на поверхню ручні помпи.

— Зараз, — чоловік поспішив геть.

Кайнс повернувся до Пола.

— Ти дав гарну відповідь.

Джессіка подумки відзначила спокійну силу голосу чоловіка. То був голос *державця*, що звук віддавати накази. Не минула вона увагою і звернене до Кайнса: «Лієт». Його фрименське альтер-его, інше обличчя покірнього планетолога.

— Ми глибоко вдячні вам за допомогу, докторе Кайнсе, — промовила жінка.

— М-м-м, побачимо, — сказав Кайнс, кивнувши одному зі своїх людей. — Каву з прянощами до моїх покоїв, Шаміре.

— Зараз подадуть, — сказав чоловік.

Планетолог кивнув на арку, що з'явилася в стіні:

— Прошу вас...

Перш ніж прийняти запрошення, Джессіка спромоглася на королівський кивок. Вона бачила, як Пол рукою подав сигнал Айдаго, аби той став на варті.

Короткий, на два кроки, перехід закінчився масивними дверима, за якими розташувалася осяяна золотими світлокулями квадратна кімната. Джессіка провела руками по дверях, коли вони проходили, і була здивована, виявивши під пальцями пласталь.

Пол ступив три кроки по кімнаті й скинув рюкзак на підлогу. Він чув, як позаду нього зачинилися двері; оглянув кімнату — метрів вісім завширшки, стіни з натурального каменю кольору карі, праворуч залізні ящики.

У центрі стояв низенький стіл із молочно-білою стільницею, у якій застигли повітряні бульбашки. Навколо нього зависли чотири крісла на підвісках.

Кайнс обійшов Пола й відсунув крісло для Джессіки. Вона сіла, зауваживши, як її син вивчає кімнату.

Пол постояв іще якусь мить. Ледей відчутна неадаптивність у переміщенні повітряних потоків кімнати розповіла йому, що праворуч за залізними ящиками є потаємний вихід.

— Може, ти сядеш, Поле Атріде? — поцікавився Кайнс.

«Як старанно уникає він вимовляти мій титул», — подумав Пол. Проте він сів і мовчки чекав, доки вмоститься планетолог.

— Ти відчув, що Арракіс може бути раєм, — сказав Кайнс. — Та сам бачиш, що Імперія надсилає сюди лише натренованих горлорізів, які шукають прянощі.

Пол підняв великий палець, на якому блищав герцогський перстень.

— Бачите це?

— Так.

— Знаєте, що це означає?

Джессіка різко обернулася до сина.

— Твій батько лежить мертвий у руїнах Арракіна, — відповів Кайнс. — Отже, з технічного погляду ти Герцог.

— Я солдат Імперії, — сказав Пол. — Горлоріз, із технічного погляду.

Кайнс спохмурнів.

— Навіть коли за вбивством твого батька стоять сардаукари Імператора?

— Сардаукари — це одне, а законне джерело моєї влади — зовсім інше, — відрізав Пол.

— Арракіс сам визначає, хто носитиме мантию правителя.

Джессіка, яка повернулася глянути на планетолога, подумала: *«У цьому чоловікові є сталь, яку ніхто ще не зміг приборкати... а нам потрібна сталь. Пол грається з вогнем».*

Юнак продовжив:

— Сардаукари на Арракісі свідчать лише про те, наскільки наш любий Імператор боявся мого батька. А тепер я дам Падишахові-Імператору привід боятися...

— Хлопче, — перебив його Кайнс. — Є речі, які ти не...

— Надалі звертайтеся до мене «Сір» або «Мілорд».

«М'якше», — подумала Джессіка.

Кайнс зиркнув на Пола, і Джессіка запримітила тінь захвату впереміш з іронією на обличчі планетолога.

— Сір, — промовив чоловік.

— Я непокою Імператора, — сказав Пол. — Я непокою всіх, хто хотів би розділити Арракіс як власну здобич. Доки я живу, продовжуватиму непокоїти їх, стану їм поперек горлянки, аби вони випустили дух!

— Слова! — відмахнувся Кайнс.

Пол глянув на співрозмовника. Зрештою сказав:

— У вас тут є легенда про Лісана аль-Гайба, Голос із Зовнішнього Світу, який поведе фрименів до раю. Ваші люди мають...

— Забобони! — відрізав Кайнс.

— Можливо, — погодився Пол. — А можливо, й ні. Забобони часом мають дивні корені та ще дивніші розгалуження.

— Ти маєш план, — сказав Кайнс. — Це доволі очевидно... Сір.

— Чи могли б ваші фримени надати мені беззаперечні докази того, що тут були перевдягнені в харконненівську форму сардаукари?

— Найімовірніше, так.

— Імператор поверне владу над планетою Харконненам, — продовжив Пол. — Можливо, навіть Звірові Раббану. Хай так. Раз він утягнувся в це, йому не вдасться сховати власну провину. Нехай Імператор ураховує, що може постати перед звинувачувальною заявою Ландсрааду. Хай він відповість, де...

— Поле! — вигукнула Джессіка.

— Припустімо, що Вища Рада Ландсрааду прийме твій позов, — сказав Кайнс. — Результатом цього може бути тільки одне: масштабна війна між Імперією та Великими Домами.

— Хаос, — кивнула Джессіка.

— Але я доповім самому Імператорові, — сказав Пол, — і запропоную альтернативу хаосу.

— Шантаж? — сухо поцікавилася Джессіка.

— Як ти сама казала, це лише один з інструментів управління державою, — відповів Пол, і Джессіка почула в голосі сина гіркоту. — В Імператора немає синів, лише доньки.

— Заміряєшся на трон? — спитала Джессіка.

— Імператор не ризикуватиме — тотальна війна зруйнує Імперію, — сказав Пол. — Планети вибухнуть, повсюди пануватиме руїна — так він не ризикуватиме.

— Ти замислив відчайдушну гру, — промовив Кайнс.

— Чого понад усе бояться Великі Доми Ландсрааду? — запитав Пол. — А бояться вони того, що зараз відбувається тут, на Арракісі. Того, що сардаукари перебувають їх один за одним. Ось для чого *існує* Ландсраад. Він тримає купи Велику Конвенцію. Тільки в союзі вони могли б протистояти силам Імперії.

— Але вони...

— Саме цього вони бояться, — продовжив Пол. — Арракіс перетвориться на бойовий клич до єднання. Усі вони побачать себе в моєму батькові — відрізними від стада та вбитими.

Кайнс звернувся до Джессіки:

— Його план спрацює?

— Я не ментат, — відповіла Джессіка.

— Але ви — Бене-Гессеритка.

Вона допитливо зиркнула на планетолога й сказала:

— Його план має і сильні, й слабкі сторони... як і будь-який план на цій стадії. План настільки ж залежить від виконання, як і від задуму.

— «Закон — то найвища наука», — процитував Пол. — Так написано над дверима Імператора. Пропоную продемонструвати йому закон.

— І я не певен, що зможу вірити тому, хто придумав таку програму дій, — сказав Кайнс. — Арракіс має свій план, який ми...

— Опинившись на троні, — мовив Пол, — я лише одним помахом руки перетворю Арракіс на рай. Це та монета, якою я плачу за вашу підтримку.

— Моя вірність не продається, *сір*, — жорстко відказав Кайнс.

Хлопець уважно подивився на співрозмовника через стіл. Пол зіткнувся з холодом синіх на синьому очей, вивчив владне бородате обличчя. Різка усмішка торкнулася його вуст, і він промовив:

— Гарні слова. Прошу мені вибачити.

Кайнс зустрівся поглядом із Полом і зрештою сказав:

— Жоден Харконнен ніколи не визнавав своїх помилок. Можливо, Атріде, ти не такий, як вони.

— Це, певно, такі прогалини в їхньому вихованні, — кивнув Пол. — Ви стверджуєте, що не продаєтеся, однак я маю монету, яка буде вам до душі. За вашу вірність я платитиму вірністю своєю... в усьому.

«Моєму синові притаманна Атрідівська щирість», — подумала Джессіка. — *Він має неймовірне, майже найвне почуття власної честі — яка ж це насправді могутня зброя».*

Вона розуміла, наскільки Кайнса вразили Полові слова.

— Це нечувано, — відказав планетолог. — Ти лише хлопчак і...

— Я Герцог, — гарикнув Пол. — Я Атрід. Атріди ніколи не порушували такої клятви.

Кайнс ковтнув.

— Коли я кажу «в усьому», — вів далі Пол, — то маю на увазі, що жодних обмовок не буде. Я віддам своє життя за вас.

— Сір! — голос Кайнса тремтів, але Джессіка зрозуміла, що він звертався тепер не до п'ятнадцятирічного хлопчика, а до чоловіка, вищого від себе. Тепер Кайнс справді звертався до особи блакитної крові.

«Зараз він би віддав життя за Пола, — подумала вона. — *Як це Атрідам удається — так швидко, так просто?»*

— Я знаю, що ти маєш на увазі, — сказав Кайнс. — Однак Харконн...

Двері за Половою спиною різко розчахнулися. Хлопець обернувся і побачив, що там панує насилля — крики, брязкіт сталі, у коридорі мигтіли покручені гримаси вощаних облич.

Пол, а за ним мати, кинулися до дверей — Айдаго блокував прохід, його налиті кров'ю очі виблискували крізь марево щита. Скрючені пальці тягнулися до нього, дуги металу безпорадно билися об його броню. Помаранчевий вогненний струмінь паралізатора було відбито. Здавалося, клинок Айдаго був повсюди, ляскав там і сям, і червоні краплі падали з нього на землю.

Раптом поряд із Полом опинився Кайнс, і вони вдвох налягли на двері.

Пол востаннє кинув короткий погляд на Айдаго, який давав відсіч рою харконненівської уніформи — на його різкі контрольовані рухи, чорне, ніби козяче хутро, волосся із багряною квіткою смерті в ньому. Через мить двері захряснулися, і Кайнс із ляскотом зачинив їх на засув.

— Певно, я вже зробив свій вибір, — сказав планетолог.

— Хтось помітив вашу машинерію до того, як її вимкнули, — сказав Пол. Він відвів матір подалі від дверей і побачив у її очах відчай.

— Я мав запідозрити, що щось не так, коли забарилися з кавою, — сказав Кайнс.

— Знаю, у вас тут є таємний лаз, — почав Пол. — Може, ми ним скористаємося?

Кайнс, глибоко вдихнувши, відповів:

— Ці двері ще хвилин двадцять витримають що завгодно, окрім лазеростріла.

— Вони ним не скористаються. Боятимуться, що по цей бік щити, — відказав Пол.

— То сардаукари в харконненівській формі, — прошепотіла Джессіка.

Вони чули ритмічне гупання у двері.

Кайнс кивнув на шафи біля правої стіни:

— Туди.

Він підійшов до першої шафки, відчинив її, прокрутив якусь ручку всередині. Усі шафки розчахнулися, відкриваючи чорну пащеку тунелю.

— Ці двері також із пласталі, — кинув Кайнс.

— Ви добре підготувалися, — прокоментувала Джессіка.

— Ми вісімдесят років прожили під Харконненами, — сказав Кайнс. Він пройшов із ними в пільму й зачинив за собою двері.

У раптово запалій темряві Джессіка побачила на підлозі перед собою люмінесцентну стрілку.

Голос Кайнса долинув звідкись позаду:

— Тут ми розділимося. Ця стіна ще міцніша. Вона витримає ще принаймні годину. Ідіть за стрілками на підлозі. Вони зникатимуть, щойно ви пройдете повз них. Вони проведуть вас крізь лабіринт до іншого виходу, де я сховав 'топтер. Цієї ночі розгуляється буря. Єдина ваша надія — наздогнати її, наблизитися впритул до її гребеня, і летіти вздовж нього. Мої люди робили таке, коли крали 'топтери. Якщо протримаєтеся досить високо — врятуєтеся.

— А як щодо вас? — запитав Пол.

— Спробую втекти через інший прохід. Раптом мене спіймають... що ж, я досі залишаюся Імперським Планетологом. Можу сказати, що ви захопили мене в полон.

«Тікаємо, неначе боягузи, — подумав Пол. — Але як іще мені вижити, аби помститися за батька?»

Юнак повернувся обличчям до дверей.

Джессіка вловила його порух і сказала:

— Поле, Дункан уже мертвий. Ти ж бачив рану. Ти вже нічим не зарадиш.

— Одного дня я відплачу їм за нього, — сказав Пол

— Не зможеш, якщо зараз не поквапишся, — відповів Кайнс.

Пол відчув його руку на своєму плечі.

— Де ми зустрінемося, Кайнсе?

— Я відряджу фрименів на ваші пошуки. Шлях бурі ми знаємо. Поквапся, і хай Велика Мати подарує тобі швидкість та удачу.

Пол із Джессікою чули, як кроки Кайнса розтанули в темряві.

Джессіка намацала Полову руку та м'яко її потягнула.

— Ми не повинні розділятися, — промовила вона.

— Так.

Юнак пішов за матір'ю вздовж першої стрілки. Щойно вони наступили на неї, вона згасла. Попереду їх уже манила до себе інша стрілка.

Вони проминули і її. Бачили, як вона згасла. Цієї ж миті попереду загорілася ще одна.

Тепер вони бігли.

«Плани всередині планів, які самі є планами всередині інших планів, — думала Джессіка. — Може, зараз ми стали частиною чийогось плану?»

Стрілки вели їх крізь повороти, повз бокові проходи, що лише ввижалися в слабкому флуоресцентному світлі. Деякий час шлях вів їх униз, а потім пішов усе вище й вище. Зрештою, вони піднялися сходами, повернули за ріг і скоро опинилися перед світляними дверима з чорною ручкою, що виднілася в центрі.

Пол натиснув на неї.

Стіна відсунулася вбік. Спалахнули лампи, освітлюючи витесану в камені печеру, серед якої припав до землі орнітоптер. За ним вимальовувалася гладенька сіра стіна з табличкою на дверях.

— Куди пішов Кайнс? — запитала Джессіка.

— Він учинив те, що вчинив би будь-який гарний очільник партизанського руху, — відповів Пол. — Він розбив нас на дві групи й зробив усе, аби не сказати, де ми, якщо раптом його спіймають. Він просто цього не знатиме.

Пол провів матір до зали, подумки відзначаючи, що їхні кроки здійсмають куряву.

— Тут віддавна нікого не було, — сказав хлопець.

— Він був настільки переконаний, що фримени знайдуть нас, — промовила Джессіка.

— Я поділяю його впевненість.

Пол відпустив руку матері, підійшов до лівих дверцят орнітоптера, відчинив їх і прилаштував свій рюкзак на задньому сидінні.

— Цей корабель захищено від детекторів дальності, — сказав він. — На торпеду виведено дистанційне керування дверима та світлом. Вісімдесят років під харконненівською п'ятою навчили їх прискіпливої обачності.

Джессіка, переводячи подих, притулилася до апарата з іншого боку.

— Війська Харконненів обступили це місце, — промовила жінка. — Вони не дурні. — Вона зосередилася на своєму чутті напрямку і вказала праворуч.

— Буря, що ми бачили, — там.

Пол кивнув, опираючись раптовому небажанню ворушитися. Він знав причину цього стану, але не міг нічого вдіяти. У якусь мить цієї ночі він відпустив ланцюжок рішень у глибоке невідоме. Пол усвідомлював ділянку часу, що оточувала їх, однак «зараз і тепер» належало простору таємниці. Він неначе бачив самого себе, який зникав із поля зору, спускаючись у долину. З безкінечної кількості шляхів, що виводили з долини, лише деякі могли повернути Пола Атріда назад до світла, решта ж — ні.

— Що довше ми чекаємо, то краще вони підготуються, — наголосила Джессіка.

— Залазь усередину й пристебнися, — відказав Пол.

Він приєднався до неї в орнітоптері, досі опираючись думці, що перед ним *сліпа* земля, недоступна для пророчого видіння. Несподівано Пола шокувало, що він чимраз більше покладався на свої пророчі спогади — і це ослабило його в час, коли він потребував найбільшого зосередження.

«Якщо покладаєшся лише на очі, решта чуттів слабне», — стверджувала аксіома Бене Гессерит. Пол усвідомив це тепер і запрявся ніколи більше не потрапляти в таку пастку... якщо раптом він вийде звідси живим.

Пол пристебнувся ременями безпеки, переконався, що з матір'ю все гаразд, перевірів 'топтер. Крила повністю розгорнулися, їхні тендітні металеві пластинки вирівнялися. Хлопець натиснув клавішу ретрактора — крила склалися для старту на реактивній тязі. Усе так, як учив Гурні Галлек. Перемикач стартера рухався м'яко. Циферблати на панелі інструментів увімкнулися, щойно гондоли реактивного двигуна було приведено до стану готовності. Турбіни повільно зашипіли.

— Готова?

— Так.

Юнак натиснув на клавішу дистанційного керування світлом. Їх огорнула п'тьма.

Рука Пола здавалася тінню проти люмінесцентних приладів, коли він натиснув на кнопку ввімкнення дверей. Попереду пролунав скрип. Зашурхотіла піщана злива. Запилюжене повітря торкнулося хлопцевих щік. Він зачинив свої дверцята, відчуваючи раптовий тиск.

У широкому прорізі курної темноти, що з'явився на місці стіни, заблимали розмиті зорі. У їхньому світлі попереду вималювався виступ і безмір піщаних хвиль.

Пол утиснув підсвічену кнопку запуску в панель. Крила опали назад і вниз, піднявши 'топтер із гнізда. Реактивні струмені ринули з турбін, а крила зафіксувалися в позиції для польоту.

Джессіка легко провела долонею по спарених важелях керування. Вона відчувала впевненість синових рухів. Жінка була наляканою і збудженою водночас. *«Тепер наша надія лише на натренованість Пола, — подумала вона, — на його юність і стрімкість».*

Пол додав тяги на реактивній гондолі. 'Топтер заклав віраж, удавлюючи їх у крісла. Темна стіна закривала зорі попереду. Юнак розкрив крила ширше і знову додав тяги. Ще один помах крил, новий струс — і вони перелетіли через скелі, через посріблені зоряним світлом кути та оголені гірські породи. Запилюжено-червоний другий місяць зринув над небокраєм праворуч, окреслюючи звивистий слід бурі.

Руки Пола танцювали на важелях керування. Крила склалися до розміру тупих обрубків. Сила тяжіння звалилася на їхню плоть, коли апарат зробив крутий крен.

— Позаду нас реактивні вихлопи, — гукнула Джессіка.

— Я їх бачив.

Він утиснув силову руку вперед.

Їхній 'топтер підскочив, неначе налякана тварина, і рвонув на південний захід до бурі та величезного вигину пустелі. Неподалік Пол запримітив безладні тіні, що лягали там, де завершувалася смуга скель — кам'яна порода тонула під дюнами. За витягнутими місячними тіннями один бархан набігав на інший.

А над небокраєм, неначе стіна проти зір, здіймалося рівне безмежжя бурі.

Щось трусонувало 'топтер.

— Розрив снаряда, — видихнула Джессіка. — Вони використовують якусь артилерійську зброю.

Вона несподівано для себе побачила звіриний вищир на обличчі Пола.

— Схоже, вони намагаються не використовувати лазеростріли, — сказав він.

— Але ж ми без щитів!

— А вони про це знають?

’Топтер знову затрусився.

Пол вигнувся, щоб поглянути назад.

— Лише одному з них вистачить швидкості, щоб нас наздогнати.

Хлопець знову зосередився на курсі, спостерігаючи, як перед ними росла стіна бурі — поставала непробивною реальністю.

— Гвинтові гранатомети, ракети, усю старовинну бойову техніку — усе це ми дамо фрименам, — прошепотів Пол.

— Буря! — вигукнула Джессіка. — Може, краще повернеш?

— Як там корабель за нами?

— Наздоганяє.

— Тримайся!

Пол утягнув крила й у крутому лівому віражі ввійшов у оманливо повільну стіну бурі, що вирувала. Він відчував, як сила тяжіння відтягувала щоки.

Вони, здавалося, пірнули в легку хмару пилу, що ставала щораз важчою і важчою, аж доки не закрила собою пустелю та місяць. Орнітоптер перетворився на довгий пологий шепіт темряви, осяяної тільки зеленим світлом панелі інструментів.

Крізь свідомість Джессіки спалахом промайнули всі попередження щодо таких бур — вони розрізають метал, як масло, відділяють плоть від кісток, а самі кістки пожирають. Жінка відчувала, як наповнений пилом вітер трусив їх і крутив, поки Пол боровся з керуванням. Бачила, як син відімкнув енергію, — й апарат став дибки. Метал навколо них заскрипів і затремтів.

— Пісок! — закричала Джессіка.

У світлі панелі керування вона побачила, як син заперечно хитнув головою.

— На такій висоті піску небагато.

Однак вона відчувала, як їх усе глибше й глибше затилювало в цей вир.

Пол на всю довжину витягнув крила ’топтера, почув, як вони заскрипіли від напруги. Юнак зосередився на світлокулі посеред графіка висоти, повернув апарат до горизонтального польоту.

У Джессіки було дивне відчуття, що вони стояли на місці, а все навколо рухалося. Лише нечіткі бурі патьоки, що стікали по шибці, та гуркітливий свист нагадували їй про ту силу, що вирувала навколо них.

«Вітер швидкості — сім або вісім сотень кілометрів на годину, — думала вона. Адреналін без упину наповнював її. — Я не повинна боятися, — подумки промовляла Джессіка слова Бенедесеритської літанії. — Страх убиває розум».

Поступово довгі роки тренувань переважили.

Спокій повернувся.

— Ми схопили тигра за хвіст, — прошепотів Пол. — Не можемо опуститися, не можемо приземлитися... і я не певен, що зможу підняти нас на цьому. Доведеться рухатися разом із бурею.

Спокій миттєво полишив Джессіку. Жінка відчула, як зацокотіли зуби, вона їх стиснула. А потім почула голос Пола, тихий і спокійний. Він читав літанію:

— Я не повинен боятися. Страх убиває розум. Страх — це маленька смерть, що веде до повного самозабуття. Я зазирну в очі своєму страхові. Я дозволю йому пройти повз мене та крізь мене. І коли він піде геть, то обернуся до нього внутрішнім зором і простежу його шлях. Там, де страх пройде, нічого не залишиться. Залишиться тільки я.

Що ти зневажаєш? Ось це й відкриває твою суть.

Принцеса Ірулан. Оповідь про Муад'Діба

— Вони мертві, Бароне, — сказав Якін Нефуд, капітан гвардії. — І жінка, й хлопчик точно мертві.

Барон Владімір Харконнен сів на ліжку на силових підвісках у своїх покоях. Його спальня розташувалася неначе в багатошаровій яєчній шкаралупі — у самому центрі космічного фрегата, що приземлився на Арракісі. Тут, у спочивальні, жорсткий метал фрегата було прикрашено розкішними тканинами, м'яким покриттям і рідкісними витворами мистецтва.

— Жодних сумнівів, — мовив капітан гвардії. — Вони мертві.

Барон повернув важке тіло, підтримуване силовими підвісками, й зосередився на еболіновій статуї хлопчика у стрибку в ніші навпроти. Сон полишив його. Він випрямив зім'яту підвіску під складками жиру на шиї й дивився крізь мерехтіння єдиної світлокулі своєї спальні на отвір дверей, де стояв капітан Нефуд, зупинений пентащитом.

— Вони, безсумнівно, мертві, Бароне, — повторив чоловік.

Барон зауважив тьмянний блиск від семути в Нефудових очах. Вочевидь, чоловік глибоко занурився в наркотичний чад, коли отримав звіт. І перш ніж прибігти сюди, встиг лише ковтнути антидот.

— Ось у мене повний звіт, — сказав Нефуд.

«Нехай трішки попінніє, — подумав Барон. — *Інструменти влади завжди потрібно тримати гострими й напоготові. Влада й страх — гострі й напоготові*».

— Ти бачив тіла? — прогримів Барон.

Нефуд завагався.

— То що?

— М'лорде, бачили, як вони пірнули в піщану бурю... там вітер зі швидкістю понад вісімсот кілометрів. Ніщо не виживає в такій

бурі, мілорде. Ніщо! Один із наших 'топтерів, що переслідував їх, розбився.

Барон утупив погляд у Нефуда й спостерігав, як у того дригаються гострі лінії нижньої щелепи, як ворухнулося підборіддя, коли Нефуд ковтнув.

— Ти бачив тіла? — запитав Барон.

— М'лорде...

— То навіщо приперся сюди бряжчати зброєю? — гарикнув Барон. — Аби сказати, що в чомусь нема сумнівів, коли вони насправді є? Гадаєш, я похвалю тебе за таку дурість? Дам підвищення?

Обличчя Нефуда зблідло, як смерть.

«Тільки погляньте на це курчатко! — думав Барон. — Мене оточують лише такі нікчемні бевзі. Якщо я сипну перед ним піску й скажу, що це зерно, він іще й дзьобати його почне».

— Отже, нас привів до них Айдаго? — запитав Барон.

— Так, м'лорде!

«Тільки погляньте, як він випалив свою відповідь», — подумав Барон і мовив:

— Вони намагалися втекти до фрименів?

— Так, м'лорде!

— Є щось додати до цього... звіту?

— Імперський Планетолог, Кайнс, причетний до справи, м'лорде. Айдаго зустрівся з Кайнсом за доволі таємничих обставин. Я сказав би навіть *підозрілих* обставин.

— Тож?

— Вони... рушили разом до місця в пустелі, де, вочевидь, ховалися хлопчик і його матір. У запалі гонитви деякі з наших груп постраждали від вибуху, спричиненого перетином щита з лазерострілом.

— Скількох ми втратили?

— Я... точно ще не знаю, м'лорде.

«Він бреше, — подумав Барон. — Певно, втрати значні».

— Імперський лакей Кайнс, — сказав Барон. — Він, виходить, вів подвійну гру?

— Закладаюся своєю репутацією, м'лорде.

«Його репутацією!»

— Нехай його вб'ють, — сказав Барон.

— М'лорде! Кайнс — Імперський Планетолог, слуга Його Велич...

— Тоді хай це скидається на нещасний випадок!

— М'лорде, гніздо фрименів разом із нами брали сардаукари. Вони й тримають зараз Кайнса під вартою.

— То заберіть його в них. Скажіть, я хочу його допитати.

— А якщо вони заперечуватимуть?

— Не заперечуватимуть, якщо ти все зробиш правильно.

Нефуд ковтнув слину.

— Так, м'лорде.

— Цей чоловік має померти, — прогримів Барон. — Він спробував допомогти моїм ворогам.

Нефуд переступив із однієї ноги на другу.

— Ну?

— М'лорде, садаукари... тримають під вартою двох осіб, які можуть вас цікавити. Вони ввіймали майстра-асасина Герцога.

— Хавата? Зуфіра Хавата?

— Я сам бачив полоненого, м'лорде. Це Хават.

— Не вірю, що таке можливо!

— Він казав, що його нейтралізували паралізатором, м'лорде. У пустелі, де він не міг скористатися щитом. Він майже неушкоджений. Якщо нам вдасться забрати його, буде доволі весело.

— Ти говориш про ментата, — буркнув Барон. — Ментатами не розкидаються. Він заговорив? Що каже про поразку? Чи усвідомлює він масштаб... але ні.

— Він сказав достатньо, м'лорде, щоб показати, ніби вірить, що зрадницею була леді Джессіка.

— Отакої.

Барон відкинувся назад, міркуючи, а тоді мовив:

— Ти певен? Його гнів викликає леді Джессіка?

— Він сказав це у моїй присутності, м'лорде.

— То нехай думає, що вона жива.

— Але м'лорде...

— Спокійно. Я хочу, щоб до Хавата ставилися добре. І нічого не розповідайте йому про справжнього зрадника — покійного лікаря Юе. Нехай йому скажуть, що лікар Юе помер, захищаючи свого Герцога. З одного боку, це навіть правда. Натомість ми підживлюватимемо його підозри супроти леді Джессіки.

— М'лорде, я не...

— Нефуде, ментата можна спрямовувати і контролювати через інформацію. Хибна інформація — хибні результати.

— Так, м'лорде, але...

— Хават голодний? Спраглий?

— М'лорде, Хават же досі в руках сардаукарів!

— Так. Справді. Але сардаукари, як і я, прагнуть отримати інформацію від Хавата. Я зауважив дещо про наших союзників, Нефуде. Вони не надто старанні... з політичних міркувань. Гадаю, вони поводяться так навмисне, бо це воля Імператора. Так. Думаю, так і є. Нагадай командирові сардаукарів, що я славлюся вмінням витягувати інформацію з упертих суб'єктів.

Нефуд відповів із нещасним виразом обличчя:

— Так, м'лорде.

— Скажи командувачеві сардаукарів, що я хочу допитати водночас і Хавата, і Кайнса, звівши їх один проти одного. Гадаю, таке він зрозуміє.

— Так, м'лорде.

— І щойно вони опиняться в наших руках... — Барон кивнув.

— Мілорде, сардаукари забажають присутності їхнього спостерігача під час... допиту.

— Я певен, ми здатні створити екстрену ситуацію, щоб відвернути увагу всіх небажаних спостерігачів, Нефуде.

— Розумію, мілорде. Саме тоді з Кайнсом і трапиться нещасний випадок.

— Нещасний випадок трапиться і з Кайнсом, і з Хаватом, Нефуде. Але тільки для Кайнса він виявиться справжнім. Мені потрібен Хават. Так. О, так.

Нефуд кліпнув і ковтнув. Здавалося, він хотів поставити питання, але промовчав.

— Хаватові даватимуть і їжу, і напої, — сказав Барон. — Ставитимуться до нього з добротою та співчуттям. А у воду ти додаси залишкову отруту, розроблену покійним Пітером де Врісом. І стежитимеш, аби відтоді Хаватові постійно давали антидот... якщо я не вирішу інакше.

— Так, антидот, — Нефуд похитав головою, — але...

— Не клей дурня, Нефуде. Герцог ледве не вбив мене отруйною капсулою в зубі. Газ, який він видихнув у моїй присутності, позбавив мене найціннішого ментата, Пітера. Потрібна заміна.

— Хават?

— Хават.

— Але...

— Ти збираєшся сказати, що Хават повністю відданий Атрідам. Це правда, але ж Атріди мертві. А ми розбестимо його. Переконаємо, що в загибелі Герцога його провини нема. То все підступи Бене-Гессеритської відьми. У нього був слабкий володар, чий розум заповнили емоції. Ментати обожнюють уміння прораховувати без емоцій, Нефуде. Тож ми розбестимо чудового Зуфіра Хавата.

— Розбестимо його. Так, м'лорде.

— На жаль, ресурси у володаря Хавата були бідними, тож він не зміг підняти свого ментата до вершин інтелекту, що є законним правом ментата. Хават відчує в цьому частку правди. Герцог не міг собі дозволити мати найкращих шпигунів, які б постачали ментатові необхідну інформацію. — Барон зиркнув на Нефуда. — Не варто себе обдурювати, Нефуде. Правда — потужна зброя. Ми чудово знаємо, як перемогли Атрідів. І Хават знає. Нам це вдалося завдяки багатству.

— Завдяки багатству. Так, м'лорде.

— Ми розбестимо Хавата, — сказав Барон. — Сховаємо його від сардаукарів. І триматимемо про запас... можливість скасування антидоту. Залишкову отруту вивести неможливо. І, Нефуде, Хават нічого не запідозрить. Улювлювачі отрути не помічають антидоту. Хават може скільки завгодно перевіряти їжу, але не виявить жодних ознак отрути.

У широко розплющених очах Нефуда спалахнуло розуміння.

— Відсутність чогось, — сказав Барон, — може бути не менш смертельною, ніж *наявність*. Відсутність повітря? Відсутність води? Відсутність усього, від чого ми залежні? — Барон кивнув. — Розумієш мене, Нефуде?

Нефуд ковтнув.

— Так, м'лорде.

— Тоді ворушися. Знайди командувача сардаукарів і запускай механізм у дію.

— Уже йду, м'лорде.

Нефуд уклонився, розвернувся і поквапився геть.

«Хават на моєму боці! — міркував Барон. — Сардаукари віддадуть його мені. Якщо вони хоча б щось і підозрюють, то лишень те, що я хочу знищити ментата. І я підтверджую цю підозру! Дурні! Один із найдивовижніших ментатів в історії, ментат,

навчений убивати, — а вони кинуть його мені, як зламану іграшку. Я ще покажу їм, що з такою іграшкою можна зробити».

Барон простягнув руку під тканини свого ліжка на силових підвісках і натиснув на кнопку, щоб викликати свого старшого небожа, Раббана. Владімір Харконнен усівся, усміхаючись.

«І всі Атріди мертві!»

Звісно, придуркуватий капітан гвардії мав рацію. Опинившись на шляху піщаної бурі Арракіса, не виживає ніхто. Жінка та хлопчик мертві. Хабарі в потрібних місцях, неймовірні витрати, щоб перевезти нищівну військову силу на планету... всі хитрі звіти, витворені лише для вух Імператора, усі ретельні приготування дали, нарешті, свої плоди.

«Влада й страх — страх і влада!»

Барон бачив перед собою шлях. Одного дня Харконнен стане Імператором. Не він сам, і не його прямий спадкоємець. Але Харконнен. Звісно, не Раббан, якого він викликав. Але молодший Раббанів брат, юний Фейд-Раута. Була в цьому хлопцеві різкість, що подобалася Баронові... і лють.

«Милий хлопчик, — подумав Барон. — Іще рік чи два — скажімо, коли йому виповниться сімнадцять — і я точно знатиму, чи він є тим інструментом, який потрібен Дому Харконненів, щоб сісти на трон».

— Мілорде Бароне.

За межами дверного пенташита спальні Барона стояв невисокий кремезний чоловік, повний лицем і тілом. Він мав характерні харконненівські близько посаджені очі й горбаті плечі. Його жир досі зберігав певний тонус, але цілком очевидно, що одного дня і він потребуватиме силових підвісок, які переноситимуть зайву вагу його тіла.

«Гора м'язів замість мозку, — подумав Барон. — Не ментат мій племінничок... не Пітер де Вріс, але, можливо, він навіть цінніший для задуманого мною завдання. Якщо я дам йому свободу дій, він знищить усе на своєму шляху. О, як же його ненавидітиме Арракіс!»

— Мій любий Раббане, — промовив Барон. Він вимкнув дверний щит, але навмисно ввімкнув тілесний захист на повну силу, знаючи, що його мерехтіння буде помітним завдяки світлокулі в узголів'ї ліжка.

— Ви мене викликали, — Раббан ступив у кімнату й кинув погляд на мерехтіння тілесного щита. Роззирнувся, шукаючи стілець на підвісках, але такого не знайшов.

— Стань ближче, щоб я міг тебе бачити, — сказав Барон.

Раббан наблизився ще на крок, міркуючи, що клятий старигань навмисне поприбирав усі стільці, аби відвідувачі стояли.

— Атріди мертві, — сказав Барон. — Останні з них. Тому я й викликав тебе сюди, на Арракіс. Ця планета знову твоя.

Раббан кліпнув.

— Але я гадав, що ви мали намір поставити Пітера де Вріса на...

— Пітер також мертвий.

— Пітер?

— Пітер.

Барон знову активував дверний пентацит, увімкнувши режим повного блокування будь-якої енергії.

— Ви, зрештою, стомилися від нього, так? — запитав Раббан.

Його голос мертво впав у відрізану від енергії кімнату.

— Я тобі зараз дещо скажу, але тільки один раз, — прогрімів Барон. — Ти підозрюєш, що я позбувся Пітера, як позбуваються якоїсь дурниці. — Він клацнув товстими пальцями. — Просто так, еге ж? Я не настільки дурний, небоже. І мені буде прикро, якщо коли-небудь словом чи дією ти висловиш думку, що я *настільки* дурний.

У примружених Раббанових очах зблиснув страх. Він чудово знав, наскільки сильно старий Барон може озлобитися супроти родичів. До смерті доходило рідко — хіба що це давало особливу вигоду або ж жертва надто нахабніла. Однак родинні покарання бували доволі болісними.

— Вибачте мені, мілорде Бароне, — сказав Раббан. Він опустил очі, щоб продемонструвати догідливість і приховати власний гнів.

— Тобі мене не надурити, Раббане, — сказав Барон.

Не підводячи очей, Раббан ковтнув слину.

— Хочу дещо пояснити, — мовив Барон. — Ніколи не знищуй людину, не подумавши. Це ж тобі не просто *формальна процедура* передачі феода з рук у руки. Завжди роби це з найвищою метою — і *чудово розумій цю мету!*

Гнів заговорив у Раббані:

— Але ж ви знищили зрадника Юе! Коли я прибув минулої ночі, то бачив, як витягували його тіло.

Раббан зиркнув на дядька, враз злякавшись гучності власних слів.

Але Барон усміхнувся.

— Я дуже обережний із небезпечною зброєю, — сказав він. — Лікар Юе — зрадник. Він видав мені Герцога, — голос Барона став лунати сильніше. — Я підбив на злочин лікаря із Сукської школи! *Внутрішньої школи!* Чуєш, хлопче? Але ця зброя надто дика, щоб дозволити їй просто валятися неподалік. Я не просто так його знищив.

— Чи знає Імператор, що ви підбили на злочин сукського лікаря?

«*А це розумне запитання, — подумав Барон. — Невже я недоцінив цього племінничка?*»

— Імператор іще не знає цього, — відповів Барон. — Але сардаукари, без сумніву, повідомлять йому. Проте перш ніж це трапиться, я подам йому власний звіт через канали ДАПТу. Поясню, що мені *пощастило* виявити лікаря, який удавав, що кондиціонований. Фальшивий лікар, розумієш? Оскільки всі *знають*, що обійти кондиціонування неможливо, з такою версією погодяться.

— Он як, розумію, — пробурмотів Раббан.

А сам Барон подумав: «*Справді, я сподіваюся, що розумієш. І сподіваюся, усвідомлюєш, наскільки важливо зберегти це в таємниці, — Барон ураз сам собі здивувався. — Навіщо я це зробив? Навіщо хвалився перед цим придуркуватим небожем — небожем, якого маю використати й знищити?*» Барон розгнівався на себе, бо почувався зрадженим.

— Це потрібно зберегти в таємниці, — сказав Раббан. — Я розумію.

Барон зітхнув.

— Цього разу я дам тобі інші накази щодо Арракіса, небоже. Коли ти востаннє владарював у цьому місці, я сильно стримував тебе. Цього разу в мене лише одна вимога.

— Мілорде?

— Прибуток.

— Прибуток?

— Раббане, ти уявляєш, скільки ми витратили, щоб привести сюди таку військову силу й перемогти Атрідів? Чи спадало тобі на думку, які в Гільдії тарифи на військові перевезення?

— Високі, еге ж?

— Високі!

Барон виставив товсту руку перед Раббаном.

— Якщо ти вичавиш із Арракіса кожен цент, який ми можемо здобути за шістдесят років, то ледь-ледь компенсуєш витрати! Раббан розкрив рот і мовчки закрив його.

— Високі, — зневажливо осміхнувся Барон. — Клята монополія Гільдії в космосі знищила б нас, якби я не спланував ці витрати давним-давно. І ти маєш знати, Раббане, що основний фінансовий удар прийняли на себе ми. Ми навіть сплатили за перевезення сардаукарів.

І вже не вперше Барон подумки поцікавився, чи настане день, коли Гільдія пошиється в дурні. Вона надзвичайно підступна: витягує рівно стільки, скільки можливо без заперечень клієнта, аж доки той не опиниться у неї в руках — і буде змушеним платити, платити, платити.

І тарифи завжди злітали до небес, коли йшлося про військові авантюри. «Надбавка за ризик», — пояснювали слизькі агенти Гільдії. І за кожного агента, якого тобі вдавалося вкоренити в структуру Банку Гільдії як спостерігача, ти отримаєш двох їхніх агентів у своїй системі.

«Нестерпно!»

— Отже, прибуток, — мовив Раббан.

Барон опустив руку, стиснувши її в кулак.

— Ти маєш чавити.

— І я можу робити все, що захочу, доки чавлю?

— Усе.

— Гармати, які ви привезли, — мовив Раббан. — Чи можу я...

— Я їх приберу, — відрубав Барон.

— Але ви...

— Тобі не знадобляться такі іграшки. Вони були особливою новинкою, але тепер не мають сенсу. Їх не можна використати проти щитів, Раббане. Вони просто зіграли роль несподіванки. Було цілком передбачувано, що люди Герцога на цій огидній планеті побіжать у скелясті печери. Наші гармати просто заблокували їх там.

— Фримени не використовують щитів.

— Можеш лишити собі трохи лазерострілів, якщо бажаєш.

— Так, мілорде. І в мене розв'язані руки.

— Так, доки ти чавиш.

Раббан зловісно усміхнувся:

— Я чудово розумію, мілорде.

— Ти нічого не розумієш чудово, — гарикнув Барон. — Просянімо це із самого початку. Ти маєш розуміти лише, як виконувати мої накази. Чи спадало тобі на думку, небоже, що на цій планеті мешкає не менше ніж п'ять мільйонів осіб?

— Невже мілорд забув, що раніше я був тут сиридар-регентом? І якщо мілорд пробачить мені, його оцінка може бути заниженою. Складно порахувати навіть населення падин і низькодолів. А якщо вже казати про фрименів...

— Фрименів не варто брати до уваги!

— Вибачте, мілорде, але сардаукари іншої думки.

Барон завагався, витріщаючись на небожа:

— Ти щось знаєш?

— Мілорд уже відпочивав, коли я прибув минулої ночі. Я... наважився зв'язатися зі своїми помічниками... з минулого. Вони були провідниками для сардаукарів. Отже, вони доповідають, що ватага фрименів на південному сході влаштувала сардаукарам засідку і знищила їх.

— Знищила сардаукарів?

— Так, мілорде.

— Неможливо!

Раббан знизав плечима.

— Фримени, що розбивають сардаукарів, — Барон глузливо усміхнувся.

— Я лише повторюю те, що сказали мені, — мовив Раббан. — У звіті сказано, що фримени полонили славнозвісного Герцогового Зуфіра Хавата.

— Он як.

Барон кивнув, усміхаючись.

— Я вірю цьому звітові, — вів далі Раббан. — Ви гадки не маєте, наскільки багато проблем створювали фримени.

— Можливо, але твої помічники бачили не фрименів. То, певно, були солдати Атрідів, навчені Хаватом і переодягнені у фрименів. Це єдине можливе пояснення.

І знову Раббан стєнув плечима.

— Хтозна. Сардаукари вважають, що це фримени. Сардаукари вже запустили програму з винищення всіх фрименів.

— Чудово!

— Але...

— Таким чином сардаукари не сидітимуть склавши руки. А ми скоро отримаємо Хавата. Я знаю це! Відчуваю! О, що це був за день! Сардаукари повіються полювати на нікчемні пустельні ватаги, а ми отримаємо справжній приз!

— Мілорде... — Раббан завагався, насупившись. — Я завжди відчував, що ми недооцінюємо фрименів, і чисельно, і...

— Не зважай на них, хлопче! То наволоч. Нас цікавить населення містечок, міст і сіл. Море народу, еге ж?

— Море, мілорде.

— Вони й непокоять мене, Раббане.

— Вас?

— О... дев'яносто відсотків із них не варті уваги. Але є серед них дехто... Молодші Дому та їм подібні, амбіційні люди, які можуть наважитися на небезпечні вчинки. Якщо хтось один із них залишить Арракіс із неприємною історією про те, що тут трапилося, я буду надзвичайно засмучений. Чи уявляєш ти, наскільки я буду засмучений?

Раббан ковтнув.

— Ти маєш ужити негайних заходів, аби взяти заручника з кожного Молодшого Дому, — сказав Барон. — За межами Арракіса мають знати лише те, що це була пряма війна одного Дому з іншим. Сардаукари не брали в ній участі, розумієш? Герцогові запропонували звичні чверть майна і вигнання, однак він помер під час нещасного випадку до того, як устиг погодитися. Але збирався погодитися. Ось і вся історія. А будь-які чутки про сардаукарів тут варті сміху.

— Як забажає Імператор, — сказав Раббан.

— Так бажає Імператор.

— А як щодо контрабандистів?

— Ніхто не вірить контрабандистам, Раббане. Їх терплять, але ніхто не йме їм віри. У будь-якому разі ти роздаси певні хабарі... і вдасися до інших заходів, які, я певен, сам зможеш вигадати.

— Так, мілорде.

— Тож усього дві речі я чекаю від Арракіса: прибуток і безжальний кулак. Жодної милості. Сприймай цих покидьків як тих, ким вони і є: рабами, що заздять своїм панам і лише чекають на нагоду повстати. Не проявляй до них ані крихти жалю чи доброти.

— Чи можна винищити всю планету? — запитав Раббан.

— Винищити? — Барон здивовано повернув голову. — Хто казав про винищення?

— Ну, я гадав, що ви збираєтеся привезти сюди нове населення і...

— Я сказав *чавити*, небоже, а не винищувати. Не марнуй населення, радше зажени його в абсолютну покору. Ти маєш бути хижаком, хлопчику мій, — він усміхнувся дитинно-товстим обличчям. — Хижак ніколи не спиняється. Не виявляє жалості. Ніколи не спиняйся. Жалість — це ілюзія. Її можна здолати голодним бурчанням у животі й висушеним спрагою горлом. Тож і будь завжди голодним і спраглим, — Барон погладив шари свого жиру на силових підвісках. — Як я.

— Розумію, мілорде.

Раббан зиркнув ліворуч і праворуч.

— Усе зрозуміло, небоже?

— Крім одного, дядьку. Планетолог Кайнс.

— О так, Кайнс.

— Він же слуга Імператора, мілорде. Він може приходити й іти геть, як забажає. І він дуже близький до фрименів... навіть одружився з одною.

— До завтрашнього вечора Кайнс помре.

— Це небезпечно, дядьку, вбивати слугу Імператора.

— Як, ти гадаєш, мені вдалося швидко зайти так далеко? — запитав Барон тихим, багатозначним голосом. — Крім того, не варто було й боятися, що Кайнс полишить Арракіс. Він же залежний від прянощів.

— Звісно!

— Ті, хто знають, нічого не вдіють, щоб не позбутися постачання прянощів, — сказав Барон. — Кайнс точно має це розуміти.

— Я забув, — сказав Раббан.

Вони мовчки дивилися один на одного.

За мить Барон мовив:

— Між іншим, поповнення моїх запасів прянощів має стати для тебе першорядним завданням. Я трохи наскладав меланжу для себе, але той самовбивчий рейд людей Герцога знищив майже все, що ми підготували для продажу.

Раббан кивнув:

— Так, мілорде.

Барон просвітлів.

— Тож завтра зранку ти збереш усіх, хто лишився тут від організованої структури і скажеш їм: «Наш Благоліпний Падишах-Імператор призначив мене керувати цією планетою і покласти край ворожнечі».

— Розумію, мілорде.

— Цього разу, певен, так і є. Ми обговоримо це детальніше завтра. А тепер облиш мене й дай доспати.

Барон вимкнув дверний пентацит і провів небожа поглядом, аж доки той не зник.

«Броньований мозок, — думав Барон. — Замість мозку — м'язи. Коли він закінчить із ними, планета перетвориться на криваве місиво. Тож коли я відряджу до них Фейда-Рауту, щоб полегшити їм життя, вони вітатимуть свого рятівника. Любий Фейд-Раута. Милосердний, співчутливий Фейд-Раута, який урятував їх від звіра. Фейд-Раута, людина, за якою варто йти, заради якої варто помирати. А хлопчик до того часу навчиться пригноблювати без наслідків. Я певен, що нам потрібен саме він. Він навчиться. І таке чудове тіло. Справді чарівний юнак».

У п'ятнадцятирічному віці він уже пізнав тишу.

Принцеса Ірулан. Історія Муад'Діба для дітей

Коли Пол боровся з важелями керування 'топтера, то збагнув, що може відокремлювати переплетені смерчеві сили, вираховуючи їх на основі найдрібніших даних завдяки логіці, потужнішій за ментатову. Він відчував пилові фронти, хвилеподібні рухи повітря, вихрові потоки, буревії.

Кабіну освітлювало лише зелене сяйво приладової шкали. Руді потоки пилу навколо здавалися однаковісінькими, але його внутрішнє чуття вже почало прозирати крізь піщану завісу.

«Потрібно знайти правильний потік», — подумав він.

Юнак уже давно відчував, що сила бурі зменшується, однак їх досі трусило. Пол перечекав іще один струс.

Вихровий потік наростав і враз струсонув увесь корабель, від чого апарат задеренчав. Відкинувши страх, Пол повів 'топтер ліворуч.

Джессіка помітила маневр на глобусі авіагоризонту.

— Поле! — гукнула вона.

Вихровий потік розвернув їх, перекрутив і штовхнув. Він підняв 'топтер, неначе гейзер тріску, а тоді відригнув його ген угору — апарат скидався на крилату цяточку у вигинах пилового валу, осяяного другим місяцем.

Пол зиркнув донизу на окреслений пилом стовп гарячого повітря, що виплюнув їх. Провів поглядом піщану бурю, що сунула вмирати в пустелю — вона скидалася на висохлу ріку, яка сріблясто зміїлася у світлі місяця. Доки вони набирали висоту, буря поступово вщухала.

— Ми вирвалися, — прошепотіла Джессіка.

Пол повернув корабель геть від бурі й, розглядаючи нічне небо, пішов на зниження.

— Від них — вирвалися, — відказав юнак.

Джессіка відчувала, як б'ється її серце. Вона змусила себе заспокоїтися і поглянула на бурю, що стихала в пустелі. Часочуття підказувало, що в серці лютої стихії вони пробули чотири години, однак частині її ества здавалося, ніби минуло ціле життя. Вона немов народилася знову.

«Неначе в літанії, — подумала Джессіка. — Ми зустріли її і не чинили опір. Буря пройшла крізь нас і навколо нас. Вона минула, а ми лишилися».

— Мені не подобається шум наших крил, — зауважив Пол. — Буря пошкодила їх.

Крізь важелі керування руки хлопця відчували непевний рух зраненої машини. Вони вирвалися з бурі, але пророче бачення досі не повернулося до нього. І все ж таки вони вибралися, і Пол відчув, як його свідомість тремтить на межі одкровення.

Юнак здригнувся.

Відчуття було магнетичним і жахним водночас. Хлопець спіймав себе на думці: він прагне зрозуміти, що ж породило це тремтіння на межі знання. Він знав, що частково його спричинив просякнутий прянощами раціон Арракіса. Але іншу частину, подумалося йому, могла нав'яяти літанія, неначе сила крилася в самих словах.

«Я не повинен боятися...»

Причина й наслідок: він вижив, попри згубні сили, й відчув, як завмер на вістрі самосвідомості, якого б не сягнув без магії літанії.

Слова з Оранжевської Католицької Біблії промчали його пам'яттю: *«Яких чуттів бракує нам, що ми не бачимо й не чуємо світ навколо нас?»*

— Он там скелі, — зауважила Джессіка.

Пол зосередився на приземленні й похитав головою, щоб провітрити її. Він глянув у напрямку, вказаному матір'ю, і побачив праворуч та попереду чорні силуети скель на піску. Відчув, як вітер звивається навколо його кісточок, як пил прослизав в кабінку. Певно, буря десь пробила дірку.

— Краще сідай на пісок, — сказала Джессіка. — Крила можуть повністю не загальмувати.

Він кивнув у напрямку місця, де зв'язні піском брижі здіймалися в місячному сяйві над дюнами.

— Я сяду біля тих скель. Перевір свій пасок безпеки.

Вона послухалася, міркуючи: *«У нас є вода й дистикости. Якщо знайдемо їжу, зможемо довго прожити в цій пустелі. Фримени ж якось тут живуть. Що можуть вони, зможемо й ми».*

— Щойно ми зупинимося, біжи до скель, — сказав Пол. — Я візьму рюкзак.

— Бігти до... — Вона замовкла й кивнула. — Хробаки.

— Наші друзі хробаки, — виправив він матір. — Вони з'їдять 'топтер. Не лишиться жодних свідчень нашого приземлення.

«Як чітко він усе обміркував», — подумала вона.

Вони ковзнули нижче... нижче...

Ураз їхній рух набув стрімкості — розмиті тіні дюн, скелі, що здіймалися, як острови. М'яко перехилившись, 'топтер торкнувся верхівки дюни, проскочив піщану долину й зачепив іще один насип.

«Він зрізає швидкість об пісок», — захопилася його вправністю Джессіка.

— Приготуйся! — попередив Пол.

Він потягнув на себе крильчаті гальма — спершу м'яко, а тоді сильніше й сильніше. Відчув, як вони огортають повітря, а їхнє аспектне відношення спадає. Вітер виспіював у покривних і махових перах.

Раптом, легенько схилившись, немов попереджаючи про небезпеку, ослаблене бурею ліве крило вигнулося всередину, вдарившись об 'топтер. Корабель ковзнув верхівкою дюни й похилився ліворуч. Він упав, занурившись носом у наступний бархан у піщаному каскаді. Вони впали на зламане ліве крило, а праве — вказувало в небо.

Пол відстебнув пасок безпеки й кинувся вперед, перед матір'ю, щоб прочинити дверцята. Пісок засипав кабінку, принісши із собою запах спаленого кременю. Він схопив рюкзак із заднього сидіння й побачив, що матір уже звільнилася від паска. Вона видерлася на праве крісло, а звідти — на металевий корпус 'топтера. Пол ішов за нею, тягнучи за лямки рюкзак.

— Біжи! — наказав він.

Пол указав у напрямку дюн і далі, де височіла скеляста вежа, обточена піщаними вітрами.

Джессіка стрибнула з 'топтера й побігла, дряпаючись і сковзаючи дюною. Вона чула прискорене дихання Пола позаду себе. Вони видерлися на піщаний гребінь, що звивався до скель.

— Рухайся гребенем, — наказав Пол. — Так буде швидше.

Вони мчали до скель, і пісок потріскував у них під ногами. З пустелі долинув новий звук: приглушений шепіт, шипіння, шорстке ковзання.

— Хробак, — гукнув Пол.

Звук наростав.

— Швидше! — видихнув юнак.

Перші камінці — неначе пляж посеред піску — лежали за десять метрів попереду, коли Пол і Джессіка почули металевий тріск і гуркіт позаду них.

Тримаючи рюкзак за лямки, Пол перевісив його на правницю. Наплічник усією вагою ляскав хлопця по боці, доки той біг. Лівою рукою він схопив матір. Вони видерлися на всипану дрібними камінчиками верхівку скелі й помчали вигнутим каналом, створеним вітром. Горло пересохло, й утікачі важко, уривчасто дихали.

— Більше не можемо бігти, — видихнула Джессіка.

Пол зупинився, втиснув її в заглибину в скелі, а тоді озирнувся. Рухома гора пролітала паралельно до їхнього скелястого острова. Брижати, залиті місячним сяйвом піщані хвилі здіймалися на рівні Полових очей на відстані одного кілометра. Там, де проповзав хробак, ряд дюн опадав. Слід вигнувся лише раз — на маленькій ділянці пустелі, де вони лишили свій розбитий орнітоптер.

Апарат розчинився в піску там, де побував хробак.

Піщана гряда рушила геть, в обшири пустелі, а тоді перетнула власний шлях, ніби щось шукала.

— Він більший за корабель Гільдії, — прошепотів Пол. — Мені казали, що в глибині пустелі хробаки виростають велетенськими, але я не уявляв... наскільки велетенськими.

— Я також, — видихнула Джессіка.

Почвара повернула від скель і звивисто поповзла до небокраю. Матір і син прислухалися до нього, аж доки шипіння не розтануло в тихому шелестінні піску навколо.

Пол глибоко вдихнув, поглянув на осяяний місяцем крутий схил і процитував «Кітаб аль-Ібар»:

— Подорожуй уночі й відпочивай у густій тіні протягом дня, — він поглянув на матір. — У нас іще лишилося кілька нічних годин. Ти можеш іти далі?

— За хвилину зможу.

Пол вийшов на вкриту галькою скелю, надягнув на плечі рюкзак і підтягнув його лямки. Постояв із мить, стискаючи в руках паракомпас.

— Щойно будеш готова — рушаємо, — мовив він.

Жінка відірвалася від скелі, відчуваючи, як до неї повертаються сили:

— Куди йдемо?

— Куди приведе нас гребінь, — указав юнак.

— Глибше в пустелю.

— У фрименську пустелю, — прошепотів Пол.

Юнак замовк і затремтів, пригадавши горельєфи видіння, що прийшло до нього на Каладані. Він бачив саме цю пустелю. Однак у видінні вона видавалася трішки інакшою. Образ просочився в глибини свідомості, і його поглинула пам'ять, тому тепер, накладений на реальне зображення, він утратив бездоганну правильність. Здавалося, видиво зсунулося вбік і наблизилося до нього під іншим кутом, доки він сам не рухався.

Пол пам'ятав: *«У тому видінні з нами був Айдаго. Але тепер Айдаго мертвий»*.

— Ти бачиш, куди нам іти? — запитала Джессіка, хибно інтерпретувавши його вагання.

— Ні, — відказав юнак. — Але ми все одно підемо.

Він випростався з рюкзаком на плечах і рушив розколиною, виритою в скелі піском. Залитий місячним сяйвом тунель вів їх до кам'янистого підніжжя, на південь від якого здіймалися сходи виступів.

Пол підійшов до першого виступу й видерся на нього. Джессіка за ним.

Вона бачила, як кожна мить шляху перетворювалася на випробування і все навколо набувало особливого значення. Піщані кишені між скелями сповільнювали ходу, обтесані вітрами виступи різали долоні — і всі ці перешкоди ставили перед неминучим вибором: лізти далі чи обійти? Ця земля навіювала власні ритми. Вони лунали лиш у миті крайньої потреби хрипкими голосами власної напруги.

— Обережно — цей виступ слизький від піску.

— Не вдарся головою об звисок.

— Лишайся в тіні. Місяць світить нам у спину, тож кожен зможе побачити будь-який наш необачний рух.

Пол спинився край скелі, обіпершись рюкзаком об вузький виступ.

Джессіка стала біля нього, вдячна за цю мить перепочинку. Вона почула, як Пол ковтнув із трубки дистикоста, і глтинула власної відновленої води. Смак виявився не дуже приємним, і жінка пригадала води Каладана — величний фонтан, що здіймався аж до небесного склепіння. У ньому було так багато води, що, спинившись край нього, можна було лиш охопити поглядом його форму, відблиски й шум.

«Спинитися, — подумала вона. — Відпочити... Відпочити по-справжньому».

Їй спало на думку, що можливість спинитися хоча б на мить — це вже милосердя. Але там, де спинятися не можна, немає місця милосердю.

Пол відштовхнувся від скелястого виступу, повернув і заліз на пологу поверхню. Джессіка, зітхнувши, рушила за ним.

Вони спустилися на широкий виступ, що огинав круту скелю. І знову рваний ритм понівеченої землі вів їх за собою.

Джессіка відчувала під своїми ногами й руками найдрібніші форми та розміри, ніби вони й визначали природу ночі: кругляки, дрібний гравій, камінці, пісок, піщаник, пил, напівпрозора пудра.

Пил забивав носові корки, і його треба було видихати. Гравій і піщаник ковзалися по шорсткій поверхні — й завиграшки могли знищити необачного подорожнього. Уламки скель різали, всюдисущий пісок безжально дряпав ноги.

Ураз Пол спинився на скелястому виступі, притримавши матір, яка наштовхнулася на нього.

Юнак указав ліворуч, і вона поглянула на обшири за його рукою. Вони стояли на вершині стрімчака, а на двісті метрів нижче простягався незворушний океан пустелі. Осяяні місяцем, хвилі мінилися тінями під різними кутами, вигиналися аж ген до інших скель, укритих сіруватим серпанком.

— Відкрита пустеля, — мовила Джессіка.

— Чималий нам шлях іще долати, — відказав Пол тихим голосом, приглушеним фільтровим клапаном на обличчі.

Джессіка зиркнула спершу ліворуч, а тоді праворуч: нічого, тільки пісок.

Пол дивився вперед, через бархани, вивчаючи рух тіней на місячній доріжці.

— Три чи чотири кілометри навпростець, — сказав він.

— Хробаки, — додала Джессіка.

— Звісно, — відказав Пол.

Жінка зосередилася на власній втомі, на болю в м'язах, що тиснув на всі її чуття.

— Може, відпочинемо і поїмо?

Пол зняв рюкзак, сів і притулився до нього. Тримаючись рукою за синове плече, Джессіка встигла біля нього. Щойно вона сіла, то помітила, як Пол повернувся і занищпорив у рюкзак.

— Тримай, — мовив він.

Його рука сухо торкнулася її і вклала в долоню дві енергетичні капсули.

Жінка проковтнула їх, запивши малесеньким ковтком води із трубки дистикоста.

— Випий усю воду, — сказав Пол. — Це аксіома: найкраще зберігати воду у власному тілі. Так матимеш більше енергії і станеш сильнішою. Довір'яй своєму дистикосту.

Вона послухалася, вицідивши до краплі вміст водокишень, і відчула, як до неї повертається енергія. А тоді подумала, як же мирно було сидіти тут у мить їхньої втоми, і їй спали на думку слова, сказані колись воїном-менестрелем Гурні Галлеком: «Краще пуста й спокій, ніж дім, повен жертв і боротьби».

Джессіка повторила ці слова Полові.

— Таким був Гурні, — відказав юнак.

У відтінках синового голосу вона почула, що Пол говорив про менестреля як про мертвого, й подумала: «*Бідний Гурні й справді міг померти*». Сили Атрідів мертві, полонені або ж загублені, як і вони самі, в цій безводній порожнечі.

— Гурні завжди мав наготові влучну цитату, — сказав Пол. — Як зараз чую: «І оберну Я річки на суходіл, і передам землю в руку злочинців, і спустошу край та все, що в ньому, рукою чужих»¹.

Джессіка заплющила очі й відчула, що сама на межі сліз, зворушена стражданням у синовому голосі.

А тоді Пол мовив:

— Як ти... почувашся?

Вона збагнула, що питання стосувалося її вагітності, і відповіла:

¹ Книга пророка Єзекіїля 30:12.

— До народження твоєї сестри ще багато місяців. Я досі... в нормальній фізичній формі.

А сама подумала: *«Як підкреслено офіційно розмовляю я з власним сином!»* — а тоді її Бене-Гессеритський розум почав шукати причину цієї дивної холодності й знайшов її: *— Я боюся власного сина. Боюся його відчуженості. Боюся того, що він бачить попереду, що може сказати мені»*.

Пол натягнув на очі каптур, прислухавшись до звуків ночі, що повнилися дзижчанням жуків. Його груди випалювала власна тиша. Ніс чухався. Юнак почухав його, витягнувши носовий корок, і відчув насичений запах кориці.

— Неподалік меланжеве родовище, — мовив він.

Нижній вітерець пестив Полові щоки, шурхотів у складках бурнуса. Той вітер не ніс небезпечної бурі — хлопець уже навчився відчувати різницю.

— Скоро світанок, — мовив він.

Джессіка кивнула.

— Є спосіб безпечно перейти через відкритий пісок, — сказав Пол. — Ним послуговуються фримени.

— А хробаки?

— Якщо ми встроимо гупало з нашого фримпакета в скелях, — сказав Пол, — це на певний час відволіче увагу хробака.

Вона поглянула на залиту місячним сяйвом пустелю, що простягалася до іншого плоскогір'я.

— Часу вистачить, щоб здолати чотири кілометри?

— Можливо. І якщо нам вдасться рухатися, видаючи лише *природні* звуки, такі, що не привернуть увагу хробака...

Пол розглядав відкриту пустелю й шукав відповіді в пророчій пам'яті, пригадуючи таємничі натяки на гупала й гаки творця в інструкції до фримпакета, що лежала в їхньому рятувальному рюкзаку. А ще його дивувало, що хробаки викликали в ньому лише тваринний жах. Він знав, і це було за межею розуміння, що хробаків потрібно поважати, а не боятися, якщо... якщо...

Він хитнув головою.

— Наші кроки мають бути позбавлені ритму, — мовила Джессіка.

— Що? Ох. Так. Якщо ми зламаємо ритм наших кроків... часом же й пісок зсонується сам. Хробаки ж не можуть кидатися на найдрібніші звуки. І все ж таки, перш ніж ми спробуємо, потрібно добре відпочити.

Він поглянув на іншу скелясту стіну, прочитавши час по намальованих місяцем вертикальним тіням.

— За годину світанок.

— Де ми проведемо день? — запитала жінка.

Повернувшись ліворуч, Пол указав рукою.

— Он там скелі повертають на північ. Як бачиш, та круча помережана тріщинами, а отже, стоїть із навітряного боку. Там мають бути доволі глибокі розколини.

— То, може, рушаймо? — запропонувала матір.

Він підвівся і допоміг їй стати на ноги.

— Ти достатньо відпочила, щоб спускатися? Я хочу дістатися якомога ближче до пустелі, перш ніж ми поставимо намет.

— Достатньо, — вона кивнула синові, щоб він рушав.

Пол завагався, а тоді почепив на плечі рюкзак і рушив скелею.

«Якби ж тільки в нас були силові підвіски, — подумала Джессіка. — Зіскочити тут було б набагато простіше. Але, можливо, у відкритій пустелі також потрібно уникати силових підвісок. Може, вони, як і щит, приваблюють хробаків».

Утікачі підійшли до гряди каскадів, що спускалася вниз, а за нею — у розколину, краї якої чітко виділялися в місячному сяйві.

Пол рухався вниз обережно, але квапливо, адже було очевидно, що місяць скоро згасне. Вони з матір'ю все глибше й глибше занурювалися у світ тіней. Обриси скель здіймалися до зірок навколо них. Розколина звузилася до десяти метрів завширшки на краю тьмяного сірого піщаного схилу, що зникав у темряві.

— Спускатимемося? — прошепотіла Джессіка.

— Гадаю, так.

Він перевіряв однією ногою поверхню.

— Ми можемо з'їхати вниз, — мовив він. — Я піду першим. Зажди, доки не почувеш, що я приземлився.

— Будь обережним, — відказала матір.

Він ступив на схил і з'їхав його м'якою поверхнею аж до підніжжя, де пісок був твердішим. Ця місцина сховалася в глибині скелястих стін.

Пол почув шелест піску, що зсунувся позаду нього. Юнак спробував розгледіти темряву вгорі, аж раптом його ледве не збив із ніг піщаний потік. А тоді запала тиша.

— Мамо? — гукнув він.

Жодної відповіді.

— Мамо?

Хлопець кинув рюкзак і помчав угору схилом. Він дерся, копав і відкидав пісок, неначе божевільний.

— Мамо? — задихаючись волав він. — Мамо, де ти?

Ще одна піщана лавина зійшла на нього, закопавши по стегна. Він виліз із пустельної пастки.

«Вона потонула в піщаному зсуві, — подумав він. — Похована там. Я маю заспокоїтися і ретельно це обдумати. Вона не задихнеться одразу. Вона виконає бінду-затримку, щоб зменшити потребу в кисні. Вона знає, що я відкопаю її».

Удавшись до засвоєної від матері методики Бене Гессерит, Пол угамував своє серцебиття й перетворив власну свідомість на чисту дошку, на якій можна записати останні кілька митей. Кожен частковий зсув і вигин піщаного потоку повторив свій рух у його пам'яті, пересуваючись із внутрішньою величчю, яка контрастувала з часткою секунди реального часу, який знадобився для того, щоб усе згадати.

Тепер Пол піднімався схилом навкоси, обережно мацаючи поверхню, аж доки не знайшов стіну розщелини, скелястий зріз. Він почав копати, обережно відсовуючи пісок, щоб не зрушити інший бік. Його долоні натрапили на шматок тканини. Він почав шукати далі і знайшов мамину руку. М'яко провів по ній і очистив обличчя.

— Ти мене чуєш? — прошепотів він.

Мовчання.

Юнак почав копати швидше й звільнив материні плечі. Здавалося, що її тіло позбавлене життя, але Пол відчув повільне серцебиття.

«Бінду-затримка», — мовив він собі.

Пол розчистив пісок мамі до талії, поклав її руки собі на плечі й потягнув униз по схилу, спершу повільно, а потім якомога швидше, адже відчув, як угорі зсувається пісок. Він тягнув її все швидше й швидше, важко дихаючи від напруги, й намагався утримати рівновагу. Він уже добіг до ділянки щільного піску з матір'ю на плечах і мчав далі, аж раптом увесь схил сповз донизу з гучним шипінням, яке відбилося луною, посиленою скелястими стінами.

Хлопець дійшов до краю розщелини, за тридцять метрів від якого простягалися в пустелю дюни. М'яко поклав матір на пісок

і прошепотів слово, потрібне для того, щоб вивести її зі стану заціпеніння.

Джессіка повільно прокидалася, дихаючи щораз глибше й глибше.

— Я знала, що ти знайдеш мене, — прошепотіла жінка.

Він озирнувся на тріщину.

— Можливо, я вчинив би людяніше, якби не зробив цього.

— Поле!

— Я втратив рюкзак, — сказав він. — Його поховано під сотнями тонн піску... щонайменше.

— Там усе?

— Запаси води, диститент — усе, що потрібно, — він торкнувся кишені. — Проте в мене із собою паракомпас. — Обмацав черес. — Ніж і бінокль. Перед смертю ми можемо добре роздивитися місцину.

Цієї ж миті на обрії ліворуч від краю розщелини зійшло сонце. Барви заграли на піску у відкритій пустелі. Хор пташок зайшовся співом із потаємних куточків скель.

Та очі Джессіки бачили тільки відчай на обличчі Пола. Сповнивши голос зневагою, вона мовила:

— Це так тебе вчили?

— Ти не розумієш? — запитав він. — Усе, що потрібно нам для виживання тут, — під піщаними завалами.

— Мене ж ти знайшов, — її голос звучав м'яко й переконливо.

Пол сів навпочіпки.

Він поглянув на новий схил у розколинні, вивчав його, звертаючи увагу на нещільність піску.

— Якби ми могли знерухомити маленьку ділянку схилу й верхню поверхню проходу, виритого в піску, то могли б докопатися до рюкзака. Це могла б зробити вода, але в нас недостатньо води для... — Він замовк, а тоді додав: — Піна.

Джессіка завмерла, боячись порушити хід його думок, роботу мозку, що працював у гіперрежимі.

Пол глянув на відкриті дюни, долучивши до пошуку ніздрі та очі, а тоді знайшов потрібний напрямок і зосередився на темній ділянці піску вдалині.

— Прянощі, — мовив він. — У них лужна природа. А в мене є паракомпас. У нього кислотний блок живлення.

Джессіка сиділа, притулившись спиною до скелі.

Пол, зовсім не зважаючи на неї, підвівся і рушив уперед по утрамбованому вітром піску, що простягався від розщелини до пустелі.

Вона бачила, як він іде, ламаючи ритм власної ходи — крок, пауза, крок-крок... ковзнути... пауза...

Його кроки не мали ритму — ніщо не підкаже хижому хробакові, що пустелею мандрує щось нетутешнє.

Пол сягнув меланжевої плями, насипав гірку прянощів у складку плаща й повернувся до розщелини. Висипав здобич на пісок перед Джессікою, сів навпочіпки й узявся розбирати паракомпас за допомогою кінчика ножа. Йому вдалося зняти картушку компаса. Юнак зняв черес і розклав на ньому деталі компаса, а тоді витягнув блок живлення. Далі — стрілковий механізм. У приладі лишилася порожня чашоподібна заглибина.

— Тобі знадобиться вода, — мовила Джессіка.

Пол узяв трубку біля шиї, набрав повний рот води й виплюнув її в заглибину компаса.

«Якщо план провалиться, ця воду буде витрачено марно, — подумала Джессіка. — Але тоді це вже не матиме жодного значення».

Пол розрізав ножем блок живлення й опустив наявні в ньому кристали у воду. Вони трохи зашипіли й стихли.

Погляд Джессіки вихопив угорі над ними якийсь рух. Вона підвела очі й помітила яструбів, що всілися по краю розщелини. Вони витягнули шиї, витріщаючись на відкриту воду.

«Велика Матір! — подумала вона. — Вони відчують воду навіть із такої відстані!»

Пол зібрав паракомпас, лишивши тільки дірку для рідини на місці кнопки увімкнення. Узявши в одну руку переобладнаний прилад, а в другу — жменьку прянощів, Пол повернувся до розщелини, вивчаючи положення схилу. Його плащ надимався, адже не було череса, щоб стримувати його. Він трішки піднявся схилом, відкидаючи піщані потоки й хмари пилу.

А тоді спинився, закинув дрібку прянощів у паракомпас і потрусив прилад.

З дірки, де була кнопка увімкнення, потекла зелена піна. Пол спрямував її на схил, окресливши речовиною низьку дугу, й почав відкидати пісок, знерухомлюючи схил піною.

Джессіка підійшла до нього ближче й гукнула:

— Допомогти?

— Іди сюди й копай, — відказав він. — Потрібно заглибитися десь на три метри. Має бути десь тут, — доки він говорив, піна припинила текти з прилада.

— Хутко, — мовив Пол. — Невідомо, скільки ця піна стримуватиме пісок.

Джессіка видерлася до Пола, а він тим часом кинув іще дрібку прянощів у дірку й потрусив паракомпас. Піна знову потекла з нього.

Доки Пол вибудовував пінисту огорожу, Джессіка руками копала пісок, відкидаючи його вниз по схилу.

— Як глибоко? — видихнула вона.

— Близько трьох метрів, — відказав юнак. — І я можу лише приблизно визначити місце розташування. Можливо, нам доведеться розширити цю діру, — він ступив убік, провалюючись у нещільному піску. — Копай трішки вбік, не потрібно рухатися прямо вниз.

Джессіка послухалася.

Діра повільно ставала чимраз глибшою і вже навіть сягнула дна котловини, однак від рюкзака не було й сліду.

«Невже я помилюся? — запитував сам себе Пол. — Це я запаникував і припустився помилки. Невже страх скалічив мої здібності?»

Він глянув на паракомпас. Лишилося менше ніж дві унції кислотного розчину.

Джессіка випросталася в дірі. Вона витерла щоку заплямованою піною рукою. Її очі зустрілися з Половими.

— Верхній схил, — мовив Пол. — А тепер — обережно. — Він додав іще дрібку прянощів у контейнер і налив трохи піни навколо рук Джессіки, яка почала обмацувати верхній схил діри. Коли перевіряла його вдруге, її долоні натрапили на щось тверде. Вона повільно витягнула лямку з пластиковою пряжкою.

— Більше не ворухи його, — сказав Пол, стишивши голос до шепоту. — У нас скінчилася піна.

Стискаючи однією рукою лямку, Джессіка підвела погляд на сина.

Пол кинув порожній паракомпас на дно котловини й мовив:

— Дай мені другу руку. А тепер слухай уважно. Я потягну тебе вбік і вниз. Не відпускай лямку. Згори впаде небагато піску. Цей схил уже стабілізувався. Моя єдина мета — не дозволити твоїй голові опинитися під піском. Щойно діра заповниться, ми зможемо відкопати тебе й витягнути рюкзак.

— Ясно, — відказала вона.

— Готова?

— Готова, — вона стиснула пальцями лямку.

Одним ривком Пол наполовину витягнув Джессіку з діри, тримаючи її голову вище, коли піниста загата прорвалася й пісок покотився вниз. Щойно потік стих, Джессіка лишилася закопаною по пояс. Її ліву руку й плече й досі було захищено під піском, а підборіддя захищали складки Полового плаща. Плече боліло від покладеного на нього навантаження.

— Я тримаю лямку, — мовила жінка.

Пол повільно запустив руку в пісок біля неї і намацав лямку.

— Разом, — сказав він. — Тягнемо рівномірно, щоб не порвати.

Доки вони тягнули рюкзак, ще трохи піску посипалося на них. Коли лямка з'явилася на поверхні, Пол зупинився і витягнув матір із піщаного полону. Разом вони витягнули рюкзак із пастки у схилі.

За кілька хвилин вони вже стояли на дні розколини, тримаючись руками за рюкзак.

Пол поглянув на матір. Піна заплямувала її обличчя і плащ. Пісок прилип до неї там, де засохла піна. Вона скидалася на мішень, у яку кидали кульки мокрого зеленого піску.

— Справжнісінька нечупара, — сказав Пол.

— Теж мені красень знайшовся, — відповіла матір.

Вони зайшлися сміхом, а тоді враз охололи.

— Цього не мало трапитися, — сказав Пол. — Я повівся необачно.

Вона стонула плечима й відчула, як засохлий пісок спадає з плаща.

— Я поставлю намет, — сказав юнак. — Краще зніми цього плаща й витруси його. — Він відвернувся і взяв рюкзак.

Джессіка кивнула, враз відчувши завелику втому, щоб відповідати.

— У скелі помітні дірки від кілків, — сказав Пол. — Хтось уже раніше ставив тут намети.

«Чому б і ні?» — подумала Джессіка, обтрушуючи плащ. Це місце цілком зручне. Воно розташувалося глибоко між скелями й за чотири кілометри до наступного скелястого масиву: досить високо над рівнем пустелі, щоб сховатися від хробаків, але й досить близько, щоб можна було здійснити легкий перехід.

Жінка обернулася й побачила: Пол уже напнув намет, який за формою нагадував ребристу півкулю, що зливалася зі скелястими стінами розколини.

Пол пройшов повз неї і підняв бінокль. Швидким рухом він вирівняв його внутрішній тиск і навів олійні лінзи на скелястий кряж, що здіймав свої золотаві піки у світанковому сяйві відкритої пустелі.

Джессіка дивилася, як син розглядає апокаліптичний краєвид, вивчаючи піщані річки та каньйони.

— Там щось росте, — зауважив він.

Джессіка знайшла запасний бінокль у рюкзаку біля намету й підійшла до Пола.

— Он там, — сказав він, однією рукою притримуючи бінокль, а другою — вказуючи матері напрямок.

Вона подивилася туди.

— Сагваро, — відказала вона. — Суха трава.

— Там можуть бути люди, — висунув ідею Пол.

— Там можуть бути рештки випробувальної ботанічної станції, — зауважила жінка.

— Та місцина розташована далеко на південь у пустелі, — Пол опустив бінокль і почухав шкіру під фільтром. Губи були сухими та обвітреними, а в роті відчувався сухий присмак спраги. — Це дуже схоже на фрименське поселення, — додав він.

— А ми впевнені, що фримени будуть доброзичливими до нас?

— Кайнс пообіцяв допомогу.

«Однак людей пустелі виповнює відчай, — подумала вона. — Я сама відчула його сьогодні. А люди у відчай можуть убити нас, щоб отримати нашу воду».

Вона заплющила очі, щоб не бачити цю пустку, й відродила в пам'яті спогад про Каладан. Це трапилося, коли вони з Герцогом Лето гуляли Каладаном, ще до народження Пола. Вони пролітали над південними джунглями, над дикорослими травами й рисовими полями в дельтах. Вони бачили ряди мурашок у зеленому безмірі — то бригади людей несли свої вантажі на закріплених на плечах силових підвісках. А біля моря майоріли білі пелюстки трищоглових дау¹.

Усе це зникло.

¹ Дау — загальна назва різних арабських кораблів.

Джессіка розплющила очі й зосередила погляд на непорушних барханах, на хвилях тепла, що наповнювали день. Невгамовні демони спеки збурювали повітря у відкритій пустелі. Здавалося, ніби скелястий кряж перед ними бовванів крізь дешеві скельця.

Відкритий край розколини на мить огорнув піщаний серпанок. Пісок із шелестом прокотився вниз, звіяний подихом ранкового вітерцю і порухами яструбів, що здіймалися з вершини кручі. Коли обвал стих, шипіння не зникало. Воно все наростало, й варто було раз почути той звук, щоб не забути ніколи.

— Хробак, — прошепотів Пол.

Шурхіт долинали звідкись праворуч. Із такою байдужою величчю, на яку неможливо не зважати. Звивистий піщаний вал прокотився між дюнами в полі їхнього зору. Вал зринув попереду, а тоді розтанув, неначе бурун у морі. Він щез, рушивши ліворуч.

Шипіння стихло й замовкло.

— Я бачив космічні фрегати, менші за нього, — прошепотів Пол.

Джессіка кивнула, й далі витріщаючись на пустелю. Там, де пройшов хробак, лишилася зяюча порожнеча. Той нескінченний рів простягався аж до далекого небокраю.

— Коли відпочинемо, — мовила Джессіка, — маємо продовжити твоє навчання.

Він потамував напад раптового гніву й відповів:

— Мамо, ти не думаєш, що ми могли б обійтися без...

— Сьогодні ти запанікував, — сказала вона. — Можливо, ти знаєш свій мозок і бінду-нерватуру краще, ніж я, однак ти маєш ще багато дізнатися про прана-мускулатуру свого тіла. Поле, часом тіло діє саме по собі, і я можу пояснити тобі, як керувати ним. Ти маєш навчитися контролювати кожен м'яз, кожную фібру свого тіла. Потрібно повторити вправи для рук. Почнемо з м'язів на пальцях, долоневого сухожилля й чутливості подушечок. — Вона відвернулася. — А тепер іди в намет.

Він зігнув пальці лівої руки і дивився, як матір заповзла у вхідний клапан. Він знав, що не зможе боротися з її впертістю... що має погодитися.

«Що б вони зі мною не зробили, я сам доклав до цього руку», — подумав він.

Повторити вправи для рук!

Юнак глянув на долоню. Якою ж крихітною і неспівмірною здавалася вона порівняно з такою істотою, як хробак.

Ми прийшли з Каладана — райського світу для нашої форми життя. Там нам не треба було вибудувати рай для тіла чи свідомості — ми могли бачити його навколо нас повсюди. Але ми заплатили за це ціну, яку завжди платять за райські кущі — ми стали м'якотілими й утратили свій гарт.

Принцеса Ірулан. Розмови з Муад'Дібом

— Отже, ти і є великий Гурні Галлек, — сказав чоловік.

Галлек стояв посеред круглої печери-приймальні перед контрабандистом, який сидів за металевим столом. Чоловік носив фріменський одяг, але очі в нього були не зовсім синіми, а це свідчило, що в його раціоні часто траплялася інопланетна їжа. Зала нагадувала головний центр управління космічного корабля — мережі зв'язку й оглядові екрани вкривали вигнуті під тридцять градусів стіни. До них прилягали системи дистанційного вогню й запаси артилерійської зброї. Здавалося, письмовий стіл також був частиною стіни, вигинаючись дугою.

— Я Стабан Туек, син Есмара Туека, — представився контрабандист.

— Тоді я тобі маю дякувати за надану допомогу, — промовив Галлек.

— Ах, ця вдячність... — відказав чоловік. — Сідай.

Корабельне ковшоподібне крісло висунулося зі стіни біля екранів, і Галлек, зітхнувши, опустився в нього — й відчув одразу, наскільки втомився. Він побачив своє відображення в темній поверхні екрана біля контрабандиста й похмуро втупився у зморені риси власного обличчя. Атраментовий шрам викривився.

Галлек відвернувся від відображення й поглянув на Туека. Він бачив родинну схожість у рисах контрабандиста — важкі батькові надбрівні дуги, наче з каменю витесані щоки та ніс.

— Твої люди сказали, що твій батько загинув — його вбили Харконнени, — сказав Галлек.

— Або Харконнени, або зрадник із ваших, — відповів Туек.

Гнів різко переважив утому Галлека. Чоловік випростався й запитав:

— Ви можете назвати ім'я зрадника?

— Ми не зовсім упевнені.

— Зуфір Хават підозрював леді Джессіку.

— Он як, Бене-Гессеритську відьму... можливо. Але тепер Хават — полонений Харконненів.

— Я чув про це, — Галлек глибоко вдихнув. — Виходить, що попереду в нас іще багато вбивств.

— Ми не робитимемо нічого, що б привертало увагу до нас, — відказав Туек.

Галлек заціпенів.

— Але ж...

— Тебе й твоїх урятованих людей ми радо прихистимо, — пояснив Туек. — Ти говорив про вдячність. Чудово. Відпрацюєт свій борг перед нами. Нам завше потрібні надійні люди. Але ми без вагань знищимо тебе, якщо раптом ти наважишся на найменший відкритий рух проти Харконненів.

— Але ж вони вбили твого батька!

— Коли так, то я відповім тобі, як відповідав мій батько тим, хто діяв не думаючи: «Камінь важкий, та й пісок важить багато, але бовдур важчий за них обох».

— Отже, ти нічого не збираєшся робити з цим? — гмикнув Галлек.

— Хіба я це сказав? Я лише відзначив, що захищатиму наш контракт із Гільдією. А Гільдія хоче, аби ми вели обережну гру. Є інші способи знищити кривдника.

— А-а-а-а-а.

— Отож-бо й воно, що «а-а-а-а». Хочеш шукати відьму — вперед. Одначе попереджаю тебе, що, можливо, вже запізно... та що б там не було, але ми сумніваємося, що вона — саме та, кого ти шукаєш.

— Хават рідко коли помилявся.

— Він дозволив Харконненам себе впіймати.

— Гадаєш, він зрадник?

Туек знизав плечима.

— Питання суто теоретичне. Ми вважаємо, що відьма мертва. Принаймні Харконнени вірять у це.

— Здається, ти багато знаєш про Харконненів.

— Натяки, припущення... чутки та передчуття.

— Нас сімдесят чотири, — сказав Галлек. — Якщо ти справді хочеш, аби ми приєдналися до тебе, то маєш вважати Герцога мертвим.

— Бачили його труп.

— А хлопчик? Юний пан Пол? — Галлек спробував ковтнути, відчувши клубок у горлі.

— Згідно з останніми відомими нам даними, він разом із матір'ю загубився в піщаній бурі. Найімовірніше, навіть їхніх кісток не знайдуть.

— Отже, відьма мертва... всі мертві.

Туек кивнув.

— І, як розповідають, Звір Раббан знову посяде трон правителя на Дюні.

— Граф Раббан Ланківейльський?

— Так.

Галлекові знадобився певний час, аби втамувати гнів, що враз затопив його. Він заговорив здушеним голосом:

— Я маю з Раббаном власні порахунки. Я ще не віддячив йому за смерть моєї родини... — він потер шрам, що тягнувся вздовж всієї щелепи, — ...і за це...

— Не варто ризикувати всім, аби сплатити борги передчасно, — відказав Туек. Він супився, спостерігаючи, як випинають жовна під шкірою Галлека, як відчуженість заповонила враз його очі, напівприкриті повіками.

— Знаю... знаю, — Галлек глибоко вдихнув.

— Ти і твої люди можуть сплатити за свій відліт із Арракіса, працюючи на нас. Є багато вільних місць...

— Я звільняю своїх людей від будь-яких зобов'язань переді мною. Вони вільні самі обирати кращу для себе долю. Доки Раббан тут, я залишаюся.

— Знаючи твої наміри, ми сумніваємося, що хочемо, аби ти залишився.

Галлек поглянув на контрабандиста.

— Ти не ймеш віри моєму слову?

— Та ні-і-і...

— Ти врятував мене від Харконненів. Я присягнув на вірність Герцогові Лето з тієї ж причини. Я залишуся на Арракісі або з тобою... або з фрименами.

— Озвучена думка чи ні, але вона реальна й має силу, — сказав Туек. — А ти можеш виявити, опинившись серед фрименів, що лінія між життям і смертю надто гостра й швидка.

Галлек на мить заплющив очі — він відчув, як його розчавила неймовірна втома.

— Де Господь, що провадив Він нас по пустині, по землі, повній ям?¹ — пробурмотів він.

— Рухайся повільно, й одного дня час твоєї помсти настане, — сказав Туек. — Швидкість — то знаряддя шайтана. Погаси свій біль — ми маємо засоби для цього. Три речі здатні заспокоїти серце — вода, зелена трава й жіноча краса.

Галлек розплющив очі.

— Я віддав би перевагу Раббановій крові, що текла б перед моїми ногами, — він подивився на Туека. — Гадаєш, цей день настане?

— Я не відповідаю за те, як ти зустрінеш завтрашній день, Гурні Галлеку. Я лише можу допомогти тобі зустріти день сьогоднішній.

— Тоді я приймаю твою допомогу й залишатимуся з тобою, доки ти не скажеш, що настав час помститися за твого батька та всіх, хто...

— Послухай мене, *вояче*, — сказав Туек. Він перегнувся через стіл, плечі піднялися до вух, а очі сповнилися рішучістю. Обличчя контрабандиста раптово стало схожим на вивітрений камінь. — Воду мого батька я викуплю власним клинком.

Галлек зиркнув на Туека у відповідь. Цієї миті контрабандист нагадував йому Герцога Лето: лідер, сміливий, упевнений у власній позиції та майбутньому курсі. Він скидався на Герцога, яким той був до... Арракіса.

— Ти хочеш, щоб мій клинок був поряд із твоїм? — запитав Галлек.

¹ Книга пророка Єремії 2:6, парафраза.

Туек, заспокоївшись, знову сів і мовчки вивчав Галлека.

— Ти гадаєш, що я *вояк*? — із притиском запитав Галлек.

— Ти єдиний із Герцогових полководців, хто врятувався, — сказав Туек. — Твій ворог переважав кількістю, а ти відступав, але бився... Ти боровся з ним так, як ми боремося з Арракісом.

— Тобто?

— Ми тут живемо в покорі, Гурні Галлеку, — сказав Туек. — Наш ворог — Арракіс.

— Б'ємо ворогів по черзі, так виходить?

— Так.

— Так чинять фримени?

— Можливо.

— Ти сказав, що життя серед фрименів може видатися мені надто непривітним. Це тому, що вони живуть у відкритій пустелі?

— Хто знає, де живуть фримени? Для нас Центральне плато — безлюдна місцина. Але я хотів би детальніше обговорити...

— Мені казали, що Гільдія рідко веде свої меланжеві ліхтери над пустелею, — промовив Галлек. — Але також ходять чутки, що, якщо все ж таки летіти пустелею і знати, де шукати, можна побачити острівки зелені.

— Чутки! — насмішкувато кинув Туек. — Ти хочеш обирати між нами та фрименами? У нас є засоби безпеки, наша власна січ витесана в скелі, у нас є таємні водні резервуари. Ми ведемо життя цивілізованих людей. А фримени — лише кілька галасливих ватаг, яких *ми* наймаємо для пошуку прянощів.

— Але вони здатні вбивати Харконнів.

— А хочеш знати наслідок цього всього? Навіть зараз їх переслідують, неначе тварин — із лазерострілами, бо вони не мають щитів. Їх винищують. Чому? Бо вони вбивали Харконнів.

— А вони точно вбивали Харконнів?

— Про що ти?

— Ти хіба не чув, що, можливо, серед Харконнів були сардаукари?

— Ще одні чутки.

— Але погром — зовсім не в стилі Харконнів. Це марнотратство.

— Я вірю лише тому, що бачу на власні очі, — сказав Туек. — Зроби свій вибір, вояче. Я або фримени. Я обіцяю тобі безпеку

й шанс пролити кров, якої ми обидва жадаємо. Будь певен щодо цього. А фримени запропонують тобі лише життя переслідуваного.

Галлек вагався. Він чув мудрість і співчуття в словах Туека, але його щось насторожувало, хоч він і не розумів, що саме.

— Вір своїм власним умінням, — сказав Туек. — Чиї рішення провели тебе крізь бій? Твої власні. Вирішуй.

— Хай так, — промовив Галлек. — Герцог і його син мертві?

— Так вважають Харконнени. А в таких питаннях я схильний їм вірити. — Вуста Туека викривив вищир. — Але це єдине, у чому я їм довіряю.

— Тоді хай буде так, — повторив Галлек. Він підняв праву руку в традиційному жесті — долонею вгору, притиснувши великий палець. — Мій меч належить тобі.

— Я приймаю це.

— Хочеш, аби я переконав своїх людей?

— Невже ти дозволиш їм обирати самостійно?

— Вони підуть за мною, але більшість із них народилася на Каладані. Арракіс виявився зовсім не таким, як вони гадали. Тут вони втратили все, окрім своїх життів. Я хотів би, щоб вони самі обирали своє майбутнє.

— Зараз нема часу на вагання, — відрізав Туек. — Досі вони йшли за тобою.

— То, виходить, вони тобі потрібні?

— У нас завжди знайдеться робота для досвідчених вояків... зараз більше, ніж будь-коли.

— Ти прийняв мій меч. Хочеш, аби я переконав людей?

— Я гадаю, вони підуть за тобою, Гурні Галлеку.

— Сподіваюся.

— Певен.

— Я сам можу ухвалювати рішення?

— Так.

Галлек важко підвівся з ковшоподібного крісла, раптом збагнувши, скільки ж зусиль вимагає від нього навіть ця проста дія.

— Зараз я хотів би поглянути, де їх розташують і чи забезпечені вони всім необхідним, — сказав він.

— Порадься з моїм інтендантом, — промовив Туек. — Його звуть Дріск. Передай, що я наказував виявити до тебе максимум уваги та шани. Я скоро до тебе приєднаюся. Спершу маю простежити за відправленням прянощів.

— Удача пройде всюди, — кинув Галлек.

— Усюди, — погодився Туек. — У час безладдя для нашого бізнесу відкриваються рідкісні можливості.

Галлек кивнув, щось легенько зашурхотіло, й він відчув рух повітря — позаду нього відчинився люк. Чоловік обернувся, пірнув у прохід і вийшов із приймальні.

Він опинився в залі, куди його з людьми провели помічники Туека. Довге вузьке приміщення видовбане в скелі — гладенькі стіни свідчили, що під час роботи користувалися лазерорізами. Стеля здіймалася достатньо високо, щоб продовжувати природний опорний вигин скелі та забезпечити внутрішню циркуляцію повітря. Підставки та шафки для зброї тягнулися вздовж стін.

Галлек із гордістю відзначив, що ті з людей, хто міг стояти, стояли — ні втома, ні поразка не були для них підставою для відпочинку. Медики контрабандистів сновигали між ними, підходячи до поранених. Ліворуч лежали люди на ношах, поряд із кожним сидів хтось із Атрідів.

Атрідівське правило *«Ми дбаємо про своїх!»* намертво закарбувалося в них, неначе в камені, зауважив Галлек.

Один із офіцерів підійшов до нього, витягаючи з чохла дев'ятиструнний балісет Галлека. Різко відсалютувавши, чоловік сказав:

— Сер, лікарі кажуть, що для Маттаї шансів нема. У них тут немає банку кісток і органів — лише перше необхідне. Маттаї не довго залишалося, кажуть вони, й він кличе вас.

— Навіщо?

Лейтенант простягнув Гурні балісет.

— Маттаї хотів би почути пісню, яка полегшить його відхід. Він каже, ви її знаєте... він часто просив вас зіграти її, — чоловік ковтнув. — Вона називається «Моя кохана», сер. Якщо ви...

— Я її знаю, — Галлек узяв балісет, дістав із паза на деці мультимедіатор. Видобув м'який акорд з інструмента, виявивши, що хтось його вже налаштував. Гурні запекло в очах, але він прогнав ці думки, рушивши за мелодією. Награючи мотив, він змушував себе невимушено посміхатися.

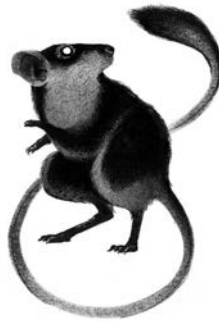
Кілька з його людей і лікар контрабандистів схилилися над ношами. Коли Галлек підійшов, один із чоловіків тихо заспівав, легко вловивши давно знайомий ритм:

— Стоїть моя кохана край вікна,
Тендітний силует у склі злотому,
Прекрасний стан, заграв червоних тло

Здійнявши руки... зігнеш їх додолу.
До мене йди...
До мене йди, коханих рук тепло.
Для мене...
Для мене, о коханих рук тепло.

Співак замовк, простягнув перев'язану руку й прикрив повіки
чоловіка на ношах.

Галлек завершив мелодію тихим м'яким акордом, міркуючи:
«Тепер нас сімдесят три».

Багатьом людям складно зрозуміти родинне життя в Королівських Яслах, але я спробую дати його короткий огляд. Гадаю, у мого батька був тільки один справжній друг. Це граф Хасимир Феррінг, генетичний євнух й один із найсмертоносніших воїнів у Імперії. Одного дня граф, охайний, але бридкий коротун, привів до батька нову рабиню-наложницю, і матір відрядила мене шпигувати за тим, як розгортатимуться події. Усі ми шпигували за батьком із метою самозахисту. Жодна з рабинь-наложниць, звісно ж, не могла, відповідно до угоди між Бене Гессерит і Гільдією, народити Королівського Спадкоємця, але інтриги плелися постійно й тиснули на нас своєю одноманітністю. Ми — матір, сестри і я — перетворилися на експертів з уникання найхитромудріших знарядь убивства. Можливо, те, що я скажу, здаватиметься жахливим, але я зовсім не певна, що батько був непричетним до всіх тих замахів. Королівська родина — не така, як інші. Отже, привели нову рабиню-наложницю — рудоволосу, як і мій батько, гнучку та граціозну. Вона мала м'язи танцюристки, і її точно вчили нейрозваблюванню. Батько довго розглядав її, доки та стояла перед ним роздягнена. Зрештою він сказав: «Вона надто красива. Збережемо її на подарунок». Ви й гадки не маєте, який жах збурило це самообмеження в Королівських Яслах. Адже саме проникливість і самоконтроль становили для нас усіх найбільшу загрозу.

Принцеса Ірулан. У домі мого батька

Пізнього пообіддя Пол стояв біля диститенту. Западина, де він розташував їхній табір, лежала в глибокій тіні. Юнак розглядав далекі скелі по той бік відкритих пісків, міркуючи, чи потрібно йому розбудити матір, яка спала в наметі.

Поza межами їхнього притулку бігли вигини дюн. У променях призахідного сонця бархани відкидали нечіткі тіні — чорні, як шматочки ночі.

І цілковита плоскість.

Свідомість Пола шукала якесь підвищення в безмірі краєвиду. Однак у спотвореному спекою повітрі нічого не виступало. А небокрай... Ні свіжості, ні поруху, які б свідчили про подих вітерцю... лише дюни й далекий кряж під осяйним небом сріблясто-синьої барви.

«А що, як там нема покинутої випробувальної станції? — запитував він себе. — А що, як там і фрименів нема, а бачені нами рослини — лише випадковість?»

Джессіка прокинулася в наметі, перевернулася на спину та скося дивилася крізь прозорий край диститенту на Пола. Він стояв до неї спиною, і щось у синовій поставі нагадало про його батька. Жінка відчула на споді душі безодню горя та відвернулася.

Вона підправила свій дистикост, освіжилася водою з водокишені намету й вислизнула надвір, щоб випростатися й прогнати сонливість із м'язів.

Пол промовив, не озираючись:

— Упіймав себе на тому, що насолоджуюся спокоєм цього місця.

«Як же мозок пристосовується до навколишнього середовища, — подумала вона. А тоді згадала аксіому Бене Гессерит: — Під тиском стресу свідомість може рухатися в позитивному або негативному напрямках, умикатися або вимикатися. Сприймай її як спектр, негативна вершина якого — безтямність, а позитивна — гіперсвідомість. Спосіб поведінки мозку в стані стресу сильно залежить від підготовки».

— Життя тут могло б бути приємним, — сказав Пол.

Джессіка спробувала глянути на пустелю його очима, намагаючись осягнути всі ті злигодні, які є звичними для планети, і запитала себе, які ж варіанти можливого майбутнього бачить Пол. *«Тут можна ходити на самоті, — подумала вона, — не боячись побачити когось за спиною, не боячись мисливця».*

Вона пройшла повз Пола, підвела свій бінокль, налаштувала олійні лінзи й поглянула на схил по той бік пустелі. Так, у яругах ріс саґваро, було там іще щось колюче... і килим низьких трав, що в сутінках здавалися жовто-зеленими.

— Я згортатиму табір, — мовив Пол.

Джессіка кивнула, пройшла до виходу з розколини, звідки могла окинути поглядом пустелю, й повернула бінокль ліворуч. Соляна улоговина білосніжно виблискувала, контрастуючи з рудими плямами по краях. Ділянка білого у світі, де білі шати

носила смерть. Однак уловина свідчила про дещо інше: вода. Колись давно вода омивала цю сліпучу білизна. Жінка опустила бінокль, підправила бурнус і з хвилинку прислухалася до Полових рухів.

Сонце схилилося нижче. Тіні лягали вздовж соляної уловини. Різнобарвні смуги простягалися від заграви край неба. Кольори врізалися в пальці ночі, що мацали пустелю. Вугільні сутінки поширювалися, і покров темряви огорнув піщаний край.

Зорі!

Джессіка вдивлялася в них і відчула, як Пол підійшов до неї. Ніч у пустелі здіймалася вгору, і здавалося, ніби тебе самого несе до зірок. Спадала важкість дня. Легіт на мить дмухнув їй в обличчя.

— Скоро зійде перший місяць, — мовив Пол. — Рюкзак зібрано. Я встановив гупало.

«Ми можемо навіки згинутися в цьому неклі, — подумала вона. — І ніхто не дізнається».

Нічний вітер розбудив піщані потоки, що дряпали їй обличчя й огортали запахом кориці — злива ароматів у п'яті.

— Відчуваєш запах? — мовив Пол.

— Навіть крізь фільтр, — відповіла матір. — Багатства. Але чи купиш за них воду? — Вона вказала по той бік пустелі. — Там не видно штучних вогнів.

— Фримени мали б ховатися в січі за тими скелями, — відказав юнак.

Праворуч срібний диск зійшов над небокраєм — перший місяць. На ньому чітко виднілися обриси руки. Джессіка розглядала сріблясто-білий пісок у місячному сяйві.

— Я встановив гупало в найглибшому місці розколини, — мовив Пол. — Щойно я запалю свічку, у нас буде близько тридцяти хвилин.

— Тридцять хвилин?

— Перш ніж воно почне кликати... хробака.

— Звісно. Я готова йти.

Юнак прослизнув збоку, й Джессіка почула, як він повертається в розколину.

«Ніч — це тунель, — подумала вона, — діра, що веде в завтра... якщо в нас буде завтра. — Вона похитала головою. — І чому я міркую так похмуро? Не цьому мене вчили!»

Пол повернувся, підняв рюкзак і рушив вниз, до першої дюни, де спинився і слухав, як матір підходить до нього. Вчував її кроки і шелест піску — таємний код, що захищав пустелю від чужинців.

— Потрібно рухатися без ритму, — мовив Пол і пригадав людей, які крокували піском... і справжньою пам'яттю, і пророчою.

— Поглянь, як я йду, — сказав він. — Так по піску ходять фримени.

Він вийшов із навітряного боку бархана й обігнув його. Рухався, волочачи ноги...

Джессіка подивилася, як син пройшов десять кроків, і рушила за ним, копіюючи його ходу. Вона збагнула принцип: звук має скидатися на природне шарудіння піску... наче вітер. Але м'язи опиралися цьому неприродному, ламаному зразку. Крок... ковзнути... ковзнути... крок... крок... пауза... ковзнути... крок...

Час навколо них розтягнувся. Здавалося, що скелі попереду нітрохи не наближалися. Кряж позаду й досі видавався високим.

— Гуп! Гуп! Гуп! Гуп!

Звук долинав зі скелі, яка лишилася позаду.

— Гупало, — прошипів Пол.

Бемкання все лунало й лунало, й було надзвичайно складно не піддатися нав'язаному ним ритму.

— Гуп... гуп... гуп... гуп...

Вони рухалися осяяною місяцем западиною, яку розривало гучне бемкання. Вгору й вниз поміж дюнами: крок... ковзнути... пауза... крок... По зернистому піску, що котився під ногами: ковзнути... пауза... крок...

І весь час їхні вуха чекали на особливе шипіння.

Коли той звук з'явився, то спершу він був таким тихим, що маскувався під шаркання їхніх власних ніг. Однак він наростав... ставав гучнішим і гучнішим... десь із заходу.

— Гуп... гуп... гуп... гуп... — виспівувало гупало.

Шипіння виповнило ніч позаду них. Вони озирнулися й побачили рухомий вал — хробака.

— Рухайся, — прошепотів Пол. — Не озирайся.

Тріскуча лють вибухнула в п'єтмі скель, полишених ними. Спала ціла лавина галасу.

— Рухайся, — повторив Пол.

Він бачив, що вони вже сягнули тієї невидимої точки, коли дві скелі — одна попереду, а інша позаду — були рівновіддаленими.

А позаду ніч розривали люті, шалені удари об скелі.

Вони йшли далі й далі... М'язи охопив механічний біль, що розтягнувся до нескінченності, але Пол бачив, що омріяна гряда попереду зростала.

Джессіка йшла крізь порожнечу в повному зосередженні, розуміючи, що тільки сила волі змушує її пересувати ноги. Сухість випікала горло, а звуки позаду відкидали всю надію спинитися і ковтнути з водокишені дистикоста.

— Гуп... гуп...

Лють із новою силою впала на далекий кряж, потопивши поклик гупала.

Тиша!

— Швидше, — прошепотів Пол.

Джессіка кивнула, хоч і знала, що син не побачить її жесту. Вона сама потребувала цієї дії, щоб сказати собі, що потрібно ще більше вимагати від м'язів, які вже й так на межі виснаження від неприродних рухів...

Безпечна скеля попереду вже сягала зірок, і Пол побачив, що біля підніжжя простягається смуга рівного піску. Він ступив на неї, заточився від втоми, але відновив рівновагу, несвідомо виставивши ногу.

Гучний удар прокотився піском навколо них.

Пол миттю відійшов на два кроки.

— Бум! Бум!

— Барабанні піски! — зашипіла Джессіка.

Пол вирівнявся. Окинувши оком піски навколо них, він побачив, що до скель лишається близько двохсот метрів.

А позаду долинали шелестіння — неначе вітер, неначе водний потік у місці, де не буває води.

— Біжи! — крикнула Джессіка. — Поле, біжи!

І вони побігли.

Барабанний бій відлунював під ногами. Вони подолали цю смугу й вибігли на гравій. Певний час біг дарував полегшення м'язам зболеним, незвичним, позбавленим ритму рухом. Дія була зрозумілою, ритмічною. Але пісок і гравій гальмували їхні рухи, а шелест від наближення хробака скидався на бурю, що наростала позаду них.

Джессіка впала на коліна. Вона могла думати лише про втому й жахний звук.

Пол підхопив її.

Вони бігли пліч-о-пліч.

У піску перед ними стирчав тонкий стовп. Вони проминули його й побачили ще один.

Свідомість Джессіки змогла сприйняти ці стовпи, тільки коли вони їх проминули. Ось іще один — його обточена вітром поверхня стирчала з розламу в скелі.

Ще один.

Скеля!

Джессіка крізь ноги вбирала відчуття твердої поверхні, що не чинила опору, й ця надійність додала їй нової сили.

Позаду них змовк шелест руху хробака.

Джессіка й Пол повернулися, вдивляючись у пустелю.

Там, де починалися дюни, за п'ятдесят метрів від підніжжя скелі, срібно-сіра дуга здійнялася над пустелею, розвіваючи в різні боки потоки піску й пилу. Вона піднімалася все вище й обернулася на велетенський хижий рот. Це була кругла чорна діра. Вістря зубів сяяли під місяцем.

Рот наближався до вузької тріщини, де заховалися Пол і Джессіка. Запах кориці вдарив їм у ніздрі. Місячний блиск вигравав на кришталевих зубах.

Величезний рот хитався туди-сюди.

Пол затамував подих.

Джессіка, припавши до землі, не опускала очей.

Їй знадобилася вся концентрація Бене Гессерит, щоб угамувати первісний жах, аби здолати страх расової пам'яті, що ладен був ось-ось виповнити її розум.

Раптом Пола охопила бурхлива радість. За мить до того він здолав часову межу й ступив на невідому територію. Він міг відчутти темряву навколо — ніщо не відкривалося його внутрішньому зору. Неначе він ступив крок, що занурив його в криницю... або в гребінь хвилі, звідки не видно майбутнього. У краєвиді відбулася глибинна зміна.

Замість того щоб налякати Пола, відчуття темряви часу посилювало гіпермобілізацію інших чуттів. Він збагнув, що може досягнути кожен видимий нюанс істоти, що здіймалася над піском і шукала його. Її рот сягав вісімдесяти метрів у діаметрі... кришталеві зуби, за формою схожі на вигнуті крис-ножі, виблискували по колу... могутній дух кориці, тонкий запах альдегідів... кислоти...

Кинувшись на скелі над ними, хробак, закрив собою місячне сійво. Водоспад дрібних камінців і піску посипався у їхню вузьку схованку.

Пол відтягнув матір назад.

Кориця!

Її запах затопив юнака.

«Що в хробака стільного з прянощами, меланжем?» — запитав він сам у себе. А тоді пригадав, як Ліет-Кайнс прохопився, туманно натякнувши на зв'язок між хробаком і прянощами.

— Барррууум!

Здавалося, ніби праворуч пролунав гуркіт сухого грому.

І знову:

— Барррууум!

Хробак повернувся назад у пустелю і завмер там на мить. Його кришталеві зуби білили під місяцем.

— Гуп! Гуп! Гуп! Гуп!

«Ще одне гупало!» — подумав Пол.

Звук долинав звідкілясь праворуч.

Хробак затремтів, а тоді пірнув у пісок. Лишився тільки подібний до чортоторію пагорб, рухома дуга тунелю, що здіймалася над дюнами.

Пісок заскрипів.

Істота пірнула глибше, позадкувала, повернула. Вона перетворилася на вал рухомого піску, що звивався в прорізі між дюнами.

Пол вийшов із розколини і дивився, як піщана хвиля зникає в напрямку, звідки кликало нове гупало.

Джессіка йшла за ним, прислухаючись:

— Гуп... гуп... гуп... гуп... гуп...

Незабаром звук замовк.

Пол намацав трубку дистикоста й ковтнув очищеної води.

Джессіка зосередилася на його дії, однак у її мозку панувала порожнеча від втоми та відгомону жаху.

— Він точно пішов? — прошепотіла вона.

— Хтось покликав його, — відповів Пол. — Фримени.

Вона відчула, як енергія її тіла відновлюється.

— Він був таким великим!

— Не настільки великим, як той, що проковтнув наш 'топтер.

— Ти певен, що це фримени?

— Вони використали гупало.

— Чому б це їм допомагати нам?

— Може, вони й не допомагали нам. Може, вони просто кликали хробака.

— Чому?

Відповідь зависла десь на межі розуміння, однак відмовилася зринати. У його мозку з'явилося видіння чогось пов'язаного зі складаними колючими палицями в рюкзаку — «гаками творця».

— Чому б їм кликати хробака? — запитала Джессіка.

Подих страху торкнувся Полової свідомості, й він змусив себе відвернутися від матері й поглянути на скелю.

— Краще б нам відшукати шлях нагору, доки не зійшло сонце. — Хлопець указав рукою. — Ті стовпи, що ми проминули, — ось іще такі.

Вона простежила за його рухом, і побачила стовпи — вищерблені вітром маркери, — що бовваніли в тіні вузького виступу, який звивався розколиною високо над ними.

— Вони вказують шлях нагору, — сказав Пол.

Він почепив рюкзак на плечі, підійшов до підніжжя виступу й почав дертися вгору.

Джессіка зачекала хвилинку, щоб відпочити й відновити сили, а тоді полізла за ним.

Вони дерлися все вище, орієнтуючись на вказівні стовпи, аж доки скелястий карниз не перетворився на тонкі вуста схожого на рот входу в темну розколіну.

Пол нахилив голову, щоб зазирнути в затінену схованку. Він відчував, як непевно стоять ноги на вузькому карнизі, але змусив себе діяти обережно. У розколіні він бачив тільки темряву. Вона простягалася вгору, аж до зірок. Пол напружив слух, але почув тільки ті звуки, на які й чекав: тихий шурхіт піску, дзижчання комах, тупотіння якоїсь дрібної тваринки. Юнак однією ногою ступив у темряву розколіни, намацавши скелю під всипаною гравієм поверхнею. Він повільно відійшов у куток і подав матері знак іти за ним. Схопив її за край плаща й допоміг зайти.

Вони підвели погляд на зоряне сяйво, облямоване стінами-скелями. Матір, яка стояла поруч, була схожою на розмиту рухому сіру постать.

— Якби ж ми могли засвітити ліхтарика, — прошепотів він.

— У нас є інші чуття, крім зору, — відповіла жінка.

Пол ступив уперед, перенісши вагу на опорну ногу, а тоді спробував ступити ще один крок, але нога натрапила на перешкоду. Він підняв ногу й намацав сходинку, на яку й став. Хлопець виставив долоню назад, знайшов мамину руку й знову потягнув жінку за плащ.

Ще одна сходинка.

— Гадаю, вони ведуть на вершину, — прошепотів юнак.

«Гладенькі й рівні сходинки, — подумала Джессіка. — Без сумніву, зроблені людиною».

Вона йшла за тінистими обрисами Полових рухів, відчуваючи під ногами сходи. Скелясті стіни звужувалися, аж доки жінка ледь не стала торкатися до них плечима. Сходи завершувалися шліцованим проходом близько двадцяти метрів завдовжки, що виходив до пологої, залитої місячним сяйвом котловини.

Пол ступив на край котловини й прошепотів:

— Яке прекрасне місце.

Джессіка стояла на крок позаду нього й могла лише дивитися ввись у мовчазній згоді.

Попри втому, подразнення від рекатетерів, носових корків і незатишної щільності дистикоста, попри страх і болісне бажання спочинку, краса цієї котловини заповонила її чуття, змусила спинитися і споглядати.

— Неначе в казковому краї, — прошепотів Пол.

Джессіка кивнула.

Перед нею простягалася пустельна рослинність — кущі, кактуси, крихітні скупчення листочків — усе тремтіло в місячному світлі. Кільцева стіна ліворуч від неї здавалася темною, а праворуч — посрібленою місяцем.

— Це має бути фрименська місцина, — сказав Пол.

— Якщо тут вижило так багато рослин, десь мають бути й люди, — погодилася матір. Вона відкрила трубку з водокишені дистикоста й ковтнула. Тепла, трішки кисла рідина стікала по її горлі. Жінка відчула, як вона освіжила її. Коли Джессіка закривала трубку, під ковпачком затріщали піщинки.

Увагу Пола привернув рух — щось совгалося на дні котловини, праворуч. Він глянув униз крізь димчасті чагарники й трави на осяяний місяцем піщаний клин, на якому й виднілося те дрібне вовтузіння — *гон-гон, стриб, гон-скок*.

— Миші! — прошипів він.

«*Стриб-гон-гон!*» — вони зникли в тіні й загубилися.

Щось беззвучно прошигнуло повз них до мишей. Тоді пролунав тихий писк, шелест крил — і примарний сірий птах здійнявся над котловиною, стискаючи лапами маленьку темну тінь.

«*Ми потребували цього застереження*», — подумала Джессіка.

Пол не відривав погляду від котловини. Він вдихнув і відчув, як тихим контральто виповнював ніч їдкий запах полину. Хижий птах — він думав про нього, як про звичну частину пустелі. Той приніс у котловину таку непорушність, що здавалося, ніби чути, як тече молочна блакить місячного сяйва крізь завмерлі на варті сагваро та колючі кастилеї. Тихо бриніло світло, і той звук був бездоганнішим у своїй гармонії, ніж будь-яка музика всесвіту.

— Нам варто було б знайти місце для намету, — сказав юнак. — Завтра можемо спробувати пошукати фрименів, які...

— Більшість непроханих гостей шкодує, що знайшла фрименів!

Ці слова промовив важкий чоловічий голос, зруйнувавши прекрасну мить. Голос долинав зверху й праворуч.

— Чужинці, не тікайте, будь ласка, — відказав голос, коли Пол спробував відступити до тунелю. — Якщо побіжите, лише змарнуєте воду ваших тіл.

«*Їм потрібна вода нашої плоті!*» — подумала Джессіка. Її м'язи скинули всю втому й враз прийшли до стану повної готовності, хоча зовні цього й не було помітно. Вона визначила, звідки долинав голос, міркуючи: — *Яка вправність! Я й не почула його кроків*». І тоді вона збагнула, що власник того голосу рухався надзвичайно тихо, імітуючи природні звуки пустелі.

Інший голос гукнув із краю котловини ліворуч.

— Хутчіше, Стіле. Забираймо їхню воду й рушаймо далі. До світанку лишилося мало часу.

Пол, який іще не навчився так швидко реагувати, як матір, засмутився, що заляк і спробував утекти, що затьмарив свої вміння миттю паніки. Тепер він змусив себе чинити так, як вона вчила його: розслабитися, а тоді вдавати, ніби розслабився, і напружити м'язи так, щоб мати змогу завдати удару в будь-якому напрямку.

І все ж таки він чув у собі відгомін страху і знав його причину. То був сліпий час, він не бачив такого майбутнього... а тепер вони оточені дикими фрименами, які цікавляться лише водою двох беззахисних тіл.

Фрименські релігійні вірування стали джерелом того, що ми знаємо сьогодні як «Стовпи Всесвіту», чії Квізара Тафвід несуть поміж нас знамення, свідчення та пророцтва. Вони дарують нам містичний арракійський сплав, глибинна краса якого втілюється в бентежній музиці, заснованій на старих формах, але відміченій новим пробудженням. Хто ж не чув і кого не зворушив «Гімн Старця»?

Я крізь пустелю ноги волочив,
де міражів тремтіли легіони.
До слави жадібний, до небезпек охочий
Я брів до небокраю аль-Куляб,
вдивляючись, як час рівняє гори,
щоб упіймать і знищити мене.
До мене горобців летіла тьма,
нахабніших за зграї вовчі дикі.
На древо юності моєї вони всілись
І щебетали у гілках моїх.
Дзьобами потім на шматки порвали!

Принцеса Ірулан. Пробудження Арракіса

Верхівкою бархана повз чоловік. Він скидався на плямку в мерехтінні полуденного сонця. З одягу на ньому були тільки рештки плаща джубба, крізь дірки в якому виднілася гола шкіра, підставлена під немилосердну спеку. Від плаща відірвали каптур, але чоловік зумів скрутити тюрбан зі шматка тканини. З нього стирчали пасма піщаного волосся, домірні за барвою рідкій бороді та густим бровам. Під синіми на синьому очима темніли плями щік. Смуга сплутаного волосся на бороді й вусах показувала, де пролягала трубка дистикоста від носа до водокишень.

Чоловік спинився серед гребеня дюни, а руки його звисали з підвітряного схилу бархана. Кров запеклася в нього на спині,

руках і ногах. Латки жовто-сірого піску прилипли до ран. Чоловік повільно підтягнув під себе руки, звівся на ноги й стояв, похитуючись. І навіть у такій, цілком спорадичній дії, досі відчувалися рештки колись точних рухів.

— Я Ліет-Кайнс, — сказав він, звертаючись до порожнього небокраю, і його голос видавався жорстокою пародією на ту силу, яку він колись знав. — Я Планетолог Його Імператорської Величності, — прошепотів він, — планетарний еколог Арракіса. Я хранитель цієї землі.

Він заточився і впав на бік із жорсткого, навітряного боку бархана. Його долоні слабко занурилися в пісок.

«Я хранитель цього піску», — думав він.

Чоловік збагнув, що наполовину марив, що мав би залізти в пісок, відшукати відносно прохолодне ґрунтове покриття і сховатися під ним. Але він відчував розкішний, напівсолодкий запах ефірів премеланжевої маси з піщаних глибин. І усвідомлював пов'язану з цим фактом загрозу краще, ніж будь-який інший фримен. Якщо він міг відчути запах премеланжевої маси, це означало, що тиск у газах під піском сягнув майже вибухового рівня. Потрібно забиратися звідти.

Чоловікові руки слабко вчепилися в пісок на гребені бархана.

Свідомістю промайнула ясна, чітка думка: *«Справжнє багатство планети криється в її краєвидах, у тому, яку роль відіграємо ми у формуванні первинної основи цивілізації — сільського господарства»*.

Йому подумалося, як же дивно, що мозок, звикнувши до одного плинну думок, нізащо не може відійти від нього. Харконненівські вояки кинули його тут без води чи дистикоста, гадаючи, що якщо пустеля його не вб'є, то хробак точно доконає. Вони вирішили, що це весело — лишити його вмирати крихта за крихтою в байдужих руках власної планети.

«Харконненам завжди складно було вбивати фрименів, — подумав він. — Ми так просто не вмираємо. Я мав би вже померти... Я скоро помру... але я не можу припинити бути екологом».

— Найвища функція екології — це розуміння наслідків.

Голос уразив планетолога, адже він його впізнав — і чудово знав, що його власник — мертвий. Голос батька, який був тут планетологом до нього — давно померлого батька, вбитого завалом у Гіпсовому басейні.

— А ти потрапив у халепу, сину, — сказав батько. — А мав би здогадуватися про можливі наслідки допомоги дитині того Герцога.

«*Я марю*», — подумав Кайнс.

Здавалося, голос долинав праворуч. Кайнс повернув голову в тому напрямку, дряпаючи обличчя об пісок, але не побачив нічого, окрім вигнутої поверхні бархана, на якій витанцьовувало розпечене яскравим сонцем повітря.

— Що більше в системі життя, то більше в ній можливостей для життя, — сказав батько. Тепер голос долинав ліворуч, звідкілясь позаду.

«*І чому він кружляє навколо мене?* — запитав себе Кайнс. — *Він не хоче, аби я його бачив?*»

— Життя зміцнює здатність довкілля підтримувати життя, — казав батько. — Життя робить необхідні нутрієнти доступнішими. Воно додає більше енергії в систему завдяки неймовірному хімічному обміну між організмами.

«*І чому він торочить про те саме?* — подумки поцікавився Кайнс. — *Я знав про це, коли мені ще й десяти не було.*»

Пустельні яструби — стерв'ятники, як і більшість диких істот у цих землях — закружляли над ним. Кайнс побачив тінь, що промайнула над його рукою і змусив себе повернути голову, щоб поглянути вгору. Птахи видавалися розмитою плямою в срібно-синьому небі — подаленілі клапті сажі, що пропливали вгорі.

— Ми розуміємося на узагальненнях, — казав батько. — Неможливо окреслити проблеми планетарного масштабу тонкими лініями. Планетологія — це наука про міру.

«*Що він намагається мені сказати?* — дивувався Кайнс. — *Чи ж є якийсь наслідок, якого я не зумів роздивитися?*»

Еколог відкинув голову на гарячий пісок і вдихнув запах горілого каміння, що долинав із-під газів премеланжевої маси. У логічному закутку його свідомості виникла думка: «*Наді мною кружляють птахи-стерв'ятники. Можливо, хтось із моїх фрименів побачить їх і приїде подивитися.*»

— Для роботи планетолога найважливішим знаряддям є люди, — казав батько. — Ти маєш виховувати в людях екологічну культуру. Саме тому я створив абсолютно нову форму екологічної нотації.

«*Він повторює все, що розповідав мені, коли я був маленький*», — думав Кайнс.

Чоловік відчув прохолоду, але логічний куточок свідомості нагадав: *«Угорі сонце. У тебе нема дистикоста, і тобі спекотно; сонце випалює вологу з твого тіла».*

Його пальці слабко занурилися в пісок.

«Вони навіть дистикоста мені не лишили!»

— Наявність вологи в повітрі запобігає надто швидкому випаровуванню з тіл істот, — сказав батько.

«Чому він і далі повторює очевидне?» — поцікавився Кайнс.

Він спробував поміркувати про вологу в повітрі: трава вкриває бархан... нижче — відкрита водойма, довгий канат води, що тече крізь пустелю, і дерева вздовж нього... Він ніколи не бачив відкритих водойм проти неба, хіба що на ілюстраціях у книжках. Відкриті водойми... вода для поливу... потрібно п'ять тисяч кубічних метрів води на сезон, щоб полити один гектар землі, пригадав чоловік.

— Наша найперша мета на Арракісі, — казав батько, — це засаджені луками території. Ми почнемо з цих терплячих до змін, засухостійких трав. Коли луки втримуватимуть воду, насадимо на пагорбах ліси, потім — кілька відкритих водойм, спершу маленьких. Їх потрібно буде розташувати вздовж ліній панівних вітрів, де стоять ряди вітрових пасток, водовсотувачів, щоб відбирати все, що краде вітер. Нам доведеться створити справжній сирово — вологий вітер, — але обійтися зовсім без вітрових пасток не вдасться ніколи.

«Завжди читає мені нотації, — подумав Кайнс. — Він не може стулити пельку? Хіба він не бачить, що я помираю?»

— І ти також помреш, — сказав батько, — якщо не заберешся з бульбашки, яка просто зараз утворюється під тобою. Вона там, і ти про це знаєш. Ти ж відчуваєш запах премеланжевих газів. Знаєш, що маленькі творці вже почали випускати воду в масу.

Думка про воду в глибині доводила до божевілля. Він уявив її — запечатану в пласті шпаристого каменю шкірястими напіврослинами, напівтваринами, маленькими творцями, — а тоді тонкий розлам, крізь який вривається прохолодний потік найчистішої, прозорої, лагідної води у...

Премеланжеву масу!

Він вдихнув, відчуваючи розкішний, солодкий запах. Аромат навколо нього став значно багатшим, ніж раніше.

Кайнс гепнувся на коліна, а тоді почув пташиний крик і квалливі помахи крил.

«Ця пустеля багата на прянощі, — подумав він. — Тут мають бути фримени навіть при світлі дня. Вони точно помітять птахів і спробують з'ясувати причину їхньої появи».

— Рух крізь ландшафти є необхідним для тваринного життя, — мовив батько. — Людей-кочівників спрямовує та сама необхідність. Лінія руху підпорядковується фізичним потребам: воді, їжі, мінералам. Зараз ми самі маємо контролювати цей рух, підпорядковувати його нашим цілям.

— Стули пельку, старигану, — пробурмотів Кайнс.

— Ми маємо зробити на Арракісі те, що ніхто ще не наважувався вчинити з цілою планетою, — сказав батько. — Необхідно використати людину як конструктивну екологічну силу, додаючи елементи адаптованого тераформованого життя: тут рослина, там тварина, ось тут людина — щоб змінити водний цикл і вибудувати новий тип ландшафту.

— Стули пельку! — прохрипів Кайнс.

— Саме лінії руху подарували нам першу підказку щодо зв'язку між хробаками й прянощами, — вів далі батько.

«Хробак, — подумав Кайнс із новою надією. — Коли вибухне ця куля, точно прийде хробак. Але ж у мене нема гаків. Як же я зможу вилізти верхи на великого творця без гаків?»

Він відчував, як безнадія підриває рештки його сил. Вода так близько — лише за сотню метрів під ним. Хробак точно прийде, але не вдасться піймати його на поверхні та використати.

Кайнс упав на пісок, повертаючись до маленької заглибини, породженої її власними рухами. Зауважив, як гарячий пісок торкається його лівої щоки, але те відчуття було далеким.

— Арракійське довкілля утворилося за еволюційною моделлю місцевих життєвих форм, — сказав батько. — Як дивно, що так мало людей відривали погляд від прянощів на достатньо тривалий час, щоб здивуватися, наскільки ідеальний баланс азоту, кисню та вуглекислого газу підтримується тут за відсутності великих територій із рослинним покривом. Ми здатні бачити й розуміти енергетичну сферу планети: процес триває повільно, але все ж таки триває. У ньому є розрив? Отже, цей розрив має чимось заповнюватися. Наука складається зі стількох речей, які видаються очевидними, якщо їх пояснити. Я знав, що маленький творець тут, у глибині піску, задовго до того, як побачив його.

— Благаю, припини читати мені лекції, батьку, — прошепотів Кайнс.

Біля його простягнутої на піску руки приземлився яструб. Кайнс бачив, як птах склав крила, нахилив голову й поглянув на планетолога. Вчений зібрав усю енергію, щоб гарикнути на нього. Птах відскочив на два кроки, але й далі витріщався на планетолога.

— Раніше люди та їхні творіння були заразою для поверхні своїх планет, — мовив батько. — Природа схильна нейтралізувати її, прибирати або ж інкапсулювати, залучати до системи власним способом.

Яструб схилив голову, випростав крила й знову склав їх. А тоді зосередився на простягнутій руці.

Кайнс збагнув, що більше не має сил відганяти його.

— Історична система взаємного грабунку та поневолення припиняється тут, на Арракісі, — сказав батько. — Не можна довіку красти все, що тобі потрібно, не думаючи про тих, хто прийде після тебе. Фізичні якості планети вписані в її економічну та політичну історію. Ця історія зараз перед нами, тож курс, якого варто дотримуватися, очевидний.

«Він ніколи не припинить читати нотації», — подумав Кайнс. — Нотації, нотації, нотації — завжди нотації».

Яструб підскочив на крок ближче до простягнутої руки Кайнса. Повернув голову в один бік, потім — в інший, щоб роздивитися неприкриту плоть.

— Арракіс — це монокультурна планета, — сказав батько. — Монокультурна. Вона витримує панівний клас, що живе так, як жили панівні класи в усі часи. А під ним напівлюдська маса напіврабів виживає на їхніх недоїдках. Саме маса й недоїдки привертають нашу увагу. Вони значно цінніші, ніж прийнято вважати.

— Я не зважаю на тебе, батьку, — прошепотів Кайнс. — Іди геть.

А сам подумав: *«Без сумніву, неподалік має бути хтось із моїх фрименів. Вони не можуть не бачити птахів наді мною. Вони точно підуть у розвідку хоча б для того, щоб дізнатися, чи нема тут води».*

— Маса Арракіса дізнаються, що ми працюємо, аби землю потекла вода, — вів далі батько. — Звісно, більшість із них матиме лише напівмістичне розуміння того, яким чином ми плануємо це здійснити. Багато хто, не усвідомлюючи проблеми, які ставить співвідношення мас, може навіть подумати, що ми приве-

земо воду з іншої, багатой на неї планети. Нехай міркують, як забажають, доки вони вірять у нас.

«За хвилинку я підведуся і скажу йому все, що про нього думаю, — міркував Кайнс. Стоїть собі там і читає нотації, замість того щоб допомогти».

Птах підскачив ще ближче до простягнутої руки Кайнса. Ще два яструби спустилися на пісок позаду нього.

— Релігія і закон мають стати для наших мас єдиним цілим, — говорив батько. — Непослух повинен уважатися гріхом і вимагати релігійного покарання. Користь від цього буде подвійною: більший послух і більша сміливість. Сам розумієш, ми маємо не так покладатися на сміливість окремих особистостей, як на сміливість усього населення.

«Де ж моє населення тепер, коли я найбільше його потребу?» — думав Кайнс. Він зібрав усю силу й посунув долоню на ширину пальця в напрямку найближчого яструба. Той відскочив назад, до пернатих супутників, і всі вони завмерли, ладні злетіти.

— Наш розклад набуде статусу природного явища, — не вгавав батько. — Життя планети — це широка, щільно переплетена тканина. Зміни у флорі та фауні спершу визначатимуться грубими фізичними силами, які ми спрямовуватимемо. Коли ж вони стануть постійними, запроваджені нами зміни самостійно чинитимуть певний вплив — і нам доведеться давати раду і йому. Однак пам'ятай, що нам потрібно контролювати лише три відсотки поверхні потенціальної енергії — лише три відсотки, — щоб похитнути всю структуру в напрямку перетворення на систему, яка забезпечує сама себе.

«Чому ж ти не допомагаєш мені?» — дивувався Кайнс. — *Завжди те саме: ти зраджуєш мене саме тоді, коли найбільше потрібен».* Він хотів повернути голову, поглянути в напрямку батькового голосу, кинути погляд на стариганя. Але м'язи відмовилися виконувати його наказ.

Кайнс бачив, як рухається яструб. Птах наблизився до його руки — ступив обережний крок, доки його супутники чекали, вдаючи байдужість. Яструб спинився лише за крок від руки.

Глибинна ясність виповнила свідомість Кайнса. Раптом він побачив в Арракісі такий потенціал, про який батько навіть не підозрював. Імовірності, що чигали на тому, іншому шляху, затопили його.

— Нема для твого народу більшого жаху, аніж потрапити до рук Героя, — сказав батько.

«Він читає мої думки! — збагнув Кайнс. — Гаразд... нехай».

«Повідомлення вже розіслано в січові селища, — подумав він. — І ніщо їх не спинить. Якщо син Герцога вижив, вони знайдуть і захистять його, як я й наказав. Вони можуть позбутися жінки, його матері, але врятують хлопчика».

Яструб підстрибнув іще ближче і спинився зовсім близько від руки — так, що навіть міг дзьобнути. Він нахилив голову, щоб ретельно роздивитися беззахисну плоть. Раптом птах вирівнявся, підняв голову й, коротко скрикнувши, підскочив і здійнявся в повітря, а його супутники — за ним.

«Вони прийшли! — подумав Кайнс. — Мої фримени знайшли мене!»

А тоді почув гуркотіння піску.

Кожен фримен знав цей звук, міг миттєво відрізнити його від гуркоту хробака чи інших звуків пустельного життя. Десять під ним премеланжева маса накопичила достатньо води й органічної матерії маленьких творців і сягнула критичної стадії дикого зростання. Велетенська бульбашка двоокису вуглецю сформувалася глибоко в піску й тепер виривалася нагору з неймовірною силою, обернувшись на пиловий вир. Відбувався обмін між тим, що сформувалося в глибині піску, і тим, що лежало на поверхні.

Яструби кружляли вгорі й кричали від розчарування. Вони знали, що відбувається. Кожна пустельна істота знала.

«І я пустельна істота, — подумав Кайнс. — Бачиш мене, батьку? Я пустельна істота».

Він відчув, як куля підіймає його, а тоді розривається, і його охоплює піщаний вир, затягуючи в прохолодну темряву. На мить відчуття прохолоди та вологи здалися блаженним полегшенням. А тоді, коли власна планета вбила Кайнса, планетолог збагнув, що його батько й решта вчених помилялися: найстійкішими принципами всесвіту були випадковість і помилка.

Навіть яструби знали про це.

Пророчий дар і провидіння... Як можна піддати їх випробуванню перед лицем залишених без відповіді запитань? Поміркуйте: наскільки справжнім є передбачення «хвилеформи» (як сам Муад'Діб називав образи своїх видінь) і наскільки пророк змінює майбутнє, щоб припасувати його до власних пророцтв? А як щодо гармонійних коливань, властивих самому акту пророцтва? Провидець бачить майбутнє чи помічає лінії найменшого опору, розломи та розколини, які він може розбивати словами чи діями, як граняр діамантів розбиває алмаз ударом ножа?

Принцеса Ірулан. Особисті думки про Муад'Діба

— *Забери їхню воду*, — гукнув із темряви ночі чоловік. І Пол, здолавши страх, глянув на матір. Навченим поглядом він помітив її готовність до бою, вичікувальну напругу м'язів.

— Було б шкода так одразу вбити вас, — пролунав голос згори.

«Цей першим заговорив до нас, — подумала Джессіка. — Їх принаймні двоє — один праворуч, а другий — ліворуч від нас».

— Сігноро гробоса сукарес хін манге ла пчагавас доі ме кама-вас на беслас леле пал гробас!

То через усю котловину гукав чоловік, що стояв праворуч.

Полові ті слова видавалися якоюсь нісенітницею, але Джессіка, завдяки підготовці Бене Гессерит, упізнала говірку. То була чакобса, одна з прадавніх мисливських мов, і чоловік зверху казав, що вони, можливо, саме ті чужинці, яких вони шукають.

У раптовій тиші, що запала після вигуку, кругле, як колесо, обличчя другого місяця — ясне і пильне, блакитне, з відтінком слонової кістки — прокотилося над скелями через котловину.

Із-за скель долинав шурхіт — позаду й із обох боків... темні порухи в місячному сяйві. Багато постатей скрадалося крізь темряву.

«Цілий загін!» — подумав Пол із раптовим болем.

Чоловік у строкатому бурнусі став перед Джессікою. Щоб говорити чіткіше, він зняв ротовий фільтр, відкривши важку

бороду в проблісках місячного саява, але обличчя та очі ховалися під навислим каптуром.

— Хто тут у нас — джини чи люди? — запитав він.

Джессіка почула в його голосі легку іронію й дозволила собі крихту надії. То був голос командира, голос, який спершу вразив її, увірвавшись із ночі.

— Закладаюся, люди, — мовив чоловік.

Джессіка не стільки побачила, скільки відчула ніж, схований у складках чоловікового плаща. На мить пожалкувала, що в них із Полом не було щитів.

— А розмовляти ви вмієте? — поцікавився чоловік.

Джессіка вклала у свій голос і поведінку всю вельможну зверхність. Відповідати потрібно було негайно, хоч вона ще не достатньо почула від цього чоловіка, щоб визначити його культуру та слабкі місця.

— Хто підкрався до нас, неначе розбійник уночі? — запитала вона.

Прихована каптуром бурнуса голова смикнулася, а тоді чоловік розслабився, і це багато про що свідчило. Фримен чудово володів собою.

Пол відійшов від матері, щоб вони не перетворилися на єдину ціль і щоб кожен із них мав простір для маневрів.

Голова під каптуром повернулася на рух Пола, відкриваючи клин обличчя в місячному саяві. Джессіка побачила гострий ніс, блискуче око — *темне, абсолютно темне око без натяку на білок*, — важку брову й підкручені догори вуса.

— Малий наче й схожий, — сказав чоловік. — Якщо ви втікаєте від Харконнів, можливо, ми вас прийемо. Це так, хлопче?

Різні ймовірності промайнули Половим мозком: *хитрощі, дійсність?* Вирішувати потрібно негайно.

— А чому б це вам приймати втікачів? — запитав він.

— Хлопчєня, яке міркує і говорить, ніби чоловік, — відказав здоровань. — Гарзд, щодо твого запитання, юний валі, то я не сплачую фай, водяну данину, Харконненам. Саме тому я міг би прийняти втікача.

«Він знає, хто ми, — подумав Пол. — І судячи з голосу, щось приховує».

— Я фримен Стілгар, — мовив високий. — Може, це розв'яже тобі язика, хлопче?

«Той самий голос», — подумав Пол. І тоді він пригадав Раду і чоловіка, який прийшов за тілом друга, вбитого Харконненами.

— Я знаю тебе, Стілгаре, — відповів Пол. — Ми з батьком були на Раді, коли ти прийшов по воду свого друга. Ти забрав із собою людину мого батька, Дункана Айдаго — на знак дружнього обміну.

— І Айдаго залишив нас, щоб повернутися до свого Герцога, — зауважив Стілгар.

Джессіка вловила в його голосі нотку зневаги й приготувалася до нападу.

Із-поза скель гукнули:

— Стіле, ми гайнуємо тут час.

— Це син Герцога, — гарикнув Стілгар. — Це точно той, кого Ліет казав нам відшукати.

— Але... він же дитина, Стіле.

— Герцог був справжнім чоловіком, а цей малий скористався гупалом, — відказав Стілгар. — Він дуже сміливо перебіг дорогу *Шай-Хулуду*.

І Джессіка почула, що про неї він навіть не думає. Він уже виніс їй вирок?

— У нас нема часу на випробування, — запротестував голос згори.

— І все ж таки він може бути Лісаном аль-Гайбом, — мовив Стілгар.

«Він чекає на знамення!» — подумала Джессіка.

— Але жінка, — нагадав голос згори.

Джессіка знову приготувалася. У тому голосі вчувалася смерть.

— Так, жінка, — погодився Стілгар. — І її вода.

— Ти знаєш закон, — пролунав голос із-за скель. — Ті, хто не можуть жити в пустелі...

— Заспокойся, — перервав його Стілгар. — Часи змінюються.

— Хіба Ліет *наказував* це? — знову голос із-за скель.

— Ти ж чув голос сейлаго, Джамісе, — відказав Стілгар. — Чому ти тиснеш на мене?

І Джессіка подумала: «*Сейларо!*» Мовний код передбачав широкі інтерпретації: на говірках ільм і фігк «сейлаго» означає «*кажан*», маленький крилатий ссавець. *Голос сейларо*: вони отримали дистрансове повідомлення шукати її та Пола.

— Але я нагадую тобі про твої обов'язки, друже Стілгаре, — пролунав голос згори.

— Мій обов'язок — забезпечувати силу племені, — відказав Стілгар. — Це мій єдиний обов'язок. І я не потребую нікого, щоб нагадувати мені про нього. Цей хлопчик-чоловік зацікавив мене. Він повнокровний. Жив там, де води не бракувало. Мешкав далеко від батька-сонця. У нього нема очей Ібада. Одначе він говорить і поводить ся не так, як слабаки з низин. І його батько поводився не так. Як же це можливо?

— Ми не можемо сперечатися тут усю ніч, — наполягав голос із-за скель. — Якщо патруль...

— Джамісе, я більше не повторюватиму, заспокойся, — попередив Стілгар.

Чоловік нагорі замовк, але Джессіка почула, як він ворухнувся, перескочив коридор і рушив до дна котловини ліворуч від них.

— Голос сейлаго висловив припущення, що порятунок вас обох може стати нам у пригоді, — мовив Стілгар. — Я бачу потенціал у цьому сильному хлопчику-чоловікові: він молодий і може навчитися. Але як щодо тебе, жінко? — він утупив погляд у Джессіку.

«Я зафіксувала його голос і характер, — подумала Джессіка. — Я могла б підкорити його єдиним словом, але він сильний чоловік... Значно цінніший для нас із ясним розумом і повною свободою дій. Подивимося».

— Я матір цього хлопчика, — сказала Джессіка. — І сила, якою ти так захоплюєшся, частково є результатом мого навчання.

— Сила жінки може бути безмежною, — відповів Стілгар. — Це правда, якщо йдеться про Превелебну Матір. Ти Превелебна Матір?

На мить Джессіка відсунула вбік усі можливі наслідки цього запитання і відповіла щиро:

— Ні.

— Ти навчена виживати в пустелі?

— Ні, але багато хто вважає мою підготовку цінною.

— У нас своє розуміння цінності, — відрубав Стілгар.

— Кожна людина має право на власне розуміння, — зауважила жінка.

— Добре, що ти усвідомлюєш це, — сказав Стілгар. — Ми не можемо марнувати час, піддаючи тебе випробуванням, жінко. Розумієш? Ми не хочемо, щоб твоя тінь накликала на нас лихо. Я прийму хлопчика-чоловіка, твого сина, й він матиме мій захист,

беззаперечний для мого племені. Але щодо тебе, жінко... Сподіваюся, ти розумієш, що тут нема нічого особистого? Є таке правило, Істислях, спільне благо. Хіба цього не досить?

Пол ступив на півкроку вперед.

— Про що це ти говориш?

Стілгар кинув погляд на Пола, але зосередився на Джессіці.

— Якщо ти із самого дитинства не вчився виживати тут, то можеш зруйнувати ціле плем'я. Це закон, і ми не можемо тягнути безпорадних...

Джессіка почала осідати, вдаючи, ніби падає на землю. Це ж така очевидна річ для слабкого чужинця, хіба ні? А очевидність сповільнює реакцію суперника. Потрібен час, щоб збагнути відому річ, якщо вона видається чимось незнайомим. Жінка відсахнулася, щойно побачила, як його праве плече опустилося, щоб дістати зі складок плаща зброю і спрямувати в її напрямку. Поворот, різкий удар її руки, круговерть перемішаних плащів — і ось уже вона стоїть біля скель, а перед нею лежить беззахисний фримен.

З першим материним рухом Пол позадкував на два кроки. Коли вона напала на Стілгара, він пірнув у сутінки. На його шляху постав бородатий чоловік. Напівприсівши, фримен кинувся зі зброєю на Пола. Пол витягнутою рукою вдарив нападника в груди, відступив убік і стукнув його по шиї, забравши зброю, щойно суперник упав.

А тоді Пол зник у темряві, видираючись угору по скелях, а зброю він сховав у чересі. Попри незвичну форму, хлопець збагнув її природу: металний пристрій. Зброя багато чого повідомляла про цю місцину, зокрема, вказувала на те, що щити тут не в пошані.

«Вони зосередяться на матері та Стілгарі. Вона впорається з ним. Я маю зайняти безпечну стратегічну позицію, звідки зможу погрожувати їм і дати їй час утекти».

З котловини долинав різкий хор із клацання ресор. Снаряди свистіли у скелях навколо нього. Один із них зачепив його плащ. Пол прослизнув за ріг скель й опинився у вузькій вертикальній тріщині. Юнак почав якомога тихіше дертися нагору, впершись спиною в одну стіну, а ногами — в іншу.

До нього долетіло Стілгарове ревіння:

— Гей ви, хробакорилі воші, забирайтеся! Вона переламає мені шию, якщо підійдете ближче!

Голос із котловини мовив:

— Хлопець утік, Стіле. Що нам...

— Ну звісно ж він утік, ти, піскомозкий... Ооох! Легше, жінко!

— Накажи їм припинити переслідувати мого сина, — сказала Джессіка.

— Жінко, вони вже припинили. Він утік, як тобі й хотілося. Великі горішні боги! Чому ж ти не сказала, що ти чаклунка й воїн?

— Накажи своїм людям відступити, — вела далі Джессіка. — Скажи їм вийти в котловину, щоб я їх бачила... і краще б тобі повірити, що я знаю, скільки їх.

А сама подумала: *«Це делікатний момент, але, якщо цей чоловік такий розумний, як я гадаю, у нас є шанс».*

Пол виліз нагору й натрапив на вузький виступ, на якому міг відпочити й оглянути котловину. До нього долинув голос Стілгара.

— А якщо відмовлюся? Як ти можеш... оооох! Та годі вже, жінко! Тепер ми не завдамо тобі шкоди. Великі боги! Якщо ти можеш заподіяти таке найсильнішому з нас, ти вартуєш у десять разів більше за вагу своєї води.

«А тепер випробування розуму», — подумала Джессіка і мовила:

— Ти щось казав про Лісана аль-Гайба.

— Ви справді можете бути людьми з легенди, — відказав Стілгар, — але я повірю в це не раніше, ніж перевірю. Я знаю лише, що ви прийшли сюди зі своїм дурним Герцогом, який... Айййй! Жінко! Та хоч убий мене! Він був сміливим і достойним, але підставляється під кулак Харконнів — дурість!

Тиша.

Тоді Джессіка мовила:

— У нього не було вибору, але ми не обговорюватимемо це зараз. А тепер скажи своєму бійцю, що ховається за кущем, щоб він не намагався навести на мене зброю, інакше я звільню від тебе всесвіт, а він буде наступним.

— Гей, ти там! — заволав Стілгар. — Роби, як вона сказала!

— Але, Стіле...

— Роби, як вона сказала, хробакопикий, пазовитий, піскомозкий шматку лайна ящірки! Виконуй або я допоможу їй роздерти тебе на шмаття! Ти досі не розумієш, наскільки ця жінка цінна?

Чоловік за кущем вийшов зі свого укриття й опустив зброю.

— Він послухався, — мовив Стілгар.

— А тепер, — сказала Джессіка, — чітко поясни своїм людям, що збираєшся робити зі мною. Не хочу, щоб якась юна гаряча голова наробила дурних помилок.

— Коли ми приходимо в села й містечка, то маємо приховувати своє походження, змішуватися з мешканцями грабенів і низин, — сказав Стілгар. — Ми не носимо жодної зброї, адже крис-ножі — священні. Але ти, жінко, володієш чаклунськими навичками бою. Ми лише чули про таке, і багато хто сумнівався в правдивості тих чуток, але не можна сумніватися в побаченому на власні очі. Ти пододала озброєного фримена. *Таку* зброю жоден обшук не викриє.

Коли присутні збагнули сенс Стілгарових слів, у котловині почалися хвилювання.

— А що, коли я погоджуся навчити вас... чаклунського бою?

— Моє покровительство поширюватиметься на тебе, як і на твого сина.

— Як ми можемо переконатися в щирості твоєї обіцянки?

Голос Стілгара втратив частину своєї впевненості, натомість у ньому з'явився відтінок гіркоти.

— Жінко, у нас тут нема паперу для угод. Ми не даємо обітниць увечері, щоб зрадити на світанку. Коли чоловік стверджує щось, він уже укладає угоду. Як очільник своїх людей, я зв'язую їх моїм словом. Навчи нас чаклунському бою, і ти можеш лишатися з нами стільки, скільки сама забажаєш.

— Ти можеш говорити за всіх фрименів? — запитала Джессіка.

— З часом, можливо, зможу. Але тільки мій брат, Ліет, говорить за всіх фрименів. А тут я можу пообіцяти тобі лише збереження таємниці. Мої люди не згадуватимуть про вас на жодній іншій січі. Велика кількість Харконнів повернулася на Дюну, а ваш Герцог мертвий. Уважають, що ви обоє загинули в бурі Матері. Мисливець не переслідує мертву здобич.

«Це гарантія безпеки, — подумала Джессіка. — Але в цих людей добре налагоджено зв'язок, і вони вже могли відправити повідомлення».

— Припускаю, за нас призначено нагороду, — сказала вона.

Стілгар промовчав, і вона майже бачила, як думки рояться в його голові, відчувала рухи його м'язів під своїми руками.

А тоді він мовив:

— Повторюю ще раз: я дав слово від імені племені. Тепер мої люди розуміють, наскільки ти для нас цінна. Що нам можуть дати Харконнени? Нашу свободу? Ха! Ні, ви — це таква, яка вартує більше, ніж усі прянощі в харконненівських скринях.

— Тоді я навчу вас своєму способу боротьби, — промовила Джессіка й підсвідомо відчула ритуальну значущість сказаних слів.

— Чи відпустиш ти мене тепер?

— Нехай буде так, — відповіла Джессіка. Вона відпустила його й відступила вбік, щоб повністю бачити край котловини. *«Це тест-машад, — подумала вона. — Але Пол має знати все про них, хай навіть заради цього мені доведеться загинути».*

У вичікувальній тиші Пол посунувся вперед, щоб краще бачити місцину, де стояла матір. Коли він ворухнувся, то почув важке дихання у вертикальній тріщині скелі над ним, яке враз завмерло, і помітив легеньку тінь на тлі зірок.

З котловини пролунав голос Стілгара:

— Гей ти, там, згори! Годі полювати на хлопця. Він зараз спуститься.

Голос чи то юнака, чи дівчини відповів із темряви над Полом:

— Але Стіле, він не може бути далеко від...

— Я сказав облиш його, Чані! Ящірчин вилупку!

Згори над Полом пролунала вимовлена пошепки лайка, а тоді тихе:

— Назвав мене ящірчиним вилупком!

Але тінь зникла з поля зору.

Пол знову зосередився на котловині, звернувши увагу на рух сірої тіні Стілгара біля матері.

— Усі підходьте сюди! — гукнув Стілгар. Він повернувся до Джессіки. — А тепер я поцікавлюся, як *ми* можемо бути певними, що ти виконаєш свою частину угоди? Ти з тих, хто жив із паперами, порожніми угодами й такі...

— Ми в Бене Гессерит, як і ви, не порушуємо обітниць, — відповіла жінка.

Запала затяжна тиша, а за нею — тихий гамір багатьох голосів:

— Бене-Гессеритська відьма!

Пол витягнув із череса здобуту в бою зброю й спрямував її на темну постать Стілгара, але чоловік і його супутники не зрушили з місця й дивилися на Джессіку.

— Усе, як у легенді, — мовив хтось.

— Шедаут Мейпс повідомляла це про тебе, — відказав Стілгар. — Але таку важливу річ необхідно перевірити. Якщо ти і є сестра Бене Гессерит із легенди, чий син поведе нас до раю...

Він стенив плечима.

А Джессіка зітхнула, міркуючи: *«Отже, наша Міссіонарія Протектіва всюди в цій пекельній дірі встановила релігійні запобіжні клапани... Ну й добре... Це допоможе, як і було заплановано»*.

Вона мовила:

— Провидицю, яка принесла вам легенду, надихали карама та іджаз, диво й неповторність пророцтва, я знаю про це. Ви бажаєте знамення?

Його ніздрі тремтіли в місячному сяйві.

— Ми не можемо чекати на здійснення обрядів, — прошепотів він.

Джессіка пригадала карту, яку Кайнс показував їй, коли облаштував шляхи для втечі. Здавалося, ніби це було так давно. На карті була місцина під назвою Січ Табр, а біля неї — напис: «Стілгар».

— Можливо, коли ми прийдемо в Січ Табр, — сказала вона.

Це одкровення пройняло фримена, а Джессіка подумала: *«Якби він тільки знав, до яких хитрощів ми вдаємося! А вона молодчина, та сестра Бене Гессерит із Міссіонарії Протектіви. Ці фримени чудово підготовлені, щоб увірувати в нас»*.

Стілгар збентежено зайорзав.

— Зараз нам треба йти.

Вона кивнула, демонструючи, що вони йдуть із її дозволу.

Стілгар поглянув угору, на той скелястий виступ, де причаївся Пол.

— Гей ти, хлопче, тепер можеш спускатися. — Він знову глянув на Джессіку й мовив, ніби виправдовуючись: — Твій син наробив багато шуму, видряпуючись туди. Йому ще багато чому потрібно навчитися, щоб не ставити нас під загрозу, але ж він іще молодий.

— Без сумніву, нам є багато чого повчитися одне в одного, — сказала Джессіка. — Між іншим, тобі краще поглянути, що з твоїм супутником. Мій галасливий син повівся трохи грубо, роззброюючи його.

Стілгар крутнувся, і його каптур хитнувся.

— Де?

— Он за тими кущами, — вказала вона.

Стілгар торкнув двох чоловіків.

— Підіть погляньте, — він кинув погляд на супутників, оглядаючи їх. — Бракує Джаміса. — А тоді повернувся до Джессіки: — Навіть малий знається на чарівницькому бою.

— І зверни увагу, що мій син не спустився згори за твоїм наказом, — сказала Джессіка.

Двоє бійців, яких Стілгар відрядив на пошуки, повернулися, ведучи третього. Той заточувався і задихався. Стілгар різко зиркнув на них, а тоді зосередився на Джессіці.

— Син слухатиметься лише твоїх наказів, так? Гарзд. Він знайомий із дисципліною.

— Поле, тепер ти можеш спускатися, — мовила Джессіка.

Пол підвівся, вигулькнувши в місячному сяйві зі своєї потаємної розколини, й поклав фрименську зброю назад до череса. Коли він повернувся, з-за скель перед ним випросталася інша постать.

У світлі місяця, що відбивалося від сірих валунів, Пол розгледів маленьку фігурку у фрименському вбранні. Затінене обличчя дивилося на нього з-під каптура, а цівку металльної зброї було спрямовано на нього зі складок плаща.

— Я — Чані, донька Ліета.

Веселий голос, що бринів сміхом.

— Я б не дозволила тобі завдати шкоди моїм супутникам.

Пол ковтнув. Постать перед ним крутнулася в місячному світлі, й він побачив мініатюрне личко з чорними проваллями очей. Пол заляк від знайомості цього обличчя, від рис, що зійшли до нього з незчисленної кількості ранніх пророчих видінь. Він пригадав люте зухвальство, з яким колись описував це обличчя зі сну, і те, як він говорив Превелебній Матері Гаю Єлені Могіям: «Я зустріну її».

І ось перед ним з'явилося це обличчя, та йому ніколи не снилася їхня зустріч.

— Ти шумів, як розлючений Шай-Хулуд, — мовила вона. — Йй обрав найскладніший шлях нагору. Иди за мною, я покажу тобі легший спуск.

Він видерся з розколини й пішов за коливанням її плаща між скелями. Вона рухалася, ніби газель, що витанцьовувала над валунами. До обличчя Пола припливла кров, і він подумки подякував темряві.

Та дівчина! Неначе дотик долі. Він відчув, як його охопила хвиля гармонії і єдності з порухами, що виповнювали його душу.

Скоро вони вже стояли з фрименами на дні котловини.

Джессіка скоса всміхнулася Полові, але заговорила до Стілгара:

— Це буде хороший обмін знаннями. Сподіваюся, ні ти, ні твої люди не гніватимуться на нас за проявлену жорстокість. Вона видавалася... необхідною. Ви були за крок... від помилки.

— Урятувати когось від помилки — то райський дар, — відказав Стілгар. Він торкнувся вуст лівою рукою, а правою витягнув зброю з Полового пояса і кинув її своєму супутникові. — Юначе, ти матимеш власний мауля-пістоль, коли заробиш його.

Пол хотів заговорити, але завагався, пригадавши материну науку: *«Початок — дуже делікатний час»*.

— У мого сина є вся зброя, якої він потребує, — сказала Джессіка. Вона поглянула на Стілгара, змусивши його пригадати, як саме Пол здобув пістоль.

Стілгар зиркнув на Джаміса, чоловіка, здоланого Полом. Той стояв збоку, опустив голову й важко дихав.

— А ти не проста жінка, — зауважив Стілгар. Він простягнув своєму супутникові ліву руку й клацнув пальцями. — Кушті бакка те.

«Знову чакобса», — подумала Джессіка.

Інший фримен поклав йому в руку дві газові хустинки. Стілгар пропустив їх крізь пальці й закріпив одну на шиї у Джессіки під каптуром, а іншу — навколо Полової шиї.

— Тепер ви носите хустинки бакки, — мовив він. — Якщо ми розділимося, вас упізнають як мешканців Стілгарової січі. А про зброю поговоримо іншим разом.

Він пройшов крізь свій загін, оглянувши всіх, а тоді віддав Полів рюкзак із фримпакетом одному з фрименів.

«Бакка», — подумала Джессіка, упізнавши релігійний термін: *бакка — плакальниця*. Вона відчула, як символічність цих хустинок єднала весь гурт. *«Чому ж ридання об'єднують їх?»* — запитала вона себе.

Стілгар підійшов до дівчини, що збентежила Пола, й мовив:

— Чані, візьми хлопця-чоловіка під своє крило. Стеж, щоб він не потрапив у халепу.

Чані торкнула Пола за руку:

— Ходімо, хлопчику-чоловіче.

Погамувавши гнів у голосі, Пол сказав:

— Мене звати Пол. Було б непогано, якби ти...

— Ми ще дамо тобі ім'я, юначе, — відказав Стілгар. — У пору міхни¹, під час випробування акль².

«*Випробування розуму*», — переклала Джессіка. Раптова потреба довести Полову вищість переважила всі інші міркування, і вона вигукнула:

— Мій син пройшов випробування гом джаббаром!

Запала тиша — жінка знала, що вразила їх у саме серце.

— Ми ще багато одне про одного не знаємо, — мовив Стілгар. — Але ми загаїлися. Світло дня не має застати нас на відкритій місцині. — Він підійшов до чоловіка, якого побив Пол, і додав: — Джамісе, ти можеш іти?

Бурчання у відповідь:

— Він просто здивував мене. То випадковість. Я можу йти.

— Не випадковість, — заперечив Стілгар. — Джамісе, ти разом із Чані відповідатимеш за безпеку малого. На цих людей поширюється моє покровительство.

Джессіка глянула на того чоловіка, Джаміса. Це його голос сперечався зі Стілгаром зі скелі. Його голос, що повнився смертю. Стілгар відчув потребу підсилити свій наказ цьому Джамісові.

Стілгар кинув оцінювальний погляд на гурт і жестом покликав двох людей.

— Ларусе та Фарруше, заметіть наші сліди. Переконайтеся, що не лишилося й відбитку. Будьте особливо пильним — з нами двоє ненавчених. — Він повернувся, піднявши руку, й рушив через котловину. — Шикуйтеся в ряди, охорону по флангах — уперед. Маємо дістатися до Хребтової печери до світанку.

Джессіка рушила в ногу зі Стілгаром, лічачи голови. Вона нарахувала сорок фрименів — сорок два, якщо додати її і Пола. А тоді подумала: «*Вони рухаються, як військові — навіть дівчина, Чані*».

Пол став у ряд за Чані. Він витіснив із пам'яті неприємне відчуття, коли дівчина спіймала його. Тепер його мозок заповнив

¹ Міхна — випробування, яке з 833 по 849 рік улаштовували для ісламських богословів. Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

² Акль — багатозначне арабське слово, яке може означати «свідомість», «причину» та «логіку». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

материн викрик: «Мій син пройшов випробування гом джаббаром!» Він збагнув, що його рука досі тремтить від болючого спогаду.

— Дивись, куди йдеш, — прошипіла Чані. — Не чіпляйся об кущі, інакше лишиш нитку, яка видасть, що ми тут проходили. Пол, ковтнувши, кивнув.

Джессіка прислухалася до того, як ішов загін, і чула лише відлуння власних кроків та Полових, дивуючись тому, як же рухалися фримени. Сорок людей переходило котловину, наповнюючи її лише природними, характерними для цього місця звуками. Їхні плащі майоріли в темряві, наче примарні вітрила. Місце призначення — Січ Табр, Стілгарова січ.

Вона пропустила слово «січ» крізь свідомість. Воно походило з мови чакобса, за незліченні століття так і не змінивши своєї форми, властивої для прадавньої мисливської говірки. «Січ» — місце збору в часи небезпеки. Глибинні сенси мов і слів тільки-но починали закарбовуватися в ній після напруженої зустрічі.

— Ми добре рухаємося, — сказав Стілгар. — З ласки Шай-Хулуда таки досягнемо Хребтової печери до світанку.

Джессіка кивнула, зібравши всю силу. Вона відчувала божевільну втому, яку стримувала тільки завдяки силі волі... й, вона визнала це, завдяки захопленню. Її свідомість зосередилася на цінності такого загону, розуміючи, що *саме* він розповідав про фрименську культуру.

«Усі вони, — подумала жінка, — ціла культура вихована як військова спільнота. Яка безцінна знахідка для Герцога у вигнанні!»

Фримени мали неперевершену схильність до того, що древні називали «spannungsbogen»¹ — самосвідоме розтягування часу між появою бажання та його виконанням заради досягнення мети.

Принцеса Ірулан. Мудрість Муад'Діба

Вони дійшли до Хребтової печери перед світанком. З котловини туди вела розщелина — настільки вузька, що всім довелося стати боком, аби пройти її. Джессіка зауважила, як Стілгар у м'яких ранкових сутінках відокремив від загону вартових. Жінка на мить побачила, як ті заходилися дряпатися вгору на кручу.

Пол, не спиняючись, підвів голову. Хлопець збагнув, що там, де найближча розколина відкрилася назустріч сіро-блакитному небу, можна було роздивитися гобелен усієї планети в поперечному розрізі.

Чані шарпонула його за робу, підганяючи:

— Поквапся. Уже майже розвиднилося.

— Куди полізли ті люди, що зараз над нами? — прошепотів Пол.

— Перша денна варта, — відповіла дівчина. — Ну ж бо, поквапся.

«Охорону лишать назовні, — подумав Пол. — Мудро. Та ще мудріше для нас було б підійти до цього місця окремими групами. Менше шансів утратити весь загін». Він спинився у власних роздумах, збагнувши, що мислить, наче партизан, і згадав, як його батько боявся, що Атріди можуть перетворитися на партизанський Дім.

— Швидше, — нагадала Чані.

Пол пришвидшив крок, прислухаючись до шурхоту одягу позаду себе. Він пригадав слова сирата² з крихітної Оранжистської Католицької Біблії Юе.

¹ Характер напруженості (нім.).

² Сират — у мусульманській традиції міст, тонший за волосину й лезо меча, що призначений для випробування вірян. Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберга («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

«*Рай по правій руці, некло — по лівій, а Янгол Смерті — позаду мене*», — прокрутив він цитату в голові.

Вони повернули до місця, де прохід розширювався. Під однією зі стін стояв Стілгар. Він жестом показував їм проходити крізь низенький отвір, що розчехнувся праворуч.

— Хутчіше, — прошипів. — Якщо тут на нас натрапить патруль, ми будемо, наче кролики в клітці.

Пол нахилився і пройшов за Чані до печери. Приміщення осявало м'яке сіре світло, що лилося звідкись згори.

— Можеш випростатися, — промовила дівчина.

Пол випрямився і роззирнувся — глибока простора місцина зі склепінчастою стелею, вигин якої був настільки низьким, що його можна було зачепити головою.

Воїни розпорошилися в тіні. Пол бачив, що мати стала біля стіни. Вона вивчала їхніх супутників. Хлопець відзначив, що, хоч мати й носила однакове з фрименами вбрання, їй не вдалося злитися з ними.

— Знайди собі місце для відпочинку десь на відстороні, хлопчику-чоловіче, — промовила Чані. — Поїж, — дівчина вклала Полові в руку два листяних згортки. Вони відгнали прянощами.

Стілгар став за Джессікою і віддав накази групці людей, які стовпилися ліворуч:

— Установіть дверний клапан і пильнуйте за водною дисципліною, — він повернувся до іншого фримена. — Леміле, принеси світлокулі.

Він узяв Джессіку за руку.

— Я хочу тобі дещо показати, чарівнице.

Стілгар повів її за риг скелі, до джерела світла.

Джессіка роздивлялася місцину, де опинилася. Вона стояла на широкому скелястому карнизі біля ще одного входу в печеру, розташованого високо над землею. Перед нею лежала інша котловина завширшки десять чи дванадцять кілометрів. Вона була захищена високими кам'яними стінами. Повсюди виднілися ріденькі острівки рослинності.

Щойно жінка поглянула вниз на сіру котловину, з-за дальньої кручі зійшло сонце, освітлюючи бежево-коричневий пейзаж із каміння та піску. А ще Джессіка відзначила, що в неї склалося враження, ніби сонце вистрибнуло з-за небокраю.

«Це тому, що ми хочемо, аби воно нікуди не рухалося, — подумала вона. — Ніч безпечніша за день». І її затопило пекуче бажання побачити тут веселку — у місці, де ніколи не буває дощу. *«Мені слід тамувати ці бажання. Вони — прояв слабкості. А я більше не можу дозволити собі таку розкіш».*

Стілгар схопив долоню жінки й указав на котловину:

— Тут! Тут ти бачиш справжніх друзів¹.

Вона поглянула туди, куди показував фримен, і запримітила рух: на дні улоговини люди тікали на всі боки від світла, під тінь кручі. Попри відстань, їхні рухи було чітко помітно завдяки чистому повітрю.

Вона підняла схований під одягом бінокль, сфокусувала олійні лінзи на далеких людях. Хустини майоріли на вітрі, неначе крильця різнокольорових метеликів.

— Там дім, — промовив Стілгар. — Ми прийдемо туди цієї ночі, — він удивлявся в улоговину, посмикуючи вуса. — Мої люди затрималися через роботу. Отже, патрулів поблизу нема. Пізніше я посигналю їм, щоб готувалися нас зустріти.

— Твої люди демонструють чудовий вишкіл, — сказала Джессіка. Вона опустила бінокль і побачила, що Стілгар провів його поглядом.

— Вони коряться закону збереження племені, — сказав Стілгар. — І згідно з ним же ми обираємо вождя. Вождь — найсильніший із-поміж нас, той, хто примножує воду та безпеку, — він підвів очі до обличчя Джессіки.

Вона відповіла йому таким самим пильним поглядом — вичала позбавлені білизни очі, поплямовані очниці, вкриті піщаним нальотом бороду та вуса, вигнуту водозбірну трубку, що тягнулася від його ніздрів до дистикоста.

— Перемігши, я скомпрометувала тебе як вождя, Стілгаре? — запитала Джессіка.

— Ти не кинула мені виклику, — відповів фримен.

— Але важливо, аби лідер користувався повагою серед своїх солдатів.

— Серед цих піщаних вошей нема нікого, з ким би я не вправся, — відказав Стілгар. — Коли ти взяла гору наді мною,

¹ Друзи — релігійна спільнота у Лівані, Ізраїлі та Сирії; це відгалуження від ісмаїлітської секти ісламу.

ти перемогла всіх нас. Тепер вони сподіваються навчитися від тебе... чарівницького бою... а деяким цікаво, чи не маєш ти наміру кинути мені виклик.

Вона зважила почуте.

— Чи не здобуду я перемоги у формальному бою?

Він кивнув.

— Я б хотів відрадити тебе від цього, бо за тобою вони не підуть. Ти не належиш піску. Вони це зрозуміли по нічному переходу.

— Практичні люди, — відзначила Джессіка.

— Правильно, — фримен кинув погляд на улоговину. — Ми знаємо свої потреби. Але, коли до дому так близько, не всі зберігають ясність думки. Надто довго вони були в пустелі. Треба було доправити вільним торговцям вантаж прянощів для клятої Гільдії... хай навіки почорніють їхні лица.

Джессіка вже збиралася відвернутися від Стілгара, але враз застигла й глянула фрименові у вічі.

— Гільдія? А яке Гільдії діло до ваших прянощів?

— Це наказ Ліета, — промовив Стілгар. — Ми розуміємо, навіщо це робити, але присмак цих дій усе одно гіркий для нас. Ми даємо Гільдії хабара непомірною кількістю прянощів, аби тільки на нашому небі не було супутників і ніхто не міг підглядіти, що ми робимо з Арракісом.

Жінка відсахнулася від фримена, пригадавши, як Пол казав, що має бути причина того, чому небо Арракіса вільне від супутників.

— А що ж таке ви робите з Арракісом, чого ніхто не має бачити?

— Ми змінюємо його... повільно, але вперто... робимо все, аби пристосувати планету для людського життя. Наше покоління не побачить цього, так само, як це приховано від очей дітей наших дітей і онуків наших дітей, але настане час... — Стілгар затьмареним поглядом обвів улоговину. — Відкриті водойми, високі зелені рослини й люди, що вільно гуляють без дистикостів.

«*То ось про що мріяв Ліет-Кайнс*», — подумала Джессіка й промовила:

— Хабарі — небезпечна річ. Вони мають схильність зростати.

— Вони й ростуть, — відповів Стілгар. — Але повільний шлях означає безпеку.

Джессіка відвернулася й подивилася на котловину. Вона намагалася побачити те, що бачив у своїй уяві Стілгар. Перед її

очима поставала лише сіра гірчична пляма на далеких скелях і несподіваний розмитий порух у небі понад кручами.

— О-о-ох! — вигукнув Стілгар.

Спершу Джессіка подумала, що то, певно, патрульний 'топтер, але враз збагнула, що перед нею міраж — над піщаною пустелею вивищувався інший пейзаж: далека скуйовджена зелень, і на середній відстані — довгий хробак, який мандрував поверхнею. На його спині майнуло щось схоже на фрименські плащі.

Міраж розтанув.

— Верхи було б швидше, — сказав Стілгар. — Але ми не можемо пустити творця до улоговини. Тож цієї ночі ми йтимемо пішки.

«Творцем вони називають хробака», — збагнула Джессіка.

Вона оцінила важливість Стілгарових слів про те, що фримени не можуть *пустити* хробака в улоговину. Жінка збагнула, що саме бачила в міражі — люди барханів їздили на спинах гігантських хробаків. Їй знадобилася неабияка витримка, щоб погамувати шок від висновків.

— Нам треба повернутися до решти, — сказав Стілгар. — Мої люди можуть подумати, що я залицяюся до тебе. Дехто вже ревнує, що мої руки торкалися твоїх вигинів, коли ми боролися минулої ночі в котловині Туоно.

— Годі, — огризнулася Джессіка.

— Не ображайся, — м'яко промовив Стілгар. — наших жінок не можна брати проти їхньої волі... а щодо тебе... — він знизав плечима. — Навіть ця домовленість не потрібна.

— Ти ж пам'ятаєш, що я була жінкою Герцога, — відрізала вона, хоч цього разу її голос звучав спокійніше.

— Як скажеш, — відповів Стілгар. — Час закрити цей вхід, щоб можна було трохи перепочити від дистикостів. Цього дня моїм людям треба добре відпочити. Бо завтра їм не буде спочинку від своїх родин.

Запала тиша.

Джессіка дивилася на сонце. У словах Стілгара вона ловила понад те, що чула — невисловлену пропозицію дечого більшого за його просту *підтримку*. Чи потрібна йому дружина? Вона збагнула, що могла б зайняти це місце поряд із ним. Це одним махом поклато б край суперечкам про лідерство в племені — жінка належним чином пов'язана з чоловіком.

Та що тоді буде з Полом? Хтозна, які тут панують правила всиновлення? І як бути з ненародженою донькою, яку вона носить останніми тижнями під серцем? Що станеться з донькою мертвого Герцога? Вона вперше по-справжньому визнала важливість дитини, що росла зараз у ній, обмірковувала мотиви, що підштовхнули її до зачаття. Їй вони були відомі. Вона підкорилася основоположному інстинкту, що притаманний усім істотам, які зазирали в обличчя смерті, — прагнення знайти безсмертя в нащадках. Їх охопив властивий усім видам інстинкт продовження роду.

Джессіка поглянула на Стілгара. Той вивчав її очікуючи. *«Донька, народжена тут дружиною такого, як він... якою буде її доля? — спитала вона себе. — Чи не спробує він обмежити потреби, яких має дотримуватися Бене-Гессертка?»*

Стілгар прочистив горло, демонструючи, що він розуміє деякі з питань, що роїлися в її голові.

— Для вождя важливо те, що робить його вождем. Потреби його людей. Якщо ти навчиш мене своїй силі, настане день, коли комусь із нас доведеться викликати іншого на бій. Мені б хотілося, щоб цьому була альтернатива.

— А вона є? — поцікавилася Джессіка.

— Сайядіна, — промовив фримен. — Наша Превелебна Матір стара.

«Їхня Превелебна Матір!»

Перш ніж вона встигла оцінити почуте, Стілгар додав:

— Я зовсім не хочу силувати тебе до шлюбу зі мною. Не зрозумій неправильно, ти прекрасна й жадана. Але якщо ти станеш однією з моїх дружин, деякі наші молодики можуть вирішити, що я надто зосереджуюся на задоволенні плоті й недостатньо уваги приділяю потребам племені. Навіть зараз вони підслуховують нас і спостерігають.

«Він людина, яка зважає свої рішення і думає про наслідки», — подумала вона.

— У племені багато юнаків, що досягли віку дикого духу, — сказав він. — Треба допомогти їм легко пройти цей період. Я не повинен давати їм значних приводів кидати мені виклик. Бо я їх можу покалічити чи навіть убити. А вождь має уникати подібного, якщо можна, не втрачаючи честі, відмовитися від бою. Лідер, як бачиш, — це той, хто відсіює людей від натовпу. Він

утримує рівень індивідуальностей. Щойно індивідуальностей бракне — люди знову перетворюються на натовп.

Глибина Стілгарових слів, той факт, що він промовляв їх як до неї, так і до тих, що таємно його підслуховували, змусили Джессіку інакше поглянути на фримена.

«Він має гідність, — подумала вона. — Але де він навчився внутрішньої рівноваги?»

— Закон, що вимагає від нас обирати вождя, справедливий, — сказав Стілгар. — Однак це не означає, що люди завжди потребують саме справедливості. Насправді нам потрібен час, щоб рости та процвітати, поширювати нашу владу на інші землі.

«Яке його походження? — дивувалася Джессіка. — Звідки походить така порода?»

Вона промовила:

— Стілгаре, я тебе недооцінила.

— Я так і припускав.

— Кожен із нас частково недооцінив іншого, — промовила вона.

— Я хотів би покласти цьому край, — сказав фримен. — Я волів би, щоб між нами панувала дружба та... довіра. Хотів би, щоб між нами була взаємоповага, що росте в грудях без вовтузіння сексу.

— Я розумію, — сказала Джессіка.

— Ти віриш мені?

— Я чую щирість твоїх слів.

— У нас, — сказав Стілгар, — Сайядіни, якщо вони не формальні вожді племені, оточені особливою пошаною. Вони вчать. Вони підтримують силу Бога тут, — він поклав долоню собі на груди.

«Тепер я маю розібратися з цією таємницею про Превелебну Матір», — подумала вона й промовила:

— Ти говорив про вашу Превелебну Матір... і я чула слова легенди та пророцтва.

— Сказано, що Бене-Гессеритка та її нащадок тримають ключ від нашого майбутнього, — відповів Стілгар.

— Ви вірите, що це я?

Вона дивилася на його обличчя, розмірковуючи: *«Як легко гинуть молоді пагінци. Адже початок — час великих небезпек».*

— Ми не знаємо, — пролунала відповідь.

Джессіка кивнула.

«Він благородна людина. Чекає, що я подам йому знак, але не хоче шахрувати з долею, підказавши мені, який саме».

Джессіка повернула голову, поглянула вниз до котловини на золото-пурпурові тіні, на тремтіння запилюженого повітря перед виступом їхньої печери. Раптом її свідомість затопила котяча обережність. Вона знала жаргон Міссіонарії Протективи, знала, як адаптувати для своїх потреб місцеві легенди, страхи та надії, але вона відчувала в них дикі зміни... Немовби хтось, хто був серед фрименів, додав їх, наклавши свій відбиток на ідеї Міссіонарії Протективи.

Стілгар прочистив горло.

Жінка відчула його нетерпіння, розуміла, що день не стоїть на місці й люди чекають, коли можна буде запечатати цей вхід. Зараз настав час їй проявити сміливість, вона збагнула, що саме їй потрібно: дар аль-хікман, якась школа перекладу, що дала б їй...

— Адаб, — прошепотіла вона.

Їй здалося, неначе свідомість перевернулася всередині неї. Вона розпізнала це відчуття, і її пульс пришвидшився. Це впізнавання ніяк не було пов'язано із жодним із тренувань Бене Гессерит. Це міг бути лише адаб — вимогливий спогад, який виникає сам по собі. Вона віддалася йому, дозволивши словам текти крізь неї.

— Ібн-Кіртаїба, — промовила Джессіка, — бо небезпека бере свій початок там, де кінчається пісок, — вона випростала з-під плаща руку, помітивши, як розширюються очі Стілгара. Чула шурхіт купи плащів позаду себе. — Я бачу фримена з книгою засторог, — співуче промовила вона. — Він читає її Аль-Ляту, сонцю, якому кинув виклик і яке підкорив. Він звертається до Правосуддя Саду, й ось які його слова:

Гурт ворогів моїх — зело побитих стебел,
що опинились на шляху у бурі.
Не бачиш ти, що наш Господь учинив?
Наслав на них він моровицю люту,
бо проти нас вони сплітали змову.
Тепер тікають, мов пташина згряя,
а змови їхні — то зерно отруйне,
що кожен рот порядний відкидає.

Її охопило тремтіння. Вона опустила руку.

До неї з печерних тіней долинув шепіт безлічі голосів:

— Діяння їхні було знищено.

— Господне полум'я у ваших серцях, — промовила вона, а сама подумала: *«Тепер усе рухається в правильному напрямку»*.

— Господнє полум'я палахкотить, — прилетіла відповідь.

Вона кивнула.

— Вороги ваші впадуть, — промовила Джессіка.

— Бі-ля кейфа, — відповіли вони.

У раптово запалій тиші Стілгар схилився перед нею на коліна.

— Сайядіно, — промовив він, — якщо зволить Шай-Хулуд, ти, можливо, пройдеш у собі шлях до перетворення на Превелебну Матір.

«Пройдеш у собі, — подумала вона. — Дивний спосіб висловлювання. Проте решта цілком вкладається в жаргон Міссіонарії. — Джессіка раптом відчула цинічну гіркоту від скоєного. — Наша Міссіонарія Протектіва рідко зазнає невдач. У цій глушині все підготовано до нашої появи. Молитва ас-салята¹ витесала для них сховок. Тепер... я повинна грати роль Аулії, подруги Бога... Сайядіни, що обманюватиме людей, які настільки сильно перейнялися пророцтвами нашої школи Бене Гессерит, що навіть своїх настоятельок звать Превелебними Матерями».

Пол стояв поряд із Чані серед тіней печери. Він досі відчував смак їжі, якою його пригостила дівчина, — загорнуте в листок м'ясо птиці з крупою, приготованою на меді з прянощами. Коли Пол уперше це скуштував, то збагнув, що ніколи раніше не вживав настільки концентрований пряний екстракт — і на мить йому стало страшно. Він знав, що екстракт міг із ним зробити — прянощі змінили його, штовхнувши свідомість назустріч пророчим знанням.

— Бі-ля кейфа, — прошепотіла Чані.

Хлопець поглянув на неї і побачив благоговійний страх, із яким фримени сприймали слова його матері. Лише чоловік на ім'я Джаміс, здавалося, стояв на віддалі від церемонії, схрестивши руки на грудях.

— Дуй якха хін манге, — продовжувала шепотіти дівчина. — Дуй пунра хін манге. Я маю два ока. Я маю дві ноги.

І вона зі здивуванням подивилася на Пола.

Пол глибоко вдихнув, намагаючись угамувати бурю в грудях. Слова матері наклалися на дію пряного екстракту, й він відчув, як її голос здіймається й опускається всередині нього, наче тіні від відкритого вогню. Він учував нотки цинізму в мові матері

¹ Салат — п'ятиразова щоденна обов'язкова молитва мусульман, один зі стовпів ісламу.

(як же добре він її знав!), але ніщо не могло спинити те, що почалося зі шматочка фрименської їжі.

Жахливе призначення!

Пол сприймав її, расову свідомість, від якої він не міг утекти. З'явилася гостра ясність, притік даних, холодна точність його знань. Він осів на підлогу, притулившись спиною до стіни, даючи потоку підхопити себе. Знання несли його в позачасовий прошарок, де він бачив час, відчував його можливі шляхи та вітри майбутнього... вітри минулого: однооке видиво минушого, однооке видиво теперішнього, однооке видиво майбутнього — усі вони поєдналися в тринокулярне бачення, яке дозволяло йому споглядати, як час перетворюється на простір.

Юнак відчув, що йому загрожує небезпека перенапруження. Він повинен триматися за відоме йому теперішнє, сприймати нечітке відхилення досвіду, невловиму мить, де безперервне «те, що є» твердіє в «те, що було».

Хапаючись за теперішнє, він уперше відчув, як у масивний безперервний потік часу вливаються нові мінливі течії, хвилі та вали — неначе прибій гатив об кам'яні кручі. Це подарувало юнакові нове розуміння його пророкувань, і він побачив джерело сліпого часу, джерело помилки в ньому — й саме це пронизало його страхом.

Пророцтво, збагнув він, було осянням, яке окреслювало межі того, що відкривало. Воно було одночасно джерелом і точних знань, і багатозначних помилок. Своєрідний ефект невизначеності Гайзенберга: енергія, що витрачалася, аби він міг побачити майбутнє, сама змінювала це майбутнє.

Пол бачив, як усі часи сходилися всередині печери. Нуртування можливостей, що сфокусувалися тут, де найдрібніша дія — кліпання ока, випадкове слово, зміщена зі свого місця піщинка — рухала величезні важелі, що тягнулися крізь увесь відомий Усесвіт. Пол бачив насилля, і його наслідки залежали від такої кількості змінних, що найменший порух призводив до нечуваних викривлень візерунка.

Видіння змусило його бажати абсолютної непорушності, але це також було дією зі своїми наслідками.

Безмежна кількість наслідків сочилася з цієї печери, і в більшості з них Пол бачив власне мертве тіло з кров'ю, яка сочилася із зяючої ножової рани.

Моєму батькові, Падишаху-Імператору, було сімдесят два (хоч він і виглядав не більше ніж на тридцять п'ять) того року, коли він улаштував смерть Герцога Лето й знову віддав Арракіс Харконненам. Він рідко з'являвся на людях у чомусь, крім сардаукарської форми та чорного шолому бурсега із золотим імперським левом на гребені. Ця форма відкрито нагадувала про те, у чому криється його сила. І все ж таки він не завжди був таким хвалькуватим. Коли йому цього хотілося, він міг випромінювати чарівність і щирість, однак тепер, коли вже минуло стільки часу, я часто запитую себе, чи було в ньому хоча б щось таким, як здавалося. Тепер я гадаю, що він був людиною, яка постійно боролася, щоб розбити ґрати невидимої клітки. Ви маєте пам'ятати, що він був Імператором, головою і батьком династії, корені якої сягали в далеке, овіяне туманом минуле. Але ми відмовили йому в праві мати законного сина. Чи не є це найгіршою з поразок, які коли-небудь переживав володар? Моя матір підкорилася сестрам-настоятелькам, тоді як леді Джессіка переступила їхню волю. Хто з них сильніший? Історія вже знає відповідь.

Принцеса Ірулан. У домі мого батька

Джессіка прокинулася в темряві печери. Вона помітила, як метушаться навколо неї фримени, відчула кислотний запах дистикостів. Її внутрішнє часочуття підказувало, що скоро настане ніч, але в печері досі панувала темрява — пластикові запони, що виловлювали вологу їхніх тіл із повітря, відгороджували її від пустелі.

Джессіка збагнула, що заснула й по-справжньому розслабилася після великого виснаження, а отже, її підсвідомість оцінила перебування в Стілгаровому загоні як безпечне. Вона повернулася в гамаку, зробленому з її плаща, ковзнула ногою в пустельні черевики, що стояли на кам'янистій підлозі.

«Я маю не забути вільніше їх застібнути, щоб сприяти помпувальній дії дистикоста, — подумала вона. — Так багато всього потрібно пам'ятати».

Джессіка досі відчувала смак сніданку — шматочків пташиного м'яса, злаків і меланжевого меду, загорнутих у листя. І раптом вона збагнула, що час тут — оберненої дії: ніч була порою руху, а день — часом спочинку.

Ніч приховує, ніч безпечніша.

Вона зняла свій плащ із гачків для гамака в скелястому алькові, обмацувала в темряві тканину, аж доки не знайшла верх, й одягнулася.

«Як надіслати звідси повідомлення Бене Гессерит? — зацікавилася вона. — Потрібно повідомити про двох утікачів, що перемовуються в арракійському притулку».

У печері загорілися світлокулі. Джессіка побачила, що там ходять люди, зокрема й повністю вбраний Пол. Він відкинув каптур, відкривши орлиний профіль Атрідів.

«Він так дивно поведився перед сном, — подумала жінка. — Відсторонено. Неначе повернувся з потойбіччя, але ще не до кінця усвідомив своє повернення. Його напівзаплющені очі повнилися внутрішнім зором». Це змусило її подумати про насичену прянощами дієту, яка викликає зникання.

«Чи є побічні ефекти? — міркувала вона. — Він сказав, що це пов'язано з його пророчими здібностями, але, як не дивно, промовчав про те, що саме бачив».

Стілгар вийшов із темряви праворуч від неї і підійшов до гурту під світлокулями. Вона помітила, як він торкався пальцями до бороди, який пильний і по-котячому напружений вигляд був у нього.

Щойно чуття Джессіки прокинулися, її пройняв сильний страх, пов'язаний із напругою, яку вона бачила в людях, що зібралися навколо Пола, — у судомних рухах, у ритуальних позах.

— Вони під моїм покровительством! — прогуркотів Стілгар.

Джессіка впізнала чоловіка, проти якого виступив Стілгар — Джаміс! По напружених плечах Джаміса вона відчула його лють.

«Джаміс, чоловік, над яким Пол узяв гору!» — подумала вона.

— Ти знаєш правило, Стілгаре, — відповів Джаміс.

— Хто ж знає його краще за мене? — запитав Стілгар, і жінка почула заспокійливі нотки в його голосі, спробу згладити гострі кути.

— Я обираю поєдинок, — прогарчав Джаміс.

Джессіка перейшла через печеру й схопила Стілгара за руку.

— Що тут відбувається? — запитала вона.

— Це правило амталь, — відповів Стілгар. — Джаміс вимагає права випробувати твою роль у легенді.

— Хтось має стати на її захист, — сказав Джаміс. — Якщо її захисник переможе, правда на її боці. Але сказано... — він зиркнув на натовп, — ...що не потрібен їй захисник із фрименів — це може означати лише одне: вона приведе його із собою.

«*Він говорить про бій із Полом сам на сам!*» — збагнула Джессіка.

Вона відпустила Стілгарову руку й ступила півкроку вперед.

— Я завжди сама себе захищаю, — сказала вона. — Значення достатньо просте для...

— Не тобі вказувати нам, як поводитися! — вибухнув Джаміс. — Принаймні доки я не побачу переконливіших доказів. Стілгар міг розповісти тобі, що казати, минулого ранку. Він міг сповнити твій мозок щebetанням, яке ти й переповіла нам, аби збити з праведного шляху.

«*Я здатна підкорити його*, — подумала Джессіка, — *однак це може суперечити їхньому розумінню легенди*». І знову вона дивувалася, наскільки на цій планеті перекутили роботу Міссіонарії Протективи.

Стілгар глянув на Джессіку й заговорив тихим голосом, але так, щоб частина натовпу почула його.

— Джаміс схильний до злопам'ятства, Сайядіно. Твій син перевершив його й...

— То була випадковість! — заволав Джаміс. — У котловині Туоно було застосовано відьомську силу, і я це доведу просто зараз!

— ...і я також перевершив його, — вів далі Стілгар. — Через цей виклик тахадді він прагне також поквитатися зі мною. Джаміс надто жорстокий, щоб стати коли-небудь хорошим вождем — у ньому забагато гафлі, божевілля. На його вустах панує закон, а в серці — сарфа, заперечення його. Ні, з нього ніколи б не вийшов хороший вождь. Я так довго шкодував його, тому що він корисний у бою, але коли його пожирає злоба, він стає небезпечним для власного суспільства.

— Стілгар-р-ре! — заgrimів Джаміс.

І Джессіка збагнула, що робив Стілгар: він намагався розлютити Джаміса, щоб відвернути від Пола виклик на поєдинок.

Стілгар став напроти Джаміса, й знову Джессіка почула за-спокійливі нотки в гуркотливому голосі:

— Джамісе, він лише хлопчик. Він...

— Ти назвав його чоловіком, — відказав Джаміс, — а його матір казала, що він пройшов випробування гом джаббаром. Він повнокровний і аж надміру насичений водою. Хлопці, що несли їхній рюкзак, сказали, що там літротари води. Літротари! А ми тамуємо спрагу з наших водокишень, щойно там з'являться краплинки вологи.

Стілгар зиркнув на Джессіку.

— Це правда? У вашому рюкзаку є вода?

— Так.

— Літротари?

— Дві літротари.

— Що ви планували робити з цим багатством?

«Багатством?» — подумала жінка. Вона похитала головою, відчувши холодок у його голосі.

— Там, де я народилася, вода падала з неба й текла землею у великих річках, — мовила вона. — Там були настільки широкі океани, що не можна було побачити протилежний берег. Мене не вчили водяної дисципліни. Я ніколи не думала про воду так, як ви.

Зітхання прокотилося натовпом навколо них:

— Вода падала з неба... вона текла землею.

— Ти знала, що серед нас є ті, хто випадково втратив запаси з водокишень і дуже страждатиме, доки ми не сягнемо Табру цієї ночі?

— Звідки я мала про це знати? — запитала Джессіка. — Якщо вони бідують, дайте їм воду з нашого рюкзака.

— Саме це ви хотіли зробити з багатством?

— Я хотіла, щоб вода рятувала життя, — відповіла жінка.

— Тоді ми приймаємо твоє благословення, Сайядіно.

— Ти не купиш нас за воду, — гримів Джаміс. — А ти, Стілгаре, не зможеш розлютити мене. Я бачу, як ти намагаєшся змусити мене кинути виклик тобі, перш ніж я доведу правдивість своїх слів.

Стілгар виступив проти Джаміса.

— Ти затаївся і вирішив битися з дитиною, Джамісе? — промовив Стілгар тихим, зміїним голосом.

— Вона має виставити захисника.
 — Попри те, що вона під моїм покровительством?
 — Я покликаюся на правило амталь, — відказав Джаміс. — Це моє право.

Стілгар кивнув.

— Тоді, якщо хлопчик не заріже тебе, відповиси опісля моєму ножу. І цього разу я не стримуватиму леза, як робив це раніше.

— Ти не можеш зробити цього, — мовила Джессіка. — Пол же лише...

— Ти не повинна втручатися, Сайядіно, — заперечив Стілгар. — Так, я знаю, що ти можеш перемогти мене, а отже, й кожного з нас, але ж ти не перевершиш усіх разом. Так має бути; таке правило амталь.

Джессіка замовкла, поглянувши на вождя в зеленуватому сьй-ві світлокуль, і помітила демонічну залякність його обличчя. Тоді вона зосередила увагу на Джамісові, побачила його задумливий похмурий погляд із-під брів і збагнула: *«Я мала побачити це раніше. Він щось замислює. Він належить до мовчазного типу, які все виплітають усередині. Я мала приготуватися»*.

— Якщо ти завдаси шкоди моєму синові, — мовила вона, — тобі доведеться зустрітися зі мною. Я кидаю тобі виклик прямо зараз. Я поріжу тебе на шмаття...

— Мамо, — Пол виступив уперед, торкнувшись до її рукава. — Можливо, якщо я поясню Джамісові, як...

— Поясню! — передражнив Джаміс.

Пол мовчки дивився на чоловіка. Він його не боявся. Рухи Джаміса видавалися незграбними, та й він доволі легко впав додолу під час нічної зустрічі. Але Пол досі відчував нуртування в цій печері, досі пам'ятав пророчі видіння, у яких бачив свою загибель від ножа. У тому видінні він мав так мало шляхів до порятунку...

Стілгар мовив:

— Сайядіно, тепер ти маєш відступити назад, де...

— Припини називати її Сайядіною! — вигукнув Джаміс. — Це ще треба довести. Ну й нехай вона знає молитву! То й що? Кожна наша дитина знає її.

«Він наговорив достатньо, — подумала Джессіка. — У мене є до нього ключ. Я можу одним словом знерухомити його. Але я не можу спинити їх усіх».

— Тоді ти відповіси переді мною, — мовила жінка високим голосом, у якому вчувалося завивання, усередині якого ховалася пастка.

Джаміс витріщився на неї, і страх відбився на його обличчі.

— Я покажу тобі, що таке муки, — вела вона далі тим самим тоном. — Пам'ятай про *це*, коли битимешся. Ти пізнаєш такий біль, що гом джаббар порівняно з ним стане для тебе приємним спогадом. Ти будеш корчитися всім своїм...

— Вона намагається зачарувати мене! — видихнув Джаміс. Він приклав стиснутий правий кулак до вуха. — Я вимагаю, щоб вона замовкла!

— Нехай буде так, — мовив Стілгар. Він кинув попереджувальний погляд на Джессіку. — Якщо ти знову заговориш, Сайядіно, ми знатимемо, що ти чаклуєш, і виженемо тебе.

Він кивнув, щоб вона відступила.

Джессіка відчула, як чийсь руки тягнуть її, забираючи назад, і збагнула, що в тих руках не було ворожості. Жінка бачила, як Пол відділився від гурту, й тільки Чані з мініатюрним личком щось нашіптувала йому й кивала в бік Джаміса.

Посеред загону утворилося коло. Принесли ще більше світокуль, увімкнувши їх у жовтий режим.

Джаміс ступив у коло, зняв плащ і кинув його комусь у натовпі. Він стояв у тьмяно-сірому гладкому дистикості, на якому виднілися латки, брижі та зморшки. На мить він нахилився ротом до плеча й ковтнув із трубки водокишені. А тоді виструнчився, зняв дистикост й обережно передав його в натовп. Він стояв і чекав, маючи лише пов'язку на стегнах і якусь щільну тканину на ногах. У правій руці Джаміс стискав крис-ніж.

Джессіка бачила, як дівчина-підліток Чані щось підказувала Полові, побачила, як вона втиснула руків'я крис-ножа йому в долоню. Юнак підняв його, перевіряючи вагу та балансування. Джессіка подумала про те, що Пол вивчав прана й бінду, тренував нерви і м'язи; він навчався смертоносному бою в таких людей, як Дункан Айдаго й Гурні Галлек — людей, що за життя стали легендами. Юнак знався на підступних шляхах Бене Гессерит, а тому мав упевнений і вправний вигляд.

«Але ж йому тільки *п'ятнадцять*, — подумала вона. — *І в нього нема щита. Я маю зупинити це. Має ж бути спосіб...*» Вона підвела погляд і помітила, що Стілгар дивиться на неї.

— Ти не можеш спинити це, — мовив він. — Ти повинна мовчати.

Вона приклала долоню до рота, міркуючи: *«Я посіяла страх у свідомості Джаміса. Це сповільнить його... можливо. Якби ж я тільки могла молитися — по-справжньому молитися»*.

Пол став у коло, вбраний у спортивні шорти, які він носив під дистикостом. Тримаючи в правій руці крис-ніж, юнак стояв босоніж на засипаній піском скелястій підлозі. Айдаго раз у раз нагадував йому: *«Якщо маєш сумніви щодо поверхні, найкраще битися босоніж»*. На вістрі його свідомості також лунали попередження Чані: *«Коли Джаміс відбиває удар, він повертається з ножем праворуч. Усі помітили за ним цю звичку. А ще він цілитиметься в очі, щоб ударити тієї миті, коли ти моргнеш. Крім того, Джаміс може битися обома руками: стеж, коли він перекаде ніж в іншу руку»*.

Але найсильніше Полове тіло відчувало механізм інстинктивної реакції, який із дня у день, щогодини, вбивали в нього під час тренувань.

Пригадалися слова Ґурні Галлека: *«Вправний майстер ножа має думати водночас і про вістря, і про лезо, і про гарду. Вістря також може різати, лезо — колоти, а гарда може захопити лезо суперника»*.

Пол глянув на свій крис-ніж. Він не мав гарди, лише тоненьке кільце ручки з піднятими краями для захисту руки. Щобільше, Пол збагнув, що він не знає межі міцності цього ножа, взагалі не знає, чи ламається він.

Джаміс прослизнув праворуч, у протилежний від Пола край кола.

Пол пригнувся, усвідомлюючи, що в нього немає щита, а він учився битися лише з тонким захисним полем навколо, вчився захищатися з максимальною швидкістю, а нападати — трішки повільніше, відповідно до часу, необхідного для проникнення в щит ворога. Попри постійні попередження від викладачів не розраховувати швидкість атаки лише залежно від щита, юнак знав, що навички бою зі щитом — частина його єства.

Джаміс проголосив ритуальний виклик:

— Нехай зламається ніж твій і розіб'ється!

«Отже, ніж може розбитися», — подумав Пол.

Він подумки зауважив, що в Джаміса також нема щита, але ж той чоловік і не вчився користуватися ним, тож у нього й не буде загальмованості бійців зі щитом.

Пол глянув на Джаміса. Тіло чоловіка було схожим на вузлувату мотузку на висушеному скелеті. Його крис-ніж виблискував молочно-жовтим відтінком у сяйві світлокуль.

Страх охопив Пола. Раптом він відчув себе страшенно самотнім. Він стояв голим у тьмяному жовтавому світлі в оточенні людей. Пророчий дар виповнив його мозок незліченними пережитими враженнями, відкрив йому найпотужніші потоки майбутнього й струни рішень, що спрямовували їх, однак зараз він перебував у реальному теперішньому. І смерть звисала з незліченної кількості дрібних хиб.

«Будь-що зараз може вплинути на майбутнє, — подумав він. — Кашель у натовпі глядачів, розгубленість. Спалахи осяйної світлокулі, зрадлива тінь».

«Я боюся», — мовив сам до себе Пол.

Він обережно став навпроти Джаміса, подумки повторюючи літанію Бене Гессерит проти страху. «Страх убиває розум...» Вона подіяла, наче холодний душ. Юнак відчув, як м'язи розслабилися, заспокоїлися і приготувалися.

— Я омию свого ножа твоєю кров'ю, — гарчав Джаміс. Посередині останнього слова він кинувся вперед.

Помітивши той рух, Джессіка ледь потамувала крик.

Там, куди вдарив чоловік, не було нічого, крім повітря, а Пол уже стояв позаду Джаміса, замахнувшись на підставлену до нього спину.

«Зараз, Поле! Зараз!» — подумки кричала Джессіка.

Рух Пола був витриманим, прекрасним і плавним, але надто повільним — Джаміс устиг повернутися, позадкувати й відійти праворуч.

Пол відскочив, низько схилившись.

— Спершу ти маєш знайти мою кров, — мовив він.

У рухах сина Джессіка впізнавала координацію бійця зі щитом, і вона збагнула, яким же двосічним мечем був той хист. Реакція хлопця завдяки молодості й тренуванням сягнула такого рівня, якого ці люди ніколи не бачили. Однак нападати його також учили, й ті навички завжди потребували проникнення за щитовий бар'єр. Щит відіб'є надто швидкий удар, приймалися лише повільні оманливі рухи. Щоб проникнути за щит, потрібні були хитрощі й контроль.

«Чи помічає це Пол? — запитала вона себе. — Мусить!»

Джаміс напав знову. Його чорнильні очі виблискували, а тіло скидалося на жовту пляму під світлокулями.

І знову Пол відскочив, щоб надто повільно напасти.

І знову.

І знову.

Щоразу контрудар Пола запізнювався на мить.

А тоді Джессіка помітила те, що, як вона сподівалася, не бачив Джаміс. Захисні реакції Пола були сліпуче швидкими, але він щоразу рухався під певним кутом, неначе мав при собі щит, який мав би відбити частину Джамісового удару.

— Твій син грається з тим бідним дурнем? — запитав Стілгар. І водночас махнув їй, перш ніж вона встигла відповісти. — Вибач, ти маєш мовчати.

Дві постаті одна за одною кружляли скелястою підлогою. Джаміс простягнув руку з ножем уперед. Пол присів, тримаючи зброю нижче.

І знову Джаміс стрибнув, цього разу повернувшись управо, куди відхилився Пол.

Замість того щоб сховатися, Пол зустрів його випад ударом свого леза. А тоді юнак відступив, повернувши ліворуч і дякуючи Чані за попередження.

Джаміс позадував у центр кола, розтираючи руків'я ножа. З рани потекла кров, але вже за мить вона спинилася. Його широко розплющені очі — дві чорно-сині діри — витріщалися на Пола і вивчали його з особливою пильністю в тьмяному сьайві світлокуль.

— О, один поранений, — пробурмотів Стілгар.

Пол став наготові і, як його завжди вчили робити після першої крові, вигукнув:

— Ти здаєшся?

— Ха! — крикнув у відповідь Джаміс.

Натовпом прокотився злий гамір.

— Тихо! — гукнув Стілгар. — Хлопчина не знає наших звичаїв. — А тоді звернувся до Пола: — Не можна здаватися, коли кинуто виклик тахадді. Єдиний можливий фінал — смерть.

Джессіка побачила, що Пол важко ковтнув, і подумала: *«Він ще ніколи не вбивав людину ось так... у гарячій крові ножового бою. Чи ж зможе?»*

Пол повільно кружляв у ритмі нав'язаного Джамісом руху. Пророче знання про нуртування змінних параметрів у часі

повернулося й переслідувало його. Його нове знання підказувало, що цей бій містить забагато нашвидку ухвалених рішень, щоб відкрити хоча б якийсь чіткий канал до майбутнього.

Змінні перепліталися зі змінними — і саме тому ця печера лежала перед ним, неначе туманна сполучна ланка на дорозі. Вона скидалася на велетенську скелю посеред повені, навколо якої в потоці нуртували вири.

— Закінчуй уже, малий, — пробурмотів Стілгар. — Не грайся з ним.

Пол вийшов на середину кола, покладаючись на власну перевагу у швидкості.

Тепер Джаміс задкував: він збагнув, що перед ним, у колі тахадді, стоїть зовсім не м'якотілий чужинець, легка здобич для фрименського крис-ножа.

Джессіка побачила, як на чоловіковому обличчі промайнула тінь відчаю. *«Ось тепер він справді небезпечний, — подумала вона. — Тепер він у відчаї і здатен на будь-що. Він бачить, що перед ним не дитина його племені, а бойова машина, народжена й ізмалечку тренувана для вбивства. Ось тепер страх, що я посяла в ньому, розквітнув».*

І тоді вона збагнула, що їй навіть шкода Джаміса — однак це почуття затьмарювало розуміння смертельної небезпеки для сина.

«Джаміс здатен на будь-що... на будь-який непередбачуваний учинок», — мовила вона сама собі. Їй стало цікаво, чи ж передчував Пол таке майбутнє, чи переживав уже таке у своїх видіннях. Але Джессіка бачила, як рухається її син, помічала краплинки поту на обличчі та плечах, обережну пильність у русі м'язів. І вперше вона відчула, хоч і не збагнула, фактор непевності в Половому дарі.

Тепер Пол керував боєм: кружляв, але не нападав. Він відчував страх, що пронизував суперника. Спогади пропливали Половою свідомістю, говорили до нього голосом Дункана Айдаго: *«Якщо суперник боїться тебе, настає мить, коли потрібно дати можливість страху розвинутися вповні; дай йому час попрацювати з ним. Нехай він обернеться на жах. Нажахана людина б'ється проти самої себе. І внаслідок цього вона нападає від відчаю. Ця мить є найнебезпечнішою, але нажахані люди зазвичай припускаються фатальних помилок. Ми вчимо тебе тут помічати ці помилки й використовувати їх».*

Гамір прокотився юрбою, що зібралася в печері.

«Вони гадають, що Пол грається з Джамісом, — подумала Джессіка. — Вони гадають, що він невинувато жорстокий».

Але також вона відчувала підсвідоме захоплення юрми, її насолоду видовищем. А ще — напругу, яка наростала в Джамісі. Те, що настане мить, коли ця напруга сягне межі, аби можна було стримати її, очевидно й для неї, і для самого Джаміса... і для Пола.

Джаміс високо стрибнув, здійснив оманливий випад і виставив уперед праву руку, але вона виявилася порожньою. Фримен переклав крис-ніж у ліву руку.

Джессіка охнула.

Але Чані попереджала Пола: *«Джаміс б'ється обома руками».* Цей підступ закарбувався в глибинах його свідомості мимохідь. *«Зосередься на ножі, а не на руці, яка тримає його, — знову і знову повторював Гурні Галлек. — Ніж — небезпечніший за руку, і він може опинитися в обох долонях».*

А ще Пол помітив Джамісову помилку: поганий контроль ніг. Чоловікові знадобилося на одне серцебиття більше часу, ніж треба, щоб підвестися після стрибка, який мав на меті збити Пола з пантелику й приховати перекладання ножа в іншу руку.

Якщо не зважати на жовтаве сяйво світлокуль і чорнильні очі натовпу глядачів, цей бій дуже скидався на урок у тренувальному залі. Щити не беруться до уваги, коли можна використати проти суперника рухи його власного тіла. Пол блискавично переклав ножа в іншу руку, відскочив і вдарив знизу вгору — саме туди, куди нахилилися груди Джаміса. А тоді відскочив і дивився, як ворог падає.

Джаміс упав, мов зім'ята ганчірка, обличчям донизу. Раз вдихнув, повернув лице до Пола й завмер на скелястій підлозі. Його мертві очі зорили вдалину, наче намистинки темного скла.

«Убивати вістря — не надто елегантно, — якось сказав Айдаго Полові, — але хай це не стримує твою руку тоді, коли з'являється така нагода».

Натовп кинувся вперед, заповнюючи коло, й відтіснив Пола вбік. Фримени безтямно згуртувалися навколо тіла Джаміса. Скоро вони поспішили в глибини печери, несучи захований у плащ труп.

І не стало тіла на скелястій підлозі.

Джессіка протиснулася до сина. Вона почувалася так, наче плавала в морі одягнених смердючих спин на диво мовчазного гурту.

«Настала жахлива мить, — подумала жінка. — Він убив людину, користуючись очевидною перевагою в силі тіла й духу. Не можна, щоб він насолоджувався такими перемогами».

Вона протиснулася через рештки натовпу до маленької вільної ділянки, де двоє бородатих фрименів допомагали Полові надягнути дистикост.

Джессіка вдивлялася в сина. Полові очі сяяли. Він важко дихав і радше дозволяв фрименам одягати себе, аніж допомагав їм.

— Бився з Джамісом і не отримав жодної подряпини, — про бурмотів один із чоловіків.

Чані стояла збоку, зосередивши погляд на Полові. Джессіка помітила збудження і навіть захоплення на мініатюрному обличчі дівчини.

«Це потрібно зробити відразу й швидко», — подумала Джессіка.

Вклавши в голос і поставу максимальну зневагу, вона мовила:

— Чудо-о-во, і як воно — почуватися вбивцею?

Пол завмер, неначе від ляпаса. Він перетнувся з холодним поглядом матері, і його обличчя потемніло від припливу крові. Хлопець мимоволі зиркнув на те місце на підлозі печери, де лежав Джаміс.

Стілгар протиснувся біля Джессіки, повернувшись із глибин печери, куди віднесли тіло Джаміса. Він звернувся до Пола гірким зосередженим тоном:

— Коли настане час і ти захочеш кинути виклик мені, щоб здобути мою бурку вождя, не думай, що ти гратимешся зі мною так, як грався з Джамісом.

Джессіка відчула, як Стілгарові слова і її власні запали юнакові в душу. Помилка, якої припустилися ці люди, піде тепер на користь. Вона, як і Пол, оглянула обличчя навколо, щоб побачити те, що бачив він. Захоплення, так, страх... іноді — відразу. Вона поглянула на Стілгара й прочитала на його обличчі покірність долі, збагнувши, який вигляд мав бій для нього.

Пол глянув на матір.

— Ти знаєш, що це було, — мовив він.

До сина повертався здоровий глузд, і вона почула докір у його голосі. Джессіка окинула поглядом натовп і мовила:

— Пол іще ніколи не вбивав людину оголеним лезом.

Стілгар став перед нею, і в його очах читалася недовіра.

— Я не грався з ним, — мовив Пол. Він протиснувся до матері, розрівняв плащ і глянув на темну пляму Джамісової крові на підлозі печери. — Я не хотів його вбивати.

Джессіка побачила, як довіра повільно поверталася до Стілгара, помітила полегшення на його обличчі, коли той торкнувся бороди помережаною венами рукою. Жінка чула, як сповнений розуміння гамір прокотився натовпом.

— Ось чому ти пропонував йому здатися, — мовив Стілгар. — Розумію. Наші звичаї відрізняються від твоїх, але ти побачиш у них правду. Я вже було подумав, що ми прийняли до себе скорпіона, — а тоді, завагавшись, додав: — Я більше не називатиму тебе малим.

Голос із натовпу вигукнув:

— Йому потрібне ім'я, Стіле!

Стілгар кивнув, торкнувшись бороди.

— Я бачу в тобі силу... силу, подібну до тієї, що тримає стовпи. — Знову замовк, а тоді повів далі: — Поміж нас тебе зватимуть Усулем, основою стовпа. Це твоє таємне, внутрішнє ім'я. Тільки ми на Січі Табр можемо використовувати це ім'я, і ніхто інший... Усуль.

Гамір прокотився натовпом:

— Це хороший вибір... Сильний... Принесе нам талан.

І Джессіка відчула прийняття, знала, що й на неї воно також поширюється завдяки її захисникові. Тепер вона Сайядіна.

— А тепер, яке чоловіче ім'я обереш *ти*, щоб називатися прилюдно? — запитав Стілгар.

Пол глянув на матір, а тоді на Стілгара. Уривки й шматочки цієї миті закарбувалися в його пророчій *пам'яті*, але він відчував різницю, неначе вони були й матеріальними, й тиснули на нього через вузькі двері теперішнього.

— Як ви називаєте поміж себе маленьку мишку, ту стрибучу мишку? — запитав Пол, пригадавши *стриб-скок* у котловині Туоно. Він показав однією рукою.

З натовпу долинуло гигикання.

— Ми називаємо її Муад'Дібом, — відказав Стілгар.

Джессіка охнула. Пол уже казав їй це ім'я, коли розповідав, що фримени приймуть їх і назвуть його так. Ураз вона відчула страх і *перед* своїм сином, і *за* нього.

Пол ковтнув. Він почувався так, наче грав уже незліченну кількість разів давно зіграну роль... і все ж таки... були певні відмінності. Йому здавалося, ніби він стоїть на запаморочливій висоті, озброєний досвідом і глибинними знаннями, але навколо — прірва.

І знову він пригадав видіння про легіони фанатиків, які йшли за зелено-чорним стягом Атрідів, грабуючи й спалюючи все у всесвіті з іменем їхнього пророка Муад'Діба на вустах.

«*Цього не має трапитися*», — мовив він сам до себе.

— Саме таке ім'я ти хочеш узяти — Муад'Діб? — запитав Стілгар.

— Я Атрід, — прошепотів Пол, а тоді мовив гучніше: — Я не маю права повністю відрікатися від імені, даного мені батьком. Чи можу я зватися поміж вами як Пол-Муад'Діб?

— Тепер ти Пол-Муад'Діб, — мовив Стілгар.

А сам Пол подумав: «*Цього у видінні не було. Я вчинив інакше*».

Однак юнак відчував, що прірва навколо нього нікуди не поділася.

І знову гомін прокотився натовпом. Люди поверталися одне до одного, промовляючи:

— Мудрість і сила... Чого більшого просити... Усе точно, як у легенді... Лісан аль-Гайб... Лісан аль-Гайб.

— Я скажу тобі дещо про твоє нове ім'я, — заговорив Стілгар. — Нам до вподоби твій вибір. Муад'Діб добре знається на шляхах пустелі. Муад'Діб творить власну воду. Муад'Діб ховається від сонця й подорожує прохолодними ночами. Муад'Діб — плодовитий і множитья по землі. Ми звемо Муад'Діба «навчителем хлопців». Це потужна основа, щоб вибудувати на ній своє життя, Поле-Муад'Дібе, знаний поміж нас як Усуль. Ми раді вітати тебе.

Долонею Стілгар торкнувся лоба Пола, приборвав руку, обійняв юнака й прошепотів:

— Усуль.

Коли Стілгар відпустив Пола, інший член загону обійняв хлопця, повторюючи його нове племінне ім'я. Ось так Пол

переходив від обіймів до обіймів у гурті, прислухаючись до різних голосів і тональностей:

— Усульь... Усульь... Усульь.

Деяких із них він уже знав на ім'я. І Чані також притиснулася щочкою до його щоки та, обіймаючи, промовила його ім'я.

Невдовзі Пол став перед Стілгаром, який мовив:

— Тепер ти належиш до Іхван Бедвайн, ти наш брат. — Обличчя вождя набуло суворішого вигляду, і він мовив командним голосом: — А тепер, Поле-Муад'Дібе, щільніше припасуй дистикост. — Він зиркнув на Чані. — Чані! Я ще ніде не бачив таких поганих носових корків, як у Пола-Муад'Діба! Я гадав, що наказав тобі дивитися за ним!

— У мене нема заготовок, Стіле, — сказала вона. — Звісно, є Джамісові, але...

— Годі про це!

— Годі я можу дати один свій, — сказала вона. — Мені вистачить одного, доки...

— Тобі не вистачить, — відрубав Стілгар. — Я знаю, що в когось мають бути запасні. Де вони? Ми загін чи зграйка дикунів?

З натовпу висунулися руки, на яких лежали щільні волокнисті предмети. Стілгар обрав чотири з них і дав їх Чані.

— Припасуй їх Усулью та Сайядіні.

З кінця загону пролунав голос:

— А що з водою, Стіле? З літротарами в їхньому рюкзаку?

— Я пам'ятаю про твою потребу, Фароку, — відказав Стілгар. Він глянув на Джессіку. Та кивнула.

— Відкрийте одну літротару для тих, хто потребує цього, — мовив Стілгар. — Водожрець... де водожрець? Гей, Шимуме, подбай, щоб відміряли стільки, скільки потрібно. Те, що необхідно, й не більше. Ця вода — спадок Сайядіні, і на січі ми заплатимо їй за польовими тарифами, вирахувавши вартість перенесення рюкзака.

— Що це за плата за польовими тарифами? — запитала Джессіка.

— Десять до одного, — відказав Стілгар.

— Але...

— Це мудре правило, ти ще збагнеш, — відповів Стілгар.

Шурхит плащів ознаменував рух позаду натовпу, коли люди повернулися, щоб узяти воду.

Стілгар підняв руку — й запала тиша.

— А щодо Джаміса, — мовив він. — Я наказую провести повний обряд. Джаміс був нашим супутником і братом по Іхван Бедвайн. Не можна зі зневагою відвернутися від того, хто довів наш талан викликом тахадді. Я проведу обряд... під час заходу сонця, коли пітьма огорне його.

Почувши ці слова, Пол збагнув, що знову пірнув у прірву... сліпа пора. Не було минулого, що перепліталось з майбутнім у його свідомості... окрім... окрім... він досі відчував, як майоріли зелено-чорні прапори Атрідів... десь попереду... досі бачив криваві мечі джигаду й легіони фанатиків.

«Цього не буде, — мовив він собі. — Я не можу допустити цього».

Бог створив Арракіс, щоб гартувати вірних.

Принцеса Ірулан. Мудрість Муад'Діба

У цілковитій тиші печери Джессіка чула, як шкряботить об камінь пісок під ногами людей. На віддалі пролунали крики птахів. То, як пояснив Стілгар, перегукувалися між собою вартові.

Із входу до печери зняли величезні пластмасові герметичні заслінки. Жінка бачила, як вечірні тіні видираються по кам'яному карнизові перед нею та по улоговині вниз. Вона розуміла, що денне світло йде від них; помічала це по тінях і сухій спеці. А також знала, що скоро натреноване тіло подарує їй те, що, ймовірно, мали всі фримени — здатність відчувати найменшу зміну вологості повітря.

Як поспішно застібнули вони дистикости, щойно відкрили вхід!
Глибоко всередині печери хтось затягнув монотонний спів:

— Іма трава около!
І кореня около!

Джессіка тихенько переклала: *«Ось потіл! А ось коріння!»*

Похоронна процесія за Джамісом почалася.

Жінка поглянула на арракійську заграву, на розкладений нею в небі різнокольоровий пасьянс. Тим часом ніч уже почала вкривати мороком далекі скелі та дюни.

Але спека нікуди не зникала.

Жарінь повернула Джессіку думками до води. Вона зауважила, що місцеві навчилися відчувати спрагу лише тоді, коли могли собі це дозволити.

Спрага.

Джессіка пригадала освітлені місячним сяйвом хвилі Каладана, що вбирали в біле прибережне каміння... а ще важкий, сповнений вологи вітер. А тепер вітерець, що шарпав її робу, висушував відкриті ділянки шкіри на лобі та щоках. Новий носовий корок

заважав, а трубка, що тягнулася через обличчя вниз до дистикоста й збирала вологу подиху, постійно нагадувала про себе.

А сам дистикост — просто ванна з потом.

«Коли рівень вологи у твоєму тілі знизиться, дистикост буде легше носити», — сказав їй якось Стілгар.

Жінка знала, що фримен має рацію, але знання не робило одяг зручнішим. Несвідома зацикленість на воді тяжіла над її свідомістю. *«Ні, — виправила вона себе: зацикленість стосува-лася вологи».*

А це поняття було набагато глибшим і витонченішим.

Джессіка почула кроки й обернулася назустріч Полові, який вийшов із глибин печери. За ним крок у крок ішла дівчина з мініатюрним обличчям — Чані.

«І ще дещо, — подумала Джессіка. — Пола треба буде попередити щодо місцевих жінок. Жодна з жінок пустелі не може стати дружиною Герцогові. Конкубіною — так, але не дружиною».

Потім вона запитувала себе: *«Невже я справді перейнялася його планами?»* І тоді збагнула, як же добре її виховали. *«Я можу думати про шлюбні потреби спадкоємця, незважаючи на те що сама була Герцоговою наложницею. Проте... Я була більше ніж просто наложницею».*

— Мамо.

Пол спинився перед нею. Чані застигла поряд із юнаком.

— Мамо, ти знаєш, що вони там роблять?

Джессіка глянула на темні плями очей, що блищали під каптуром.

— Гадаю, так.

— Чані показала мені... бо мені слід було це побачити й дати свою згоду на зважування води.

Джессіка зиркнула на Чані.

— Вони викачали воду Джаміса, — промовила Чані. Через носові корки її тонкий голос трохи гугнів. — Таке правило. Плоть належить людині, а її вода — племені... за винятком тих випадків, коли покійник поліг у бою.

— Вони кажуть, що тепер це моя вода, — прошепотів Пол.

Джессіка здивувалася: чому ж почуте миттю насторожило її і зробило дуже обережною?

— Вода, здобута в бою, належить переможцеві, — продовжила Чані. — Це тому, що битися доводиться без дистикостів. Переможець має відновити воду, втрачену в бою.

— Мені не потрібна його вода, — пробурмотів Пол. Йому здавалося, що він сам — частина безлічі образів, що водночас проносилися уривками перед його внутрішнім зором. Він не був певен, що саме робитиме, але одне знав точно: йому не потрібна вода, яку випарували з тіла Джаміса.

— Це ж... вода, — здивувалася Чані.

Джессіку вразило те, як саме дівчина вимовила це слово. «Вода». Стільки значення в простому слові. Їй на думку спала Бен-Гессеритська аксіома: «*Виживати — означає вміти плавати в небезпечних водах*». І тоді жінка вирішила: «*Ми з Полом повинні знайти мілини та течії в цих небезпечних водах... якщо хочемо вижити*».

— Ти приймеш воду, — сказала Джессіка.

Вона впізнала тон власного голосу, адже саме так якось розмовляла з Лето. Вона переконувала свого, тепер покійного, Герцога взяти велику суму, що йому пропонували за підтримку однієї сумнівної авантюри. Гроші підтримували владу Атрідів.

На Арракісі грошима була вода. Джессіка це чітко зрозуміла.

Пол змовчав. Він знав, що вчинить так, як веліла мати. Його змусив передумати не сам наказ, а її голос. Відмова від води означала б порушення фрименських звичаїв.

Пол пригадав слова чотириста шістдесят сьомої каліми з О. К. Біблії Юе. Юнак промовив:

— Усяке життя починається з води.

Джессіка витріщилася на сина. «*Звідки він знає цю цитату?* — питала вона себе. — *Він же не вивчав тайнств*».

— Сказано так, — підхопила Чані. — Гудічар мантене: у Шах-Наме написано, що спершу було створено воду.

Раптом Джессіка здригнулася з невідомої причини (і незбагненість хвилювання турбувала її ще більше, ніж саме відчуття). Вона відвернулася, аби приховати збентеження — саме вчасно, щоб побачити захід сонця. Коли світило зникло за небокраєм, несамовите буйство кольорів затопило небеса.

— Уже час!

Голос, що належав Стілгарові, продзвенів печерою:

— Джамісову зброю було знищено. Джаміса покликав Він — Шай-Хулуд, що визначає фази місяців, які щодень меншали, щоб урешті перетворитися на вигнуті та висохлі стеблини, — голос Стілгара понижчав. — Так сталося і з Джамісом.

Тиша ковдрою вкрила печеру.

Джессіка бачила сірі тіні від рухів Стілгара, примарна постать якого майоріла в темних глибинах печери. Жінку пройняв холод, і вона озирнулася на котловину.

— Хай підійдуть друзі Джаміса, — промовив Стілгар.

За спиною Джессіки пройшло кілька чоловіків, які закрили вхід завісою. У дальньому кутку печери спалахнула самотня світлокуля. Її жовтаве світло осяювало наближення людських силуетів. Джессіка чула, як шурхотять роби фрименів.

Чані ступила крок убік, неначе світло вабило її до себе.

Джессіка нахилилася до Полового вуха й прошепотіла родинною кодовою мовою:

— Стеж за їхнім ватажком; роби все, як роблять вони. Це має бути проста церемонія упокоєння Джамісової тіні.

«*Це буде дечим значно більшим*», — подумав Пол. Юнака охопив смуток. Він почувався так, ніби намагався схопити щось невловимо плинне й спинити його.

Чані ковзнула назад до Джессіки й узяла її за руку.

— Ходімо, Сайядіно. Ми повинні сидіти на віддалі.

Пол дивився, як жінки зникли в пільмі, залишивши його на самоті. Він почувався покинутим.

До нього з-за спини підійшов чоловік, який установив завісу.

— Ходімо, Усулю!

Юнак покірно рушив за провідником. Дозволив заштовхнути себе в коло людей, що утворилося навколо Стілгара. Керманіч стояв під світлокулею біля грудкуватого, кривого та кутастого громаддя, що скупчилося, накрите робою, на кам'яній підлозі.

Після Стілгарового помаху люди опустили на коліна — їхній одяг зашурхотів. Пол приєднався до них, розглядаючи Стілгара: куля перетворювала очні западини чоловіка на провалля, осявала зелень хустинки на його шиї. Хлопець перевів увагу на вкриту робою купу біля Стілгарових ніг. Із-під тканини (юнак не міг помилитися) випинався гриф балісета.

— Дух покидає воду тіла, коли сходить перший місяць, — речитативом промовив вождь. — Сказано так. Коли ми побачимо сьогодні, що перший місяць зійшов, кого він покличе?

— Джаміса, — відповіли чоловіки.

Стілгар крутнувся на місці, обводячи поглядом кожне обличчя в колі.

— Я був другом Джаміса, — сказав він. — Коли біля Дірки в Скелі на нас яструбом падав літак, саме Джаміс затягнув мене до сховку.

Чоловік схилився над купою та відкинув плащ.

— Я беру цей плащ як друг Джаміса й за правом вождя.

Він накинув плащ на плечі й випростався.

Тепер Пол бачив, з чого складалася купа: блідаво-сірий блискучий дистикост, покоцана літротара, хустина, на якій лежала маленька книжечка, руків'я крис-ножа з обламаним лезом, порожні піхви, складений рюкзак, паракомпас, дистранс, гупало, купа металевих гаків завбільшки з кулак, жменя чогось, що було схожим на камінці, загорнуті в тканину, пучок зв'язаного між собою пір'я... та балісет, що притулили біля рюкзака.

«*Отже, Джаміс грав на балісеті*», — подумав Пол. Інструмент нагадав йому про Гурні Галлека та про все те, що було втрачено. Завдяки своєму баченню майбутнього Пол знав, що деякі з ліній імовірності могли привести його до зустрічі з Гурні, але їх було мало й усі вони ховалися в тіні. Це бентежило Пола. Фактор невизначеності дивував його. «*Невже це означає, ніби те, що я зроблю... або можу зробити... вб'є Гурні... або поверне його до життя... або...*»

Пол ковтнув і трусонув головою.

Стілгар знову схилився над грудюю.

— Це для Джамісової жінки та вартових, — виголосив він. Камінці та книжка зникли в складках роби.

— Право вождя, — співали фримени.

— Знак, який позначає кавовий сервіз Джаміса, — сказав Стілгар, піднявши тонкий диск із зеленого металу, — як свідчення того, що після повернення на січ його з дотриманням усіх церемоній передадуть Усулю.

— Право вождя, — повторили чоловіки.

Урешті-решт він узяв руків'я крис-ножа й випростався.

— Для поховальної долини.

— Для поховальної долини, — відгукнулися учасники дійства.

Джессіка, яка сиділа навпроти Пола, кивнула, впізнавши давнє джерело, звідки брав початок цей ритуал, і подумала: *«Зустріч між невіглаством та знанням, між варварством і культурою починається з гідності, з якою ми ставимося до наших померлих».*

Вона глянула на Пола: *«Чи бачить він це? Чи знає він, що треба робити?»*

— Ми — друзі Джаміса, — промовив Стілгар. — Ми не виємо над нашими мерцями, наче зграя гарваргів.

Сивобородий чоловік, що сидів ліворуч від Пола, підвівся.

— Я був другом Джаміса, — промовив він і, підійшовши до купи, взяв дистранс. — Коли рівень нашої води впав до мінімуму на січі біля Двох Птахів, Джаміс поділився своєю вологою. — Чоловік повернувся на своє місце в колі.

«Чи повинен я сказати, що був другом Джаміса?» — запитував себе Пол. — *Чи очікують вони, що я щось візьму з цієї купи?* — Юнак побачив обличчя, що на якусь мить повернулися в його бік. — *Вони справді очікують на це!»*

Ще один чоловік, навпроти Пола, підвівся, підійшов до купи й узяв паракомпас.

— Я був Джамісовим другом. Коли патруль заскочив нас біля Закруту Скелі й мене поранили, Джаміс відвернув увагу нападників, щоб поранені змогли врятуватися, — фримен повернувся на своє місце в колі.

Знову обличчя повернулися до Пола. Хлопець побачив, що вони сповнені очікування, й опустил очі. Лікоть урізався в його бік, і чийсь голос прошипів:

— Ти хочеш накликати на нас біду?

«Як я можу сказати, що був його другом?» — жахнувся Пол.

Ще одна постать, вийшовши з кола, піднялася перед Полом. Коли сховане під каптуром обличчя наблизилося до світла, юнак упізнав матір. Вона зняла з купи хустину.

— Я була другом Джаміса, — виголосила вона. — Коли його дух збагнув, чого хоче істина, він покинув тіло й урятував мого сина. — Вона повернулася на місце.

І Пол пригадав материн голос, те презирство, яким вона ви-нагородила його після бою. *«І як воно — почуватися вбивцею?»*

Знову Пол побачив повернуті у свій бік обличчя, відчув гнів і страх, що поширювалися між фрименами. У свідомості Пола зринув уривок із фільмкниги «Культ Мертвих», який мати колись записала для нього. Тепер він знав, що має зробити.

Пол повільно звівся на ноги.

Опинившись у центрі кола, Пол відчув, ніби його *єство* зменшується. Неначе він утратив частинку себе й тепер шукав її тут. Він схилився над купою речей і взяв балісет. Тихо загула струна, зачепившись об щось.

— Я був другом Джаміса, — прошепотів Пол.

Він відчув, як сльози запекли йому в очах, і підвищив голос:

— Джаміс навчив мене, що... коли ти вбиваєш... ти платиш за це. Хотів би я краще знати Джаміса.

Наосліп він відшукав шлях назад до свого місця в колі й опустився на кам'яну підлогу.

Загомоніли голоси:

— Він пролив сльози!

Це прокотилося колом:

— Усуль віддав вологу мертвому!

Чийсь палець торкнувся мокрої щоки юнака. У голосах фрименів чувся благоговійний страх.

Вслухаючись у це перешіптування, Джессіка зрозуміла всю глибину нового досвіду, збагнула, під якою суворою заборонаю були серед фрименів сльози.

Вона зосередила увагу на словах: «*Він віддав вологу мертвому*». Сльози були справжнім даром світу тіней. Поза сумнівом, вони були священними.

Досі ніщо на цій планеті не утверджувало для неї унікальну цінність води з такою силою. Ні продавці води, ні суха шкіра місцевих, ні дистикости чи правила водної дисципліни. Ця субстанція була важливішою за все інше — це було саме життя, яке зусібіч оточували символи та ритуали.

Вода.

— Я торкнувся його щоки, — прошепотів хтось. — Я відчув дар.

Спершу Пола налякали пальці, що торкнулися його щоки. Він стиснув холодний гриф балісета, відчув, як струни врізалися йому в долоню. Але тоді хлопець побачив обличчя, широкі від здивування очі.

Зрештою, руки облишили його. Похоронний ритуал тривав. Але тепер навколо Пола утворилася ледь відчутна порожнеча. Усі розступалися, вшановуючи його правом на самотність. Церемонія завершилася тихим співом:

Повний місяць тебе кличе —
Шай-Хулуда знай в обличчя.
Ніч червона потемніла,
смерть кривава тебе стріла.

Місяцеві шлем благання:
дай нам щастя без страждання.
Най знайдеться, що шукаєм,
в глибині сухого краю.

Біля ніг Стілгара й далі лежав роздутий мішок. Чоловік присів і поклав руки на нього. Підійшов хтось іще та, обіпершись на лікті, став поряд. Пол упізнав Чані, обличчя якої ховалося в тіні каптура.

— Джаміс мав тридцять три літри, сім драхм і тридцять три других драхми води, — сказала Чані. — Я благословляю її в присутності Сайядіні, Еккері-акаїрі, це вода, філлісін-фолласі, Пола-Муад'Діба! Ківі а-каві, ніколи більше, накалас! Накелас! Буде зважено та виважено, укаїр-ан! Серцебиттям джан-джан-джан нашого друга... Джаміса.

У раптово запалій глибокій тиші Чані обернулася і втупилася поглядом у Пола. Зрештою вона мовила:

— Де буду я полум'ям, нехай ти будеш вугіллям. Де буду я ро-сою, нехай ти будеш водою.

— Бі-ля кейфа, — вигукнув хор.

— Полові-Муад'Дібу йде його частка, — сказала Чані. — Нехай він збереже її для племені, стерегтиме від безглузких витрат. Нехай він буде щедрим у час скрути. Нехай він передасть її у свій час на потребу племені.

— Бі-ля кейфа, — прогудів хор.

«Я повинен прийняти воду», — подумав Пол. Він повільно підвівся і став біля Чані. Стілгар відступив, даючи йому місце, й обережно взяв балісет із рук парубка.

— Стань на коліна, — наказала Чані.

Пол підкорився.

Дівчина потягнула його руки до бурдюка з водою, притиснула їх до його пружної поверхні.

— Сю воду плем'я довіряє тобі, — сказала вона. — Джаміс залишив її. Візьми ж її з миром. — Вона підвелася, тягнучи за собою і Пола.

Стілгар повернув балісет і простягнув Полові на відкритій долоні кілька металевих кілець. Пол глянув на них, відзначивши різний розмір і те, як вони блищали в сяйві світлокулі.

Чані підчепила пальцем найбільше кільце.

— Тридцять літрів, — сказала вона. Одне за одним вона брала кільця, показувала Полові й рахувала. — Два літри, літр, сім водочасток по одній драхмі кожна, одна водочастка в три тридцять других частки. Усього тридцять три літри та сім і тридцять три других драхми.

Вона надягнула всі кільця на палець і показала Полові.

— Чи приймаєш ти їх? — запитав Стілгар.

Пол, ковтнувши, кивнув.

— Так.

— Потім, — продовжила Чані, — я покажу тобі, як зав'язувати їх у хустину, щоб вони не дзвеніли і не видавали тебе, коли необхідна тиша.

— Ти можеш... потримати їх у себе для мене? — запитав Пол.

Чані обернулася і здивовано зиркнула на Стілгара.

Він посміхнувся:

— Чані, Пол-Муад'Діб, якого ми звемо Усулем, ще не знає наших звичаїв. Візьми його водні кільця без будь-яких зобов'язань, доки не настане час навчити його правильно їх носити.

Дівчина кивнула, дістала з-під бурнуса стрічку, нанизала кільця на неї, обплітаючи їх складними вузлами. Повагавшись трохи, вона схвала їх у черес під одягом.

«Щось я зробив не так», — подумав Пол. Він збагнув, що всі навколо повеселішали — щось їх дуже розважило. Розум увімкнув пророчу пам'ять: *пропозиція водних кілець — частина ритуалу залицання.*

— Водожреці, — покликав Стілгар.

Шурхочучи платтям, фримени підвелися. Двоє виступили наперед і прийняли бурдюк із водою. Стілгар опустил світлокулю й пішов уперед, освітлюючи нею глибини печери.

Пол, який ішов за Чані, бачив маслянисті плями гарячого світла на кам'яних стінах і тіні, що танцювали на них. Він відчував, як піднявся настрій у людей навколо. Тихе повітря повнилося очікуванням.

Джессіка, яку потягнули в кінець загону енергійні руки, погамувала в собі мить паніки, штовхаючись між спітнілими тілами. Вона впізнавала елементи ритуалу, рештки чакобси та бхотані-джибу у словах і знала, яка нечувана жорстокість може вибухнути з цих простих на перший погляд митей.

«Джан-джан-джан, — думала вона. — Іди-іди-іди».

Немов дитяча гра, що втратила будь-які обмеження, потрапивши в дорослі руки.

Стілгар зупинився біля жовтої скелястої стіни. Натиснув на уламок — і стіна безшумно від'їхала вбік, відкриваючи нерівну розколину. Вождь рушив уперед, повз стільникові ґрати, з яких виринув струмінь прохолодного повітря, коли Пол минав їх.

Пол здивовано поглянув на Чані й торкнувся її руки.

— Повітря видається вологим, — мовив він.

— Тсс, — прошепотіла дівчина.

Але чоловік позаду них зауважив:

— Сьогодні в пастці багато вологи. То Джаміс каже нам, що задоволений.

Джессіка пірнула в таємні двері й почула, як вони зачинилися за нею. Вона зауважила, як сповільнювалися фримени, коли підходили до стільникових ґрат, відчула вологість повітря, коли сама минала їх.

«Вітрова пастка! — промайнуло в її голові. — Десь на поверхні вони сховали вітрову пастку, яка спрямовує повітря сюди, в глибину прохолодних печер, де й конденсується волога».

Вони проминули ще одні скелясті двері з ґратами — й ті зачинилися за ними. Пол і Джессіка відчули, як їхніх спин торкнувся порив вологого повітря.

Світлокуля в руках Стілгара, який ішов на чолі загону, опустилася нижче від голів людей, які крокували перед Полом. Юнак зауважив, що сходи під ногами повертають ліворуч і вниз. Світло відбивалося від укритих каптурами голів. Тим часом загін, звиваючись, спускався гвинтовими сходами.

Джессіка відчула, як напружилися люди навколо, як важка тиша тиснула й дряпала її нерви.

Сходи закінчилися, і загін пірнув у низькі двері. Велике просторе приміщення з високою вигнутою скелею поглинуло сяйво світлокулі.

Чані взяла Пола за руку, і юнак почув тихе скрапування в прохолодному повітрі, а також зауважив заціпеніння, яке охопило фрименів перед священною водою.

«Я бачив це місце уві сні», — подумав він.

Ця думка заспокоювала й бентежила водночас. Далеко попереду на цій стежині орди фанатиків прорубували крізь усесвіт славний шлях із його іменем на вустах. Зелено-чорний стяг Атрідів став би символом жаху. Дикі легіони кидалися б у бій із ратним кличем: «Муад'Діб!»

«Цього не повинно трапитися, — міркував він. — Я не можу таке дозволити».

Але парубок відчував у собі докучливу расову свідомість, власну жахливу мету, а тому знав, що ніщо не здатне відвернути джаггернаутову¹ колісницю. Вона набирала ваги та рухомої сили. Навіть якби він помер цієї ж миті, усе продовжилося б через його матір і ненароджену сестру. Спинити божевільний рух може лише загибель усього загону — разом із ним і його матір'ю.

Пол роззирнувся і побачив, як фримени вишикувалися в шеренгу. Вони притиснули парубка до низького бар'єра, видовбаного в скелі. У сяйві Стілгарової світлокулі Пол бачив, що далі простягається гладка темна поверхня води. Вона простягалася далеко в тіні — глибока й чорна. Дальня стіна ледь-ледь бовваніла аж за сто метрів.

Джессіка відчула, як суха, стягнена шкіра на лобі та щоках розривнялася у вологому середовищі. Водойма була глибокою — жінка відчувала її глибочінь і ледь змогла втамувати бажання занурити туди руки.

Ліворуч пролунав плюскіт. Жінка глянула на ряд фрименів, що стояв у тіні, побачила Стілгара й Пола біля нього, а також водожреців, які через водомір виливали в озеро вміст своїх бурдюків. Водомір скидався на кругле сіре око над краєм озера. Його

¹ Джаггернаут — термін, що вживається на позначення сліпої, неблаганної сили. Походить від санскритського слова «Джаганнатха», яке в перекладі означає «владика всесвіту» і є одним з імен Крішні в індуїзмі.

сяюча стрілка рухалася, відміряючи вилиту воду, й зупинилася на тридцяти трьох літрах і трьох тридцять других драхми.

«Надзвичайна точність у вимірюванні води», — подумала Джессіка й зауважила, що на стінках жолобка водоміра не лишилося ні краплі вологи. Вода стікала по цих стінках, не затримуючись на них. У цьому жінка побачила ключ до глибинного принципу фрименської технології: усі вони — перфекціоністи.

Джессіка пройшла вздовж бар'єра до Стілгара зі звичною грацією. Вона зауважила відсторонений погляд в очах Пола, але таємниця цієї великої водойми зайняла всі її думки.

Стілгар поглянув на неї.

— Серед нас були ті, хто гостро потребував води, — сказав він. — І все ж таки, потрапивши сюди, вони б не торкнулися до неї. Ти знаєш про це?

— Не сумніваюся, — відказала вона.

Вождь подивився на водойму.

— У нас тут понад тридцять вісім мільйонів декалітрів, — сказав він. — Відгородженої від маленьких творців, схованої і захищеної.

— Печера зі скарбами, — зауважила Джессіка.

Стілгар підняв світлокулю, щоб зазірнути їй у вічі.

— Це більше, ніж скарб. У нас тисячі таких схованок. І лише дехто з нас знає їх усі. — Він схилив голову набік. Жовтаве сяйво світлокулі тіннями лягало на обличчя та бороду. — Чуєш?

Вони прислухалися.

Крапання води з вітрової пастки виповнило весь простір. Джессіка бачила, що весь загін завмер, перетворившись на слух. І тільки Пол мав відчужений вигляд.

Йому здавалося, ніби то секунди крапають і тікають геть. Він відчував, як час протікає крізь нього — і жодної миті вже не повернеш. Він знав: необхідно ухвалити рішення. Але поворухнутися не міг.

— Усе було ретельно вираховано, — прошепотів Стілгар. — Ми з точністю до мільйона декалітрів знаємо, скільки води потребуємо. А щойно назбираємо її, змінимо обличчя Аракіса.

Загін відповів приглушеним шепотом:

— Бі-ля кейфа.

— Ми полонимо дюни під трав'янисте насадження, — голос Стілгара набирив сили. — Прив'яжемо воду до землі деревами та підліском.

- Бі-ля кейфа, — відповідав речитативом загін.
- Щороку полярний лід відступає, — казав Стілгар.
- Бі-ля кейфа, — співали люди.

— Ми перетворимо Арракіс на затишний світ — розтопимо лід на полюсах, розіллємо озера в помірних зонах — і тільки глибока пустеля лишиться для творця та його прянощів.

— Бі-ля кейфа.

— І нікому більше не бракуватиме води. Кожен зможе черпати її з криниці, ставка, озера чи каналу. Вона тектиме канатами¹, щоб жити наші рослини. І кожен зможе брати її, просто простягнувши руку.

— Бі-ля кейфа.

Джессіка вловила у словах ритм релігійного ритуалу й зауважила, як її свідомість благоговійно відгукувалася на нього. *«Вони уклали угоду з майбутнім, — думала вона. — У них є власна гора, на яку вони здійснюються. То мрія вченого... і ці прості люди, фактично селяни, перейняли нею».*

Думки Джессіки повернулися до Лієта-Кайнса, планетарного еколога Імператора, чоловіка, який став місцевим — і вона була вражена. Мрія полонила душі людей — і Джессіка відчувала, що еколог доклав до неї руку. Це мрія, за яку люди готові були вмирати. То був ще один із основних інгредієнтів, яких потребував її син, — люди з метою. Таких людей легко заразити запалом і фанатизмом. Їх можна нагострити, наче меч, аби відвоювати для Пола належне йому місце.

— Ми вирушаємо зараз, — мовив Стілгар, — і зачекаємо, доки зійде перший місяць. Коли Джаміс безпечно помандрує своїм шляхом, ми повернемося додому.

Перешіптуючись, загін неохоче рушив за ним уздовж водного бар'єра й піднявся сходами.

А Пол, крокуючи за Чані, відчув, що життєво важлива мить минула, а він так і не ухвалив головного рішення — тому опинився в полоні власного міфу. Він знав, що бачив це місце раніше, переживав у фрагменті пророчого сну на далекому Каладані, але небачені подробиці зринали тільки тепер. Його охопило нове подивування на межі власного дару. Неначе він плив на хвилі часу — часом у підніжжі, часом на гребені, — а навколо

¹ Різновид водойм. Див. пояснення в «Термінології Імперії».

нього здійсмалися й опадали інші хвилі, відкриваючи, а тоді знову ховаючи те, що містилося в їхніх глибинах.

Але завжди попереду бовваніли дикий джигад, насилля й різанина. Неначе то була скеля, що височіла над океаном. У головну печеру загін пройшов крізь останні двері, які надійно запечатали. Світло вимкнули, а з виходів зняли герметичні заслінки, відкриваючи ніч, що зійшла над пустелею, і зорі.

Джессіка підійшла до сухого виступу на краю печери й поглянула на зорі. Вони були близькими й колючими. Раптом загін позаду неї заворушився. Вона почула, як хтось налаштовує балісет, а тоді пролунав голос Пола, який мугикав мотив. У його голосі вчувалася меланхолія, яка зовсім не сподобалася Джессіці.

Із темних глибин печери долинув голос Чані:

— Розкажи мені про води свого світу, Поле-Муад'Дібе.

Пол відказав:

— Іншим разом, Чані. Обіцяю.

«*Стільки смутку*».

— Це гарний балісет, — сказала Чані.

— Дуже гарний, — погодився Пол. — Як гадаєш, Джаміс заперечуватиме, якщо я скористаюся ним?

«*Він говорить про мертвого в теперішньому часі*», — подумала Джессіка. Це усвідомлення схвилювало її.

Втрутився чоловічий голос:

— А Джаміс і сам любив зіграти вряди-годи.

— Тоді заспівай мені якусь із ваших пісень, — попросила Чані.

«*Скільки жіночої зваби в цьому дівчачому голоску*, — подумала Джессіка. — *Необхідно попередити Пола щодо їхніх жінок... і якомога швидше*».

— Це була пісня мого друга, Гурні, — мовив Пол. — Гадаю, він уже мертвий. Він називав її своєю вечірньою молитвою.

Загін завмер, слухаючи, як медовий парубоцький тенор Пола лунав над балісетом, що дзенькав і бринів у його руках:

— Вуглиньки тихо догорають,
у присмерку жар сонця згас.
Чуття бентежні, флер одчаю
ховають спогади від нас.

Відгомін словесної музики залунав у грудях Джессіки — язичницький, сповнений звуків, які враз змусили її відчувати

власне тіло і його потреби. Вона прислухалася в напруженій неперушності.

— Ніч перлинами зоріє —
 мій і твій причал.
 Яка ніжна радість мріє
 у твоїх очах.
 І завітчане кохання
 грає у серцях.
 І завітчане кохання
 на тонких устах.

Коли відбриніла остання нота, у повітрі ще кілька секунд трималася тиша. «*Чому мій син співав пісню кохання цій дівчинці?*» — запитала себе вона. Раптом її охопив страх. Джессіка відчувала, як життя пропливає повз неї, і вона більше не може контролювати його. «*Чому ж він обрав цю пісню?* — дивувалася вона. — *Інстинктивні рішення часом розкривають правду. Чому ж він так учинив?*»

Пол мовчки сидів у темряві, й тільки одна думка панувала в його свідомості: «*Моя матір — ворог. Вона не знає про це, але так і є. Вона несе джигад. Вона народила мене й навчила. Вона — мій ворог.*»

Поняття прогресу існує як захисний механізм, покликаний захистити нас від жахів майбутнього.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

У свій сімнадцятий день народження Фейд-Раута Харконнен убив свого сотого раба-гладіатора на родинних іграх. Гості з імператорського двору — граф і леді Фенрінги — заради цієї події прибули на рідну планету Харконненів Г'еді Прайм. Того дня їх запросили сидіти разом із найближчими членами родини в золотій ложі над трикутною ареною.

Святкування влаштували саме на Г'еді Прайм не лише на честь уродин на-барона, а й щоб нагадати всім Харконненам і їхнім підлеглим, що Фейд-Раута — офіційний спадкоємець титулу. Старий Барон постановив, щоб усі робітники планети від меридіану й до меридіану відпочивали, а в родинному місті Харко було докладено багато зусиль для створення ілюзії веселощів: із будинків звисали стяги, стіни вдовж Палацового шляху виблискували свіжою фарбою.

Однак збоку від центральної дороги граф Фенрінг і його леді помітили купи сміття, обдерті коричневі стіни, що відбивалися в брудних калюжах на вулицях, та людей, що таємно і покwapом перебігали з місця на місце.

Блакитна цитадель Барона видавалася жахливо досконалою, однак граф і його леді чудово бачили ціну цієї досконалості: всюди стояла охорона, і її зброя виблискувала по-особливому: досвідчене око відразу бачило, що нею частенько користуються. Навіть усередині замку переходи між коридорами було обладнано контрольно-пропускними пунктами. Хо́да слуг і їхня постава свідчили про військову підготовку... як і очі, що ретельно до всього придивлялися.

— Тиск наростає, — мугикнув граф до своєї леді їхньою таємною мовою. — Барон тільки починає бачити ціну, яку йому насправді довелося заплатити за право позбутися Герцога Лето.

— Часом я маю переповідати вам легенду про фенікса, — відповіла вона.

Вони стояли в приймальній залі в очікуванні походу на родинні ігри. Передпокій був невеликим — можливо, сорок метрів завдовжки й на половину того — завширшки, але декоративні колони вздовж стін різко звужувалися догори, а стеля була злегка вигнутою, завдяки чому створювався ефект більшого простору.

— Ах-х-х, ось і йде Барон, — мовив граф.

Барон рухався залом особливою ходою — перевальцем, — зумовленою потребою керувати всією покладеною на силові підвіски вагою. Його обвислі щоки підскакували й опускалися; підвіски хиталися й пересовувалися під помаранчевим убранням. На руках у нього виблискували персні, сяяли вплетені в мантию опафіри.

Поруч із Бароном крокував Фейд-Раута. Темні кучерики зачесаного назад волосся видавалися недоречно веселими на тлі похмурого погляду юнака. На ньому був обтислий чорний мундир, щільні штани, які трішки розширювалися донизу, й м'які черевики, що вкривали його маленькі ноги.

Леді Фенрінг, звернувши увагу на спокій юнака і плавний рух м'язів під мундиром, подумала: *«Цей не дозволить собі стати огрядним»*.

Барон зупинився навпроти них, по-власницьки схопивши руку Фейда-Раути, й мовив:

— Мій небіж, на-барон Фейд-Раута Харконнен, — і, повернувши по-дитячому товсте обличчя до Фейда-Раути, сказав: — Граф і леді Фенрінги, про яких я тобі розповідав.

Фейда-Раута схилив голову, наскільки того потребувала ввічливість. Він дивився на гнучку золотоволосу леді Фенрінг. Її бездоганна фігура була вбрана в просту, але досконало підбрану сукню сірого кольору зі світло-брунатним відтінком, позбавлену оздоб. Вона поглянула на нього у відповідь сіро-зеленими очима. У її погляді була звична для Бене Гессерит ясна невимущеність, що трохи бентежила юнака.

— Ум-м-м-ах-гм-м-м-м, — почав граф, розглядаючи Фейда-Рауту. — Який гм-м-м-м *охайний* юнак, правда... гм-м-м-м... любя? — Граф зиркнув на Барона. — Мій любий Бароне, ви сказали, що розповідали щось про нас цьому охайному юнакові? І що ж саме ви казали?

— Я розповідав небожеві, наскільки сильно наш Імператор цінує вас, графе Фенрінгу, — мовив Барон, а сам подумав: *«Добре роздивися його, Фейде! Убивця зі звичками кролика — найнебезпечніший вид»*.

— Ну звісно ж! — відказав граф і всміхнувся до своєї леді.

На думку Фейда-Раути, поведінка й слова гостя були майже образливими. Він замовкав за мить до того, як скаже щось зневажливе. Юнак зосередив увагу на графові: слабкий на вигляд коротун із обличчям куниці й завеликими темними очима. На скронях сріблилася сивина. А рухи! Він міг повести рукою або повернути голову в один бік, а сказати тим часом щось в інший. Устежити за ним було вельми складно.

— Ум-м-м-м-м-ах-х-х-гм-м-м, дуже рідко натрапляєш на таку м-м-м охайність, — сказав граф кудись у плече Баронові. — Я... гм... вітаю вас із таким гм-м-м бездоганим ох-х-х спадкоємцем. Можна сказати, гм-м-м, до смаку старшому.

— Ви надто люб'язні, — відказав Барон і вклонився, але Фейд-Раута помітив, що погляд дядька виражав зовсім не те, що цей увічливий жест.

— Ваша мм-м-м іронія гм-м-м дає підстави припустити, що ви гм-м-м-м зараз обмірковуєте якісь глибокі думки, — мовив на те граф.

«Ну ось знову, — подумав Фейд-Раута. — Звучить страшенно образливо, й водночас нема за що кинути виклик і вимагати сатисфакції».

Коли Фейд-Раута слухав графа Фенрінга, йому здавалося, що його голову пропускають через суцільні радіошуми: ум-м-м-ах-х-гм-м-м-м! Фейд-Раута знову зосередився на леді Фенрінг.

— Ох, здається, ми відбираємо забагато часу в цього юнака, — мовила вона. — Якщо не помиляюся, йому сьогодні ще потрібно вийти на арену.

«Заради всіх гурій Імператорського гарему, вона ж бо прекрасна!» — подумав Фейд-Раута й мовив:

— Заради вас, міледі, я сьогодні скою вбивство. І виголошу присвяту на арені, якщо ви дозволите мені.

Ясність її погляду не затьмарилася, однак відповідь пролунала, як удар батога:

— Я не дозволю.

— Фейде! — гукнув Барон, а сам подумав: *«От чортеня! Невже він хоче, щоб смертоносний граф кинув йому виклик?»*

Але граф лише всміхнувся й мовив:

— Гм-м-м-м-ум-м-м.

— Тобі й *справді* час іти готуватися до виступу на арені, Фейде, — сказав Барон. — Тобі треба відпочити й не наражатися на безглузді ризики.

Фейд-Раута вклонився, але його обличчя потемніло від обурення.

— Я певен, що все буде так, як ви бажаєте, дядьку. — Він кивнув графові Фенрінгу: — Сір. — Його дружині: — Міледі.

Хлопець розвернувся і вийшов із зали, краєм ока зиркнувши на представників Молодших Домів, що зібралися біля двостулкових дверей.

— Він такий юний, — зітхнув Барон.

— Ум-м-м-мах і справді гмммм, — відказав граф.

А леді Фенрінг тим часом подумала: *«Невже це той юнак, про якого казала Превелебна Матір? Це та генетична лінія, яку ми маємо зберегти?»*

— До походу на арену в нас іще понад годину, — мовив Барон. — Чи могли б ми трішки поговорити, графе Фенрінгу? — Він нахилив велетенську голову праворуч. — Маємо великий прогрес, який необхідно узгодити.

Барон подумав: *«Подивимося тепер, як побігач Імператора спробує передати принесене ним повідомлення, не вдаючись до такого несмаку, як пряма розмова».*

Граф мовив до своєї леді:

— Ум-м-м-м-ах-х-х-гм-м-м, ви вибачите ум-м-м нас, люба?

— Кожен день, а іноді й кожна година приносять зміни, — відказала вона. — М-м-м-м.

Перш ніж відвернутися, жінка солодко всміхнулася Баронові. Зашелестіли довгі спідниці сукні, й вона рушила до двостулкових дверей у кінці коридору королівською ходою, ні на мить не зігнувши спину.

Барон зауважив, що розмови між представниками Молодших Домів стихли, коли вона наблизилася. Усі погляди були звернені на неї. *«Бене Гессерит! — подумав Барон. — Всесвіт був би значно кращим без них усіх!»*

— Ліворуч між двома колонами є конус тиші, — мовив Барон. — Ми можемо поговорити там, не боячись, що нас підслухають.

Рухаючись перевальцем, Барон повів гостя у звуковбирне поле, відчуваючи, як галас палацу вщухав і віддалявся.

Граф став біля Барона, й вони повернулися обличчям до стіни, щоб ніхто не міг прочитати їхні слова по губах.

— Ми не задоволені тим, як ви вигнали сардаукарів із Арракіса, — почав граф.

«*Говорить напряду!*» — подумав Барон.

— Сардаукари не могли лишатися на планеті довше, інакше був ризик, що *інші* дізнаються, як саме Імператор допоміг мені, — відповів Барон.

— Але здається, ваш небіж Раббан не достатньо сильно тисне, щоб вирішити фрименську проблему.

— Чого бажає Імператор? — запитав Барон. — На Арракісі лишилася пригоршня тих фрименів, не більше. Південна пустеля — безлюдна. А північну регулярно прочісують наші патрулі.

— Хто сказав, що південна пустеля безлюдна?

— Ваш власний планетолог і сказав, любий графе.

— Але доктор Кайнс мертвий.

— Ох, так... на жаль, так і є.

— Дехто пролітав над південними широтами й дещо нам сказав, — мовив граф. — Є свідчення про наявність там рослин.

— Отже, Гільдія погодилася на космічне спостереження?

— Ви ж самі чудово знаєте, Бароне. Імператор не має можливості законно спостерігати за Арракісом.

— А я не можу це собі дозволити, — відказав Барон. — Хто там пролітав?

— Один... контрабандист.

— Він збрехав вам, графе, — мовив Барон. — Контрабандисти не можуть подорожувати південними широтами краще, ніж люди Раббана. Бурі, піщані перешкоди — ну ви ж самі знаєте. Навігаційні знаки падають швидше, ніж ми встигаємо їх установлювати.

— Різні види перешкод ми обговоримо іншим разом, — мовив граф.

«*Он як*», — подумав Барон і запитав:

— Тож ви знайшли якусь хибу в моїх розрахунках?

— Коли йдеться про хиби, нема місця для самозахисту, — відказав граф.

«Він навмисне намагається розгнівити мене», — подумав Барон. Харконнен двічі глибоко вдихнув, щоб заспокоїтися. Він відчував запах власного поту, а паски підвісок під мантією враз зачухалися й почали натирати.

— Імператор не може не тішитися звісткою про смерть наложниці та хлопчика, — мовив Барон. — Вони втекли в пустелю. А там почалася буря.

— Так, останнім часом трапляється багато зручних нещасних випадків, — погодився граф.

— Мені не подобається ваш тон, графе, — застеріг Барон.

— Злість — це одне, а жорстокість — зовсім інше, — відказав граф. — Дозвольте мені вас попередити: якщо зі мною тут трапиться нещасний випадок, усі Великі Доми дізнаються про те, що ви зробили на Арракісі. Вони вже давно підозрюють, як саме ви ведете справи.

— Остання здійснена мною справа, що спадає на думку, — мовив Барон, — це перевезення кількох легіонів сардаукарів на Арракіс.

— Гадаєте, зможете погрожувати цим фактом Імператорові?

— Я б і не подумав про таке!

Граф усміхнувся.

— Командири сардаукарів можуть зізнатися, що вони діяли без жодних наказів, бо їм просто хотілося побитися з вашою фрименською наволочтю.

— Багато хто міг би засумніватися в щирості такого зізнання, — відказав Барон, однак ця погроза вразила його. «*Невже сардаукари справді настільки дисципліновані?*» — замислився він.

— Імператор хоче здійснити ревізію ваших бухгалтерських книг.

— У будь-який час.

— І ви... гм... не маєте жодних заперечень?

— Жодних. Моє директорство в ДАПТі витримає найретельнішу перевірку, — мовив Харконнен і подумав: «*Нехай висуне проти мене хибне звинувачення й оголосить його. А я стоятиму, як Прометей, і казатиму: «Зрїть же мене, на мене зведено наклеп». А тоді хай нападає на мене знову, нехай навіть справедливо. Великі Доми не повірять звинуваченням того, хто вже раз показав свою неправдивість*».

— Не сумніваюся, що ваші бухгалтерські книги витримають найретельнішу перевірку, — пробурмотів граф.

— А чому Імператор настільки зацікавлений у винищенні фрименів? — запитав Барон.

— Бажаєте змінити тему, так? — граф знизав плечима. — Цього хочуть сардаукари, не Імператор. Їм потрібно попрактикуватися в убивствах... і вони ненавидять лишати справи незавершеними.

«Невже він намагається залякати мене, нагадавши, що спирається на кровожерливих убивць?» — запитав сам себе Барон.

— Певна кількість убивств завжди йде на користь справі, — мовив Барон. — Але ж потрібно знати міру. Хтось має лишитися, щоб видобувати прянощі.

Граф зайшовся коротким гавкучим сміхом.

— Гадаєте, зможете використати фрименів?

— Їх для такого завжди було замало, — відповів Барон. — Однак убивства створюють дискомфорт для решти мого населення. Тож, любий графе Фенрінгу, я дійшов до точки, коли варто обдумати інше вирішення арракійської проблеми. І я маю визнати, що Імператор вартий особливої похвали за дароване ним натхнення.

— Гм-м-м?

— Розумієте, графе, імператорська планета-в'язниця Салуса Секундус надихнула мене.

Граф зиркнув на Барона, і його очі зацікавлено зблиснули.

— Який зв'язок може бути між Арракісом і Салусою Секундус?

Помітивши тривогу у Фенрінгових очах, Барон відповів:

— Поки що жодного.

— Поки що?

— Ви маєте визнати, що якби ми використали Арракіс як планету-в'язницю, то отримали б надійну робочу силу.

— Ви передбачаєте збільшення кількості в'язнів?

— Там почалися хвилювання, — визнав Барон. — Мені довелося сильніше їх притиснути, Фенрінгу. Зрештою, ви ж знаєте ціну, яку я був змушений заплатити проклятій Гільдії за перевезення наших об'єднаних сил на Арракіс. Звідкілясь же я маю повернути ті гроші.

— Я б не радив вам використовувати Арракіс як планету-в'язницю без Імператорського дозволу, Бароне.

— Звісно ж ні, — відказав Барон і здивувався несподіваним крижаним ноткам у голосі Фенрінга.

— Є ще одне питання, — мовив граф. — Ми дізналися, що ментат Герцога Лето, Зуфір Хават, не мертвий, а перебуває у вас на службі.

— Я не міг змусити себе знищити його, — відповів Барон.

— Ви збрехали командирові сардаукарів, коли сказали, що Хават мертвий.

— Але то була свята неправда, графе. Я б не наважився довго сперечатися з тим чоловіком.

— Хават і був справжнім зрадником?

— Ох, я вас прошу, ні! То був фальшивий лікар. — Барон витер зі щоки піт. — Ви маєте зрозуміти, Фенрінгу, я лишився без ментата. Ви знаєте про це. А я ніколи не лишався без ментата. Це так незручно.

— Як ви змусили Хавата перейти на ваш бік?

— Його Герцог помер, — Барон витиснув усмішку. — Нема чого боятися Хавата, любий графе. Плоть ментата насичена латентною отрутою. Ми додаємо в його їжу антидоти. Без антидота отрута почне діяти — і він помре за кілька днів.

— Припиніть давати антидот, — сказав граф.

— Але ж Хават корисний!

— І знає надто багато такого, чого не варто знати жодній живій душі.

— Ви ж казали, що Імператор не боїться викриття.

— Не грайтеся зі мною, Бароне!

— Якщо я побачу такий наказ з Імператорською печаткою, то виконаю його, — мовив Барон. — Але я не підкорюватимуся вашим примхам.

— Гадаєте, це примха?

— А що ж іще? Імператор також мені дещо винен, Фенрінгу. Я звільнив його від проблемного Герцога.

— Завдяки допомозі кількох сардаукарів.

— А де б іще Імператор знайшов Дім, готовий надати власні мундири, щоб приховати його участь у цій справі?

— Він ставить собі те саме запитання, Бароне, але з трішки іншим акцентом.

Барон, вивчаючи Фенрінга, звернув увагу на його стиснуті щелепи й ретельний самоконтроль.

— А тепер, — мовив Харконнен, — я сподіваюся, що Імператор не думає, що зможе виступити проти мене цілком таємно.

— Він сподівається, що це не знадобиться.

— Імператор же не думає, що я становлю для нього загрозу! — Барон додав у свій голос трішки гніву й горя, міркуючи: «Хай-но

тільки спробує звинуватити мене в цьому! Я всядуся на трон і битиму себе в груди, спростовуючи наклеп, який на мене звели».

Граф відповів сухим, відчуженим голосом:

— Імператор вірить у те, що підказують йому чуття.

— Невже Імператор наважиться звинуватити мене в зраді перед Радою Ландсрааду? — Барон затамував подих у надії, що так воно і буде.

— Для Імператора не існує поняття «*наважуватися*».

Барон крутнувся на підвісках, щоб приховати свій вираз обличчя. *«Це може трапитися ще за життя!»* — подумав він. — *Імператор! Хай тільки-но звинуватить мене! А тоді — тришки хабарів, тришки репресій — і всі Великі Доми об'єднаються: вони побіжать під мій стяг, як селяни, що шукають порятунку. Вони ж понад усе бояться, що імператорські сардаукари виріжуть їх поодиночі».*

— Імператор щиро сподівається, що йому ніколи не доведеться звинувачувати вас у зраді, — відповів граф.

Баронові складно було приховати іронію, однак усе ж таки вдалося замаскувати її тужливим тоном:

— Я завжди був найвірнішим підданим. Неможливо висловити, скільки болю завдають мені такі слова.

— Ум-м-м-м-ах-гм-м-м, — мовив на те граф.

Повернувшись до графа спиною, Барон кивнув, а тоді мовив:

— Час іти на арену.

— Звісно, — погодився граф.

Вони пліч-о-пліч вийшли з конуса тиші й рушили до гурту представників Молодших Домів у кінці зали. Десь у палаці повільно подзенькував дзвін — за двадцять хвилин на арені почнеться дійство, час збиратися.

— Молодші Доми чекають, щоб ви повели їх, — мовив граф, кивнувши людям, до яких вони наближались.

«Двозначності... двозначності», — подумав Барон.

Він поглянув на два нові талісмани, що прикрашали вхід до зали з двох боків: голову бугая й олійний портрет старого Герцога Атріда, батька померлого Герцога Лето. Вони виповнили Барона лихими передчуттями, і йому стало цікаво, які ж почуття ці талісмани навіювали Герцогові Лето, коли висіли в залах на Каладані, а потім — на Арракісі: бравурний батько й голова бика, що вбив його.

— Людству відома лише одна мм-м-м наука, — мовив граф, коли вони підібрали свій шлейф із послідовників і вийшли із зали

до кімнати очікування — вузького приміщення з високими вікнами й біло-багряними кахлями на підлозі.

— І яка ж це наука? — поцікавився Барон.

— Ум-м-м-гм наука ах-х-х невдоволення, — відповів граф.

Представники Молодших Домів, які йшли позаду, вівцепики й улесливі, розсміялися з чітко розрахованим схваленням, але той сміх прозвучав дисонансом із несподіваним гуркотом двигунів машин, гострокутні прапорці яких тріпотіли на вітрі.

Барон підвищив голос, щоб перекричати несподіваний гамір.

— Сподіваюся, графе Фенрінгу, ви лишитесь задоволені виступом мого небожа сьогодні.

— Мене а-г-м-м переповнює ум-м-м лише гм-м-м передзахоплення, — відповів граф. — У просе-вербаль гм-м-м завжди потрібно ум-м-м-а-х-х брати до уваги уг-м-м того, хто його оголошує.

Барон аж заляк від здивування, але приховав це, вдаючи, що оступився на першій сходинці вниз. *Просе-вербаль! Це ж заява про злочин проти Імперії!*

Але граф загіготів, удаючи, ніби це жарт, і поляскав Барона по руці.

Незважаючи на це, усю дорогу до арени Барон, умостившись на броньовані подушки свого авто, потай наглядав за графом, який сидів біля нього, і запитував себе, чому ж це побігач Імператора вважав за необхідне пожартувати саме так у присутності представників Молодших Домів. Очевидно, що Фенрінг надзвичайно рідко робить те, що вважає непотрібним, промовляє два слова там, де можна обмежитися одним чи вкладає у свої фрази одне-єдине значення.

Вони сиділи в золотій ложі над трикутною ареною. Ревіли труби, ряди навколо них заповнювалися галасом людей і майорінням стягів, коли Барон отримав свою відповідь.

— Мій любий Бароне, — мовив граф, нахилившись до вуха господаря планети, — ви ж знаєте, що Імператор іще не дав офіційного схвалення щодо вашого вибору спадкоємця, правда?

Барон почувався так, наче враз опинився в особистому конусі тиші, витвореному його власним шоком. Він витріщився на Фенрінга, помітивши краєм ока, як повз охоронців пройшла дружина графа й приєдналася до них у золотій ложі.

— Саме тому я насправді сьогодні тут, — мовив граф. — Імператор бажає, щоб я підготував звіт про те, чи вартісного ви обрали

спадкоємця. Арена — це найкращий спосіб зазирнути людині під маску, чи не так?

— Імператор обіцяв, що я зможу вільно обирати спадкоємця! — відповів Барон скрипучим голосом.

— Побачимо, — відказав Фенрінг і відвернувся, щоб привітатися зі своєю леді. Вона сіла, усміхнулася Баронові, а тоді зосередила увагу на піщаній арені, де саме з'явився Фейд-Раута в жилеті й трико. Права рука в чорній рукавиці стискала довгого ножа, а ліва рука в білій тримала короткого ножа.

— Білий колір означає отруту, а чорний — чистоту, — пояснила леді Фенрінг. — Цікавий звичай, чи не так, коханий?

— Ум-м-м-м, — погодився граф.

Вітальний галас здійнявся над родинними галереями, і Фейд-Раута спинився, щоб насолодитися ним. Він поглянув угору, роздивляючись обличчя кузин і кузенів, напівбратів, наложниць і ненащів. Їхні рожеві роти зяяли між розмаєм різнобарвного вбрання і стягів.

Фейд-Раута збагнув, що переповнені ряди облич із однаковою жадібністю дивилися б і на кров раба-гладіатора, і на його власну. Звісно, не було жодного сумніву в результаті цього поєдинку. Зберігалася лише видимість безпеки, а не її суть — і все ж таки...

Фейд-Раута підняв ножі до сонця і на старовинний манер привітав усі три кути арени. Короткий ніж у руці, вбраній у білу рукавицю (білий — колір отрути), першим сховався в піхви. За ним — довге лезо в чорній рукавиці; чисте лезо, яке сьогодні зовсім не було чистим — його таємна зброя, що мала перетворити цей день на особисту перемогу — отрута на чорному лезі.

За мить він увімкнув щит і завмер, щоб відчутти, як стягується шкіра на його лобі, гарантуючи абсолютну захищеність.

Ця мить сповнилася особливою напругою, і Фейд-Раута розтягував її з майстерністю артиста, киваючи своїм помічникам й оцінювальним поглядом перевіряючи їхнє обладнання — блискучі кайдани з гострими шипами, списи й гаки, на яких майорили блакитні стрічки.

Фейд-Раута дав знак музикам.

Розпочався повільний, по-стародавньому пишний марш, і Фейд-Раута повів свій загін через арену, щоб висловити повагу дядьковій ложі. Кинули церемоніальний ключ — і він його ввіймав.

Музика змовкла.

Запала тиша. Юнак відступив на два кроки, здійняв ключ і вигукнув:

— Я присвячую цей поєдинок... — Він замовк на мить, знаючи, про що думає дядько: «*Попри все, юний дурень виголосить присвяту леді Фенрінг і влаштує скандал!*» — ...моєму дядькові й покровителю, баронові Владіміру Харконнену! — закричав Фейд-Раута.

І з радістю помітив, що дядечко втішено зітхнув.

Знову пролунала музика — швидкий марш, і Фейд-Раута зі своїми людьми побіг через арену до дверей обережності, які пропускали лише тих, хто носив правильний ідентифікаційний знак. Фейд-Раута пишався тим, що ніколи не користувався обер-дверима і йому рідко потрібні були помічники. Але було добре знати, що вони сьогодні є — особливі плани часом наражають на особливу небезпеку.

І знову на арені запала тиша.

Фейд-Раута повернувся і глянув на великі червоні двері навпроти, звідки вийде гладіатор.

Особливий гладіатор.

Фейд-Раута подумав, що придуманий Зуфіром Хаватом план — неймовірно простий і очевидний. Раба не напоять наркотиками — і в цьому полягатиме безпека. Натомість у його підсвідомість уведено ключове слово, яке, сказане в критичну мить, знерухомить його м'язи. Фейд-Раута повторив це слово в голові, а потім промовив без звуку: «Мерзотник!» Публіка вважатиме, що не накачаний наркотиками раб прослизнув на арену, щоб убити на-барона. А всі якісно сфабриковані докази вказуватимуть на наглядача за рабами.

Серводвигуни червоних дверей загули, приготувавшись їх відчинити.

Фейд-Раута зосередив усю увагу на тих дверях. Перші миті завжди були визначальними. Зовнішність гладіатора, що з'являвся на арені, могла багато розповісти навченому оку. Передбачається, що всі гладіатори мають бути накачаними елаковим наркотиком, аби з'явитися на бій готовими, як на заріз. Але все одно потрібно було стежити, як вони піднімали ніж, яким чином поверталися, щоб захиститися, чи усвідомлювали присутність публіки на трибунах. Навіть те, як раб нахилив голову, могло вказати на спосіб його захисту і нападу.

Червоні двері розчинилися.

Звідти вийшов високий м'язистий чоловік із поголеною головою і темними запалими очима. Його шкіра була морквяної барви, як і мало б бути завдяки елаковому наркотику, але Фейд-Раута знав, що то просто фарба. На рабі було зелене трико й червоний поясний напівцит — стрілка щита вказувала ліворуч. Це означало, що його ліва сторона захищена. Він тримав ніж, наче меч, повернувши вістрям назовні, як і личить тренуваному воїнові. Гладіатор повільно вийшов на арену, повернувшись щитом до Фейда-Раути та групи біля обер-дверей.

— Мені не подобається його вигляд, — сказав один із загоничів Фейда-Раути. — Ви впевнені, що він накачаний наркотиком, мілорде?

— Поглянь на його колір, — відказав Фейд-Раута.

— І все ж таки він стоїть, як боєць, — зауважив інший помічник. Фейд-Раута ступив два кроки вперед, вивчаючи раба.

— А що він зробив із рукою? — запитав один із помічників.

Фейд-Раута звернув увагу на криваву подряпину на лівому передпліччі суперника й простежив за його рукою, яка вказувала на кривавий малюнок на лівому стегні зеленого трико — схематичне зображення яструба досі було вологим.

Яструб!

Фейд-Раута підвів погляд на темні запалі очі, які світилися ненавистю.

«*Це один із бійців Герцога Лето, якого ми захопили на Арракісі!* — подумав Фейд-Раута. — *Не простий гладіатор!*» Юнака пройняло холодом, і він подумав, а чи не приготував Хават іще один план для цієї арени — хитрощі всередині хитрощів. А вся провина впаде лише на наглядача!

Головний помічник Фейд-Раути прошепотів йому на вухо:

— Мілорде, він мені дуже не подобається. Дозвольте кинути в його праву руку один чи два дротики.

— Я сам це зроблю, — відказав Фейд-Раута. Він узяв у помічника пару довгих гачкуватих дротиків і зважив їх, щоб перевірити балансування. Ці дротики також мали б бути змащені наркотиком — але не цього разу. Звісно, головний помічник може заплатити за таке життям, але це також частина плану.

«*Ви вийдете з арени героєм, — казав Хават. — Попри зраду, вб'єте свого гладіатора в чесному бою. Наглядача над рабами стратять, а його місце займе ваша людина.*»

Фейд-Раута ступив ще п'ять кроків по арені, вивчаючи раба. Він знав, що експерти на трибунах уже помітили, що щось не так. Колір шкіри гладіатора був таким, як і мав би бути для накачаного наркотиками, але він міцно стояв і не тремтів. Уболівальники, певно, вже перешіптувалися між собою:

— Дивіться, як він стоїть. Він мав би бути збудженим — нападати чи відступати. А він економить сили, чекає. А він не мав би чекати.

А Фейда-Рауту розпалювало власне захоплення. *«Хай Хават і задумав зраду, — думав він. — Я можу перемогти цього раба, адже отрутою змащено довгий ніж, а не короткий. Навіть Хават не знає про це».*

— Гей, Харконнене! — гукнув раб. — Ти готовий померти?

Мертва тиша запала на трибунах. *Раби ніколи не кидали виклик!*

Тепер Фейд-Раута чітко бачив гладіаторові очі, бачив у них холодну жорстокість відчаю. Він зауважив, як той чоловік стояв: розслаблено й напготові — м'язи готувалися до перемоги. Таємний рабський «телеграф» передав йому повідомлення від Хавата: *«У тебе буде справжній шанс убити на-барона».* Це відповідало придуманому ними плану.

Фейд-Раута напружено всміхнувся. Він підняв дротики, вбачаючи звершення своїх планів у тому, як стояв гладіатор.

— Гей! Гей! — гукнув раб і підкрався на два кроки.

«Тепер ніхто з глядачів не має жодних сумнівів», — подумав Фейд-Раута.

Раба мав частково паралізувати нав'язаний наркотиком жах. Кожен рух мав видавати розуміння внутрішньої безнадії — він не переможе. Його мозок мали виповнювати оповідки про отрути, якими на-барон змащує лезо в «білій» руці. На-барон ніколи не дарував швидкої смерті: йому давало вітиху показувати рідкісні отрути. Він любив стояти на арені, демонструючи побічні ефекти на жертві, що корчилася в муках. У цьому рабі відчувався страх, так — але жаху не було.

Фейд-Раута високо підняв дротики й кивнув, майже привітавшись.

Гладіатор напав.

Ніколи ще Фейд-Раута не бачив такого хорошого вдаваного нападу й контрудару. І лише частки секунди забракло, щоб добре

розрахований бічний удар гладіатора не розрізав сухожилля на лівій нозі на-барона.

Фейд-Раута відскочив убік, лишивши в правому передпліччі раба шипастий дротик. Гаки так глибоко застрягли в плоті, що гладіатор не зможе витягнути їх, не розірвавши сухожилля.

З трибун здійнялося єдине зітхання.

Те охання виповнило Фейда-Рауту бурхливою радістю.

Він знав, що зараз відчував дядько, сидячи там із Фенрінгами, спостерігачами з Імператорського Двору. У цей бій утручатися не можна. При свідках необхідно дотримуватися правил. А Барон витлумачить події на арені тільки як загрозу собі.

Раб позадкував, стискаючи ніж у зубах. За допомогою стрічки він примотав дротик до своєї руки.

— Я не відчуваю твоєї голки! — вигукнув він.

Тримаючи наготові ніж, гладіатор знову рушив уперед, повернувшись до на-барона лівим боком. Він відхилився назад, щоб якомога краще захиститися за допомогою напівщита.

Ця дія також не лишилася поза увагою глядачів. Із родинних лож долинали крики. Помічники Фейда-Раути гукали, чи не потрібна йому допомога.

Він жестом наказав їм повернутися до обер-дверей.

«Я подарую їм таке шоу, якого вони ще ніколи не бачили, — подумав Фейд-Раута. — Не банальне вбивство, коли можна просто сидіти й насолоджуватися стилем. Цього разу в них від страху стиснуться і перевернуться кишки. Коли я стану бароном, вони пригадають цей день, і жоден із них не зможе уникнути страху переді мною через нього».

Фейд-Раута повільно відступав під зигзагоподібним наступом гладіатора. Пісок арени скрипів під ногами. На-барон чув важке дихання раба, відчував запах власного поту і легкий дух крові в повітрі.

Він рівномірно відступав назад і повертав праворуч, тримаючи наготові другого дротика. Раб відскочив убік. Фейд-Раута вдавав, що заточився, і з трибун пролунав крик.

Раб знову напав.

«О боги, що за боєць!» — подумав Фейд-Раута, відскочивши вбік. Його врятувала лише молодеча спритність, коли він устроїв другий дротик у дельту правого плеча раба.

Гучні вітання линули з трибун.

«Тепер вони вітають мене», — подумав Фейд-Раута. У тих голосах учувався дикий захват, як і передбачав Хават. Іще ніколи вони не вітали родинного бійця настільки бурхливо. З ноткою жорстокості він подумав про сказане Хаватом: *«Значно легше боятися ворога, яким ти захоплюєшся»*.

Фейд-Раута швидко відійшов до центру арени, щоб усім його було добре видно. Він витягнув довге лезо, пригнувся і чекав, доки підійде раб.

Чоловік щільно примотав і другого дротика до руки, а тоді кинувся в наступ.

«Нехай родина побачить, як я зроблю це, — подумав Фейд-Раута. — Я ж їхній ворог. Нехай вони добре подивляться на мене зараз і запам'ятають».

Він витягнув короткого ножа.

— Я не боюся тебе, харконненівська свинюко, — промовив гладіатор. — Твої тортури не завдадуть шкоди мерцеві. Я можу вмерти від власного леза, перш ніж твій помічник хоч пальцем торкнеться до мого тіла. І я заберу тебе із собою!

Фейд-Раута осміхнувся і витягнув отруєний довгий клинок:

— Спробуй ось це, — він кинувся вперед, стискаючи в другій руці коротке лезо.

Раб перекинув ніж у першу руку, крутнувся, нападав і відбивався водночас, щоб захопити короткого ножа на-барона — лезо в білій рукавиці, що за традицією було отруєним.

— Ти помреш, Харконнене, — видихнув гладіатор.

Вони боролися, боком рухаючись піщаною ареною. Коли щит Фейда-Раути перетнувся з напівщитом раба, сяйнула блакить, що свідчила про зіткнення. Повітря навколо них виповнилося озоном від силового поля.

— Помри від власної отрути! — проскрипів раб.

Гладіатор узявся вивертати руку в білій рукавиці всередину, спрямовуючи на власника ніж, що, як він гадав, був отруєним.

«Нехай подивляться на це!» — подумав Фейд-Раута. Він виставив довгого клинка, але відчув, як метал безпорадно вдарився об гачкуватий дротик, прикручений до руки раба.

На мить Фейда-Рауту пройняв відчай.

Він і подумати не міг, що гачкуваті дротики стануть для раба перевагою. Але вони дали цьому чоловікові ще один щит. А яка ж сила в цього гладіатора! Коротке лезо неминуче наближалось,

і Фейд-Раута збагнув той факт, що померти можна й від неотруєного ножа.

— Мерзотник! — видихнув Фейд-Раута.

Щойно пролунало ключове слово, як гладіаторові м'язи на мить розслабилися. Фейду-Рауті цього вистачило. Він відступив так, щоб утворився простір, у який можна просунути довге лезо. Сяйнуло його вістря, намалювавши вертикальну червону лінію на грудях раба. Отрута миттєво кидала в агонію. Гладіатор відсахнувся й заточився назад.

«А тепер, любі родичі, дивіться, — подумав Фейд-Раута. — Нехай подумують про цього раба, що спробував повернути проти мене ножа, якого він уважав отруєним. Нехай замисляться, як же гладіаторові вдалося потрапити на арену, щоб здійснити таку спробу. І нехай завжди знають, що вони не можуть знати напевне, у якій руці в мене отрута».

Фейд-Раута стояв і мовчки дивився, як сповільнюються рухи раба, сповнені вагання й розуміння. Тепер кожен глядач міг прочитати смерть, виписану на його обличчі. Раб знав, що з ним зробили, і знав, як саме. Отрута була на іншому ножі.

— Ти! — простогнав чоловік.

Фейд-Раута відійшов, щоб не заважати смерті робити свою справу. Наркотик, що розносив параліч, іще не подіяв уповні, однак повільність суперникових рухів свідчила, що його ефект наростає.

Раб заточився вперед, неначе його тягнули за мотузку — крок за кроком. І кожен крок для нього був єдиним у всесвіті. Він досі стискав ножа, але його лезо хиталося.

— Колись... хтось... із нас... дістане... тебе, — видихнув він.

Сумна зневажлива гримаса викривила його рот. Гладіатор осів, а тоді заляк і впав, відкотившись від Фейда-Раути обличчям униз.

На арені запала тиша. Фейд-Раута підійшов, штурхнув гладіатора пальцем ноги й перевернув його на спину, щоб чітко показати глядачам, як отрута викривила обличчя суперника, а конвульсії скували м'язи. Але гладіатор помер — із грудей стирчав його власний ніж.

Попри розчарування, Фейд-Раута захоплювався зусиллям, яке знадобилося рабові, щоб подолати параліч і заподіяти собі смерть. А разом із захопленням прийшло розуміння того, що саме цього насправді й треба боятися.

Те, що перетворює людину на надлюдину, вселяє жах.

Зосередившись на цій думці, Фейд-Раута краєм свідомості помітив, як трибуни й балкони навколо нього вибухнули галасом. Вони вітали його нестримними оваціями.

Фейд-Раута повернувся й подивився на глядачів.

Усі вітали його, окрім Барона, який сидів у глибокій задумі, підперши рукою підборіддя, і графа з дружиною, чиї схожі на маски обличчя всміхалися йому.

Граф Фенрінг повернувся до своєї леді й мовив:

— Ах-х-х-ум-м-м перспективний ум-м-м-м юнак. Правда, мм-м-м-ах, любя?

— Його ах-х-х синаптичні реакції дуже швидкі, — відповіла вона.

Барон зиркнув на неї, потім — на графа, а тоді перевів погляд на арену, міркуючи: *«Як же близько примудрився хтось підкрастися до мене! — Лють уже змінилася страхом. — Я накажу засмажити наглядача на повільному вогні цієї ночі... і якщо граф і його леді причетні до цього...»*

Здаля Фейд-Раута помітив розмову в ложі Барона. Голоси потопали в підсиленому тупотінням ніг співі, що долинав звідусіль:

— Голова! Голова! Голова! Голова!

Барон насупився, помітивши, з яким виразом обличчя до нього повернувся Фейд-Раута. Ледве стримуючи гнів, Барон махнув рукою юнакові, який стояв біля тіла мертвого раба. *«Дайте хлопчині голову. Він заслужив її, викривши наглядача рабів».*

Фейд-Раута помітив знак згоди й подумав: *«Вони гадають, що вшанують мене цим. Нехай побачать, що я насправді думаю!»*

Він побачив, як помічники наближаються з ножем-пилкою, щоб виконати наказ, і жестом наказав їм відійти. Знак довелося повторити, адже вони завагалися. *«Вони гадають, що віддадуть мені шану головою!»* — подумав він. Юнак нахилився і склав руки гладіатора навколо руків'я ножа, тоді витягнув із тіла лезо й уклав його в мертві долоні.

Він зробив це за мить, а тоді випростався і кивком голови покликав помічників:

— Поховайте раба неушкодженим і з ножем у руках, — мовив він. — Цей чоловік заслужив на це.

У золотій ложі граф Фенрінг нахилився близько до Барона й сказав:

— Шляхетний жест — ознака справжньої величі. У вашого племінника є і сміливість, і стиль.

— Він ображає натовп, відмовляючись від голови, — пробурмотів Барон.

— Зовсім ні, — втрутилася леді Фенрінг. Вона повернулася, розглядаючи ряди навколо них.

А Барон зауважив лінію її шиї — з чудовим рухом м'язів, як у юного хлопчика.

— Їм подобається те, що зробив ваш небіж, — сказала вона.

Коли значення жесту Фейда-Раути докотилося до останніх рядів і люди побачили, що помічники виносять тіло гладіатора неушкодженим, Барон поглянув на публіку і збагнув, що леді Фенрінг правильно витлумачила їхню реакцію. Люди шаленіли, гамселили одне одного, кричали й тупотіли.

Барон змуджено мовив:

— Я маю наказати організувати свято. Не можна ж відсилати людей додому, не давши вивільнити енергію. Вони мають побачити, що я розділяю їхню радість.

Барон махнув рукою охоронцеві, і той опустив помаранчевий харконненівський стяг над ложею — раз, двічі, тричі — на знак святкування.

Фейд-Раута перейшов арену й став під золотою ложею. Його зброя лежала в піхвах, а руки вільно звисали по боках. Перекрикуючи шалений галас натовпу, він гукнув:

— Свято, дядьку?

Галас трохи спав: люди помітили розмову і вирішили зачекати.

— На твою честь, Фейде! — гукнув Барон. І знову наказав опустити й підняти стяг.

Обер-заслони навколо арени впали, і юнаки звідусіль помчали до Фейда-Раути.

— Бароне, ви наказали опустити обер-щити? — запитав граф.

— Ніхто не завдасть шкоди малому, — відказав на те Барон. — Він же герой.

Перший потік глядачів, що добіг до Фейда-Раути, підняв його на плечі й поніс навколо арени.

— Сьогодні ввечері він може ходити без зброї та щита навіть найбільшійми кварталами Харко, — вів далі Барон. — Йому віддадуть останню їжу й ковток води, аби лише побути поруч із переможцем.

Барон виштовхнув себе зі стільця і переніс вагу на силові підвіски.

— Прошу мені вибачити. На мене чекають справи, що потребують невідкладного втручання. Охорона проведе вас до палацу.

Граф підвівся і вклонився.

— Звісно, Бароне. Ми з нетерпінням чекаємо на свято. Я ах-гм-м-м ніколи не бачив харконненівського свята.

— Так, — погодився Барон. — Свято.

Він повернувся, рушивши в оточенні охоронців до особистого виходу з ложі.

Капітан гвардії вклонився графові Фенрінгу.

— Ваші накази, мілорде?

— Ми ах-х-х зачекаємо, доки найбільший мм-м-м натовп ум-м-м розсіється, — сказав граф.

— Так, мілорде, — чоловік уклонився й відступив на три кроки назад.

Граф Фенрінг повернувся до своєї леді й заговорив до неї особистою говіркою — слова кодувалися в мугикання.

— Звісно ж, ти бачила це?

Вона відповіла таким самим мугиканням:

— Малий знав, що гладіатора не накачають наркотиками. Він на мить злякався, так, але не здивувався.

— Це сплановано, — погодився він. — Уся вистава.

— Без сумніву.

— Тхне Хаватом.

— Точно, — підтвердила вона.

— Я наказував Баронові знищити Хавата.

— Ви помилилися, любий.

— Тепер я це розумію.

— Небавом у Харконненів може з'явитися новий Барон.

— Якщо Хават це спланував.

— І справді, це ще потребує перевірки, — погодилася жінка.

— Молодого легше буде контролювати.

— Так, для нас... після сьогоднішньої ночі, — сказала вона.

— Тобі ж не складно буде спокусити його, моя маленька племінна кобилко?

— Ні, коханий. Ти ж сам бачив, як він витріщався на мене.

— Так, і тепер я розумію, чому ми маємо зберегти цю генетичну лінію.

— Справді. Також очевидно, чому ми маємо контролювати його. Я закарбую в глибину його свідомості потрібні прана-бінду фрази, щоб у потрібний час зігнути його.

— І ми поїдемо, щойно це буде можливо — щойно ти будеш упевнена, — сказав він.

Вона стонула плечима.

— Якомога швидше. Я не хочу виношувати дитину в цьому жахливому місці.

— На що ми тільки не йдемо в ім'я людства, — сказав він.

— Ваша роль значно простіша, — зауважила жінка.

— Мені доводиться *долати* певні стародавні забобони, — відповів він. — А вони, щоб ти знала, доволі серйозні.

— Мій бідний коханий, — відказала леді й поплескала його по щоці. — Ви знаєте, що це єдиний спосіб зберегти цю генетичну лінію.

Граф сухо відповів:

— Я добре розумію, що ми робимо.

— Ми не зазнаємо поразки, — сказала вона.

— Провина розпочинається з передчуття поразки, — нагадав він.

— Не буде провини, — відказала жінка. — Гіпнолігатура свідомості Фейда-Рауги і його дитина в моєму череві — а тоді забираємося.

— А дядько, — зауважив граф. — Чи бачила ти коли-небудь таке збочення?

— Він доволі лютий, — погодилася вона, — але племінничок може вирости ще гіршим.

— Завдяки дядькові. Подумаймо, що могло б вийти з цього юнака, якби його виховували інакше — наприклад, за кодексом честі Атрідів.

— Це сумно.

— От якби ми могли зберегти і цього малого, й спадкоємця Атрідів. Як я чув, юний Пол — чудовий хлопчина, бездоганне поєднання природи й підготовки. — Він похитав головою. — Але нам нема чого проливати сльози над безталанними аристократами.

— У Бене Гессерит є приказка, — мовила вона.

— У вас завжди є приказки! — запротестував граф.

— Ця тобі сподобається, — сказала леді Фенрінг. — У ній ідеться про таке: «Не записуй людину в мерці, доки не побачиш її тіла. Та й тоді можна помилитися».

У «Часі роздумів» Муад'Діб каже, що його справжнє навчання почалося тоді, коли він уперше зіткнувся з труднощами життя на Арракісі. Тоді він дізнався, як стовпувати пісок, щоб передбачити погоду, вивчив мову вітряних голок, що пронизували його шкіру, з'ясував, як чухається ніс від піщаної сверблячки, як збирати цінну вологу власного тіла, охороняти й зберігати її. А коли його очі набули синяви Ібада, він пізнав шлях чакобси.

Принцеса Ірулан.

Стілгарова передмова до «Муад'Діб. Людина»

Загін Стілгара, що повертався на січ із двома знайденими в пустелі втікачами, виліз із котловини в потьмянілому сьайві першого місяця. Убрані в бурнуси постаті квапилися, зачувши запах дому. Позаду них сіра лінія світанку найяскравіше сяяла посередині їхнього календаря небокраїв, що позначав середину осені, місяць Капрок.

Принесене вітром сухе листя вкривало підніжжя скелі, де його збирали січові дітлахи, але хода загону нічим не відрізнялася від природних звуків ночі (якщо не брати до уваги Пола і його матір, які часом оступалися).

Пол, витерши з лоба змішаний із потом пил, відчув, як його смикнули за руку, а тоді почув шипіння Чані:

— Роби, як я тобі казала: натягни каптур на чоло! Лиши відкритими тільки очі. Ти марнуєш вологу.

Командний шепіт позаду них вимагав тиші:

— Пустеля вас чує!

На скелях високо над ними защебетала пташка.

Загін спинився, і враз Пол відчув напругу.

З гір лунало слабке гупання — звук не був гучнішим за стрибки миші по піску.

І знову защебетала пташка.

Гамір пройшов загоном. І знову миша пострибала по піску.

Ще раз защебетала пташка.

Загін продовжував підійматися скелястою розколиною, але фримени наче загамували подих, чим насторожили Пола. Він помітив косі погляди в бік Чані, а також її відчуженість — вона немов сховалася в собі.

Ноги Пола намацували скелясту підлогу, а навколо кружляли світло-сірі плащі. Пол відчув, як дисципліна пом'якшилася, однак стримане мовчання Чані та інших нікуди не зникло. Він ступив кілька кроків у тінь — повернув — ще кілька кроків — тунель — повз двоє вологонепроникних дверей та в осяяний світлокулею вузький коридор із жовтими скелястими стінами та стелею.

Усюди навколо себе Пол бачив, як фримени скидають каптури, витягують носові фільтри й глибоко вдихають. Хтось зітхнув. Пол шукав Чані, але зрозумів, що вона залишила його. Юнака затиснуло між вбраними в балахони тілами. Хтось штовхнув його і мовив:

— Вибач, Усулю. Ну й натовп! Завжди так.

Ліворуч вузьке бородате обличчя чоловіка на ймення Фарок повернулося до Пола. Чорні кола очниць та глибока синява очей видавалися навіть темнішими у світлі жовтих куль.

— Скидай каптур, Усулю, — сказав Фарок. — Ти вдома.

І він допоміг Полові, розстібаючи каптур і ліктями розштовхуючи людей, щоб дати собі трохи простору.

Пол витягнув носові корки й відхилив ротовий фільтр. Запах цього місця вразив його: немиті тіла, дистильовані ефіри регенерованих стічних вод — усюди кислий сморід продуктів людської життєдіяльності, а над усім — нотки прянощів та меланжеподібні обертони.

— На що ми чекаємо, Фароку? — запитав Пол.

— Гадаю, на Перевелебну Матір. Ти ж чув повідомлення... Бідна Чані.

«Бідна Чані?» — подумки запитав у себе Пол. Він роззирнувся, міркуючи, де вона й де в цій штовханіні опинилася його матір.

Фарок глибоко вдихнув.

— Запах дому, — мовив він.

Пол бачив, що чоловік справді насолоджується смердючим повітрям, у його тоні зовсім не було іронії. Тоді почув кашель матері, і її голос долинув до нього крізь тисняву загону:

— А твоя січ багата на запахи, Стілгаре. Бачу, ви багато працюєте з прянощами... виготовляєте папір... пластмасу... і часом не хімічну вибухівку?

— Ти дізналася про все із запаху? — запитав інший чоловічий голос.

І Пол збагнув, що насправді матір говорила це все заради нього, щоб він швидше зміг прийняти удар по своєму нюху.

У голові загону піднявся гомін, а тоді стримане зітхання прокотилося всіма фрименами. Пол почув тихе перешіптування:

— Отже, це правда: Ліет мертвий.

«Ліет, — подумав Пол. А тоді: — *Чані, донька Ліета*». Шматочки мозаїки склалися в його мозку. Ліет — це фрименське ім'я планетолога.

Пол глянув на Фарока й запитав:

— Це Ліет, відомий як Кайнс?

— Є тільки один Ліет, — відповів Фарок.

Пол повернувся, витріщаючись на вкриту плащем спину фримена, що стояв перед ним. «*Отже, Ліет-Кайнс мертвий*», — промайнуло в його голові.

— Це харконненівські підступи! — засичав хтось. — Вони вдали, буцімто це нещасний випадок... загубилися в пустелі... 'топтер розбився...

Пол відчув напад гніву. Чоловік, який став йому за друга, допоміг урятуватися від харконненівських мисливців, розіслав загони фрименів шукати двох утікачів серед пустелі... ще одна жертва Харконненів.

— Усуль уже прагне помсти? — запитав Фарок.

Перш ніж Пол устиг відповісти, загін тихо покликали, і всі перейшли в просторішу кімнату, забравши із собою й Пола. Він опинився на відкритій ділянці перед Стілгаром і дивною жінкою, вбраною в струменисті просторі шати яскраво-помаранчевої і зеленої барви. Її руки були по плечі голими, і Пол бачив, що на ній нема дистикоста. Вона мала шкіру блідо-оливкового кольору, а волосся, зачесане назад від високого чола, відтіняло гострі вилиці та орлиний ніс між насичено-темними очима.

Жінка повернулася до нього, і Пол побачив золоті кільця з водомірниками, що звисали з її вух.

— І ось це перевершило мого Джаміса? — запитала вона.

— Заспокойся, Харо, — відказав Стілгар. — То все Джамісових рук справа — він сам вимагав тахадді аль-бурган.

— Але ж це тільки хлопчисько! — жінка різко хитнула головою з боку в бік, і водомірники задзеленчали. — Моїх дітей позбавила батька інша дитина? Я певна, це випадковість!

— Усулю, скільки тобі років? — запитав Стілгар.

— П'ятнадцять стандартних, — відповів Пол.

Стілгар кинув погляд на загін.

— Чи є між вами хтось, ладний кинути мені виклик?

Мовчання.

Стілгар поглянув на жінку.

— Доки я не вивчу його чарівницькі шляхи, доти не наважуся кинути йому виклик.

Вона зиркнула на нього у відповідь.

— Але...

— Бачила чужинку, жінку, що разом із Чані пішла до Превелебної Матері? — запитав Стілгар. — Вона Сайядіна-ненаш, матір цього юнака. Матір і син знаються на чарівницьких способах бою.

— Лісан аль-Гайб, — прошепотіла жінка й поглянула на Пола з благоговійним жахом.

«Знову легенда», — подумав Пол.

— Можливо, — сказав Стілгар. — Але це ще не доведено. — Він знову зосередився на Полові. — Усулю, за нашими звичаями на тебе лягає відповідальність за Джамісову жінку та двох його синів. Його ялі... помешкання, твоє. Його кавовий сервіз також твій... і вона, його жінка.

Пол розглядав жінку, міркуючи: «Чому вона не тужить за своїм чоловіком? Чому не виражає ненависті до мене?» І раптом він побачив, що тепер фримени вичікувально витріщаються на нього.

Хтось прошепотів:

— У нас іще багато роботи. Кажі, як ти її приймаєш.

Стілгар мовив:

— Ти приймаєш Хару як жінку чи як служницю?

Хара підняла руки, повільно повертаючись на одній нозі.

— Я досі молода, Усулю. Кажуть, я не стала старшою, відколи була з Джоффом... перш ніж Джаміс не переміг його.

«Джаміс убив іншого, щоб здобути її», — подумав Пол.

Пол мовив:

— А якщо я прийму її як служницю, чи зможу передумати пізніше?

— Ти маєш рік на те, щоб змінити думку, — сказав Стілгар. — Після цього жінка вільна обирати, що забажає... або ти можеш дати їй волю обирати в будь-який інший час. Але як би не було, один рік ти відповідаєш за неї... і ти завжди частково відповідатимеш за синів Джаміса.

— Я приймаю її як служницю, — сказав Пол.

Хара тупнула ногою і гнівно стелула плечима.

— Але ж я молода!

Глянувши на Пола, Стілгар мовив:

— Обережність — хороша риса для майбутнього вождя.

— Але ж я молода! — повторила Хара.

— Тихо, — наказав Стілгар. — Усе, що має цінність, здійснився. Покажи Усулю його помешкання і стеж, щоб у нього був свіжий одяг і місце для спочинку.

— О-о-о-х! — зітхнула вона.

Пол достатньо роздивився жінку, щоб мати приблизне враження про неї. Він відчував, як серед загону наростало нетерпіння, знав, що через нього затримується багато справ. Він подумав, чи наважиться запитати, де матір і Чані, але з нервової пози Стілгара збагнув, що це було б помилкою.

Він став навпроти Хари й підвищив голос, щоб тоном і модуляцією посилити в ній страх і благоговіння:

— Покажи моє помешкання, Харо! Твою молодість обговоримо іншим разом.

Вона відступила на два кроки й кинула зляканий погляд на Стілгара.

— У нього чарівницький голос, — прохрипіла вона.

— Стілгаре, — мовив Пол. — Я у величезному боргу перед батьком Чані. Якщо є що-небудь...

— Це вирішуватиметься на раді, — відказав Стілгар. — Тоді й скажеш про це. — Він кивнув, відпускаючи загін, і пішов геть. Решта людей вчинила так само.

Пол узяв Хару за руку, зауваживши, якою холодною була її долоня і як вона тремтіла.

— Я не ображу тебе, Харо, — сказав він. — Покажи мені наше помешкання. — І хлопець пом'якшив голос заспокійливими нотками.

— Ти не виженеш мене, коли мине рік? — запитала вона. — Я ж точно знаю, що вже не така молода, як була колись.

— Доти, доки я живий, тобі завжди знайдеться місце біля мене, — Пол відпустив руку жінки. — Ходімо ж бо, де наше помешкання?

Вона повернулася, рушила вниз коридором, повернула праворуч у широку штольню, освітлену рівновіддаленими кулями вгорі. Сама підлога видавалася гладенькою, вільною від піску.

Пол ішов поряд із жінкою, розглядаючи по дорозі орлиний профіль.

— Ти не відчуваєш ненависті до мене, Харо?

— А чому б я мала її відчувати?

Вона кивнула гурту дітлахів, що витріщалися на них із-за високого виступу збоку коридору. Пол помітив дорослі силуети поміж дітей, частково сховані тонкими порт'єрами.

— Я... здолав Джаміса.

— Стілгар казав, що церемонію вже провели і що ти друг Джаміса, — вона скоса зиркнула на нього. — Стілгар казав, що ти віддав мертвому вологу. Це правда?

— Так.

— Це більше, ніж я зроблю... ніж можу зробити.

— Ти не плачеш за ним?

— Я плакатиму за ним у годину туги.

Вони минули склепінчастий вхід. Пол зазирнув усередину й побачив чоловіків і жінок, які працювали з установленими на штативах механізмами у просторій яскравій кімнаті. Здавалося, вони дуже квапляться.

— Що вони тут роблять? — запитав Пол.

Хара озирнулася назад, коли вони проминули арку, й мовила:

— Вони поспішають завершити виробництво пластику, перш ніж ми втечемо. Нам потрібно багато росозбірників для рослин.

— Утечемо?

— Доки різники не припинять полювати на нас чи не заберуться з нашої землі.

Пол оступився, відчувши, як час на мить завмер. Йому пригадався фрагмент візуального образу пророцтва — але змінений, неначе після рухомого монтажу. Уламки пророчих спогадів відрізнялися від того, що він бачив.

— На нас полюють сардаукари, — сказав він.

— Вони знайдуть небагато, хіба що одну покинуту січ чи дві, — відказала Хара. — А ще вони знайдуть у пісках свою смерть.

— Вони натраплять на це місце? — запитав Пол.

— Можливо.

— І все ж таки ми витрачаємо час на... — він кивнув головою в напрямку арки, що лишилася далеко позаду, — ...виготовлення... росозбірників?

— Ріст рослин триває.

— А що таке росозбірники? — запитав він.

Хара кинула на юнака здивований погляд.

— Невже вас нічого не вчать там... звідки ти прибув?

— Про росозбірники — нічого.

— Хай! — вигукнула вона, і все було сказано в цьому слові.

— Отже, що це?

— Кожен кущик, кожна бадиллина, яку ти бачиш в ергу, — сказала жінка. — Як, на твою думку, вони існують, коли ми полишаємо це місце? Кожну рослину обережно посаджено у власну маленьку ямку. Ямки вимощено всередині гладенькими овальними шматочками хромопластику. При світлі вони стають білими. Якщо поглянеш з височини, можеш побачити, як вони виблискують на світанку. Білий колір відбиває світло. Але коли Старий Батько Сонце зайде за небокрай, хромопластик стає прозорим у темряві. Він охолоджується надзвичайно швидко. Поверхня конденсує вологу з повітря. Волога стікає вниз, підтримуючи життя в наших рослинах.

— Росозбірники, — пробурмотів він, зачарований простою красою такої схеми.

— Я тужитиму за Джамісом у відповідний час, — сказала Хара, неначе ніяк не могла відкараскатися від цього питання. — Джаміс був добрим чоловіком, але трохи гнівливим. Управний годувальник родини й просто диво з дітьми. Він однаково ставився до Джоффового хлопчика, мого первістка, і свого рідного сина. Вони були рівними для нього. — Хара запитально поглянула на Пола. — Чи буде так само з тобою, Усулю?

— У нас нема такої проблеми.

— Але якщо...

— Харо!

Вона відсахнулася, обпікшись об гостроту його голосу.

Вони минули іншу яскраво освітлену кімнату, що виднілася крізь арку ліворуч.

— А що виготовляють тут? — запитав юнак.

— Тут ремонтують ткацькі верстати, — відповіла Хара. — Але обладнання мають розібрати сьогодні вночі. — Вона вказала помахом руки на відгалуження тунелю ліворуч. — Ось там і далі — виготовляють їжу й лагодять дистикости, — вона поглянула на Пола. — Твій костюм, схоже, новий. Але якщо його потрібно буде підрихтувати, то я впораюся зі справою. Я саме працюю на фабриці.

Тепер вони зустрічали гурти людей, а отвори входів збоку тунелю траплялися чимраз частіше. Повз них пройшла колона чоловіків та жінок, несучи важкі, булькотливі мішки, які сильно пахли прянощами.

— Вони не отримають нашу воду, — сказала Хара. — І наші прянощі. Не сумнівайся щодо цього.

Пол зазирнув в отвори у стінах тунелю й помітив важкі килими на скелястих підвищеннях, кімнати з яскравими тканинами на стінах і купи подушок. Коли Пол із Харою наближалися, люди в кімнатах замовкали і, не криючись, витріщалися на Пола.

— Люди дивуються, як ти переміг Джаміса, — сказала Хара. — Ймовірно, на тебе чекають певні випробування, коли ми влаштуємося на новій січі.

— Я не люблю вбивати, — сказав він.

— Стілгар так і казав, — відповіла жінка, але в її голосі бриніла недовіра.

Перед ними наростав пронизливий хор. Вони підійшли до іншого входу, більшого, ніж Пол бачив до того. Він сповільнив ходу, витріщаючись на кімнату, переповнену дітлахами, які сиділи, схрестивши ноги, на вкритій темно-коричневим килимом підлозі.

Біля дошки на дальній стіні стояла жінка в жовтих шатах, тримаючи в руці указку-проектор. Дошку було помальовано різноманітними знаками — колами, клинами й кривими лініями, змійками та квадратами, плавними арками, розрізаними паралельними смугами. Жінка вказувала на значки так швидко, як тільки могла рухати указкою, і діти виспівували в ритмі рухів її руки.

Пол прислухався до голосів, які тьмяніли в даліні, коли вони заглиблювалися в січ із Харою.

— Дерево, — виспівували діти. — Дерево, трава, дюна, гора, пагорб, вогонь, блискавка, скеля, скелі, пісок, тепло, притулок, тепло, повний, холод, порожній, ерозія, літо, печера, день, напруга, місяць, ніч, капрок, піщаний приплив, схил, висадження, клей...

— Ви проводите уроки навіть у такий час? — запитав Пол.

Її обличчя потемніло, і горе затьмарило голос:

— Ні на мить не можна спинятися в тому, чого навчив нас Лієт. Він тепер мертвий, але його не можна забути. Це шлях чакобси.

Вона підійшла до лівого боку тунелю, піднялася на виступ, відхилила димчасту помаранчеву завісу й відступила:

— Твій ялі чекає на тебе, Усулю.

Пол завагався, перш ніж став на виступ разом із нею. Раптом він відчув величезне небажання залишатися на самоті з цією жінкою. Юнак збагнув, що тепер його оточував чужий спосіб життя, зрозуміти який можливо лише прийнявши як беззаперечну даність екологію ідей та цінностей. Він відчував, як фрименський світ полював на нього, намагаючись упіймати його в пастку свого шляху. Пол чудово знав, що крилося в тій пастці — дикий джигад, релігійна війна, якої він мав уникнути за всяку ціну.

— Це твій ялі, — повторила Хара. — Чому ти вагаєшся?

Пол кивнув і приєднався до неї на порозі. Він підняв портьєри з іншого від неї боку, намагаючись металеві волокна в тканині, пройшов за жінкою коротким передпокоем і потрапив у ширшу кімнату — квадратну, зі стороною шість метрів завдовжки. Товсті сині килими лежали на підлозі, сині та зелені тканини вкривали скелясті стіни. Світлокулі було притлумлено до жовтого кольору й вони стукалися об драпіровану жовтими тканинами стелю.

Полові здавалося, неначе він потрапив до старовинного намету.

Хара стояла перед ним, поклавши ліву руку на стегно, й ретельно розглядала його обличчя.

— Діти в друга, — сказала вона. — Вони з'являться пізніше.

Пол приховав збентеження, швиденько оглядаючи кімнату. Тонкі портьєри праворуч частково приховували більшу кімнату зі складеними вздовж стін купами подушок. Він відчув легенький вітерець із вентиляційного тунелю й помітив продоховину, хитро приховану візерунком із портьєр, що висіли просто перед ним.

— Хочеш, щоб я допомогла тобі зняти дистикост? — запитала Хара.

— Ні... дякую.

— Принести їжу?

— Так.

— В іншій кімнаті є туалет, — показала вона. — Щоб тобі було затишно й зручно, коли ти без дистикоста.

— Ти казала, що нам доведеться залишити цю січ, — сказав Пол. — А чи не потрібно збирати речі?

— Це буде зроблено у свій час, — відказала жінка. — Різники ще не дійшли до нашого регіону.

Вона досі вагалася, дивлячись на нього.

— Щось не так? — запитав юнак.

— У тебе нема очей Ібада, — сказала вона. — Це дивно, але навіть трохи привабливо.

— Принеси їжу, — сказав він. — Я голодний.

Вона посміхнулася до нього — мудрою жіночою посмішкою, яка збентежила юнака.

— Я твоя служниця, — одним граціозним рухом вона крутнулася й пірнула під важку порт'єру, яка, перш ніж повернутися на місце, відкрила на мить інший коридор.

Розлютившись на самого себе, Пол прошмигнув крізь тонку штору праворуч, у більшу кімнату. Постояв там хвилинку, сповнений непевності. І запитував себе, де ж Чані... Чані, яка щойно втратила батька.

«*Ми подібні в цьому*», — подумав він.

Пронизливий крик долинув із зовнішніх коридорів, приглушений порт'єрами, що траплялися на його шляху. Крик повторився, цього разу трохи далі. І знову. Пол збагнув, що це хтось вигукував час. Юнак зосередився на факті, що не бачив жодних годинників.

Легкий запах горілого креозотового куща сягнув його носа, поєднавшись зі всюдисущим смородом січі. Пол відчув, що йому вже вдалося подолати нюховий шок.

І він знову подумав про матір, про те, яку роль відіграє вона в рухомому плині майбутнього... а також дочка, яку вона носить. Змінна часо-свідомість витанцьовувала навколо нього. Юнак різко затрусив головою, зосередившись на фактах, які свідчили про неймовірну глибину й широту фрименської культури, що поглинула їх.

З її дрібними дивностями.

Він зауважив дещо про печери й про цю кімнату зокрема, й це дещо значно більше підкреслювало відмінності, ніж усе, що він бачив до того.

Тут не було жодних ознак уловлювача отрути, жодної вказівки на те, що його використовують у печерному селищі. І все ж таки в смороді січі він відчував запах отрут — і то відомих, сильних.

Пол почув шелестіння порт'єр і подумав, що то Хара повернулася з їжею, тож повернувся, щоб глянути на неї. Натомість із-під відсунутих завіс він побачив двох хлопчиків, певно, дев'яти та десяти років — і вони витріщалися на нього жадібними поглядами. Кожен носив крис-ніж кинджального типу, тримаючи долоню на руков'ї.

І тоді Пол пригадав оповідки про фрименів: їхні діти б'ються так само жорстоко, як і дорослі.

Рухаються руки, рухаються губи —
думки народжуються з його слів,
а очі його пожирають!
Він — острів Самості.

Принцеса Ірулан.

Опис із «Оповіді про Муад'Діба»

Фосфоресцентні трубки під стелею печери відкидали тьмяне світло на натовп, що зібрався всередині, й дозволяли хоча б приблизно оцінити кількість людей у цій скелястій залі... навіть більшій, ніж Велика зала її школи Бене Гессерит. За підрахунками Джессіки, під виступом, де вони стояли зі Стілгаром, зібралось понад п'ять тисяч людей.

І приходило ще більше.

Повітря гомоніло разом із людьми.

— Твого сина викликали з відпочинку, Сайядіно, — сказав Стілгар. — Чи бажаєш, аби він розділив твоє рішення?

— А чи може він змінити моє рішення?

— Звісно, повітря, що виповнюватиме твій голос, виходитиме з твоїх легенів, але...

— Я не передумаю, — відказала жінка.

Але насправді її переповнювали сумніви. Вона міркувала, чи не краще їй використати Пола як привід, щоб зійти з небезпечної дистанції. Ще ж потрібно було думати про ненароджену доньку. А що загрожувало плоті матері, загрожувало й доньці.

Чоловіки прибували зі скрученими килимами, крекчучи під їхньою вагою, і здиьмали пил, кидаючи вантаж на скелі.

Стілгар узяв її за руку й відвів назад, у своєрідну акустичну мушлю, яка й була заднім краєм виступу. Вождь указав на кам'яну лавку всередині мушлі.

— Там сидітиме Превелебна Матір, але ти можеш відпочити на лавці, доки вона прибуде.

— Я краще постою.

Джессіка дивилася, як чоловіки розгортають килими, вкриваючи поверхню виступу, розглядала натовп. Біля підніжжя скелі зібралось щонайменше десять тисяч осіб.

І вони досі прибували.

Жінка знала, що в пустелі вже червоніла заграва, але тут, у печері, панували вічні сутінки — сірий безмір, заповнений людьми, які прийшли помилуватися, як вона ризикуватиме життям.

Праворуч у натовпі утворився прохід, і Джессіка побачила Пола, який підходив до неї в супроводі двох хлопчиків. Дітлахи рухалися дуже поважно. Вони тримали руки на ножах і насуплено розглядали стіну людей обабіч себе.

— Сини Джаміса — тепер сини Усуля, — сказав Стілгар. — Вони дуже серйозно ставляться до своїх обов'язків супровідників. — Він несміливо посміхнувся до Джессіки.

Джессіка розпізнала спробу покращити їй настрій і була за неї вдячна, але все одно не могла відігнати думки від небезпеки, яка чигала на неї.

«У мене нема іншого вибору, лишається тільки зробити це, — подумала вона. — Необхідно рухатися швидко, якщо ми хочемо забезпечити собі місце між фрименами».

Пол піднявся на виступ, лишивши дітей унизу. Він спинився перед матір'ю, зиркнув на Стілгара, а тоді знову на Джессіку.

— Що відбувається? Я гадав, мене викликали на раду.

Стілгар підняв руку, жестом наказавши мовчати, й указав ліворуч, де в натовпі з'явився ще один прохід. Там пройшла Чані, й риси її мініатюрного личка викривило горе. Вона зняла дистикост і вдягнула елегантну блакитну сукню-халат, що лишала відкритими тонкі руки. На лівому передпліччі було пов'язано зелену хустинку.

«Зелений — колір жалоби», — подумав Пол.

Це був один із тих звичаїв, які сини Джаміса пояснили йому, зауваживши, що вони не носять зеленого, адже прийняли його як батька-опікуна.

— Ти Лісан аль-Гайб? — запитали вони. Відчувши джигад, що бовванів за їхніми словами, Пол відкинув їхнє запитання, поставивши своє власне. І дізнався, що Калеффу, старшому з хлопців, десять років і він — рідний син Джоффа. Орлопові, молодшому, вісім, і він — рідний син Джаміса.

Дивний видався день, а ці двоє почесних вартових були з ним. Він сам їх попросив не підпускати близько надміру цікавих, щоб дати йому час зануритися в думки та пророчі спогади і спланувати, як відвернути джигад.

Зараз Пол стояв біля матері на печерному виступі й дивився на натовп, міркуючи, чи здатен хоча б якийсь план зупинити дике шаленство легіонів фанатиків.

За Чані, яка наближалася до виступу, ішли чотири жінки, що несли на ношах іншу.

Джессіка не зважала на наближення Чані, зосередивши всю увагу на жінці на ношах. То була зморшкувата, прадавня стара в чорному вбранні з каптуром, який відкинула, демонструючи тугий вузол сивого волосся та жилаву шию.

Жінки м'яко поставили носі на виступ, і Чані допомогла старій стати на ноги.

«Отже, це і є їхня Превелебна Матір», — подумала Джессіка.

Стара важко обіперлася на Чані й пошкандибала до Джессіки. Вона скидалася на купу патиків, обтягнутих чорною тканиною. Вона спинилася перед Джессікою й протягом довгої миті мовчки розглядала її, а тоді хрипко прошепотіла.

— Тож ти і є та сама, — стареча голова скрушно хитнулася на тонкій шиї. — Шедаут Мейпс мала рацію, коли жаліла тебе.

Джессіка квапливо, з погордою відказала:

— Мені не потрібна нічия жалість.

— Поживемо-побачимо, — прохрипіла стара. На диво жваво вона повернулася і подивилася на натовп.

— Скажи їм, Стілгаре.

— Чи ж потрібно? — запитав він.

— Ми — люди Місру, — проскрипіла стара. — Відколи наші предки-суніти втекли з Аль-Уруби в долині Нілу, ми зазнали й вигнання, і смерті. Молодь іде вперед, щоб наш народ не вимер.

Стілгар глибоко вдихнув і ступив два кроки вперед.

Джессіка відчула, як тиша охопила натовп: двадцять тисяч людей, які зібралися тут, стояли мовчки й майже нерухомо. Враз вона здалася собі маленькою, а її пильність загострилася.

— Сьогодні ми маємо залишити цю січ, яка довгий час була нашим притулком, і рушити на південь, у пустелю, — мовив Стілгар. Його голос сягнув кожного підведеного обличчя, посилений акустичною мушлею позаду виступу.

Натовп і далі мовчав.

— Превелебна Матір сказала мені, що не переживе ще одну гаджру, — вів далі Стілгар. — Раніше нам доводилося жити без Превелебної Матері, але то є лихом для народу — шукати новий дім за таких важких обставин.

Тепер натовп заворушився, повнячись шепотом і тривожним гомоном.

— Тож цього не має трапитися, — сказав Стілгар. — Наша нова Сайядіна Джессіка з Чарівницьким Даром погодилася виконати сьогодні обряд. Вона спробує пройти випробування, щоб ми не втратили силу нашої Превелебної Матері.

«Джессіка з Чарівницьким Даром», — промайнуло в голові Джессіки. Вона бачила, як Пол витріщається на неї, відчувала запитання, що бриніли в його погляді, але його вуста були сковані дивовижністю всього навколо.

«Якщо я загину під час випробування, що трапиться з ним?» — запитувала себе Джессіка. І знову сумніви охопили її.

Чані підвела стару Превелебну Матір до кам'яної лави всередині акустичної мушлі, а тоді повернулася й стала біля Стілгара.

— А щоб ми не втратили все, якщо Джессіці з Чарівницьким Даром не поталанить, — мовив Стілгар, — Чані, доньку Ліета, буде висвячено на Сайядіну. — Він відступив на крок убік.

З глибини акустичної мушлі до них долинув голос старої, посиленний шепіт, різкий і пронизливий:

— Чані повернулася зі своєї гаджри — Чані бачила води.

Шелест прокотився натовпом:

— Вона бачила води.

— Я висвячую доньку Ліета на Сайядіну, — прохрипіла стара.

— Ми приймаємо її, — відповів натовп.

Пол не надто уважно прислухався до церемонії, досі зосередившись на тому, що було сказано про його матір.

Якщо їй не поталанить?

Він озирнувся на стару Превелебну Матір, вивчаючи висусшені риси старої, бездонну синяву її очей. Здавалося, неначе вітерець ось-ось віднесе її геть, але було в ній щось таке, що підказувало: її не торкнеться навіть коріолісова буря. Її оточувала така сама аура сили, як і Превелебну Матір Гая Єлену Могіям, що піддала його випробуванню болем — гом джаббаром.

— Я, Превелебна Матір Рамалло, чиїм голосом говорять безліч інших, скажу вам, — мовила стара. — Саме Чані має стати Сайядіною.

— Саме вона, — відповідав натовп.

Стара кивнула й прошепотіла:

— Дарую їй срібні небеса, золоту пустелю з осяйними скелями, а також зелені поля грядущі. Дарую все це Сайядіні Чані. І щоб не забула вона про те, що стала служницею всім нам, нехай виконає чорну роботу в Церемонії Сімені. Нехай усе буде так, як забажає Шай-Хулуд, — вона підняла схожу на коричневу палицю руку й опустила її.

Джессіка відчувала, як церемонія затягувала її в потік безвороття, зиркнула на сповнене запитань обличчя Пола й приготувалася до випробування.

— Нехай водожреці вийдуть наперед, — мовила Чані з легким тремтінням непевності дівочого голосу.

Тепер Джессіка відчула себе в найбільшій небезпеці, зауваживши її в пильності натовпу і його мовчанні.

Група чоловіків звивистим шляхом пройшла крізь натовп, парами наближаючись із задніх рядів. Кожна пара несла маленький шкіряний бурдюк — завбільшки зо дві людські голови. Бурдюки важко булькали.

Двоє очільників поставили свою ношу біля ніг Чані на виступ і відійшли.

Джессіка поглянула на бурдюки, а потім на чоловіків. Вони відкинули каптури, відкриваючи довге волосся, зібране у жмут на шиї. Чорні провалля очей незмигтно дивилися на неї.

Насичений аромат кориці поширювався з бурдюків і промайнув повз Джессіку. «Прянощі?» — здивувалася вона.

— Чи є там вода? — запитала Чані.

Водожрець, який стояв ліворуч, чоловік із пурпуровим шрамом на переніссі, кивнув.

— Там є вода, Сайядіно, — відказав він, — але ми не можемо пити її.

— Чи є там сім'я? — запитала Чані.

— Там є сім'я, — відповів чоловік.

Чані стала навколішки й поклала руки на хлюпінливий бурдюк.

— Благословенна вода та сім'я її.

Було щось знайоме в цьому обряді, й Джессіка озирнулася на Превелебну Матір Рамалло. Очі старої були заплющеними, й вона сиділа згорблено, неначе спала.

— Сайядіно Джессіко, — мовила Чані.

Джессіка повернулася, зауваживши, що дівчина дивиться на неї.

— Чи куштувала ти благословенну воду? — запитала Чані.

І перш ніж Джессіка встигла відповісти, Чані продовжила:

— Неможливо, щоб ти куштувала благословенну воду. Ти чужинка й не належиш до обраних.

Зітхання і шелестіння бурнусів прокотилися натовпом. Від того звуку її волосся стало дибом.

— Урожай був багатим, і творця знищено, — оголосила Чані, взявшись розкручувати велику трубку, яка йшла з булькитливого бурдюка.

Джессіка відчула, як навколо неї кипіла небезпека. Вона глянула на Пола, але зауважила, що його повністю охопило зачудування ритуалом і він не відривав погляду від Чані.

«*Чи бачив він цю мить у часі?*» — замислилася Джессіка. Вона поклала руку на живіт, міркуючи про ненароджену донечку, й запитала себе: — *Чи маю я право ризикувати нами обома?*»

Чані підняла трубку до Джессіки й мовила:

— Це Вода Життя, вода, могутніша за воду Кан, — вода, що звільняє наші душі. Якщо ти Превелебна Матір, вона відкриє для тебе всесвіт. Нехай судить тепер Шай-Хулуд.

Джессіка розривалася між обов'язком перед ненародженою дитиною й обов'язком перед Полом. Вона знала, що заради Пола має взяти трубку й випити вміст бурдюка, але варто було нахилитися до простягнутої трубки, як усі її чуття заволали про небезпеку.

Вміст бурдюка мав гіркий запах, схожий на багато відомих їй отрут, але водночас відрізнявся від них.

— Ти маєш випити це зараз, — сказала вона.

«*Вороття нема*», — нагадала собі Джессіка. Але нічого з виченого в Бене Гессерит не спадало їй на думку, щоб допомогти пройти через таке випробування.

«*Що це?*» — запитувала себе Джессіка. — *Алкоголь? Наркотик?*»

Вона схилилася над трубкою, вдихаючи ефіри кориці, й пригадала сп'яніння Дункана Айдаго. «*Меланжевий трунок?*» —

запитала вона себе. Джессіка вклала трубку до рота й трохи ковтнула. Напій мав присмак прянощів і трохи щипав язик.

Чані натиснула на шкіряний бурдюк. Великий об'єм рідини потрапив до рота Джессіки, й вона, перш ніж устигла щось зробити, проковтнула його, намагаючись зберегти спокій і гідність.

— Прийняти маленьку смерть страшніше, ніж саму смерть, — мовила Чані, вичікувально дивлячись на Джессіку.

Джессіка кинула на неї погляд у відповідь, не випускаючи трубки з рота. Вона відчувала вміст бурдюка в ніздрях, на піднебінні, у щоках та очах — тепер пекучо-солодкий.

Прохолодний.

І знову Чані спрямувала ковток рідини в рот Джессіки.

Вишуканий.

Джессіка ретельно розглядала мініатюрні риси обличчя Чані, у яких відбивалася поки що не надто разюча схожість із Лієтом-Кайнсом.

«Вони поять мене наркотиком», — мовила сама до себе Джессіка.

Але цей наркотик відрізнявся від усіх знаних нею, а навчання Бене Гессерит передбачає куштування різноманітних наркотиків.

Риси обличчя Чані були такими чіткими, наче прокресленими світлом.

Наркотик.

Буремна тиша залягла навколо Джессіки. Кожна фібра її тіла відчула, що з нею трапилася глибинна зміна. Вона ніби стала пилинкою свідомості, меншою за субатомну частинку, але здатну рухатися й відчувати довкілля. Раптове одкровення пройняло її — неначе хтось прибрав завіси. Здавалося, що зараз вона переживає психокінетичне продовження самої себе. Джессіка була пилинкою — але не тільки.

Печера лишилася навколо неї — і люди. Вона відчувала їх: Пола, Чані, Стілгара, Превелебну Матір Рамалло.

Превелебна Матір!

У школі ходили плітки, що не всі пережили випробування на статус Превелебної Матері, що наркотик забрав їх.

Джессіка зосередилася на Превелебній Матері Рамалло, усвідомлюючи тепер, що все відбулося в застиглу мить часу, який завмер лише для неї.

«*Чому ж завмер час?*» — питала себе Джессіка. Вона пильно вдивлялася в застигли обличчя, зауважила пилінку над головою Чані й спинилася там.

Очікування.

Відповідь з'явилася, неначе вибух у свідомості: її власний час завмер, аби врятувати їй життя.

Вона зосередилася на психокінетичному продовженні себе, зазирнула всередину й одразу ж натрапила на клітинне ядро, подібне до чорного провалля, від якого негайно відсахнулася.

«*Це і є те місце, куди ми не можемо зазирати,* — подумала вона. — *Існує місце, про яке не люблять згадувати Превелебні Матері — місце, куди може заглянути тільки Квізац Хадерах*».

Це усвідомлення повернуло їй крихту упевненості, й вона знову наважилася зосередитися на власному психокінетичному продовженні, стаючи пилінкою, що шукає в самій собі небезпеку.

І знайшла її — наркотик, який вона проковтнула.

Той трунок обернувся в ній на вакханалію часточок, які рухалися настільки швидко, що навіть завмерлий час не міг їх спинити. Вакханалія часточок. Джессіка почала розпізнавати знайомі структури: ось атом вуглецю, тремтлива спіральна хвиля... молекула глюкози. Перед нею постав цілий ланцюжок молекул, вона розпізнала білок... метил-протеїнову конфігурацію.

О-о-о-х!

Вона беззвучно зітхнула подумки, щойно побачила природу отрути.

За допомогою психокінетичного зондування Джессіка проникла всередину її, посунула атом кисню, дозволила іншому атому вуглецю долучитися до ланцюга, приєднала ланку кисню... гідрогену.

Зміна поширювалася... швидше й швидше відбувалася каталітична реакція, розширюючи поверхню для контакту.

Завмерлий час трохи відступив, і Джессіка відчула рух. Жінка почувала, як трубка бурдюка м'яко торкнулася її рота, забравши краплю вологи.

«*Чані використовує моє тіло як каталізатор, щоб змінити отруту в бурдюку,* — подумала Джессіка. — *Навіщо?*»

Хтось допоміг їй сісти. Вона побачила, як стару Превелебну Матір Рамалло посадили біля неї на вкритому килимом кам'яному виступі. Суха рука торкнулася її шиї.

І ось усередині її свідомості з'явилася ще одна психокінетична піщинка! Джессіка спробувала відкинути її, але піщинка наближалася щораз ближче... ближче.

Вони торкнулися одна до одної!

Здавалося, це найвища міра єднання: вона була двома особами водночас. Не телепатія, а спільна свідомість.

Зі старою Превелебною Матір'ю!

Але Джессіка побачила, що Превелебна Матір зовсім не вважала себе старою. Перед оком спільної свідомості постав образ: юна дівчина зі жвавим характером і ніжною вдачею.

Юнка мовила в спільній свідомості:

— Так, я саме така.

Джессіка могла лише сприйняти її слова, а не відповісти.

— Скоро і в тебе це все буде, Джессіко, — мовив внутрішній образ.

«Це галюцинація», — сказала Джессіка сама собі.

— Ти сама знаєш краще, — відповів внутрішній образ. — А тепер швидко, не опирайся. У нас небагато часу. Ми... — довга пауза, а тоді: — Ти мала сказати нам, що вагітна!

Джессіка віднайшла голос, яким і заговорила всередині свідомості.

— Чому?

— Це змінює вас обох! Свята Матір, що ж ми нарobili?

Джессіка відчула насильницький зсув у спільній свідомості, побачила внутрішнім оком іще одну піщинку-присутність. Та піщинка дико борсалася, то там, то сям, кружляла. Вона випромінювала чистий жах.

— Ти маєш бути сильною, — сказав образ-присутність Превелебної Матері. — Дякуй, що виношуєш доньку. Обряд убив би чоловічий зародок. Зараз... обережно, ніжно... торкнися присутності своєї доньки. Стань своєю донькою. Поглинь її страх... заспокой... використай свою сміливість і силу... м'якше тепер... ніжніше...

Перелякана піщинка пролетіла повз, і Джессіка змусила себе доторкнутися до неї.

Здавалося, жах ось-ось затопить її всю.

Джессіка боролася з ним єдиним відомим для себе способом: *«Я не повинна боятися. Страх убиває розум....»*

Літанія подарувала подобу спокою. Інша піщинка нерухомо завмерла навпроти неї.

«*Слова не спрацюють*», — мовила до себе Джессіка.

Тоді вона обмежилася базовими емоційними реакціями, випромінюючи любов, затишок і теплий захист.

Жах відступив.

І знову присутність Превелебної Матері заявила про себе, однак тепер спільна свідомість потроїлася: дві її частини були активними, а третя спокійно лежала й поглинала інформацію.

— Час тисне на мене, — сказала Превелебна Матір усередині свідомості. — Я маю багато тобі передати. І я не знаю, чи зможе твоя донька прийняти це все й лишитися при здоровому глузді. Але це має трапитися: потреби племені понад усе.

— Що...

— Мовчи й сприймай!

Незчисленні життєві досвіди почали розгортатися перед зором Джессіки. Це було схоже на стрічку тренувального проектора зі школи Бене Гессерит, що діяв на підсвідомість... але швидше... сліпуче швидко.

І все ж таки... чітко.

Вона пізнавала кожну мить, неначе переживала її: ось коханець — мужній, бородатий, з фрименськими очима. Джессіка бачила його силу й ніжність, дізнавшись про нього все за одну мить із пам'яті Превелебної Матері.

Не було часу думати про те, що це все може зробити із зародком її дочки — Джессіка встигала лише сприймати і запам'ятовувати. Миті життя полилися в неї — народження, життя, смерть, важливі моменти й неважливі... Усе життя в одному зрізі часу.

«*Чому ж падіння піску з вершини скелі має закарбуватися в мій пам'яті?*» — запитувала себе Джессіка.

Запізно, вона побачила, що відбувалося: стара жінка помирала, і на смертній ложі переміщувала весь свій досвід у свідомість Джессіки, неначе переливала воду в кухоль. Інша піщинка згасла в пренатальній свідомості, коли Джессіка поглянула на неї. А стара Превелебна Матір залишала пам'ять Джессіки в останньому зітханні потьмянілих слів.

— Я так довго чекала на тебе, — прошепотіла вона. — Ось моє життя.

І все її життя вклалося в це дійство.

Навіть мить смерті.

«*Тепер я Превелебна Матір*», — подумала Джессіка.

Новою синкретичною свідомістю жінка збагнула, що стала Превелебною Матір'ю в Бене-Гессеритському значенні цього слова. Отруйний наркотик змінив її.

Але вона точно знала, що в школі Бене Гессерит усе відбувається трішки інакше. Попри те що ніхто не втаємничував її у ці містерії, Джессіка все знала.

Кінцевий результат був однаковим.

Відчуваючи, що третя піщинка, донечка, досі торкається її внутрішньої свідомості, вона спробувала потягнутися до неї, але відповіді не почула.

Жахлива самотність пройняла Джессіку від усвідомлення того, що трапилося з нею. Вона бачила, як сповільнився плин її буття, а життя навколо враз прискорилося — і рухомі переплетення взаємозв'язків проявилися чіткіше.

Відчуття того, що вся свідомість обернулася на одну піщинку, поступово зникало в міру того, як тіло розслаблялося, нейтралізувавши небезпеку від отрути. Але вона досі відчувала ту, *третю* піщинку, й торкалася до неї з відчуттям провини за те, чому дозволила трапитися.

«*Я зробила це з тобою, моя бідна маленька, ще не сформована донечко. Я привела тебе у світ і відкрила твою свідомість усій його повноті, жодним чином не захистивши*».

Тендітний потічок любові й затишку — немов відображення всього вилитого самою Джессікою — випромінювала третя піщинка.

Перш ніж жінка встигла відповісти, вона відчула наполегливу присутність адаб у своїй пам'яті. Необхідно було щось зробити. Вона потягнулася до вимогливого спогаду, розуміючи, що їй заважає розпливчастість усього, адже змінений наркотик скував її чуття.

«*Я б могла видозмінити й це, — подумала вона. — Могла б нівелювати дію наркотику й знешкодити його*». Але Джессіка відчула, що це було б помилкою. Вона проходила обряд єднання з фрименами.

Тоді Джессіка дізналася, що має робити.

Вона розплющила очі й указала на бурдюк із водою, який тримала над нею Чані.

— Вона тепер благословенна, — сказала Джессіка. — Змішайте води, нехай зміна прийде до всіх, аби весь народ міг долучитися до благословення й розділити його.

«Нехай каталізатор робить свою роботу, — думала вона. — Хай люди скуштують його і зблизять ненадовго свої свідомості. Наркотик тепер безпечний... Превелебна Матір змінила його».

Але нав'язливий спогад не відступав. Потрібно було зробити щось іще, але наркотик заважав зосередитися.

Ах... стара Превелебна Матір.

— Я зустрілася з Превелебною Матір'ю Рамалло, — сказала Джессіка. — Вона пішла, але вона й лишається. Віддайте їй шану під час обряду.

«І звідки я знаю ці слова?» — дивувалася Джессіка.

А тоді збагнула, що вони походять з іншої пам'яті — з подарованого життя, яке тепер стало частиною її самої. Однак чогось у тому дарі досі бракувало.

— *Нехай поєднуються у своїй оргії,* — сказала чужа пам'ять усередині неї. — Життя дає їм так мало приводів для радості. Так, і нам із тобою потрібен час, щоб трішки познайомитися, перш ніж я відступлю і розтану у твоїх спогадах. Уже відчуваю, як мене до них вабить. Ох, а у твоєму розумі стільки всього цікавого. Настільки цікавого, що я й уявити не могла.

І згорнута в Джессіці чужа свідомість розкрилася їй назустріч, дозволивши зазирнути в довжелезний коридор інших Превелебних Матерів — і не було їм кінця-краю.

Джессіка відсахнулася, боячись загубитися в океані єдності. Одначе коридор лишився, показуючи Джессіці, що фрименська культура значно старша, ніж вона могла запідозрити.

Ось фримени на Поритрині — розніжені комфортною планетою люди, легка здобич для імперських загарбників, що ловили людей і заселяли колонії на Белі Тегейзе та Салусі Секундус.

Ох, які стогони чула Джессіка на тій ланці історії.

З глибини коридору долинав примарний крик: *«Вони заборонили нам Хадж!»*

Джессіка бачила халупи рабів на Белі Тегейзе, як людей сортували й відбирали для заселення Россака та Хармонтепа.

Сцени кривавої жорстокості розгорталися перед нею, неначе пелюстки жажної квітки. А ще вона бачила нитку, що вела від Сайядіни до Сайядіни, спершу з вуст у вуста через піщані співи. Потім, після відкриття на Россаці отруйного наркотика, вона йшла крізь свідомість їхніх власних Превелєбних Матерів... і сягнула особливого розквіту на Арракісі з відкриттям Води Життя.

Із глибини внутрішнього коридору долинав інший крик: «Ніколи не пробачимо! Ніколи не забудемо!»

Але увагу Джессіки привернуло відкриття Води Життя і її джерело: рідкі виділення напівмертвого піщаного хробака, творця. Коли вона побачила в новій пам'яті, як його вбивають, то ледь погамувала зітхання.

Істоту втопили!

— Мамо, з тобою все гаразд?

Голос Пола ввірвався в Джессіку, й жінка із зусиллям вирвалася з внутрішньої свідомості, щоб подивитися на нього. Вона усвідомлювала свій обов'язок перед ним, але обурювалася з його присутності.

Я неначе людина, руки якої з миті зародження свідомості були позбавлені чуттів — доки хтось силоміць не надав їм можливість відчувати.

Крізь її мозок промайнула думка, що обгорнула свідомість.

І я кажу: «*Погляньте! У мене нема рук!*» А люди навколо кажуть: «*Але що таке руки?*»

— З тобою все гаразд? — повторив Пол.

— Так.

— Чи можу я пити це? — він указав на бурдюк у руках Чані. — Вони хочуть, аби я це випив.

Жінка почула прихований зміст у синових словах, збагнула, що він відчув отруту в початковій, незмінній речовині — а ще боявся за Джессіку. Тоді їй спало на думку поміркувати про межі пророчого дару Пола. Його запитання багато чого пояснювало їй.

— Ти можеш це пити, — сказала вона. — Нашій було змінено.

Вона глянула позад Пола й помітила Стілгара, який темними-темними очима пильно її розглядав.

— Тепер ми знаємо, що ти справжня, — сказав він.

У цих словах вона також відчула приховане значення, але нечіткість, спричинена наркотиком, заповонила її чуття. Як же

тепло й затишно. Яка благодать, що ці фримени прийняли її в серце свого єднання.

Пол бачив, як наркотик опановував його матір.

Він занурився в глибини пам'яті — чітке минуле, розпливчасті лінії невиразного майбутнього. Неначе він переглядав завмерлі миттєвості часу, нерозбірливі для кришталіка внутрішнього зору. Вихоплені з потоку уривки було складно розрізнити.

Цей наркотик... Юнак міг зібрати в думках знання про нього, міг усвідомити, що саме трунок робив із його матір'ю, але цим знанням бракувало природного ритму, системи взаємного відображення.

І раптом Пол збагнув, що одна річ — це бачити минуле, яке заміщує теперішнє, але справжнім випробуванням пророчого дару стало бачення минулого в прийдешньому.

Усе підказувало, що воно не таке, як здається.

— Випий це, — мовила Чані. Вона похитала трубкою бурдюка з водою в нього перед носом.

Пол випростався, дивлячись на Чані. Він відчував у повітрі збудження карнавальної оргії, чудово знаючи, що трапиться, коли він ковтне трунку, які зміни вчинить із ним квінтесенція цієї рідини. До нього повернеться образ чистого часу — часу, що стає простором. Наркотик підійме його на хистку вершину, однак не дасть розуміння.

Позаду Чані пролунав голос Сітлгара:

— Пий, хлопче. Ти затримуєш обряд.

Пол прислухався до дикого ревіння натовпу:

— Лісан аль-Гайб! — повторювали вони. — Муад'Діб!

Юнак поглянув на матір. Вона мирно заснула сидючи й дихала рівно та глибоко. Раптом у його свідомості зринуло речення з майбутнього, що було його самотнім минулим: *«Вона спить у Водах Життя»*.

Чані смикнула його за рукав.

Вслухаючись у вигуки натовпу, він поклав трубку до рота й відчув, як рідина потекла його горлом, коли Чані натиснула на бурдюк — і в нього запаморочилося в голові від випарів. Чані забрала трубку й віддала бурдюк у руки, що тяглися за ним із підлоги печери. Очі Пола зосередилися на дівочій руці — на зеленій стрічці жалоби.

Випроставшись, Чані зауважила напрямок його погляду й мовила:

— Я можу оплакувати його навіть у радості вод. Це те, що дав нам він. — Дівчина стиснула долоню Пола й повела його вздовж виступу. — Є між нами одна подібність, Усулю: ми обоє втратили батьків через Харконнів.

Пол рушив за нею. Юнака охопило відчуття, ніби його голова відділилася від тіла, а потім дивовижним, незрозумілим чином приєдналася до нього. Ноги здавалися чужими й гумовими.

Вони зайшли у вузький бічний коридор, осяяний тьмяними, віддаленими одна від одної світлокулями. Пол відчув, як наркотик починає опановувати його, розкриваючи час, немов квітку. Коли вони повернули в інший затінений прохід, він збагнув, що йому необхідно зіпертися на Чані. Крізь тканину юнак відчував пружність і м'якість її тіла, від якого в нього заграла кров. Збудження змішувалося з наркотичним ефектом, розгортаючи пласти минулого й майбутнього в теперішньому — й хлопцеві лишається лише тонка грань тринокулярного зору.

— Я знаю тебе, Чані, — прошепотів він. — Ми сиділи на виступі над піском, і я розвіював твої страхи. Ми пестили одне одного в темряві січі. Ми... — Пол утратив фокус, спробував хитнути головою і заточився.

Чані втримала його й провела крізь товсту завісу в жовте тепло особистого помешкання — невеликі столики, подушки, матрац під помаранчевим простирадлом.

Пол збагнув, що вони зупинилися, і що Чані стоїть, витріщаючись на нього повними тихого жаху очима.

— Ти маєш розповісти мені, — прошепотіла вона.

— Ти Сіхая, — сказав він. — Весна в пустелі.

— Коли плем'я розділяє Воду, — мовила дівчина, — ми разом, усі ми. Ми... ділимося. Я можу... відчувати інших разом зі мною, але з тобою ділитися боюся.

— Чому?

Він спробував зосередитися на ній, але минуле й майбутнє спліталися з теперішнім, затьмарюючи її образ. Пол бачив її в незліченних вимірах, постатях і ситуаціях.

— У тобі є щось жакне, — вела далі вона. — Коли я забрала тебе від інших... я зробила це, бо відчувала — так бажають інші. Ти... тиснеш на людей. Ти... змушуєш нас бачити дивовижі!

Він змусив себе чітко промовити:

— Що ти бачиш?

Вона поглянула на власні руки.

— Я бачу дитину... на руках. Це наша дитина, твоя і моя. — Вона приклала долоню до рота. — Звідки я знаю кожну твою рису? *«Вони теж мають крихту пророчого дару, — підказав Полові мозок. — Але тамують його, адже бояться».*

У мить просвітлення він побачив, як Чані затремтіла.

— Що ти хочеш сказати? — запитав він.

— Усулю, — прошепотіла вона, але досі тремтіла.

— У майбутньому сховатися не можна, — мовив він.

Глибокий жаль до Чані враз охопив Пола. Він притис її до себе й погладив по голові.

— Чані, Чані, не бійся.

— Усулю, допоможи мені! — скрикнула вона.

Доки Чані говорила, Пол відчував, як наркотик остаточно завершує свою роботу в ньому, зриваючи геть покрови, що приховували далекий сірий неспокій майбутнього.

— Ти такий спокійний, — мовила Чані.

Юнак заспокоїв власну свідомість, спостерігаючи за часом, що простягається дивовижними вимірами, кружляє в делікатній рівновазі, вузький і водночас розлогий, неначе сітка, що з'єднає незчисленні світи й сили; натягнутий канат, яким він має пройти; гойдалка, на якій він гойдався.

З одного боку він бачив Імперію, Харконнена, на ймення Фейд-Раута, що мчав до нього зі смертоносним клинком, сардакарів, які полишали свою планету, щоб розгромити Арракіс, віроломну Гільдію, зайняту плетенням інтриг, Бене Гессерит зі своєю селективною генетичною програмою. Вони нависли над його небокраєм, немов грозова хмара, стримувані лише фрименами та їхнім Муад'Дібом, сплячим велетом, готовим до божевільного хрестового походу через усесвіт.

Пол відчув, що перебуває в центрі всього, що він і є точкою, навколо якої все обертається. Він крокує тонкою волосінню миру з крихтами щастя, а Чані — поруч із ним. Він бачив, як час відносного спокою простягається вперед і ховається в січі — хвилинка миру між періодами насилля.

— Нема іншого місця для миру, — промовив він.

— Усулю, ти плачеш, — прошепотіла Чані. — Усулю, опоро моя, ти віддаєш вологу мертвим? Чиїм мертвим?

— Тим, хто ще не помер, — сказав Пол.

— Тоді нехай вони живуть, доки не настав їхній час, — відказала дівчина.

Крізь наркотичну імлу Пол відчував, наскільки ж Чані мала рацію, тому з дикою силою притиснув її до себе.

— Сіхая! — промовив він.

Вона притиснула долоню до його щоки й мовила:

— Я більше не боюся, Усулю. Поглянь на мене. Коли ти так обіймаєш мене, я бачу те, що бачиш ти.

— Що ж ти бачиш? — запитав він.

— Я бачу, як ми даруємо одне одному кохання між бурями. Ми були створені для цього.

Наркотик знову опанував Пола, і юнак подумав: *«Так багато разів ти дарувала мені затишок і забуття»*. Він знову відчув гіперосаяння в рельєфному образі часу, відчув, як майбутнє стає спогадами — ніжне пониження плотського кохання, єднання самотей, м'якість і грубість.

— Ти сильна, Чані, — пробурмотів він. — Зостанься зі мною.

— Назавжди, — відповіла вона й поцілувала його в щоку.

КНИГА ТРЕТЯ

ПРОРОК

Ніхто із жінок, чоловіків чи дітей ніколи не був глибоко пов'язаний із моїм батьком. Стосунки, найбільше схожі на те, що вкладається в поняття звичайної дружби, поєднували Падишаха-Імператора з графом Хасимиром Фенрінгом, його споборником іще з дитинства. Оцінити глибину дружби графа Фенрінга можна за таким позитивним фактом: він утихомирив підозри Ландсрааду після Справи з Арракісом. Це вартувало, за словами матері, понад мільярд соляріїв хабарами прянощів, але були й інші дарунки: рабини, королівська шана, титули. Друге свідчення графової дружби є негативним. Він відмовився вбити людину, хоча й мав для цього можливості й батьків наказ. Зараз я розповім, як це трапилося.

Принцеса Ірулан. Граф Фенрінг: портрет

Розгніваний барон Владімір Харконнен вискочив зі своїх апартаментів у коридор, пролітаючи ділянками присмеркового сонця, промені якого пробивалися крізь високі вікна. Від різких рухів його тіло на силових підвісках крутилося і хиталося.

Він промчав повз особисту кухню, бібліотеку, маленьку приймальню й забіг у помешкання слуг, де вже панував вечірній спокій.

Капітан гвардії Якін Нефуд сидів навпочіпки на дивані. На пласкому обличчі — заціпеніння від семути, навкруги — моторшне завивання музики семути. Його супровід розташувався поруч, очікуючи на накази капітана.

— Нефуде! — заволав Барон.

Чоловіки притьмом звелися на ноги.

Нефуд стояв. На його обличчі прочитувалося наркотичне сп'яніння з блідавими слідами — ознакою страху. Музыка семути замовкла.

— Мілорде бароне, — мовив Нефуд. Його голос не тремтів тільки завдяки наркотику.

Барон поглянув на обличчя довкола себе: на кожному з них — божевільна непорушність. Він зосередив увагу на Нефуді, а тоді заговорив шовковистим голосом:

— Як довго ти капітан моєї гвардії, Нефуде?

Нефуд ковтнув.

— З Арракіса, мілорде. Майже два роки.

— Чи завжди тобі вдавалося розпізнати небезпеки, що загрожували мені?

— Таким було єдине моє бажання, мілорде.

— А де тоді Фейд-Раута? — прогорлав Барон.

Нефуд відсахнувся.

— Мілорде?

— Ти не розглядав Фейда-Рауту як загрозу для моєї безпеки? — знову шовковистий голос.

Нефуд зволожив губи язиком. Його очі прояснилися від отупіння семути.

— Фейд-Раута в кварталах рабів, мілорде.

— Знову із жінками, га? — Барон аж тремтів, намагаючись угамувати гнів.

— Сір, можливо, він...

— Мовчати!

Барон ступив іще крок у передпокої, зауваживши, як слуги позадкували, розчистивши простір навколо Нефуда — відокремлюючи себе від призвідця Баронового гніву.

— Чи не наказував я тобі *точно* знати, де перебуває на-барон будь-якої миті? — запитав Барон і підступив на крок. — Чи не велів я тобі точно знати, що каже на-барон — і кому саме? — Ще крок. — Чи не вимагав я негайно доповідати мені, коли б він не пішов у квартали до рабів?

Нефуд знову ковтнув. Піт виступив у нього на лобі.

Барон говорив беземоційно, майже без акцентів:

— Чи не казав я тобі цього?

Нефуд кивнув.

— І чи не казав я тобі, щоб ти перевіряв усіх хлопчиків-рабів, яких відряджають до мене? І щоб ти це робив... *особисто*?

І знову Нефуд кивнув.

— А ти часом не помітив плямку на стегні того, кого відряджили до мене сьогодні? — запитав Барон. — Чи, можливо, ти...

— Дядьку.

Барон крутнувся, витріщаючись на Фейда-Рауту, який стояв у дверному прорізі. Присутність тут небожа, квапливість, яку юнак не зміг приховати — усе це багато про що свідчило. Фейд-Раута має власну систему шпигунів, мішенню якої був Барон.

— У моїх покоях тіло, яке б я хотів прибрати, — сказав Барон, тримаючи руку на схованому під убранням паралізаторі й подумки дякуючи своєму найкращому щиту.

Фейд-Раута зиркнув на двох охоронців біля правої стіни й кивнув. Ті двоє відступили, вийшли з дверей і рушили до покоїв Барона.

«Отже, ці двоє? — міркував Барон. — О, цій юній почварі ще багато чого треба вивчити про конспірацію!»

— Підозрюю, коли ти залишив квартал рабів, там усе було гаразд, Фейде, — мовив Барон.

— Я грав у хеопс із наглядачем за рабами, — відказав Фейд-Раута, міркуючи: *«Що ж пішло не так? Вочевидь, хлопчика, якого ми відправили до дядька, вбито, але він був бездоганним для своєї місії. Навіть Хават не міг зробити кращий вибір. Хлопчик був чудовим!»*

— Грав у пірамідальні шахи, — мовив Барон. — Як мило. Ти переміг?

— Я... так, дядьку, — Фейд-Раута намагався приховати тривогу. Барон лягнув пальцями.

— Нефуде, хочеш повернути мою прихильність?

— Сір, що я накоїв? — тремтячи запитав Нефуд.

— Це вже не важливо, — відказав Барон. — Фейд переміг наглядача за рабами в хеопс. Ти чув?

— Так... сір.

— Візьми трьох людей і піди до наглядача, — сказав Барон. — Задуши його гаротою. Коли закінчиш, принеси мені тіло, аби я бачив, що все виконано добре. Нам на службі не потрібні такі невірні гравці в шахи.

Фейд-Раута зблід і ступив крок уперед.

— Але, дядьку, я...

— Пізніше, Фейде, — махнув рукою Барон. — Пізніше.

Двоє охоронців, які рушили до спальні Барона за тілом хлопчика-раба, пройшли повз передпокій, несучи труп, руки якого

звисали долу. Барон дивився на охоронців, доки ті не зникли з поля зору.

Нефуд підійшов до Барона.

— Ви бажаєте, щоб я вбив наглядача просто зараз, мілорде?

— Зараз, — підтвердив Барон. — А коли закінчиш, додай до свого списку ще цих двох, які щойно пройшли повз нас. Мені не сподобалося, як вони несли тіло. Такі речі треба робити делікатно. Хочу побачити і їхні трупи.

Нефуд промимрив:

— Мілорде, якщо я щось...

— Роби, як наказав твій господар, — гарикнув Фейд-Раута, міркуючи: *«Тепер хоча б власну шкіру врятувати»*.

«Добре!» — подумав Барон. — *«Принаймні він уміє програвати»*. — Барон усміхнувся сам до себе: — *«А ще малий знає, що саме мені до вподоби, й зробить усе, аби мій гнів оминув його. Він знає, що я маю зберегти його. Кому ж іще я зможу передати правління, коли відійду від справ? Інших здібних у мене нема. Але він має вчитися! А я маю убезпечити себе, доки він учиться»*.

Нефуд кивнув гвардійцям, щоб ті допомогли йому, і вийшов за двері.

— Ти не проведеш мене до покоїв, Фейде? — запитав Барон.

— Як забажаєте, — уклонився Фейд-Раута. *«Мене викрито»* — промайнуло в нього в голові.

— Після тебе, — вказав на двері Барон.

Лише хвилинка вагання виказала страх Фейда-Раути. *«Я знав остаточної поразки?»* — запитував він сам себе. — *«Невже він устромить отруєний клинок мені в спину... повільно, крізь щит? Чи є в нього інший спадкоємець?»*

«Нехай переживе мить жаху, — думав Барон, крокуючи за небожем. — Він посяде моє місце, але я сам вирішу, коли. Я не дозволю йому зруйнувати все, що я вибудував!»

Фейд-Раута намагався йти не надто швидко. Він відчував, як на спині в нього виступили сироти — неначе тіло саме хотіло знати, коли ж зазнає удару. Його м'язи то розслаблялися, то напружувалися.

— Ти чув останні новини з Арракіса? — запитав Барон.

— Ні, дядьку.

Фейд-Раута змусив себе не озиратися. Він повернув у коридор зі службового крила.

— У них там серед фрименів з'явився новий пророк чи то пак релігійний лідер, — сказав Барон. — Вони звуть його Муад'Дібом¹. Доволі кумедно. Це означає «миша». Я сказав Раббанові, що нехай вони бавляться своєю релігією. Матимуть, що робити.

— Це дуже цікаво, дядьку, — відказав Фейд-Раута. Він повернувся до особистого коридору в дядькові покої, дивуючись: *«Чому він заговорив про релігію? Це якийсь тонкий натяк для мене?»*

— Чи не так? — зауважив Барон.

Вони пройшли до апартаментів Барона — крізь вітальню до спальні. Там натрапили на ознаки легкої боротьби — пересунута лампа на силовій підвісці, подушка на підлозі, плівка з колісковою, розмотана в узголів'ї ліжка.

— Це був розумний план, — сказав Барон. Тримаючи щит увімкненим на максимум, він спинився і поглянув на небожа. — Але недостатньо розумний. Скажи-но, Фейде, чому ти сам мене не заколов? У тебе було достатньо нагод.

Фейд-Раута знайшов стілець на силовій підвісці й подумки знизав плечима, коли сів без дозволу.

«Зараз я маю бути нахабнішим», — подумав він.

— Ти вчив мене, що власні руки завжди мають лишатися чистими, — відказав юнак.

— О так, — гмикнув Барон. — Якщо зустрінешся з Імператором, ти повинен мати змогу чесно сказати, що не робив цього. Відьма біля Імператора почує твої слова і знатиме, правдиві вони чи ні. Так. Я попереджав тебе про це.

— Дядьку, чому ти не придбав собі Бене-Гессеритку? — запитав Фейд-Раута. — З Правдомовицею на твоєму боці...

— Ти знаєш мої смаки! — гарикнув Барон.

Фейд-Раута, уважно подивившись на дядька, мовив:

— І все ж таки одна була б доволі цінною для...

— Я їм не довіряю, — прогарчав Барон. — І годі намагатися змінити тему!

Фейд-Раута м'яко відповів:

— Як забажаєш, дядьку.

¹ В арабській мові — приватний учитель, якого халіфи наймали для виховання дітей. У світі Френка Герберта — пустельна миша (див. «Термінологію Імперії» наприкінці книжки).

— Пригадую один випадок на арені кілька років тому, — почав Барон. — Того дня здавалося, буцімто раба-гладіатора підіслали, щоб убити тебе. Так воно справді й було?

— Це було так давно, дядьку. Зрештою, я...

— Не викручуйся, будь ласка, — напруга в голосі Барона виказувала, скільки сил йому вартувало стримати гнів.

Фейд-Раута глянув на дядька, міркуючи: *«Він знає, інакше не затитував би»*.

— То був обман, дядьку. Я підлаштував усе, щоб дискредитувати твого наглядача за рабами.

— Дуже розумно, — сказав Барон. — І сміливо. Той раб-гладіатор ледь не переміг тебе, чи не так?

— Так.

— Якби твої хитрість і вправність були домірні сміливості, ти справді став би неймовірним. — Барон похитав головою з боку в бік. І як же багато разів після того жахливого дня на Арракісі він шкодував, що втратив ментата Пітера. То був чоловік тонких, диявольських хитрощів. Однак це його не врятувало. І знову Барон похитав головою. Доля — незбагненна.

Фейд-Раута оглянув спальню, вивчаючи сліди боротьби. І здивувався, як дядькові вдалося здолати раба, якого вони так ретельно готували.

— Як я переміг його? — запитав Барон. — О, тепер, Фейде, нехай зброя, що захищає мене на схилі літ, залишиться в таємниці. Скористаємося краще цим часом, щоб укласти угоду.

Фейд-Раута поглянув на нього. *«Угода! Отже, він точно хоче, щоб я лишився його спадкоємцем. Звідки б іще тут узятися угоді? Угоди укладають між рівними або майже рівними!»*

— Що за угода, дядьку? — Фейд-Раута пишався тим, що зумів зберегти спокій у голосі, попри радість, яка виповнювала його.

Барон також зауважив цей контроль і кивнув.

— Ти — гарний матеріал, Фейде. А гарним матеріалом не хехтують. Однак ти й далі відмовляєшся збагнути мою справжню цінність для тебе. Ти впертий і зовсім не бачиш, чому мене потрібно берегти як зіницю ока. Це... — він кивнув на сліди боротьби в спальні. — Це дурощі. А за них я не нагороджую.

«Ближче до справи, старий дурню!» — міркував Фейд-Раута.

— Гадаєш, що я старий дурень, — сказав Барон. — Доведеться переконати тебе у зворотному.

— Ти говорив про угоду.

— Ах, ця нетерплячість юності, — промимрив Барон. — Гаразд, ось у чому її суть. Ти припиниш ці дурні замахи на моє життя. А я, коли ти будеш до цього готовий, поступлюся тобі своїм місцем. Відійду від справ і буду радником, лишивши владу тобі.

— Відійдеш від справ, дядьку?

— Ти досі гадаєш, що я дурень, — гмикнув Барон. — Ще більше переконався в цьому, так? Гадаєш, я благаю тебе! Крокуй обережно, Фейде. Цей старий дурень побачив голку, імплантовану в стегно хлопчика-раба. Саме там, де я поклав би руку, так? Найменший тиск — і клац! Отруєна голка в долоні старого дурня! Ах, Фейде...

Барон похитав головою, міркуючи: *«І це б спрацювало, якби Хават не попередив мене. Але хай малий вірить, що я сам викрив змову. У певному сенсі так і було. Я врятував Хавата від знищення на Арракісі. А хлопець має більше поважати мої навички».*

Фейд-Раута змовчав, борючись із собою. *«Чи каже дядько правду? Невже він справді говорить про зречення? Чому б і ні? Я певен, що одного дня стану його спадкоємцем, якщо рухатимуся обережно. Не житиме ж він вічно. Певно, це й справді була дурість — намагатися прискорити процес».*

— Ти говориш про угоду, — сказав Фейд-Раута. — Якими клятвами ми скріпимо її?

— Тобто як ми можемо довіряти один одному, еге? — запитав Барон. — Гаразд, Фейде, щодо тебе: я накажу Зуфірові Хавату стежити за тобою. У такі здібності ментата Хавата я вірю. Розумієш мене? А щодо мене, тобі доведеться повірити на слово. Але ж я не житиму вічно, правда, Фейде? І, певно, зараз ти починаєш підозрювати, що є дещо, відоме мені, про що мав би знати ти.

— Я даю тобі свою обітницю, а що мені даєш ти? — запитав Фейд-Раута.

— Я відпускаю тебе живим, — сказав Барон.

І знову Фейд-Раута уважно придивився до дядька. *«Він ставить до мене Хавата! А що б він сказав, якби я розповів, що саме Хават спланував трюк із гладіатором, що вартувало йому наглядача за рабами? Найімовірніше, він скаже, що я брешу, щоб дискредитувати Хавата. Ні, добрий Хават — ментат, тож він таке передбачив».*

— То що скажеш? — запитав Барон.

— А що я можу сказати? Звісно, погоджуюся.

І Фейд-Раута подумав: *«Хават! Він грає на два поля... так? Він перейшов до дядькового табору, бо я не порадився з ним щодо замаху з хлопчиком-рабом?»*

— Ти нічого не сказав про нагляд Хавата, — мовив Барон.

Фейда-Рауту зрадили розширені від злості ніздрі. Стільки років ім'я Хавата було в родині Харконненів сигналом про небезпеку... і тепер воно набуло нового значення: так само небезпечного.

— Хават — небезпечна іграшка, — відказав Фейд-Раута.

— Іграшка! Не будь дурним. Я знаю, що мені дає Хават і як це контролювати. У Хавата є глибокі емоції, Фейде. Боятися варто людину без емоцій. Але глибокі емоції... таку людину можна використати для своїх потреб.

— Дядьку, я не розумію тебе.

— Але ж це доволі просто.

Тільки тремтіння повік видало, яка образа пройняла Фейда-Рауту.

— І Хавата ти не розумієш, — продовжив Барон.

«Ти теж!» — подумав Фейд-Раута.

— Кого звинувачує Хават у тому, що нині з ним трапилося? — запитав Барон. — Мене? Звісно. Але він був знаряддям Атрідів і роками перевершував мене, доки Імперія не доклала руку. Ось як це виглядає. Його ненависть до мене — доволі звична річ. Він вірить, що здатен перевершити мене будь-якої миті. А повіривши в таке, він уже переможений. Бо я спрямовую його увагу туди, куди хочу — проти Імперії.

Чоло Фейда-Раути напружилося від усвідомлення нових фактів, його вуста звузилися.

— Проти Імператора?

«Нехай мій любий небіж розсмакує це, — думав Барон. — Нехай скаже собі: «Імператор Фейд-Раута Харконнен!» Хай запитає сам у себе, як же багато це вартує. Такий титул точно вартує життя одного старого дядька, який може здійснити мрію!»

Фейд-Раута повільно зволожив язиком губи. Чи правда те, що говорить старий дурень? Здається, тут криється щось більше.

— А який стосунок до всього цього має Хават? — запитав Фейд-Раута.

— Він гадає, що використовує нас як знаряддя помсти Імператорові.

— А коли вдасться завершити справу?

— Він не бачить далі своєї помсти. Хават — людина, яка має служити іншим, і навіть він сам про себе цього не знає.

— Я багато навчився від Зуфіра Хавата, — погодився Фейд-Раута, збагнувши правдивість цих слів, щойно вимовив їх. — Але що більше я вчуся, то більше гадаю, що його варто позбутися... і скоро.

— Тобі не подобається думка, що він стежитиме за тобою?

— Хават стежить за всіма.

— І він може посадити тебе на трон. Хават хитрий. Він небезпечний і підступний. Але я ще не скасовуватиму антидот. Меч же також небезпечний, Фейде. А для цього клинка у нас є піхви — отрута в ньому. Щойно ми скасуємо антидот, смерть сховає його в піхви.

— У певному сенсі це як арена, — сказав Фейд-Раута. — Хитрощі всередині обманів, а ті — всередині інших хитрощів. Ти маєш бачити, куди глadiator нахиляється, куди дивиться, як тримає меча.

Він кивнув собі, помітивши, що ці слова припали дядькові до душі, й міркуючи: *«Так! Як арена. Тільки гостре лезо — розум!»*

— Тепер ти бачиш, як я тобі потрібен, — сказав Барон. — Від мене досі є користь, Фейде.

«Мечем розмахують, доки він не затупиться», — подумав Фейд-Раута.

— Так, дядьку, — сказав він.

— А тепер, — мовив Барон. — ми вдвох підемо в квартали рабів. І я дивитимуся, як ти власними руками повбиваєш усіх жінок у крилі задоволень.

— Дядьку!

— Будуть й інші жінки, Фейде. Але ж я вже казав тобі: не варто помилятися щодо мене.

Обличчя Фейда-Раути потемніло.

— Дядьку, ти...

— Ти приймеш це покарання і навчишся дечому, — відрізав Барон.

Погляд Фейда-Раути перетнувся зі зловтіхою в дядькових очах. *«І я маю запам'ятати цю ніч, — думав він. — А пам'ятаючи її, я пам'ятатиму й інші ночі»*.

— Ти не відмовишся, — сказав Барон.

«А що б ти зробив, якби я відмовився, старий?» — запитав Фейд-Раута сам у себе. Але він знав, що тоді було б інше покарання, можливо, ще хитріше. Ще жорстокіший важіль, щоб зігнути його.

— Я знаю тебе, Фейде, — сказав Барон. — Ти не відмовишся.

«Гаразд, — думав Фейд-Раута. — Зараз ти мені потрібен. Я це розумію. Угоду укладено. Але ж я не завжди потребуватиму тебе. І... одного дня...»

Глибоко в людській підсвідомості криється потреба в існуванні логічного всесвіту, що кориться законам логіки. Однак справжній усесвіт завжди на один крок випереджає логіку.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

«Доводилося мені сидіти перед багатьма правителями Великих Домів, але ніколи ще я не бачив настільки великої та небезпечної свині, як ця», — промовив сам до себе Зуфір Хават.

— Можеш бути відвертим зі мною, Хавате, — пробурчав Барон. Він відкинувся у своєму кріслі на підвісках, а заховані в складках жиру очі свердлили Зуфіра.

Старий ментат зиркнув униз на стіл, що стояв між ним і бароном Владіміром Харконненом; відзначив його розкішну структуру. Навіть це було важливим фактором, який треба враховувати, оцінюючи Барона. Так само, як і червоні стіни його приватної нарадчої кімнати чи ледь відчутний завислий у повітрі трав'яний запах, що маскував глибокий мускусний аромат.

— Ти ж не з простої примхи порадив мені попередити Раббана? — промовив Барон.

Жорстке обличчя Хавата зберігало відсторонений вираз, ніяк не виказуючи відразу, яку він відчував.

— Я підозрюю багато чого.

— Це правда. Що ж, я хотів би знати, яке місце займає Арракіс у твоїх підозрах щодо Салуси Секундус. Мені мало лише твого твердження, буцімто Імператор дратується, коли хтось намагається порівняти Арракіс із його таємничою планетою-в'язницею. Я передав застереження Раббанові лише тому, що посланець мав летіти саме на цьому гайлайнері, а ти сказав, що треба покvapитися. Гаразд. Але тепер я вимагаю пояснень.

«Він забагато патякає, — думав Хават. — Він не такий, як Лето, який міг пояснити мені все необхідне самим тільки вигином

брови чи помахом руки. Зовсім не схожий він і на старого Герцога, який укладав ціле речення в інтонацію, з якою вимовляв одне-єдине слово. А цей — справжній бовдур! Знищити його означало б зробити послугу людству».

— Ти не вийдеш звідси, доки я не отримаю повного й чіткого пояснення, — промовив Барон.

— Ви надто спокійно говорите про Салусу Секундус, — сказав Хават.

— Звичайна виправна колонія, — відмахнувся Барон. — Туди відправляють найостанніших покидьків. Що ще нам потрібно знати про неї?

— Що умови проживання на цій планеті-в'язниці важчі, ніж будь-де в світі, — пояснив Хават. — Ви, мабуть, чули, що рівень смертності серед новоприбулих в'язнів становить понад шістьдесят відсотків. Що Імператор практикує там найрізноманітніші форми гноблення. Чули про все це й ніколи не ставили запитань?

— Імператор не дозволяє Великим Домам інспектувати свою в'язницю, — прогарчав Барон. — Натомість він не зазирає до моїх темниць також.

— І будь-яка допитливість щодо Салуси Секундус... ем... — Хават приклав кістлявий палець до губ, — ...не заохочується.

— Отже, він не пишається тим, що там робить!

Хават дозволив ледь помітній усмішці торкнутися його темних губів. Очі ментата спалахнули в сяйві світлокуль, коли він глянув на Барона.

— І вас ніколи не цікавило, звідки Імператор бере своїх сардауків?

Барон стиснув пухкі губи, через що став скидатися на надутого малюка. Із роздратуванням у голосі він мовив:

— Чому... він рекрутує новобранців... і, як то кажуть, серед них же й відбирає...

— Пффф... — пирхнув Хават. — Відомі нам історії про героїства сардауків — не просто чулки, правда? Це інформація з перших рук, отримана від тих небагатьох, хто вижив після бою з ними, так?

— Так, сардаукари чудові бійці. У цьому ніхто не сумнівається, — погодився Барон. — Але я гадаю, що мої власні легіони...

— Порівняно з ними ваші воїни — лише гурт туристів на відпочинку, — пробурчав Хават. — Чи, по-вашому, я не знаю, чому Імператор пішов війною на Дім Атрідів?

— Ця сфера закрита для твоїх домислів, — застеріг ментата Барон.

«Чи ж можливо, щоб він і справді не знав про Імператорові мотиви?» — дивувався старий Зуфір.

— Будь-яке питання відкрите для моїх домислів, якщо воно стосується того, заради чого ви мене найняли, — відрізав Хават. — Я ментат. І ви не повинні приховувати інформацію чи підрахунки від ментата.

Барон пильно подивився на співрозмовника.

— Кажи, що повинен сказати, ментате.

— Падишах-Імператор пішов війною на Дім Атрідів, бо полководці Герцога Гурні Галлек і Дункан Айдаго вишколили військо — точніше, *невеличке* військо — бійців, що нічим не поступаються сардаукарам. А деякі вояки навіть кращі за них. Герцог мав можливість збільшити військо, щоб своєю міццю воно дорівнювало імператорській гвардії.

Зваживши важливість почутого, Барон поцікавився:

— Який стосунок до цього всього має Арракіс?

— Це джерело рекрутів, що готові до найважчих випробувань на виживання.

Барон похитав головою:

— Ти ж не можеш зараз мати на увазі фрименів.

— Я маю на увазі саме фрименів.

— Ха! Навіщо ж було надсилати попередження Раббанові? Після його утисків та сардаукарських погромів тих фрименів зосталося не більше жменьки.

Хават мовчки продовжував дивитися на Харконнена.

— Не більше жменьки! — повторив Барон. — Тільки за минулий рік Раббан вирізав шість тисяч осіб.

Хават досі уважно дивився на нього.

— А роком раніше було вбито аж дев'ять тисяч, — продовжував Харконнен. — Та й сардаукари, перш ніж вирушити геть, поклали принаймні двадцять тисяч.

— Якими були втрати серед солдатів Раббана за минулі два роки? — запитав Хават.

Барон почухав свої підборіддя.

— Так, він справді дуже активно набирає нових людей, — погодився Харконнен. — Його агенти дають надмірні обіцянки й...

— Можна сказати, що, округливши суму, ми отримаємо тридцять тисяч осіб.

— Здається, це число дещо завелике, — промовив Барон.

— Зовсім навпаки, — заперечив Хават. — Я так само, як і ви, вмю читати Раббанові рапорти між рядків. І ви точно зрозуміли зміст моїх рапортів про почуте нашими агентами.

— Арракіс — жорстока планета, — сказав Барон. — Лише втрати від бурі можуть...

— Ми обидвоє знаємо, скількох людей може поглинути буря, — наполягав Хават.

— А що з того, що він утратив ці тридцять тисяч? — з притиском запитав Барон, багряніючи.

— За вашими власними підрахунками, — почав Хават, — Раббан за два роки вбив п'ятнадцять тисяч, а втратив натомість вдвічі більше. За вашими словами, сардаукари відзвітували про знищення ще приблизно двадцяти тисяч. А я бачив їхні вантажні декларації на виліт із Арракіса. Якщо вони вбили двадцять тисяч, тоді їхні втрати становлять п'ять до одного. Чому ви не поглянете у вічі цим цифрам, Бароне, і не зрозумієте, що вони означають?

Барон відповів із холодною інтонацією:

— Це твоя робота, ментате. Що вони означають?

— Я показував вам демографічні звіти Дункана Айдаго, який склав їх, перебуваючи на одній із січей, — сказав Хават. — Усе сходиться. Якщо вони мають хоча б двісті п'ятдесят таких січових громад, їхня популяція становить приблизно п'ять мільйонів осіб. А мої найточніші розрахунки свідчать, що таких общин щонайменше вдвічі більше. На такій планеті доводиться розпошувати власне населення.

— Десять мільйонів? — Баронові підборіддя задрижали від здивування.

— Як мінімум.

Харконнен стиснув пухкі губи. Маленькі оченята втупилися в Хавата. *«Цікаво, чи правдиві ці ментатські розрахунки? — запитував себе Барон. — Як могло так трапитися, щоб ніхто нічого не запідозрив?»*

— Ми навіть не вплинули на їхні показники народжуваності, — промовив Хават. — Лише викорчували найслабших індивідуумів, давши міцнішим особинам можливість зростати в силі — точнісінько як на Салусі Секундус.

— Салуса Секундус! — гаркнув Барон. — Та до чого тут узагалі імператорська планета-в'язниця?

— Той, хто вижив на Салусі Секундус, стає сильнішим за інших, — гнув своєї Хават. — Додайте до цього найкращу військову підготовку...

— Нісенітниця! Відповідно до твоїх аргументів, я можу набирати рекрутів серед фрименів. І це після того, як вони зазнали утисків від мого племінника.

Голос Хавата виповнився м'якістю:

— Хіба ви ніколи не утискали своїх солдатів?

— Ну... я... але...

— Утиски — поняття відносне, — сказав Хават. — Ваші бійці живуть значно краще, ніж решта їхніх співвітчизників, хіба ні? І вони бачать неприємну альтернативу службі в загонах Барона, так?

Харконнен замовк, і його погляд затьмарився. Оце так можливості — невже Раббан несвідомо створив абсолютну зброю для Дому Харконненів?

Зрештою Барон запитав:

— Як можна бути певним у вірності таких рекрутів?

— Я б розділив їх на дрібні групки — чоти, не більше, — заходився пояснювати Хават. — Звільнив би від гніту та ізолював з інструкторами, які б розуміли своїх підлеглих. Бажано, аби це були люди, які зазнали таких самих утисків. Тоді б я почав накачувати їх містичними небилицями, буцімто їхня планета насправді була таємним тренувальним полігоном для вишколу таких суперістот, як вони. І впродовж усього часу я б показував їм, що вони можуть отримати: розкішне життя, красивих жінок, величезні маєтки... усе, чого тільки забажають.

Барон став кивати.

— Саме так живуть сардаукари у себе вдома.

— З часом рекрути починають вірити, що існування такого місця, як Салуса Секундус, виправдане, бо воно породило їх — еліту. Найзвичайнісінький сардаукар веде у багатьох аспектах настільки ж розкішне життя, як і будь-який представник Великого Дому.

— Чудова думка, — прошепотів Барон.

— Тепер і ви поділяєте мої підозри, — сказав Хават.

— Але з чого все почалося?

— О, так: як з'явився Дім Корріно? Чи жили люди на Салусі Секундус до того, як Імператор відправив туди перші партії в'язнів? Навіть Герцог Лето, його кузен по матері, ніколи не був певен щодо цього. Такі питання не заохочувалися!

Очі Барона блищали від думок.

— Так, вони пильно стережуть свої секрети. Вдадуться до будь-яких засобів, щоб...

— Окрім того, що тут приховувати? — запитав Хават. — Що Падишах-Імператор має планету-в'язницю? Усім це відомо. Що він...

— Граф Фенрінг! — випалив Барон.

Хават замовк і, здивовано насупивши брови, поглянув на Барона.

— Що — граф Фенрінг?

— Кілька років тому на день народження мого племінника, — відповів Барон, — цей імператорський жевжик... граф Фенрінг... прибув як офіційний спостерігач. Він іще мав... ммм... укласти певну угоду між мною та Імператором.

— І?

— Я... ммм... під час однієї з наших із ним розмов, здається, обмовився, що хочу зробити з Арракіса планету-в'язницю. Фенрінг...

— Повторіть дослівно, що ви йому сказали, — попросив Хават.

— Дослівно? Це було доволі давно й...

— Мілорде бароне, якщо ви хочете якнайповніше використувати мої здібності, то маєте надавати адекватну інформацію. Цю розмову часом не записували?

Лице Барона потемніло від гніву.

— Ти такий самий поганець, як і Пітер. Я не люблю ці...

— Пітера більше з вами немає, мілорде, — сказав Хават. — До речі, про це: що *трапилося* з Пітером?

— Він став надто фамільярним — забагато від мене вимагав, — процідив Барон.

— Ви запевнили мене, що не легковажите корисними людьми, — промовив Хават. — Невже бажаєте марнувати мої здібності на погрози та виверти? Ми обговорювали сказане вами графові Фенрінгу.

Барон повільно опанував себе. «*Настане час, — подумав він. — Я пригадаю йому його поведінку. Так. Пригадаю.*»

— Одну хвилину, — сказав Барон, повернувшись думками до тієї розмови у великій залі. Це допомогло йому уявити конус тиші, у якому вони стояли.

— Я сказав щось ніби, — промовив Барон, — Імператор точно знає, що кілька смертей завжди ідуть на користь справи. Я мав на увазі наші бойові втрати. Тоді заговорив щодо іншого можливого вирішення арракійської проблеми. Я сказав, що приклад імператорської планети-в'язниці надихнув мене зробити те саме.

— Відьмина кров, — прошипів Хават. — Що сказав на те Фенрінг?

— Саме тоді він і почав розпитувати мене про тебе.

Хават відкинувся в кріслі й замислено склепив очі.

— Он чому вони стали так пильно стежити за Арракісом, — сказав він. — Що зроблено, те зроблено, — ментат розплющив очі. — Тепер увесь Арракіс просто кишить їхніми шпигунами. Два роки!

— Але моє невинне зауваження, що...

— Для Імператора не існує нічого «невинного». Якими були ваші інструкції Раббанові?

— Він лише мав навчити Арракіс боятися нас.

Хават похитав головою.

— Тепер у вас є два варіанти дій, Бароне. Ви можете або знищити місцеве населення, вирізати їх усіх до ноги, або...

— Змарнувати всю робочу силу?

— Вам би більше сподобалося, якби Імператор і Великі Доми, які він зможе повести за собою, прибули сюди, вишкребли й вичистили Г'еді Прайм, наче порожнього гарбуза?

Уважно вдивляючись у ментата, Барон вигукнув:

— Він би не наважився!

— Та невже?

Губи Барона затремтіли:

— Яку ти пропонуєш альтернативу?

— Знехтуйте вашим любим племінничком Раббаном.

— Знех... — перебив Барон, витріщаючись на Хавата.

— Не надсилайте йому більше ні військових, ні підмоги. Не відповідайте на його повідомлення інакше, аніж буцімто ви чули, як жахливо він керує Арракісом, тож ви маєте намір ужити

виправних заходів, щойно це буде можливо. Я влаштую так, щоб частину ваших листів перехопили шпигуни Імператора.

— Але як щодо прянощів, прибутків і...

— Вимагайте свій прибуток, але будьте обережні у формулюванні вимог. Вимагайте від Раббана чітких сум. Ми можемо...

— Але як я можу бути певним, що мій хитрий небіж не...

— У нас досі є шпигуни на Арракісі. Скажіть Раббанові, що, коли він не виконуватиме зобов'язання щодо квот прянощів, ви замініте його.

— Я знаю свого небожа, — відказав Барон. — Це тільки змусить його ще більше тиснути на населення.

— Звісно ж, так і буде! — гарикнув Хават. — Вам і не потрібно, щоб це припинялося! Ви лише хочете не забруднити руки. Нехай Раббан створює для вас Салусу Секундус. Навіть нема потреби надсилати до нього в'язнів. У нього є все необхідне населення. Якщо Раббан гнобитиме людей, щоб виконати квоти з видобутку прянощів, Імператор не підозрюватиме, що ви маєте на меті щось інше. Це достатня причина, щоб тероризувати планету. А ви, Бароне, ні словом, ні ділом не викажете, що у вас є й інші мотиви.

Барон не зміг приховати хижого захвату в голосі:

— Ох, Хавате, а ти підступний. Але як ми потрапимо на Арракіс і скористаємося Раббановими приготуваннями?

— А це найпростіше, Бароне. Якщо ви щороку трішки підвищуватимете квоти на прянощі, події сягнуть точки кипіння. Видобуток упаде. Ви зможете тоді прибрати Раббана й самі стати на чолі планети... щоб виправити безлад.

— Гарний план, — погодився Барон. — Але мене це все може стомити. Я готую іншого, хто пануватиме Арракісом від мого імені.

Хават уважно розглядав товсте кругле обличчя навпроти. Старий шпигун-солдат заходився повільно кивати.

— Фейд-Раута, — сказав він. — То ось навіщо все це пригноблення. А ви й самі підступні, Бароне. Можливо, нам удасться об'єднати обидва плани. Так. Фейд-Раута може прийти на Арракіс як спаситель. Так він і завоює популярність. Так.

Барон усміхнувся, подумки запитуючи себе: *«Цікаво, а як це збігається зі схемою самого Хавата?»*

Зрозумівши, що аудієнцію завершено, ментат підвівся і залишив кімнату з червоними стінами. Крокуючи, він ніяк не міг

відкараскатися від бентежних невідомих змінних, що втручалися в кожен його розрахунок на Арракісі. Цей новий релігійний лідер, про якого повідомляв Гурні Галлек, ховаючись серед контрабандистів. Цей Муад'Діб.

«Можливо, не варто було радити Баронові дозволяти цьому релігійному культу розквітати, де заманеться, навіть між населення грабенів і падин, — сказав він собі. — Але ж це загальновідомий факт: репресії підживлюють релігію».

Тоді він подумав про Галлекові звіти щодо бойових тактик фрименів. У цих тактиках помітні риси самого Галлека... й Айдаго... і навіть його, Хавата.

«Невже Айдаго вижив?» — запитував він себе.

Та це марне питання. Він навіть не хотів думати, чи міг вижити Пол. Він знав: Барон переконаний, що всі Атріди мертві. І Харконнен сам визнав, що його зняряддям стала Бене-Гессеритська відьма. А це могло означати тільки кінець усьому — навіть рідному синові цієї жінки.

«Яку ж отруйну ненависть мала вона до Атрідів, — подумав ментат. — Щось схоже на мою ненависть до цього Барона. Та чи буде мій удар настільки ж смертельним і остаточним, як і її?»

Усе містить візерунок, що є частиною всесвіту. Він симетричний, витончений і граційний — саме ці риси проглядаються в творіннях справжніх митців. Їх можна відчуту у зміні пір року, у плині піску по схилу, у плетиві гілок креозотового куща або в мереживі його листя. Ми намагаємося втілити ці схеми в нашому житті та суспільстві, шукаючи заспокійливі ритми, танці, форми. І все ж таки можна побачити загрозу, що криється в пошуках найвищої досконалості. Очевидно, що вершинний візерунок має власну закономірність — досконалість усе рухає до смерті.

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

Пол-Муад'Діб пригадав їжу, багату на меланжеву есенцію. Юнак чіплявся за цей спогад, адже він був точкою опори — спираючись на нього, Пол міг збагнути, що відчуте ним зараз — сон.

«*Я — театр процесів, — казав він собі. — Я — здобич неповного бачення, расової свідомості та її жажної мети.*»

Проте він не міг позбутися враження, що якимось чином виїшов за межі самого себе, втратив власне місце в часі, тож минуле й майбутнє нерозривно поєдналися. Це було схоже на різновид зорової втоми, що, він знав, зумовлена постійною необхідністю тримати пророче майбутнє серед спогадів — серед того, що невіддільно належить минулому.

«*Чані приготувала мені їжу*», — мовив він собі.

Але ж Чані далеко на півдні — у холодному краї з гарячим сонцем — в одній із нових січових цитаделей, таємному та безпечному місці, з їхнім сином Лето II.

Чи це ще тільки станеться?

Ні, заспокоїв він себе, туди рушили матір, Чані та його сестра, Алія Дивна. Двадцятигупальна мандрівка на південь у паланкіні Превелебної Матері, закріпленому на спині дикого творця.

Він відігнав думки про катання на велетенських хробаках, запитуючи себе: «*Може, Алія ще тільки народиться?*»

«Я був у разії, — пригадав Пол. — Ми рушили в рейд, щоб забрати воду наших мертвих в Арракіні. І я знайшов батькові рештки в погрібній ватрі, а тоді поховав батьків череп у фрименській могилі над перевалом Харг».

Чи це ще тільки має статися?

«Мої рани — справжні, — казав сам собі Пол. — Мої шрами — справжні. Гробниця з черепом мого батька — справжня».

Досі марячи, Пол пригадав, як Хара, Джамісова дружина, якось увірвалася до нього, щоб повідомити про бійку в одному з коридорів січі. Це трапилося в тимчасовій січі, до того як жінок і дітей відіслали далеко на південь. Хара стояла біля входу у внутрішню кімнату, чорні пасма її волосся стягував ланцюжок із водяними кільцями. Вона відсунула завісу в кімнату й повідомила, що Чані щойно когось убила.

«Це відбулося, — сказав собі Пол. — Ця подія — справжня, а не вирвана зі свого часу й підвладна змінам».

Пол пригадав, як помчав до Чані, яка стояла під жовтими світлокулями в коридорі, вдягнена в яскраво-синій плащ, відкинувши на спину каптур. Тендітні риси її обличчя почервоніли від напруги. Вона сховала в піхви крис-ніж. А група людей уже йшла з ношею по коридору.

Пол пригадав, як казав колись собі: *«Ти завжди знаєш, коли вони несуть тіло».*

Водяні кільця Чані, які вона відкрито носила в січі на мотузочці на шиї, дзенькнули, коли вона повернулася до нього.

— Чані, що це таке? — запитав він.

— Я впоралася з одним типом, який хотів викликати тебе на двобій, Усулю.

— Ти вбила його?

— Так. Але, можливо, варто було лишити його Харі.

І Пол пригадав, як на обличчях фрименів навколо них читалося схвалення її слів. Навіть Хара засміялася.

— Але ж він прийшов кинути виклик мені!

— Ти ж сам учив мене чарівницькому бою, Усулю.

— Звісно! Але ти не мала...

— Усулю, я народилася в пустелі. Я знаю, як користуватися крис-ножем.

Він потамував злість, намагаючись говорити розважливо:

— Це все правда, Чані, але...

— Усулю, я більше не дитина, яка ловить січових скорпіонів у сьайві ручної світлокульки. Я не граюся в ігри.

Пол зиркнув на неї, вражений дивною люттю, що ховалася під її звичною поведінкою.

— Усулю, він не вартий того, — мовила Чані. — Я б не хотіла, щоб такі, як він, порушували твої роздуми. — Вона підійшла ближче й, хитро примружившись, тихо додала, щоб почув тільки він. — І, коханий, коли стане відомо, що той, хто кидає виклик, може зустрітися зі мною і прийняти ганебну смерть від Муад'Дібової жінки, то, повір, у нього небагато лишиться послідовників.

«Так, — мовив сам до себе Пол, — так воно й сталося. То було справжнє минуле. І кількість охочих випробувати новий клинок Муад'Діба різко скоротилася».

Десь, у світі поза мареннями, щось ворухнулося і скрикнув нічний птах.

«Я бачу сни, — пояснив собі Пол. — Це все їжа з прянощами».

Однак його проймало відчуття самотності. Він запитував себе, чи ж міг його рух-дух вислизнути у світ, де, за віруваннями фрименів, він існував насправді — в алям аль-мігаль, світі подібностей, метафізичному королівстві, де не було жодних фізичних обмежень. І страх проиняв його від думки про таке місце, адже відсутність обмежень означала б знищення всіх точок відліку. У міфічному краї він не міг би орієнтуватися, кажучи собі: «Я існую, тому що я тут».

Його матір якась сказала: «Людей пізнаємо — принаймні деяких із них — за тим, що вони думають про тебе».

«Певно, я прокидаюся», — подумав Пол. Адже це відбулося. Леді Джессіка, яка була тепер Превелебною Матір'ю фрименів, промовила ці слова, й вони увійшли в реальність.

Пол знав: Джессіка боялася релігійного зв'язку між ним і фрименами. Їй не подобалося, що люди й січі, й грабенів називали Муад'Діба *«Він»*. Матір опитувала племена, розсилала своїх шпигунок-Сайядін, збирала їхні відповіді й аналізувала їх.

Вона процитувала йому приказку Бене Гессерит: «Коли релігія і політика мандрують в одній колісниці, вершники вірять, що ніщо не може стати їм на заваді. Їхній рух стає нестримним — щораз швидше, швидше, швидше. Вони відкидають усі думки

про перешкоди й забувають, що людина в сліпій гонитві помічає провалля лише тоді, коли вже запізно».

Пол пригадав, як сидів у материних покоях у внутрішній кімнаті, закритій темними завісами, на яких виткано сюжети фрименської міфології. Він сидів там і слухав її, зауваживши, що вона ніколи не припиняє спостерігати — навіть коли опускає очі. На її овальному обличчі та в кутиках вуст з'явилися нові зморшки, але волосся досі було кольору полірованої бронзи. Широко посаджені зелені очі зникли під всеохопною синявою прянощів.

— У фрименів проста й практична релігія, — казав він.

— У релігії нема нічого простого, — попередила матір.

Але Пола, який досі бачив туманне майбутнє, що нависало над ними, охопив гнів. Він зумів сказати лише одне:

— Релігія об'єднує наші сили. Це наша містична сила.

— Ти навмисне культивуєш цю атмосферу, гонор, — напосідала вона. — Ти ніколи не припиняєш промивати їм мізки.

— Ти сама навчила мене цьому, — відбивався він.

Того разу їхній розмові не бракувало ні аргументів, ні суперечок. Це сталося в день церемонії обрізання маленького Лето. Пол розумів частину причин, з яких вона засмучена. Вона так і не прийняла його зв'язок — «парубоцький шлюб» — із Чані. Але Чані народила сина Атрідів, і Джессіка не могла відштовхнути дитину й матір.

Зрештою, Джессіка заворушилася під його поглядом і мовила:

— Ти гадаєш, я жахлива матір.

— Звісно ж ні.

— Я бачу, як ти дивишся на мене, коли я з твоєю сестрою. Ти не розумієш, що з нею.

— Я знаю, чому Алія інакша, — відповів Пол. — Вона ще не народилася і була частиною тебе, коли ти видозмінила Воду Життя. Вона...

— Ти нічого про це не знаєш!

І Пол, раптом утративши здатність висловити знання, отримані поза часом, лише відповів:

— Я не вважаю тебе жахливою.

Помітивши його смуток, Джессіка мовила:

— Є дещо важливе, сину.

— Так?

— Я люблю твою Чані й приймаю її.

«Це було насправді, — мовив сам до себе Пол. — Не часткове бачення, яке може бути змінене викрутками часу в мить свого народження».

Ця певність дала йому нову опору у світі. Шматочки міцної реальності почали проникати в його свідомість крізь сон. Раптом він збагнув, що перебуває в хайрезі, пустельному таборі. Чані встановила їхній диститент на піску, щоб було м'якше. Це означало тільки те, що Чані поруч — Чані, його душа, Чані, його Сіхая, солодка, немов пустельна весна, Чані повернулася з пальмових гаїв на далекому півдні.

Тепер він пригадав, як вона співала йому пустельну колискову перед сном.

— О, моя душе,
раю не шукай цієї ночі,
клянусь Шай-Хулудом,
ти туди дістанешся,
слухаючи моє кохання.

А ще вона співала пісню закоханих, які йдуть по піску, й ритм її скидався на шурхотіння піску серед барханів під їхніми ногами:

— Розкажи мені про свої очі,
і я розкажу про твоє серце.
Розкажи мені про свої ноги,
і я розкажу про твої руки.
Розкажи мені про свій сон,
і я розкажу про твою невсипущість.
Розкажи мені про свої бажання,
і я розкажу про твої потреби.

З іншого намету долинали бренькання балісета. І Пол подумав про Гурні Галлека. Знайомий інструмент нагадав йому про Гурні, обличчя якого він бачив у банді контрабандистів. Але давній друг не помітив його, не міг помітити чи взагалі дізнатися про нього, щоб випадково не привести Харконненів до сина вбитого ними Герцога.

Та стиль нічної гри, чіткість, із якою пальці торкалися струн балісета, змусили Пола подумати про справжнього музику.

То був Чатт Стрибун, капітан федайкинів, ватажок загону смертників, що охороняв Муад'Діба.

«Ми в пустелі, — пригадав Пол. — У центральному ергу поза зоною досяжності харконненівських патрулів. Я тут, щоб пройти по піску, приманити творця та вправно осідлати його — і так повністю стати фрименом».

На поясі він намацав маулю-пістоль та крис-ніж. Відчув тишу, що оточувала його.

То була особлива передранішня тиша, коли нічні птахи вже змовкли, а денні створіння ще не повідомили про пробудження своєму ворогові — сонцю.

— Ти маєш їхати над піском при світлі дня, аби Шай-Хулуд бачив і знав, що ти не боїшся, — пояснив Стілгар. — Тому сьогодні ми перевернемо час і спатимемо вночі.

Пол тихо сів, відчуваючи нещільне прилягання дистикоста до тіла й затінок диститенту. Та як би тихо він не рухався, Чані почула його.

Вона — ще одна тінь — заговорила до нього з мороку намету:

— Світанок іще не настав, коханий.

— Сіхая, — мовив він із усміхом у голосі.

— Ти називаєш мене пустельною весною, — сказала вона, — але сьогодні я твоє стрекало. Я — Сайядіна, яка стежить за дотриманням обряду.

Пол заходився припасовувати дистикост.

— Якось ти процитувала мені слова з Кітаб аль-Ібара, — мовив він. — Ти сказала таке: «Жінка — твоє поле. Іди до свого поля й обробляй його».

— Я матір твого первістка, — погодилася вона.

У сірості світанку він побачив, як вона, повторюючи його рухи, застєбнула дистикост для відкритої пустелі.

— Відпочинь, наскільки зможеш, — сказала вона.

Почувши кохання в її голосі, Пол ніжно її передражнив:

— Сайядіна-спостерігачка не повинна застерігати чи попереджати кандидата.

Вона ковзнула до нього й торкнулася його щоки долонею.

— Сьогодні я і спостерігачка, й жінка.

— Варто було передати цей обов'язок комусь іншому.

— Чекання — це ще гірше, — відказала вона. — Краще вже я буду з тобою.

Перш ніж застебнути лицьову частину дистикоста, Пол поцілував її долоню, а тоді повернувся і розкрив вхідний клапан. Закоханих пройняло холодне, але сповнене вологою повітря — вона випаде крапельками роси на світанку. Разом із нею прийшов запах премеланжевої маси, яку вони помітили на півночі — свідчення того, що творець неподалік.

Пол виповз через вхідний клапан і випростався на піску, проганяючи сон із м'язів. Східний небокрай уже зайнявся слабким зелено-перловим сяйвом. Намети його загону — маленькі фальшиві бархани — оточували його в п'ятьмі. Ліворуч Пол помітив рух — вартові. Він знав, що й вони помітили його.

Вони знали, з якою небезпекою зустрінеться він сьогодні. Кожен фримен зустрічався з нею. Варта дарувала йому останні миті самотності — щоб підготуватися.

«Це необхідно зробити сьогодні», — мовив Пол сам до себе.

Він подумав про владу, яку дала йому боротьба з погромами, — про старців, що послали своїх синів до нього, аби навчитися чарівницькому бою, про дорослих, які вислуховували його на раді й виконували його плани, про юнаків, що поверталися, нагороджуючи його найвищою фрименською хвалою: «Твій план спрацював, Муад'Дібе».

Однак найслабший і найменший із фрименських воїнів міг збити те, чого ніколи ще не робив він сам. І Пол знав: його авторитет слабне від того, що всі чудово знають про цю різницю між ними.

Він іще не осідлав творця.

Звісно, він бував разом з іншими в тренувальних поїздках і в рейдах, але власної подорожі ще не здійснив. І доки він не зробив цього, його світ обмежується вміннями інших. Жоден справжній фримен не міг цього допустити. І доки Пол самотужки не осідлав хробака, навіть великі південні землі, розташовані за якихось двадцять гупал від ергу, були недосяжними. Хіба що він накаже принести паланкін і їхатиме, як Превелебна Матір, хворі або поранені.

Пол пригадав внутрішню боротьбу з власною свідомістю минулої ночі. Він убачав у цьому дивну паралель — якщо він підкорить творця, його влада зміцніє; якщо він підкорить внутрішнє око, то здобуде новий рівень контролю над собою. Але над тим й іншим лежала затуманена місцина, Великий Неспокій, який обплів увесь світ.

Пола хвилювали різні способи, якими він осягав усесвіт — точність поєднувалася з неточністю. Він бачив усе в зародку. Але, щойно народившись і потрапивши під тиск реальності, «зараз» здобувало власне життя й виростало, маючи власні тонкі відмінності. Та лишалася жахлива мета. Лишалася расова свідомість. А над усім височів джигад — кривавий і дикий.

Чані приєдналася до нього біля намету, обхопивши себе за плечі. Вона нишком поглядала на Пола — як завжди, коли вичала його настрій.

— Розкажи мені знову про води свого рідного світу, Усулю, — сказала вона.

Пол бачив, що вона намагається розважити його, звільнити його розум від напруги перед смертельним випробуванням. Світало, й він зауважив, що дехто з федаїкінів уже складав намети.

— Розкажи мені краще про січ і про нашого сина, — мовив він. — Чи наш Лето й досі тероризує мою матір?

— Й Алію також, — відказала Чані. — Він швидко росте. Стане великою людиною.

— Як воно там, на півдні? — запитав він.

— Коли осідлаєш творця, сам побачиш, — сказала вона.

— Але спершу я хотів би все побачити твоїми очима.

— Там неймовірно самотньо, — відповіла Чані.

Він торкнувся до хустини нежоні, що вилізла з-під каптура дистикоста.

— Чому ти не хочеш говорити про січ?

— Я ж говорила. Січ — дуже самотнє місце без чоловіків. Це місце для роботи. Ми працюємо на фабриках і в гончарних майстернях. Потрібно виготовляти зброю, встромляти стовпи для передбачення погоди, збирати прянощі на хабарі. Потрібно засаджувати дюни, щоб на них закріплювалася й росла зелень. Необхідно ткати тканини й килими, заряджати паливні елементи, навчати дітей, аби плем'я ніколи не втратило силу.

— Невже на січі нема нічого приємного? — запитав він.

— Найприємніше — це діти. Ми дотримуємося обрядів. Маємо вдосталь їжі. Іноді одна з нас вирушає на північ, щоб побути зі своїм чоловіком. Життя має тривати.

— Чи прийняли вже люди мою сестру, Алію?

Чані повернулася до Пола у все яскравішому сьайві світанку й утупилася в нього поглядом.

— Коханий, обговорімо це іншим разом.
 — Обговорімо це зараз.
 — Ти маєш накопичувати енергію для випробування, — сказала вона.

Почувши в голосі Чані відчуженість, Пол збагнув, що натрапив на болюче місце.

— Невідомість також хвилює, — зауважив він.

Тоді вона кивнула й мовила:

— Досі наявне... нерозуміння дивності Алії. Жінки лякаються, бо дитина, ще майже немовля, говорить... про речі, які мають знати тільки дорослі. Вони не розуміють... природу змін у лоні, які зробили Алію... інакшою.

— Є проблеми? — запитав він, а сам подумав: *«У мене були видіння про негаразди з Алією»*.

Чані поглянула на лінію небокраю.

— Гурт жінок заявився до Превелебної Матері, вимагаючи вигнати демона з її доньки. Вони процитували священне письмо: *«Не залишай чарівницю жити між нами»*¹.

— І що матір сказала їм на це?

— Вона пояснила їм закон і відправила зніжкових жінок геть. Вона сказала: *«Якщо Алія створює проблеми, то лише через неможливість передбачити те, що трапилося з нею й уникнути цього»*. Вона спробувала пояснити, яка зміна відбулася з Алією в її лоні. Але жінки розгнівалися, адже вона присоромила їх. І пішли геть, бурмочучи.

«З Алією завжди будуть проблеми», — подумав Пол.

Колючий порив піску торкнувся відкритих ділянок його обличчя, несучи із собою аромат премеланжевої маси.

— Ель-Саяль, піщаний дощ, який провіщає світанок, — мовив він.

У сірому світлі ранку Пол розглядав пустельний краєвид — безжальний пейзаж, де пісок був образом, що поглинав сам себе. Сухі блискавки пронизували темний куточок на півдні — знак того, що там били електричні заряди бурі. Гуркіт грому докотився набагато пізніше.

— Голос, що прикрашає землю, — сказала Чані.

¹ Вихід 22:17, парафраза.

Усе більше його людей виходило з наметів. Прийшли з-за скель вартові. Усе навколо відбувалося плавно, відповідно до древнього обряду, що не потребував наказів.

«Віддавай якомога менше наказів, — казав йому батько... колись... дуже давно. — Тільки-но ти віддаси наказ підлеглому, відтоді тобі завжди доведеться наказувати йому».

Водожрець загону почав ранкову молитву, додаючи в неї заклик до ритуалу ініціації піщаного вершника.

— Світ — це лише ілюзія, — співав чоловік, і голос його лунав над барханами. — Хто може відвернути Янгола Смерті? Як постановив Шай-Хулуд, так і має бути.

Пол слухав, збагнувши, що цими словами починається пісня смерті його фєдайкінів — саме це промовляли бійці-смертники, кидаючись у бій.

«Чи не зведуть тут іще одну кам'яну гробницю сьогодні, щоб позначити відхід іще однієї душі? Чи спинятимуться тут фримени в майбутньому, докладатимуть камені й міркуватимуть про Муад'Діба, який тут помер?»

Він знав: був і такий варіант серед імовірностей цього дня, які розходилися від його теперішньої позиції в часопросторі. Неточність видінь виснажувала його. Що більше він опирався жахливому призначенню й боровся проти приходу джигаду, то більший хаос уплітався в його пророцтва. Усе його майбутнє скидалося на бурхливу річку, яка мчала до провалля — жорстокого осердя, за яким лише туман і хмари.

— Стілгар наближається, — мовила Чані. — Коханий, тепер я маю стояти окремо. Відтепер я — Сайядіна, яка стежить за дотриманням обряду, щоб його правдиво записали в Хроніки. — Вона поглянула на нього, і на мить витримка зрадила її. Але жінка одразу ж опанувала себе. — Коли все мине, я сама приготую тобі сніданок, — вона відвернулася.

По піску до нього крокував Стілгар, здійснюючи маленькі хмарки пилу. Темні западини його очей сміливо й невідступно дивилися на Пола. Чорна борода над маскою дистикоста й зморшкуваті щоки здавалися каменем, обтесаним вітром.

Вождь ніс стяг Пола, який уже став легендарним — зелено-чорний прапор із водотрубкою в держаку. Пол із легкою гордістю подумав: *«Що б я не зробив, це ввійде в легенду. Вони*

запам'ятають, як я прощався з Чані, як вітав Стілгара — кожен мій рух цього дня. Виживу чи загину, але це вже легенда. Я не повинен померти. Інакше лишиться тільки легенда й уже ніщо не спинить джигад».

Стілгар устромив держало в пісок біля Пола й опустив руки. Його сині на синьому очі лишалися спокійними та уважними. І Пол подумав, що його власні очі вже також набирали цієї барви, дарованої прянощами.

— Вони заборонили нам Хадж, — мовив Стілгар із ритуальною врочистістю.

Пол відповів, як його навчила Чані:

— Хто може заборонити фрименові йти чи їхати, куди він забажає?

— Я — наїб, — сказав Стілгар. — Мене ніколи не взяти живим. Я — опора триноги смерті, що знищить наших супостатів.

Тоді вони замовкли.

Пол глянув на інших фрименів, що стояли на піску за Стілгаром — вони завмерли на мить, подумки молячись. І тоді він подумав, що фрименам — людям, життя яких складається з убивств, чії дні виповнюються гнівом і горем — не відомо нічого іншого, окрім мрії, якою Ліет-Кайнс поділився з ними незадовго до смерті.

— Де Господь, що провадив нас по пустині, повній ям?¹ — запитав Стілгар.

— Він завжди з нами, — проспівали фримени.

Стілгар виструнчився, підійшов до Пола й стишив голос:

— Тепер пам'ятай, що я тобі казав. Роби все просто й прямо — нічого не вигадуй. Наш народ об'їжджає хробаків у дванадцятирічному віці. Ти на шість років старший, та й не народився для такого життя. Тобі не потрібно нікого вражати своєю сміливістю. Ми й так знаємо, що ти хоробрий. Усе, що ти маєш зробити, — це покликати творця й осідлати його.

— Я запам'ятаю, — відповів Пол.

— Стеж за тим, що робиш. Я вчив тебе, тож не зганьби мене.

Стілгар витягнув із-під плаща пластмасовий прутик завдовжки з метр. З одного боку він був загостреним, а з другого — мав пружинну хлопавку.

¹ Книга пророка Єремії 2:6, парафраза.

— Я сам приготував тобі гупало. Воно гарне. Бери.

Беручи до рук гупало, Пол відчув м'яку гладкість пластику.

— Твої гаки в Шишаклі, — мовив Стілгар. — Він віддасть їх тобі, коли ти вийдеш на он той бархан. — Стілгар указав праворуч. — Поклич великого творця, Усулю. Покажи нам шлях.

Пол зауважив тон Стілгарового голосу — напівритуальний, напівстурбований, як у друга.

Тієї миті сонце вистригнуло над небокрай. Небо набуло сріблясто-блакитної барви, попереджаючи: день буде надзвичайно спекотним і сухим навіть для Арракіса.

— Настав час твого гартування, — мовив Стілгар повністю ритуальним голосом. — Иди, Усулю, й осідлай творця, мандруй піском, як вождь людей.

Пол відсалютував своєму стягу, зауваживши, як зелено-чорне знамено непорушно звисло, коли світанковий вітер ущух. Юнак повернувся до вказаної Стілгаром дюни — брудно-рудого схилу зі змієподібним хребтом. Більша частина загону рухалася тепер у протилежному напрямку — до іншого бархана, що приховував їхній табір.

На Половому шляху стояла лишень одна закутана в плащ постать: Шишаклі, вождь загону федайкінів. Між каптуром і маскою виднілися тільки розкосі очі.

Коли Пол наблизився, Шишаклі дістав дві тонкі, схожі на бабоги стріли. Стріли були завдовжки з півтора метра: на одному боці виблискувало покриття з пласталі, а другий був загостреним і шорстким — для надійного захвату?

Пол узяв обидва гаки лівицею, як і передбачав ритуал.

— Це мої гаки, — хрипким голосом мовив Шишаклі. — Вони ніколи не підводили.

Пол кивнув, помовчавши передбачений ритуалом час, а тоді минув чоловіка й рушив до схилу дюни. На гребені озирнувся на загін, розкиданий, наче сонм комах. Їхні плащі тріпотіли. Тепер юнак стояв зовсім сам на піщаному гребені. Попереду — лише плаский і нерухомий небокрай. Стілгар обрав гарну дюну, вищу за сусідні, що давало перевагу — ширше поле зору.

Нахилившись, юнак глибоко встромив гупало з навітряного боку — пісок тут злежався, тому найкраще передавав гупання. Тоді завагався, пригадуючи всі уроки, а також міркуючи про межу життя та смерті, перед якою нині опинився.

Щойно він зніме запобіжник, гупало загуркотить. По той бік піску величезний хробак — творець — почує його й прийде на поклик. Пол знав: зі схожими на батоги гаками-стрілами він зможе осідлати вигнуту спину творця. Доки гак відтягує кільчастий сегмент, пропускаючи колючий пісок до чутливіших, внутрішніх ділянок тіла, доти істота не втече назад у пустелю і навіть викрутиться так, щоб тримати відкриту ділянку далі від пустельної поверхні.

«Я — вершник піску», — сам до себе мовив Пол.

Він глянув на гаки в лівій руці, міркуючи, що має лишень пересувати ці гаки вздовж вигину гігантського тіла творця, щоб змусити його повертати й крутитися, спрямовуючи хробака відповідно до своїх бажань. Пол бачив, як це роблять. Йому допомагали керувати боком хробака під час тренувальних виїздів. На полоненому творцеві можна їздити, доки той не виснажиться і не зупиниться посеред пустелі. Тоді потрібно покликати свіжого хробака.

Пол знав: щойно він пройде це випробування, як отримає право здійснювати двадцятигупальні мандрівки в південні землі — щоб відпочити й відновитися — до січового заповідника й пальмових гаїв, де ховалися від погромів жінки й родини.

Юнак підняв голову й поглянув на південь, нагадавши собі, що дикий творець, прикликаний з ергу — невідома величина, але й новачок, який проходить випробування, — це ще одна невідома.

«Ти маєш ретельно оцінити хробака, що наближається до тебе, — пояснив Стілгар. — Ти маєш стояти достатньо близько, щоб осідлати його, коли він проминатиме, але не настільки близько, щоб він тебе з'їв».

Пол рішуче зняв запобіжник із гупала. Хлопавка закрутилася, і гупання почало розходитися по піску — ритмічні «гуп... гуп... гуп...»

Він випростався, оглядаючи небокрай, і пригадав Стілгарові слова: «Обережно оцінюй лінію наближення. Пам'ятай, що хробакові рідко вдається підкрастися до гупала непоміченим. Прислухайся. Часто буває, що спершу ти лише чуєш його, а потім бачиш».

Тоді в його мозку зринули слова Чані — тієї ночі, коли її охопив страх за нього: «Коли ти стаєш навперейми творцеві, то маєш до останнього лишатися непорушним. Навіть мислити ти

маєш, як клопоть піску. Сховайся під плащем і в глибині свого ества перетворися на маленький бархан».

Він повільно оглядав горизонт, прислухаючись і видивляючись, чи не видно знаків, яких його вчили.

Далеке сичання, схоже на шепіт піску, долинуло з південного сходу. Водночас Пол зауважив тьмяний контур хробакового сліду при ранковому світлі і збагнув, що ніколи не бачив настільки великого творця — навіть не чув, щоб вони бували таких розмірів. Здавалося, хробак — понад півліги¹ завдовжки. А піщана хвиля, здійснута його головою, скидалася на гребінь рухомої гори.

«Я ніколи не бачив нічого такого ні у видіннях, ні в житті», — застеріг себе Пол. А тоді побіг навперейми хробакові, щоб зайняти найкращу позицію. Цієї миті юнака повністю охопило хвилювання.

---

¹ Ліга — британська та американська міра довжини. Таким чином, довжина хробака дорівнює приблизно 2500 м.

«Контролюйте карбування грошей та суди — решту віддайте натовпу». Так радить вам Падишах-Імператор. Він повчає: «Якщо вам потрібен прибуток, владарюйте». Є правда в цих словах, але я запитую себе: «Хто натовп і ким насправді керують?»

Принцеса Ірулан.
Таємний лист Муад'Діба до Ландсрааду
з «Пробудження Арракіса»

Джессіці навернулася непрохана думка: *«Зараз будь-якої миті Пол може проходити випробування на звання піщаного вершиника. Вони намагалися приховати цей факт від мене, але ж це очевидно».*

«Ще й Чані поїхала з якимось таємничим дорученням».

Джессіка сиділа в покоях для відпочинку, насолоджуючись миттю тиші між нічними уроками. Кімната виповнилася затишком, хоч і не була настільки просторою, як та зала на січі Табр, де вона розкошувала, перш ніж їм довелося тікати через небезпеку погрому. Тут теж на підлозі лежали товсті килими та м'які подушки, зовсім поруч стояв низенький кавовий столик, на стінах висіло різнокольорове драпірування, а під стелею застигли світлокулі, що випромінювали м'яке жовтаве сяйво. Усе було просякнуте специфічним, гидотно-ядучим смородом фрименських січей. Але тепер цей запах став у Джессіки асоціюватися з почуттям безпеки.

Однак вона знала, що це місце завжди видаватиметься їй чужим. Килими та драпірування марно намагалися сховати жорстку основу.

До покоїв Джессіки ледь докочувалися барабанний дріб, дзеленчання та удари. Вона знала, що то, найімовірніше, святкують пологи Субаї. Наближався її час. А ще Джессіка знала, що вона зовсім скоро побачить малюка — синьоокого херувимчика принесуть Превелебній Матері для благословення. Також жінці

було відомо, що її донька, Алія, зараз на святкуванні й потім розповідь їй про нього.

А час для нічної молитви прощання ще не настав. Ніхто б не почав святкування пологів незадовго до часу церемонії, що оплакує захоплених у рабство на Порітріні, Бела Тегейзе, Россаку та Хармонтепі.

Джессіка зітхнула. Вона розуміла, що просто намагається прогнати думки про сина та небезпеки, яким він протистоїть — ями-пастки з отруєними шипами, харконненівські рейди (яких, проте, стало менше після того, як фримени понівечили літальні апарати новою зброєю, яку дав їм Пол) і природні небезпеки пустелі — творці, спрага та пилові безодні.

Вона вирішила наказати зробити їй каву, але чомусь замислилася над всюдисущим парадоксом фрименського життя: у своїх січових печерах їм живеться значно краще, порівняно з пейонами грабенів; проте в час харджу посеред відкритої пустелі фримени йдуть на таке, чого не витримав би жоден харконненівський раб.

Крізь покривало біля Джессіки просунулася темна рука, поставила горнятко на столик і зникла. Миттю запахло кавою з прянощами.

«Пригощання зі святкування пологів», — подумала Джессіка.

Джессіка взяла каву і, посміхаючись до самої себе, стала пити її маленькими ковтками. *«У якій іще громаді всесвіту особа мого статусу могла б прийняти напій від невідомого й без страху випити його? Звісно, тепер я можу змінити будь-яку отруту ще до того, як вона зашкодить мені, але ж та людина цього не знає».*

Жінка допила гарячий і смачний напій, відчуваючи, як він бадьорить і підіймає її настрій.

Джессіка запитувала себе: яка б іще громада так природно оберігала її усамітненість і затишок? Дарувальник потурбував її лише для того, щоб поставити перед нею горнятко кави, але зовсім не став нав'язувати свого товариства. З повагою та любов'ю передали їй цей дарунок — і з найменшою крихтою страху.

Увагу Джессіки привернув іще один аспект того, що трапилося: щойно вона подумала про каву, як її миттю принесли. Вона знала, що телепатія тут ні до чого. Це все «тау» — єдність січової общини, компенсація за діету з прянощів, отрути повільної дії, якої вони всі дотримувалися. Більшість людей не могла й спо-

діватися досягнути того просвітлення, що дало їй сім'я прянощів; їм бракувало навченості та готовності до цього. Їхній розум відкидав те, що вони не могли ані зрозуміти, ані осягнути. Однак часом вони діяли та усвідомлювали себе як єдиний організм.

А підозра щодо збігів ніколи не турбувала їх.

«Чи пройшов Пол випробування на піску? — хвилювалася Джессіка. — Він здібний, але нещасний випадок може збити з ніг і найздібніших».

Очікування.

«Як усе безпросвітно, — подумала Джессіка. — Ти можеш чекати дуже довго, але потім безпросвітність очікування здолає тебе».

Їхні життя повнилися різноманітними очікуваннями.

«Ми вже тут понад два роки, — подумала вона. — І чекати доведеться ще вдвічі довше, перш ніж ми зможемо хоча б замислитися над тим, щоб спробувати відбити Аракіс у харконненівського правителя Мудір Нах'ї, Звіра Раббана».

— Превелебна Матір?

Голос, що долинув із-за покривал на її дверях, належав Харі, іншій жінці із сімейства Пола.

— Так, Харо.

Драпірування розсунулося, і Хара неначе пропливла крізь нього. Вона носила січові сандалі та червоно-жовту сукню, що оголювала її руки майже до плечей. Чорне гладеньке та змашене олією волосся було розділене пробором і зачесане назад, як крила комахи. Яскраві хижі риси її обличчя застигли в напрузі.

За Харою зайшла Алія — дівчинка приблизно двох років.

Побачивши доньку, Джессіка як завжди вразилася схожості Алії з Полом у цьому віці — той самий велично-запитальний вираз широко розплющених очей, темне волосся та різкий обрис губ. Але також була ледь помітна різниця, яка змушувала дорослих почуватися незатишно в присутності Алії. Дитина — по суті, маля — поводитися зі спокоем та впевненістю, не характерними для її років. Дорослі вражалися, коли бачили, як вона сміється над витонченими каламбурами, якими обмінювалися чоловіки із жінками. Або ж вони ловили себе на тому, що слухають її шепелявий та нерозбірливий через іще не сформоване м'яке піднебіння голос і помічають у її словах тонкі натяки, які могли базуватися лише на досвіді, недоступному для дворічної дитини.

Хара із сердитим зітханням усілася на подушки й похмуро зиркнула на дитину.

— Аліє, — звернулася Джессіка до дочки.

Дівчинка підійшла до подушки біля Джессіки й, умостившись на ній, узяла матір за руку. Тілесний контакт відновив взаємний обмін інформацією, який вони здійснювали ще до того, як Алія народилася. Це не були спільні відчуття — хоча вони також виникали, якщо дівчинка доторкалася до Джессіки, коли та змінювала пряну отруту для церемоній. Це було чимось значно більшим — безпосереднє сприйняття іншої живої іскри, настільки гостре й колоче, що на рівні симпатичної нервової системи вони зливалися воєдино.

Офіційним тоном, яким належало звертатися до членів синового сімейства, Джессіка сказала:

— Субах уль кухар, Харо. Як почуваєшся ти цієї ночі?

З такою самою традиційною формальністю жінка відповіла:

— Субах ун нар. Зі мною все добре, — її слова звучали монотонно. Хара знову зітхнула.

Джессіка відчула, що Алії весело.

— Ганіма¹ мого брата гнівається на мене, — прошепелявила Алія.

Джессіка відзначила слово, яке вжила Алія стосовно Хари — ганіма. У мові фрименів це слово означало «щось здобуте в бою»; додатковий відтінок значення вказував, що це «щось» більше не вживали на позначення чогось іншого — якоїсь прикраси, наконечника стріли, що використовується як тягарець для штори.

Хара сердито зиркнула на Алію.

— Не намагайся мене образити, дитино. Я знаю своє місце.

— Аліє, що ти накоїла цього разу? — запитала Джессіка.

Відповіла Хара:

— Вона сьогодні не тільки відмовилася гратися з іншими дітьми, але й улізла, куди...

— Я сховалася за драпіруванням і спостерігала за народженням дитини Субаї, — заговорила Алія. — Це хлопчик. Він усе плакав, плакав, плакав. Оце так міцні в нього легені. Коли він вже наплакався...

¹ Ганіма — здобич, трофеї, захоплені мусульманами під час битви з невірними.

— Вона підійшла й доторкнулася до нього, — перебила дівчинку Хара, — і він припинив плакати. Усі знають, що фрименське дитя, якщо воно на січі, має вдосталь виплакати під час народження, бо більше не повинне буде плакати, аби не видати нас під час харджу.

— Він удосталь наплакався, — сказала Алія. — Я просто хотіла відчувати його іскру, його життя. От і все. І коли він також відчув мене, то перехотів плакати.

— Це лише примножить пересуди серед людей, — вигукнула Хара.

— Хлопчик Субаї здоровий? — запитала Джессіка. Вона бачила, що Хару щось сильно тривожить, і хотіла зрозуміти, що саме.

— Усі матері кажуть, що здоровий, — відповіла Хара. — Вони знають, що Алія не нашкодила хлопчикові. Вони не сердилися, що Алія до нього доторкнулася. Карапуз миттєво сів і світився від щастя. Тут інше... — Хара знизала плечима.

— Уся справа в дивності моєї дочки, так? — запитала Джессіка — У тому, що вона говорить про речі з давноминутих днів, яких дитина її віку просто не може знати.

— Звідки вона знає, як виглядала дитина з Бели Тегейзе? — вимогливо запитала Хара.

— Але ж він схожий! — вигукнула Алія. — Хлопчик Субаї точнісінько такий, як син Міти, що народився перед самим відбуттям.

— Аліє! — прикрикнула Джессіка. — Попереджаю тебе!

— Але ж, мамо, я бачила, і це правда й...

Джессіка похитала головою, помітивши ознаки стурбованості на обличчі Хари. *«Кого я породила? — спитала себе Джессіка. — Дочку, яка з народження знала все, що знала я... і навіть більше: усе, що відкрили перед нею в коридорах часу Превелебні Матері всередині мене».*

— Питання не тільки в тому, що вона говорить, — сказала Хара. — Є ж ще її вправи: сяде собі та й витріщиться на скелю, тільки м'язик біля носа й ворухнеться або на пальці, або...

— Це тренування Бене Гессерит, — відказала Джессіка. — Ти знаєш про це, Харо. Ти ж не станеш відмовляти моїй дочці в її спадку?

— Превелебна Матір, вам відомо, що ці штуки нічого для мене не означають, — відповіла Хара. — То все люди з їхніми пере-

судами. Я відчуваю в них небезпеку. Вони кажуть, що твоя донька — демон і що інші діти відмовляються з нею гратися, що вона...

— У неї мало спільного з іншими дітьми, — сказала на те Джессіка. — Але вона не демон. Просто...

— Звісно, що не демон!

Джессіку дуже здивувала пристрасть у голосі Хари й вона опустила погляд на Алію. Здавалося, дівчинка повністю занурилася у власні думки, неначе випромінювала... очікування. Джессіка знову перевела погляд на Хару.

— Я поважаю те, що ти член родини мого сина, — сказала Джессіка. (Алія ворухнулася під її рукою.) — Ти можеш відкрито говорити про все, що тебе хвилює.

— Я більше не буду членом родини вашого сина, — промовила Хара. — Я чекала так довго заради моїх синів, заради особливих тренувань, які вони проходять як діти Муад'Діба. Це та дрібниця, яку я можу дати їм, відколи збагнула, що не розділю з вашим сином ложа.

Знову тепла, майже напівсонна Алія заворушилася.

— Однак ти могла б стати гарною подругою моєму синові, — сказала Джессіка й додала подумки, бо постійно міркувала про це: «*подругою... але не дружиною*». А вслід за цією думкою вона наблизилася до основи, до пекучого болю, який викликали в неї перешіптування на січі, ніби союз її сина з Чані став чимось постійним — шлюбом.

«*Я люблю Чані*», — подумала Джессіка, але відразу ж нагадала собі, що любов повинна відступити перед монаршою доцільністю. Королівські шлюби укладають з інших причин, а не з любові.

— Гадаєш, я не знаю, що ти намислила для свого сина? — запитала Хара.

— Це ти про що? — з притиском уточнила Джессіка.

— Ти маєш намір об'єднати племена під його правлінням, — сказала Хара.

— Хіба це погано?

— Я бачу в цьому небезпеку для нього... й Алія — частина цієї небезпеки.

Дівчинка міцніше пригорнулася до Джессіки. Вона вже розплющила очі й тепер уважно вивчала Хару.

— Я бачила вас двох разом, — сказала Хара, — бачила, як ви торкаєтеся одна одної. Алія — плоть від плоті моєї, бо вона сестра того, кого я вважаю братом собі. Я приглядала за нею та берегла її відтоді, коли вона була лише немовлям. З першої разії. Я багато чого бачила, пов'язаного з нею.

Джессіка кивнула, відчуваючи, як зростає тривога Алії, що сиділа поряд із нею.

— Ти знаєш, про що я, — продовжила Хара. — Те, що вона від початку знала, що ми їй говоримо. Чи була на січі ще якась дитина, що в такому юному віці знала все про водну дисципліну? Яка ще дитина вперше звернеться до своєї няні зі словами: «Я люблю тебе, Харо»?

Хара не відводила погляду від Алії.

— Чому, по-твоєму, я не реаую на її образи? Я знаю, що вона каже так не зі зла.

Алія поглянула вгору на матір.

— Так, я теж умію думати, Превелебна Матір, — сказала Хара. — Я могла б бути Сайядіною. Я бачила те, що бачила.

— Харо... — Джессіка знизала плечима. — Я не знаю, що сказати. — Вона й сама подивувалася, бо це була чистісінька правда.

Алія випросталася і розправила плечі. Джессіка зрозуміла, що очікування завершилося: емоції об'єдналися в сплав рішення та смутку.

— Ми припустилися помилки, — сказала Алія. — І тепер нам потрібна Хара.

— Це трапилося під час церемонії сімені, — промовила Хара. — Коли ви, Превелебна Матір, змінювали Воду Життя, коли ненароджена Алія спала у вашому лоні?

«Потрібна Харо?» — здивувалася подумки Джессіка.

— А хто б іще міг поговорити з людьми й допомогти хоча б почати розуміти мене? — поцікавилася Алія.

— Що б ти хотіла, аби вона зробила? — запитала Джессіка.

— Вона вже знає, що треба робити, — відповіла Алія.

— Я розповім їм правду, — сказала Хара. Лице її, здавалося, враз стало старим і сумним. Оливкова шкіра на лобі зібралася в похмурі зморшки, а саме обличчя набуло гострих відьомських рис. — Я скажу їм, що Алія лише прикидається маленькою дівчинкою, хоча ніколи нею не була.

Алія похитала головою. Сльози текли по її щоках, і Джессіка відчула хвилю смутку, яка линула від доньки, так неначе це були її власні емоції.

— Я знаю, що я потвора, — прошепотіла Алія. Доросле твердження, що вирвалося з дитячих уст, саме по собі було свідченням сказаного.

— Ти не потвора! — вигукнула Хара. — Хто посмів сказати, що ти потвора?

Джессіку знову вразила в голосі Хари люта готовність захищати Алію. Вона розуміла, що дочка мала рацію — їм потрібна Хара. Плем'я зрозуміє Хару, зрозуміє і її емоції та слова — було очевидно, що вона любила Алію, неначе власну дитину.

— Хто сказав таке? — знову запитала Хара.

— Ніхто.

Алія використала поділ Джессічиної аби, щоб витерти сльози з обличчя. Потім дівчинка розгладила зім'яту та мокру тканину.

— Тоді не кажи такого, — наказала жінка.

— Так, Харо.

— А тепер, — продовжила няня, — можеш сказати мені, як усе було, щоб я могла переповісти це іншим. Розкажи, що з тобою трапилося.

Алія ковтнула й підняла очі на матір.

Джессіка кивнула.

— Одного дня я прокинулася, — почала Алія. — Це було схоже на пробудження, але я не пам'ятала, щоб засинала перед цим. Я була в теплому темному місці. І я боялася.

Слухаючи шепелявий голос дочки, Джессіка пригадала той день у великій печері.

— Коли мені стало страшно, — вела далі Алія. — Я спробувала втекти, але тікати не було куди. Тоді я побачила іскру... хоча насправді не можна сказати, що я її побачила. Іскра просто була там зі мною, і я відчула її емоції... вона мене втішала, заспокоювала, говорила, що все буде добре. Це була моя мама.

Хара витерла очі й підбадьорливо посміхнулася до Алії. Попри все, в очах фрименки палахкотіли дикі вогники — настільки яскраві, що здавалося, ніби очі також намагалися розчуті слова дівчинки.

І Джессіка подумала: *«Що насправді ми можемо знати про те, як вона думає... зважаючи на її унікальний досвід, тренування та спадковість?»*

— Як тільки я заспокоїлася і відчула, що зі мною нічого не трапиться, біля нас з'явилася ще одна іскра... і все відбулося одночасно. Нею виявилася Превелебна Матір. Вона... переливала життя в мою маму... всі... і я була там із ними, бачила... все... І коли все закінчилося, я вже була ними; іншими та самою собою... тільки мені знадобився час, щоб віднайти себе. У мені було так багато інших.

— Це було жорстоко, — сказала Джессіка. — Жодна жива істота не повинна пробуджуватися до життя таким чином. Але найдивніше те, що ти прийняла все, що з тобою трапилося.

— Я не могла інакше! — скрикнула Алія. — Я не знала, як відштовхнути все те, або сховати свою свідомість... чи просто закритися... все просто трапилося... все...

— Ми не знали, — пробурмотіла Хара. — Коли ми давали твоїй матері Воду, щоб вона змінила її, ми не знали про твоє існування.

— Не сумуй через це, Харо, — відказала Алія. — Я не повинна жаліти себе. Зрештою, тут є привід і для радощів: Я Превелебна Матір. У племені є дві Преве...

Дівчинка замовкла й нахилила голову, прислухаючись.

Сидячи навпочіпки, Хара відкинулася на подушки й прикипіла поглядом до Алії, а тоді перевела очі на обличчя Джессіки.

— Невже ти не підозрювала цього? — запитала Джессіка.

— Тссс! — шикнула Алія.

Із-за завіси, що відділяла їхню кімнату від коридору січі, долинали віддалені ритмічні співи. Вони гучнішали, і тепер можна було розібрати окремі звуки: «Я! Я! Явм! Я! Я! Явм! Му зейн, валлах! Я! Я! Явм! Му зейн, Валлах!»

Співці пройшли повз вхід, їхні голоси гуділи у внутрішніх приміщеннях. Звуки повільно віддалялися.

Коли спів майже повністю стих, Джессіка розпочала ритуал зі смутком у голосі:

— То був місяць Рамадан, а на Бела Тегейзе якраз був квітень.

— Моя родина сиділа на своєму подвір'ї біля фонтану, — відгукнулася Хара, — і повітря вмилося вологою фонтанного струменя. Там на відстані руки росло дерево з круглими, налитими кольором портигюлями. Стояли корзини з міш-мішем та баклавами поряд із наповненими лібаном кухликами — усе те було гарним пригощанням. У наших садах і поміж наших отар панував мир... мир по всій землі.

— Життя повнилося щастям, аж доки не прибули вершники, — підхопила Алія.

— Кров стигла в жилах від волань моїх друзів, — сказала Джессіка, відчуваючи, як нею прокочувалися спогади, що виринали з минулих життів, які вона пам'ятала.

— Жінки кричали ла, ла, ла, — промовляла Хара.

— Вершники ввірвалися в муштамаль і кинулися до нас із ножами, з яких скрапувала червона кров наших чоловіків, — шурхотів голос Джессіки.

Усі троє замовкли, як замовк кожен у покоях на січі. Запала тиша, упродовж якої вони не давали згаснути своєму горю.

Нарешті Хара промовила ритуальне завершення церемонії, випльовуючи слова з такою різкістю, якої Джессіка ніколи раніше не чула від неї.

— Ніхто не забутий, ніщо не забуте, — сказала Хара.

У тиші, яка запала після цих слів, вони почули бурмотіння людей, шурхіт безлічі мантій. Джессіка відчула, що хтось стоїть за завісою, яка закривала її покої.

— Превелебна Матір?

Жіночий голос — Джессіка впізнала його: він належав Тартар, одній із дружин Стілгара.

— Чого тобі, Тартар?

— Біда, Превелебна.

Джессіка відчула, як стислося їй серце, його знову пронизав раптовий страх за сина.

— Пол... — видихнула вона.

Тартар розсунула завіси й ступила до кімнати. Перш ніж завіса впала, Джессіка запримітила натовп людей у зовнішній залі. Вона поглянула на Тартар — дрібненька смаглявка в чорній із червоними візерунками роби. Ніздрі роздуваються, відкриваючи натерті корком мозолі, а повністю сині очі втупилися в Джессіку.

— Що трапилося? — запитала Джессіка.

— Є звістка з пустелі, — заговорила Тартар. — Усуль зустріється з творцем для випробування... це станеться сьогодні. Парубки стверджують, що він не може зазнати поразки, що він іще до заходу сонця стане вершником піску. Парубки гуртуються для разії. Вони поїдуть на північ і зустрінуть Усуля там. Кажуть, що вони піднімуть бойовий клич. Змусять його кинути виклик Стілгарові й підкорити собі всі племена.

«Збирати воду, озеленювати дюни, повільно, але напевне змінювати свій світ, — їм цього більше не достатньо, — подумала Джессіка. — Маленькі набіги, точні набіги — тепер, коли ми з Полом навчили їх, їм цього більше не достатньо. Вони відчувли власну міць. Вони хочуть битися».

Тартар прочистила горло, тупцяючи на місці.

«Нам відомо, наскільки важливе обережне очікування, — подумала Джессіка, — але саме в ньому й криється осердя нашої розгубленості. Ми ж знаємо, якої шкоди може завдати надмірне чекання. Воно притлумлює розуміння мети, якщо триває надто довго».

— Парубки кажуть, що коли Усуль не кине Стілгарові виклик, то він буде боягузом, — додала Тартар, опустивши очі.

— Он як, — пробурмотіла Джессіка, а сама подумала: *«Я бачила, як це дозрівало. І Стілгар також».*

Тартар знову кашлянула.

— Навіть мій брат Шоаб каже так, — сказала вона. — Вони не залишать Усулю вибору.

«Отже, час настав, — вирішила Джессіка. — І Полові доведеться самому впоратися з цим. Превелебна Матір не сміє втручатися в питання успадкування влади».

Алія вивільнила руку з долоні матері й сказала:

— Я піду з Тартар і послухаю парубків. Раптом іще можна щось зробити.

Джессіка обмінялася поглядами з Тартар, але звернулася до Алії.

— Іди. Розкажеш мені про все, щойно матимеш змогу.

— Ми не хочемо, щоб це трапилося, Превелебна Матір, — сказала Тартар.

— Ми не хочемо цього, — погодилася Джессіка. — Племена нам потрібна вся їхня сила. — Вона поглянула на Хару. — Ти підеш з ними?

Хара відповіла на невисловлену частину запитання:

— Тартар не дозволить завдати Алії шкоди. Вона знає, що скоро ми станемо дружинами одного чоловіка. Ми вже поговорили, Тартар і я. — Хара поглянула на Тартар, а тоді знову на Джессіку. — Ми зрозуміли одна одну.

Тартар, простягнувши долоню Алії, сказала:

— Нам треба поквапитися. Парубки скоро пойдуть геть.

Вони пройшли крізь завіси. Дитяча долоня лежала в маленькій жіночій долоні, але здавалося, що це дівчинка веде жінку.

— Якщо Пол-Муад'Діб переможе Стілгара, племені від цього краще не стане, — сказала Хара. — Звісно, раніше влада завжди передавалася саме так, але часи змінилися.

— Часи змінилися і для тебе, — сказала Джессіка.

— Невже ти гадаєш, що я сумніваюся в результаті такого двобою? — запитала Хара. — Усуль може лише перемогти.

— Я теж так гадаю, — погодилася Джессіка.

— І ти вважаєш, що мої особисті почуття втручаються в мої твердження, — сказала Хара. Вона похитала головою, водні кільця задзвеніли на її шії. — Як же ти помиляєшся. Можливо, ти гадаєш, що я шкодую через те, що Усуль обрав не мене? Що я ревную до Чані?

— Ти обираєш сама, наскільки можеш, — відказала Джессіка.

— Мені шкода Чані, — промовила Хара.

Джессіка заклякла.

— Про що ти?

— Я знаю, що ти думаєш про Чані, — сказала Хара. — Ти вважаєш, що Чані не може бути дружиною твого сина.

Джессіка розслаблено відкинулася на подушки. Стенула плечима.

— Можливо.

— Ти, ймовірно, маєш рацію, — сказала Хара. — Якщо це так, ти можеш знайти несподіваного союзника — саму Чані. Вона бажає всього найкращого для *нього*.

Джессіка судомно ковтнула, їй різко перехопило подих.

— Чані дуже дорога для мене... — сказала вона. — Вона не могла...

— У тебе дуже брудні килими, — сказала Хара. Вона уважно розглядала підлогу, уникаючи погляду Джессіки. — Тут повсякчас тупцяє стільки людей. Тобі справді треба частіше їх чистити.

В ортодоксальній релігії неможливо уникнути втручання політики. Боротьба за владу пронизує тренування, освіту й дисципліну в такій спільноті. Завдяки постійному тиску вожді повинні повсякчас ставити собі питання: чи віддатися абсолютному опортунізму, що є платою за збереження влади, чи ризикнути навіть власним життям заради ортодоксальної етики.

Принцеса Ірулан. Муад'Діб: питання релігії

Пол чекав на піску за лінією наближення велетенського творця. *«Я не повинен вичікувати нервово, наче контрабандист, — нагадав він собі. — Я маю стати частиною пустелі».*

Хробак лишився на відстані кількох хвилин, виповнюючи ранок вібраціями й сичанням. Його рот із велетенськими зубами розкрився, наче гігантська квітка. Повітря було заповнене запахом прянощів.

Дистикост природно обтягував тіло Пола, а сам юнак уже майже не помічав носових клапанів і дихальної маски. Стілгарова наука — марудні години на піску — далася взнаки.

— На якій відстані в радіусі хробака ти маєш перебувати на піску? — запитував Стілгар.

Пол відповів правильно:

— Півметра на кожен метр діаметру хробака.

— Чому?

— Щоб уникнути виру, створеного його проходом, але мати час підбігти й осідлати хробака.

— Ти їздив на маленьких хробаках, вирощених для сімені та Води Життя, — сказав Стілгар. — Але під час випробування ти викличеш дикого творця, старця пустелі. Ти маєш ставитися до нього з належною повагою.

Тепер глибоке гуркотіння гупала змішувалося із шурхотом хробака. Пол глибоко вдихнув, навіть крізь фільтри відчуваючи мінеральну гіркоту піску. Дикий творець, старець пустелі, вири-

нув просто перед ним. Його передні сегменти здіймалися, відкидаючи піщану хвилю, що ось-ось накриє Пола по коліна.

«Йди сюди, люба почваро, — думав він. — Ти ж чуєш мій поклик. Підходь, підходь».

Хвиля підкинула Пола, а повз нього пролітав піщаний пил. Юнак заспокоївся. Тепер у його світі панував лише хід огорнутої хмарами пилу хвилястої стіни, сегментованої скелі, на якій було чітко помітно лінії кілець.

Пол підняв гаки, оглянув їх і кинув. Відчув, як вони вгризлися в творця і потягнули. Він скочив уперед, відхиляючись від гаків та впираючись ногами в стіну. Ось у цьому й полягала головна мить випробування: якщо він устроїв гаки правильно, хробак не перевернеться і не розчавить його.

Хробак сповільнив хід і ковзнув повз замовкле гупало, а тоді почав повільно скручуватися — вгору, вгору — підносячи якомога вище подразливі колючки, геть від піску, що міг пошкодити нижній внутрішній шар кільчастих сегментів.

Пол опинився просто на спині хробака. Він почувався триумфально — наче імператор, який наглядає за своїми володіннями. Він потамував раптову потребу розважитися, повертаючи хробака й вихваляючись своєю владою над ним.

Зненацька Пол збагнув, чому Стілгар попереджав його якимось про нахабних юнаків, які гралися й танцювали з цими почварами, ставали на руки на їхніх спинах, витягували обидва гаки й застромлювали назад, перш ніж хробак скине їх.

Лишивши один гак на місці, Пол витягнув другий і розташував його нижче. Надійно закріпивши його, він переставив перший, спускаючись чимраз нижче по боці почвари. Хробак крутився і повертався, наближаючись до ділянки дрібного піску, де чекали інші фримени.

Пол бачив, як вони наближаються, використовуючи гаки для підйому, але уникаючи країв сегментів, доки ті не опиняться вгорі. Нарешті всі з присутніх стали позаду Пола, закріпившись гаками.

Стілгар пробрався крізь ряди, перевірів надійність кріплення Полових гаків, а тоді зиркнув на усмінене обличчя парубка.

— Ну що, ти зробив це, так? — запитав Стілгар, перекикуючи шипіння хробака. — Так? Ти його заарканив? — Стілгар випростався. — А я тобі скажу, що робота дуже нехлюйська. У нас дванадцятирічні краще все виконують. Ліворуч від місця, де ти

чекав, був барабанний пісок. Якби хробак повернув туди, ти не зміг би відступати.

Посмішка зійшла з Полового обличчя.

— Я бачив барабанний пісок.

— Тоді чому ж ти не повідомив нашим, щоб хтось став напохваті? Ти мав право зробити це навіть під час випробування.

Пол ковтнув, повернувши обличчя до вітру.

— Гадаєш, я не повинен казати цього зараз? — мовив Стілгар. — Але це мій обов'язок. Я думаю про твою важливість для загону. Якби ти потрапив у барабанні піски, творець кинувся б на тебе.

Попри напад гніву, Пол знав, що Стілгар має рацію. Йому знадобилася добра хвилина й усі навички, вироблені під час материного навчання, щоб відновити спокій.

— Я прошу вибачення, — сказав він. — Такого більше не трапиться.

— Завжди лишай когось напохваті, аби хтось міг заарканити творця, якщо ти схибиш, — казав Стілгар. — Пам'ятай: ми працюємо разом. Тільки так можна ні в чому не сумніватися. То працюємо разом?

Він поплескав Пола по плечу.

— Працюємо разом, — погодився Пол.

— А тепер, — мовив Стілгар суворим голосом, — покажи, що ти вмієш керувати хробаком. З якого боку ми зараз?

Пол опустив погляд на лускату кільчасту поверхню, де вони стояли, зауважив розмір і тип лусочок: вони збільшувалися ліворуч і зменшувалися праворуч. Пол знав: кожен хробак найчастіше рухається, повернувшись певним боком догори. Коли він дорослішає, цей бік стає фактично верхом хробака. Нижні лусочки ставали більшими, важчими й рівнішими. На великому хробакові верхні лусочки можна було впізнати навіть за розміром.

Пересунувши гаки, Пол рушив ліворуч. Він кивнув ар'єргарду відкрити бічні сегменти, щоб хробак дотримувався прямого курсу, доки скручуватиметься. Коли творець перевернувся, Пол махнув двом стерновим, щоб ті вийшли вперед.

— Ах, хаіііі-йо! — вигукнув він традиційний клич. Стерновий ліворуч відкрив там кільчастий сегмент.

Творець звивався величним колом, аби захистити відкритий сегмент. Здійснивши повний оберт, хробак рушив назад на південь, а Пол гукнув:

— Гейрат!

Стерновий відпустив свій гак. Творець дотримувався прямого курсу.

Стілгар мовив:

— Дуже добре, Поле-Муад'Дібе. Попрактикувавшись, ти можеш стати вершником піску.

Пол насупився, міркуючи: *«Чи ж не я вискочив першим на хробака?»*

Позаду нього раптом пролунав сміх. Загін почав співати, підкидаючи до неба його ім'я.

— Муад'Діб! Муад'Діб! Муад'Діб! Муад'Діб!

З дальнього краю хробака долинали удари стрекал погоничів по хвостових сегментах. Хробак почав набирати швидкість. Плащі майоріли на вітрі. Шурхіт піску посилювався.

Пол озирнувся на загін, зауваживши там обличчя Чані. Розмовляючи зі Стілгаром, він дивився на неї:

— Отже, я піщаний вершник, Стіле?

— Халь яум! Сьогодні ти піщаний вершник.

— Отже, я можу обирати напрямок нашого руху?

— Саме так.

— Я фримен, що народився нині тут, в ергу Хаббанія. Я не жив до цього дня, бо був дитиною.

— Не зовсім дитиною, — зауважив Стілгар, пристібаючи край свого каптура, який шарпав вітер.

— Але був корок, що відгороджував мене від світу, й ось цей корок витягнуто.

— Корка більше нема.

— Я вирушу на південь — на двадцять гупал. Подивлюся на землю, яку ми створюємо, адже раніше бачив її тільки очима інших.

«А ще побачу свого сина і свою родину, — подумав він. — Мені потрібен час, щоб обдумати майбутнє, подібне до минулого у моїй пам'яті. Насувається хаос, і якщо я не зможу опинитися там, де зможу керувати ним, трагедії не уникнути».

Стілгар дивився на нього пильно і розважливо. Пол не відривав погляду від обличчя Чані й бачив, як на її лиці прокидається цікавість. Він зауважив також збудження серед загону, викликане його словами.

— Люди готові піти з тобою в рейд на харконненівські падини, — сказав Стілгар. — Вони на відстані одного гупала звідси.

— Федайкіни ходили зі мною в рейди, — відказав Пол. — І підуть іще, доки хоч один Харконнен дихає арракійським повітрям.

Доки вони їхали, Стілгар розглядав Пола, і юнак збагнув: вождь сприймає цю мить крізь призму того дня, коли він сам став на чолі січі Табр, а тоді прийняв владу на Раді Старшин після смерті Ліета-Кайнса.

«Він чув звіти про неспокій серед юних фрименів», — подумав Пол.

— Хочеш зібрати старшин? — запитав Стілгар.

У юнаків із загону зблиснули очі. Воїни хиталися і спостерігали. А ще Пол зауважив неспокій на обличчі Чані, коли вона переводила погляд зі свого дядька Стілгара на Пола-Муад'Діба, свого чоловіка.

— Ти не вгадаєш, чого я хочу, — сказав Пол.

А сам подумав: *«Не можна відступати. Я маю контролювати цих людей».*

— Сьогодні ти мудір піщаної гонитви, — у голосі Стілгара брикнула крижана офіційність. — Як ти скористаєшся цієї владою?

«Нам потрібен час, щоб відпочити й розважливо поміркувати», — подумав Пол.

— Ми підемо на південь, — сказав Пол.

— Навіть якщо я скажу, що, коли день хилитиметься до вечора, нам доведеться повернутися на північ?

— Ми підемо на південь, — повторив Пол.

Стілгар із підкресленою гідністю загорнувся в плащ.

— Бути Раді, — мовив він. — Я розішлю повідомлення.

«Він гадає, що я кину йому виклик, — подумав Пол. — І знає, що не вистойть проти мене».

Пол повернувся на південь, відчуваючи вітер, що бив по неприкритих щоках. Він міркував про необхідності, втілені в його рішення.

«Вони й гадки не мають, як це», — подумав він.

Але він знав, що не може дозволити жодним міркуванням змінювати свої дії. Він мав дотримуватися центральної лінії бурі часу, що бовваніла перед ним у майбутньому. Настане мить, коли йому доведеться приборкувати стихію, але вдасться збити це тільки тоді, коли він опиниться біля її епіцентру.

«Я не кидатиму йому виклик, якщо це можливо, — міркував він. — Якщо існує інший спосіб відвернути джигад...»

— Ми зупинимося для вечері та молитви в Печері Птахів під хребтом Хаббанія, — сказав Стілгар. Одним гаком він учепився в шкіру хробака, щоб не впасти від його хитання, а тоді вказав на низьку скелясту стіну, що здіймалася над пустелею.

Пол уважно роздивився скелю й величні прожилки каменю, що перетинали її, неначе хвилі. Ні зелень, ні квіти не пом'якшували цей суворий краєвид. Далі простягався шлях до південної пустелі — гонитва, що мала тривати десять днів і ночей: швидше творців рухатися не змушиш.

Двадцять гупал.

Шлях пролягав далеко від харконненівських патрулів. Пол знав, як це трапиться — сни підказали йому. Того дня злегка зміниться колір горизонту — зміна буде настільки незначною, що всі гадатимуть, буцімто уява видає бажане за дійсність — і там стоятиме нова січ.

— Чи влаштовує моє рішення Муад'Діба? — запитав Стілгар. У його голосі бринів ледь відчутний сарказм, але чутливі вуха фрименів, уважні до кожного крику птаха чи повідомлення в співі сейлаго, вловили його, тому поглянули на Пола — що ж він робитиме.

— Стілгар чув, як я присягав йому на вірність, коли ми висвячували федайкінів, — сказав Пол. — Мій загін смертників знає, що я клявся з честю. Стілгар сумнівається в цьому?

Голос Пола виповнився справжнім болем. Стілгар почув це й опустив очі.

— Я знаю Усуля, мого січового товариша, і ніколи не засумніваюся в ньому, — мовив Стілгар. — Але ж у тобі ще є Пол-Муад'Діб, Герцог Атрід і Лісан аль-Гайб, Голос із Зовнішнього світу. З ними я не знайомий.

Пол відвернувся, подивившись на гряди Хаббанія, що виднілася над пустелею. Творець під ними був сильним і жвавим. Він міг віднести їх значно далі, ніж будь-який інший упійманий фрименами хробак.

Полові це було відомо. Жоден хробак із дитячих оповідок не міг дорівнятися до цього старого владаря пустелі. *«Так починається нова легенда»*, — збагнув Пол.

Рука схопила його за плече.

Пол простежив за рукою і перевів погляд на обличчя — між маскою і каптуром дистикоста виднілися темні Стілгарові очі.

— Той, хто владарював на січі Табр до мене, — сказав Стілгар, — був моїм другом. Ми ділили з ним небезпеки. Він багато разів завдячував мені життям... а я йому.

— Я твій друг, Стілгаре, — відповів Пол.

— Ніхто не сумнівається в цьому, — Стілгар прибрав руку й знизав плечима. — Це питання звичаю.

Пол розумів, що Стілгар настільки занурився у фрименські звичаї, що навіть не розглядав інших можливостей. Тут новий ватажок брав владу або з мертвих рук попередника, або вбиваючи найсильнішого фримена в племені, якщо вождь загинув у пустелі. Стілгар піднявся таким чином до звання наїба.

— Залишмо творця в глибокому піску, — сказав Пол.

— Так, — погодився Стілгар. — Звідси ми дійдемо до печери пішки.

— Ми доволі довго їхали на цьому творцеві, тож тепер він закопається в пісок й ображатиметься кілька днів, — сказав Пол.

— Ти — мудір цієї піщаної гонитви, — сказав Стілгар. — Скажеш, коли нам...

Він замовк, утупившись у східне небо.

Пол озирнувся. Через даровану прянощами блакитну пелену на очах небо видавалося темним, а на тлі глибокої блакиті ритмічно блимала далека цятка.

Орнітоптер!

— Один маленький 'топтер, — сказав Стілгар.

— Можливо, розвідник, — погодився Пол. — Гадаєш, нас помітили?

— З такої відстані ми — тільки хробак на поверхні, — Стілгар махнув лівою рукою. — Додолу. Стрибайте на пісок.

Загін почав спускатися боками хробака, стрибати й змішуватися з піском під плащами. Пол зауважив, де стрибнула Чані. Тепер лишилися тільки вони зі Стілгаром.

— Хто піднімається першим, спускається останнім, — сказав Пол.

Стілгар кивнув, спустився з боку хробака на гаках і стрибнув на пісок. Пол зачекав, доки творець відійде на безпечну відстань від місця десантування загону, а тоді витягнув гаки. Це була доволі делікатна мить, адже хробак іще не виснажився повністю.

Звільнившись від стрекал і гаків, великий хробак почав занурюватися в пісок. Пол відбіг назад уздовж його спини, ретельно

розрахував момент і зіскочив. Він приземлився на бігу, помчав до ковзкої поверхні дюни, як його вчили, й сховався під водоспадом піску, захищений плащем.

Тепер — чекання...

Пол обережно повернувся і поглянув на шматочок неба крізь щілину в складках плаща. Він уявляв, як усі інші вздовж шляху роблять так само.

Пол почув помахи крил орнітоптера ще до того, як побачив його. Зашелестіли реактивні двигуни, й апарат здійнявся над цим клаптем пустелі, широкою дугою повертаючись до хребта.

«*Топтер без розпізнавальних знаків*», — зауважив Пол.

Апарат зник за хребтом Хаббанія.

Над пустелею прокричала пташка. Ще одна.

Пол виліз із піску й видерся на вершину бархана. Інші постаті вишикувалися в шерег, і юнак серед них упізнав Чані та Стілгара.

Стілгар махнув у напрямку хребта.

Загін зібрався й рушив піщаною ходою, ковзаючи поверхнею ламаним ритмом, який не потривожить творця. Стілгар підійшов до Пола через утрамбований вітром пісок бархана.

— Це апарат контрабандистів, — мовив вождь.

— Здається, що так, — погодився Пол. — Але вони залетіли надто глибоко в пустелю.

— У них також проблеми з патрулями, — пояснив Стілгар.

— Якщо вони залетіли так далеко, то можуть опинитися ще далі, — наполягав Пол.

— Твоя правда.

— Недобре, якщо вони залетять дуже далеко й побачать те, чого не повинні бачити. Вони ж продають інформацію.

— Вони полювали на прянощі, як гадасш? — запитав Стілгар.

— Отже, десь неподалік мають чекати крило й краулер, — сказав Пол. — Прянощі в нас є. Розсиплемо їх, як наживку, по піску й піймаємо собі кількох контрабандистів. Їх потрібно навчити, що ця земля — наша, та й наші люди мають попрактикуватися з новою зброєю.

— Ось тепер Усуль говорить і думає, як справжній фримен, — гмикнув Стілгар.

«*Але Усуль мусить відступити перед рішеннями, що збігаються із жажливою метою*», — подумав Пол.

Буря наближалася.

Коли закон та обов'язок, скріплені релігією, стають одним цілим, ти перестаєш повністю розуміти себе й більше не належиш самому собі. Ти завше є чимось меншим за особистість.

Принцеса Ірулан. Муад'Діб: дев'яносто дев'ять див усесвіту

Головний транспортер із меланжевою фабрикою контрабандистів на борту випірнув із-за гряди барханів. Зусібіч від нього, наче бджоли навколо матки, кружляли орнітоптери-дрони. Перед роєм лежав гірський кряж, що вивищувався над пустелею, неначе дрібна копія Оборонної Стіни. Нещодавня буря розчистила його пологі схили.

У рубці-бульбашці Гурні Галлек нахилився вперед, відрегулював олійні лінзи свого бінокля й оглянув навколишній ландшафт. За кряжем чоловік побачив темну пляму, яка могла виявитися викидом прянощів. Гурні дав сигнал завислому в повітрі орнітоптеру, щоб той вирушив на розвідку.

Топтер похитав крилами, підтверджуючи, що отримав сигнал. Він відокремився від рою й, опустившись до темного піску, закружляв навколо з опущеними максимально близько до верхні детекторами.

Майже відразу апарат, склавши крило, різко знизився та зробив коло, що було сигналом для краулера про виявлення прянощів.

Гурні сховав бінокль. Він знав: решта побачила сигнал. Місцина йому подобалася. Кряж був сховком і захистом, розташованим глибоко в пустелі. Незвичне місце для засідки... хоча... Гурні подав знак своїм людям, щоб вони перелетіли через скелі та перевірили їх, а тоді відправив резерв патрулювати місцевість по периметру — але не надто високо, щоб їх здалеку не засікли детектори Харконнів.

Гурні, проте, сумнівався, що харконнівські розвідники залітають настільки далеко. Це ще була територія фрименів.

Гурні перевірів зброю, проклинаючи долю, яка унеможливила використання щитів. За будь-яку ціну треба було уникати використання того, що могло привернути увагу хробака. Чоловік почухав атраментовий шрам на підборідді, оглянув усе навколо й вирішив, що найбезпечніше буде повести маленьку групку через скелі. Розвідка на місцевості дасть найкращий результат. Не можна бути надміру обережним, коли й фримени, й Харконнени ладні вчепитися одне одному в горлянки.

Найбільше його хвилювали фримени. Вони були не проти продати вам стільки прянощів, скільки ви могли купити, але щойно ви хоч на фут заступали туди, куди вам, на їхню думку, було зась, вони перетворювалися на справжнісіньких войовничих демонів. Й останнім часом вони стали диявольськи хитрими.

Лукавство фрименів та їхня спритність у бою дратували Гурні. Вони демонстрували таке витончене мистецтво ведення бою, з яким йому ще ніколи не доводилося стикатися. А його ж тренували найкращі бійці у всесвіті, а потім він загартовувався в битвах, де виживали лише найкращі.

Гурні знову оглянув навколишній краєвид, дивуючись, чому його проймає неспокій. Може, це через хробака, якого вони бачили... але то було по інший бік кряжу.

У рубку-бульбашку поряд із Гурні просунулася голова — начальник фабрики, одноокий старий пірат із густою бородою. Через багату на прянощі дієту він мав сині очі та молочно-білі зуби.

— Схоже на багату жилу, сер, — сказав начальник. — Мені приземлятися?

— Спускайся до підніжжя он тієї гряди, — наказав Гурні. — Дай мені висадитися з моїми людьми. Ви звідти можете на гусеницях посунути до прянощів. А нам треба оглянути скелю.

— Зрозуміло.

— Раптом щось піде не так, — продовжив Гурні, — рятуйте фабрику. Ми піднімемося на 'топтерах.

— Так, сер! — відсалютував начальник краулера. Він утягнув голову назад кризь люк.

Гурні вкотре прикипів поглядом до небокраю. Йому треба було зважати на те, що поблизу — фримени, а він порушив їхні кордони. Фримени турбували його, точніше — їхня жорсткість та непередбачуваність. Багато чого пов'язаного з цим питанням непокоїло старого воїна, але нагорода за ризик була справді

великою. Йому не давало спокою ще й те, що він не міг відрядити спостерігачів у небо над собою. Потреба дотримуватися радіомовчання лише додавала клопотів.

Краулер фабрики розвернувся, знижуючись на посадку. Він м'яко ковзнув по сухому піску біля підніжжя кряжу. Гусениці опустилися на пісок.

Гурні відкрив прозорий ковпак, відклацнув страхувальні паски безпеки. Щойно фабрика зупинилася, він вистрибнув назовні, захряснув за собою кришку, пройшов безпечним карнизом над гусеницями й зіскочив на пісок, за сітчастою запоною. П'ятеро чоловіків із особистої охорони Гурні стрибнули за ним із носового люка. Інші від'єднали крило від краулера. Воно відділилося й піднялося в повітря, щоб зайняти оптимальну позицію для моніторингу обстановки.

У ту ж мить великий краулер нахилився й покотився геть від кряжу — до темної плями прянощів на піску.

Поряд, пішовши в стрімке піке, приземлився ще один 'топтер. Потім іще один й іще. Висадивши чоту Гурні на поверхню, вони піднялися в небо.

Гурні потягнувся, щоб розім'яти затерплі під дистикостом м'язи. Маску-фільтр він не надягав, втрачаючи вологу заради важливішої мети: щоб віддавати накази, йому треба було зберігати силу голосу. Чоловік поліз кам'янистим схилом угору — вивчав місцевість: галька та дрібний пісок під ногами, запах прянощів.

«Гарне місце для перевалочної бази, — подумав Гурні. — Варто було б прикопати тут деякі припаси».

Чоловік озирнувся і побачив, як його люди розпорошилися, йдучи за ним. Славні хлопці — навіть ті, кого він іще не встиг перевірити. Гарні бійці. Їм не треба повсякчас казати, що робити. Навколо жодного з них не задрижить силове поле щита. Нема в його загоні боягузів, які ввімкнули б посеред пустелі щит. Він би привабив хробака, який відібрав би в них знайдені прянощі.

З невисокого підвищення серед скель Гурні бачив за півкілометра від себе пряну жилу, до ближнього краю якої щойно підїхав краулер. Він зиркнув на своє повітряне прикриття, що тулилося до землі. Кивнувши самому собі, Гурні продовжив підйом кряжем.

Майже відразу гряда перетворилася на вулкан.

Дванадцять гуркотливих струменів вогню здійнялися вгору до 'топтерів та крила. Краулер задзвенів понівеченим металом, а скелі навколо Гурні заповнили бійці в каптурах.

Гурні лише встиг подумати: *«Присягаюся рогами Великої Матері! Ракети! Вони наважилися застосувати ракети!»*

А тоді він зіткнувся обличчям до обличчя з фігурою в каптурі, що низько припала до землі, тримаючи крис-ніж наготові. По обидва боки від них на скелях чекало ще двоє чоловіків. Гурні бачив лише очі бійця в прогалині між каптуром і тканиною бурнуса піщаного кольору, але поза й готовність до удару вказували в суперникові натренованого воїна. Чоловік мав сині на синьому очі фримена з глибокої пустелі.

Гурні потягнувся рукою до власного ножа, але не відводив погляду від наставленого на нього леза. Якщо вони наважилися використати ракети, отже, у них є й інша оборонна зброя. Наступна мить вимагатиме особливої зосередженості. Зі звуку він міг сказати, що принаймні частину його повітряного прикриття збили. Позаду себе Гурні чув хекання кількох сучіток.

Суперник лише на мить відвів погляд, щоб простежити за тим, як Гурні схопився за ніж.

— Залиш його в піхвах, Гурні Галлеку, — промовив чоловік.

Гурні завагався. Навіть крізь фільтр дистикоста голос був напрочуд знайомим.

— Ти знаєш моє ім'я? — запитав він.

— На мене тобі ніж не потрібен, Гурні, — сказав чоловік і, виставившись, уклав ножа назад до піхов під плащем. — Накажи своїм людям припинити марний опір.

Чоловік відкинув каптура та зняв фільтр.

Шок від побаченого скував м'язи Гурні. Спершу йому навіть здалося, що він дивиться на привид Герцога Лето Атріда. Поступово він почав упізнавати...

— Пол, — прошепотів він, а тоді додав уже голосніше: — Це справді Пол?

— Хіба ти не віриш власним очам? — запитав Пол.

— Вони казали, що ти загинув, — проскреготав Гурні й на півкроку відступив назад.

— Скажи своїм людям здатися, — наказав Пол і махнув у бік підніжжя гряди.

Неохоче відвівши погляд від Пола, Гурні повернувся. Він побачив тільки поодинокі осередки спротиву. Сховані під каптурами пустельники, здавалося, були повсюди. Краулер тихо лежав на піску, а на ньому стояв фримен. Літальних апаратів у небі не було.

— Зупиніть бій! — проревів Гурні. Він глибоко вдихнув, склав руки навколо рота рупором: — Це Гурні Галлек! Зупиніть бій!

Повільно й обережно суперники розійшлися. Погляди в німому запитанні звернулися до нього.

— Це друзі! — пояснив Гурні.

— Оце так друзі! — вигукнув хтось. — Половину наших перебили.

— То була помилка, — відказав Гурні. — Не примножуйте її.

Він повернувся до Пола і втупився в його юні сині-сині очі фримена.

Посмішка торкнулася Полових уст, але вираз його обличчя залишався жорстким, і це нагадало Гурні про старого Герцога, діда Пола. Він помітив іще й те, чого ніколи не було в Атрідів — чітко окреслені жилаві м'язи, обвітрена шкіра, обережність в очах та розважливий погляд, який, здавалося, оцінював усе навколо себе.

— Вони казали, що ти загинув, — повторив Гурні.

— І, здається, найкращим захистом для мене було переконати їх і надалі так уважати, — сказав Пол.

Гурні збагнув, що в цій фразі містилося вибачення за те, що його покинули напризволяще, змусивши повірити, що юний Герцог... його друг, мертвий. Він думав, чи залишилося в цьому бійцеві хоч щось від того хлопчика, якого він знав і тренував.

Пол підступився ближче до давнього товариша й відчув, як запекло в очах.

— Гурні...

Схоже, це трапилося саме собою — вони обіймалися та плескали один одного по спині. Переконувалися в справжності плоті.

— Ах ти молоде щеня! Ах ти молоде щеня! — продовжував повторювати Гурні.

А Пол відказував:

— Гурні, друзяко! Гурні, друзяко!

Зрештою вони відступилися і поглянули один на одного. Гурні глибоко вдихнув.

— То це через тебе бойова тактика фрименів стала настільки майстерною. Я мав би здогадатися. Вони проводили свої опера-

ції так, неначе це я їх розробляв. Якби ж я тільки знав... — він похитав головою. — Юначе, якби ж ти озвався хоча б слівцем. Мене б ніщо не спинило. Я б притьмом кинувся до тебе й...

Вираз Полових очей змусив його замовкнути... такий важкий, розсудливий погляд.

Гурні зітхнув.

— Звісно, відразу знайшлися б ті, хто поцікавився б, куди це майнув Гурні Галлек, і дехто з них самим тільки питанням не обмежився б. Вони б полювали на відповіді.

Пол кивнув і глянув на фріменів, які стояли в очікуванні навколо нього — на обличчях його фedaйкінів прозирала оцінювальна допитливість. Парубок відвернувся від загону смертників знову до Гурні. Зустріч зі своїм колишнім учителем фехтування сповнила його захватом. Пол уважав це добрим знаменням, свідченням того, що він прямує до майбутнього, де все буде добре.

«З Гурні на моєму боці...»

Пол глянув на кряж за спинами фedaйкінів, роздивився команду контрабандистів, що прийшла з Галлеком.

— За що готові битися твої люди, Гурні? — запитав він.

— Усі вони контрабандисти, — відповів Гурні. — Вони готові битися за прибуток.

— Прибутку наша справа дає мало, — сказав Пол і помітив перехрещені пальці на правиці Гурні — гарно відомий йому сигнал із минулого. Серед контрабандистів були ті, кого варто боятися й остерігатися.

Пол смикнув себе за губу, показуючи, що зрозумів повідомлення, і підвів погляд на чоловіків, що вартували на скелях. Серед них був Стілгар. Згадка про невирішену проблему остудила захват Пола.

— Стілгаре, — промовив він. — Це Гурні Галлек, про якого я тобі розповідав. Майстер зброї мого батька, один із майстрів фехтування, що навчав мене, давній друг. Йому можна довіряти в будь-якій справі.

— Я чув про це, — відказав Стілгар. — Ти його Герцог.

Пол глянув на темне обличчя перед собою, подумки запитуючи, які причини змусили Стілгара це сказати. «Його Герцог». Якась дивна й двозначна інтонація чулася в голосі керманіча. Неначе він хотів сказати щось інше. Так не схоже на Стілгара, лідера фріменів, які говорили все, що думали.

«*Мій Герцог!* — подумав Гурні. Він знову поглянув на Пола. — *Звісно, після смерті Лето його титул успадкував Пол.*»

Схема фрименської війни на Арракісі стала набувати для Гурні нової форми. «*Мій Герцог!*» Те, що було мертвим у ньому, поверталось до життя. Лише частково він зауважив наказ Пола роззброїти контрабандистів перед допитом.

Гурні збагнув наказ, лише коли частина його людей стала протестувати. Він похитав головою.

— Ви що, глухі? — гарикнув він. — Це законний Герцог Арракіса. Виконуйте його накази.

Бурчачи, контрабандисти підкорилися.

Пол підійшов ближче до Гурні й тихо заговорив до нього:

— Я не очікував, що ти вскочиш в цю пастку, Гурні.

— Я готовий до покарання, — погодився Гурні. — Закладаюся, що та пляма прянощів завтовшки не більше за піщинку. Якраз досить, щоб спокусити нас.

— Цей заклад ти виграв, — відказав Пол. І зиркнув на роззброєних чоловіків. — Чи є серед загону люди мого батька?

— Жодного. Ми добряче їх розпоростили. Серед вільних торговців їх кілька. Більшість витратила свої прибутки, щоб забратися звідси.

— Але ти залишився.

— Так.

— Через Раббана, — кивнув Пол.

— Я гадав, що в мене не зосталося нічого, крім помсти, — сказав Гурні.

З вершини кряжу пролунав дивний уривчастий крик. Гурні глянув угору на фримена, що розмахував хустинкою.

— Іде творець, — промовив Пол. Він кинувся до гребеня скелі, а Гурні поспішив за ним. Обидва повернули голови на схід. На середній відстані від них помітно було насип хробака: огорнутий курявою слід сунув крізь дюни прямісінько до кряжу.

— Доволі великий, — сказав Пол.

Від краулера під ними долинав гуркіт. Він повернув гусениці, наче гігантська комаха і задеренчав у бік скель.

— Погано, що не вдасться врятувати транспортер, — прошипів Пол.

Гурні зиркнув спершу на парубка, а потім перевів погляд назад, де посеред пустелі диміли уламки збитих фрименськими

ракетами транспортера та орнітоптерів. Його пронизав гострий біль за загиблими тут людьми — його людьми.

— Твій батько більше переймався б людьми, яких міг би врятувати.

Пол важко поглянув на друга, а тоді повільно опустил очі. Зрештою він сказав:

— Вони були твоїми друзями, Гурні. Я розумію. Але для нас вони все ж таки порушники кордонів, які могли побачити те, що не мали б бачити. Ти маєш розуміти.

— Я чудово все розумію, — сказав Гурні. — І тепер мені цікаво побачити те, що я не мав би бачити.

Пол зиркнув на співрозмовника й побачив добре знайомий вовчий вищир на обличчі Галлека, від якого на підборідді напнувся атраментовий шрам.

Гурні кивнув на пустелю під ними. Куди не глянь, фримени працювали коло чогось. Здається, ніхто з них не переймався наближенням хробака.

З-за плями прянощів, що стала приманкою для контрабандистів, долинуло гупання — глибокий барабанний бій, що, здавалося, відлунював у них у ногах. Гурні побачив, як фримени розпоширилися вздовж шляху, яким сунув хробак.

Він рухався, неначе гігантська піщана риба, здіймався над поверхнею та знову пірнав у пісок — кільця його струменилися та звивалися. За мить зі свого зручного спостережного пункту над пустелею Гурні побачив, як заарканили хробака: перші сміливці з гаками стрибнули на звіра та повернули його, даючи решті загону можливість видряпатися нагору по блискучому лускатому боці істоти.

— Одне з того, що ти не мав би бачити, — сказав Пол.

— Ми чули про це, — сказав Гурні. — Але в таке важко повірити, доки сам цього не побачиш. — Він похитав головою. — Створіння, якого на Арракісі всі бояться, для вас — просто скакун.

— Ти чув, як мій батько говорив про силу пустелі, — сказав Пол. — Ось вона. Поверхня всієї планети належить нам. Ні буря, ні монстри, ні будь-що інше не здатне спинити нас.

«Нас, — відзначив Гурні. — Він має на увазі фрименів. Він говорить про себе як про одного з них». Знову Гурні подивився в сині від прянощів очі Пола. Він знав, що і його очі затягла синь, але контрабандисти мали змогу дістати їжу з інших планет, тому

насиченість кольору свідчила про належність до вищої або нижчої касти контрабандистів. Про людей, які надто злилися з місцевим населенням, вони казали «відмічені прянощами». До такої ідеї вони завжди ставилися з недовірою.

— Були часи, коли в цих широтах ми не їздили на творцеві вдень, — продовжував Пол. — Але в Раббана тепер замало авіації, щоб марнувати її на розглядання кількох плямок у піску, — він поглянув на Гурні. — Твої 'топтери були шоком для нас.

«Для нас... для нас...»

Гурні хитнув головою, щоб відігнати непрохані думки.

— Ми не шокували вас настільки, наскільки нас шокували ви, — сказав він.

— Що кажуть про Раббана в западинах і селах? — запитав Пол.

— Розповідають, що він зміцнив села грабенів, і вам не вдасться завдати їм значної шкоди. Кажуть, що мешканці будуть сидіти всередині, обороняючись, поки ви не виснажите себе марними атаками.

— Іншими словами, — сказав Пол, — вони стриножені.

— Тоді як ви можете пересуватися, де заманеться, — сказав Гурні.

— Цієї тактики я навчився від тебе, — відзначив Пол. — Вони втратили ініціативу, а отже, програли війну.

Гурні усміхнувся — повільно й дуже знайомо.

— Наші вороги саме там, де я хотів би, щоб вони були, — сказав Пол і подивився на друга. — Що ж, Гурні, чи приєднаєшся ти до мене, щоб завершити цю кампанію?

— Приєднаюся? — Гурні витріщився на колишнього вихованця. — Мілорде, я не полишав своєї служби. Це ви облишили мене... з думкою про вашу смерть. А я, кинутий напризволяще, сповідувався в минулих гріхах, як умів, і чекав на мить, коли зможу продати своє життя за належну ціну. За смерть Раббана.

Пол зніяковів.

Через каміння до них підбігла жінка. Її очі світилися в шпирині між каптуром дистикоста та лицевою маскою. Вона переводила погляд із Пола на його співрозмовника. Жінка зупинилася перед Полом. Гурні зауважив, як близько вона підступила до Пола й наскільки власницькими були її рухи.

— Чані, — сказав Пол, — це Гурні Галлек. Я розповідав тобі про нього.

Вона глянула спершу на Гурні, а тоді знову на Пола.

— Так, чула.

— Куди поїхав наш загін на творцеві? — запитав Пол.

— Вони лишень відвели його вбік, щоб ми могли врятувати обладнання.

— Що ж, тоді... — Пол замовк, принохавшись до повітря.

— Здіймається вітер, — сказала Чані.

З вершини кряжу закричали:

— Гей, вітер іде!

Гурні бачив, як тепер заворушилися фримени — повсюдна метушня та поспіх. Вітер налякав їх так, як не зміг налякати хробак. Краулер виїхав на сухий пісок під ними, у скелях розчинилася брама... щойно машина заїхала всередину, камені зсунулися так щільно, що прохід зник у них із очей.

— І багато у вас таких сховків? — поцікавився Гурні.

— Безліч, — відказав Пол і подивився на Чані. — Знайди Корбу. Скажи йому, що Гурні попередив мене — серед контрабандистів є ті, кому не можна довіряти.

Дівчина ще раз зиркнула на Гурні, знову на Пола, кивнула й стала спускатися по камінні, перестрибуючи з одного на інший з елегантністю газелі.

— Вона твоя жінка, — прохрипів Гурні.

— Матір мого первістка, — промовив Пол. — Серед Атрідів є ще один Лето.

Гурні відреагував на новину лише розширеними очима.

Пол критично споглядав метушню навколо себе. На східному небі переважав світло-коричневий колір. Вряди-годи налітав поривчастий вітер, що здіймав над головами людей куряву.

— Застібни дистикост, — наказав Пол і приладнав маску та каптур на обличчя.

Гурні підкорився, дякуючи небесам за фільтри.

Пол заговорив голосом, зміненим носовим корком.

— Кому з твоїх людей не можна довіряти, Гурні?

— Є кілька новачків, — відказав Гурні. — Іншопланетники... — Він завагався, здивувавшись, із якою легкістю вимовив це слово: *«Іншопланетники»*.

— Так? — гнув своєї Пол.

— Вони не схожі на звичайних мисливців фортуни, які юрмами йдуть до нас, — уточнив Гурні. — Вони набагато жорсткіші.

— Харконненівські шпигуни? — перепитав Пол.

— Гадаю, мілорде, вони звітують не перед Харконненами. Підозрюю, ці люди служать Імператорові. Від них тхне Салусою Секундус.

Пол різко зиркнув на Гурні.

— Сардаукари?

Він знизав плечима.

— Якщо так, то добре замасковані.

Пол кивнув, розмірковуючи, наскільки легко Гурні знову став васалом Атрідів... хоча й не зовсім таким, як раніше... були відмінності. Арракіс теж змінив його.

Двоє фріменів із каптурами на голові, виринувши з-за розбитої скелі, полізли вгору. Один із них ніс перекинутий через плече великий чорний згорток.

— Де тепер моя команда? — запитав Гурні.

— У безпечному місці прямісінько під нами, — відказав Пол. — У нас там печера — Печера Птахів. Ми вирішимо, що з ними робити, після бурі.

Чийсь голос покликав:

— Муад'Дібе!

Пол озирнувся і побачив фріменську варту, що махала йому знизу біля печери. Пол просигналив, що почув.

Гурні отетерів і прикипів поглядом до Пола.

— То це ти — Муад'Діб? — вражено запитав він. — Ти — воля пісків?

— Це моє фріменське ім'я, — пояснив Пол.

Гурні відвернувся, охоплений гнітючим відчуттям тривоги. Половина його загону наклала головою в пісках, решта — у полоні. Він не переймався через новачків, яким не йняв віри, але серед них були й гарні хлопці, друзі, за яких він відчував відповідальність. *«Ми вирішимо, що з ними робити, після бурі»*. Так сказав Пол, так сказав Муад'Діб. І Гурні пригадав історії, які переповідали про Муад'Діба, про Лісана аль-Гайба — що він здер шкіру з харконненівського офіцера, щоб зробити з неї барабан, що його оточує загін смертників-федаїкінів, що кидаються в бій із піснею смерті на вустах.

Він.

Фрімени нарешті видряпалися на скелю й одним стрибком опинилися перед Полом. Темнолиций промовив:

— Усе гаразд, Муад'Дібе. Нам теж краще спуститися.

— Добре.

Гурні відзначив тон чоловікового голосу — напівкоманда, напівпрохання. Цього чоловіка звали Стілгар, ще один вояк із нових фрименських легенд.

Пол подивився на згорток у руках іншого чоловіка.

— Що там, Корбо?

Замість нього відповів Стілгар:

— Це було в краулері. Там ініціали твого друга, а всередині — балісет. Безліч разів я чув, як ти говорив про майстерну гру Гурні Галлека на балісеті.

Гурні вивчав мовця, запам'ятовуючи край чорної бороди, що вибивалася з-під маски дистикоста, яструбиний погляд і витончений ніс.

— Ваш друг уміє думати, мілорде, — сказав Гурні. — Дякую, Стілгаре.

Стілгар махнув чоловікові, щоб той віддав згорток Гурні, й сказав:

— Дякуй мілордові Герцогу. Лише його прихильність дозволяє тобі тут бути.

Галлек узяв згорток, дивуючись жорстким ноткам цієї розмови. Цей чоловік ледь не кидав йому виклик, і Гурні питав себе, чи здатні фримени на ревності? Ось прийшов такий собі Гурні Галлек, що знав Пола ще навіть до Арракіса. Давній товариш юного Атріда, яким Стілгарові ніколи не стати.

— Хотів би я, щоб ви двоє стали друзями.

— Ім'я фримена Стілгара добре відоме, — сказав Гурні. — Будь-який убивця Харконненів буде мені за доброго друга.

— Чи потиснеш ти руку моему другові Гурні Галлеку, Стілгаре? — запитав Пол.

Повільно Стілгар простягнув руку й стиснув важку, мозолясту від меча долоню Гурні.

— Мало кому не відоме ім'я Гурні Галлека, — сказав він і розігнув пальці. Потім фримен повернувся до Пола. — Буря дужчає.

— Зараз.

Стілгар пішов назад, ведучи їх покрученою та вигнутою стежкою між камінням униз до затіненої розколини, що слугувала низьким входом до печери. Люди поквапилися запечатати за ними двері. Світлокулі осявали широке склепінчасте приміщення

з припіднятим біля однієї зі стін майданчиком і проходом, який губився десь у глибині.

Пол і Гурні, який стояв праворуч від нього, скочили на узвишшя, й Атрід повів друга проходом. Решта фрименів обрала інший лаз навпроти входу. Пол прямував крізь передпокій до кімнати з багряними драпіруванням на стінах.

— Тут ми можемо трохи побути наодинці, — сказав Пол. — Мої люди поважають мій...

Із сусідньої зали долинув тривожний гуркіт, за яким донеслися крики та брязкіт зброї. Пол крутнувся на місці й кинувся через передпокій до узвишшя в сусідній печері. Гурні біг за ним із мечем напоготові.

Під ними на землі чоловіки кружляли в рукопашному бою. Пол застиг на мить, оцінюючи побачене та відділяючи фрименські роби й бурки від костюмів їхніх суперників. Спираючись на вивчене від матері вміння розпізнавати найменші натяки, Пол став свідком красномовної ситуації — фримени билися проти чоловіків, що, незважаючи на вбрання контрабандистів, тримали оборону, ставши по троє спина до спини в бойовій стійці на напівзгннутих ногах.

Така тактика ближнього бою була визначальною рисою імперських сардаукарів.

Федайкині в натовпі побачили Пола, і печерою, відлунюючи, прокотився їхній бойовий клич:

— Муад'Діб! Муад'Діб! Муад'Діб!

Однак Пола запримітив іще дехто — в юнака метнули чорний ніж. Пол ухилився, почув, як ніж ударився об камінь за його спиною, а тоді побачив, як Гурні підняв клинок.

Трійки сардаукарів на той час уже відтіснили назад.

Гурні тримав ніж у Пола перед очима, вказуючи йому на тонку жовту звивину імперського кольору, золотого лева на ефесі та багатогранне око в основі руків'я.

Сардаукари! Жодних сумнівів.

Пол виступив на край майданчика. Уціліло лише троє сардаукарів. Скривавлені клапті фрименів і сардаукарів купами лежали по всій залі.

— Сійте! — закричав Пол. — Герцог Пол Атрід наказує вам зупинитися.

— Сардаукари, — звернувся Пол до тих, хто вижив. — За чий наказом погрожуєте ви Герцогові цієї планети? — і враз поба-

чивши, що його люди стискаються кільцем навколо ворогів, гарикнув: — Я сказав назад!

Один із трійці випростався.

— А хто сказав, що ми сардаукари?

Пол узяв ніж із рук Ґурні й підняв його високо вгору.

— Він сказав.

— Тоді хто сказав, що ти — Герцог Арракіса? — допитувався боєць.

Пол указав на федайкинів.

— Ці люди кажуть, що я Герцог Арракіса. Ваш власний Імператор подарував Арракіс Дому Атрідів. Дім Атрідів — це я.

Сардаукар, стурбовано зачовгавши, заметушився і замовк.

Пол вивчав його. Високий, із пласкими рисами обличчя та блідим шрамом на половину лівої щоки. Його поведінка виказувала гнів і стурбованість, але він усе одно випромінював гордість, без якої сардаукар був наче голий — а з нею навіть без одягу він був би повністю одягнений.

Пол поглянув на одного з командирів федайкинів:

— Корбо, як так сталося, що в них виявилася зброя?

— Вони сховали ножі в потаємних кишнях на спинах дистикостів.

Пол кинув оком на мертвих і покалічених у залі, а тоді знову перевів погляд на командира. Усе було зрозуміло без слів. Командир опустил очі.

— Де Чані? — запитав Пол і, затамувавши подих, чекав на відповідь.

— Стілгар забрав її звідси, — чоловік кивнув у бік одного з проходів і також глянув на мертвих і поранених.

— Я повністю відповідаю за цю помилку, Муад'Дібе.

— Ґурні, скільки було сардаукарів? — запитав Пол.

— Десять.

Пол легко зістрибнув на підлогу зали, пройшов уперед і став на відстані удару перед сардаукаром, що говорив із ним.

Федайкині напружилися. Їм не подобалося, коли Пол ось так піддавав себе небезпеці. Вони намагалися цього уникати, бо хотіли зберегти мудрість Муад'Діба.

Не обертаючись, Пол звернувся до командира:

— Скільки наших постраждало?

— Четверо поранених і двоє вбитих.

Пол побачив якийсь рух за спинами сардаукарів. Чані та Стілгар стояли біля одного з проходів. Погляд юнака знову ковзнув до сардаукара, зосередившись на іншопланетній білизні його очей.

— Твоє ім'я? — вимогливо гарикнув Пол.

Чоловік заціпенів, а потім глянув то ліворуч, то праворуч.

— Навіть не намагайся, — сказав Пол. — Немає сумніву, що вам наказали знайти та вбити Муад'Діба. Певен, саме ви запропонували пошукати прянощі глибоко в пустелі.

Здивоване зітхання Гурні викликало усмішку в Пола.

Обличчя сардаукара побагряніло.

— Але той, кого ти бачиш зараз перед собою, значно більший за Муад'Діба, — сказав Пол. — Семеро твоїх за двох наших. Троє на одного. Дуже непогано, якщо ти б'єшся із сардаукарами, еге ж?

Чоловік став навшпиньки, але завмер, щойно фєдаїкїні посунули вперед.

— Я запитую, як тебе звать, — сказав Пол, використовуючи Голос. — Назви мені своє ім'я!

— Капітан Арамшам, імператорський сардаукар! — вичавив із себе чоловік. Щелєпи його заскреготали. Він перелякано вирячився на Пола. Нахабство, яке дозволяло йому вважати цю печеру схованкою варварів, наче рукою зняло.

— Що ж, капітане Арамшаме, — сказав Пол. — Дорого б заплатили Харконнени, щоб знати те, що тепер відомо тобі. А скільки б дав Імператор за інформацію, що Атрїди, попри його зраду, досі живі.

Капітан роззирнувся по боках на двох бійців, що залишилися в нього. Пол майже бачив думки, які снували в його голові. Сардаукари не здаються, але Імператор має знати про цю загрозу.

Досі використовуючи Голос, Пол сказав:

— Здавайтеся, капітане.

Чоловік ліворуч від сардаукара кинувся на Пола, але його спинив ніж капітана, що, зблизнувши, ввійшов йому в груди. Боєць звалився мертвою тушею на підлогу з клинком у тілі.

Капітан повернув обличчя до єдиного свого солдата:

— Тільки я вирішую, як найкраще можна прислужитися Його Величності. Зрозуміло?

Сардаукар став вільно.

— Кидай зброю, — наказав капітан.

Сардаукар підкорився.

Капітан знову повернув голову до Пола.

— Заради тебе я вбив друга, — промовив він. — Ніколи не забувай про це.

— Ти мій бранець, — сказав Пол. — Ви здалися мені. Живі чи мертві, для мене це не важливо.

Він махнув варті забрати сардаукарів і покликав до себе командира, що обшукував полонених.

Вартові пішли, тягнучи за собою солдатів Імператора.

Пол нахилився до Корби.

— Муад'Дібе, — сказав чоловік. — Я підвів тебе...

— Це була моя провина, — перебив його Пол. — Мені слід було попередити тебе, що саме треба шукати. У майбутньому, обшукуючи сардаукарів, пам'ятай про це. Пам'ятай також, що кожен має один чи два фальшивих нігті на нозі, які в поєднанні із замаскованими деталями на тілі можуть перетворюватися на ефективний передавач. Вони можуть мати більше, ніж один фальшивий зуб. У волоссі носять згорнуту шигаструну, настільки тоненьку, що її майже неможливо помітити, але таку міцну, що нею можна не тільки задушити людину, а й відрізати їй голову. Коли перевіряєш сардаукара, ти маєш просканувати кожен міліметр його тіла, зголити кожну волосину. І навіть тоді, будь певен, ти міг щось пропустити.

Юнак подивився на Гурні, який підійшов ближче, щоб послухати його.

— Тоді нам краще вбити їх, — сказав Корба.

Пол, не відводячи погляду від Гурні, похитав головою.

— Ні, я хочу, аби вони втекли.

Гурні витріщився на юнака.

— Сір... — видихнув він.

— Так?

— Ваш командир має рацію. Убийте цих в'язнів. Знищьте усі сліди. Ви ж зганьбили імперського сардаукара! Коли Імператор дізнається про це, то не заспокоїться, доки не засмажить вас на повільному вогні.

— Навряд чи Імператорові це вдасться, — сказав Пол. Він говорив повільно та холодно. Щось усередині нього змінилося, поки він дивився на сардаукара. У його свідомості, нарешті, чітко окреслилися деякі рішення.

— Гурні, — запитав він. — Скільки агентів Гільдії в оточенні Раббана?

Галлек випростався і примружився:

— Ваше запитання не має...

— Скільки? — гарикнув Пол.

— Арракіс кишить агентами Гільдії. Вони скуповують прянощі так, наче це найцінніша речовина у всесвіті. Чого б іще, по-вашому, ми зайшли так далеко...

— Це і є найцінніша речовина у всесвіті, — пояснив Пол. — Для них. — Він поглянув на Стілгара та Чані, що йшли залом до них. — І ми її контролюємо, Гурні.

— Її контролюють Харконнени! — заперечив Галлек.

— Лише ті, хто може знищити річ, по-справжньому нею володіють, — сказав Пол. Гурні хотів іще щось додати, але Пол зробив йому знак помовчати, коли побачив Стілгара та Чані, що стояли перед ним.

Пол узяв лівою рукою ніж сардаукара, демонструючи його Стілгарові.

— Ти живеш заради блага племені, — сказав Пол. — Чи міг би ти пустити мені кров цим ножом?

— Заради блага племені, — проревів Стілгар.

— Тоді бери його, — сказав Пол.

— Ти кидаєш мені виклик? — запитав Стілгар.

— Якщо я це зроблю, — відказав Пол, — то беззбройний стоятиму перед тобою і дам зарізати себе.

Стілгар, важко дихаючи, швидко відступив.

— Усулю! — крикнула Чані, переводячи погляд із Гурні на Пола й навпаки.

Поки Стілгар зважував почуте, Пол сказав:

— Ти, Стілгаре, вояк. Коли сардаукари влаштували тут бійню, ти не був на гребені битви. Найпершою твоєю думкою був порятунок Чані.

— Вона моя племінниця, — сказав Стілгар. — Але якби я хоч трохи засумнівався, що твої федайкини зможуть подолати цих виродків...

— Чому ти передусім подумав про Чані?

— Не про неї.

— Он як?

— Про тебе, — зізнався Стілгар.

— То гадаєш, ти зміг би підняти на мене руку? — запитав Пол. Стілгар затремтів.

— Такі наші звичаї, — пробурмотів він.

— Є серед ваших звичаїв і такий, що наказує вбивати знайдених у пустелі чужинців з інших планет, щоб принести їхню воду в дар Шай-Хулуду, — сказав Пол. — Проте однієї ночі ти дарував життя двом таким чужинцям, мені та моїй матері.

Стілгар усе ще мовчки тремтів і дивився на Пола.

— Звичаї змінюються, Стіле. Ти сам їх змінив.

Стілгар поглянув на жовту емблему на ножі, що тримав у руках.

— Коли я стану Герцогом Арракіса й Чані буде зі мною, невже ти гадаєш, що я матиму час залагоджувати справи січі Табр? — запитав Пол. — От ти хіба переймаєшся внутрішніми проблемами кожної родини?

Стілгар продовжував дивитися на ніж.

— Хочеш, аби я відрізав свою праву руку? — запитав Пол.

Стілгар повільно підвів очі.

— Ти, — не вмовкав Пол. — Ти гадаєш, що я маю позбавити себе та плем'я твоєї мудрості й сили?

Стілгар тихо промовив:

— Юнака з мого племені, ім'я якого я знаю, я міг би вбити в поєдинку за волею Шай-Хулуда. Але я не можу стати проти Лісана аль-Гайба. Ти знав це, коли давав мені цей ніж.

— Так, знав, — погодився Пол.

Стілгар розтиснув пальці. Ніж задзеленчав на кам'яній підлозі.

— Звичаї змінюються, — підтвердив чоловік.

— Чані, — промовив Пол. — Привези мою матір сюди. Нам знадобиться її порада...

— Але ж ти казав, що ми поїдемо на південь! — запротестувала жінка.

— Я помилявся, — сказав він. — Харконнени не там. І війна теж.

Чані глибоко вдихнула, приймаючи це так, як пустельна жінка приймала все в міцно пов'язаному зі смертю житті.

— Передаси їй і тільки їй звістку, — продовжив Пол. — Скажи, що Стілгар визнав мене Герцогом Арракіса, але треба зробити так, щоб і юнаки прийняли це без кровопролиття.

Чані зиркнула на Стілгара.

— Роби, як він каже, — проревів Стілгар. — Ми обоє знаємо, що він поб'є мене... і я не можу здійняти на нього руку... заради блага племені.

— Я повернуся з твоєю матір'ю, — сказала Чані.

— Відряди її саму, — заперечив Пол. — Інстинкт Стілгара не підвів: я сильніший, коли ти в безпеці. Залишся на січі.

Чані хотіла заперечити, але промовчала.

— Сіхає, — звернувся він до неї таємним іменем. Повернувшись праворуч, Пол побачив сповнений злості погляд Гурні.

Розмова між Полом і старим фрименом промайнула повз вуха Гурні, відколи Пол згадав про матір.

— Ваша матір? — запитав Гурні.

— Айдаго врятував нас у ніч рейду, — сказав Пол; подумки він прощався з Чані.

— А що трапилося із самим Айдаго, мілорде? — поцікавився Галлек.

— Загинув, вигравши для нас крихту часу на втечу.

«То відьма жива! — подумав Гурні. — Одна з тих, кого я заприсягнувся вбити, жива. І немає жодних сумнівів, Герцог Пол не знає, що за почвара народила його. Що за зло! Кинути його батька на поталу Харконненам!»

Пол пройшов повз Галлека й заскочив на виступ. Він озирнувся, відзначивши, що поранених і мертвих уже прибрали. *«Ось іще один розділ у легенді про Пола-Муад'Діба, — раптом гірко подумав він. — Я навіть не витягнув із піхов ножа, але скажуть, що цього дня я власними руками перерізав горлянки двадцятьом сардаукарам».*

Гурні не відчуваючи ніг пішов за Стілгаром. Галлека переповнював гнів. *«Відьма жива, а кості тих, кого вона зрадила, досі лежать у самотніх могилах. Я маю розповісти Полові про її діяння, перш ніж уб'ю її».*

Як часто гнів змушує людей відкинути те, що їм підказує внутрішнє «я».

Принцеса Ірулан. Збірка речень Муад'Діба

Натовп, що зібрався в печері, випромінював те саме стадне відчуття, яке зауважила Джессіка того дня, коли Пол убив Джаміса. Голоси бриніли напружено. Невеликі гурти виникали в морі плащів.

Джессіка сховала під плащем циліндр із повідомленням, щойно піднялася на виступ із Полових особистих покоїв. Вона вже відпочила після довгої подорожі з півдня, але досі гнівалася на Пола за те, що він не дозволив скористатися захопленими орнітоптерами.

— Ми лише частково контролюємо повітря, — сказав тоді він. — І ми не повинні ставати залежними від палива із зовнішнього світу. І паливо, й літальний апарат треба зберегти до того дня, коли вони знадобляться.

Пол із гуртом юнаків стояли біля виступу. Бліде сяйво світлокуль надавало сцені нереального забарвлення. То була неначе картина з додатковими вимірами — всюдисущим запахом, шепотом, шарудінням ніг.

Жінка уважно дивилася на сина, дивуючись, чому він досі не показав сюрприз — Гурні Галлека. Думки про Гурні схвилювали її спогадами зі щасливого минулого — днів любові й затишку з батьком Пола.

Стілгар чекав із власною невеликою групою прихильників на іншому боці виступу. Він був сповнений гідності — навіть у тому, як мовчки стояв.

«Не можна втрачати цього чоловіка, — подумала Джессіка. — План Пола має спрацювати. Усе решта було б трагедією».

Вона спустилася з виступу, оминула Стілгара, навіть не глянувши на нього, й зайшла в натовп. Коли вона рушила до Пола, натовп розступився, даючи їй пройти. Її оточувала тиша.

Вона розуміла значення цієї тиші — невисловлені питання людей і побожний страх перед Превелебною Матір'ю.

Юнаки відступили від Пола, коли Джессіка підійшла до нього. На мить її налякала величезна повага, із якою вони ставилися до нього. *«Усі люди, що мають нижчий за тебе статус, бажають посісти твоє місце»*, — стверджувала аксіома Бене Гессерит. Але в цих обличчях Джессіка не бачила заздроців — юнаків тримав на відстані релігійний ореол Полової влади. І тоді вона пригадала іншу приказку Бене Гессерит: *«Пророки помирають особливо жорстоко»*.

Пол глянув на матір.

— Час настав, — сказала вона й передала йому циліндр із повідомленням.

Один із супутників Пола, нахабніший за інших, кинувши погляд на Стілгара, мовив:

— Ти збираєшся кинути йому виклик, Муад'Дібе? Час точно настав. Вони вважатимуть тебе боягузом, якщо ти...

— Хто наважився назвати мене боягузом? — запитав Пол. Його рука смикнувся до руків'я крис-ножа.

Гурт юнаків охопило напружене мовчання, що виповнило весь натовп.

— Необхідно дещо зробити, — сказав Пол, коли чоловік від нього відсахнувся. Пол відвернувся, проштовхався крізь натовп до виступу, легко вискочив на нього й поглянув в обличчя людям.

— Зроби це! — закричав хтось.

Зало прокотилися бурмотіння й шепіт.

Пол почекав, поки настане тиша. Коли в печері стало тихо, Пол заговорив голосом, що долинав навіть до дальніх закутків.

— Ви стомилися чекати, — мовив Пол.

І знову зачекав, доки стихнуть вигуки.

«Справді, вони стомилися чекати», — подумав Пол. Він зважив у руці циліндр, міркуючи про його вміст. Матір уже показувала йому цю річ, пояснивши, як її забрали в харконненівського посланця.

Повідомлення було очевидним: Раббана полишили тут, на Арракісі, на ласку долі! Він не може викликати підмогу!

І знову Пол гучно заговорив:

— Ви гадаєте, що настав час кинути виклик Стілгарові й перебрати владу в загоні! — Перш ніж вони відповіли, Пол гнів-

но вигукнув: — Невже ви вважаєте, що Лісан аль-Гайб настільки тупий?

Запанувала мертва тиша.

«Він убирається в релігійні шати, — подумала Джессіка. — *Не варто робити цього!*»

— Така традиція! — вигукнув хтось.

Пол відказав сухо, визначаючи емоції натовпу:

— Традиції змінюються.

Із закутка печери долинув злий голос:

— Ми самі скажемо, що змінюється!

Схвальні вигуки прокотилися натовпом.

— Як забажаєте, — відказав Пол.

Джессіка почула тонкі нотки Голосу, володіти яким навчила його сама.

— Скажете, — погодився він. — Але спершу послухаєте, що я скажу.

Стілгар рушив уздовж виступу; його борода обличчя лишалося спокійним.

— Це також традиція, — сказав він. — Будь-який фримен має право висловитися на Раді. Пол-Муад'Діб — фримен.

— Благо племені — понад усе, еге ж? — запитав Пол.

Стілгар мовив спокійним, сповненим гідності голосом:

— Таке правило спрямовує наші кроки.

— Гарзд, — сказав Пол. — Тоді хто керує цим загоном нашого племені і хто керує всіма племенами та загонами через бойових навчителів, яких ми готували до чарівницького бою?

Пол вичікувально глянув на натовп. Відповіді не було. Тоді він вів далі:

— Чи Стілгар керує всіма? Він сам каже, що ні. Можливо, я правлю? Навіть Стілгар часом виконує мої накази, а наймудріші з мудрих прислухаються до мене на Раді й шанують мене.

У натовпі запала хистка тиша.

— Може, — вів далі Пол, — володарка — моя матір?

Він указав на вбрану в чорні ритуальні шати Джессіку, яка стояла між ними.

— Стілгар та інші керманічі загонів звертаються до неї за порадою майже з кожного важливого рішення. Вам це відомо. Та чи мандрує Превелебна Матір пісками, чи веде в разію проти Харконнів?

Фримени, яких бачив Пол, супили чола, міркуючи, але досі де-не-де долинали злі перешіптування.

«Він обрав небезпечний шлях», — думала Джессіка, а тоді пригадала, що означало повідомлення в циліндрі. Вона чудово бачила намір Пола: сягнути самого серця їхньої непевності, викорчувати її, а далі все стане на своє місце.

— Ніхто не визнає вождя без виклику і поєдинку, так? — запитав Пол.

— Така традиція! — закричав хтось.

— Яка наша мета? — запитав Пол. — Скинути Раббана, харконненівського звіра, й перетворити наш світ на місце, де щасливо житимуть наші родини, не знаючи браку води — така наша мета?

— Складні завдання вимагають жорстких шляхів! — гукнув хтось.

— Чи ламаєте ви свій ніж перед битвою? — запитав Пол. — Це просто факт, я не хвалюся й не розкидаюся викликами. Нема тут чоловіка, включно зі Стілгаром, хто вистояв би проти мене у двобої. Стілгар сам це визнавав. Він знає про це, як і всі.

І знову злі перешіптування прокотилися натовпом.

— Багато хто з вас сходився зі мною в тренувальному бою, — сказав Пол. — І ви знаєте, що це не марне вихваляння. Це відомий для всіх факт, і було б доволі безглуздо цього не бачити. Я почав вивчати таке мистецтво бою набагато раніше за всіх вас, а мої навчителі були сильнішими за всіх, кого ви коли-небудь бачили. Як іще, на вашу думку, я переміг Джаміса у віці, коли ваші хлопчики ще тільки граються в бої?

«Він добре користується Голосом, — подумала Джессіка. — Але з цими людьми тільки його недостатньо — у них сильний імунітет проти вокального контролю. Він має переконати їх іще й логікою».

— Отже, — продовжував Пол, — переходимо до цього. — Він підняв циліндр із повідомленням і зняв стрічку. — Ось це забрали в харконненівського кур'єра. Достовірність повідомлення безсумнівна. Воно адресоване Раббанові. Йдеться про те, що його запит на військове підкріплення відхилено, врожай прянощів значно нижчий, ніж передбачено квотами, а тому він має вичавити більше меланжу з Арракіса з тими людьми, яких має.

Стілгар підійшов до Пола.

— Чи багато з вас знає, що це означає? — запитав Пол. — А Стілгар зрозумів миттєво.

— Вони відрізані! — закричав хтось.

Пол запхав у кишеньку череса і повідомлення, і циліндр. Знявши із шиї переплетену шигаструнну стрічку, він стягнув із неї перстень і підняв перед усіма.

— Це герцогський перстень із печаткою мого батька, — промовив він. — Я заприсягнувся не надягати його доти, доки не буду готовим очолити свої війська по всьому Арракісу й вимагати свій законний фео́д. — Він надягнув перстень на палець і стиснув кулак.

Уся печера немов заклякла.

— Хто править тут? — запитав Пол, піднімаючи кулак. — Я правлю! Я правлю кожним квадратним дюймо́м Арракіса! Це мій герцогський фео́д, байдуже, що на те скаже Імператор! Він сам передав його моєму батькові, а я успадкував його від батька!

Пол піднявся на пальці, а потім знову опустився на п'ятки. Він пильно оглядав натовп, намагаючись визначити його настрої.

«Уже майже», — подумав він.

— Тут присутні люди, які обіймуть важливі посади на Арракісі, коли я вимагатиму законні імперські права, — сказав Пол. — Стілгар — один із них. І не тому, що я прагну відкупитися від нього! І не із вдячності, хоча багато хто тут, як і я, завдячує йому життям. Ні! Лише тому, що він мудрий і сильний. Тому що він керує загоном власним розумом, а не тільки правилами. Гадаєте, я дурний? Ви справді вважаєте, що я відріжу собі праву руку й кину її, скривавлену, на підлогу, просто щоб улаштувати для вас виставу?

Пол кинув важкий погляд на натовп.

— Хто з присутніх скаже, що я — не повноправний владар Арракіса? Невже я маю це доводити, позбавивши кожне фрименське плем'я в ергу вождя?

Стілгар заворушився і запитально глянув на Пола.

— Невже я позбавлю нас сили саме тоді, коли ми найбільше її потребуємо? — запитав Пол. — Я ваш володар, і я заявляю: час припинити вбивати наших найкращих людей і почати вбивати справжніх ворогів — Харконнів!

Одним стрімким рухом Стілгар витягнув крис-ніж і здійняв його над головами натовпу.

— Нехай живе Герцог Пол-Муад'Діб! — вигукнув він.

Печеру виповнило оглушливе ревіння, що відбивалося від стін і поверталось луною:

— Я хая чугада! Муад'Діб! Муад'Діб! Муад'Діб! Я хая чугада!

Джессіка подумки переклала почуте: «*Нехай живуть бійці Муад'Діба!*» Сцена, яку вони з Полом і Стілгаром розробили разом, спрацювала, як і було задумано.

Галас поступово вщухав.

Коли тиша відновилася, Пол поглянув на Стілгара й мовив:

— Стань на коліна, Стілгаре.

Стілгар став навколішки на виступі.

— Дай мені свій крис-ніж, — мовив Пол.

Стілгар підкорився.

«*Цього ми не планували*», — подумала Джессіка.

— Повторюй за мною, Стілгаре, — сказав Пол, пригадуючи слова інвеститури, яку чув із вуст батька. — Я, Стілгар, приймаю цього ножа з рук мого Герцога.

— Я, Стілгар, приймаю цього ножа з рук мого Герцога, — повторив Стілгар, приймаючи молочно-білий клинок від Пола.

— Куди накаже мій Герцог, туди я встромлю цей клинок, — продовжував Пол.

Стілгар повільно й урочисто повторив ці слова.

Пригадавши джерело цього обряду, Джессіка ледь стримала сльози й хитнула головою. «*Мені відомі його мотиви*, — думала вона. — *Я не повинна бентежитися*».

Стілгар повторював церемоніальні слова.

— Поцілуй клинок, — наказав Пол.

Стілгар підкорився і, на фрименський манер, поцілував руку з ножем Пола. Коли Пол кивнув, фримен, сховавши в піхви ножа, звівся на ноги.

Сповнене побожного жаху зітхання прокотилося натовпом, і Джессіка почула слова:

— Пророцтво каже: «Бене Гессерит покаже шлях, і Превелебна Матір побачить його».

І ще далі:

— Вона показує його нам через свого сина!

— Цим племенем керує Стілгар, — сказав Пол. — І нехай ніхто не сміє сумніватися в цьому. Він владарює від мого імені. Що він каже вам, те кажу вам я.

«Мудро, — подумала Джессіка. — Керманіч племені не повинен осоромитися перед тими, хто має підкорюватися йому».

Стишивши голос, Пол мовив:

— Стілгаре, нехай піщані вершники вирушать цієї ночі й розлетяться сейлаго, щоб скликати Раду. Розіславши їх, поклич Чатта, Корбу та Усайма, а також, на твій вибір, двох інших офіцерів. Приведи їх у мої покої — плануватимемо битву. Нам необхідна перемога, яку ми продемонструємо Раді Старшин.

Пол кивнув матері, аби вона йшла з ним, спустився з виступу й рушив крізь натовп до центрального проходу, за яким розташовувалися відведені для них помешкання. Коли Пол протискався крізь натовп, до нього простягалися руки, гукали голоси.

— Я спрямую ніж туди, куди вкаже Стілгар, Поле-Муад'Дібе! Поведи нас у бій, Поле-Муад'Дібе! Окропіте наш світ кров'ю Харконненів!

Відчуваючи емоції натовпу, Джессіка зауважила, як ці люди рвуться до бою. Вони вже дійшли до межі. «Ми довели їх до піку», — подумала вона.

У внутрішній кімнаті Пол кивком попросив матір сісти й сказав:

— Зачекай тут.

А тоді зник за завісою бічного коридору.

Коли Пол вийшов, у кімнаті запала тиша — з того боку завіси не долинали навіть шелестіння вітрових насосів, які перекачували повітря на січ.

«Він приведе Гурні Галлека», — подумала вона, вражаючись дивному поєднанню емоцій, що переповнювали її. Гурні та його музика були невід'ємною частиною затишних часів на Каладані, ще до переїзду на Арракіс. Здавалося, наче там, на Каладані, вона була зовсім іншою людиною. Наближення зустрічі з Гурні змусило її переоцінити всі ці зміни.

Кавовий сервіз Пола — елегантні тоненькі кухлики зі сплаву срібла і ясміуму, успадковані від Джаміса — стояв на низенькому столику праворуч від неї. Вона дивилася на нього, міркуючи, скільки ж рук торкалися до цього металу. Протягом місяця Чані наливала Полові каву лише з нього.

«І що може ця пустельна жінка зробити для Герцога, окрім як налити йому кави? — запитувала вона себе. — Вона не принесе

йому ні влади, ні впливової рідні. Пол має єдиний шанс — поріднитися з могутнім Великим Домом, може, навіть імператорською родиною. Зрештою, там є принцеси шлюбного віку, й усі проходять готування Бене Гессерит».

Джессіка уявила, як полишає всі біди Арракіса, щоб жити в безпеці й при владі як матір принца-консорта. Вона поглянула на товсті порт'єри, що прикривали скелю печерної камери, міркуючи, як вона дісталася сюди — пересідаючи з хробака на хробака, оточена паланкінами й платформами, навантаженими всім необхідним для кампанії, яку вони готували.

«Доки Чані жива, Пол не зрозуміє свого обов'язку, — подумала Джессіка. — Вона дала йому сина — й цього достатньо».

Раптом її охопило бажання побачити онука — хлопчика, так схожого на дідуся Лето. Поклавши долоні на щоки, Джессіка виконала ритуальну дихальну практику, щоб заспокоїти серце й очистити розум, а тоді нахилилася вперед, готуючи тіло виконувати вимоги розуму.

Вона знала: те, що Пол обрав саме Печеру Птахів як командний пункт, не обговорювалося. Місце було ідеальним. На півночі пролягала Вітрова розколина, що вела до захищеного селища в оточеній скелями падині. Це базове селище, де мешкали робітники й технічні працівники — технологічний центр усієї харконенівської оборони.

Із-за порт'єр долинув кашель. Джессіка випросталася, глибоко вдихнула й повільно видихнула.

— Увійдіть, — сказала вона.

Порт'єри відсунулися вбік, і в кімнату заскочив Ґурні Галлек. Їй вистачило часу тільки краєм ока побачити викривлене дивною гримасою обличчя, а потім чоловік опинився позад неї і підняв її на ноги, схопивши м'язистою рукою під підборіддя.

— Ґурні, ти здурів? Що ти виробляєш? — запитала вона.

Тоді вона відчула, як вістря ножа торкнулося її спини, пронизуючи моторошним розумінням: цієї миті Ґурні справді хотів її вбити. *Чому?* Вона не могла вигадати жодної причини — ну не міг же Ґурні бути зрадником. Але вона чудово відчувала його намір. Її свідомість гарячково борсалася — такого суперника нелегко здолати. Цей убивця, знайомий із Голосом, з будь-якою бойовою стратегією та виявом смерті й жорстокості. Інструмент, який вона сама нагострила, знайомлячи з хитрощами та підступами.

— Ти гадала, що втекла, так, відьмо? — прогарчав Гурні.

Перш ніж вона встигла обдумати питання чи відповідати, портъери розкрилися і зайшов Пол.

— А ось і він, ма... — Пол замовк, розглядаючи напружену сцену.

— Стійте, де стоїте, мілорде, — сказав Гурні.

— Що... — Пол похитав головою.

Джессіка спробувала заговорити, але відчула, як рука стисла їй горло.

— Ти говоритимеш тільки, коли я дозволю, відьмо, — сказав Гурні. — Скажеш лише одне — щоб твій син це почув. Я машинально зажену тобі ножа в серце, щойно помічу найменшу спробу опору. Нехай голос лишається монотонним. Жодні м'язи не рухаються і не напружуються. Дій максимально обережно — і виграєш собі ще кілька секунд життя. І запевняю тебе, це все, що ти маєш.

Пол ступив крок уперед.

— Гурні, друже, що...

— Стій, де стоїш! — гарикнув Гурні. — Ще один крок — і вона помре.

Пол поклав руку на руків'я ножа. А тоді промовив смертельно спокійно:

— Раджу тобі пояснити свої дії, Гурні.

— Я присягнувся вбити зрадника вашого батька, — сказав Гурні. — Гадаєте, я забуду людину, що врятувала мене з харконненівської ями рабів і подарувала мені свободу, життя і честь... а ще — дружбу, яку я цінував понад усе? Тепер зрадниця на вістрі мого ножа. Ніхто не завадить мені...

— Ти дуже помиляєшся, Гурні, — сказав Пол.

А Джессіка подумала: *«То он воно що! Яка іронія!»*

— Помилився? Я? — запитав Гурні. — Нехай ця жінка сама все скаже. І при цьому пам'ятає, що я давав хабарі, шпигував і шахраював, щоб підтвердити це звинувачення. Навіть виміняв частину історії на семути в капітана гвардії Харконненів.

Джессіка відчула, як рука трохи пом'якшила хватку на горлі, але, перш ніж встигла заговорити, втрутився Пол:

— Зрадником був Юе. Кажу тобі раз і назавжди, Гурні. Свідчення повні й оскарженню не підлягають. Це був Юе. Мені начхати, як ти дійшов до своєї підозри — бо це лише твоя підозра, — та якщо ти завдаси шкоди моїй матері, — Пол витягнув крис-ніж із піхов і наставив його на Гурні, — я пущу тобі кров.

— Юе був кондиціонованим лікарем, міг працювати навіть у королівському домі, — прогарчав Ґурні. — Він не міг стати зрадником!

— Я знаю спосіб обійти кондиціонування, — відказав Пол.

— Докази, — наполягав Ґурні.

— Докази не тут, — відповів Пол. — У січі Табр, далеко на півдні, але якщо...

— Це трюк! — гарикнув Ґурні й стиснув руку на горлі Джессіки.

— Не трюк, — відповів Пол із жахливим смутком, що рвав серце Джессіці.

— Я бачив повідомлення полоненого харконненівського агента, — сказав Ґурні. — Записка вказувала прямо на...

— І я його бачив, — сказав Пол. — Батько показував мені його тієї ночі, коли пояснював, що це харконненівський підступ — змусити його сумніватися в жінці, яку він кохає.

— Айя! — вигукнув Ґурні. — Ти не...

— Спокійно, — застеріг Пол, і в монотонності його слів відчувалася більша наказовість, ніж у будь-якому іншому голосі, який коли-небудь чула Джессіка.

«Він використовує Вищий Контроль».

Рука, яка стискала її шию, затремтіла. Вістря ножа непевно ворухнулося.

— А ось чого ти не чув, — казав Пол, — то це ридань матері за мертвим Герцогом. Не бачив полум'я, що загорається в її очах, коли вона говорить про вбивство Харконненів.

«Отже, він усе чує», — подумала вона. І сльози засліпили її очі.

— А ще ти забув уроки, — продовжував Пол, — які вивчив у харконненівській ямі для рабів. Ти кажеш, що пишаєшся дружбаю мого батька! Невже ти так і не вивчив різницю між Харконненами й Атрідами, неville не чуєш за милю сморід харконненівських підступів? Не знаєш, що Атріди купують вірність любов'ю, а Харконнени платять ненавистю? Невже досі не збагнув природи цієї зради?

— Але Юе? — буркнув Ґурні.

— Наше свідчення — це повідомлення самого Юе, де він визнає зраду, — сказав Пол. Присягаюся тобі своєю любов'ю до тебе — любов'ю, яка житиме далі, навіть якщо мені доведеться кинути твоє мертве тіло на підлогу.

Слухаючи сина, Джессіка дивувалася його проникливості й гостроті розуму.

— Мій батько мав хист обирати друзів, — продовжив Пол. — Він був скупим у виявах любові, але ніколи не помилявся. Його слабкість полягала в нерозумінні природи ненависті, — він глянув на матір. — Вона знає про це. Я передав їй батькове повідомлення: він ніколи в ній не сумнівався.

Джессіка відчула, що втрачає контроль, і закусила нижню губу. Зауваживши напружену офіційність Полових слів, вона збагнула, чого вони вартували йому. Їй хотілося підбігти до нього, притулити його голову до грудей — хоча вона й ніколи не робила цього раніше. Але рука, що стискала її горло, більше не тремтіла, а вістря, що впиралося в спину, тиснуло точно й гостро.

— Один із найжахливіших моментів у житті хлопчика, — говорив Пол, — це відкриття того, що його батько і матір — людські істоти, яких поєднує така любов, якою вони ніколи не поділяться з ним. Це справжня втрата й усвідомлення того, що ми в цьому світі цілком самотні. І та мить дає змогу відчувати власну правду, уникнути якої неможливо. Я *чув*, як батько говорив про матір. Вона не зрадниця, Гурні.

Джессіка, відновивши здатність говорити, мовила:

— Гурні, відпусти мене.

Вона не вклала в ці слова жодних особливих наказів, не намагалася зіграти на його слабкості, та рука воїна впала. Жінка підійшла до Пола й стала навпроти, не торкаючись його.

— Поле, — мовила вона. — У світі є й інші прозріння. Я враз збагнула, як використала й спотворила тебе, щоб спрямувати тим шляхом, який обрала сама... шляхом, який я мала обрати — якщо це хоч трохи дасть мені прощення — через своє виховання. — Вона проковтнула клубок у горлі й поглянула синові у вічі. — Поле... Я б хотіла, щоб ти зробив дещо для мене: оберни курс на щастя. Твоя пустельна жінка, одружуйся з нею, якщо хочеш цього. Кинь виклик усім і всьому, щоб зробити це. Але оберни власний шлях. Я...

Вона замовкла, почувши тихе бурмотіння позаду себе.

Гурні!

Джессіка зауважила, що Пол дивився їй за спину, і розвернулася.

Гурні стояв на тому самому місці, але тепер сховав у піхви ножа й розстібнув плащ, відкривши на грудях гладенький сірий дистикост — контрабандисти купують такі у фрименів.

— Устроміть ножа просто мені в груди, — бурмотів Гурні. — Вбийте мене — та й по всьому. Я заплямував своє ім'я! Зрадив власного Герцога! Найкращого...

— Ані руш! — гарикнув Пол.

Гурні витріщився на нього.

— Застібни плащ і припини поводитися як дурень, — сказав Пол. — На сьогодні вистачить дурниць.

— Убийте мене, кажу! — шаленів Гурні.

— Ти ж мене краще знаєш, — відказав Пол. — Яким же ідіотом, по-твоєму, я є? Невже я маю проходити через це з кожною людиною, яка мені потрібна?

Тоді Гурні поглянув на Джессіку й заговорив нещасним, благальним, таким не схожим на себе голосом:

— Тоді ви, міледі, благаю... вбийте мене ви.

Джессіка підійшла до контрабандиста й поклала руки йому на плечі.

— Гурні, ну чому ти так наполягаєш, щоб Атріди вбивали тих, кого люблять?

Вона м'яко забрала поли плаща в нього з пальців, з'єднала й застібнула тканину в нього на грудях.

Гурні промимрив:

— Але... я...

— Ти гадав, що робиш це заради Лето, — сказала вона. — Я шаную тебе за це.

— Міледі, — промовив Гурні. Голова впала йому на груди, і старий воїн заплющив очі, щоб із них не полилися сльози.

— Вважаймо це непорозумінням між давніми друзями, — сказала вона, й Пол почув заспокійливі, лагідні нотки в її голосі. — Усе скінчилося, і можемо бути певні, що такого непорозуміння ніколи більше між нами не трапиться.

Гурні розплющив блискучі від вологи очі й поглянув на неї.

— Гурні Галлек, якого я знала, мав хист і до клинка, й до балісета, — сказала Джессіка. — Саме його балісет я любила найбільше. Невже Гурні Галлек не пам'ятає, як я тішилася в ті години, коли слухала, як він грав для мене? У тебе й досі є балісет, Гурні?

— У мене тепер новий, — відказав Гурні. — Солодкоголосий інструмент, привезений із Чусука. Звучить, як справжній Варота, але підпису на ньому нема. Гадаю, що це зробив хтось із учнів Вароти, хто... — він замовк. — Що ж я можу сказати вам, міледі? Базікаємо тут про...

— Не базікаємо, Гурні, — сказав Пол і підійшов до матері, дивлячись просто у вічі Гурні. — Це не базікання, а розмова, що дає друзям утіху. Мені було б дуже приємно, якби ти зіграв для неї зараз. Бойові розрахунки трохи зачекають. У будь-якому разі ми ж не завтра йдемо у бій.

— Я... Я принесу балісет, — сказав Гурні. — Він у коридорі. Воїн-менестрель обійшов їх і зник за шторами.

Пол поклав долоню на материну руку й відчув, що та тремтить.

— Усе скінчилося, мамо, — сказав він.

Не повертаючи голови, вона поглянула на нього скося.

— Скінчилося?

— Звісно. Гурні...

— Гурні? Ох... так, — вона опустила погляд.

Коли Гурні повернувся з балісетом у руках, зашелестіли штори. Він почав налаштовувати інструмент, ретельно уникаючи їхніх поглядів. Завіси на стінах приглушували відлуння, тому інструмент звучав делікатно і камерно.

Пол підвів матір до подушки й посадив спиною до товстих штор на стіні. Раптом його вразило, наскільки ж старою вона здавалася зараз — пустеля висушила риси її обличчя, додала зморщок у кутиках укритих синім серпанком очей.

«Вона стомилася, — думав Пол. — Треба знайти спосіб полегшити її тягар».

Гурні торкнув струну.

Пол глянув на нього й мовив:

— У мене... є справи, які вимагають моєї уваги. Зачекай тут.

Гурні кивнув. Здавалося, його свідомість — далеко звідси, неначе він переселився на цю мить під відкриті небеса Каладана, де на обрії набігали хмаринки, обіцяючи дощ.

Пол змусив себе відвернутися і вийшов крізь важкі портьєри в бічний коридор. Почув, як позаду нього Гурні почав награвати мелодію, і на мить завмер за межами кімнати, щоб послухати приглушений спів.

Сади та виноградники,
і повногруді гурії,
і чаша аж по вінця повниться вином.
Та чом же я мугикаю про битви,
На порох стерті гір вершини?
Чом же в моїх очах бринить сльоза?

Вже небеса розкрились,
багатства розсипають,
все поруч, тільки руку простягни.
То чом же я про засідки міркую,
отруту в чарі литій?
Чом відчуваю враз тягар років?

Кохані руки пестять
і наготою ваблять,
екстазів райських обіцяють жар.
Та чом же я пригадую про шрами?
Старі провини душу роз'ятрили...
Чому спочинок страх не прожене?

Закутаний у плащ федайкін-посланець виринув із-за рогу перед Полом. Чоловік відкинув каптур назад і послабив застібки дистикоста навколо шії — ознака того, що він щойно повернувся з відкритої пустелі.

Пол жестом наказав йому спинитися, опустил портъери й рушив униз коридором до посланця.

Чоловік уклонився, склавши перед собою руки, неначе вітав Превелебну Матір або Сайядіну. Він мовив:

— Муад'Дібе, старшини починають прибувати на Раду.

— Так швидко?

— Це ті, кого Стілгар покликав раніше, гадаючи, що... — він стенив плечима.

— Зрозуміло, — Пол озирнувся на тихий спів балісета, міркуючи про старі пісні, які так любила матір — дивовижне поєднання радісної мелодії і сумних слів. — Скоро Стілгар прийде сюди разом з іншими. Покажи їм, де чекає моя матір.

— Я чекатиму тут, Муад'Дібе, — мовив посланець.

— Так... так і зроби.

Пол проминув чоловіка й рушив углиб печери, прямуючи до місця, яке було в кожній із таких печер — до басейну з водою. Там мав бути маленький Шай-Хулуд — істота, не більше ніж

дев'ять метрів завдовжки, стримувана водою й упіймана в пастку. Творець, як тільки відокремлювався від «маленьких» родичів, щосили уникав води, адже вона була для нього отрутою. Найбільший секрет фріменів — потоплення творця, адже саме так вони створювали речовину для єднання — Воду Життя, отруту, змінити яку могло тільки тіло Превелебної Матері.

Це рішення спало Полові на думку, коли він відчув напругу, пов'язану з небезпекою, що загрожувала матері. Жодна з ліній майбутнього не вела до цього моменту — загрози від Гурні Галлека. Майбутнє — закутане сірими хмарами майбутнє, сповнене відчуттям того, що весь світ кружляє навколо кипучого осердя — витало над ним, наче примарний світ.

«Я маю це побачити», — подумав він.

Його тіло поступово звикало до прянощів, тому пророчі видіння чимраз рідше й рідше приходили до нього... щораз тьмяніші й тьмяніші. Рішення видалося йому очевидним.

«Я втоплю творця. Ось тепер ми й побачимо, чи я Квізац Хадерах, який здатен пережити випробування, що проходять Превелебні Матері».

Сталося так, що на третій рік Війни пустелі лежав Пол-Муад'Діб у Печері Птахів на самоті, вкритий кісвою у своїх внутрішніх покоях. Лежав він там, неначе мертвий, схоплений у полон одкровеннями Води Життя — його єство забрала за межі часу отрута, що дарує життя. Так здійснилося пророцтво, що Лісан аль-Гайб може бути одночасно й живим, і мертвим.

Принцеса Ірулан. Збірка легенд Арракіса

Виходячи в передсвітанкових сутінках із котловини Хаббанія, Чані слухала, як 'топтер, що привіз її з півдня, загудів, а тоді зі свистом майнув у сховок за рогом. Охоронці, які трималися на певній відстані від неї, розпорошилися серед скель, перевіряючи, чи немає якоїсь небезпеки. А ще вони давали жінці Муад'Діба, матері його первістка те, про що вона їх просила: можливість пройти на самоті.

«Навіщо він мене викликав? — питала вона себе. — Раніше він казав, що я маю залишитися на півдні з маленькими Лето та Алією».

Жінка підняла поділ своєї роби й, легко перескочивши через бар'єр, стала підніматися вгору стежкою, яку в такій пітьмі могла розгледіти лише людина, що звикла до життя в пустелі. Галька вискакувала в неї з-під ніг, але Чані не зважала і йшла вперед так легко, неначе танцювала.

Підйом і збадьорював, і допомагав позбутися страхів, що роїлися в її голові через тиху відчуженість охорони й той факт, що за нею послали 'топтер. Вона відчувала, як гупало її серце в радісному передчутті єднання з Полом-Муад'Дібом, її Усулем. Його ім'я могло скільки завгодно проноситися понад землею бойовим кличем: *«Муад'Діб! Муад'Діб! Муад'Діб!»*, але вона все одно знала іншу людину з іншим іменем — батька її сина, ніжнього коханця.

Серед скель попереду неї виднілася могутня постать, що, розмахуючи руками, закликала поквипитися. Чані прискорила крок.

Уже співали, здіймаючись у небо, світанкові пташки. Над східним небокраєм смуга світла розганяла сутінь.

Силует попереду не належав до її охорони. «Усайм?» — здивувалася вона, розпізнаючи знайомі рухи та поведінку. Наблизившись, вона справді впізнала широкі пласкі риси одного з командирів федайкинів. Його відкинутий каптур і не схований під фільтром рот свідчили про те, що він вийшов у відкриту пустелю лише на мить.

— Хутчіше, — прошипів він і повів її вниз до ледь помітної розщелини, таємного входу в печеру. — Доведені до відчаю Харконнени влаштовують марні рейди на ці місця. Тепер ми не можемо дати їм хоч єдиний шанс викрити нас.

Вони опинилися у вузькому боковому проході. Це був вхід до Печери Птахів. Спалахнули світлокулі. Усайм, протиснувшись повз Чані, сказав:

— Іди за мною. Мерщій.

Вони швидко пройшли по коридору, мимо чергового герметичного клапана, ще один коридор, драпірування, й ось вони в залі, що в дні, коли це місце було печерою для денного перепочинку, слугувала альковом Сайядіни. Тепер підлогу вкривали килими та подушки. Плетені завіси з червоними візерунками яструбів закривали кам'яні стіни. Низький розкладний столик стояв під стіною, завалений купою паперів, від яких здіймався, вказуючи на їхнє походження, пряний аромат.

Превелебна Матір була сама. Вона сиділа прямо навпроти входу. Жінка поглянула на новоприбулих тим внутрішнім зором, який змушував тремтіти невтаємничених.

Усайм, склавши руки до купи, сказав:

— Я привів Чані, — уклонившись, він вийшов крізь завіси.

«Як я розповім про все Чані?» — промайнуло в голові Джессіки.

— Як там мій онук? — запитала вона.

«Отже, розмова починається з ритуального вітання, — подумала Чані, й страхи знову повернулися до неї. — *Де ж Муад'Діб? Чому він не вийшов зустріти мене?*»

— Він здоровий і щасливий, о матір моя, — відповіла Чані. — Я залишила їх з Алією під опікою Хари.

«Матір моя, — подумала Джессіка. — *Так, Чані має право звертатися так до мене під час формальних привітань. Зрештою, вона подарувала мені внука.*»

— Я чула, що із січі Коануа привезли в дар тканини, — сказала Джессіка.

— Дуже приємна тканина, — підтвердила Чані.

— Чи Алія передала послання?

— Послань від неї немає. Але тепер на нашій січі все спокійно, й люди поступово звикають до дивності її статусу

«Чого ж вона так зволікає? — дивувалася Чані. — Трапилося щось дуже важливе, раз за мною відрядили 'топтер'. А вона тепер веде мову про формальності!»

— Треба, щоб частину цієї тканини пустили на одяг для маленького Лето, — продовжила Джессіка.

— Як забажаєте, о матір моя, — відповіла Чані й опустила очі. — Чи є якісь новини про бої? — Вона зберігала непорушний вираз обличчя, аби Джессіка не зауважила її маленьких хитрощів — того, що питання стосувалося саме Пола-Муад'Діба.

— Лише нові перемоги, — відказала Джессіка. — Раббан надіслав нам обережні пропозиції про перемир'я. Його посланці повернулися без своєї води. Він навіть полегшив умови проживання мешканцям деяких сіл у падинах. Але вже запізно. Люди розуміють, що він зробив це зі страху перед нами.

— Усе відбувається так, як сказав Муад'Діб, — промовила Чані. Вона поглянула на Джессіку, намагаючись утримати свої страхи при собі. *«Я назвала його ім'я, та вона не відреагувала на це. Ніхто не здатен розгледіти емоції на цьому відполірованому камені, що вона називає обличчям... але тепер воно аж надто непорушне. Чому вона така? Що трапилося з моїм Усулем?»*

— Я б хотіла, щоб ми зараз опинилися на півдні, — сказала Джессіка. — Оази були такими чарівними, коли ми від'їжджали. Як не мріяти про день, коли вся земля може зацвісти?

— Земля там і справді чарівна, — підтвердила Чані. — Але в ній так багато скорботи.

— Скорбота — то плата за перемогу, — відказала Джессіка.

«Це вона так готує мене до скорботи?» — спитала себе Чані, а тоді сказала:

— Так багато жінок не бачать своїх чоловіків. Усі стали ревнувати, коли дізналися, що мене викликають на північ.

— Це я тебе викликала, — сказала Джессіка.

Чані відчула, як сказано загупало в неї серце. Вона хотіла затулити собі вуха, жахаючись того, що могла почути. Та вона примусила свій голос звучати рівно:

— Але під листом стояв підпис: «Муад'Діб».

— Я поставила цей підпис у присутності його командирів, — промовила Джессіка. — Цього вимагала необхідність.

Джессіка подумала: *«Вона смілива, жінка мого Пола. Вона зберігає спокій навіть тоді, коли страх майже здолав її. Так. Вона може виявитися тією, хто потрібен зараз понад усе».*

Майже непомітна покірною інтонацією пролунала в голосі Чані, коли вона промовила:

— Тепер ти можеш сказати те, що повинна сказати.

— Ти потрібна мені, щоб допомогти воскресити Пола, — сказала Джессіка, подумавши: *«Ось так! Я сказала це абсолютно правильно. «Воскресити». Одне тільки слово — й вона вже знає і те, що Пол живий, і те, що він у небезпеці».*

Чані знадобилася лише мить, щоб заспокоїтися.

— Що я повинна зробити? — І хоча їй хотілося підскочити до Джессіки й, трясучи її, кричати: *«Відведіть мене до нього!»*, але вона й далі мовчки чекала на відповідь.

— Припускаю, — почала Джессіка, — що Харконненам удалося підслати до нас шпигуна, який отруїв Пола. Це єдине пояснення, яке я можу запропонувати. Дуже дивна отрута. Я перевірила його кров найвитонченішими методами, але так нічого й не виявила.

Чані різко потягнулася вперед, кинувшись до ніг Джессіки.

— Отрута? Він страждає? Чи можу я...

— Він непритомний, — пролунала відповідь. — Життєві процеси настільки повільні, що їх можна виявити лише вдаючись до найтонших методів. Здригаюся від думки, що трапилося б, якби його знайшла не я. Для невідданого ока він видається мертвим.

— Але ти мала якісь додаткові причини, окрім увічливості, щоб викликати мене, — сказала Чані. — Я знаю тебе, Превелебна Матір. Що, на твою думку, я можу зробити таке, чого не можеш ти?

«Вона хоробра, мила й, ох-х-х-х, така спостережлива, — подумала жінка. — З неї б вийшла чудова сестра Бене Гессерит».

— Чані, — сказала Джессіка, — тобі, певно, буде важко повірити в це, але я не знаю точно, навіщо викликала тебе. Щось на кшталт інстинкту чи то пак інтуїції. Раптова думка: «Виклич Чані».

Уперше Чані помітила смуток на лиці Джессіки — невисловлений біль викривив його риси, а погляд жінки, здавалося, був спрямований усередину.

— Я зробила все, що могла, — вела вона далі. — *Усе...* і воно настільки виходить за межі звичного «*все, що могла*», що ти й уявити собі не можеш. Але... Я програла.

— А як щодо цього давнього товариша? — запитала Чані. — Галлек може виявитися зрадником?

— Тільки не Гурні, — заперечила Джессіка.

У цих трьох словах крилася ціла розповідь, і Чані наче на власні очі побачила пошуки, вагання... спогади про колишні невдачі, що привели до цього чіткого заперечення.

Чані рвучко скочила на ноги, розглядила пустельно-плямисте вбрання.

— Відведи мене до нього, — сказала вона.

Джессіка також підвелася і пройшла крізь драпірування ліворуч від них.

Чані пішла слідом й опинилася в приміщенні, що колись використовували як склад. Тепер його кам'яні стіни вкривало важке драпірування. Пол лежав на похідному матраці під дальньою стіною. Самотня світлокуля осяювала його обличчя. Чорна накидка вкривала його тіло по груди, руки лежали на цій ковдрі вздовж тіла. Схоже, жодного іншого одягу, крім накидки, на ньому не було. Оголена шкіра була воцаною та жорсткою. Пол не ворухився.

Чані погамувала бажання кинутися до коханого й упасти біля нього. Натомість думками вона повернулася до сина — Лето. І відразу збагнула, що Джессіка вже колись пережила таку мить — коли її чоловікові загрожувала смерть, вона мала думати про те, як урятувати неповнолітнього сина. Раптове усвідомлення зв'язку, що був у неї з цією старшою жінкою, змусило Чані відступити й схопити Джессіку за руку. Джессіка у відповідь також стиснула її руку — до болю.

— Він живий, — сказала Джессіка. — Запевняю тебе, він живий. Але нитка його життя настільки тонка, що її легко не помітити. Деякі старшини вже подекують, ніби в мені зараз говорить

мама, а не Превелебна Матір. Кажуть, буцімто мій син насправді мертвий, а я не хочу віддавати його воду племені.

— Як довго він у такому стані? — запитала Чані. Вона вивільнила долоню з руки Джессіки й пройшла кімнатою вперед.

— Три тижні, — відказала Джессіка. — Я майже тиждень намагалася воскресити його. Зустрічі, суперечки... досліди. Тоді я послала гінця за тобою. Федайкіни підкоряються моїм наказам, інакше мені б не вдалося відтермінувати... — Джессіка провела язиком по губах, спостерігаючи, як Чані підходить до Пола.

Дівчина спинилася над ним і дивилася на м'яку юнацьку борідку, що облямовувала лице Пола, ковзнула поглядом по високій лінії його брів, сильному носі та заплющених очах — такі мирні у своєму жорстокому заціпенінні риси.

— Як він харчується? — запитала Чані.

— Потреби його плоті настільки малі, що їжа зайва, — відказала Джессіка.

— Скільки людей знають про те, що трапилось?

— Тільки його найближчі радники, кілька командирів федайкінів і, звісно ж, той, хто отруїв його.

— Є щось, що вказувало б на отруйника?

— Розслідування нам зараз не потрібне.

— А що кажуть федайкіни?

— Вони вірять, що Пол у священному трансі, набирається священних сил перед фінальними боями. Це я прищепила їм таку думку.

Чані стала навколішки перед матрацом і нахилилася до обличчя коханого. Вона миттєво відчула, що повітря навколо голови Пола було інакшим... та це лише прянощі, повсюдні прянощі, аромат яких просочував усе фрименське життя. Хоча...

— Ви не були народжені серед прянощів, як ми, — сказала Чані. — Чи перевіряла ти можливість того, що тіло Пола бунтує проти надміру прянощів у його дієті?

— Усі алергійні реакції негативні, — сказала Джессіка.

Вона заплющила очі, бажаючи закритися від того, що відбувалося навколо. Раптом Джессіка збагнула, наскільки вона втомилася. *«Коли я востаннє спала?»* — запитала вона себе. — *«Надто давно».*

— Коли ти змінюєш Воду Життя, — продовжила Чані, — ти робиш це всередині себе, використовуючи внутрішнє сприйняття. Чи користувалася ти ним для перевірки крові Пола?

— Звичайнісінька фрименська кров, — промовила Джессіка. — Повністю пристосована до місцевого життя та дієти.

Чані сіла навпочіпки й подивилася на обличчя Пола, витісняючи власні страхи. Цьому трюкові вона навчилася, спостерігаючи за Превелебними Матерями. Час можна змусити служити розуму. Потрібна була цілковита зосередженість.

Зрештою Чані запитала:

— Тут є творець?

— Навіть кілька, — стурбовано відповіла Джессіка. — Останнім часом ми й дня не обходимося без них. Кожна перемога потребує благословення. Кожна церемонія перед рейдом...

— Але Пол-Муад'Діб тримається на відстані від цих церемоній, — перебила її Чані.

Джессіка кивнула, пригадуючи двоякі почуття Пола до прямого наркотику та пророчого дару, який він викликав.

— Звідки ти знаєш про це?

— Так кажуть.

— Забагато кажуть, — гірко промовила Джессіка.

— Хай мені принесуть сиру Воду творця, — попросила Чані.

Почувши наказ у голосі Чані, а також побачивши, наскільки дівчина була зосередженою, Джессіка відповіла лише: «Зараз», вийшовши крізь завіси покликати водожреця.

Чані не відводила погляду від Пола. *«Якщо він спробував зробити це, — подумала вона. — А він таки міг...»*

Джессіка стала на коліна біля Чані й простягнула їй простий похідний джбан. Різкий запах отрути засвербів у носі Чані. Вона занурила палець у речовину, а тоді піднесла його до носа Пола.

Шкіра на його переніссі ледь затремтіла. Ніздрі повільно розширилися.

Джессіка видихнула.

Чані торкнулася змоченим пальцем верхньої губи Пола.

Він глибоко й уривчасто зітхнув.

— Що відбувається? — запитала Джессіка.

— Тихо, — відрізала Чані. — Зміни трохи священної води. Хутко!

Джессіка, відчувши впевненість у голосі Чані, не стала нічого запитувати, а піднесла джбан до губ і трішки ковтнула.

Очі Пола широко розплющилися. Він поглянув на Чані.

— Їй не потрібно змінювати Воду, — сказав Пол. Голос його був слабким, але твердим.

Джессіка все ще тримала рідину на язичку й відчувала, як її організм майже автоматично змінює отруту. У легкому піднесенні, що завжди супроводжувало цей процес, вона сприймала сайво життя, яке линуло від Пола — її чуття ловили ці промені.

І цієї ж миті вона все збагнула.

— Ти випив священної води! — випалила вона.

— Лише ковток, — сказав Пол. — Один такий маленький... ковточок.

— Як ти міг зважитися на таку дурницю? — обурилася Джессіка.

— Він твій син, — прошепотіла Чані.

Джессіка глянула на неї.

Легка посмішка, сповнена тепла й цілковитого розуміння, торкнулася уст Пола.

— Слухай мою кохану, — сказав він. — Слухай її. Вона знає!

— Те, що можуть зробити інші, має зробити й він, — пояснила Чані.

— Коли я взяв до рота цю краплю, коли відчув її форму та запах, коли дізнався, що вона робить зі мною, тоді збагнув, що можу зробити те, що робила ти, — сказав Пол. — Твої проктори Бене Гессерит говорять про Квізаца Хадераха, але вони й приблизно не розуміють безміру місць, у яких я бував. За кілька хвилин я... — Юнак замовк, здивовано суплячись на кохану. — Чані? Як ти тут опинилася? Ти ж мала бути... Чому ти тут?

Пол спробував зіп'ястися на ліктях, але Чані м'яко штовхнула його назад.

— Прошу тебе, Усулю, — прошепотіла вона.

— Я почуваюся таким слабким, — сказав він й обвів поглядом кімнатку. — Як давно я тут?

— Ти три тижні лежав у настільки глибокій комі, що здавалося, ніби іскра життя згасла в тобі, — відповіла Джессіка.

— Але ж це було... Лише мить тому я...

— Мить для тебе й три тижні страху для мене, — сказала Джессіка.

— Це була лише одна крапля, але я змінив її, — сказав Пол. — Я змінив Воду Життя. — І перш ніж Чані та Джессіка встигли його зупинити, він занурив руку в джбан, який жінки поставили на підлогу біля нього, й, піднісши до рота складену човником долоню, з якої скрапувала рідина, випив її.

— Поле! — скрикнула Джессіка.

Він схопив матір за руку, всміхнувся до неї вищиром покійника й дав змогу своїй свідомості проникнути в неї.

Взаємне єднання не було тим ніжним всеохопним взаємозв'язком, що виник у тій печері між нею, Алією та старою Превелебною Матір'ю... це було інакше: повне єднання чуттів і буттів. Воно вразило Джессіку, ослабило її, і вона зіщулилася у свої свідомості, боячись сина.

Уголос Пол промовив:

— Ти казала про місце, куди не можна ввійти? Місце, яке не могла побачити Превелебна Матір. Покажи мені його.

Вона захитала головою, налякана самою тільки думкою про це.

— Покажи мені його! — пролунав наказ.

— Ні!

Але Джессіці не було куди тікати від сина. Оглушена його жахною силою, вона заплющила очі й зосередила внутрішній зір на шляху, «що лишається в п'їтьмі».

Свідомість Пола пропливла навколо й крізь неї, а тоді пірнула в морок. На мить Джессіці вдалося побачити тьмяні обриси того місця, але її власна свідомість закрилася, рятуючи її від жаху. Усе її єство тремтіло від побаченого, хоча й не знало чому... Простір, де гудів вітер, а іскри блищали, де пульсували кола світла, а ряди білих роздутих форм кружляли навколо нього — їх забирали із собою морок та вітер, що линув нізвідки.

Зрештою, вона розплющила очі й побачила Пола, який уважно вивчав її. Він усе ще тримав її за руку, але жахне єднання зникло. Вона вгамувала власне тремтіння. Пол відпустив її долоню. На мить здалося, що з її рук вибили костур, на який вона спиралася. Джессіка захиталася і впала б, якби Чані не підтримала її.

— Превелебна Матір! — вигукнула Чані. — Що трапилося?

— Втомилася, — прошепотіла Джессіка. — Так... втомилася.

— Ось, — заметушилася Чані. — Сідайте сюди.

Вона допомогла Джессіці вмотитися на подушку біля стіни.

Так приємно було відчувати сильні молоді руки. Вона пригорнулася до Чані.

— Він справді бачив Воду Життя? — запитала Чані, вивільняючись із обіймів Джессіки.

— Бачив, — прошепотіла Джессіка. Її свідомість усе ще оберталася й здіймалася хвилями від контакту. Здавалося, ніби вона ступила на міцну землю після тижнів, проведених у розбурханому морі. Вона відчула Превелебну Матір усередині себе... інші також прокинулися, запитуючи: *«Що то було? Що трапилося? Де було те місце?»*

Крізь усе це пробилося усвідомлення того, що її син — Квізац Хадерах, той, хто може бути в багатьох місцях одночасно. Здійснено мрію Бене Гессерит. Однак розуміння цього не втішало її.

— Що трапилося? — наполягала Чані.

Джессіка лише хитнула головою.

Відповів Пол:

— У кожному з нас є давня сила, що бере, й давня сила, що дає. Чоловікові не важко зазирнути до місця всередині себе, де живе сила, яка бере, але майже неможливо для нього побачити силу, що дає, не перетворившись при цьому на дещо інше, ніж чоловік. Для жінки все навпаки.

Джессіка підвела очі на Чані й побачила, що та, слухаючи Пола, весь час дивилася на неї.

— Ти розумієш мене, мамо? — запитав Пол.

Вона могла тільки кивнути.

— Ці сили всередині нас настільки давні, — сказав Пол, — що вросли в окремі клітини наших тіл. Вони надають нам форми. Ти можеш сказати собі: «Так, я бачу, як таке може статися». Але коли ти зазираєш усередину себе й, незахищений, стикаєшся з лютою силою власного життя, то розумієш небезпеку, що загрожує тобі. Ти бачиш, як вона може здолати тебе. Найбільша небезпека для того, хто дає, — сила, що забирає. Найбільша небезпека для того, хто бере, — сила, що дає. Легко бути подоланим даванням і відбиранням.

— А ти, мій сину, — запитала Джессіка, — той, хто дає, і той, хто бере?

— Я точка рівноваги, — сказав Пол. — Я не можу дати, не забравши, і не можу забрати, не...

Він замовк і подивився на стіну праворуч від себе.

Чані відчула, як щоки торкнувся протяг, й, озирнувшись, побачила, як падає завіса.

— Усайд, — сказав Пол. — Підслуховував.

Сприймаючи почуте, Чані неначе доторкнулася до пророчого дару, що переслідував Пола, й осягнула речі, які ще тільки мали статися, як ті, що вже відбулися. Усайм розповість про побачене та почуте. Інші переповідатимуть це, й спалахне пожежа. Пол-Муад'Діб — не такий, як інші чоловіки, скажуть вони. Більше немає жодних сумнівів. Він чоловік, хоч і бачить крізь Воду Життя, як це роблять жінки. Він справді Лісан аль-Гайб.

— Поле, ти бачив майбутнє, — сказала Джессіка. — Розкажеш про те, що бачив?

— Не майбутнє, — сказав він. — Я бачив теперішнє. — Пол із зусиллям сів, відмахнувшись від Чані, яка спробувала йому допомогти. — Космос над Арракісом кишить кораблями Гільдії.

Джессіка затремтіла від упевненості в його голосі.

— Сам Падишах-Імператор тут, — сказав Пол, підвівши очі до кам'яної стелі своєї печери. — Зі своєю улюбленою Правдомовицею і п'ятьма легіонами сардаукарів. Старий барон Владімір Харконнен із Зуфіром Хаватом та сімома кораблями, забитими всіма новобранцями, яких він зміг зібрати, теж тут. Стерв'ятники з кожного Великого Дому застигли над нами... вичікуючи.

Чані, нездатна відвести погляду від Пола, похитала головою. Дивна рівність його голосу, те, як він дивився крізь неї — усе це виповнило її благоговійним страхом.

Джессіка спробувала прочистити пересохле горло й сказала:

— На що вони чекають?

Пол глянув на неї.

— На дозвіл Гільдії на висадку. Тих, хто висадиться без згоди Гільдії, вони залишать на Арракісі довіку.

— Гільдія нас захищає? — запитала Джессіка.

— Захищає нас? Гільдія сама все влаштувала, поширюючи чутки про наші дії і знизивши тарифи на перевезення до рівня, коли навіть найбідніші з Домів змогли прибути сюди й вичікувати, щоб уполювати нас.

Джессіку вразили гіркі нотки в його голосі. Вона не сумнівалася в його словах — вони випромінювали ту саму впевненість, яку вона бачила в синові тієї ночі, коли він відкрив шлях майбутнього, що привів їх до фрименів.

Пол глибоко вдихнув.

— Мамо, ти повинна змінити для нас певну кількість Води. Нам потрібен каталізатор. Чані, відряди розвідників... хай знайдуть

премеланжеві маси. Знаєте, що станеться, коли ми виллемо трохи Води Життя на премеланжеві маси?

Джессіка зважила його слова, раптово осягнувши їхній зміст.

— Поле! — видихнула вона.

— Вода Смерті, — підтвердив син. — Почнеться ланцюгова реакція. — Він указав на підлогу. — Смерть пошириться між маленькими творцями, знищуючи вектор циклу життя, який пов'язує прянощі з творцями. А без прянощів чи без творця — Арракіс перетвориться на справжню пустелю.

Чані приклала руку до рота, шокована холодною тишею, що запала після того, як таке блюзнірство зірвалося з уст Пола.

— Справжню владу над річчю має той, хто може її знищити, — сказав Пол. — Ми можемо знищити прянощі.

— Але що зупиняє Гільдію?

— Вони шукають мене, — сказав Пол. — Подумай про це! Найкращі лоцмани Гільдії, люди, які можуть стрибати крізь час, щоб розрахувати найбезпечніший курс найшвидшого гайлайнера, усі вони шукають мене... й не можуть знайти. О, як тремтять вони! Вони знають, що їхній секрет тут, у мене. — Пол розвів у боки складені чашечками руки. — Без прянощів вони сліпі.

До Чані повернувся дар мови.

— Ти кажеш так, наче бачиш *теперішнє!*

Пол відкинувся назад, шукаючи в теперішньому, що розкинулося перед ним, кордони, які б розширилися в майбутнє та минуле. Подароване прянощами осяяння стало тьмяніти, і йому було важко втримати картину світу перед очима.

— Ідіть і робіть те, що я наказав, — сказав Пол. — Майбутнє для Гільдії таке ж тьмяне, як і для мене. Лінії бачення звужуються. Усе фокусується тут, де лежать прянощі... куди раніше вони не наважувалися втручатися... бо втручання означало б втрату того, що їм потрібне. Але тепер вони у відчаї. Усі шляхи ведуть у пітьму.

І зайнявся світанок, коли Арракіс опинився в центрі всесвіту, ставши колесом, ладним закрутитися.

Принцеса Ірулан. Пробудження Арракіса

— Поглянь-но на ту штуку! — прошепотів Стілгар.

Пол лежав біля нього високо в розколині Оборонної Стіни, припавши до окуляра фрименського телескопа. Олійні лінзи зосередилися на міжзоряному ліхтері, що вигулькнув на світанку в котловині, яка розкинулася під ними. Східний бік корабля виблискував у сонячному промінні, але із затіненого боку досі бовваніли жовті ілюмінатори нічних світлокуль. А за кораблем під мерехтливим і холодним світлом північного сонця простягнулося місто Арракін.

Звісно, Пол знав: подив Стілгара викликав не ліхтер, а конструкція, для якої сам ліхтер був лише центральною опорою. Багатоповерхова металева споруда, схожа на шатро із переплечених металевих пластин, що сягала в радіусі тисячі метрів, — тимчасове помешкання для п'яти легіонів сардаукарів та Його Імператорської Величності Падишаха-Імператора Шаддама IV.

Ґурні Галлек, який сидів напочіпки ліворуч від Пола, сказав:

— Я нарахував дев'ять поверхів. Певно, там багато сардаукарів.

— П'ять легіонів, — відказав Пол.

— Світає, — зашипів Стілгар. — Подобається нам чи ні, а ти підставляєшся, Муад'Дібе. Тож повертаймося назад до скель.

— Я тут у повній безпеці, — відказав Пол.

— Той корабель оснащений метальною зброєю, — зауважив Ґурні.

— Вони гадають, що ми захищені щитами, — відказав Пол. — До того ж вони не витратять снаряди на невідому трійцю, навіть якщо помітять нас.

Пол перевів телескоп на дальню стіну котловини й зауважив спотворені скелі — завали, що стали могилами для багатьох

батькових вояків. І раптом його пройняло усвідомлення правильності буття: тепер їхні тіні дивитимуться вниз на цю величну мить. Харконненівські форти й містечка вздовж щитових земель були або в руках у фрименів, або відрізані від центру, неначе пагони, відрубані від рослини й приречені на загибель. Ворог тепер тримав лише котловину й це місто.

— Вони можуть здійснити вилазку на 'топтері, — продовжував Стілгар, — якщо помітять нас.

— То й нехай, — відказав Пол. — Нам сьогодні доведеться спалити ще багато 'топтерів... й ми знаємо: буря наближається.

Тепер він перевів телескоп на дальній край арракінського летовища, де вишикувалися харконненівські фрегати, над якими майорів стяг ДАПТу, припасований до високого флагштока. Тоді він подумав про відчай, який охопив Гільдію, якщо та дозволила приземлитися цим двом групам, а інших тримала в резерві. Гільдія була схожа на чоловіка, який визначає температуру піску, встромивши туди палець ноги, перш ніж напнати намет.

— Ти хочеш розгледіти там щось іще? — поцікавився Гурні. — Нам час повертатися в укриття. Буря наближається.

Пол знову зосередився на величезній споруді

— Вони навіть жінок своїх сюди притягнули, — зауважив він. — А ще лакеїв і слуг. Ох, мій любий Імператоре, наскільки ж ти самовпевнений.

— Таємним лазом піднімаються люди, — сказав Стілгар. — Певно, повертаються Усайм і Корба.

— Гаразд, Стіле, — погодився Пол. — Ми спускаємося.

Але він іще раз востаннє роздивився околиці через телескоп — ретельно вивчав рівнину: її високі кораблі, блискучу металеву споруду, мовчазне місто, фрегати харконненівських найманців. Тоді Пол відповз за скелю, а його місце біля телескопа зайняв вартовий із федайкінів.

Пол вийшов у неглибоку западину на верхньому гребені Оборонної Стіни. Ця місцина сягала близько тридцяти метрів у діаметрі й трьох метрів завглибшки — звичайнісіньке природне утворення, яке фримени вкрили прозорою камуфляжною тканиною. Комунікаційне обладнання було розміщено навколо отвору в стіні праворуч. Охоронці-федайкіни, що розташувалися в котловині, чекали на сигнал атаки від Муад'Діба.

З просвіту біля комунікаційного обладнання вийшло двоє чоловіків і заговорило до охоронців.

Пол зиркнув на Стілгара й кивнув у напрямку новоприбулих:
— Вислухай їхні звіти, Стіле.

Старий вождь так і вчинив.

Пол сів напочіпки спиною до скелі, розтягуючи й розминаючи м'язи. Він бачив, як Стілгар відіслав обох чоловіків назад у чорну діру в скелі, а тоді подумав про довгий спуск униз вузьким рукотворним тунелем до дна низини.

Стілгар підійшов до Пола.

— І що ж це таке важливе, що вони не можуть надіслати повідомлення із сейлаго? — запитав Пол.

— Вони бережуть пташок для бою, — пояснив Стілгар. Фримен глипнув на переговорне обладнання, а тоді знову на Пола. — Муад'Дібе, навіть працюючи зі спрямованим світлом, не варто використовувати ці штуки. Вони можуть знайти тебе, просканувавши ефір.

— Скоро вони будуть надто заклопотаними, щоб шукати мене, — відказав Пол. — Що повідомили ці чоловіки?

— наших кишенькових сардаукарів відпустили біля Старого провалля в нижній частині хребта, тож зараз вони на шляху до свого володаря. Ракетні й металеві установки на місці. Люди розташувалися, як ти й наказував. Загалом усе як завжди.

Пол глянув на неглибоку западину, ретельно вивчаючи бійців у розсіяному світлі, яке пропускало камуфляжне покриття. Йому здавалося, що час повзе, наче комаха, яка пересувається голою скелею.

— Нашим сардаукарам доведеться трохи потупцяти, перш ніж вони дістануться до військового транспортера, — зауважив Пол. — За ними стежать?

— За ними стежать, — підтвердив Стілгар.

Ґурні Галлек біля Пола прочистив горло:

— Чи не час нам перейти до безпечного місця?

— Тут нема такого місця, — відказав Пол. — Прогноз погоди досі сприятливий?

— Насувається праматір бурі, — відказав Стілгар. — Хіба ти не відчуваєш її, Муад'Дібе?

— Зміни в повітрі відчутні, — погодився Пол, — але передбачення погоди шляхом стовпування — надійніше.

— Буря буде тут за годину, — сказав Стілгар і кивнув на провіт між імператорською спорудою та харконненівськими фрегатами. — І вони також про це знають. У небі — жодного 'топтера. Усе спущено й пришвартовано. Їхні друзі з космосу звітують перед ними про погоду.

— Більше не було пробних вилазок? — запитав Пол.

— Після приземлення минулої ночі — нічого, — доповів Стілгар. — Вони знають, що ми тут. Гадаю, просто чекають, щоб обрати зручний для себе час.

— Час обираємо ми, — заперечив Пол.

Підвівши погляд, Гурні гарикнув:

— Якщо вони нам дозволять.

— Флотилія залишиться в космосі, — відказав Пол.

Гурні похитав головою.

— У них немає вибору, — провадив своє Пол. — Ми можемо знищити прянощі. Так Гільдія не ризикуватиме.

— Люди у відчаї — найнебезпечніші, — зауважив Гурні.

— А ми хіба не у відчаї? — запитав Стілгар.

Гурні насупився.

— Ти не жив із фрименською мрією, — застеріг Пол. — Стіл думає зараз про всю воду, витрачену на хабарі та роки чекання, які ми додали до миті, коли Арракіс розквітне. Він не...

— Грррр, — загарчав Гурні.

— І чому він такий похмурий? — поцікавився Стілгар.

— Він завжди похмурий перед боєм, — пояснив Пол. — Це єдиний різновид гарного настрою, який Гурні може собі дозволити.

Вовчий вищир повільно перекосив обличчя Гурні, білі зуби сьайнули над укритим дистикостом підборіддям.

— Мене страшенно засмучує думка про бідні харконненівські душі, яких відправимо в небуття без каяття, — сказав він.

Стілгар гигикнув.

— Він говорить, як федайкін.

— Гурні — воїн-камікадзе з пелюшок, — відказав Пол. *«Так, нехай заповнять мозок легкою бесідою, перш ніж ми кинемося в бій із військовим громаддям на рівнині»*, — подумав Пол, поглянувши на провіт у скелястій стіні, а тоді перевівши погляд на Гурні, який сидів, похмуро замислившись.

— Хвилювання підточують силу, — прошепотів Пол. — Це ти сказав мені колись, Гурні.

— Мій Герцогу, — відказав Гурні, — найбільше мене хвилює атомна зброя. Якщо ви скористаєтеся нею, щоб пробити дірку в Оборонній Стіні...

— Ті люди не відповідатимуть нам атомним ударом, — сказав Пол. — Вони не наважаться... з тієї самої причини, чому й не можуть ризикувати, дозволивши нам знищити джерело прянощів.

— Але заборона на...

— Заборона! — гарикнув Пол. — Це страх, а не заборона, не дає Домам кидатися одне в одного атомними бомбами. Велика Конвенція доволі чітка щодо цього питання: «Використання атомної зброї проти людей призведе до знищення планети». А ми підриватимемо Оборонну Стіну, не людей.

— Надто вже цей момент делікатний, — вагався Гурні.

— Їхні бюрократи охоче вхопляться за таке тлумачення, — сказав Пол. — І не говорімо більше про це.

Він відвернувся, шкодуючи, що насправді таким упевненим зовсім не почувався. Тоді запитав:

— А як щодо містян? Вони вже на позиціях?

— Так, — пробурмотів Стілгар.

Пол глянув на нього.

— Що тебе гризе?

— Я не знаю жодного містянина, якому можна повністю довіряти, — відказав Стілгар.

— Я сам колись був містянином, — відрізав Пол.

Стілгар заляк, його обличчя побагряніло.

— Муад'Діб знає, що я не мав на увазі...

— Я знаю, що ти мав на увазі, Стіле. Але людину оцінюють не по тому, що вона, на твою думку, зробить, а по тому, що вона насправді зробить. У цих містян фрименська кров. Вони просто ще не навчилися звільнятися від пут. Ми їх навчимо.

Стілгар кивнув і сумно мовив:

— Це лише набуті за життя звички, Муад'Дібе. На Погребній рівнині нас учили зневажати людей із поселень.

Пол зауважив, як Гурні вивчає Стілгара:

— Скажи, Гурні, чому сардаукари вигнали з домівок міський люд?

— Старий трюк, Герцогу. Вони сподівалися обтяжити нас біженцями.

— Партизанські війни так давно втратили ефективність, що влада забула, як боротися з ними, — мовив Пол. — Сардаукари зіграли нам на руку. Вони забрали собі трохи міських жінок для розваги, а бойові штандарти прикрасили головами чоловіків, які виступали проти. Таким чином породили палку ненависть серед людей, які в іншому разі дивилися б на прийдешній бій, як на велику незручність... і на можливість помінати один комплект владарів на інший. Сардаукари привели до нас рекрутів, Стілгаре.

— Здається, у містян і справді є бойовий запал, — погодився Стілгар.

— Їхня ненависть — свіжа й незатьмарена, — вів далі Пол. — Тому ми використаємо їх як штурмові загони.

— Навіть страшно, скільки їх поляже тут, — мовив Ґурні.

Стілгар кивнув на знак згоди.

— Про шанси їх попередили, — відказав Пол. — Вони знають: кожен сардаукар, якого вони вб'ють, — це на одного менше для нас. Бачите, панове, їм є за що вмирати. Містяни з'ясували, що вони — люди. І тепер прокидаються.

Боєць біля телескопа щось приглушено вигукнув. Пол підійшов до розколини й запитав:

— Що тут таке?

— Якийсь рух, Муад'Дібе, — прошипів вартовий. — У тому жахному металевому наметі. Із західного боку Коронної гряди виїхала машина, яка мчала, наче яструб до гнізда куріпки.

— Прибули наші полонені сардаукари, — сказав Пол.

У них щит навколо всього летовища, — повідомив вартовий. — Навіть повітря витанцьовує навколо двору-складу, де вони зберігали прянощі.

— Тепер вони знають, проти кого воюють, — сказав Ґурні. — І нехай харконненівські тварюки тремтять і бояться, адже Атрід досі живий!

Пол звернувся до федайка біля телескопа.

— Стеж за флагштоком над імператорським кораблем. Якщо вони піднімуть мій стяг...

— Цього не трапиться, — відрізав Ґурні.

Пол, зауваживши збентеження на Стілгаровому обличчі, пояснив:

— Якщо Імператор визнає мої вимоги, він повідомить про це, піднявши над Арракісом стяг Атрідів. Тоді ми скористаємося другим планом і виступимо лише проти Харконнів. Сардаукари триматимуться віддалік і чекатимуть, доки ми не вирішимо справу між собою.

— У мене нема досвіду в цих міжпланетних штуках, — визнав Стілгар. — Я чув про них, але навряд чи...

— Тобі не потрібен досвід, щоб знати, що вони зроблять, — сказав Ґурні.

— Вони піднімають новий прапор над тим високим кораблем, — сказав вартовий. — Стяг жовтий... із чорним і червоним колами посередині.

— Яка хитра позиція, — мовив Пол. — Стяг ДАПТу.

— На інших кораблях такий самий стяг, — доповів федаїкін.

— Не розумію, — мовив Стілгар.

— Надзвичайно хитра позиція, — погодився Ґурні. — Якби він підняв стяг Атрідів, то йому б довелося повністю відповідати за це рішення. Забагато свідків. Він міг би підняти харконнівський стяг — чітка й пряма відповідь. Але ж ні... Він вивішує ганчірку ДАПТу. Він каже тим людям, що нагорі, — Ґурні вказав на космос, — що він на боці прибутку. Він каже, що йому начхати, Атріди тут чи хтось інший.

— Чи швидко буря досягне Оборонної Стіни? — запитав Пол.

Стілгар відвернувся й порадився з одним із федаїкінів у западині. А тоді, знову ставши до них обличчям, мовив:

— Дуже скоро, Муад'Дібе. Раніше, ніж ми гадали. Це прапраматір бурі... можливо, навіть потужніша, ніж тобі хотілося б.

— Це моя буря, — мовив Пол і помітив побожний жах на обличчях замовклих федаїкінів, які слухали його. — Тож навіть якщо вона струсить цілий світ, то не буде сильнішою, ніж мені хотілося б. Вона вдарить просто по Оборонній Стіні?

— Настільки близько, що різниці не буде, — відказав Стілгар.

З діри, що вела в котловину, вигулькнув посланець і мовив:

— Сардаукари та харконнівські патрулі відступають, Муад'Дібе.

— Гадають, що буря занесе в котловину забагато піску, тому видимість погіршиться, — мовив Стілгар. — Вони думають, що вона також зачепить і нас.

— Накажи нашим стрільцям добре придивитися, перш ніж зменшиться видимість. — Вони мають розбити носа кожному з тих кораблів, щойно буря знищить щити. — Він відступив до краю западини, відгорнув камуфляжну тканину й поглянув на небо. На тлі темряви вже витанцювали принесені вітром піщані пасма. Пол підправив камуфляж і мовив:

— Починай відряджати наших людей донизу, Стіле.

— Ти не підеш із нами? — запитав Стілгар.

— Я зачекаю трохи з фєдайкінами, — відказав Пол.

Стілгар стєнув плєчима, з розумінням зиркнув на Гурні, а тоді рушив до діри в скєлястій стіні й розчинився в тінях.

— Гурні, я лишаю у твоїх руках спусковий гачок, що підірве Оборонну Стіну, — сказав Пол. — Ти зробиш це?

— Зроблю.

Пол кивнув одному з фєдайкінів і мовив:

— Усайме, починай виводити наші патрулі із зони вибуху. Це потрібно зробити до того, як ударить буря.

Чоловік поклонився і пішов за Стілгаром.

Гурні нахилився до розколини і звернувся до фримєна з телєскопом:

— Зосередь увагу на південній стіні. Вона буде повністю захищеною, доки ми не підірвемо її.

— Відправте сигнал про час атаки із сейлаго, — наказав Пол.

— До південної стіни рухаються якісь автомобілі, — сказав фримєн із телєскопом. — На деяких установлено артилерійську зброю, яку вони випробовують на нас. А наші люди використовують щити, як ти їй наказав. Машини спинилися.

У раптовій тиші Пол почув, як кружляють над головою вітряні демони — фронт бурі. Пісок почав потрапляти в їхню котловину через дірки в камуфляжі. Порив вітру зірвав покриття й відніс його геть.

Пол кивком голови наказав фєдайкінам ховатися, а сам підійшов до імпровізованого пункту зв'язку поруч із входом у тунель. Гурні став біля нього, а Пол схилився до зв'язківця. Той мовив:

— Прапрапраматір бурі, Муад'Дібе.

Пол кинув погляд у почорніле небо й сказав:

— Гурні, нехай спостерігачі за південною стіною відійдуть. — Йому довелося повторити наказ, аби перекричати ревіння бурі.

Гурні пішов виконувати наказ.

Пол застібнув фільтр на обличчі та припасував щільніше каптур дистикоста.

Гурні повернувся.

Пол торкнувся його плеча, вказуючи на пусковий механізм, установлений у тунелі за зв'язківцем. Гурні зайшов у тунель, поклав руку на спусковий гачок, не відриваючи погляду від Муад'Діба.

— Жодних нових повідомлень, — сказав зв'язківець Полові. — Статичні перешкоди.

Пол кивнув, пильнуючи за циферблатом годинника перед зв'язківцем. Тоді поглянув на Гурні, підняв руку й знову зосередився на циферблаті. Стрілка завершила повний оберт.

— Зараз! — закричав Пол й опустив руку.

Гурні натиснув на спусковий гачок.

Минула ціла секунда, доки земля тріснула й захиталася. Гуркіт вибуху злився з ревінням бурі.

Федаїкін, що дивився в телескоп, опинився біля Пола, стискаючи під пахвою свій інструмент.

— Оборонну Стіну пробито, Муад'Дібе! — прокричав він. — Буря вже вдарила по ворогах, а наші стрільці гатять по цілях.

Пол міркував про бурю, що мчала котловиною, про електричні заряди в тіні піску, що руйнували кожен щит у ворожому таборі.

— Буря! — заричав хтось. — Мерщій тікаймо до сховку, Муад'Дібе!

Пол отямився і відчув, як піщані голки колють його неприкриті щокі. «*Бій розпочато*», — подумав він, а тоді поклав руку на плече зв'язківця:

— Залишай обладнання! У тунелі є ще один комплект.

Пол відчув, як його тягнуть назад, а навколо скупчилися федаїкіни, щоб захистити його. Вони протискалися крізь тунель, насолоджуючись відносною тишею, а тоді повернули за риг до маленької кімнати зі світлокулями та входом в інший тунель.

Тут сидів інший зв'язківець із обладнанням.

— Забагато статичних перешкод, — сказав він.

Піщаний вихор виповнив повітря навколо них.

— Запечатайте тунель! — закричав Пол. Раптова тиша засвідчила, що його наказ виконали. — Вихід у котловину досі відкрито?

Один із федайкінів пішов подивитися й мовив:

— Вибух спричинив невеликий обвал, але інженери стверджують, що вихід досі є. Вони розчищають його лазерними променями.

— Скажи, хай усе роблять руками! — гарикнув Пол. — Там же ввімкнені щити!

— Вони обережні, Муад'Дібе, — заперечив чоловік, але пішов виконувати наказ.

Зв'язківець, який сидів нагорі, протиснувся повз них, несучи прилади.

— Я ж казав їм облишити обладнання! — вигукнув Пол.

— Фримени не люблять залишати устаткування, Муад'Дібе, — буркнув федайкін.

— Люди зараз важливіші, ніж залізничя, — пояснив Пол. — Або ми здобудемо більше обладнання, ніж зможемо коли-небудь використати, або нам не знадобиться жодне обладнання.

До нього підійшов Гурні й мовив:

— Я чув, що вихід відкритий. Ми зараз дуже близько до поверхні, мілорде, чи не спробують Харконнени помститися нам?

— Наразі вони не здатні нападати, — відказав Пол. — Бо просто зараз з'ясовують, що лишилися без щитів і не можуть забратися з Арракіса.

— Новий командний пункт уже підготували, мілорде, — сказав Гурні.

— Поки що я там зайвий, — відказав Пол. — План спрацює і без мого нагляду. Ми маємо зачекати на...

— Приймаю повідомлення, Муад'Дібе, — сказав зв'язківець із обладнанням. Боець струснув головою і щільніше притиснув до вуха телефонну слухавку. — Багато статичних перешкод!

Він почав записувати щось у нотатник, який лежав перед ним, хитав головою, чекав, писав... чекав.

Пол підійшов до зв'язківця. Федайкіни відступили, даючи йому простір. Він поглянув на записи й прочитав:

— Рейд... на січ Табр... бранці... Алія (пропуск) родини (пропуск) мертві... вони (пропуск) син Муад'Діба...

І знову зв'язківець похитав головою.

Пол перетнувся поглядом із Гурні.

— Повідомлення спотворено, — сказав Гурні. — Статичні перешкоди. Ви не знаєте...

— Мій син мертвий, — відкарбував Пол, знаючи, що каже правду. — Мій син мертвий, а Алія — бранка... заручниця.

Він почувався спустошеним — оболонка без емоцій. Усе, до чого він торкався, несло тільки смерть і горе. Це неначе хвороба, що могла поширитися на весь світ.

Ураз він відчув мудрість старця, сукупність усіх досвідів із незчисленної кількості життів. І здалося, неначе щось у нього всередині зареготало й потерло руки.

А тоді Пол подумав: *«Як же мало знає всесвіт про природу справжньої жорстокості!»*

Став тоді перед ними Муад'Діб і мовив: «Хоч ми й уважаємо полонену загиблою, та вона жива. Бо її сім'я — то моє сім'я, і її голос — то мій голос. Бачить вона найдальші межі ймовірності. Так, аж у долину незнаного сягає її зір завдяки мені».

Принцеса Ірулан. Пробудження Арракіса

Потупивши очі, барон Владімір Харконнен стояв у імператорській кімнаті для аудієнцій. То був овальний саямлік усередині шатра Падишаха-Імператора. Краєм ока Барон розглядав металеві стіни зали та присутніх у ній людей: нукерів, пажів, гвардійців і загім палацових сардаукарів, які вільно стояли вздовж стін, єдиною прикрасою яких були скривавлені й порвані бойові стяги ворогів.

З правого боку кімнати долинули голоси, відлунюючи у високому коридорі:

— Дорогу! Дорогу Імператорові!

З коридору в кімнату для аудієнцій зайшов Падишах-Імператор Шаддам IV зі своїм почтом. Він із хвилинку зачекав, доки йому піднесуть трон. Імператор ігнорував Барона, як, здається, і всіх присутніх у кімнаті.

Барон, однак, не міг собі дозволити ігнорувати Його Величність, тому пильно вдивлявся в Імператора, щоб углядіти знак чи ключ, який пояснив би причини цієї аудієнції. Імператор спокійно стояв і чекав — струнка елегантна постать у сірому сардаукарському мундирі, розшитому сріблом і золотом. Його тонке обличчя й холодні очі нагадали Баронові про давно померлого Герцога Лето. Їх об'єднував погляд хижого птаха. Але волосся Імператора було рудим, а не чорним, та й більшу його частину приховував чорний шолом бурсега з імператорським гребенем над золотою короною.

Пажі принесли трон. То був величезний стілець, вирізьблений із цілісного шматка хагальського кварцу, — прозоре синьо-зелене диво, помережане язиками жовтого полум'я. Слуги поставили його на поміст. Імператор піднявся і сів.

Стара жінка в чорній абі, натягнувши низько на лоб каптур, відділилася від імператорського почту й стала поруч із тронем, поклавши зморшкувату руку на кварцову спинку. Здавалося, ніби обличчя, що виднілося з-під каптура, належало карикатурній відьмі — запалі очі й щоки, надміру довгий ніс, ряба шкіра, крізь яку чітко проглядалися вени.

Побачивши її, Барон ледь угамував дрижаки. Присутність Превелебної Матері Гая Єлени Могіям, Правдомовиці Імператора, вказувала на надзвичайну важливість аудієнції. Барон відвів від неї погляд і зосередився на решті почту, сподіваючись побачити підказку. Там стояли два агенти Гільдії (один — високий і гладкий, а другий — низький і гладкий; обидва з невиразними сірими очима). Між лакеями стояла одна з Імператорових доньок, принцеса Ірулан. Кажали, що цю жінку вчили найглибшим таємницям Бене Гессерит, тому їй судилася доля Превелебної Матері. Вона була білявою і високою, з аристократичними рисами обличчя. Її зелені очі дивилися повз Барона й крізь нього.

— Мій любий Бароне.

Імператор, нарешті, зволив помітити його. У баритоні вчувався витончений контроль, який мав на меті розчавити Барона самим лише привітанням.

Барон низько вклонився і став у належному місці — за десять кроків від трону.

— Я прибув за вашим велінням, Ваша Величносте.

— За вашим велінням! — гикнула стара відьма.

— Годі вам, Превелебна Матір, — відказав із докором Імператор, але й сам усміхнувся, помітивши Баронове збентеження. — По-перше, скажіть, куди ви відрядили свого улюбленця, Зуфіра Хавата.

Переводячи погляд то праворуч, то ліворуч, Барон дорікнув собі, що прийшов сюди без своїх гвардійців. Не те щоб від них була велика корить проти сардаукарів, але все-таки...

— Отже? — наполягав Імператор.

— Він пішов п'ять днів тому, Ваша Величносте. — Барон зиркнув на агентів Гільдії, а потім знову на Імператора. — Він мав приземлитися на базі контрабандистів і спробувати просочитися в табір фрименських фанатиків, до Муад'Діба.

— Неймовірно! — вигукнув Імператор.

Відьма поплескала Імператора по плечу схожою на клешню рукою. Вона нахилилася вперед і щось прошепотіла йому на вухо.

Імператор кивнув і мовив:

— П'ять днів, Бароне. Скажіть, а чому вас не збентежила його відсутність?

— Але я хвилююся, Ваша Величносте!

Імператор і далі вичікувально дивився на нього. Превелебна Матір знову гигикнула.

— Я маю на увазі, Ваша Величносте, — сказав Барон, — що Хават у будь-якому разі помре протягом найближчих кількох годин.

Тоді він розповів про залишкову отруту й потребу в антидоті.

— Як розумно, Бароне, — сказав Імператор. — А де ваші небожі, Раббан і юний Фейд-Раута?

— Насувається буря, Ваша Величносте. Я відрядив їх перевірити периметр, аби фримени не напали під прикриттям піску.

— Периметр, — повторив Імператор. Здавалося, його рот скривився від цього слова. — Буря не досягне котловини, а фрименський набір не нападе, доки я тут із п'ятьма легіонами сардаукарів.

— Звісно ні, Ваша Величносте, — сказав Барон. — Але ж не можна дорікати за надмірну обережність.

— Он як, — відказав Імператор. — Дорікати. Тобто мені навіть заїкатися не варто, скільки часу в мене забрала ця маячня з Арракісом? І про прибутки ДАПТу, які згинули в цій дірі? І про державні обов'язки та справи, які мені довелося відкласти — чи навіть скасувати — через цю дурню?

Барон потупив очі, наляканий гнівом Імператора. Він переймався делікатністю свого становища тут: сам-один, ще й повністю залежний від Конвенції та диктум фамілія Великих Домів. *«Він хоче вбити мене? — запитав сам у себе Барон. — Але ж він не може! Не тоді, коли в космосі зібралися всі Великі Доми й тільки чекають приводу урвати собі шматок прибутків із Арракіса».*

— Ви взяли заручників? — запитав Імператор.

— Це марно, Ваша Величносте, — відказав Барон. — Ці божевільні фримени проводять погребальну церемонію над кожним, хто потрапив у полон, і взагалі поводяться так, наче вже давно мертві.

— Отже? — перепитав Імператор.

Барон чекав, зиркаючи в різні боки на металеві стіни салямліку й міркуючи про величезне віметалеве шатро навколо себе. Воно втілювало таке необмежене багатство, що навіть Барон був уражений. *«Він привіз пажів, — думав Барон, — непотрібних палацових лакеїв, жінок і їхніх компаньйонів — перукарів, дизай-*

нерів — усіх... усіх паразитів Двору. Усі підлещуються, плетуть інтриги, розділяють військові клопоти з Імператором... Вони прибули, щоб подивитися, як він залагодить цю справу, написати кілька епіграм про бої та вихвалити звитягу поранених».

— Можливо, ви просто ніколи не шукали потрібних заручників, — відрізав Імператор.

«Йому щось відомо», — розмірковував Барон. Страх каменем лежав у нього в животі, проте Барон щосили намагався відігнати думки про їжу. Це почуття дуже скидалося на голод, тому він кілька разів змушений був опанувати себе, щоб утриматися від наказу принести попоїсти. Усе одно тут немає нікого, хто виконав би його веління.

— Чи здогадуєтеся ви, хто такий Муад'Діб? — запитав Імператор.

— Без сумніву, один із умма, — відказав Барон. — Фрименський фанатик, релігійний авантюрист. Такі регулярно з'являються на околицях цивілізованого світу. Ваша Величність знає про це.

Імператор глянув на Правдомовицю, а тоді знову повернувся до Барона й насупився:

— І ви більше нічого не знаєте про цього Муад'Діба?

— Божевільний, — знизав плечима Барон. — Але всі фримени трохи божевільні.

— Божевільний?

— Його люди кидаються в бій із його іменем на вустах. Жінки жбурляють у нас немовлят, а самі кидаються на ножі, щоб дати чоловікам можливість напасти на нас. У них нема... нема... порядності!

— Навіть так, — пробурмотів Імператор, і Барон відчув у його голосі глум. — Скажіть, любий Бароне, а ви ніколи не досліджували південні полярні регіони Арракіса?

Вражений різкою зміною теми, Барон витріщився на Імператора.

— Але... Ви ж знаєте, Ваше Величносте, ті регіони — безлюдні, там панують лише вітри й хробаки. У тих широтах навіть прянощів нема.

— А вам ніколи не траплялися звіти з меланжевих ліхтерів, боцімто вони бачили зелені ділянки?

— Такі звіти завжди є. На підставі деяких із них проводили розслідування. Знайшли кілька рослин, але втратили багато

’топтерів. Це надто витратно, Ваша Величносте. У тих місцях людина не здатна вижити довго.

— Он як, — мовив Імператор. Він ляснув пальцями — і ліворуч від трону прочинилися двері. Зайшли два сардаукари, які вели маленьку дівчинку приблизно чотирирічного віку. Вона була одягнута в чорну абу. Каптур було відкинута назад, і під ним виднівся розстебнутий на шії дистикост. По-фрименськи сині очі дивилися з круглого м’якого обличчя. Здавалося, їй анітрохи не страшно. Щобільше, від її погляду самому Баронові стало незатишно, хоча він і не міг збагнути чому.

Навіть Правдомовиця з Бене Гессерит відсахнулася від дитини й накреслила пальцями захисний знак. Стара відьма, вочевидь, була шокована присутністю дівчинки.

Імператор прочистив горло, щоб заговорити, але дитина взяла слово першою — у її тоненькому чистому голоску досі вчувалися шепеляві нотки — піднебіння ще не сформувалося до кінця.

— То ось він який, — сказала вона, наблизившись до краю виступу. — Нічого особливого. Звичайнісінький наляканий старигань, заслабкий навіть для того, щоб підтримувати власне тіло без допомоги силових підвісок.

Барон витріщився на неї: така заувага з уст дитини вразила його й, попри лют, відібрала дар мови. «*Може, це карлиця?*» — запитував себе він.

— Мій любий Бароне, — мовив Імператор. — Познайомтеся із сестрою Муад’Діба.

— Сестр... — Барон перевів погляд на Імператора. — Не розумію.

— Я також часом буваю надміру обережним, — мовив Імператор. — Мені повідомили, що в *незаселених* південних регіонах було помічено сліди людської діяльності.

— Але ж це неможливо! — заперечив Барон. — Хробаки... пісок аж до...

— Здається, ці люди здатні уникати хробаків, — мовив Імператор.

Дівчинка вмостилася на край підвищення біля трону й заходилася гойдати й чеберяти ногами. Вона впевнено позирала на своє оточення.

Барон дивився на ніжки, що рухалися під чорним плащем, і на сандалі під тканиною.

— На жаль, — сказав Імператор. — Я відрядив тільки п'ять військових транспортувальників, щоб захопити полонених для допиту. Нам ледве вдалося втекти з трьома полоненими й одним транспортувальником. Зважте, Бароне, що моїх сардаукарів майже переміг натовп жінок, дітей і старців. Ось ця дитина, наприклад, командувала одним із загонів.

— Бачите, Ваша Величносте! — вигукнув Барон. — Бачите, які вони!

— Я сама здалася в полон, — втрутилася дитина. — Не хотіла зустрічатися з братом і повідомляти йому, що його сина вбили.

— Звідти втекла лише жменька наших людей, — сказав Імператор. — Утекла! Ви чуєте це?

— Ми б і цих доби́ли, якби не вогонь, — відказала дівчинка.

— Мої сардаукари використали двигуни вертикального руху транспортувальника як вогнемети, — пояснив Імператор. — То був відчайдушний хід, єдине, що допомогло їм наживати п'ятами з трьома заручниками. Зауважте, любий Бароне: сардаукарів змусила перелякано відступати армія жінок, дітей і старців!

— Потрібно напасти на них! — загарчав Барон. — Знищити, щоб каменя на камені...

— Тихо! — закричав Імператор. Він підсунувся вперед на троні. — Годі вважати мене ідіотом. Ви стоїте тут і вдаєте невинність...

— Ваша Величносте, — втрутилася Правдомовиця.

Імператор кивнув, щоб вона замовкла.

— Кажете, нічого не знаєте про людей, яких ми знайшли, чи про бойові навички цих супервоїнів? — Імператор підвівся. — Та за кого ви мене маєте, Бароне?

Барон відступив на два кроки, міркуючи: *«Певно, це Раббан. Він підставив мене. Раббан...»*

— А ця вдавана сварка з Герцогом Лето, — пробурмотів Імператор, опускаючись назад на трон. — Як гарно ви все придумали.

— Ваша Величносте, — благав Барон. — Про що ви...

— Мовчати!

Стара Бене-Гессеритка поклала руку на плече Імператора, схилилася і щось зашепотіла йому на вухо.

Дівчинка, яка сиділа на помості, припинила чеберяти ніжками й мовила:

— Налякай його ще, Шаддаме. Звісно, я б не мала радіти, але бачити це — така втіха.

— Тихо, дитино, — Імператор нахилився вперед і поклав руку їй на голову, витріщаючись на Барона. — Таке можливо, Бароне? Чи могли ви виявитися просто тупуватим, як стверджує моя Правдомовиця? Невже не впізнаєте цю дитину, дочку вашого союзника Герцога Лето?

— Мій батько ніколи не був його союзником, — сказала дитина. — Мій батько помер, а ця стара харконненівська тварюка ніколи не бачила мене раніше.

Барон уражено дивився перед собою.

Коли до нього нарешті повернулася здатність говорити, він зміг лише прохрипіти:

— Хто?

— Я Алія, донька Герцога Лето й леді Джессіки, сестра Герцога Пола-Муад'Діба, — відрекомендувалася дитина, зіскочивши з помосту й приземлившись на підлогу зали для аудієнцій. — Мій брат пообіцяв почепити твою голову на свій бойовий штандарт і, гадаю, так воно й буде.

— Замовкни, дитино, — сказав Імператор. Він усівся на трон, приклав руку до підборіддя й уважно вивчав Барона.

— Я не корюся наказам Імператора, — сказала Алія. Вона відвернулася і поглянула на стару Превелебну Матір. — Вона знає.

Імператор зиркнув на Правдомовицю.

— Про що це вона?

— Ця дитина — гидь! — закричала стара. — Її матір заслуговує на найгіршу кару в історії! Смерть! І то дуже повільна — що для цієї *дитини*, що для тієї, яка її породила! — стара вказала пальцем на Алію. — Забирайся з мого мозку!

— Телепатія? — прошепотів Імператор, перевівши погляд на Алію. — Велика Матір!

— Ви не розумієте, Ваша Величносте, — говорила стара. — Вона у мене в голові. Вона як та, що були до мене, що віддали мені свої спогади. Вона стоїть у мене в мозку! Її не може там бути, але вона там!

— Які інші? — запитав Імператор. — Що це за маячня?

Стара випросталася й опустила руку.

— Я й так сказала забагато. Але факт лишається фактом: ця дитина — зовсім не дитина, і її потрібно знищити. Нас віддавна попереджали уникати такого народження, але одна із сестер зрадила нас.

— Ти патякаєш щось дурне, стара, — відказала Алія. — Ти й гадки не маєш, як усе було, але квокчеш, наче дурепа, — Алія заплющила очі, глибоко вдихнула й затамувала подих.

Стара Превелебна Матір застогнала й захиталася.

Алія розплющила очі:

— Ось як усе було. Космічна випадковість... до якої і ти доклала руку.

Превелебна Матір виставила руки вперед, неначе штовхала долонями повітря до Алії.

— Що тут відбувається? — запитав Імператор. — Дитино, ти справді можеш проектувати свої думки в мозок іншого?

— Ні, це зовсім не так, — сказала Алія. — Якщо я не народилася тобою, то не можу мислити, як ти.

— Убийте її, — бурмотіла стара, вхопившись за спинку трону. — Убийте її! — Запалі старі очі витріщалися на Алію.

— Годі, — наказав Імператор, розглядаючи Алію. — Дитино, ти можеш спілкуватися з братом?

— Мій брат знає, що я тут, — відповіла Алія.

— Можеш сказати йому, щоб він здався, урятувавши твоє життя?

Алія всміхнулася до нього невинно й щиро.

— Я не робитиму цього, — відповіла вона.

Барон ступив уперед і став біля Алії.

— Ваша Величносте, — благав він. — Я нічого не знав про...

— Якщо переб'єте мене ще раз, Бароне, — процідив Імператор, — то втратите здатність перебивати... назавжди. — Він не відводив погляду від Алії, вивчаючи її примруженими очима. — Не робитимеш, так? А можеш прочитати в моїх думках, що я зроблю, якщо ти не послухаєшся?

— Я вже сказала, що не вмію читати думки, — відказала вона. — Але, щоб зрозуміти ваші наміри, телепатія не потрібна.

Імператор насупився.

— Крихітко, твої зусилля марні. Я об'єднаю свої сили й знищу цю планету до...

— Це не так просто, — заперечила Алія й поглянула на агентів Гільдії. — Запитайте в них.

— Не надто мудро з твого боку йти супроти моїх бажань, — сказав Імператор. — Ти не повинна відмовляти мені навіть у найдрібніших вимогах.

— Іде мій брат, — сказала Алія. — І навіть Імператор тремтітиме перед Муад'Дібом, адже з ним сила й правда, й небеса посміхаються йому.

Імператор звівся на ноги.

— Ця гра зайшла надто далеко. Я захоплю твого брата й усю планету, а тоді зітру їх....

Кімната навколо них загуркотіла й затрусилася. Позаду трону, де шатро приєднувалося до імператорського корабля, зі стелі посипався пісок. Різке стягнення шкіри повідомило всіх, що увімкнувся велетенський щит.

— Я ж казала, — зауважила Алія. — Мій брат іде.

Імператор стояв перед троном, притиснувши праву руку до вуха — з передавача долинав звіт про ситуацію. Барон став на два кроки позаду Алії. Сардаукари зайняли місця біля дверей.

— Ми повернемося в космос і перегрупуємося, — сказав Імператор. Бароне, даруйте мені. Ці божевільні напали на нас під прикриттям бурі. Ми їм покажемо, що таке гнів Імператора. — Він указав на Алію. — Віддайте їй тіло бурі.

Доки він говорив, Алія відступила назад, удаючи жах.

— Нехай буря забере все, що зможе! — закричала дівчинка.

І потрапила просто до рук Барона.

— Я тримаю її, Ваша Величносте! — крикнув Барон. — Чи вбити її зараз чи....аааа! — він кинув Алію на підлогу, затиснувши ліву руку.

— Вибач, дідусю, — сказала Алія. — Ти зустрівся з гом джаббаром Атрідів, — вона звелася на ноги й випустила з рук чорну голку.

Барон упав назад. Його очі розширилися, доки він витріщався на червону смугу на лівій долоні.

— Ти... ти...

Він упав на бік, так і звисаючи на силових підвісках — безвільна гора плоті, що теліпалася за кілька дюймів над землею з відкинutoю головою та розкритим ротом.

— Ці люди божевільні! — гарикнув Імператор. — Хутко! До корабля. Ми очистимо цю планету від кожного...

Щось спалахнуло ліворуч. Кульова блискавка відскочила від стіни й затріщала, торкнувшись металевої підлоги. Запах спаленої ізоляції виповнив салямлік.

— Щит! — закричав один із офіцерів сардаукарів. — Зовнішній щит згорів! Вони...

Його слова потонули в гуркоті металевих стін корабля, що рухалися й тремтіли позаду Імператора.

— Вони відстрілили ніс нашого корабля! — закричав хтось.

Пил увірвався в кімнату. Сховавшись у ньому, Алія вискочила й побігла до зовнішніх дверей.

Імператор крутнувся, кивком голови вказавши людям на запасні двері за тронем, що прочинилися в бік корабля. Він махнув офіцеру-сардаукару, який стрибав у пиловій завісі.

— Ми захищатимемося тут! — наказав Імператор.

Шатро з тріском захиталося. Подвійні двері прочинилися навстіж, впустивши в кімнату занесений вітром пісок і крики. На мить на світлому тлі майнула маленька, вбрана в чорне постать — Алія намагалася відшукати ніж і, як і зобов'язувало фрименське виховання, повбивати якомога більше Харконнів і поранених сардаукарів. Крізь зелено-жовтий туман сардаукари кинулися до виходу. Тримаючи наготові зброю, вони стали півколом, щоб прикрити відхід Імператора.

— Рятуйтеся, сір! — закричав сардаукар. — У корабель!

Але Імператор нерухомо стояв на помості, вказуючи на двері. Сорокаметрова секція шатра відлетіла геть, тому двері салямліку виходили тепер на бурхливий піщаний безмір, над яким низько нависали пастельні хмари. Крізь морок бовваніли електричні розряди блискавок, що спалахували, вимикаючи силові поля щитів. Уся рівнина рясніла сутичками — сардаукари стояли проти закутаних у плащі постатей, які, здавалося, вистрибували з бурі.

Усе це було тлом для того, на що вказувала рука Імператора.

З піщаного мороку виринули впорядковані маси жахних силуетів — величезні дуги з гострими кришталевими мечами — то були розчакнуті пащі піщаних хробаків. Вони сунули стіною, а верхи на кожному з них — ударний загін фрименів. Вони спустилися, оточені хвилею шипіння, а їхні плащі майоріли на вітрі.

Вони звідусіль прибували до імператорського шатра, а палацові сардаукари вперше в історії закликали від подиву, бо їхній мозок не здатен був усвідомити такої атаки.

Але постаті, що зистрибували з хробаків, були людьми, а мечі, що виблискували в зловісному жовтавому світлі, — знайомою для сардаукарів річчю. Оговтавшись, імператорське воїнство кидалося в бій. На арракійській рівнині розпочалася битва, а сардаукари-охоронці відтіснили Імператора назад на корабель,

запечатали за ним двері й приготувалися вмерти біля тих дверей, адже вони — щит Імператора.

Уражений відносною тишею на кораблі, Імператор витріщився на шоковану свиту. Щоби його старшої доньки почервоніли від напруги. Стара Правдомовиця, натягнувши каптур на обличчя, стояла, наче чорна тінь. Нарешті Імператор знайшов ті обличчя, які його цікавили, — агентів Гільдії. Вони були одягнені в сірі, позбавлені прикрас мундири Гільдії — здавалося, одяг пасував до спокою, який вони зберігали, попри навколишній хаос і розмаїття емоцій.

Вищий із них приклав руку до лівого ока. Імператор бачив, що тієї миті агента хтось підштовхнув, рука ворухнулася, відкривши око. Чоловік загубив одну з маскувальних контактних лінз, тому око відкрило справжню барву — синю, аж чорну.

Нижчий із пари проштовхався до Імператора й мовив:

— Ми не знаємо, що буде далі.

Його вищий компаньйон, знову прикривши долонею око, додав холодним голосом:

— Але цей Муад'Діб також не знає.

Ці слова вивели Імператора із заціпеніння. Він ледь утримався від зневажливого коментаря, що не треба бути лоцманом Гільдії й уміти бачити майбутнє, щоб здогадатися, що зараз трапиться на рівнині. *«Невже ці двоє настільки залежать від пророчих здібностей, що розучилися користуватися очима й розумом?»* — дивувався він.

— Превелебна Матір, — мовив він. — Нам потрібно розробити план.

Вона відкинула каптур від обличчя й відповіла на його погляд, не кліпаючи. Вони чудово одне одного зрозуміли. Доведеться вдатися до останньої зброї, яка в них лишилася, — до зради.

— Викличте графа Фенрінга з його покоїв, — наказала Превелебна Матір.

Падишах-Імператор кивнув і махнув рукою одному з ад'ютантів, який мав виконати наказ.

Він був воїном і візіонером, чудовиськом і святим, лисом і невинним, шляхетним і безжальним — меншим, ніж Бог, але більшим, ніж людина. Не можна оцінювати Муад'Діба звичайними мірками. У мить тріумфу він побачив приготовану для нього смерть, але прийняв зраду. Скажете, що він зробив це з чуття справедливості? Тоді чиєї справедливості? Пам'ятайте: ми говоримо про Муад'Діба, який наказував робити барабани зі шкіри ворогів, Муад'Діба, який зрікся всіх умовностей Герцогського минулого помахом руки, просто мовивши: «Я Квізац Хадерах. І цього достатньо».

Принцеса Ірулан. Пробудження Арракіса

У вечір перемоги Пола-Муад'Діба привели в палац арракійських правителів, у Стару резиденцію, де оселилися Атріди, коли прибули на Дюну. Раббан нещодавно відремонтував будівлю, тож вона стояла майже неушкодженою після боїв — хіба що містяни трохи пограбували її. Частину меблів у головній залі було перекинуто або розламано.

Пол зайшов через головний вхід, Гурні Галлек і Стілгар на крок відставали від нього. Їхній супровід розбігся по головній залі, розчищаючи місце для Муад'Діба. Один загін уже почав перевіряти, чи не сховано ніде хитрої пастки.

— Пригадую день, коли ми вперше прибули сюди з твоїм батьком, — сказав Гурні. Він зиркнув на перекриття і високі стрілчасті вікна. — Ще тоді це місце не сподобалося мені, а тепер подобається мені ще менше. В одній із наших печер було б безпечніше.

— Ось слова справжнього фримена, — мовив Стілгар і зауважив холодну усмішку, що торкнула вуста Муад'Діба, коли він почув цю фразу. — Можливо, зміниш думку, Муад'Дібе?

— Це місце — символ, — пояснив Пол. — Тут мешкав Раббан. Зайнявши палац, я повідомляю всім про перемогу. Відряди людей оглянути будівлю. Нехай нічого не торкаються — просто переконаються, що тут не лишилося харконнівських людей чи іграшок.

— Як накажете, — мовив неохоче Стілгар, виконуючи наказ.

Зв'язківці метушилися з приладдям, облаштовуючись біля великого каміна. Шикуючись по периметру кімнати, прості фримени, що приєдналися до трохи пошарпаних федайкінів, долучалися до охорони. Вони щось бурмотіли між собою й обмінювалися недовірливими поглядами. Це місце надто довго було для них ворожою штаб-квартирою, тож тепер не так легко було погодитися з фактом свого перебування тут.

— Гурні, нехай ескорт приведе мою матір і Чані, — сказав Пол. — Чані вже знає про нашого сина?

— Ми надіслали їй повідомлення, мілорде.

— Творців вивели з котловини?

— Так, мілорде. Буря майже вщухла.

— Які масштаби збитків від бурі? — запитав Пол.

— Те, що опинилося на її шляху — летовище і склади для прянощів, — зазнало серйозних ушкоджень, — відповів Гурні.

— Гадаю, нічого такого, чого не можна відновити за гроші.

— Окрім життів загиблих, мілорде, — відповів Гурні з докором, немов би хотів сказати: *«І відколи це Атріди спершу дбають про речі, коли на кону життя людей?»*

Але Пол міг зосередитися тільки на внутрішньому оці й на розривах у стіні часу, яка досі стояла в нього на шляху. Крізь кожен розрив у коридори майбутнього вривався джигад.

Він зітхнув і перетнув залу, рушивши до притуленого до стіни стільця. Колись він стояв у їдальні, а батько на ньому сидів. Але зараз це був єдиний предмет, завдяки якому можна було приховати від людей свою втому. Пол важко сів, поклавши плащ на ноги й послабивши застібку дистикоста на шиї.

— Імператор досі відсиджується в рештках корабля, — повідомив Гурні.

— Утримуйте його поки що там, — відповів Пол. — Харконенів іще не знайшли?

— Померлих досі оглядають.

— Що відповіли кораблі звідти? — він указав підборіддям на стелю.

— Нічого, мілорде.

Пол зітхнув, зіпершись на спинку крісла, а тоді сказав:

— Приведіть до мене полоненого сардаукара. Потрібно надіслати повідомлення нашому Імператорові. Час обговорити умови.

— Так, мілорде.

Ґурні відвернувся й махнув рукою одному з фєдайкінів, жестом наказавши стати біля Пола.

— Ґурні, — прошепотів Пол. — Відколи ми зустрілися, я ще не чув від тебе жодної цитати.

Повернувшись, він побачив, як Ґурні ковтнув, а біль викривив його щелепу.

— Як забажаєте, мілорде, — відказав Ґурні. Він прочистив горло й проскрипів: «І того дня ця перемога обернулася на жалобу для всього народу, бо того дня народ почув, що казали: Засмутився цар за своїм сином!»¹

Пол заплющив очі, проганяючи горе зі свідомості — нехай воно зачекає, як чекала колись на свій час жалоба за батьком. Тепер він міркував про накопичені за день відкриття — переплутане майбутнє і прихована в глибині його розуму *присутність* Алії.

З усіх можливостей часобачення ця була найдивнішою.

— Я стала на бій із майбутнім, щоб промовити свої слова там, де їх почувеш тільки ти, — сказала Алія. — Навіть ти так не можеш, брате. Гадаю, це надзвичайно цікава гра. І... о, так — я вбила нашого дідуся, божевільного старого Барона. Він не страждав.

Тиша. Його часочуття зауважило її відхід.

— Муад'Дібе.

Пол розплющив очі й помітив над собою чорнобородє Стілгаровє обличчя. Чорні очі фримена палахкотіли бойовим вогнем.

— Ви знайшли тіло старого Барона, — сказав Пол.

Стілгар остовпів і замовк.

— Як ти дізнався? — прошепотів він. — Ми щойно знайшли тіло в тій купі металу, яку побудував Імператор.

Пол проігнорував запитання, помітивши Ґурні в компанії двох фрименів, які вели полоненого сардаукара.

— Ось один із них, мілорде, — сказав Ґурні. Він кивнув охоронцеві, щоб той тримав бранця за п'ять кроків від Пола.

Очі сардаукара затуманилися від шоку. Великий синєць простягався від перенісся до краю рота. Перед Полом стояв блондин із витонченими рисами обличчя — така зовнішність свідчила про високе звання серед сардаукарів, хоча на його порваній формі

¹ Друга книга Самуїла 19:3.

не було жодних знаків, окрім золотих гудзиків з імперським гребенем і роздertoго галуна на штанах.

— Гадаю, це один із офіцерів, мілорде, — сказав Гурні.

Пол кивнув і мовив:

— Я Герцог Пол Атрід. Ти це розумієш, чоловіче?

Сардаукар нерухомо витріщався на нього.

— Відповідай, — попередив Пол, — інакше твій Імператор помре.

Чоловік кліпнув і ковтнув.

— Хто я? — запитав Пол.

— Ви Герцог Пол Атрід, — хрипко відповів бранець.

Полові він видавався надміру покірним, але, зрештою, сардаукарів ніколи не готували до того, що трапилося сьогодні. Вони ніколи не знали нічого, окрім перемоги, а це, збагнув Пол, також слабкість. Він відклав цю думку, аби поміркувати про неї пізніше, під час власних тренувань.

— Я маю повідомлення, яке ти повинен віднести Імператорові, — сказав Пол, промовивши після цього стародавню формулу: — Я, Герцог Великого Дому й родич Імператора, присягаюся Великою Конвенцією: якщо Імператор і його люди складуть зброю і прийдуть сюди до мене, я захищатиму їхні життя навіть ціною свого власного. — Він підняв ліву руку з пернем із печаткою, аби сардаукар побачив його. — Присягаюся ось цим.

Чоловік зволожив язиком губи і зиркнув на Гурні.

— Так, — підтвердив Пол. — Хто ще, крім Атріда, може отримати вірність Гурні Галлека.

— Я передам повідомлення, — відказав сардаукар.

— Відведіть його до командного посту й відправте до Імператора, — наказав Пол.

— Так, мілорде, — Гурні кивнув охоронцям і вивів усіх із зали.

Пол повернувся до Стілгара.

— Прибули Чані й твоя матір, — повідомив фримен. — Чані попросила часу побути на самоті зі своїм горем. Превелебна Матір ненадовго пішла до чарівницької кімнати. Не знаю навіщо.

— Моя матір тужить за планетою, яку, певно, ніколи більше не побачить, — відказав Пол. — Де вода падає з неба, а рослини такі густі, що ти можеш гуляти між ними.

— Вода з неба, — прошепотів Стілгар.

Тієї миті Пол бачив, як Стілгар перетворився з фрименського найба на *творіння* Лісана аль-Гайба, втілення побожного жаху

й покори. Велич цього чоловіка враз зменшилася, і Пол відчув у цій зміні примарний вітер джигаду.

«Я побачив, як друг стає шанувальником», — подумав він.

Пола раптово охопила страшенна самотність. Він роззирнувся кімнатою, зауваживши, як виструнчилися охоронці в його присутності. Він відчував їхнє горде змагання — кожен сподівався на відзнаку від Муад'Діба.

«Муад'Діб, який роздає благословення, — промайнула в нього в голові найгіркіша в житті думка. — Вони відчують, що я маю сісти на трон. Але не здогадуються, що я роблю це тільки для того, щоб спинити джигад».

Стілгар прочистив горло й мовив:

— Раббан також мертвий.

Пол кивнув.

Ураз вартові праворуч розступилися, відкриваючи шлях Джессіці. Вбрана в чорну абу, вона крокувала, немов по піску, але Пол помітив, як цей дім повернув їй частину того, що вона мала тут, коли була наложницею великого Герцога. Перебування тут повернуло їй частину колишньої величі.

Джессіка спинилася перед Полем і глянула на нього згори вниз. Вона бачила синову втому і його спробу приховати її, але не відчувала до нього співчуття. Неначе вона враз утратила можливість відчувати будь-що до власного сина.

Джессіка зайшла до Великої зали й намагалася збагнути, чому це місце відмовлялося вписуватися в її спогади. Воно так і лишилося чужим, неначе вона ніколи й не блукала тут, ніколи не йшла поруч зі своїм коханим Лето, не сварилася з п'яним Дунканом Айдаго — ніколи, ніколи, ніколи...

«Має бути слово, протилежне до «адабу», нав'язливого спогаду, — міркувала вона. — Має бути слово для спогадів, які заперечують самі себе».

— Де Алія? — запитала вона.

— Надворі, робить те, що в такі часи має робити будь-яка гарна фрименська дитина, — відказав Пол. — Добиває поранених ворогів і позначає їхні тіла для команд, що збирають воду.

— Поле!

— Ти маєш зрозуміти, що вона робить це з милосердя, — відказав він. — Чи ж не дивно, що ми досі не розуміли прихованої єдності доброти й жорстокості?

Джессіка дивилася на сина, вражена глибинною зміною в ньому. «*Чи ж не смерть дитини зробила з ним таке?*» — прагнула дізнатися вона, а сама мовила:

— Люди розповідають про тебе дивні історії, Поле. Вони кажуть, що ти маєш легендарні сили — нічого не сховається від тебе й ти бачиш те, чого не в змозі побачити інші.

— Чи ж має Бене-Гессеритка запитувати про легенди? — гмикнув він.

— Я доклала руку до того, ким ти став, — визнала вона, — але ти не повинен очікувати, що я...

— А як би тобі сподобалося прожити мільярди з мільярдів життів? — запитав Пол. — Ось тобі й тканина для легенд! Подумай про весь той досвід і мудрість, яку він дає. Але ж мудрість тлумить любов, чи не так? І вона надає нових обрисів ненависті. Як ти можеш визначати, що є безжальним, якщо не пірнула до глибин і доброти, і жорстокості? Бійся мене, мамо. Я Квізац Хадерах.

Джессіка спробувала ковтнути пересохлим горлом, а тоді мовила:

— Колись ти заперечував, що ти — це він.

Пол похитав головою.

— Більше я не можу заперечувати цього. — Він поглянув їй у вічі. — Підходять Імператор і його люди. Про їхнє прибуття от-от оголосять. Стань біля мене. Я хочу всіх чітко бачити. Серед них моя майбутня наречена.

— Поле! — не витримала Джессіка. — Не припускайся помилки, якої припустився твій батько!

— Вона принцеса, — відказав Пол. — Вона — мій ключ до трону, а більше вона нічим і не стане. Помилка? Ти гадаєш, що через те, ким ти мене зробила, я не здатен відчувати потребу помсти?

— Навіть невинним? — запитала вона, міркуючи: «*Він не повинен помилитися, як я*».

— Невинних більше немає, — відрізав Пол.

— Скажи про це Чані, — Джессіка вказала на коридор із дальнього крила резиденції.

Чані зайшла у Велику залу. Біля неї крокувала фрименська варта, але вона ніби й не бачила її. Вона відкинула назад каптур плаща й дистикоста, а маску відсунула вбік. З тендітною непевністю жінка перетнула кімнату й стала біля Джессіки.

Пол зауважив сліди від сліз на її щоках: *«Вона віддала вологу мертвому»*. Він відчув гострий біль утрати — але це було так, неначе горе охопило його тільки тому, що воно гнітило Чані.

— Він мертвий, коханий, — мовила Чані. — Наш син мертвий.

Тримаючи себе під жорстким контролем, Пол звівся на ноги. Він простягнув руку й торкнувся до щоки Чані, відчуваючи вологу її сліз.

— Його неможливо замінити, — сказав він. — Але будуть й інші сини. Усуль обіцяє тобі це.

Пол м'яко відсунув її вбік і кивнув Стілгарові.

— Муад'Дібе, — відгукнувся Стілгар.

— Імператор і його люди спускаються з корабля, — сказав Пол. — Я стоятиму тут. Збери бранців і постав їх на відкритому місці, в центрі зали. Тримай їх за десять метрів від мене, якщо я не накажу інакше.

— Як накажеш, Муад'Дібе.

Коли Стілгар відвернувся, Пол почув благоговійний шепіт фрименської варти:

— Бачиш? Він знав! Йому ніхто не казав, але він знав!

Тепер було чути, як наближається імператорський почет. Сардаукари наспівували марш, щоб підбадьоритися. Потім від входу долинув гамір і повз варту пройшов Гурні Галлек, про щось поговорив зі Стілгаром і рушив до Пола з дивним виразом обличчя.

«Невже я втрачу й Гурні теж? — дивувався Пол. — Так, як утратив Стілгара — втрачу друга, щоб отримати вірного?»

— У них немає метальної зброї, — мовив Гурні. — Я особисто переконався. — Він роззирнувся по залі, зауваживши Полові приготування. — З ними Фейд-Раута Харконнен. Його відокремити?

— Облиш його.

— Ще там є агенти Гільдії, які вимагають спеціальних привілеїв. Погрожують накласти на Арракіс ембарго. Я пообіцяв передати вам їхнє повідомлення.

— Нехай собі погрожують.

— Поле! — зашипіла за ним Джессіка. — Він же говорить про Гільдію!

— Я їм зараз повириваю ікла, — відказав Пол.

Тоді він замислився про Гільдію: силу, яка так довго спеціалізувалася в царині космічних мандрів, що стала паразитом, не здатним існувати без життя, з якого вона й годувалася. Вони ніколи

не наважувалися взяти до рук меча... а тепер і не мали змоги схопити його. Усвідомивши залежність своїх лоцманів від психоспектрального наркотику меланжу, вони *могли* захопити Арракіс, пережити мить слави й загинути. Натомість вони продовжували своє існування від однієї миті до іншої, сподіваючись, що моря, у яких вони плавають, породять нового пана, коли помре старий.

Лоцмани Гільдії, наділені обмеженим даром передбачення, ухвалили фатальне рішення: вони обрали спокійний, безпечний курс, який завжди вів до стагнації.

«*Нехай же подивляться зблизька на нового пана*», — подумав Пол.

— Ще там є Превелебна Матір Бене Гессерит, яка стверджує, буцімто вона — подруга твоєї матері.

— У моєї матері немає друзів серед Бене Гессерит.

Гурні знову роззирнувся Великою залою, а тоді нахилився близько до вуха Пола.

— З ними Зуфір Хават, мілорде. Я не мав нагоди побачитися з ним наодинці, але він скористався нашою старою системою жестів і повідомив, що він працював із Харконненами, бо думав, що ви померли. Каже, що має лишитися з ними.

— Ти залишив Зуфіра поміж цих...

— Він сам цього захотів... і я гадаю, що так краще. Якщо... щось піде не так, він там, де ми можемо контролювати його. Якщо ж ні — маємо пару вух у таборі ворога.

Пол задумався про пророчі спалахи щодо ймовірностей цієї миті — на одній із часових ліній Зуфір проніс отруйну голку, яку Імператор наказав використати проти «цього Герцога-вискочня».

Варта біля входу розступилася, утворивши коридор зі списів. Зашелестів одяг, зашурхотів під ногами пісок, занесений у резиденцію.

Падишах-Імператор Шаддам IV завів людей до зали. Його шолом бурсега загубився, тому руде волосся неохайно стирчало в різні боки. Внутрішній шов лівого рукава форми розійшовся. Він не мав ні паска, ні зброї, але сама його присутність утворювала навколо нього бульбашку силового щита, лишаючи простір порожнім.

Фрименський спис перегородив йому шлях там, де наказав Пол. Інші — розмай кольорів, бурмотіння вражених облич — лишилися позаду.

Пол кинув оком на гурт — жінок зі слідами сліз, лакеїв, що прибули сюди, аби насолодитися перемогою сардаукарів, а тепер оніміли від поразки. Пол помітив пташині очі Превелебної Матері Гая Єлени Могіям, що виблискували з-під чорного каптура, а біля неї — худорлявого і замкненого Фейда-Рауту Харконнена.

«Час видав мені його обличчя», — подумав Пол.

Тоді він глянув позад Фейда-Раути й зауважив там вузьке, як у куниці, обличчя, яке ніколи не траплялося йому раніше — ні в часі, ні поза ним. Пол відчував, що мав би знати це обличчя, і розуміння цього пройняло його раптовим страхом.

«Чому я маю боятися цього чоловіка?» — силкувався зрозуміти Пол.

Він нахилився до матері і прошепотів:

— Злий чоловік ліворуч від Превелебної Матері — хто це?

Джессіка придивилася і впізнала обличчя із записів Герцога.

— Граф Фенрінг, — сказала вона. — Той, хто був на Арракісі безпосередньо перед нами. Генетичний євнух... і вбивця.

«Побігач Імператора», — подумав Пол. Усвідомлення цього шоком прокотилося його мозком, адже на багатьох шляхах можливого майбутнього йому траплявся лише Імператор — і в жодному з пророчих видінь не зринав граф Фенрінг.

Пол бачив власне мертве тіло на незліченних нитках павутини часу, але йому ніколи не вдавалося зафіксувати мить смерті.

«Може, я не міг натрапити на цього чоловіка саме тому, що він мене вб'є?» — замислився Пол.

Його охопили лихі передчуття. Він насилу відвернув увагу від Фенрінга, оглядаючи тепер рештки сардаукарів — солдатів та офіцерів, гіркоту й відчай на їхніх обличчях. То там, то там вони привертали його увагу: офіцери оцінювали, які заходи було вжито господарями в цій залі, а також продумували плани перетворення поразки на перемогу.

Нарешті Пол перевів погляд на високу зеленооку білявку. На її аристократичному обличчі класичної вроди не було ні сльозинки. Пол знав, хто вона, навіть без підказки — старша донька Імператора, послідовниця Бене Гессерит. Час багато разів показував її обличчя в різних іпостасях — Ірулан.

«Ось і мій ключ», — подумав Пол.

Щільний гурт гостей заворушився. Звідти виринуло знайоме обличчя й постать — Зуфір Хават. Зморшкуваті старечі риси,

вкриті темними плямами губи, сутулі плечі — ось вони, ознаки слабкості віку.

— А ось і Зуфір Хават, — мовив Пол. — Нехай його відпустять, Гурні.

— Мілорде? — перепитав Гурні.

— Нехай його відпустять, — повторив Пол.

Гурні кивнув.

Хават незграбно зачовгав уперед, коли фрименський спис піднявся, пропустив його й опустився позаду ментата. Вологі очі вдивлялися в Пола, оцінювали його.

Пол ступив крок уперед, відчувши напругу й вичікувальні погляди Імператора та його людей.

Погляд Хавата оминув Пола, і старий мовив:

— Леді Джессіко, я дізнався сьогодні, наскільки жахливі наклепи зводив на вас у своїх думках. Ви не зобов'язані прощати.

Пол чекав, але матір мовчала.

— Зуфіре, давній друже, — сказав Пол. — Як бачиш, у мене за спиною нема жодних дверей.

— Всесвіт повниться дверима, — відповів Хават.

— Хіба ж я не син свого батька? — запитав Пол.

— Радше онук свого дідуся, — проскрипів Хават. — У вас — його погляд і його манера триматися.

— Але я — син свого батька, — заперечив Пол. — Тому, Зуфіре, в нагороду за роки служіння моїй родині ти можеш попросити в мене будь-що. Абсолютно будь-що. Зараз тобі потрібне моє життя, Зуфіре? Воно твоє. — Пол ступив крок уперед, опустивши руки, і зауважив, як розуміння з'являється в Хаватових очах.

«Він усвідомлює, що я знаю про зраду», — подумав Пол.

Змінивши голос до напівшепоту, аби його чув лише Хават, Пол промовив:

— Я саме це і маю на увазі, Зуфіре. Якщо ти маєш вдарити мене, зроби це зараз.

— Я лише хотів постояти біля вас іще раз, мій Герцогу, — відказав Хават. І тільки тепер Пол усвідомив, яких нелюдських зусиль вартувало старому просто втриматися від падіння. Пол простягнув руки й підтримав Хавата за плечі, відчуваючи, як м'язи ментата тремтять під його долонями.

— Це боляче, давній друже? — запитав Пол.

— Боляче, мій Герцогу, — погодився Хават. — Але радість значно сильніша за біль. — Він розвернувся в Полових руках і виставив до Імператора долоню лівиці, демонструючи крихітну голку, затиснуту між пальцями. — Бачите, Ваша Величносте? — гукнув він. — Бачите голку свого зрадника? Невже ви гадали, що я, присвятивши життя службі Атрідам, дам їм зараз менше?

Пол хитнувся, коли тіло старого обважніло в його руках. Він відчув подих смерті в занімінні його м'язів. Пол м'яко поклав Хавата на підлогу, випростався і жестом наказав вартовим віднести тіло.

Доки виконували його наказ, у залі панувала тиша.

На обличчі Імператора застиг вираз смертоносного чекання. Очі, які ніколи не знали страху, нарешті визнали його.

— Ваша Величносте, — сказав Пол, зауваживши, як вражено смикнулися м'язи на обличчі високої принцеси. Слова ці було промовлено атонально, з Бене-Гессеритським контролем, і кожна нотка втілювала таку зневагу й презирство, яку тільки Пол міг укласти в них.

«*А вона й справді проходила підготовку Бене Гессерит*», — подумав Пол.

Імператор прочистив горло й сказав:

— Можливо, мій шановний родич вірить, що тримає тепер усе під контролем. Але він навіть не уявляє, наскільки далекий від істини. Ви порушили Конвенцію, використали атомну зброю проти...

— Я використав атомну зброю проти елемента пустельного ландшафту, — перебив його Пол. — Він стояв у мене на шляху, а я так квапився на зустріч із Вашою Величністю, аби отримати пояснення щодо ваших вельми дивних дій.

— Просто зараз над Арракісом зібралася армада Великих Домів, — сказав Імператор. — Варто мені лише сказати слово, і вони...

— О, так, — знову перебив його Пол. — Ледве не забув про них. — Він просканував поглядом імператорську свиту і, натрапивши на обличчя двох гільдєрів, стиха запитав у Гурні: — Оті два товстуні, одягнені в сіре, — агенти Гільдії?

— Так, мілорде.

— Ви двоє, — вказав на них Пол. — Забирайтеся звідси й негайно передайте повідомлення, щоб увесь той флот рушав додому. А після цього ви попросите мого дозволу...

— Гільдія не виконує ваших наказів! — гарикнув вищий із них. Вони з компаньйоном пробилися до бар'єра зі списів, який підняли перед ними за кивком Пола. Чоловіки виступили вперед, і вищий із них указав рукою на Пола: — А ви за свої дії можете потрапити під ембарго...

— Якщо я почую ще таку нісенітницю від когось із вас, — перебив його тираду Пол, — то накажу назавжди знищити виробництво прянощів на Арракісі.

— Ви збожеволіли? — запитав вищий член Гільдії і відступив на півкроку.

— Отже, ви вірите, що я маю силу зробити це, так? — запитав Пол.

На мить агент Гільдії поглянув у простір, а тоді:

— Так, ви здатні зробити це, але не варто.

— О, — кивнув сам собі Пол. — То ви обидва — лоцмани Гільдії, га?

— Так!

Нижчий лоцман мовив:

— Ви ж і себе осліпите, й нас приречете на повільну смерть. Чи уявляєте ви, як це — позбутися меланжевого лікеру, коли ви вже від нього залежні?

— Око, що дивиться вперед, обираючи безпечний шлях, заплющиться навіки, — сказав Пол. — Гільдія розпадеться. Людство перетвориться на закриті громади на закритих планетах. Знаєте, а я міг би скоїти таке просто зі злості... чи від нудьги.

— Обговорімо це в приватному порядку, — запропонував вищий гільдієр. — Я певен, що ми дійдемо певного компромісу, який...

— Відправте повідомлення своїм людям над Арракісом, — сказав Пол. — Я вже стомився від базікання. Якщо той флот над нами найближчим часом не забереться, нам не буде про що розмовляти. — Він кивнув на зв'язківців біля стіни зали. — Можете скористатися нашим обладнанням.

— Спершу потрібно обговорити це, — заперечив високий гільдієр. — Ми не можемо просто...

— Виконуйте! — гарикнув Пол. — Абсолютна влада над чимось — це коли ти можеш навіть знищити цю річ. Ви самі погодилися, що таку владу я маю. Тож ми тут не для того, щоб обговорювати, торгуватися чи шукати компроміси. Ви виконаєте мої накази — або ж *негайно* відчуваєте на собі наслідки непокори!

— Він має на увазі саме це, — стиха мовив нижчий лоцман, і Пол побачив, як обох чоловіків охопив страх.

— Вони підкоряться? — запитав Ґурні.

— У них звужене бачення часу, — відказав Пол. — Як наслідок непокори вони бачать порожню стіну. Кожен лоцман на кожному кораблі над нами може побачити саме цю стіну. Вони підкоряться.

Пол озирнувся до Імператора:

— Коли вони дозволили вам сісти на батьків трон, то лише за умови, що ви стежитимете, аби прянощі текли. Ви їх підвели, Ваша Величносте. Усвідомлюєте наслідки?

— Ніхто не *дозволяв* мені...

— Годі клеїти дурня! — гарикнув Пол. — Гільдія — наче селище біля річки. Вони потребують води, але здатні черпати рівно стільки, скільки їм потрібно. Вони не можуть поставити на річці загату й контролювати її, адже це приверне увагу до того, що саме вони беруть, а отже, призведе до обов'язкової катастрофи. Прянощі течуть, і це ріка гільдієрів, а я побудував загату. Але моя загата така міцна, що ви не можете знищити її, не знищивши саму річку.

Імператор провів долонею по рудому волоссю і зиркнув на спину гільдієрів.

— Навіть ваша Бене-Гессеритська Правдомовиця тремтить, — зауважив Пол. — Превелебні Матері можуть використовувати для своїх вивертів різноманітні отрути, але щойно в гру вступає меланжевий лікер, інші втрачають силу.

Стара щільніше загорнулася в безформні чорні шати й протиснулася крізь натовп до бар'єра зі списів.

— Превелебна Матір Ґай Єлена Могіям, — гмикнув Пол. — А багато часу з Каладана минуло, чи не так?

Вона зиркнула повз нього на його матір:

— Гаразд, Джессіко, я бачу, що твій син — і справді він. За це тобі навіть можна пробачити доньку-гидь.

Угамувавши холодну, люту злість, Пол сказав:

— Ти ніколи не мала ні причин, ні права прощати будь-що моїй матері!

Стара перетнулася з ним поглядом.

— Спробуй на мені свої штучки, стара відьмо, — сказав Пол. — Де твій гом джаббар? Спробуй зазирнути туди, куди не наважуєшся! І ти побачиш, що звідти на тебе дивлюся я!

Превелебна опустила очі.

— Тобі забракло слів? — запитав Пол.

— Саме я першою привітала тебе серед людей, — промимрила вона. — Не заплямуй пам'ять про це.

Пол підвищив голос:

— Погляньте на неї, друзі! Це Превелебна Матір Бене Гессерит, найтерплячіша з терплячих. Вони зі своїми сестрами чекали дев'яносто поколінь на правильну комбінацію генів та оточення, щоб втілити задану схему. Гляньте на неї! Тепер вона знає, що дев'яносто поколінь таки породили цю людину. Ось і я! Але... я... ніколи... не... підкорюватимуся... їй!

— Джессіко! — вигукнула стара. — Змусь його замовкнути!

— Сама змусь його замовкнути, — відрубала Джессіка.

Пол зиркнув на стару.

— За твою участь у всьому цьому я б із радістю задушив тебе, — сказав він. — І ти б нічого не змогла вдіяти! — гарикнув, коли стара заклала від люті. — Але гадаю, найбільшим покаранням для тебе буде жити — й не мати жодної змоги доторкнутися до мене чи схилити до чогось, що потрібне для ваших схем.

— Джессіко, що ти накоїла? — шипіла стара.

— Віддам вам належне щодо одного, — вів далі Пол. — Ви побачили частину расових потреб, але як же нечітко! Ви вирішили просто контролювати людські спарювання й маніпулювати генами відповідно до свого генерального плану! Як же мало ви розумієтеся на тому, що...

— Ти не маєш права говорити про це! — шикнула стара.

— Мовчати! — проревів Пол. Здавалося, з його волі це слово фізично постало між ними.

Стара відсахнулася, упавши на руки людей, що стояли позаду неї. Її обличчя сплотніло, так-бо шокувала її сила, з якою Пол стриножив її волю.

— Джессіко, — шепотіла вона, — Джессіко.

— Я пам'ятаю твій гом джаббар, — мовив Пол. — А ти запам'ятай мій. Я можу вбити тебе одним словом.

Фрименська варта Perezирнулася між собою. Чи ж не сказано в легенді: *«І слово його нестиме смерть навіки тим, хто стане супроти справедливості»?*

Пол перевів погляд на високу принцесу, яка стояла біля Імператора. Не відриваючи від неї погляду, він мовив:

- Ваша Величносте, ми обидвоє знаємо, як розв'язати проблему. Імператор глянув на доньку, а потім на Пола.
- Як ти насмілився? Ти! Авантюрист безрідний, ніхто з...
- Ви вже визнали, хто я, — перебив його Пол. — Родич королівської крові, як ви казали. Тому годі дурниць.
- Я твій володар, — сказав Імператор.

Пол подивився на гільдієрів, які стояли тепер навпроти нього біля пункту зв'язку. Один із них кивнув.

- А я б і силу застосувати міг, — зауважив Пол.
  - Ти не наважишся! — гарикнув Імператор.
- Пол просто глянув на нього.
- Принцеса поклала долоню на батькову руку.
- Батьку, — шовковистим, заспокійливим голосом мовила вона.
  - Не застосовуй до мене свої штучки, — Імператор поглянув на неї. — Тобі не потрібно робити цього, доню. У нас є й інші ресурси, які...

— Але цей чоловік гідний бути твоїм сином, — заперечила вона.

Стара Превелебна Матір, опанувавши себе, пробилася до Імператора, схилилася до його вуха й почала щось шепотіти.

- Вона просить за тебе, — зауважила Джессіка.
- Пол, не відриваючи погляду від золотокошої принцеси, мовив до матері:

- Це Ірулан, найстарша, так?
  - Так.
- Чані підійшла до Пола з іншого боку й мовила:
- Хочеш, щоб я пішла, Муад'Дібе?
- Він перевів на неї погляд:
- Пішла? Я ніколи тебе більше не відпущу.
  - Нас більше нічого не пов'язує, — відказала Чані.

Довгу мовчазну мить Пол дивився на неї:

- Кажи мені тільки правду, моя Сіхає, — вона спробувала відповісти, але він приклав їй палець до вуст. — Те, що пов'язує нас, не розірвати, — сказав він. — А тепер уважно спостерігай, аби я міг потім усе побачити крізь призму твоєї мудрості.

Імператор і Правдомовиця вели тиху, але запеклу суперечку.

- Пол звернувся до матері:
- Вона нагадує йому, що за угодою на трон має сісти Бенесеритка, а для цієї ролі готували Ірулан.
  - Вони спланували це? — запитала Джессіка.

— Хіба це не очевидно? — гмикнув Пол.

— Я й сама бачу знаки! — огризнулася Джессіка. — Моє питання мало на меті нагадати тобі, щоб ти не намагався повчати мене в питаннях, яким я сама навчила тебе.

Пол глянув на неї і вловив холодний усміх на материних вустах.

Між ними схилився Гурні Галлек:

— Нагадую вам, мілорде, що в тій купі є один Харконнен. — Він кивнув на темноволосого Фейда-Рауту, притиснутого до бар'єра зі списів ліворуч. — Ось той із примруженими очима, ліворуч. Обличчя зле, як я й казав. Ви колись пообіцяли мені, що...

— Дякую, Гурні, — відказав Пол.

— Це на-барон... Барон тепер, оскільки старигань відкинув копита, — додав Гурні. — Він згодиться для того, щоб я...

— А ти подужаєш його, Гурні?

— Мілорд жартує!

— Суперечка між Імператором і Превелебною Матір'ю триває надто довго, як гадаєш, мамо?

Вона кивнула:

— Так і є.

Пол підвищив голос і гукнув до Імператора:

— Ваша Величносте, а серед вас є Харконнен?

Імператор повернувся до Пола з королівською зневагою.

— Гадаю, моє оточення перебуває під захистом вашого герцогського слова, — сказав він.

— Та я цікавлюся просто, — гмикнув Пол. — Хочеться дізнатися, чи Харконнен офіційно входить у ваше оточення, чи просто з боягузтва ховається за спинами?

Імператор хитро всміхнувся.

— Будь-хто, прийнятий до товариства Імператора, є членом мого почту.

— У вас є слово Герцога, — мовив Пол, — але Муад'Діб — це інша справа. *Він* може не погодитися з вашим визначенням поняття «оточення». Мій друг Гурні Галлек хоче вбити Харконнена. Якщо він...

— Канлі! — закричав Фейд-Раута, притиснувшись до бар'єра зі списів. — Твій батько оголосив вендету, Атріде. Ти називаєш мене боягузом, а сам ховаєшся поміж жінок і пропонуєш виставити проти мене слугу!

Стара Правдомовця щось гнівно прошепотіла Імператорові у вухо, але він відсунув її вбік, мовивши:

— Отже, канлі? Канлі передбачає суворі правила.

— Поле, поклади цьому край, — сказала Джессіка.

— Мілорде, — втрутився Ґурні. — Ви обіцяли мені, що я стану на мить супроти Харконнена.

— Ти весь день стояв проти них, — відказав Пол, відчуваючи, як всі емоції полишають його. Він зняв плащ і віддав його матері разом із паском і крис-ножем, а тоді заходився розстібати дистикост. Він знав — весь усесвіт зосередився на цій миті.

— У цьому нема потреби, — заперечувала Джессіка. — Є простіші шляхи, Поле.

Пол зняв дистикост і витягнув крис-ніж із піхов у материній руці.

— Знаю, — відказав він. — Отрута, найманий убивця — давні й перевірені методи.

— Ви обіцяли мені Харконнена! — шипів Ґурні, й Пол бачив, як гнів викривив чоловікове обличчя, як потемнів і набряк шрам від атраментової лози. — Ви винні це мені, мілорде!

— Невже ти страждав від них більше, ніж я? — запитав Пол.

— Моя сестра, — прохрипів Ґурні. — Мої роки в ямі для рабів...

— Мій батько, — відповів Пол. — Мої добрі друзі й супутники Зуфір Хават і Дункан Айдаго, роки у вигнанні без статусу й підмоги... але дещо ще: йдеться про канлі, а ти, як і я, чудово знаєш, що правила понад усе.

Плечі Галлека обвисли.

— Мілорде, якщо ця свинюка... він же не більше ніж тварюка, яку ви маєте розтоптати і викинути черевика, бо він заражений. Викличте ката, якщо треба, або ж дозвольте мені зробити це, але не віддавайте себе на...

— Муад'Дібові не потрібно робити цього, — сказала Чані.

Він поглянув на неї і побачив у її очах страх.

— Але Герцог Пол мусить, — відказав він.

— Це ж харконненівська тварюка! — хрипів Ґурні.

Він завагався на мить, чи не відкрити давньому другові, що він і сам походить від Харконненів, але, зупинений гострим материним поглядом, просто мовив:

— Але ця істота має людську подобу, Ґурні, а тому заслуговує на людське ставлення.

Гурні не вгамовувався:

— Якщо він такий, як...

— Будь-ласка, відступи, — Пол м'яко відсунув Гурні вбік і зважив у руці крис-ніж.

— Гурні! — Джессіка торкнулася до руки Гурні. — Він у такому настрої — копія дідуся. Не відволікай його. Це єдине, що можна зараз зробити для нього. — А сама подумала: «*Велика Матір! Яка іронія*».

Імператор пильно вивчав Фейда-Рауту, відзначаючи важкі плечі й набряклі м'язи, а тоді перевів погляд на Пола — жиливий міцний юнак, не такий сухорлявий, як місцеве арракійське населення, але ребра світяться з худих боків. Під напруженою шкірою було чітко видно рух м'язів.

Джессіка нахилилася до Пола й прошепотіла, щоб чув тільки він.

— Ще одне, сину. Іноді небезпечні люди підготовані Бене Гессерит — їм у найглибші шари підсвідомості імплантовано слово давніми методами болю й насолод. Слово-звук, яке використовують найчастіше, — «Урошнор». Якщо він підготований, а я дуже підозрюю, що так і є, прошепочи це йому на вухо — і його м'язи ослабнуть і...

— Я не хочу мати жодної особливої переваги над ним, — сказав Пол. — Не стій у мене на дорозі.

Гурні запитав у неї:

— Навіщо він це робить? Невже хоче дати вбити себе, щоб стати мучеником? Ця фрименська релігійна маячня затуманила йому розум?

Джессіка прикрила долонями обличчя, усвідомлюючи, що не може сказати напевно, чому Пол обрав саме такий курс. У цій залі витала смерть, і жінка розуміла, що змінений Пол здатен на те, про що казав Гурні. Кожна її клітинка думала про те, як захистити сина, але вона нічого не могла вдіяти.

— То це релігійна маячня? — наполягав Гурні.

— Мовчи, — прошепотіла Джессіка. — І молися.

Різка посмішка торкнула обличчя Імператора:

— Якщо Фейд-Раута Харконнен... з мого почту... бажає цього, — сказав він, — я звільняю його від будь-яких обмежень і даю йому свободу обирати власний шлях у цьому питанні. — Імператор кивнув Половій варті з федаїкнів. — Хтось із вашого наброду забрав мій пояс і короткий меч. Якщо Фейд-Раута

бажає цього, він може зійтися з вами, тримаючи в руці мій клинок.

— Бажаю, — сказав Фейд-Раута, і Пол помітив радість на обличчі ворога.

«Він надто впевнений у собі, — подумав Пол. — Я можу прийняти цю природну перевагу».

— Принесіть меч Імператора, — сказав Пол і простежив, як виконують його наказ. — Покладіть його на підлогу сюди, — він указав на місце біля своїх ніг. — Відсуньте імператорський набрид до стіни й дайте місце Харконненові.

Майоріння плащів, шарудіння ніг, тихі накази й протести супроводжували виконання Полового наказу. Гільдієри досі стояли біля пункту зв'язку. Насупившись, вони нерішуче дивилися на Пола.

«Вони звикли бачити майбутнє, — міркував Пол. — А в цьому місці цієї миті вони сліпі... та і я теж». Він торкнувся вітрів часу, відчуваючи хаос. Осердя бурі зосередилося в цьому часопросторі. Навіть найтонші шпаринки закрилися. Пол знав: там нуртував іще ненароджений джигад. Так утілювалася расова свідомість, яку він колись пізнав як власне жахне призначення. Цього вже достатньо для приходу Квізаца Хадераха, Лісана аль-Гайба чи навіть кульгавих схем Бене Гессерит. Раса людей, відчувши власну дрімоту й застій, збагнула, що її врятує тільки буря, у якій змішаються гени й виживуть нові, найсильніші комбінації. Цієї миті все людство жило як єдиний організм, охоплений ледве не хіттю, яка ось-ось зруйнує бар'єр.

І тоді Пол збагнув, наскільки ж марними були його зусилля хоча б на крихту змінити все. Він намагався вистояти проти джигаду в собі, але джигад усе одно прийде. Його легіони лютуватимуть, розлігаючись із Арракіса, навіть без нього. Їм буде достатньо самої легенди, якою він уже став. Він показав їм шлях, дав владу над самою Гільдією, якій для існування потрібні були прянощі.

Його охопило відчуття поразки, і він із відчаєм дивився, як Фейд-Раута зняв пошматовану форму і роздягнувся до кольчужного бойового корсету.

«Ось і апогей, — міркував Пол. — Після бою розійдуться хмара й відкриється славне майбутнє. Якщо я тут помру, вони скажуть, що я пожертвував собою, аби мій дух повів їх. Якщо виживу, скажуть, що ніщо не стане на дорозі в Муад'Діба».

— Чи готовий Атрід? — вигукнув Фейд-Раута словами зі стародавнього ритуалу канлі.

Пол вирішив відповісти на фрименський лад:

— Нехай твій ніж трісне й розпадеться!

Він указав на імператорський клинок на підлозі, наказуючи Фейду-Рауті підійти й узяти його.

Не відриваючи погляду від Пола, Фейд-Раута підняв меч і на хвилинку зважив його в руці, щоб відчутти. Збудження вирувало в ньому. Це той бій, про який він мріяв — чоловік супроти чоловіка, хист супроти хисту — і без жодних щитів. Він бачив, як перед ним відкривався шлях до влади, адже Імператор точно винагородить того, хто вб'є цього бунтівного Герцога. Нагородою може стати навіть ця пихата донька й шмат влади. А цей Герцог-селяк, авантюрист із задуг'я світу, точно не зможе протистояти вишколеному Харконненові, який пізнав кожен зброю і кожен підступ за тисячі боїв на арені. Селяк навіть не здогадується, що проти нього виступить не тільки ніж.

«*Побачимо, як ти встоїш проти отрути!*» — подумав Фейд-Раута. Він відсалютував Полові імператорським клинком і мовив:

— Зустринь свою смерть, дурню.

— Може, почнемо бій, кузене? — запитав Пол. М'якими котячими кроками він рушив уперед, не відриваючи погляду від ворожого клинка. Він низько пригнувся, стискаючи молочнобілий крис-ніж, що видавався продовженням руки.

Вони кружляли один навколо одного, видивляючись найменшу неточність. Босі ноги шелестіли на вкритій піском підлозі.

— Як ти гарно танцюєш, — зауважив Фейд-Раута.

«*А він балакучий, — подумав Пол. — А це ще одна слабкість. Йому стає незатишно перед обличчям тиші.*»

— Ти вже сповідався? — запитав Фейд-Раута.

Пол і далі мовчки кружляв.

А стара Превелебна Матір, спостерігаючи за двобоєм разом з імператорським почтом, затремтіла. Юний Атрід назвав Харконнена кузеном. Це означало тільки одне: він знав про спільних предків, що й не дивно, адже він — Квізац Хадерах. Але ці слова змусили її зосередитися на єдиному, що зараз для неї було важливо.

Бій може закінчитися повною катастрофою для розплідної програми Бене Гессерит.

Вона побачила частину з того, що бачив Пол: Фейд-Раута може вбити, але не перемогти. Інша думка фактично приголомшила її. Два кінцеві продукти довгої і витратної програми зішлись в смертельному двобої, який може легко знищити обох. А якщо обидва загинуть, лишиться тільки донька Фейда-Раути, байстрюк, досі немовля, а отже, невідомий і непевний фактор, та гідь Алія.

— Може, у тебе тут тільки язичницькі обряди панують, — не замовкав Фейд-Раута. — Хочеш, Правдомовиця Імператора приготує твій дух у дорогу?

Пол, уважний і пильний, усміхнувся, повертаючи праворуч. Він відігнав усі чорні думки геть, зосередившись лише на потребі моменту.

Фейд-Раута стрибнув, зробивши випад правицею, але ніж миттю опинився в лівій руці.

Пол із легкістю відхилився, звернувши увагу на вагання під час удару, пов'язане зі звичкою Фейда-Раути битися зі щитами. Однак це вагання було не таким помітним, як в інших бійців, яких бачив Пол, а отже, Харконнен мав досвід і з суперниками без щитів.

— Атрід так і тікатиме чи стане й битиметься? — запитав Фейд-Раута.

Пол продовжив мовчки кружляти. Йому спали на думку слова Айдаго, мовлені ним колись давно в тренувальному залі на Каладані: *«Використай початок бою, щоб вивчити суперника. Можливо, так ти втратиш нагоду здобути швидку перемогу, але час, витрачений на вивчення, — гарантія успіху. Вивчай, скільки вважаєш за потрібне, й будь упевненим»*.

— Певно, ти гадаєш, що танці продовжать тобі життя на кілька секунд, — не змовкав Фейд-Раута. — Ну й гаразд. — Він припинив кружляти й випростався.

Пол уже побачив достатньо для першого зближення. Фейд-Раута ступив ліворуч, виставивши праве стегно, неначе кольчужний корсет міг захистити увесь бік. Це видавало людину, яка звикла битися зі щитом і з ножами в обох руках.

«Або... — Пол завагався — *...корсет був чимось більшим, аніж здавався»*.

Харконнен видавався аж надто впевненим супроти чоловіка, який сьогодні здобув перемогу над легіонами сардаукарів.

Фейд-Раута зауважив вагання і мовив:

— Навіщо відтягувати невідворотне? Ти просто затримуєш мене, не даючи змогу вступити у володіння цією брудною планеткою.

«Якщо це висувна голка, — міркував Пол. — То дуже хитра. На корсеті нема жодних ознак маніпуляцій».

— Чому ти мовчиш? — гукнув Фейд-Раута.

Пол продовжив кружляти, витиснувши лише холодну усмішку, коли почув непевність у голосі Фейда-Раути — свідчення того, що тиша його дратувала.

— Усміхаєшся, так? — запитав Фейд-Раута й стрибнув просто посеред речення.

Сподіваючись на легке вагання, Пол ледве встиг відхилитися від удару клинка й відчув, як кінчик дряпнув його ліву руку. Вражений раптовим боєм, його мозок збагнув, що попереднє вагання було лише трюком. Суперник виявився сильнішим, ніж він сподівався. Будуть хитрощі всередині хитрощів, а в них — ще більше хитрощів.

— Дечому мене навчив твій любий Зуфір Хават, — сказав Фейд-Раута. — Саме він подарував мені твою першу кров. Як шкода, що старий дурень не дожив, щоб побачити це.

І тоді Пол пригадав, як Айдаго колись казав: *«Покладайся лише на те, що бачиш у бою. Так тебе ніхто ніколи не здивує».*

І знову вони, напівприсівши, обережно кружляли один навколо одного.

Пол зауважив, як радість повернулася до ворога, й здивувався. Невже подряпина означала для нього так багато? Хіба що на клинку — отрута! Але як це можливо? Зброю подали його люди, перевіривши перед тим. Вони надто добре навчені, щоб пропустити настільки очевидну річ.

— А жінка, з якою ти там розмовляв, — базикав Фейд-Раута, — маленька. Вона для тебе — щось особливе? Може, улюблениця? Вона вартуватиме моєї особливої уваги?

Пол і далі мовчав, перевіряючи внутрішніми чуттями кров із рани. Він відчув сліди снодійного на імператорському мечі. Пол налаштував власний метаболізм для боротьби з цією загрозою, щоб змінити молекули снодійного, але відчув сумніви. Вони приготували меч зі снодійним на клинку. Снодійне. Нічого особливого, щоб на нього реагував уловлювач отрути, але достатньо, щоб сповільнити м'язи, до яких воно торкалося. А його вороги заготували власні плани всередині планів, власний запас хитрощів.

І знову Фейд-Раута стрибнув, виставивши клинок уперед. Усміх примерз до обличчя Пола. Він зробив повільний випад, неначе на нього справді подіяв наркотик, але останньої миті відскочив, штрикнувши руку нападника вістрям крис-ножа.

Фейд-Раута відскочив убік і геть, перекинувши клинок у лівицю. І лише легка блідість на щоках видала біль від кислоти, яка проникла в рану від Полового ножа.

«А тепер хай заважається, — подумав Пол. — Нехай запідозрить отруту».

— Зрада! — заволав Фейд-Раута. — Він отруїв мене! Я відчуваю в руці отруту!

Скинувши маску мовчання, Пол мовив:

— Лише легка кислота у відповідь на снодійне в імператорському клинку.

Фейд-Раута відповів Полові холодною усмішкою і підняв ліву руку в насмішкуватому салюті. Та його очі палали люттю.

Пол перекинув крис-ніж у ліву руку, щоб правильно повернутися до суперника. І знову вони кружляли й придивлялися.

Фейд-Раута почав зменшувати відстань, усе підсуваючись і високо тримаючи ножа. Лютя читалася в примружених очах і стиснутих щелепах. Він ударив праворуч і вниз, і тоді суперники притиснулися один до одного, зчепившись ножами.

Пол, остерігаючись правого стегна Фейда-Раути, де, як він підозрював, було сховано голку, змусив його повернутися лівим боком. І ледь не пропустив голку, яка вискочила з-за пояса. Його попередив тільки порух Фейда-Раути вбік. Крихітне вістря розминулося з тілом Пола на міліметр.

У лівому стегні!

«Підступи всередині підступів, а в них — іще більші підступи», — нагадав собі Пол. Skorиставшись навичками Бене Гессерит, він розслабив м'язи, щоб спровокувати Фейд-Рауту, але необхідність уникати крихітного вістря, яке стирчало зі стегна ворога, змусила Пола відсахнутися, тож він не став у надійну стійку й важко впав на підлогу, а Фейд-Раута скочив на нього.

— Бачив голку на моєму стегні? — прошепотів Фейд-Раута. — Це твоя смерть, дурню. — І він почав повертатися, все ближче й ближче підсовуючи смертоносну голку. — Я паралізую твої м'язи, а ніж прикінчить тебе. Не лишиється і сліду, який видав би мене!

Пол напружився, прислухаючись до криків у власному мозку — усі його клітини вимагали, щоб він скористався кодовим словом, аби сповільнити Фейда-Рауту, і врятувався.

— Я не скажу цього! — видихнув Пол.

Фейд-Раута зиркнув на нього й на мить завагався. Полові вистачило цього, аби зауважити погану рівновагу в напружених м'язах суперника — й тоді вони помінялися місцями. Фейд-Раута лежав унизу, виставивши праве стегно. Він не міг повернутися через крихітну голку, яка встромилася в підлогу просто під ним.

Пол вивільнив ліву руку, використавши як змазку власну кров, і важко вдарив Фейда-Рауту ножем під щелепу. Лезо ввійшло просто в мозок. Фейд-Раута смикнувся і сконав, лежачи на боку, пришпилений до підлоги голкою.

Глибоко вдихнувши, щоб опанувати себе, Пол відштовхнувся і звівся на ноги. Він стояв над тілом, стискаючи в руці ножа, і навмисно повільно підвів очі, щоб подивитися на Імператора.

— Ваша Величносте, — сказав Пол. — Ваші лави втратили ще одного бійця. Може, годі вже шахрайства і претензій? Обговорімо все, як має бути? Ваша донька вийде за мене заміж, і так Атрід займе трон.

Імператор відвернувся і глянув на графа Фенрінга. Їхні погляди перетнулися — сірі очі супроти зелених. Вони зараз подумали про те саме, адже така тривала єдність давала змогу порозумітися з одного погляду.

«Убий для мене цього вискочня, казав Імператор. Так, Атрід молодий і сильний — але він стомився від довгого бою і в будь-якому разі не зрівняється з тобою. Кинь йому зараз виклик... ти сам знаєш як. Убий його».

Фенрінг повільно повертав голову, аж доки не глянув просто на Пола.

— Зроби це! — шипів Імператор.

Граф зосередився на Полові, спостерігаючи, як учила його леді Марго з Бене Гессерит, й усвідомлюючи таємницю й приховану велич у юному Атріді.

«Я міг би вбити його», — міркував Фенрінг, знаючи це напевне.

Але щось у глибині власного нутра зупинило Хасиміра тоді, тому він лишень краєм ока побачив свої переваги над Полом — здатність сховатися від нього, потаємність і мотиви, які жодне людське око не здатне досягнути.

І Пол нарешті зрозумів, завдяки кипучому осердю часу, чому він ніколи не бачив Фенрінга в пророчих павутинах. Фенрінг був одним із тих, хто міг стати, майже Квізац Хадерахом, спотворений генетичним візерунком. Євнух, він зосередив увесь свій хист на потаємності та самотності. Глибинне співчуття до графа охопило Пола — перше братерство, яке коли-небудь відчував юнак.

Зрозумівши Полові почуття, Фенрінг відказав:

— Ваша Величносте, я мушу відмовитися.

Гнів охопив Шаддама IV. За два кроки він пройшов крізь свій почет і щосили вдарив Фенрінга в щелепу.

Струміль темної крові залив графове обличчя. Дивлячись просто на Імператора, Фенрінг заговорив підкреслено нейтрально:

— Ми були друзями, Ваша Величносте. Те, що я зараз роблю, пов'язано винятково з цією дружбою. Я пробачу вам удар.

Пол прочистив горло і мовив:

— Ваша Величносте, ми говорили про трон.

Імператор крутнувся і втупився в Пола.

— На троні сиджу я! — гарикнув він.

— Ви отримаєте трон на Салусі Секундус, — відказав Пол.

— Я склав зброю і прийшов сюди, повіривши твоїй присязі! — репетував Імператор. — Ти насмілюєшся погрожувати...

— Ваше життя в безпеці в моїй присутності, — сказав Пол. — Це пообіцяв Атрід. Але Муад'Діб відсилає вас на вашу ж планету-в'язницю. Та не бійтеся, Ваша Величносте. Я пом'якшу лють того місця, як тільки зможу. Той світ стане садом, повним приємного затишку.

Коли мозок Імператора збагнув прихований сенс Полових слів, він зиркнув на юнака:

— Тепер ми бачимо справжні мотиви, — гарикнув.

— Саме так, — погодився Пол.

— А як щодо Арракіса? — запитав Імператор. — Ще один сад, повний приємного затишку?

— Муад'Діб дав слово фрименам, — сказав Пол. — Вода тут тектиме просто неба й зеленітимуть розкішні оази. Але також потрібно думати й про прянощі. Тому на Арракісі також завжди будуть і пустеля, і люті вітри, й випробовування, що гартують людей. Ми, фримени, маємо приказку: Бог створив Арракіс, щоб гартувати вірних. Не можна ж піти проти волі Бога.

Стара Правдомовиця, Превелебна Матір Гай Єлена Могіям, тепер і сама побачила прихований зміст Полових слів. Побачивши спалахи джигаду, вона мовила:

— Ти не можеш розселити цих людей у всесвіті!

— Згадай про чарівні методи сардаукарів! — гарикнув у відповідь Пол.

— Ти не можеш, — шепотіла вона.

— Ти ж Правдомовиця, — гмикнув Пол. — Подумай іще раз. — А тоді зиркнув на принцесу й на Імператора. — Краше зробити все швидко, Ваша Величносте.

Імператор уражено подивився на доньку. Вона торкнулася до його руки й заспокійливо мовила:

— Мене до цього готували, батьку.

Він глибоко вдихнув.

— Вибору немає, — пробурмотіла стара Правдомовиця.

Імператор випростався, нарешті згадавши про власну гідність.

— Хто представлятиме вас на переговорах, родичу? — запитав він.

Пол обернувся і побачив матір, яка стояла, опустивши важкі повіки, поруч із Чані в оточенні загону федайкинів. Він підійшов до них і опустив погляд на Чані.

— Я знаю причини, — прошепотіла Чані. — Якщо так має бути... Усулю.

Відчуваючи приховані сльози в голосі Чані, Пол торкнувся її щоки:

— Моя Сіхає, не бійся ніколи й нічого, — прошепотів він, а тоді опустив руку й поглянув на матір. — Мамо, на переговорах мене представлятимеш ти. А допомагатиме тобі Чані. У неї мудрий розум і гострі очі. Мудро сказано, що ніхто не торгується лютіше за фримена. Вона дивитиметься на все крізь призму любові до мене й міркуючи про своїх майбутніх синів — про те, чого потребуватимуть вони. Прислухайся до неї.

Почувши жорсткий розрахунок у синових словах, вона ледве не здригнулася.

— Які твої накази? — запитала вона.

— Усі акції Імператора в ДАПТі — як посаг, — відказав він.

— Усі? — вона ледь не втратила дар мови.

— Його потрібно обдерти до нитки. Також хочу графський титул і директорство в ДАПТі для Гурні Галлека — а також його присут-

ність на Каладані. Крім того, титули й відповідні повноваження для всіх людей Атрідів, які вижили — навіть найпростішого рядового.

— А що для фрименів? — запитала Джессіка.

— Фримени — мої, — відказав Пол. — Вони отримають усе від Муад'Діба. Почну з призначення Стілгара правителем Арракіса, але це може зачекати.

— А як щодо мене? — запитала Джессіка.

— А чого ти бажаєш?

— Можливо, Каладан, — сказала вона, дивлячись на Ґурні. — Я не певна. Надто вже я стала фрименкою... і Превелебною Матір'ю. Мені треба мир і спокій, щоб поміркувати.

— Ти отримаєш *все це*, — відказав Пол, — а також решту, що ми з Ґурні спроможні тобі дати.

Джессіка кивнула, враз відчувши себе старою і стомленою. Вона поглянула на Чані.

— А як щодо наложниці Імператора?

— Не треба мені титулів, — шепотіла Чані. — Нічого. Благаю.

Пол зазирнув їй у вічі, враз пригадавши, як вона стояла колись із маленьким Лето на руках — їхньою дитиною, що загинула в цьому насиллі.

— Присягаюся тобі, — прошепотів він, — тобі не знадобиться жоден титул. Та жінка буде моєю дружиною, а ти лише конкубіною, бо це політичне рішення. Зараз ми маємо встановити мир і заспокоїти Великі Доми Ландсраду. Необхідно підкорюватися умовностям. Але та принцеса не матиме нічого, окрім мого імені. Ні дитини, ні дотику, ні ніжного погляду, ані хвилини бажання.

— Це ти зараз так кажеш, — Чані зиркнула на високу принцесу в іншому кутку зали.

— Невже ти так погано знаєш мого сина? — прошепотіла Джессіка. — Поглянь на ту зверхню і самовпевнену принцесу. Кажуть, у неї є якісь там літературні здібності. Сподіватимемося, вона знайде собі втіху в письмі, бо нічого іншого на неї не чекає, — Джессіка гірко всміхнулася. — Подумай про це, Чані: та принцеса матиме ім'я, але житиме гірше, ніж наложниця — не знаючи й миті ніжності від чоловіка, з яким вона пов'язана. А нас, Чані, хоч і просто наложниць, історія назве дружинами.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК І. ЕКОЛОГІЯ ДЮНИ

Збільшення кількості предметів в обмеженому просторі призводить до критичної точки, за якою зменшується свобода. Це твердження так само істинне для людей в обмеженому просторі планетарної екосистеми, як і для молекул газу в закупореній пляшці. Питання щодо людей полягає не в тому, скільки осіб здатні вижити, а в тому, яке саме буття чекає на тих, хто виживе.

Пардот Кайнс, Перший Планетолог Арракіса

Зазвичай усі новоприбулі гадають, що Арракіс — це суцільне пустище. Чужинець навіть може подумати, що просто неба тут нічого не здатне ні жити, ні рости, боцїмто це справжня пустеля, яка ніколи не була родючою і ніколи не буде.

Для Пардота Кайнса планета була просто проявом енергії, машиною, якою керує сонце. Потрібно лише видозмінити її, аби вона відповідала людським потребам. Тож його мозок одразу зосередився на кочовому населенні — фрименах. Який виклик! Яким інструментом могли б вони стати! Фримени — екологічна та геологічна сила майже необмеженого потенціалу.

Пардот Кайнс був у багатьох питаннях вельми прямим і простим чоловіком. Потрібно уникнути введених Харконненами обмежень? Чудово. Він одружився з фрименкою. Та народила йому сина-фримена, Ліета-Кайнса, і Пардот почав навчати його та інших дітей екологічної грамотності. Він створив мову символів, яка дасть змогу мозку оперувати цілим краєвидом, його кліматом, порами року й, нарешті, прорватися крізь усі забобони щодо сили стихій, щоб наповнити свідомість бездоганно-сліпучим розумінням *порядку*.

— Кожна планета, не спотворена людиною, має загальновишнану внутрішню красу руху й рівновагу, — казав Кайнс. — Ти бачиш у цій красі ефект динамічної стабілізації, необхідний для всього живого. Його мета проста: підтримувати й породжувати взаємопов'язані схеми щораз більшого й більшого різноманіття. Життя покращує здатність закритої системи підтримувати життя. Життя — *все життя* — слугує самому життю. Життя дає

доступ до необхідних поживних елементів, адже збільшується різноманіття життєвих форм. Увесь ландшафт оживає, виповнюючись взаємозв'язками та взаємозв'язками всередині них.

Саме такі лекції влаштував Пардот Кайнс у січовому класі.

Однак, перш ніж починати читати лекції, фрименів потрібно було переконати. Щоб зрозуміти, як це відбувалося, спершу потрібно усвідомити неймовірну зосередженість і щирість, із якими він підходив до будь-якого питання. Наївним Пардот не був — просто не відволікався.

Одного спекотного пообіддя він досліджував арракійський ландшафт в одномісній поверхневій машині й натрапив на сумну і, на жаль, доволі поширену сцену. Шестеро харконненівських бандитів, озброєні й при щитах, піймали трьох фрименських юнаків у відкритій пустелі за Оборонною Стіною, біля селища Вітряна Торба. Спершу та бійка здалася Кайнсові якоюсь дріб'язковою, навіть іграшковою, а не реальною, аж доки він не збагнув, що харконненівські найманці справді хотіли вбити фрименів. До того часу один юнак уже лежав на піску з розірваною артерією. Двоє бандюків також уже впали, але четверо озброєних чоловіків досі змагалися з двома підлітками.

Кайнс не був сміливим, натомість був зосередженим на меті й обережним. Харконнени вбивали фрименів. Вони руйнували інструменти, якими він мав намір переобладнати планету! Він увімкнув власний щит і втрутився в бійку, убивши потаємним клинком двох Харконненів, перш ніж ті взагалі зрозуміли, що хтось стоїть позаду них. Він ухилився від удару меча третього й розрізав йому горлянку в елегантному *entrisseur*¹, лишивши останнього найманця двом фрименським юнакам. Сам він зосередився на порятунку хлопця, що лежав на землі. І навіть поставив його на ноги, доки фримени доби́ли шостого харконненівця.

Ось тут і заварилася, як то кажуть у фрименів, юшка з піщаної форелі! Фримени гадки не мали, що робити з Кайнсом. Звісно, вони знали, хто він. Не було ще такої людини, яка б прибула на Арракіс, а її досьє миттєво не опинилося у фрименських фортецях. Юнаки знали його: це слуга Імперії.

Але ж він убив Харконненів!

¹ Фехтувальний прийом у світі «Дюни», походить від французького слова «entretisser» — «переплітати».

Якби там опинилися дорослі, вони б знизали плечима й не без жалю відправили його тінь до шести вбитих. Але ці фримени — недосвідчені юнаки, й усі вони розуміли, що завдячують служникові Імперії життям.

Два дні потому Кайнс прибув на січ, що виходила на Вітрову розколину. Йому все здавалося цілком природним. Він розповідав фрименам про воду, про зв'язані травою дюни, про гаї фінікових пальм та відкриті канати, що текли пустелею. Він говорив, говорив і говорив.

Кайнс так і не дізнався, яку запеклу дискусію викликав тоді. Ну ось що робити з цим божевільним? Він же дізнався про розташування головної січі. І що вдієш? А яка користь із його слів про те, що на Арракісі можна заснувати рай? Просто собі балачки. Він знає забагато. Але ж він убив Харконнів! А як же тягар води? І коли це ми чимось завдячували Імперії? Він убивав Харконнів. Будь-хто може вбити Харконнів. Я також це робив.

Але як щодо всіх цих розмов про розквіт Арракіса?

Дуже просто: де взяти для цього воду?

Він каже, що вона тут! І він *урятував* трьох наших.

Він урятував трьох дурнів, які самі підставилися під харконнівський кулак! І він бачив крис-ножі!

Необхідне рішення було ухвалено ще за кілька годин до того, як його озвучили. Тау січі повідомляє членам, що треба робити; так, іноді необхідні вчинки бувають жорстокими. Досвідченого бійця з освяченим ножем відрядили виконати роботу. За ним ішли двоє водожреців, щоб забрати воду з тіла. Жорстока необхідність.

Навряд чи Кайнс узагалі звернув увагу на майбутнього ката. Він розмовляв із гуртом, що розташувався на обережній відстані від нього. Він ходив невеликим колом, жестикулював і розмовляв. Відкрита вода, казав Кайнс. Гуляти на повітрі без дистикостів. Вода, яку можна черпати зі ставків! Портигюлі!

Тієї миті чоловік із ножем опинився перед ним.

— Відійди, — сказав Кайнс і продовжив розповідати про таємні вітряні пастки. Він проминув убивцю. Спина Кайнса була відкритою для церемоніального удару.

Зараз уже неможливо дізнатися, що відбувалося в голові ката. Може, він нарешті прислухався до Кайнса й повірив йому? Хто знає? Але його вчинок увійшов у Хроніки. Чоловіка звали Уліет, *Старший* Ліет. Уліет ступив три кроки й свідомо впав на

власного ножа, «відійшовши» таким чином. Самогубство? Хтось каже, що його руку спрямовував Шай-Хулуд.

От і говори про знамення!

Відтоді варто було Кайнсові просто сказати «Ідіть туди», і всі фрименські племена йшли. Помирали чоловіки, помирали жінки, помирали діти. Але йшли.

Кайнс повернувся до імперських обов'язків, керуючи біологічними випробувальними станціями. І тепер серед персоналу станцій з'являлися фримени. Дивлячись одні на одних, фримени почали інфільтруватися в «систему», хоча раніше про таке й гадки не мали. На січах взялися застосовувати обладнання зі станції — особливо знадобилися лазерні ножі, які використовували для копання підземних водосховищ і прихованих вітряних пасток.

У сховищах почали накопичувати воду.

Фрименам стало зрозуміло, що Кайнс — не зовсім божевільний. Просто він достатньо божевільний, щоб стати святим. Він був одним із умма, братства пророків. Тінь Улієта наблизилася до саду, престолу небесних суддів.

Кайнс — прямолінійний і по-дикунськи наполегливий — розумів, що високоорганізоване дослідження не дасть нічого нового. Він організував маленькі групи для проведення експериментів, які обмінювалися даними для швидкого ефекту Тензлі, й дозволив кожній групі розвиватися власним шляхом. Вони мали накопичити мільйони дрібних фактів. Часом він самостійно проводив наскрізні випробування, щоб оцінити перспективу їхніх труднощів.

По всьому бледу¹ було взято ґрунтові проби, вивчено довготривалі зміни погоди й укладено кліматичні карти. Кайнс з'ясував, що в широкому сімдесятиградусному поясі, обмеженому смугами на півночі й на півдні, протягом тисяч років температура не виходила за межі 254–332 градусів за абсолютною шкалою. У цьому поясі були помітні тривалі сезони активної вегетації, коли температура варіювалася від 328 до 302 градусів за абсолютною шкалою: «золоте дно» для земних форм життя... щойно буде вирішено проблему з водою.

¹ Найімовірніше, слово походить від арабського «край». Значення у світі «Дюни» див. у словнику Френка Герберта («Термінологія Імперії») наприкінці книжки.

— Коли ми розв'яжемо цю проблему? — запитували фримени — Коли побачимо, як Арракіс стане раєм?

Неначе вчитель, якого дитина запитала, скільки буде два плюс два, Кайнс відповідав їм:

— На це потрібно від трьохсот до п'ятисот років.

Слабші люди, певно, вили б від розчарування, але люди з ба-тогами навчили фрименів терпінню. Так, це трохи довше, ніж їм хотілося б, але вони знали — благословенний день настане. Вони тугіше затягували свої череси й поверталися до роботи. Якимось чином розчарування робило реальнішою перспективу раю.

Проблема Арракіса полягала не тільки у воді, а й узагалі у волозі. Домашніх тварин майже не заводили, худоба траплялася рідко. Деякі контрабандисти тримали одомашненого пустельного віслиюка, кулона, але ціна на воду все одно була дуже високою, хоч для тварин також пошили дистикости.

Кайнс думав про встановлення електролізних цехів для добування води із замкнених у скелястих породах молекул гідрогену та кисню, але енергетичні витрати виявилися зависокими. Шапки полюсів (попри фальшиве відчуття водяної безпеки, яку вони давали пейонам) містили замало води для реалізації такого проекту... Але Пардот уже почав підозрювати, де ж мала бути вода. При певних вітрах на середніх висотах було спостережено значне підвищення вологості. Саме там і було заховано ключ до повітряного балансу: 23 відсотки кисню, 75,4 відсотка азоту й 0,023 відсотка вуглекислого газу. Решту становили незначні газові домішки.

У помірній північній зоні, на висоті 2 500 м, зрідка траплялися місцеві рослини з великим корінням. Бульба, завдовжки два метри, давала півлітра води. Були також пустельні рослини земного типу: міцніші навіть розросталися, якщо їх садили в западинах, оточивши росозбірниками.

А тоді Кайнс побачив соляну яму.

Його 'топтер, перелітаючи між станціями далеко над бледом, потрапив у бурю, а тому збився з курсу. Коли буря минула, планетолог побачив солончак — велетенську овальну западину, горизонтальна вісь якої сягала трьох сотень кілометрів — сліпучо-білий сюрприз посеред відкритої пустелі. Кайнс приземлився і спробував на смак вичищену бурєю поверхню западини.

Сіль.

Тепер він не сумнівався.

Колись на Арракісі була відкрита вода. Він почав наново перевіряти свідчення про сухі криниці, де струмочки води спершу з'являлися, а тоді зникали, щоб ніколи більше не повертатися.

Кайнс роздав завдання фрименським лімнологам-початківцям: їхнім ключиком до розуміння стали шматки якоїсь схожої на шкіру речовини, яку часом знаходили після викиду прянощів. У фрименських легендах ці шматки «шкіри» пов'язували з вигаданими «піщаними форелями». Але поступово факти почали перетворюватися на теорію про істоту, яка могла б пояснити появу цих шматків «шкіри» — такий собі піщаний плавець, який запечатував воду в плодючих кишнях у пористих нижніх шарах ґрунту за температури меншої, ніж 280 градусів за абсолютною шкалою.

Під час кожного викиду прянощів «водокради» помирили мільйонами. Їх могла вбити температурна зміна в п'ять градусів. Ті, що виживали, переходили в напівсплячку в стані цисти, де й проводили шість років, щоб потім народитися маленькими (близько трьох метрів завдовжки) піщаними хробаками. З них лише деякі уникали голодних старших братів чи премеланжевих водяних кишень і виростили у великих Шай-Хулудів. (Фримени давно знали, що вода — отруйна для Шай-Хулуда, адже вони топили рідкісних «хирлявих хробаків» із Меншого ергу для виготовлення психоспектрального наркотику, який вони називали Водою Життя. «Хирлявий хробак» — це примітивна форма Шай-Хулудів, що сягає не більше ніж дев'ять метрів).

Так Кайнсові вдалося встановити замкнений цикл: «маленький творець» — премеланжева маса; «маленький творець» — Шай-Хулуд; Шай-Хулуд розвіює прянощі, які поїдають мікроскопічні істоти, відомі як піщаний планктон; піщаний планктон, їжа Шай-Хулудів, росте, розвивається і стає маленькими творцями.

Кайнс і його люди поки що відволіклися від цих взаємозв'язків, зосередившись на мікроекології. По-перше, клімат: температура піщаної поверхні часто сягала 344—350 градусів за абсолютною шкалою. На фут нижче — і вона вже на 55 градусів нижча; фут над землею — на 25 градусів нижча. Листя або чорні тіні могли забезпечити охолодження ще на 18 градусів. Далі — поживні речовини: арракійський пісок складається з продуктів життєдіяльності хробака; пил (справді всюдисуща проблема

тут) — результат постійних зміщень піску, його хаотичних рухів. Грубі піщинки перебували з підвітряного боку дюн, а навітряний — укривали гладенькі й тверді. Старі дюни зазвичай жовті (окислені), а юні — сірі, кольору материнської породи.

Підвітряні боки старих барханів стали першими засадженими ділянками. Для початку фримени націлилися на засухостійкі трави зі схожими на вії листочками. Переплітаючись, вони утворювали дерновий шар, зв'язуючи та фіксуючи дюни. Так у вітру відбирали головну зброю — рухомі піщинки.

Випробувальні ділянки розташувалися далеко на півдні, поза зоною досяжності харконненівських розвідників. Видозмінені засухостійкі трави спершу посадили з підвітряного боку обраних дюн, які стояли на шляху панівних західних вітрів. Коли підвітряний бік було зв'язано, навітряний схил наростав усе вище й вище, а трави не відставали. Таким чином утворилися «сифи» (довгі дюни з хвилястим гребенем) заввишки понад 1 500 м.

Коли дюнний бар'єр досягнув достатньої висоти, навітряні боки засадили ще міцнішою рослинністю — міскантами, відомими як «трава-меч». Так було закріплено всі піщані структури, товщина яких у шість разів перевищувала їхню висоту.

Тоді було залучено рослини глибшого саджання — так звані ефемерні рослини (спершу — лободові, щиріця й амарант), потім — жарновець віниковий, карликовий люпин, повзучий евкаліпт (підвид, адаптований до північних широт Каладана), низькорослий тамарикс, сосну скручену, а тоді дійшли до справжніх пустельних рослин — канделіли, сагваро та біснаги, фεροактуса. Там, де були сприятливі умови для зростання, вони посадили верблюжу шавлію, перлівку, гобійську ковилу, дику люцерну, порожнистий кущ, піщану вербену, енотеру, кущ ладану, скумпію та креозотовий кущ.

Потім фримени перейшли до необхідного тваринного життя — зокрема до землерийних істот, які розпушують ґрунт і провітрюють його: карликова лисиця, кенгурова миша, пустельний заєць, піщана черепаха... а також хижаків, щоб тримати їх у тонусі: пустельні яструб і сова, карликова сова, орел. Ніші заповнилися комахами: скорпіонами, сколопендрами, кам'яними павуками, осами та мухами... а також пустельними кажанами, аби наглядати за ними.

А тоді настало головне випробування: фінікові пальми, бавовна, дині, кава, лікарські рослини — потрібно було перевірити й адаптувати понад 200 видів їстівних рослин.

— Те, чого екологічно неосвічені люди не розуміють в екосистемі, — казав Кайнс, — це те, що вона передусім «система». Система! Вона підтримує певну динамічну рівновагу, яку можна зруйнувати одним лише хибним кроком в одній ланці. Системі властивий порядок, який можна описати як потік, що рухається від точки до точки. Якщо щось перекидає цей потік, лад руйнується. Непідготовані люди можуть не помітити катастрофи, доки не стане запізно. Саме тому найвища функція екології — це розуміння наслідків.

Чи вдалося їм створити систему?

Кайнс і його люди дивилися й вичікували. Тепер фримени розуміли, що він мав на увазі, коли казав про передбачення, що здійсниться за п'ять сотень років.

З пальмових гаїв надходили звіти:

На межі пустелі й насаджень піщаний планктон отруївся через взаємодію з новими формами життя. Причина: білкова несумісність. Життєві форми Арракіса не можуть торкатися до отруєної води. Насадження оточувала зона пустки, яку не міг перетнути навіть Шай-Хулуд.

Кайнс особисто вирушив до пальмових гаїв — у двадцятигупальну мандрівку (у паланкіні, наче поранений чи Превелебна Матір, бо він так і не став піщаним вершником). Він перевіряв зону пустки (а та смерділа до небес) і збагнув, що Арракіс пропонує їм дарунок.

Додаткова сірка й азот перетворювали пустку на чудову грядку для земних рослин. З власної волі насадження можна розширювати!

— Чи змінює це час очікування? — запитали фримени.

Кайнс повернувся до планетарних розрахунків. Кількість уловленої вітровими пастками води чітко визначити ще було неможливо, тому Кайнс усе рахував із запасом, знаючи, що в екології нема точності. Частину рослинного покриву потрібно зберегти для втримування дюн на місці, частина піде на їжу (для людей і для тварин). Певна кількість рослин знадобиться для утримування води в кореневих системах і зволоження сусідніх пересушених ділянок. Позначили на мапі рухомі хо-

лодні точки на відкритих бледах. Усе це перетворювалося на формули. Навіть для Шай-Хулуда знайшлося місце в діаграмах. Його не можна знищувати, інакше головне багатство планети — прянощі — зникне назавжди. А «фабрика» життєдіяльності хробаків завдяки неймовірній концентрації альдегідів і кислот — основне джерело кисню. Середній хробак (близько двохсот метрів завдовжки) постачав в атмосферу стільки ж кисню, скільки й десять квадратних кілометрів фотосинтетичної поверхні зелених насаджень.

Ще потрібно брати до уваги Гільдію. Меланжеві хабарі, які вони давали Гільдії, щоб уникнути встановлення погодних супутників, уже стали вельми значними.

Фрименів також не можна було ігнорувати. Особливо фрименів з їхніми вітровими пастками та нерегулярним сільським господарством навколо джерел води; фрименів із новою екологічною освіченістю та мрією про перетворення значної частини Арракіса спершу на прерії, а потім і на ліси.

З діаграм вималювалася цифра. Кайнс оголосив її: три відсотки. Якщо вони зможуть залучити хоча б три відсотки зелених насаджень планети до формування вуглецевих сполук, їм удасться утворити цикл, що забезпечує сам себе.

— Але чи скоро? — допитувалися фримени.

— Ох, це... Приблизно триста п'ятдесят років.

Правдою було те, що сказав цей умма на початку: рай не настане ні за життя тих, хто ходить нині під сонцем, ні за життя їхніх дітей. Зміниться вісім поколінь онуків, аж доки він настане.

Робота тривала: вони будували, садили, копали, навчали дітей.

А тоді Умма-Кайнс загинув під час обвалу в Гіпсовому басейні.

До цього часу його синові, Лієту-Кайнсу, вже виповнилося дев'ятнадцять років. Він став повноправним фрименом і вбив понад сотню харконненівських вояків. Прохання щодо призначення його на посаду планетолога, написане ще старшим Кайнсом, було підписано без питань. Суворі класова система фафрилах була чітко організованою і структурованою. Син мав іти шляхом батька.

Курс було встановлено, і фримени йшли до своєї екологічної мети. Лієту-Кайнсу потрібно було лише спостерігати, трохи підганяти й шпигувати за Харконненами... До того дня, коли планета заразилася Героем.

ДОДАТОК II. РЕЛІГІЯ ДЮНИ

До приходу Муад'Діба фримени Арракіса практикували релігію, корені якої сягали вчення маометанського саарі — усі вчені це підтверджують. Багато-хто простежує суттєві запозичення з інших релігій. Найвідоміший приклад — Гімн Воді, точна копія молитви з Оранжистської Католицької Книги Літургій: там ідеться про викликання дощових хмар, яких на Арракісі ніколи не бачили. Але також наявні ще глибші зв'язки між фрименським Кітаб аль-Ібаром та вченнями Біблії, Ільма й Фікга.

Будь-яке порівняння релігійних вірувань, що панували в Імперії до приходу Муад'Діба, має починатися з аналізу сил, що ці вірування вибудували:

1. Послідовники Чотирнадцяти Мудреців, чиєю книгою була Оранжистська Католицька Біблія та чий погляд було викладено в Коментарях та іншій літературі, створеній Комісією екуменічних перекладачів (КЕП).

2. Бене Гессерит, які в особистих бесідах заперечували, що були релігійним орденом, однак діяли за таємною і непроникною завісою ритуального містицизму. Їхні навчання, символізм, організація та внутрішні освітні методи майже в усьому були релігійними.

3. Агностичний правлячий клас (включно з Гільдією), для якого релігія була різновидом лялькового театру, який розважав простолюди і тримав його в покорі. Вони вірили, що всі явища — навіть релігійні — можна звести до механістичних пояснень.

4. Так звані Прадавні Вчення — включно з тими, які зберегли кочівники дзен-суніти з першого, другого й третього ісламських рухів; навахристиянство Чусука, будісламські варіації, що панували на Ланківейлі та Сікуні, «Об'єднані Книги» Махаяни Ланкаватари, Дзен Гекіганшу з Дельти Павича III, Тавра й Талмудичний Забур, що вижили на Салусі Секундус, всюдисущий Ритуал Обае, Муадійський Коран із неспотвореними Ільмом і Фікгом, що збереглися серед культиваторів рису пунді на Калладані, рештки індуїстських обрядів, які можна відшукати по всьому всесвіту в ізолюваних громадах пейонів і, нарешті, Батлеріанський Джигад.

Відома також п'ята сила, яка вплинула на формування релігійних вірувань, але вона настільки універсальна й глибока, що заслуговує окремої уваги.

Звісно, йдеться про космічні подорожі. На початку кожної релігійної розвідки має бути написано таке:

КОСМІЧНІ МАНДРИ!

Рух людства крізь глибинний космос наклав особливий відбиток на релігію за сто десять століть, які передували Батлеріанському Джигаду. Почнімо з того, що ранні мандрівки в космосі, хоч і були дуже поширеними, здійснювалися нерегульовано, повільно й непевно, та ще й, до встановлення монополії Гільдії, у безліч усіяких способів. Перші космічні подорожі, про які збереглося мало даних (та й ті спотворені), ставали об'єктом містичних спекуляцій.

Космос подарував новий погляд на ідеї Творення. Ця різниця відчутна навіть у найвищих релігійних досягненнях тієї доби. У всіх релігіях з'явилася концепція, буцімто до священного ладу доторкнулася анархія зовнішньої темряви.

Неначе Юпітер і всі його нащадки відступили в первозданну темряву, поступившись іманентній жіночності — непевній, дво-значній, із сотнями облич жаху.

Прадавні формули переплелися і сплуталися, неначе пристосувалися до потреб нових завоювань і нових геральдичних символів. То була доба боротьби між звіроподібними демонами, з одного боку, та стародавніми молитвами й заклинаннями — з другого.

Чіткого рішення не було.

Кажуть, у ту добу по-новому витлумачили книгу Буття, що дало змогу Богові сказати:

«Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте *всесвіт*, оволодійте ним, і пануйте над усіма дивними звірами та живими створіннями в нескінченних небесах, у незліченних землях і під ними»¹.

То був час чарівниць, і сила їхня була реальною. Її мірою було те, що вони ніколи не хвалилися тим, як підхопили естафету.

¹ Книга Буття 1:28, парафраза.

А тоді настав Батлеріанський Джигад — два покоління хаосу. Народні маси скинули бога логічних машин, і набула популярності нова концепція:

«Нехай ніщо не замінить людину».

Два покоління насилля стали добою прозріння для людства. Люди озирнулися на своїх богів та їхні ритуали і з жахом зауважили в них найгірше з можливих рівнянь: страх переважав над прагненнями.

Вагаючись, релігійні лідери, чії послідовники проливали кров мільярдів людей, почали зустрічатися й ділитися поглядами. Такий хід підтримувала й Гільдія Лоцманів, яка вже починала вибудовувати монополію на міжзор'яні перевезення, і Бене Гессерит, де об'єднувалися чарівниці.

Перша екуменічна зустріч подарувала життя двом основним напрямкам:

1. Усвідомлення того, що всі релігії мали принаймні одну спільну заповідь: «Не спотворюй душу свою».

2. Створення Комісії екуменічних перекладачів.

КЕП скликали на нейтральному острові на Старій Землі, батьківщині всіх релігій. Вони зустрілися, «об'єднані спільною вірою в існування Божої Сутності у всесвіті». Там було представлено кожен релігій, що налічувала понад десять мільйонів послідовників, і всі доволі оперативно дійшли згоди щодо спільної мети:

«Ми зібралися тут, щоб вирвати головну зброю з рук ворожих релігій. Ця зброя — претензія на володіння справжнім і єдиним одкровенням».

Однак виявилося, що радість із приводу «цього знаку щирої згоди» — передчасна. Понад рік за стандартним літочисленням від КЕП не було нічого чути, окрім того постулату. Люди гірко засмучувалися через затримку. Трубадури складали дотепні й різкі пісеньки про сто двадцять одного «Старого Переробника» (саме так називали делегатів КЕП). Це ймення виникло з грубого жарту, який пропонував розшифровувати абрєвіатуру КЕП так: «Клятї Езотеричні Переробники». Одна з пісень того часу — «Засмаглий відпочинок» — популярна донині.

Вінок із квітів і стеблинок,
наш засмаглий відпочинок —
тут без горя і журби
острівні берем скарби —

Переробники всі ми.
 Так ледаче — ох, ледаче,
 час тече крізь дні гарячі.
 Проведемо нашу старість
 Лорду Сандвічу на радість!

Часом із сесій КЕП просочувалися чутки. Повідомлялося, що вони вивчають священні тексти, й хтось навіть безвідповідально сказав, які саме. Такі чутки, звісно ж, викликали антиєкуменічні настрої, що надихали на нові знущальні пісеньки.

Минуло два роки... три роки...

Члени Комісії, дев'ятеро з яких уже померло, і їх замінили новими, оголосили про паузу під приводом затвердження нового складу й сказали, буцімто вони створюють одну книгу, яка викорчує «всі патології» релігійного минулого.

«Ми створюємо інструмент Любові, який гратиме для всіх і на ньому лади», — сказали вони.

Багато хто дивується, чому саме це повідомлення спровокувало найжорстокіший прояв агресії супроти єкуменізму. Двадцятьох делегатів відкликали їхні конгрегації. А один навіть здійснив самогубство — украв космічний фрегат і врізався на ньому в сонце.

За оцінками істориків, бунти забрали близько восьми мільйонів життів. Тобто приблизно шість тисяч на кожен світ, що входив до Ліги Ландсраду. Зважаючи на те, які то були неспокійні часи, така оцінка точно не була перебільшенням, от тільки претензії на точність даних так і лишатимуться лише претензіями. Спілкування між світами впало до одного з найнижчих рівнів.

Цілком очевидно, що трубадури розійшлися. Наприклад, в одному з найпопулярніших мюзиклів того часу — про делегата КЕП, який сидить на білому піску під пальмою і співає:

Для Бога, жінок і дива кохання
 без клопоту й страху проводимо дні.
 Співай, Трубадуре, веселий мотив
 про Бога, жінок і диво кохання!

Бунти й мюзикли — лише одкровення свого часу й симптоми його хвороби. Вони видають психологічний стан, глибоку непевність... а також прагнення до кращого і страх, що нічого взагалі не відбудеться.

Головними загатами супроти анархії в ті часи були зародок Гільдії, Бене Гессерит і Ландсраад, який, попри суворі випробування, пережив двохтисячну річницю з часу з'яви. Роль Гільдії є очевидною: вона перевозила у справах представників Ландсрааду та КЕП. А ось ситуація з Бене Гессерит значно заплутаніша. Точно відомо, що саме в той час вони зібрали під своїм крилом чарівниць, досліджували найдієвіші наркотики, розвивали тренування прани та бінду, а також заснували Міссіонарію Протективу — чорну руку, озброєну забобонами. Але також відомо, що саме тоді було створено Літанію супроти Страху та компіляцію Книги Азхар, бібліографічне диво, що ввібрало в себе величні секрети найдавніших вірувань.

Певно, найточніше скаже про все коментар на інгслі:

«То були часи глибинних парадоксів».

КЕП працювала близько семи років. Коли наближалася сьома річниця їхньої діяльності, делегати взялися готувати людський усесвіт до грандіозного оголошення. На сьому річницю вони представили Оранжевську Католицьку Біблію.

«Ось праця, сповнена гідності й сенсу, — казали вони. — Вона вказує шлях, який допоможе людству усвідомити себе як єдине творіння Господнє».

Делегати КЕП скидалися на археологів ідей, натхненних Господом на велич повторного відкриття. І сказано було, що вони випромінювали «світло життя високих ідеалів, поховане під попелом сторіч», бо «загострили вони моральні імперативи з глибин релігійної свідомості».

Разом із О. К. Біблією КЕП представила Книгу Літургій і Коментарі — у багатьох аспектах ще визначнішу роботу, і не лише через лаконічність (Коментарі вдвічі коротші за О. К. Біблію), а й завдяки своїй щирості й неймовірному поєднанню самоприпущення та самовпевненості.

Початок книги — очевидне звернення до агностичних правителів:

«Люди, що не знаходять відповіді на *сунни* [десять тисяч релігійних питань із Шарі-а], покладаються тепер на розум. Усі люди шукають просвітлення. Релігія — найдавніший і найшляхетніший спосіб, яким люди намагалися надати сенсу Господньому всесвіту. Науковці шукають закони, які рухають події. Завдання Релігії — поширити ці закони на людину».

Коментарі завершуються на доволі різкій ноті, яка, можливо, й визначила їхню долю.

«Значна частина того, що звалося релігією, містила в собі вороже ставлення до життя. Справжня релігія має вчити, що життя — сповнене радощів, які тішать Боже око, що знання, позбавлене дій, — порожнє. Кожен має збагнути, що вивчення релігії через правила й догмати — це фікція. Справжнє вчення збагнути легко. Ви безпомилково знаєте його, адже воно пробуджує у вас відчуття того, що ці речі вам давно відомі».

Дивний спокій охопив усесвіт, коли преси й шигаструнні друкувальні машини крутилися, поширюючи О. К. Біблію по світах. Дехто тлумачив це як знак від Господа, знамення єдності.

Але навіть доля делегатів КЕП розбила ту ілюзію спокою, щойно вони всі повернулися до своїх конгрегацій. Вісімнадцятьох із них лінчували впродовж перших двох місяців. Ще п'ятдесят три протягом року відреклися від цієї роботи.

О. К. Біблію оголосили «плодом гордині розуму». Казали, що її сторінки сповнені спокусливого інтересу до логіки. На догоду фанатикам почали з'являтися відредаговані версії. У таких виданнях заохочувався і приймався символізм (Хрест, Півмісяць, Брязкальце з Пером, Дванадцять Святих, худий Будда тощо), тому доволі швидко стало очевидним, що новий екуменізм не зміг поглинути старі забобони та вірування.

Гелловой назвав семирічну роботу КЕП «Галактофазичним Детермінізмом». Мільярди жартівників із радістю підхопили аббревіатуру «ГД», але розшифровували її як «Гадське Діло».

Тоуре Бомоко, голова КЕП, уляма дзен-сунітів й один із чотирнадцяти делегатів, які ні від чого не відреклися (знаних в історії як «Чотирнадцять Мудреців»), нарешті визнав, що КЕП припустилася помилки.

«Нам не варто було намагатися створювати нові символи, — сказав він. — Ми мали збагнути, що наше завдання — не похитнути певність у прийнятих віруваннях і не підживлювати цікавість до Бога. Щодня ми стикаємося із жахною нестабільністю людського життя, але водночас дозволяємо своїм релігіям ставати щораз суворішими й авторитарнішими, жорстокішими й репресивнішими. Яка ж тінь пролягала на шляху божественних заповідей? Це попередження, що інституції і символи існують, хоча їхнє значення втрачено, що неможливо просто скласти суму всіх наявних знань».

Критики Бомоко не пропустили повз вуха гіркоту цього «зізнання», тому скоро самому мислителю довелося податися у вигнання, довіривши життя Гільдії, яка обіцяла зберігати в таємниці місце його перебування. Кажуть, він помер на Тупайле, оточений повагою і любов'ю, а його останніми словами були такі: «Релігія має лишатися притулком для людей, які кажуть собі: “Я не такий, яким хотів би бути”». І ніколи вона не повинна потонути в середовищі самовдоволених».

Приємно усвідомлювати, що Бомоко розумів пророчий сенс власних слів: «Інституції існують». Дев'яносто поколінь потому О. К. Біблія та Коментарі захопили весь релігійний усесвіт.

Коли Пол-Муад'Діб стояв над кам'яним курганом, зведеним над батьковим черепом, піднявши правицю (права рука — благословення, ліва — прокляття), він дослівно процитував рядки із «Заповіту Бомоко»:

«Ви, що перемогли нас, кажете, буцімто Вавилон упав і знищено все, створене ним. Та я скажу, що суд над кожним триває, і кожен сидить на власній лаві підсудних. Бо кожна людина — то маленька війна».

Фримени казали, що Муад'Діб схожий на Абу Зайда, який кинув на своєму фрегаті виклик Гільдії, рушив *«туди»* й повернувся. Слово *«туди»* в цьому контексті означає поняття з фрименської міфології — край рух-духа, алям аль-мігаль, де немає жодних обмежень.

Паралель між ним і Квізацом Хадерахом легко простежити. Поняття «Квізац Хадерах», яким Сестри називали жаданий результат розплідної програми, перекладають як «Скорочення шляху» або «Той, хто може бути в двох місцях водночас».

Але можна довести, що обидва тлумачення походять із Коментарів:

«Коли закон і релігія стають єдиним цілим, твоя самість уміщує всесвіт».

Муад'Діб казав сам про себе: «Я — невід у морі часу, здатний убирати майбутнє та минуле. Я — рухомі тенета, від яких неможливо втекти».

Усі ці думки втілюють єдиний сенс, натякаючи на 22 каліму О. К. Біблії, де сказано: «Байдуже, чи висловлено думку, чи ні: вона реальна й має владу над дійсністю».

Якщо ми почитаємо нотатки самого Муад'Діба в «Стовпах Усесвіту», розтлумачених його священиками, Квізара Тафвід, то помітимо, наскільки ж він насправді завдячує своєю філософією КЕП та фрименам-дзен-сунітам.

Муад'Діб: «Закон та обов'язок — одне ціле; нехай буде так. Але пам'ятай про обмеження: ти перестаєш уповні розуміти себе, занурившись у єдність тау. Ти завше є чимось меншим за особистість».

О. К. Біблія: ідентичний текст («Шістдесят одне одкровення»).

Муад'Діб: «Релігія часто походить із міфу про прогрес, який захищає нас від жахів непевного майбутнього».

Коментарі КЕП: ідентичний текст (Книга Азхар наводить це твердження як парафразу на думку Нешу, релігійного автора з першого століття).

Муад'Діб: «Якщо дитина, людина ненавчена, невіглас чи душевно хворий накличуть біду, то провину за це має бути покладено на владу, яка не передбачила те лихо й не запобігла йому».

О. К. Біблія: «Будь-який гріх, принаймні його частина, міг бути зумовлений зовнішніми чинниками, які є прийнятною для Бога пом'якшувальною обставиною» (Книга Азхар стверджує, що ця думка вперше з'явилася в семітській Торі).

Муад'Діб: «Руку простягни свою і споживай пригощання, яке Господь дав тобі; і подякуй Господеві, коли наїсися».

О. К. Біблія: парафраза з ідентичним значенням (У Книзі Азхар зазначено, що ця теза трішки відрізняється від утвердженої в Першому Ісламі).

Муад'Діб: «Доброта — це початок жорстокості».

Фрименський Кітаб аль-Ібар: «Страшною є вага доброти Господньої. Чи ж не Господь дав нам палоче сонце (Аль-Лят)? Чи не Господь дав нам Матерів Вологи (Превелєбних Матерів)? Чи ж не Він дав нам Шайтана (Ібліса, Сатану)? І чи не пізнали ми від Шайтана біль гонитви?»

(Це джерело фрименської приказки «Швидкість походить від Шайтана». Поміркуйте: за кожні сто калорій тепла від виправи [швидкості] тіло випаровує близько шести унцій поту. У фрименів слово «бакка», яке позначає піт, тлумачать також як «сльози», а в іншій вимові його перекладають так: «Есенція життя, яку Шайтан вичавлює з твоєї душі».)

Конівелл називає пришествя Муад'Діба «релігійно вчасним», але вчасність до цього не має жодного стосунку. Як сам Муад'Діб казав: «Я — тут, отже...»

Однак для розуміння релігійного впливу Муад'Діба критично необхідно ніколи не забувати таке: фримени — пустельний народ, предки якого звикли до ворожих ландшафтів. Не важко вдатися до містицизму, якщо кожна мить свого життя ти долаєш відкрити ворожість. «Ти — тут, отже...»

У такій традиції страждання прийнятні — можливо, як підсвідоме покарання, але все ж таки прийнятні. Важливо зауважити, що фрименські ритуали повністю звільняли від почуття провини. І не обов'язково через те, що їхні релігія і закон були єдиним цілим, а непослух прирівнювався до гріха. Імовініше, їм легко було очищатися від гріхів, адже повсякденне буття вимагало від них жорстоких рішень (часто смертоносних), які в м'якшому кліматі та на іншому ландшафті придушили б людей непрощеною провинною.

Мабуть, це один із коренів фрименської схильності до забобонів (якщо не брати до уваги участь Міссіонарії Протективи). Чому свист пісків — лихе знамення? Чому ти маєш показати кулак, коли спершу побачиш Перший Місяць? Плоть людини належить їй самій, але її вода — племені. Саме тому таємниця життя — не нерозв'язана проблема, а повсякденна реальність. Знамення допомагають запам'ятати це. А оскільки ти тут і маєш релігію, перемога не втече від тебе.

Як століттями навчав орден Бене Гессерит задовго до того, як із ганьбою відступити перед фрименами:

«Коли релігія і політика мандрують в одній колісниці, а править нею живий святий (барака), ніщо не може стати їм на заваді».

ДОДАТОК III. ЗВІТ ПРО МОТИВИ ТА ЦІЛІ БЕНЕ ГЕССЕРИТ

Нижче наведено уривки з трактату, який підготували агенти леді Джессіки на її вимогу відразу після подій на Арракісі. Відвертість значно підвищує цінність цього звіту.

Оскільки Бене Гессерит, проводячи селекційну розплідну програму серед людей, століттями діяли під маскою напівмістичної школи, ми мали схильність наділяти їх значно більшим статусом, ніж вони на те заслуговували. Аналіз їхнього власного «розслідування факту» подій на Арракісі показує глибоке нерозуміння школою власної ролі.

Можна заперечити, що Бене Гессерит могли перевіряти та вивчати лише ті факти, що були доступні їм, і не мали прямого стосунку до Пророка Муад'Діба. Однак у минулому ордену доводилося долати значно більші труднощі, саме тому ця їхня помилка є значно серйознішою, ніж може здатися на перший погляд.

Бене-Гессеритська програма мала на меті вивести людину, яку вони називали «Квізац Хадерах» — термін, що означає «той, хто може бути в багатьох місцях одночасно». Простіше кажучи, вони вважали, що це буде чоловік, розумова сила якого даватиме йому змогу розуміти та використовувати виміри найвищого порядку.

Вони виводили суперментата, людину-комп'ютер із деякими пророцькими здібностями, що були в лоцманів Гільдії. А тепер погляньмо на ці факти уважніше:

Муад'Діб, з народження відомий як Пол Атрід, був сином Герцога Лето, чоловіка, за лінією крові якого стежили понад тисячу років. Мати Пророка, леді Джессіка, була донькою барона Владіміра Харконнена й мала генні маркери, про надзвичайну важливість яких для розплідної програми було відомо понад дві тисячі років. Вона була з Бене-Гессеритського племені й за народженням, і за вихованням. Жінка мала стати *вольовим інструментом проекту*.

Леді Джессіці наказали народити Атрідові доньку. План полягав у тому, щоб запліднити її сіменем Фейда-Раути Харконнена, племінника барона Владіміра. Імовірність отримати в результаті цього союзу Квізаца Хадераха була вельми високою.

Натомість із причин, які, як вона зізналася, були не до кінця зрозумілими їй самій, наложниця леді Джессіка порушила накази й народила сина.

Тільки цей факт мав уже насторожити Бене Гессерит можливістю того, що в їхню схему прокралася дика змінна. Однак були й інші, ще важливіші свідчення, які школа, по суті, проігнорувала:

1. Ще в молоді роки Пол Атрід проявив схильність до передбачення майбутнього. Його пророцькі візії вирізнялися точністю та проникливістю, і їх неможливо було пояснити за допомогою четвертого виміру.

2. Превелебна Матір Гай Єлена Могіям, проктор Бене Гессерит, перевіряла його людськість, коли Полові було п'ятнадцять. Вона засвідчила, що хлопець під час перевірки витримав значно більший біль, ніж будь-яка інша людина з їхніх записів. Однак вона забула наголосити на цьому у своєму звіті!

3. Коли Атріди прибули на планету Арракіс, фрименське населення вітало молодого Пола як пророка, «голос із зовнішнього світу». Бене Гессерит було відомо про суворість такої планети, як Арракіс, з її абсолютно пустельним ландшафтом і цілковитою відсутністю води на поверхні. Вони знали, що такі місця мають украй обмежені ресурси для виживання і збільшують кількість схильних до містицизму осіб. Проте Бене-Гессеритські спостерігачі замовчували як реакцію місцевого населення, так і інформацію про насичену прянощами арракійську дієту.

4. Коли Харконнени та солдати-фанатики Падишаха-Імператора, окупувавши Арракіс, убили Полового батька та більшість бійців Дому Атрідів, Пол і його матір зникли. І майже миттєво стали з'являтися чутки про нового релігійного лідера серед фрименів, чоловіка на ім'я Муад'Діб, якого знову називали «голосом із зовнішнього світу». Звіти недвозначно свідчили, що його супроводжує нова Превелебна Матір Сайядіна, котра була жінкою, «що народила його». У записах, доступних Бене Гессерит, чітко вказувалося, що легенда про Пророка містить такі слова: «І буде він народжений відьмою з Бене Гессерит».

(Звичайно, можна стверджувати, що Бене Гессерит заслали на Арракіс Міссіонарію Протективу за багато століть до того, щоб поширювати таку легенду для самозахисту — раптом хтось із членів школи потрапить у пастку й потребуватиме притулку. Тому на байки про «голос із зовнішнього світу» не звертали

уваги, адже йшлося про абсолютно стандартний зразок творчості Бене Гессерит. Але така думка може виявитися правдивою лише в тому разі, якщо Бене Гессерит мали рацію, ігноруючи інші вказівки на Пола-Муад'Діба).

5. Коли Арракійська справа почала набирати обертів, Гільдія Лоцманів пішла на встановлення стосунків із Бене Гессерит. Гільдія натякнула, що її лоцмани, які використовують меланжевий наркотик із Арракіса, аби отримати обмежений пророчий дар для навігації крізь вакуум, «стурбовані майбутнім» або ж «побачили проблеми на обрії». Це могло означати лише одне: вони побачили вузол, місце, де сплітаються незліченні делікатні рішення, поза яким від пророчого ока ховаються всі стежини. Це було чітко вказівкою на те, що хтось утручається у виміри найвищого порядку.

(Дехто з Бене Гессерит уже давно усвідомлював, що Гільдія не могла безпосередньо втручатися в усе, що пов'язано із життєво необхідним для лоцманів джерелом прянощів, адже навігатори Гільдії вже мали справу з вимірами найвищого порядку й достатньо на них розумілися, аби усвідомлювати, що найменший хибний крок на Арракісі обернеться для них катастрофою. Відомо, що лоцмани не могли передбачити жодного способу контролювати джерело прянощів, який не призвів би до такого самого вузла. З цього випливає очевидний висновок: хтось із найвищих ешелонів влади намагався контролювати джерело прянощів, а в Бене Гессерит цим аспектом повністю знехтували!)

Зважаючи на ці всі факти, доходимо остаточного висновку: неефективна поведінка Бене Гессерит у цій справі — результат ще вищого рівня планування, про який в ордені зовсім не здогадувалися!

ДОДАТОК IV. АЛЬМАНАК ЕН-АШРАФ (ОБРАНІ УРИВКИ ПРО ШЛЯХЕТНІ ДОМИ)

ШАДДАМ IV (10 134—10 202)

Падишах-Імператор, вісімдесят перший у роду Дому Коррино, який сидів на Троні Золотого Лева з 10 156 р. (рік, коли його батько, Елруд IX, став жертвою чаумуркі) до 10 196 р. Тоді було встановлено регентство на користь його найстаршої дочки Ірулан. Його правління переважно згадують через Арракійське повстання, провину за яке більшість істориків покладають на Шаддама IV через надуживання розкошами та нехтування своїми монаршими обов'язками. Ряди бурсегів за перші шістнадцять років його правління подвоїлися, а асигнування на підготовку сардаукарів постійно зменшувалися протягом останніх тридцяти років, які передували Арракійському повстанню. У Шаддама IV було п'ять дочок (Ірулан, Чаліса, Венсіція, Джозіфа та Ругі) й жодного законного сина. Чотири дочки супроводжували його у вигнанні. Дружина, Анірул, Бене-Гессеритка Прихованого Щабля, померла 10 176 р.

ЛЕТО АТРІД (10 140—10 191)

Кузен по жіночій лінії дому Коррино; відомий також як «Червоний Герцог». Для двадцяти поколінь Дому Атрідів Каладан був сиридар-феодом, аж доки їх не змусили переправитися на Арракіс. Лето Атрід більше відомий як батько Герцога Пола-Муад'Діба, умма-регента. Рештки Герцога Лето спочивають у «Гробниці Черепа» на Арракісі. Його смерть пов'язують зі зрадою сукського лікаря, який діяв за наказом сиридар-барона Владіміра Харконнена.

ЛЕДІ ДЖЕССИКА (Вельмиш. з Дому Атрідів) (10 154—10 256)

Позашлюбна дочка (результат програми Бене Гессерит) сиридар-барона Владіміра Харконнена. Мати Герцога Пола-Муад'Діба. Закінчила школу Б. Г. на Валасі IX.

ЛЕДІ АЛІЯ АТРІД (10 191 — ...)

Законна донька Герцога Лето Атріда та його офіційної наложниці леді Джессіки. Леді Алія народилася на Арракісі приблизно

через вісім місяців після смерті Герцога Лето. Пренатально отримала дозу психоспектрального наркотику, за що Бене Гессерит стали називати її гіддю. Історія знає її як «Святу Алію» або «Святу Алію Ножа». (Для додаткової інформації див.: «Свята Алія, мисливиця мільярда світів» Пандера Оулсона.)

ВЛАДІМІР ХАРКОННЕН (10 110—10 193)

Відомий як Барон Харконнен; офіційний титул — сиридар (планетарний управитель) — барон. Владімір Харконнен — прямий нащадок по чоловічій лінії Башара Абульрда Харконнена, вигнаного як боягуза після битви за Коррин. Повернення Дому Харконненів до влади зазвичай пов'язують із хвацькими маніпуляціями на ринку китової вовни та пізнішим збагаченням на меланжевих надходженнях із Арракіса. Сиридар-барон загинув на Арракісі під час повстання. Титул ненадовго перейшов до на-барона Фейда-Раута Харконнена.

ГРАФ ХАСИМИР ФЕНРІНГ (10 133—10 225)

Кузен по жіночій лінії Дому Коррино, друг дитинства Шаддама IV. (Розкритикована «Піратська історія Коррино» розповідає, буцімто саме Фенрінг підсипав чаумуркі, від якої помер Елруд IX.) Усі джерела погоджуються, що Фенрінг був найближчим другом Шаддама IV. Імперська служба Фенрінга передбачала обов'язки імперського агента на Арракісі, поки там панували Харконнени, та — пізніше — сиридар-абсентія на Каладані. Приєднався до Шаддама IV у його вигнанні на Салусу Секундус.

ГРАФ ГЛОССУ РАББАН (10 132—10 193)

Глоссу Раббан, граф Ланківейльський, був найстаршим небожем Владіміра Харконнена. Глоссу Раббан і Фейд-Раута Раббан (який узяв прізвище Харконнен, коли його покликали на службу до двору сиридар-барона) були законними синами Абулурда, молодшого напівбрата сиридар-барона. Абулурд відмовився від прізвища Харконнен та зрікся всіх прав на титул, здобувши губернаторство над районом Раббан-Ланківейль. Раббан — прізвище по жіночій лінії.

ТЕРМІНОЛОГІЯ ІМПЕРІЇ

Коли ви вивчатимете Імперію, Арракіс та всю культуру, яка породила Муад'Діба, то натрапите на багато незнайомих слів. Поглибити розуміння — похвальна мета, й наведені нижче терміни та їх пояснення допоможуть у цьому.

АБА — просторе вбрання, що носили фрименські жінки; зазвичай чорного кольору.

АДАБ — нав'язливий спогад, який виникає сам по собі.

АКАРСО — рослина із Сікуна (70 Змієносця А) з майже овальним листям. Зелені та білі смуги на ньому вказують на постійну наявність активних і завмерлих хлорофілових зон.

АКЛЬ — випробування свідомості. Первинне значення — «Сім Містичних Запитань», які починаються з: «Хто той, що думає?»

АЛЬ-ЛЯТ — перше сонце людства; часто — будь-яке планетарне світило.

АЛЯМ АЛЬ-МІТАЛЬ — містичний світ подібностей, де немає будь-яких фізичних обмежень.

«**АМПОЛПРОС**» — легендарний космічний «Летючий Голландець».

АМТАЛЬ, або **ПРАВИЛО АМТАЛЬ** — загальне правило примітивних світів, відповідно до якого проводять випробування об'єктів дійсності для визначення меж можливостей і пошуку внутрішніх дефектів. Зазвичай позначає поняття «тест на міцність».

АРРАКІН — перше поселення на Арракісі; тривалий час — резиденція планетарного уряду.

АРРАКІС — планета, відома як Дюна; третя планета в системі Канопус.

АТРАМЕНТОВА ЛОЗА — в'юнка рослина, що росте на Г'еді Прайм. Нею часто батожать рабів у клітках. На тілах жертв залишаються бурякові шрами, які й багато років потому викликають залишковий біль.

АУЛІЯ — у релігії дзен-сунізму це жінка, яка сидить по ліву руку від Бога; служниця Господа.

АУМАС — отрута, яку додають у їжу (особливо в тверду). У деяких діалектах — чаумас.

АЧ — «ліворуч»; команда стернового піщаному хробакові.
 АЯТ — знаки життя (див. БУРГАН).

Б. Г. — аббревіатура для позначення Бене Гессерит. Іноді — Б. Г., її ставлять після дати. Означає «Без Гільдії», вказує на систему імперського літочислення, яке бере свій відлік від установа-лення монополії Космічної Гільдії.

БАККА — плакальниця, що за фрименською легендою проливає сльози над усім людським родом.

БАКЛАВА — ситні ласощі, які роблять, додаючи фініковий сироп.

БАЛІСЕТ — дев'ятиструнний музичний інструмент; прямий нащадок цитри, який налаштовують згідно з нотною гамою чусук. Грають на ньому, перебираючи струни. Улюблений інструмент імперських трубадурів.

БАРАБАННІ ПІСКИ — скупчення піску, де найменше зрушення піщинок викликає звук, який дуже нагадує бій барабанів.

БАРАКА — наділена магічними здібностями жива свята людина.

БАТЛЕРІАНСЬКИЙ ДЖИГАД — див. ДЖИГАД; БАТЛЕРІАНСЬКИЙ (також «Велике повстання»).

БАШАР (часто: полковник-башар) — офіцерське звання сардаукарів, що, за стандартною військовою класифікацією, трохи вище за звичайного полковника. Ранг, створений на позначення військового керівника планетарного району. (Башар корпусу — звання, яким послуговуються винятково військові.)

БЕДВАЙН — див. ІХВАН БЕДВАЙН.

БЕЛА ТЕГЕЙЗЕ — п'ята планета системи Куентсінг; місце третьої зупинки дзен-сунітів (фрименів) під час примусової міграції.

БЕНЕ ГЕССЕРИТ — давня школа ментальних і фізичних тренувань. Її було створено (передусім для жінок) після того, як Батлеріанський Джигад знищив «розумні машини» та роботів.

БИТВА ЗА КОРРИН — космічна битва, від якої походить ім'я Дому Коррино. Відбулася біля Сігми Дракона в рік 88 Б. Г. Її результатом стало встановлення панування Дому із Салуси Секундус.

БІ-ЛЯ КЕЙФА — амінь (буквально: «подальші пояснення не потрібні»).

БІНДУ — той, що стосується нервової системи людини, зокрема, її тренування. Часто кажуть: «бінду-інервація» (див. ПРАНА).
БІНДУ-ЗАТРИМКА — особлива самонавіювана форма каталепсії.

БЛЕД — рівнина, відкрита пустеля.

БОЙОВА МОВА — спеціальна мова зі спрощеною етимологією, розроблена для легшої комунікації під час бою.

БУРГАН — докази життя (зазвичай «аят» та «бурган життя», див. АЯТ).

БУРКА — пристібна накидка, яку фримени носять у відкритій пустелі.

БУРСЕГ — командир сардаукарів.

БХОТАНІ ДЖИБ — див. ЧАКОБСА.

ВАЛІ — невипробувана фрименська молодь.

ВАЛЛАХ ІХ — дев'ята планета системи Лаоджин, штаб-квартира Материнської Школи Бене Гессерит.

ВАРОТА — відомий майстер із виробництва балісетів, уродженець Чусука.

ВЕЛИКА КОНВЕНЦІЯ — міжгалактичне перемир'я, встановлене після віднайдення балансу між Гільдією, Великими Домами та Імперією. Головний закон Конвенції забороняє використання ядерної зброї проти людей. Кожен закон Великої Конвенції починається словами: «Обітниці слід дотримуватися...»

ВЕЛИКА МАТІР — рогата богиня; феміністичне начало космосу (зазвичай Матір-Космос); жіночий складник великої трійки чоловічого, жіночого та нейтрального начал, яку вшановують як Вищу Істоту в багатьох релігіях Імперії.

ВЕЛИКЕ ПОВСТАННЯ — загальний термін на позначення Батлеріанського Джигаду (див. БАТЛЕРІАНСЬКИЙ ДЖИГАД).

ВЕРИТЕ — одна з наркотичних речовин з Еказа, що відбирає волю людини, позбавляючи її можливості брехати.

ВЕРХОВНИЙ ПРОКТОР — Превелелбна Матір Бене Гессерит, яка також є директором регіональної Бене-Гессеритської школи (зазвичай Бене Гессерит із Зором).

ВЕРШНИК ПІСКУ — фрименське поняття на позначення того, хто здатен зловити піщаного хробака та їздити на ньому.

- ВИКЛИК ТАХАДДІ** — фрименський виклик на смертельний двобій, зазвичай через дуже важливі причини.
- ВИЩА РАДА** — внутрішні збори Ландсрааду, які проводять, щоб розв'язати суперечки між Домами.
- ВІЙНА АСАСИНІВ** — форма обмежених бойових дій, дозволе-на Великою Конвенцією та Гільдійським Миром. Мета — зменшити кількість жертв серед невинних свідків. Правила передбачають формальне оголошення намірів та обумов-лену зброю.
- ВІЙСЬКОВИЙ ТРАНСПОРТ** — будь-який корабель Гільдії, пристосований для перевезення військових між планетами.
- ВІЛЬНІ ТОРГІВЦІ** — ідіома на позначення контрабандистів.
- ВІМЕТАЛ** — метал, який виготовляють вирощуванням криста-лів ясміуму в дюралюмінії. Virізняється надзвичайною міцні-стю на розрив відносно ваги. Назва походить від його частого використання в складаних конструкціях, які відкриваються за принципом віяла.
- ВІТРОВА ПАСТКА** — прилад, який розміщують проти вітру, щоб виловлювати вологу з повітря (найчастіше шляхом різ-кого та відчутного зниження температури).
- ВЛОВЛЮВАЧ ОТРУТИ** — радіаційний аналізатор, що розпі-знає запахи. Його використовують для виявлення отруйних речовин.
- ВОГНЕННИЙ СТОВП** — звичайна сигнальна вогняна ракета, якою користуються у відкритій пустелі.
- ВОДА ЖИТТЯ** — «отрута просвітлення» (див. ПРЕВЕЛЕБНА МАТІР). Точніше, це рідкі виділення піщаного хробака (див. ШАЙ-ХУЛУД), що виробляються в мить його смерті у воді й модифікуються в тілі Превелебної Матері та стають нарко-тиком, який використовують у тау-оргії на січі. Психоспек-тральний наркотик.
- ВОДНА ДИСЦИПЛІНА** — суворе виховання, яке проходять мешканці Арракіса, щоб жити, не марнуючи вологу.
- ВОДОЖРЕЦЬ** — висвячений фримен, який виконує ритуальні дії з водою та Водою Життя.
- ВОДОКИШЕННЯ** — кишень будь-якого дистикоста, у якій зби-рається і зберігається вода.
- ВОДОМІРНИКИ** — металеві кільця різного розміру, кожне з яких позначало певну кількість води, яку фримен може

отримати із запасів племені. Водомірники мають глибинне значення (яке виходить навіть за межі грошей) у ритуалах народження, смерті та залицання.

ВОДОТРУБКА — будь-яка трубка в дистикості чи диститенті, яка переносить очищену воду до водокишені або з водокишені до людини.

ГАГАЛ — «планета коштовностей» (Пі Тета Шавей). Під час правління Шаддама I всі її ресурси було вичерпано.

ГАДЖРА — мандрівка пошуків.

ГАЙЛАЙНЕР — головний вантажний корабель у транспортній системі Гільдії Лоцманів.

ГАКИ ТВОРЦЯ — гаки, які використовують, щоб зловити піщаного хробака Арракіса, видертися на нього та керувати ним.

ГАНІМА — щось здобує в бою або на дуелі. Зазвичай це простий спогад про бій.

ГАРВЕСТЕР, або **ПРОМИСЛОВИЙ ГАРВЕСТЕР** — велика (зазвичай — 120 на 40 м) машина з видобутку прянощів, яку часто використовують на багатих, чистих меланжевих родовищах (зазвичай називають «краулером» через жукоподібне тіло на окремих гусеничних шасі).

ГІЛЬДІЯ — Гільдія Лоцманів, одна з основ політичної тринोगи, що підтримує Велику Конвенцію. Гільдія — друга школа фізично-ментальних тренувань (див. **БЕНЕ ГЕССЕРИТ**), яка виникла після Батлеріанського Джигаду. Дата встановлення монополії Гільдії на космічні перельоти, перевезення та міжпланетну банківську справу стала точкою відліку для імперського календаря.

ГІЛЬДІЯ ЛОЦМАНІВ — див. **ГІЛЬДІЯ**.

ГОЛОС — комбіноване тренування, розроблене Бене Гессерит, яке дає змогу адептам учення контролювати інших, просто підбираючи відповідні відтінки голосу.

ГРАБЕН — видовжена геологічна впадина, що виникає під час зсуву піску, спровокованого рухом внутрішніх кристалічних шарів.

ГУДІЧАР — свята істина (переважно у вислові «Гудічар мантене: «початкова істина, що підтримує...»).

ГУПАЛО — коротка палиця з пружинною хлопавкою на кінці. Використання: гупало застромлюють у пісок, тоді воно починає «гупати», приманюючи Шай-Хулуда (див. **ГАКИ ТВОРЦЯ**).

ГАЛАХ — офіційна мова Імперії. Гібрид інгло-слов'янської зі значними запозиченнями культурно-спеціалізованих термінів, засвоєних у процесі тривалих міграцій людства.

ГАМОНТ — третя планета системи Ньюше. Відома своєю гедоністичною культурою та екзотичними сексуальними практиками.

ГАР — меса.

ГАФЛЯ — схильність до абсолютної неухважності; так називають непостійних людей. Тих, кому не можна довіряти.

ГЕЙРАТ — «прямо вперед»; команда стернового хробакові.

Г'ЄДІ ПРАЙМ — планета Змієносця В (36), батьківщина Дому Харконнів. Світ середньої плодючості з низьким рівнем фотосинтезу в рослин.

ГІНАЦ, ДІМ — колишні союзники Герцога Лето Атріда. Їх перемогли у війні асасинів із Грумманом.

ГОМ ДЖАББАР — «ворог зарозумілості»; особлива отруєна голка з наконечником із метаціанідом, яку проктори Бене Гессерит використовують під час випробування на усвідомлення себе людиною. У разі негативного результату — смерть.

ГРІДЕКС — розподільний сепаратор. Його використовують, щоб відділити пісок від меланжево-пряної маси; прилад другої стадії очищення прянощів.

ГРУММАН — друга планета системи Ньюші, переважно відома через ворожнечу її правлячого Дому Морітані з Домом Гінац.

ДАПТ — акронім назви: «Добропорядний Альянс Прогресивних Торгівців» — міжгалактична корпорація, що перебуває під контролем Імператора та Великих Домів; Гільдія Лоцманів і Бене Гессерит — «мовчазні» компаньйони корпорації.

ДАР АЛЬ-ХІКМАН — школа релігійного усного та письмового перекладу.

ДВЕРІ ОБЕРЕЖНОСТІ або ЗАСЛІН ОБЕРЕЖНОСТІ (у розм. мові — обер-двері чи обер-заслін) — будь-який пентацит, пристосований для втечі обраних осіб у разі переслідування (див. ПЕНТАЦИТ).

ДВЕРНА ПЕЧАТКА — портативна пластикова герметична пломба, яку фримени використовують для збереження вологи в тимчасових печерних таборах.

ДЕРЧ — «праворуч»; команда стернового хробакові.

ДЖИГАД — релігійна війна; хрестовий похід.

ДЖИГАД, БАТЛЕРІАНСЬКИЙ — (див. також ВЕЛИКЕ ПОВСТАННЯ) — хрестовий похід проти комп'ютерів, мислячих машин і розумних роботів, який почався у 201 році Б. Г. і тривав до 108 року Б. Г. Його основна заповідь залишилася в тексті О. К. Біблії: «Не сотвори машини, яка б імітувала розум *Людини*».

ДЗЕН-СУНІТИ — послідовники розкольницької секти, що відійшла від учень Маомета (так званого «Третього Мухаммеда») близько 1381 року Б. Г. Релігія дзен-сунітів вирізняється посиленою увагою до проявів містики та прагненням повернутися «на шляхи батьків». Більшість учених називає Алі Бена Охаші лідером початкової схизми, однак є певні свідчення, що Охаші може бути лише глашатаєм ідей Нісаї, своєї другої дружини.

ДИКТУМ ФАМІЛІА — правило Великої Конвенції, яке забороняє вбивство осіб королівської крові або ж членів Великого Дому шляхом неофіційної зради. Диктум фаміліа визначає основні правила та обмеження щодо вбивств.

ДИСТИКОСТ — винайдене на Арракісі вбрання, що щільно прилягає до тіла. Його виготовляють із багатошарової тканини, яка відводить тепло та виконує функцію фільтра для тілесних відходів. Очищена рідина доступна через трубки з водокишені.

ДИСТИТЕНТ — маленький еластичний намет із мікросандвіч-тканини, пристосований для отримання питної води з навколишньої вологи, яку видихають його мешканці.

ДИСТРАНС — прилад, що створює тимчасовий нейронний імпринт на нервовій системі лиликоподібних¹ або птахів. Звичайний крик істоти модулюється в імпринтне повідомлення, яке можна розшифрувати за допомогою іншого дистранса.

ДІМ — ідіома на позначення правлячого клану планети або планетарної системи.

ДОВІДНИК АСАСИНА — датований третім століттям довідник про отрути, які використовували під час Війни Асасинів. Пізніше книжку розширили, додавши в неї список смерто-

¹ Лиликоподібні — ряд ссавців, що об'єднує дві групи: кажанів і криланів.

носних механізмів, дозволених Гільдійським Миром і Великою Конвенцією.

ДОЛОНЕВИЙ ЗАМОК — замок (або плomba), що відкривається від дотику долоні, на яку він/вона налаштовані.

ДРУГИЙ МІСЯЦЬ — менший із двох супутників Арракіса. В обрисах його ландшафту можна помітити силует кенгурової миші.

ЕГО-ПРОЕКЦІЯ — портрет, створений за допомогою шигаструнного проектора, що може відтворювати найменші рухи людини, які, за повір'ями, містять її сутність.

ЕКАЗ — четверта планета в системі Альфа Центавра Б; рай для скульпторів. Отримала свою назву через те, що є батьківщиною *туманного дерева*, яке в процесі зростання змінює свою форму під впливом людської думки.

ЕЛАКА — наркотик, який виготовляють перепалюванням багатой на спирт деревини елакового дерева. Наркотик спричиняє майже повну втрату інстинкту самозбереження. Шкіра наркомана набуває характерного морквяного відтінку. Зазвичай його використовують для підготовки рабів-гладіаторів до бою.

ЕЛЬ-САЯЛЬ — «піщаний дощ». Пил, що опадає на землю з висоти приблизно 2 000 метрів, куди його підносять коріолісові бурі. Ель-саяль часто переносить вологу з вищих шарів атмосфери на нижні.

ЕРГ — просторі обшири дюн, море піску.

ЕФЕКТ ГОЛЬЦМАНА — відштовхувальний ефект, що створює генератор силового поля.

ЖМАКАШ — військовий космічний корабель, який складається з кількох менших кораблів, поєднаних між собою. Така конструкція дає йому змогу падати на ворожі позиції, розчавлюючи їх.

ЗАЛИШКОВА ОТРУТА — винахід, який приписують ментаві Пітеру де Врісу. У тіло людини вводять отруту, для захисту від якої треба постійно вживати антидот. Якщо антидот не давати, жертва миттєво помре.

ЗБИРАЧІ РОСИ — працівники, які за допомогою схожого на серп інструмента, росоріза, збирають росу з рослин Арракіса.

ІБН-КІРТАЙБА — «Ось священні слова...». Формальний початок фрименських заклинань (походять із паноплія профетикус).
ІДЖАЗ — пророцтво, яке за своєю суттю не може бути відкинуте; незаперечне пророцтво.

ІКС — (див. РІЧЕЗА).

ІКУТ-ЕЙ! — крик продавця води на Арракісі (етимологія невідома) (див. СУ-СУ-СУК!).

ІЛЬМ — теологія; наука про релігійну традицію; одне з напівлегендарних джерел релігії дзен-сунітських кочівників.

ІМПЕРСЬКЕ КОНДИЦІОНУВАННЯ — винахід Сукської медичної школи; найвище кондиціонування, яке позбавляє людину здатності відбирати чуже життя. Утаємничені мають татування на лобі у вигляді діаманта, зобов'язані носити довге волосся і стягувати його срібним сукським кільцем.

ІСТІСЛЯХ — правило про загальне благоденство; зазвичай передує згадці про жорстку необхідність.

ІХВАН БЕДВАЙН — братерство всіх фрименів на Арракісі.

КАЇД — сардаукарське офіцерське звання для військових, які працюють із цивільними; військовий губернатор усього планетарного району; за званням вищий за башара, але не дорівнює бурсегові.

КАЛАДАН — третя планета від Дельти Павича; місце народження Пола-Муад'Діба.

КАНАТ — відкритий канал через пустелю зі стабільними умовами транспортування води для поливу.

КАНЛІ — офіційна ворожнеча або вендета, що підпорядковується принципам Великої Конвенції і проводиться відповідно до суворих правил (див. СУДДЯ ЗМІНИ). Виникла для захисту непричетних свідків.

КАНТО та **РЕСПОНДУ** — ритуальні камлання, частина *Паноплія Профетикус* Міссіонарії Протективи.

КАРАМА — диво; дія, вчинена завдяки впливу світу духів.

КВІЗАРА ТАФВІД — фрименські священники (після Муад'Діба).

КВІЗАЦ ХАДЕРАХ — «Той, що скорочує шлях». Таке ім'я Бенне Гессерит дали невідомому, якого хотіли отримати шляхом

- генетичних схрещень: чоловік із ордену Бене Гессерит, органічні ментальні потужності якого могли б об'єднувати простір і час.
- КИНДЖАЛ — двосічний короткий меч (чи довгий ніж) із трохі викривленим лезом завдовжки двадцять сантиметрів.
- КІРТАЙБА — див. ІБН-КІРТАЙБА.
- КІСВА — будь-яке зображення або візерунок, створені на основі фрименської міфології.
- КІТАБ АЛЬ-ІБАР — створена фрименами Арракіса книга, що водночас є довідником із виживання та релігійним катехізисом.
- КОВЗОЛЕЗ — будь-яке тонке коротке лезо (часом із отрутою на вістрі) для лівої руки в бою зі щитом.
- КОНУС ТИШІ — силове поле, що обмежує рівень звуку: голосу або будь-яких інших звукових коливань, активно приглушуючи їх за допомогою згенерованих коливань із протилежною фазою.
- КОРІОЛІСОВА БУРЯ — будь-яка велика піщана буря на Арракісі, коли вітер, проносячись відкритими рівнинами, дужчає завдяки обертанню самої планети, часом досягаючи швидкості 700 км на год.
- КОРОННА ГРЯДА — другий, найвищий рівень захисних скель Оборонної стіни Арракіса (див. ОБОРОННА СТІНА).
- КРИМСКІЛОВЕ ВОЛОКНО, або КРИМСКІЛОВА МОТУЗКА — «колюче волокно», сплетене з лози хуфуфа з Еказа. Кримскілові вузли стискатимуться все тугіше від найменшої спроби розв'язати їх (для детальнішого ознайомлення див.: Голджанс Вонбрук «Лози-душители з Еказа»).
- КРИС-НІЖ — священний ніж фрименів Арракіса. Із зуба мертвого піщаного хробака виготовляють два варіанти ножа: «фіксований» та «нефіксований». «Нефіксований» ніж має зберігатися біля людського тіла, у його біоелектричному полі. Так можна запобігти руйнації леза. «Фіксовані» ножі готують по-особливому для подальшого зберігання. Довжина леза — близько двадцяти сантиметрів.
- КУЛОН — пристосований до умов Арракіса дикий осел із азієських степів Терри.
- КУЛЬ ВАХЕД! — «Я повністю вражений!» Щире здивування, звичне для Імперії. Точний переклад залежить від контексту.

(Кажуть, що Муад'Діб, побачивши, як вилуплюється пташеня пустельного яструба, прошепотів: «Кульь вахед!»)
 КУСЕН — кривий родич наступного рівня за двоюрідними.

ЛА, ЛА, ЛА — фрименський крик горя («Ла» перекладають як остаточне заперечення; «ні», що неможливо оскаржити).

ЛАЗЕРОСТРІЛ — лазерний проектор неперервної дії. У культурах, де поширені силові щити, його використання як зброї обмежене, оскільки в момент перетину щита променем лазера стається потужний вибух (технічно — це термоядерна реакція).

ЛЕПОН, ІМПЕРСЬКИЙ — десять бригад (приблизно 30 000 осіб).

ЛІБАН — фрименський лібан — це розчинені у воді з юковим борошном прянощі. Історично — кисломолочний напій.

ЛІСАН АЛЬ-ГАЙБ — «Голос із Дальнього Світу». Пророк з іншого світу у фрименських месіанських легендах. Часом перекладають як «Той, хто дає Воду» (див. МАГДІ).

ЛІТРОТАРА — контейнер на один літр із герметичною кришкою для транспортування води на Арракісі; його виготовляють зі щільного, небиткого пластику.

ЛЮДИ БАРХАНІВ — ідіома на позначення людей, які працюють у відкритій пустелі на Арракісі: шукачі прянощів, видобувачі прянощів, піщані робітники.

ЛЮДИНА ГАКА — фримен із гаками Творця, який має заарканити хробака.

МАГДІ — у фрименських легендах — «Той, хто поведе нас до Раю».

МАЙСТЕР ПІСКУ — управитель робіт із видобутку прянощів.

МАЛЕНЬКИЙ ТВОРЕЦЬ — напіврослина, напівтварина, що живе глибоко в пісках. Зародок арракійського піщаного хробака.

МАНДРІВНИК ПІСКУ — фримен, навчений виживати у відкритій пустелі.

МАНТЕНЕ — основоположна мудрість; наріжний аргумент, перший принцип (див. ГУДІЧАР).

МАУЛЯ — раб.

МАУЛЯ-ПІСТОЛЬ — пружинна зброя, що стріляє отруєними дротиками; дальність стрільби — прибл. 40 метрів.

МЕЛАНЖ — «прянощі з прянощів». Арракіс — унікальне джерело цієї сільськогосподарської культури. Прянощі відомі своїм геріатричним ефектом. Викликають легке звикання, якщо їх уживати маленькими дозами, середнє — коли щоденно отримувати дозу речовини у співвідношенні: 2 грами на 70 кілограмів тіла (див. ІБАД, ВОДА ЖИТТЯ, ПРЕМЕЛАНЖЕВА МАСА). Муад'Діб казав, що прянощі — це ключ до його пророчих здібностей. Гільдія Лоцманів виголошувала такі самі заяви. Ціна на прянощі на ринку Імперії сягала 620 000 соляріїв за декаграм.

МЕНТАТ — клас громадян Імперії, яких тренують для ідеального володіння логікою. «Люди-комп'ютери».

МЕТАСКЛО — скло, виготовлене методом інфузії газу в листи ясмінного кварцу. Поціноване за надзвичайну міцність на розрив (приблизно 450 000 кг на квадратний сантиметр для товщини два сантиметри) й здатність вибірково фільтрувати проміння.

МИСЛИВЕЦЬ-ШУКАЧ — рухома металева голка із силовою підвіскою. Зброя, якою керують дистанційно з контрольної панелі; звичайне спорядження асасина.

МІНІМІЧНІ ФІЛЬМИ — аркуш шигаструна, діаметром один мікрон. Його використовують у розвідці та контррозвідці для передавання даних.

МІСР — історична самоназва дзен-сунітів: «Люди».

МІССІОНАРІЯ ПРОТЕКТІВА — частина ордену Бене Гессерит, мета якої — поширювати в примітивних світах чіпкі заботони, які відкривали б ці території для експлуатації Бене Гессерит (див. ПАНОПЛІА ПРОФЕТИКУС).

МІХНА — період випробовувань для фрименських юнаків, які бажають стати дорослими.

МІШ-МІШ — абрикоси.

МОЛОДШІ ДОМИ — планетарний підприємницький клас (на галасі — «річеса»).

МОНІТОР — десятисекційний космічний корабель із міцною бронею та щитом. Така конструкція дає змогу апарату розділятися на окремі секції для автономного зльоту після приземлення на планету.

МУ ЗЕЙН ВАЛЛАХ! — «Му зейн» буквально означає «нічого гарного», а «валлах» — підсилювальний кінцевий вигук.

Цими словами фримени традиційно починають проклинати ворогів. «Валлах», підсилюючись словами «му зейн», набуває такого значення: «нічого доброго, зовсім поганий, ні на що не здатний».

МУАД'ДІБ — кенгурова миша, що призвичаїлася до життя на Арракісі. У землецентричній міфології фрименів цю тварину асоціюють із візерунком на поверхні другого місяця планети.

Фримени захоплюються тваринкою через її здатність виживати у відкритій пустелі.

МУДІР НАХ'Я — так фримени називали Звіра Раббана (графа Раббана Ланквейльського), кузена барона Харконнена, який багато років був сиридар-правителем Арракіса. Ім'я часто перекладають як «володар-демон».

МУСКІ — отрута, яку додають у напої (див. ЧАУМУРКІ).

НА — префікс, що означає «призначений», або ж «наступний у роду». Отже, «на-барон» — спадкоємець баронства.

НАЇБ — той, хто дав клятву ніколи не потрапити в руки ворога живим; традиційна клятва фрименської старшини.

НАПІВБРАТИ — сини наложниць із одного Дому. Офіційно визнано, що в них один батько.

НЕНАЩ — з галаху — «найближчий чужинець», тобто «той, хто не належить до найближчої спільноти», «не обраний».

НИЗЬКОДІЛ — населені низовини на Арракісі, оточені ґрунтовими підвищеннями, що захищають їх від більшості бур.

НИЗЬКОДОЛЬНА СХЕМА — карта поверхні Арракіса, де позначені найнадійніші параконпасні шляхи між укриттями (див. ПАРАКОМПАС).

НУККЕРИ — офіцери особистої охорони Імператора, кривні родичі Падишаха. Традиційне звання для синів королівських наложниць.

ОБОРОННА СТИНА — гірський ланцюг у північних широтах Арракіса, що захищає відносно малу територію від повної сили планетарних коріолісових бур.

ОЛІЙНА ЛІНЗА — крапля олії хуфуфа, її форма й розташування в зоровій трубі, як частині збільшувального чи іншого оптичного інструмента, підтримується обмежувальним

силовим полем. Оскільки форму кожної лінзи можна регулювати з точністю до мікрона, олійні лінзи вважають максимально точними приладами для маніпуляцій із видимим світлом.

ОПАФІР — одна з рідкісних опалінових коштовностей із Хагала.

ОПЕРАТОР ПРЯНОЩІВ — будь-який мешканець Дюни, що контролює та спрямовує рухому техніку на пустельній поверхні Арракіса.

ОРАНЖИСТСЬКА КАТОЛИЦЬКА БІБЛІЯ — «Збірна книга», релігійний текст, створений Комісією екуменічних перекладачів. Містить елементи більшості давніх релігій, зокрема: маометанського саарі, махаянського християнства, дзен-сунітського католицизму та будісламських традицій. Основна заповідь: «Нехай не спотвориш ти душу свою».

ОРНІТОПТЕР (зазвичай «'топтер») — будь-який літальний апарат, що може пересуватися в повітрі, розмахуючи крилами, як птах.

ОЧІ ІБАДА — характерний наслідок дієти з великим умістом меланжу. Білки та зіниці очей набувають кольору глибокої блакиті (свідчить про сильну меланжеву залежність).

ПАДИНА — на Арракісі — будь-який низовинний регіон або западина, утворені під впливом осідання підґрунтового шару. (На планетах, де вистачає рідини, падина свідчить про те, що ця територія була колись укрита водою. Вважають, що на Арракісі є принаймні одне таке місце, хоча це твердження досі лишається сумнівним.)

ПАНОПЛІА ПРОФЕТИКУС — термін, що позначає чіпкі забобони, якими користується Бене Гессерит для управління примітивними регіонами (див. **МІССІОНАРІЯ ПРОТЕКТИВА**).

ПАРАКОМПАС — будь-який компас, що вказує напрямом, орієнтуючись за місцевими магнітними аномаліями; його використовують за наявності відповідних карт і в разі, коли загальне магнітне поле планети нестабільне або маскується сильними магнітними бурями.

ПАРАЛІЗАТОР — повільна металеві зброя, що стріляє дротиками з отрутою чи наркотиком на вістрі. Ефективність

- обмежується варіантами налаштувань щита та швидкістю руху паралізатора відносно цілі.
- ПАРУВАЛЬНИЙ ІНДЕКС** — основний Бене-Гессеритський реєстр людської розплідної програми, кінцева мета якої — виведення Квізаца Хадераха.
- ПЕЙОНИ** — селяни та працівники на планеті, один із основних класів системи фафрилах. Формально перебувають під протекторатом планети.
- ПЕНТАЩИТ** — п'ятишарове силове поле щита, що може закривати невеликі ділянки на кшталт дверей чи проходів (більші щити втрачають стабільність із кожним новим шаром). Такий захист майже повністю перекриває хід людині без «хамелеона» з кодами від щита (див. **ДВЕРІ ОБЕРЕЖНОСТІ**).
- ПЕРШИЙ МІСЯЦЬ** — основний супутник Арракіса; сходить уночі першим; на його поверхні чітко помітно слід від людського кулака.
- ПИЛОВЕ ПРОВАЛЛЯ** — будь-яка глибока розколина або вирва в пустелі Арракіса, заповнена пилом. На вигляд не дуже відрізняється від навколишньої поверхні, але смертельна пастка, бо людина чи тварина потоне в ній і задихнеться (див. **ПРИПЛИВНИЙ ПИЛОВИЙ БАСЕЙН**).
- ПІДГОТОВКА** — коли йдеться про Бене Гессерит, це загально-вживане поняття набуває особливого значення: тренування нервів і м'язів (див. **БІНДУ** та **ПРАНА**) до найдосконалішого природного стану.
- ПРЕТИЧНА СВІДОМІСТЬ** — так звана «свідомість вогню»; заборонний рівень, на який впливає імперське кондиціонування (див. **ІМПЕРСЬКЕ КОНДИЦІОНУВАННЯ**).
- ПІСКОШНОРКЕЛЬ** — прилад для дихання, що накачує повітря з поверхні під засипаний піском диститент.
- ПІСТОЛЕТ БАРАДАЙ** — розроблений на Арракісі пістолет зі статично зарядженим порошком для нанесення на пісок великих кольорових маркерів.
- ПІЩАНИЙ КРАУЛЕР** — загальний термін, що позначає машини, сконструйовані для роботи на поверхні Арракіса (для пошуку та збору меланжу).
- ПІЩАНИЙ ПРИПЛИВ** — розм. пиловий приплив — різниця в рівні певних заповнених пилом басейнів на Арракісі, спри-

- чинена гравітаційними впливами сонця та супутників (див. ПРИПЛИВНИЙ ПИЛОВИЙ БАСЕЙН).
- ПІЩАНИЙ ХРОБАК — див. ШАЙ-ХУЛУД.
- ПЛАСТАЛЬ — сталь, стабілізована волокнами стравідіуму, вживленими в її кристалічну структуру.
- ПЛАЩ ДЖУББА — універсальний плащ (може як убирати, так і відштовхувати інфрачервоне випромінювання; його також використовують як гамак або намет). На Арракісі його зазвичай носять поверх дистикоста.
- ПЛЕНІСЦЕНТА — екзотична квітка з Еказа. Відома своїм солодким ароматом.
- ПОВІТРЯНИЙ СПОСТЕРІГАЧ — легенький орнітоптер, що входить до складу робочої групи з видобутку прянощів. Відповідає за спостереження і захист.
- ПОГОДОВИДЕЦЬ — спеціально підготована людина, що передбачає погоду на Арракісі, вмє стовпувати пісок і читати вітрові візерунки.
- ПОРИТРИН — третя планета системи Епсілон Аланг. Кочівники дзен-суніти вважають цю планету своєю батьківщиною, однак аналіз їхньої мови та міфології свідчить про походження з іншої, значно давнішої планети.
- ПОРТИГЮЛЬ — помаранч.
- ПРАВДОМОВИЦЯ — Превелебна Матір, яка може входити в Транс Правди та розпізнавати нещирість або брехню.
- ПРАНА (прана-мускулатура) — м'язи тіла; термін уживають тоді, коли м'язи розглядають як єдине ціле, що проходить найскладніші тренування.
- ПРЕВЕЛЕБНА МАТІР — у первісному значенні — проктор Бене Гессерит, яка трансформувала у своєму тілі «отруту просвітлення» і піднялася на новий щабель знання. Фримени використовують цю назву для своїх релігійних лідерів, що пройшли подібне «просвітлення» (див. також БЕНЕ ГЕССЕРИТ і ВОДА ЖИТТЯ).
- ПРЕМЕЛАНЖЕВА МАСА — грибоквова культура, що активно розростається після потрапляння води у виділення маленьких творців. На цій стадії арракійські прянощі «вибухають», пересуваючи підземні маси на поверхню. Ця маса, висохнувши на сонці та повітрі, стає з часом меланжем (див. також МЕЛАНЖ; ВОДА ЖИТТЯ).

ПРИПЛИВНИЙ ПИЛОВИЙ БАСЕЙН — будь-яка велика заглибина на поверхні Арракіса, яка за століття заповнилася пилом і де трапляються пилові припливи (див. ПІЩАНІ ПРИПЛИВИ).

ПРОСЕ-ВЕРБАЛЬ — напівофіційна заява про злочин проти Імперії. Юридично перебуває між невпевненим усним твердженням й офіційним звинуваченням у зраді.

ПРЯНОЦІ — див. МЕЛАНЖ.

РАДА СТАРШИН — не плутати з Вищою Радою. Офіційні збори фрименських старшин, які проводять для затвердження бою, що визначить лідерство в племені. (Рада — це збори, організовані для ухвалення рішень, що стосуються всіх племен).

РАЗІЯ — напівпіратський партизанський рейд.

РАМАДАН — давнє релігійне свято; період посту та молитов; історично — дев'ятий місяць сонячно-місячного календаря. Фримени святкують Р., коли перший місяць удев'яте проходить меридіан планети.

РАЧАГ — стимулятор кофеїнової групи, який видобувають із зернин акарсо (див. АКАРСО).

РЕКАТЕТЕР — трубки, що з'єднують видільну систему людини з циклічними фільтрами дистикоста.

РЕМПАКЕТ — ремонтний набір та запасні деталі для дистикоста.

РИС ПУНДІ — мутований рис із багатими на цукор зернами, довжина яких досягає чотирьох сантиметрів; основний продукт експорту з Каладана.

РІЗНИЙ ПРОМІНЬ — лазеростріл ближньої дії, що найчастіше використовують як ніж або хірургічний скальпель.

РІЧЕЗА — четверта планета системи Еридани А, відома, як і планета Ікс, своєю високорозвиненою машинною культурою. Знана через своє мистецтво мініатюризації. (Детальніше про причини, що допомогли Річезі та Іксу уникнути важких наслідків Батлеріанського Джигаду, див.: «Останній Джигад» Саммера та Каутмана.)

РОСОЗБІРНИКИ або **РОСОВСОТУВАЧІ** (не плутати зі «збирачами роси») — яйцеподібні прилади, що сягають чотирьох сантиметрів по великій дузі. Виготовлені з хромопластику,

який сяє білим при світлі та стає прозорим у темряві. Має доволі холодну поверхню, на якій осідає ранкова роса. Фримени заповнюють ними заглибини в піску, завдяки чому мають маленьке, але надійне джерело води.

РУХ-ДУХ — згідно з віруваннями фрименів, частина особистості, що завжди занурена (здатна споглядати) у метафізичний світ (див. **АЛЯМ АЛЬ-МІТАЛЬ**).

САДУ — судді. Так фримени називають «небесних суддів», яких прирівнюють до святих.

САЙЯДІНА — жінка-диякон у релігійній ієрархії фрименів.

САЛУСА СЕКУНДУС — третя планета системи Гамма Вайшнь; після перенесення королівського двору на Кайтайн отримала статус планетарної в'язниці Імперії. Салуса Секундус — батьківщина Дому Коррино й місце другої зупинки кочівних дзен-сунітів під час їхньої міграції. Згідно з переказами фрименів, вони дев'ять поколінь були рабами на С. С.

САЛЯМЛІК — зала для імператорських аудієнцій.

САРДАУКАРИ — солдати-фанатики, вірні Падишаху-Імператору. Вони жили в настільки суворих умовах, що шестеро з тринадцяти дітей помирали до одинадцятирічного віку. Військові навчання зосереджувалися на розвитку їхньої безжальності та майже самовбивчої зневаги до власної безпеки. Від народження їх учили використовувати власну жорстокість як зброю, послаблюючи ворогів жахом. Кажуть, що на піку їхнього впливу на справи у Всесвіті, у мистецтві фехтування вони нічим не поступалися майстрам із Гінаца десятого рівня, а їхня хитрість у ближньому бою дорівнювала хитрості адептів Бене Гессерит. Будь-хто із сардаукарів вартував десятьох солдатів Ландсрааду. До часу правління Шаддама IV сардаукари були грізною силою, але їхню могутність підводила самовпевненість, а містичну основу їхньої бойової релігії сильно підточив цинізм.

САРФА — відхід, зречення Бога.

САФО — висококалорійний рідкий екстракт із бар'єрних коренів Еказа. Ментати часто вживають його, стверджуючи, що напій підвищує їхні ментальні здібності. У тих, хто вживає екстракт, рот і губи стають темно-червоними.

- СВІТЛОКУЛЯ** — освітлювальний прилад на силовій підвісі, який сам себе живить (найчастіше завдяки органічним батареям).
- СЕЙЛАГО** — будь-які модифіковані лиликоподібні Арракіса, яких навчили передавати дистранс-повідомлення.
- СЕМУТА** — другий наркотик, який видобувають із решток спаленої деревини елакового дерева способом кристалічної витяжки. Ефект, що описують як позачасовий і тривалий екстаз, проявляється в атональних вібраціях, названих музикою семути.
- СЕРВОК** — прилад із годинниковим механізмом для виконання простих завдань; один із небагатьох «автоматичних» пристроїв, дозволених після Батлеріанського Джигаду.
- СИЛОВА ПІДВІСКА** — ефект другої (низькочастотної) фази генератора поля Гольцмана. Підвіска нейтралізує силу гравітації в певних межах, визначених співвідношенням маси та енергоспоживання.
- СИРАТ** — уривок із О. К. Біблії, що описує людське життя як подорож вузьким мостом (Сиратом); «Рай по правій руці, пекло — по лівій, а Янгол Смерті — позаду мене».
- СІХАЯ** — у фрименів — весна в пустелі. За релігійними віруваннями, це час процвітання і «прийдешнього раю».
- СІЧ** — у фрименів — «місце зборів у часи небезпеки». Фримени настільки довго жили в небезпеці, що цей термін набув ширшого значення і вживається для будь-якого печерного поселення, де мешкає одне з племен.
- СОЛІДО** — об'ємне зображення, що передається солідо-проектором за допомогою 360-градусних опорних сигналів, закарбованих на шигаструнній плівці. Іксіанські солідо-проектори зазвичай вважають найкращими.
- СОЛЯРІЇ** — офіційна грошова одиниця Імперії; її купівельну спроможність установлюють на переговорах між Гільдією, Ландсрадом та Імператором, що проводяться раз на чотиреста років.
- СОНДАГІ** — папоротевий тюльпан із Тупайле.
- СТОВПУВАННЯ ПІСКУ** — мистецтво розташування пластикових волокнистих стовпів у пустелі Арракіса, а також читання візерунків, залишених на стовпах піщаними бурями для передбачення погоди.

СУБАХ УЛЬ КУХАР — «У тебе все гаразд?» — фрименське вітання.

СУБАХ УН НАР — «У мене все гаразд» — традиційна відповідь.

СУДДЯ ЗМІНИ — чиновник, якого призначають Вища Рада Ландсрааду та Імператор для спостереження за передачею феода, проведенням канлі та дотриманням формальних правил бою у війні асасинів. Арбітражні рішення судді можна оскаржити лише перед Вищою Радою в присутності Імператора.

СУ-СУ-СУК! — крик продавця води на Арракісі. Сук — це ринкова площа (див. ІКУТ-АЙ!).

ТАКВА — буквально «ціна свободи». Щось надзвичайно цінне. Те, що божество вимагає від смертного (і страх, викликаний цією вимогою).

ТАУ — за визначенням фрименів, єдність січової спільноти, посилена меланжевою дієтою. Особливо проявляється під час тау-оргії єдності, викликаній вживанням Води Життя.

ТАХАДДІ АЛЬ-БУРГАН — найвище випробування, результат якого не піддається оскарженню (зазвичай тому, що є смертельним або руйнівним).

ТВОРЕЦЬ — див. ШАЙ-ХУЛУД.

ТЕМНІ МАТЕРІЇ — ідіома, що позначає забобони, які насаджувала Міссіонарія Протектіва серед схильних до містицизму цивілізацій.

ТЕСТ-МАШАД — будь-яке випробування, де честь (визначена як духовна репутація) опиняється на кону.

ТЛЕЙЛАКС — самотня планета системи Таліма, відома як розкольніцька школа ментатів; постачальник «зіпсутих» ментатів.

Т-П. — абрєвіатура для «телепатії».

ТРАНС ПРАВДИ — напівгіпнотичний транс, викликаний одним із «психоспектральних» наркотиків, під час якого найдрібніші ознаки навмисної брехні відкриваються людині, що перебуває в ньому. (Зверніть увагу: «психоспектральні» наркотики є часто смертоносними для всіх, крім несприйнятливих осіб, здатних змінювати склад отрути у власному тілі.)

ТРАНСПОРТ-КОРОБКИ — загальний термін на позначення будь-якого вантажного контейнера неправильної форми,

обладнаного абляційними поверхнями та системою силових підвісок. Його використовують для транспортування об'єктів із космосу на поверхню планети.

ТРАНСПОРТУВАЛЬНИК — різновид літального апарата (у розмовній мові — «крило»), основна тяглова сила на Арракісі. Його використовують для транспортування великого обладнання для пошуку, видобутку та очищення прянощів.

ТРИНІГ СМЕРТІ — ініціально: триніг, на якому кати пустелі вішали своїх жертв. Нині: троє членів Черема, об'єднані клятвою про помсту.

ТУПАЙЛЕ — так звана «планета притулку» (можливо, кілька планет) для знищених Домів Імперії. Її (їхнє) місце розташування відоме лише Гільдії. Планета лишалася недоторканою під час Гільдійського Миру.

ТЯГАР ВОДИ — у фрименів — довічний борг.

УЛЯМА — дзен-сунітський доктор теології.

УММА — член пророчого братства (зневажливе слово в Імперії, що означало будь-яку «дику» людину, яка фанатично віддана якомусь передбаченню).

УРОШНОР — одна з позбавлених значення звукових комбінацій, яку Бене Гессерит укорінюють у підсвідомість жертви з метою контролю. Почувши ці звуки, людина тимчасово закладає.

УСУЛЬ — у фрименів — «основа колони».

ФАБРИКА ПРЯНОЩІВ — див. ПІЩАНИЙ КРАУЛЕР.

ФАЙ — податок води; основний спосіб оподаткування на Арракісі.

ФАФРИЛАХ — установлені Імперією суворі правила класового розподілу. «Місце для кожної людини та кожна людина на своєму місці».

ФЕДАЙКІНИ — загони фрименських смертників; історично — група людей, які поклялися віддати життя за праве діло.

ФІКГ — знання, релігійний закон; одне з напівлегендарних джерел релігії дзен-сунітських кочівників.

ФІЛЬМОКНИГА — запис на шигастріуні, який використовують із навчальною метою і для збереження мнемонічного імпульсу.

ФІЛЬТРАЦІЙНИЙ КОРОК — носовий фільтр, який надягають разом із дистикостом, щоб зберегти вологу, яка виходить із тіла під час видиху.

ФРЕГАТ — найбільший космічний корабель, який може як приземлитися на планету, так і підійматися з її поверхні єдиним цілим.

ФРИМЕНИ — вільні племена Арракіса, мешканці пустель, нечисленні групи кочівників дзен-сунітів. («Піщані пірати», відповідно до словника Імперії.)

ФРИМПАКЕТ — набір для виживання в пустелі фрименського виробництва.

ХАААА-ЙО! — наказ до дій; команда стернового хробакові.

ХАДЖ — свята подорож.

ХАЙРЕГ — тимчасовий табір фрименів у пустелі на відкритому піску.

ХАЛЬ ЯУМ — «нарешті!»; фрименський вигук.

ХАЛЯ — традиційний вигук, що має вгамувати злих духів того місця, про яке ви згадали.

ХАРДЖ — мандрівка пустелею, міграція.

ХАРМОНТЕП — інгслі дає таку назву планеті, де відбувалася шоста зупинка дзен-сунітської міграції. Припускають, що це, ймовірно, вигадана планета системи Дельта Павича.

ХЕОПС — пірамідальні дев'ятирівневі шахи. Перед гравцем стоїть подвійна мета: пересунути свого ферзя на вершину та поставити шах суперникові.

ХЕРЕМ — братство ненависті (зазвичай учасників об'єднує жага помсти).

ХУСТИНА НЕЖОНІ — хустина, яку заміжні фрименські жінки або наложниці носили на лобі під каптуром дистикоста після народження сина.

ЧАКОБСА — так звана «магнетична мова», частково походить від прадавньої мови бхотані («бхотані джиб», де «джиб» означає «діалект»). Мішанина давніх діалектів, змінених задля потреб секретності. Була мисливською мовою бхотані — найманих асасинів Першої війни асасинів.

ЧАРІВНИЦЬКИЙ — причетний до містики або ворожби (розм.).

ЧАУМАС (у деяких діалектах — аумас) — отрута, яку додають у тверду їжу. Відрізняється від отрути, що передається будь-яким іншим способом.

ЧАУМУРКІ (у деяких діалектах — мускі, або муркі) — отрута, яку додають у напої.

ЧУСУК — четверта планета системи Тета Шаліш; так звана «Музична планета», відома своїми висококласними музичними інструментами (див. **ВАРОТА**).

ШАЙТАН — сатана.

ШАЙ-ХУЛУД — піщаний хробак із Арракіса, «Старець із Пустелі», «Прабатько-Вічність» та «Дідусь Пустелі». Потрібно зауважити: якщо цю назву вимовити з особливою пошаною або написати з великої літери, йтиметься про божество землі прадавніх фрименських вірувань. Піщані хробаки виростають до велетенських розмірів (у глибині пустелі трапляються екземпляри понад 400 метрів завдовжки) й доживають до поважного віку, якщо не гинуть через когось зі своїх або не топляться у воді, яка є для них отрутою. Вважають, що більша частина піску на Арракісі придатна для життя піщаних хробаків (див. **МАЛЕНЬКИЙ ТВОРЕЦЬ**).

ШАРІ-А — частина паноплія профетигус, яка запроваджує забобонні ритуали (див. **МІССІОНАРІЯ ПРОТЕКТІВА**).

ШАХ-НАМЕ — напівлегендарна Перша Книга кочівників дзен-сунітів.

ШЕДАУТ — та, що черпає з криниці; фрименське почесне звертання.

ШИГАСТРУН — металевий екстракт із в'юнкої лози, нарві нарвіум, що росте лише на Салусі Секундус та III Дельті Кай-сінг. Його цінують за надзвичайно високу міцність на розрив.

ШЛАГ — тварина родом із планети Тупайле, яка майже вимерла внаслідок активного полювання на неї через тонку, але міцну шкуру.

ШЛЯХ БЕНЕ ГЕССЕРИТ — ретельне спостереження.

ЩИТ, ЗАХИСНИЙ — захисне поле, вироблене генератором Гольцмана. Принцип дії засновано на першій фазі нуліфікації підвісного ефекту. Щит пропускає лише ті об'єкти, які рухаються повільно (залежно від налаштувань ця швидкість

варіюється від шести до дев'яти сантиметрів на секунду). Його може нейтралізувати тільки електричне поле велетенської сили (див. ЛАЗЕРОСТРІЛ).

Я ХАЯ ЧУГАДА — «Нехай живуть бійці!» — бойовий клич фєдайкінів. «Я» (зараз) у цьому поклику підсилено часткою «хая» (розтягнене «зараз»). «Чугада» (бійці) має додатковий відтінок значення: «бійці проти кривди». Особливістю цього слова є те, що згадані воїни не б'ються «за» якусь ідею, а лише «проти» чогось.

Я! Я! ЯУМ! — фрименський ритмічний спів, що виконують під час особливо важливого ритуалу. Корінь «я» означає «а тепер зверніть увагу». «Яум» — видозмінений заклик до негайної дії. Зазвичай спів перекладають так: «А тепер, послухайте!». ЯЛІ — особисті помешкання фрименів на січі.

Літературно-художнє видання

ГЕРБЕРТ Френк

Дюна

Роман

Керівник проекту *М. Г. Шакура*
Координатор проекту *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Редактор *О. І. Стужук*
Художній редактор *А. В. Ачкасова*
Технічний редактор *І. О. Гнідая*
Коректор *С. О. Вербич*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
  - у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безоплатний каталог**

**Запрошуємо авторів, перекладачів,
художників, редакторів до співпраці**

e-mail: publish@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Герберт Ф.

Г37 Дюна : роман / Френк Герберт ; передм. Б. Герберта ; пер. з англ.
А. Пітика й К. Грицайчук. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб
Сімейного Дозвілля», 2017. — 656 с. : іл.

ISBN 978-617-12-3239-6 (PDF)

ISBN 978-617-12-2554-1 (укр.)

ISBN 978-0-441-01359-3 (англ.)

Головний герой роману Пол Атрід — спадкоємець одного з Великих Домів, що ворувають. За наказом Імператора клан Атрідів переселяється на піщану планету Арракіс, яка має стати їхнім родинним феодалом. Тут є найголовніша та майже священна речовина — прянощі. Від неї залежить життя Імперії. Якщо прянощі зникнуть, усі міжпланетні комунікації припиняться й мільярди людей загинуть. Раніше Арракісом володіли Харконнени, які накопичили запаси прянощів і зараз, змовившись з Імператором, спрямовують усі сили на те, щоб знищити Дім Атрідів. Їхня мрія — повернути Дюну... Чи зможе підлість і зрадництво побороти великий клан?

**УДК 821.111(73)
ББК 84(7Спо)**